MUNICIPIUL ZALĂU
CONSILIUL LOCAL
450016 - Zalău, Piața Iuliu Maniu nr.3, Județul Sălaj
Telefon: (40)/260/610550 Fax.(40)/260/661869
http://www.zalausj.ro e-mail: primaria@zalausj.ro

HOTĂRÂREA NR.59
din 26 martie 2012
privind aprobarea "Strategiei de dezvoltare turistică a municipiului Zalău si zonei periurbane".

Consiliul local al municipiului Zalău;

Având în vedere:- Referatul nr.13.514/19.03.2012 întocmit de Direcția tehnica ,
- Văzând avizul Comisiilor de specialitate ale Consiliului local al municipiului Zalău ;
- În conformitate cu prevederile art.36 alin.2 lit.a ,d pct.18 şi ale art.45 alin 2 din Legea 215/2001 privind administrația publică locală ,republicată;

HOTĂRĂŞTE:

Art.1. Se aprobă "Strategia de dezvoltare turistică a municipiului Zalău şi zonei periurbane". Anexa 1 a prezentei hotărâri.

*Art.2.*Cu ducerea la îndeplinire se încredințează Direcția tehnica.

Art.3. Prezenta hotărâre se comunică cu:
-Institutia Prefectului județul Sălaj
-Primarul municipiului Zalău
-Direcția economică,tehnica,patrimoniu,Arhitect şef
-Direcția administrație publică locală
-Aducere la cunostinta publică .

PREŞEDINTE DE ŞEDINȚĂ
Pop Eugen

CONTRASEMNEAZĂ,
SECRETAR:
Potroviță Stelian

DAPL/AC/2 EX.

MUNICIPIUL ZALĂU
PRIMAR
450016 - Zalău, Piața Iuliu Maniu nr.3, Județul Sălaj
Telefon: (40)/260/610550 Fax.(40)/260/661869
http://www.zalausj.ro e-mail: primaria@zalausj.ro

Certificat RO-3415/1 pentru
Sistem de Management al Calității
Conform ISO 9001:2008

Direcția Tehnică

Nr. înreg. 13514/19.03.2012

Referat cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare turistică a municipiului Zalău și zonei periurbane

Având în vedere

- Nevoia de a avea o evaluare corectă a potențialului turistic al Municipiului Zalău, pornind de la o inventariere a tuturor datelor, informațiilor despre starea actuală a turismului în municipiul Zalău și zona periurbană
- Necesitatea de a deține un document strategic specific dezvoltării turismului având în vedere:
    - posibilitățile de finanțare existente pentru acest domeniu,
    - accentul pus la nivel național pe dezvoltarea turismului, inclusiv în cadrul politicilor de dezvoltare regională,
    - dezvoltarea la nivel local a mai multor proiecte și acțiuni ale Municipiului Zalău sau altor organizații care, intregrate într-o strategie coerentă, pot contribui la dezvoltarea acestui sector economic.
- Finalizarea procesului de elaborare a "Strategiei de dezvoltare turistică a municipiului Zalău și zonei periurbane", conform contractului de servicii nr. 26731 / 15.06.2010.
- Strategia cuprinde următoarele capitole:
    - Repere geoturistice
    - Context strategic
    - Misiune. Viziune. Terminologie
    - Istoricul turismului în Zalău
    - Resurse toponimice, istorice și sportive. Resurse turistice
    - Exemplu de bună practică turistică. Scurtă prezentare pentru Festivalul "Zilele Romane"
    - Model teritorial conceptul sistemic al dezvoltării durabile prin turism pentru Municipiul Zalău și zona periurbană
    - Zona periurbană
    - Analiza SWOT (Municipiul Zalău și zona periurbană)
    - Municipiul Zalău și zona înconjurătoare în contextul nișelor regionale
    - Exemple de bună practică – Orașul Piatra Neamț
    - Descrierea infrastructurii turistice de suport în municipiul Zalău
    - Strategia de dezvoltare a turismului
    - Dezvoltarea de mesaje, imagini, branduri

Propunem:

- Aprobarea "Strategiei de dezvoltare turistică a municipiului Zalău și zonei periurbane".

Doina Opriș,
Director executiv,
Direcția tehnică

Ramona Butcovan,
Șef Serviciu,
Serviciul Managementul Proiectelor

DT-SMP/RB/2 ex.

Călin-Cornel POP

(coordonator)

STRATEGIA DE DEZVOLTARE TURISTICĂ
A MUNICIPIULUI ZALĂU ŞI A ZONEI PERIURBANE

Coperta: Patricia Puşcaş

© Călin Cornel Pop, 2011

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Strategia de dezvoltare turistică a municipiului Zalău şi a zonelor periurbane / coord.: Călin Cornel Pop. - Cluj-Napoca : Casa Cărţii de Ştiinţă, 2011
Bibliogr.
ISBN 978-606-17-0063-9

I. Pop, Călin Cornel (coord.)

338.78(498 Zalău)

dr. Călin-Cornel POP

STRATEGIA DE DEZVOLTARE TURISTICĂ
A MUNICIPIULUI ZALĂU ŞI A ZONEI PERIURBANE

Casa Cărții de Ştiință
Cluj-Napoca, 2011

"Fiecare loc de pe pământ are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi şi trebuie un gram de iubire ca s-o înțelegi.

Nicolae Iorga

Turismul ca activitate economică este considerat, în prezent, o soluție salvatoare pentru multe zone din România, fiind un leitmotiv pentru dezvoltarea economică a țării şi o soluție alternativă acolo unde interesele economice, cele sociale şi cele de mediu se află în conflict.

Deşi nu ne putem aştepta ca dezvoltarea turistică să salveze economia națională, trebuie să recunoaştem că există un grad ridicat de valoare adăugată pentru acest tip de dezvoltare. Numărul şi diversitatea celor care pot beneficia în mod direct sau indirect de pe urma activității turistice este mare, iar efectele pozitive, dar şi potențial negative asupra unei comunități sunt vizibile pe plan economic, social, cultural etc.

*Municipiul Zalău nu reprezintă un punct de atracție pentru cei care sunt angrenați în activități turistice. Cei care ne vizitează sunt fie foşti locuitori ai oraşului sau urmaşii acestora, fie persoane cu interese de afaceri sau altele similare. Deocamdată, municipiul Zalău nu este o opțiune pentru amatorii turismului urban (**city break**) şi, cu oraşe precum Cluj-Napoca sau Oradea în apropiere, este greu de crezut că ar putea atrage acest gen de turişti. De aceea trebuie să ne găsim propria nişă de dezvoltare, folosindu-ne de ceea ce deținem la nivelul capitalului turistic-natural sau antropic.*

Scopul prezentei strategii de dezvoltare turistică este tocmai acesta, de a identifica posibilitățile reale de dezvoltare, pornind de la inventarierea a ceea ce putem folosi ca puncte de ancorare pentru o veritabilă activitate de dezvoltare turistică. Am considerat că trebuie să luăm în calcul nu doar teritoriul administrativ al municipiului Zalău, ci şi zona înconjurătoare, deoarece municipiul poate oferi servicii specifice şi celor care vizitează diferite obiective din județ. Odată inventariate posibilitățile de dezvoltare, ne vom putea propune activități care să ducă, în timp, la creşterea numărului de vizitatori şi care să plaseze municipiul Zalău pe harta locurilor de văzut din România.

*Sigur, nu vom fi singuri în acest demers. Deja există inițiative venite din comunitate care contribuie la promovarea oraşului. La rândul nostru, am încercat să creştem gradul de expunere al municipiului Zalău la nivel regional şi național, inclusiv prin derularea de evenimente culturale, susținerea de evenimente sportive sau altele. **Festivalul Roman Zalău Porolissum** a fost creat tocmai în scopul scoaterii din anonimat a municipiului; suntem în curs de implementare a unui proiect ce vizează promovarea la nivel național a acestuia. Mai multe clădiri de patrimoniu din municipiu au fost sau sunt în curs de reabilitare, am depus eforturi pentru şi vom continua să îmbunătățim infrastructura de petrecere a timpului liber.*

Sunt conştient că municipiul Zalău nu are atributele clasice ale unei stațiuni sau al unui loc de petrecere a vacanțelor. Din fericire, suntem ajutați de modificările intervenite la nivelul tipurilor de activitate turistică: acestea cunosc forme din ce în ce mai diversificate, câştigător fiind cel ce reuşeşte să aducă ceva nou sau cel care ştie să creeze evenimente adresate unui grup-țintă bine definit. Niciun oraş din România nu trebuie să ignore această posibilitate.

Radu Căpîlnaşiu,
Primarul municipiului Zalău

CUPRINS

1. MUNICIPIUL ZALĂU - REPERE GEOTURISTICE 11

1.1. Poziția geografică şi funcția spațială a municipiului Zalău ca resurse turistice 11

1. 1.1. Poziția geografică 11

1.1.2. Funcția spațială a municipiului Zalău 12

1.1.3. Evoluția paleogeografică şi geologia 12

1.1.4. Morfologia 12

1.1.5. Evoluția teritorial-administrativă 13

1.1.6. Bio-pedo-geografia 13

1.1.7. Dimensiuni climatice 14

1.2. Depresiunea Zalăului ca unitate integratoare a spațiului geografic corespunzător municipiului Zalău şi zonei periurbane privită prin prisma potențialului turistic 14

1.2.1. Genezăşi evoluție 14

1.2.2. Taxonomia regională şi apartenența spațiului geografic al municipiului Zalău (resursă pentru turism) 15

1.3. Utilizarea resursei de relief în depresiunea Zalăului (potențial pentru activitatea de turism) 16

1.4. Riscuri geografice în spațiul geografic al municipiului Zalău şi zona periurbană 18

1.5. Dezvoltarea durabilă potențială 21

1.5.1. Factorii de mediu 21

1.5.2. Contextul economico-social 22

2. CONTEXT STRATEGIC 24

2.1. Municipiul Zalău din punct de vedere socio-economic 24

2.2. Strategii naționale privind dezvoltarea turismului 30

2.2.1. Programul anual de marketing şi promovare turistică 30

2.2.2. Strategii de dezvoltare a turismului în zona montană 54

2.2.3. Strategii în zona rurală (zona periurbană a municipiului Zalău) 62

2.2.4. Strategii în turismul de agrement 74

2.3. Contur strategic 79

2.3.1. Contur gnoseologic 79

2.3.2. Strategii. Tipologie. Exemple 80

3. MISIUNE. VIZIUNE. TERMINOLOGIE... 82

3.1. Misiune operațională 82

3.2. Viziune şi operativitate 82

3.3. Terminologie legislativă şi teoretică 83

3.4. Dezvoltarea durabilă. Dimensiuni conceptuale 89

4. ISTORICUL TURISMULUI ÎN ZALĂU..... 91
4.1. Istoricul turismului în context periurban..... 91
4.2. Date statistico-istorice de interes turistic (exemple)..... 92
4.3. Scurt istoric al turismului urban şi resurse de atractivitate turistică. Puncte de vedere.... 95
5. RESURSE TOPONIMICE, ISTORICE ŞI SPORTIVE. RESURSE TURISTICE..... 98
5.1. Mărturiile toponimice şi istorice-resurse turistice…..... 98
5.2. Turism prin resursa economică..... 101
5.3. Evoluție teritorială. Zone funcționale. Zone turistice..... 103
5.4. Impresii despre oraş. Resurse turistice..... 105
5.4.1. Mărturii din perioada medievală şi modernă…..... 105
5.4.2. Mărturii contemporane..... 107
5.5. Monumente istorice din Zalău ca atracții turistice (scurtă prezentare)..... 108
5.5.1. Clădiri de patrimoniu între trecut şi prezent..... 109
5.5.2. Statui şi busturi ale personalităților sălăjene. Plăci comemorative..... 119
5.5.3. Monumente istorice..... 121
5.6. Evenimente actuale..... 123
5.7. Resursele istorice – posibile resurse turistice (Ştiați că...)..... 125
5.8. Strada 22 Decembrie 1989 (Crasnei) şi posibilele atracții turistice..... 128
5.9. Munții Meseşului: orientare sportivă, trasee turistice, turism sportiv..... 134
5.9.1. Orientare sportivă..... 134
5.9.2. Trasee turistice în Munții Meseş..... 142
5.9.3. Turism sportiv (sport de performanță, sport de masă, timp liber)..... 145
5.9.4. Activitățile sportive din municipiul Zalău şi zona periurbană..... 148
6. EXEMPLU DE BUNĂ PRACTICĂ TURISTICĂ. SCURTĂ PREZENTARE PENTRU FESTIVALUL „ZILELE ROMANE”…..... 155
7. MODEL TERITORIAL CONCEPTUAL SISTEMIC AL DEZVOLTĂRII DURABILE PRIN TURISM PENTRU MUNICIPIUL ZALĂU ŞI ZONA PERIURBANĂ…..... 158
8. ZONA PERIURBANĂ..... 160
8.1. Comuna HERECLEAN. Potențialul turistic..... 160
8.1.1. Potențialul natural..... 160
8.1.2. Potențialul turistic de proveniență antropică..... 165
8.1.3. Activități umane cu funcție turistică..... 167
8.2. Comuna ROMÂNAŞI..... 178
8.2.1. Potențialul ecumenic..... 178
8.2.2. Utilități urban-edilitare şi trasee turistice. Potențial turistic..... 182

8.2.3. Posibilități de dezvoltare turistică în comuna Românaşi..... 183
8.3. Comuna VÂRŞOLȚ. Resurse turistice..... 184
8.3.1. Potențialul natural..... 184
8.3.2. Potențialul turistic antropic..... 186
8.3.3. Tipuri şi forme de turism la nivelul comunei Vârşolț..... 195
8.3.4. Analiza SWOT - comuna Vârşolț..... 196
8.4. Comuna TREZNEA..... 197
8.5. Comuna CREACA..... 200
8.6. Comuna MESEŞENII DE JOS. Potențial turistic..... 202
8.6.1. Potențialul turistic natural..... 204
8.6.2. Potențialul turistic antropic..... 206
8.6.3. Tipuri şi forme de turism practicate şi posibil a fi practicate. Studiu de caz – Comuna Meseşenii de Jos..... 217
9. ANALIZA SWOT. MUNICIPIUL ZALĂU ŞI ZONA PERIURBANĂ..... 220
9.1. Componenta naturală..... 220
9.1.1. Potențialul natural..... 220
9.1.2. Starea mediului..... 220
9.2. Populația, resursele umane şi sistemele de localități..... 221
9.2.1. Populația..... 221
9.2.2. Resursele umane..... 222
9.2.3. Sisteme de localități..... 222
9.3. Infrastructurile tehnice ale teritoriului..... 223
9.4. Zonificarea teritoriului..... 224
9.5. Structura activităților..... 224
9.5.1. Agricultura şi producția animalieră..... 224
9.5.2. Industria..... 225
9.5.3. Turismul..... 225
9.6. Sinteză..... 226
10. MUNICIPIUL ZALĂU ŞI ZONA ÎNCONJURĂTOARE ÎN CONTEXTUL NIŞELOR REGIONALE..... 229
10.1. Poli de creştere în profil teritorial..... 229
10.2. Piața turismului regional..... 229
10.3. Atracții turistice. Stațiunile şi zonele urbane..... 233
10.4. Infrastructura de transport..... 238
11. EXEMPLE DE BUNĂ PRACTICĂ. ORAŞUL PIATRA NEAMȚ..... 245
11.1. Resurse turistice..... 245
11.1.1. Potențialul turistic natural..... 245

11.1.2. Potențialul antropic al turismului..... 247

11.2. Analiza SWOT comparativă Piatra Neamț-Zalău 254

12. DESCRIEREA INFRASTRUCTURII TURISTICE DE SUPORT ÎN MUNICIPIUL ZALĂU (Baze de cazare)……..... 258

13. STRATEGIA DE DEZVOLTARE A TURISMULUI ÎN MUNICIPIUL ZALĂU ŞI ZONA PERIURBANĂ. POSIBILITĂȚI DE DEZVOLTARE……..... 264

13.1. Direcțiile strategice…..…. 264

13.1.1. Concept şi terminologie..... 264

13.1.2. Rezultate – Acțiuni..... 265

13.1.3. Competitivitatea turistică – Acțiuni..... 267

13.2. Acțiuni şi soluții de dezvoltare din domeniul turismului..... 268

13.2.1. Profesionalizarea şi diversificarea serviciilor şi a produselor turistice..... 268

13.2.2. Promovarea produselor şi a serviciilor turistice..... 270

13.2.3. Inventariere şi diagnosticare permanentă a resurselor cu potențial turistic..... 271

13.2.4. Reabilitarea, remodelarea funcțională, extinderea, diversificarea şi ridicarea calității infrastructurii turistice generale..... 272

13.2.5. Reabilitarea infrastructurii turistice generale..... 273

13.2.6. Reabilitarea infrastructurii turistice specifice tipurilor de turism practicate..... 274

13.2.7. Propuneri de acțiuni de dezvoltare turistică prin valorificarea încărcăturii actuale..... 278

14. DEZVOLTAREA DE MESAJE, IMAGINI, *BRANDURI*, PRIN INTERMEDIUL CHESTIONARULUI..... 278

14.1. Model de chestionar..... 278

14.2. Rezultate..... 287

14.3. Exemple de branduri – județul Sălaj şi zona periurbană..... 289

15. ANEXE. LISTA MONUMENTELOR ISTORICE 2004

Municipiul Zalău şi zona periurbană..... 291

16. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ..... 296

1. MUNICIPIUL ZALĂU. REPERE GEOTURISTICE

1.1. Poziția geografică şi funcția spațială a municipiului Zalău ca resurse turistice

1.1.1. Poziția geografică

Geografic, municipiul Zalău (Fig. 1) este poziționat aproximativ la intersecția paralelei de 47º10' N cu meridianul de 23º05' E, în partea de sud a depresiunii cu acelaşi nume. Depresiunea Zalăului reprezintă o arie geografică grefată pe sinclinalul Zalăului, mărginit spre vest de anticlinalul Meseşeni-Panic. Este o depresiune de contact, rezultat al eroziunii fluviale, între cristalinul munților Meseş şi sedimentarul neogen al dealurilor Silvaniei (I. Mac, 1999). Reşedința județului Sălaj, municipiul Zalău este situat în nord-vestul României, la poalele Munților Meseşului, pe axa Cluj Napoca–Satu Mare–Petea Vamă, DN 1F E81, fiind conectat la rețeaua rutieră europeană. *Munții Meseşului domină pitoresc panorama municipiului*, aşezat ca într-un amfiteatru, în zona central-sudică a Depresiunii Zalăului. Relieful colinar şi climatul temperat submontan creează un ecosistem favorabil pădurilor de foioase.

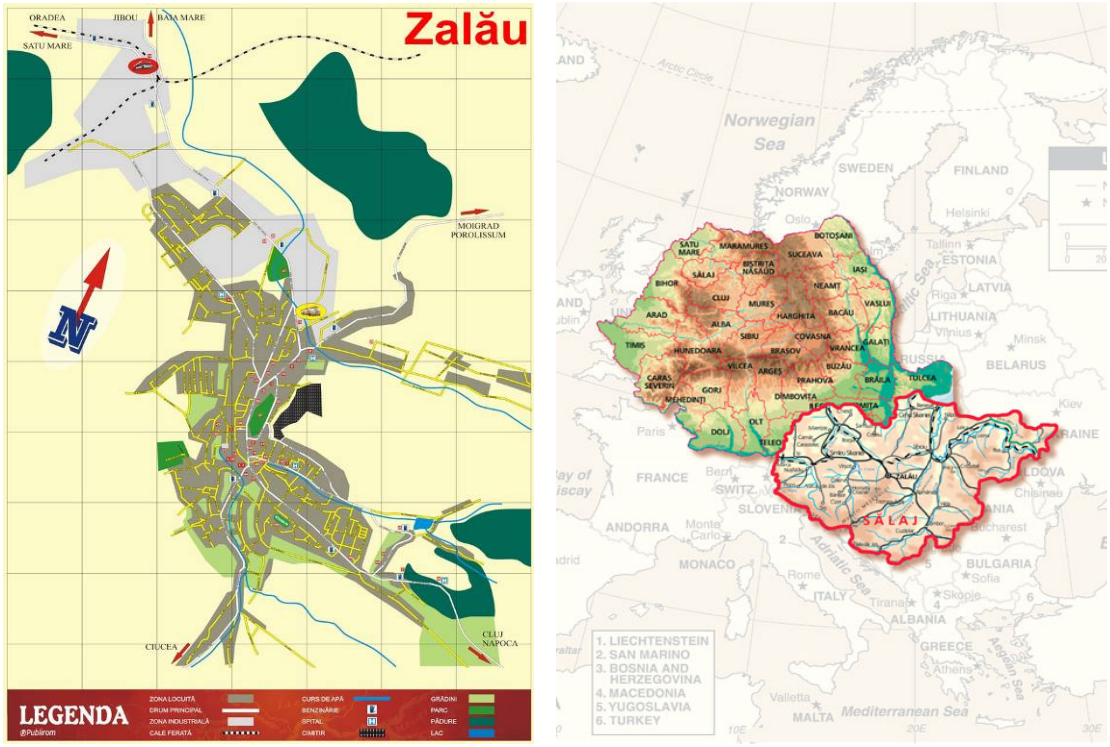

Fig.1. Municipiul Zalău în context local, județean, național, european
(surse: http//www.google.ro; http//www.ccisalaj.ro)

Pe lângă rolul de reşedință de județ, Zalău se evidențiază prin poziția în matricea județului şi prin rolul de centru geografic al acestuia, fiind situat la distanțe aproximativ egale de limitele Sălajului. Schițând cercurile de influență şi polarizare ca rezultat al poziției geografice ale celor patru oraşe pentru întreg județul, se observă că cea mai mare parte, în special partea sudică, intră sub incidența aproape totală a municipiului Zalău. Partea nordică suferă influențe şi din partea celorlalte trei oraşe – Şimleu Silvaniei, Jibou, Cehu Silvaniei. Ca exemple, menționăm pentru polarizarea totală atracția ce rezidă din oferta şcolară, cu învățământ superior, învățământ liceal (profil pedagogic), iar, pentru polarizarea cvasitotală,

exemplificăm prin influența sanitară care este limitată în partea vestică a județului de orașul Șimleu Silvaniei.

1.1.2. Funcția spațială a municipiului Zalău

Situat la distanțe aproximativ egale față de trei dintre reședințele județelor învecinate – Cluj-Napoca, Baia Mare și Satu Mare – și la o distanță mai mare față de Oradea, municipiul Zalău reprezintă cel mai însemnat centru urban, îndeosebi după anul 1968, al zonei de contact, definită în nordul Munților Apuseni de către depresiunea Transilvaniei și dealurile Banato-Crișene. Acest aspect este dat și de faptul că *spre municipiul Zalău converg și drumurile de legătură* dintre aceste unități, legături facilitate de așa-zisele „**porți**". Pentru a înțelege dezvoltarea spațială a Zalăului, trebuie menționată prezența celor trei convergențe morfohidrografice (I. Mac, 1996), care au facilitat devenirea orașului de sub Munții Meseșului. Prima dintre acestea se realizează la vărsarea pârâului Meseș în râul Zalăului, în amonte de care este prezentă partea cea mai veche a așezării. Conform acestei stări, Zalăul se dezvoltă ulterior în aval, astfel, pe suprafața conului aluvial al pârâului Meseș a fost amplasată piața centrală cu principalele construcții publice, construcțiile de locuințe ocupând terasele și glacisurile deluvio-coluviale, pentru ca după anul 1968 să fie amplasate în partea nordică a orașului principalele întreprinderi, dar și noi cartiere de locuințe. Se remarcă, așadar, din punct de vedere spațial, o dezvoltare axial-longitudinală a orașului, pe direcție sud-nord, cu prezența celor trei noduri axial-transversale, definite de convergențe, locuri definite de densități geografice mai mari.

1.1.3. Evoluția paleogeografică și geologia

Aparținătoare unităților de orogen cu strate cutate, relief semeț și pante accentuate, istoria pământului din regiunea municipiului Zalău este veche și se integrează, ținând cont de adâncimea la care se găsește fundamentul cristalin și momentul începerii sedimentării, în sectorul nordic (Satu Mare-Oradea) al unității Dealurilor de Vest. *Formațiunile din fundament aparțin cristalinului și apar la zi în Munții Meseșului*, fiind reprezentate prin micașisturi și filite. Sedimentarea începe cu cretacicul superior și paleogenul inferior, continuând cu formațiunile miocene (în special, cele burdigaliene, reprezentate prin marne, argile, conglomerate și nisipuri, și cele helvețiene, alcătuite din marne cu diferite caracteristici) și pliocene (care au cea mai mare extensiune, fiind reprezentate de nisipuri și pietrișuri, formațiuni ce au favorizat dezvoltarea orizonturilor de apă arteziană). Aprofundând apartenența sub raport geologic, precizăm că acest areal face parte din bazinul Șimleului, de altfel, unul dintre bazinele formate prin prăbușirea fundamentului cristalin în zona periferică a Munților Apuseni. În ceea ce privește evoluția paleogeografică, se disting etapele: predaniană, cu rol în conturarea ulterioară a Bazinului Șimleu; danian-paleocenă, având note caracteristice ochiurilor marine și individualizarea nivelului superior al Munților Meseșului, denumit nivelul Pria-Merișor; etapa de bazin, definită de fazele derulate în sarmațian, ponțian și dacian-levantin inferior, în timpul cărora are loc individualizarea dealurilor piemontane, formarea teraselor și aspecte ce țin de modelarea actuală, datorată influențelor naturale și antropice.

1.1.4. Morfologia

Analizând întreg spațiul administrativ al municipiului Zalău (care are o suprafață de aproximativ 100 km^2 - incluzând și satul Stâna), din punct de vedere morfologic, relieful caracteristic include o parte a Munților Meseșului și parte din amonte a văii Zalăului. Munții Meseșului reprezintă prelungirea cea mai nordică a Carpaților Apuseni, alături de Munții

Plopişului, de care se desprind în apropierea localității Ciucea, urmând o direcție nord-estică până la Valea Ortelecului, unde se scufundă de-a lungul unor sisteme de falii transversale. Altitudinea generală a culmii Meseşului este cuprinsă între 700 şi 800 m, atingând înălțimea maximă în Măgura Priei, la 997 m. În sectorul analizat, înălțimile sunt de 712 m în Măgura Stânei, de 513 m în Măgura Moigradului şi scad la 474 m în vârful Măgurița din preajma Văii Ortelecului. Următoarea treaptă a reliefului o reprezintă piemontul Parameseşan, situat la altitudinea de 375-450 m, axat pe falia cu acelaşi nume, falie ce limitează spre nord-vest horstul cristalin al Meseşului. Treapta următoare a reliefului este definită de un relief de vale, datorat dezvoltării văii Zalăului pe un fundal structural adecvat, dat de sinclinalul Zalăului şi anticlinalul Panic-Crişeni, ce se distinge printr-o luncă deschisă în evantai înspre zona industrială a oraşului. Alăturat formelor majore de relief, apare şi o gamă diversă de microforme, rezultate prin eroziunea de suprafață, alunecări şi surpări de teren, cărora li se adaugă formele de origine antropică.

1.1.5. Evoluția teritorial-administrativă

Disponibilitățile geografice pe care le oferă acest spațiu au fost, se pare, motivele principale care au determinat edificarea Zalăului ca aşezare umană. Descoperind poieni şi izvoare, omul din neolitic a defrişat pădurea, făcându-şi loc de arat. Vegetația şi clima prielnică, animalele numeroase ale pădurii i-au oferit în plus resurse pentru supraviețuire. Urmele lăsate ne fac să apreciem vechimea aşezării la aproximativ patru milenii. În primele faze, evoluția a fost lentă, cunoscând salturi importante începând cu secolul al XII-lea. Zalăul s-a dezvoltat într-un „*spațiu morfologic constrâns*", luând configurația celor trei convergențe morfohidrografice, între care se interpun sectoarele de legătură. Astfel, prima convergență realizată la vărsarea pârâului Meseşului în râul Zalăului suportă piața centrală şi principalele construcții de interes public. A doua convergență, dată de vărsarea pârâurilor Sărata şi Caselor în valea Zalăului, a oferit un potențial mai mare pentru extinderea arealului, reprezentând suportul teritorial al noului centru civic şi al construcțiilor moderne de tip bloc (P+4 şi P+9). Convergența hidrografică dată de contactul văii Miței şi al văii Crişenilor cu valea Zalăului oferă o luncă largă şi asimetrică, cu un real potențial pentru construcții, de altfel valorificat de amplasarea zonei industriale, a gării etc. Concomitent cu extinderea longitudinală, are loc şi dezvoltarea în plan transversal a oraşului, prin construcția cartierelor de locuințe, unele extinse pe terasele superioare şi versanți, stare ce a dus la apariția de blocuri în trepte, căi de acces perpendiculare pe curbele de nivel, aspecte reflectate în creşterea valorii investițiilor. Rezumând, avem câteva etape distincte în evoluția teritorială a oraşului, şi anume: nucleul aşezării din secolele XII-XV, cu centrul vechi; dezvoltarea specifică secolelor XVI-XVIII, dată de actualul centru civic; extinderea caracteristică secolului al XIX-lea, cu construcții de blocuri; dezvoltarea specifică perioadei 1900-1960 şi dezvoltarea dintre anii 1961-1995, a industrializării etc., etape ce definesc în prezent o suprafață de ~77 km^2.

1.1.6. Bio-pedo-geografia

Asociațiile bio-pedo-geografice ale Zalăului se integrează armonios în complexul definit de dealurile Silvano-Someşene şi Munții Meseşului, fiind în strânsă interdependență cu toate componentele cadrului geografic natural, dar şi cu cel antropic, ale întregului neam românesc. Vegetația aparține provinciei daco-ilirice, respectiv dacice, fiind caracterizată prin predominanța elementelor central-europene. Repartiția şi compoziția covorului vegetal prezintă o serie de particularități, cum sunt: o slabă zonalitate verticală, marcată de altitudini medii; o diferențiere indusă prin expunerea versanților, sesizabilă prin prezența

mezoxerofitelor şi xerofitelor pe versanții însoriți; ponderea mare a pajiştilor şi a terenurilor agricole, ca urmare a introducerii culturilor în poieni, a defrişării unei părți a pădurilor de fag, gorun şi stejar, de către o populație străveche; înlocuirea treptată a pădurilor din vechea „Silvanie", cu terenuri arabile, cultivate cu grâu, porumb, secară, in, cânepă, sfeclă de zahăr, presărate cu livezi de pomi fructiferi, viță-de-vie şi pajişti stepizate, s-a bazat pe o premisă de ordin climatic. Alături de vegetație, fauna şi solurile relevă trăsăturile distincte de care beneficiză arealul municipiului Zalău în configurația „Țării Silvaniei".

1.1.7. Dimensiuni climatice

Climatul specific arealului geografic al municipiului Zalău este un rezultat direct al condiționărilor naturale şi umane, între care amintim: poziția geografică în nord-vestul Munților Meseşului; prezența culoarelor de vale (Barcău, Crasna, Someş), care favorizează penetrarea arealului cu mase de aer vestice şi nordice; eterogenitatea reliefului etc. Între dimensiunile de o mai mare importanță enumerăm: valoarea medie lunară a radiațiilor solare globale este cuprinsă între 110 şi 117 kcal/cm^2, ceea ce asigură necesarul de energie pentru dezvoltarea culturilor; temperatura medie multianuală cu valori de 9-10°C, iar pentru lunile ianuarie ~ -2,5°C şi iulie +19,5°C; maxima termică, înregistrată la 16 august 1953, a avut o valoare de +38°C, iar minima termică a fost înregistrată, la 28 ianuarie 1954, cu valoarea de -23,5 °C; precipitațiile atmosferice au un regim fluctuant în cursul unui an (mai - 80 mm, iunie - 120 mm, iulie - 80 mm, august - 80 mm); nebulozitatea, condiționată de dinamica atmosferei şi morfografie, diferă sezonier, cu valori mari în lunile decembrie şi ianuarie şi valori mult diminuate la sfârşitul verii şi începutul toamnei.

1.2. Depresiunea Zalăului ca unitate integratoare a spațiului geografic corespunzător municipiului Zalău şi zonei periurbane privită prin prisma potențialului pentru turism

1.2.1. Geneză şi evoluție

Istoria devenirii depresiunii este marcată de evenimentele geologico-geomorfologice derulate din paleozioc până astăzi.

- *Etapa Predaniană* a fost cea mai îndelungată şi caracterizată de intense procese tectonice. Ele au individualizat cristalinul din Munții Meseşului, din horsturile insulare (Şimleu, Chilioara, Crişeni) şi Bazinul Şimleului.

- *Etapa Danian-Paleocenă* începe la sfârşitul Cretacicului Superior când, în urma fazei Laramice, are loc transgresiunea marină dinspre Bazinul Transilvaniei. Astfel, se formează, în depresiunile uşor schițate, ochiuri marine care evoluează treptat spre formarea unor lagune şi lacuri în care se acumulează argile vărgate inferioare şi calcarul de apă dulce. Această etapă se caracterizează prin perioade de linişte tectonică relativă care, alături de un optim morfoclimatic, au dus la o intensă denudație şi la formarea primei suprafețe de nivelare din Munții Apuseni. Se individualizează acum nivelul superior al Meseşului, cunoscut sub denumirea de nivelul Pria-Merişor, aflat la altitudinea de 810-996 m. Reactivarea liniilor de falie, alături de climatul mediteranean instalat în regiune au creat condiții favorabile peneplenizării reliefului. Astfel, nivelul superior al culmilor a intrat într-o fază de fragmentare accentuată.

- *Etapa de Bazin* începe odată cu badenianul, când în întregul bazin al Şimleului se creează noi condiții de sedimentare. În badenian-sarmațian inferior au fost reactivate liniile de falie, fapt ce a determinat scufundarea unor blocuri cristaline acoperite de sedimente prenogene. Aceste areale scufundate au fost acoperite de apele mării şi supuse unui proces de

colmatare depunându-se, astfel, gresii, conglomerate, argile, marne, tuf dacitic. În sarmațianul superior, în timpul mişcărilor attice, regiunea montană a Meseşului este antrenată într-o mişcare de ridicare, concomitentă cu regresiunea marină ce se continuă până la începutul pliocenului. În această perioadă, sub influența unui climat subtropical, cu nuanțe de semiariditate, are loc sculptarea nivelului Secătura-Tâlhăreasa, prezentă azi, în relief, sub forma unor interfluvii netede, situate la altitudinea de 600-750 m. Mişcările rhodanice au încheiat procesul de exondare a bazinului Şimleului. În aceste condiții tectonice, la care se adaugă climatul subtropical mediteranean, agenții externi modelează o nouă treaptă de relief în regiunea montană, situată la aproximativ 400-500 m, cu extindere spre marginea depresiunii.

- *Etapa de Depresiune*. După retragerea mării panonice, are loc formarea unei câmpii litorale parazitată treptat, la contactul cu Munții Meseşului, de acumulări piemontane. Piemontul relict se menține între 400 şi 450 m altitudine. Aceste forme primare sunt supuse fragmentării, exercitată de apele curgătoare, care se drenau spre vest. Urmele vechilor trasee sunt concretizate de şeile din culmea deluroasă Aghireş-Panic şi din dealurile Crişeni-Ortelec. Prin dezvoltarea văii Zalăului, proces exercitat pe un fundal structural adecvat (sinclinalul Zalăului şi anticlinalul Panic-Crişeni), a fost sculptată depresiunea actuală. Resturile piemontului se păstrează sub formă de martori piemontani în vecinătatea bordurii meseşene. Sub nivelul piemontului parameseşan se află suprafața de nivelare ce reuneşte interfluviile de la altitudinea de 350-375 m. Din muchiile celor două trepte menționate se desprind versanți cu profile şi fizionomii diferențiate. Acestea iau contact cu albiile văilor sau cu luncile şi terasele fluviale. Relieful de vale se distinge printr-o luncă, largă în lungul văii Zalăului şi foarte îngustă pe afluenții săi. Deasupra luncii se rânduiesc terasele de 8-10 m, 25-35 m şi 50-55 m. Peste formele majore de relief se suprapune o gamă de microforme rezultate prin eroziune peliculară, prin alunecări şi surpări de teren, prin procese periglaciare şi prin activitate antropică.

- *Evoluția actuală* a regiunii luate în studiu se desfăşoară sub incidența factorilor exogeni, îndeosebi sub acțiunea rețelei hidrografice prin eroziune torențială şi eroziunea laterală în albiile fluviale. Procesele gravitaționale sunt destul de active, mai ales pe versantul drept al văii Zalăului şi în Dealurile Meseşenilor.

1.2.2. Taxonomia regională şi apartenența spațiului geografic al municipiului Zalău (resursă pentru turism)

Încadrată taxonomic în holarhia dealurilor Banato-Crişene şi înglobată în subregiunea dealurilor Silvano-Someşene, această arie geografică, grefată pe sinclinalul Zalăului şi mărginită spre vest de anticlinalul Meseşeni-Panic, se desfăşoară pe râul omonim şi face parte din categoria *depresiunilor de contact* (I. Mac, 1999), fiind un rezultat al eroziunii fluviale, axată pe contactul dintre cristalin şi sedimentarul neogen. Încadrarea depresiunii este definită de Munții Meseşului în sud-est, de Dealurile Şimleului în vest şi nord-vest, de Dealurile Sălajului în nord-est şi de Măgura Coşeiului în nord.

Din punctul de vedere al *evoluției spațio-temporale*, merită subliniate momentele în care spațiul depresionar a fost materializat în diferite ipostaze (stări):

- starea de cordilieră a fost specifică în vendian în timpul fazei tectonice baikaliene;
- în faza tectonică sudeto-saalică, specifică permocarboniferului este starea de fosă exondată;
- din faza kimmerică veche, asociată triasicului, peisajul a fost dat de succesiunea mare-continent.

Frământările *geologice* prin care a trecut acest spațiu geografic în lunga lui edificare, la care se adaugă stilul acțiunii agenților morfogenetici şi activitatea antropică, au condiționat apariția unor aspecte noi şi complexe în configurația de ansamblu a reliefului depresiunii Zalăului, care se instituie ca element determinant în dezvoltarea oraşului Zalău, caracterizându-se drept un relief de vale şi de interfluvii de sub Munții Meseşului, dezvoltat în etape succesive.

Dintre celelalte elemente environmentale, menționăm că *vegetația*, caracterizată prin predominanța elementelor central-europene, a fost elementul cel mai exploatat, exploatare ce a permis dezvoltarea industriei lemnului în zonă, creând, în acelaşi timp, terenuri arabile cultivate agricol, dar şi un profund dezechilibru teritorial marcat de inundații, alunecări de teren, fertilitate redusă, stepizare, pierderea caracterului silvanic etc.

Rețeaua hidrografică se impune ca factor activ în organizarea teritorială a spațiului geografic, fiind definită prin uniformitate şi densitate relativ sporită.

Componenta antropică poate fi considerată o componentă de presiune, având ca scop creşterea nevoilor de consum prin exercitarea unei anumite presiuni asupra altor componente ale spațiului, acțiune ce poate conduce uneori la dezechilibre geografice.

Disponibilitățile geografice de care se bucura şi pe care le oferă acest spațiu depresionar au fost, se pare, principalele motive care au permis edificarea urbei Zalăului ca aşezare umană. Descoperind poieni şi izvoare, omul robust din neolitic a defrişat pădurea şi şi-a făcut loc de arat. Clima prielnică, vegetația abundentă, animalele numeroase ale pădurii i-au oferit resurse bogate pentru supraviețuire. Omul neolitic, prin mărturiile pe care ni le-a lăsat, ne face să apreciem vechimea aşezării la circa patru milenii.

Din punctul de vedere al *sistemelor umano-economice*, se reclamă, ca, de altfel, în aproape toată țara, un declin profund şi amplificativ, ca rezultat al unei implementări rapide şi, pe alocuri, haotice a unei industrii, care, într-o primă fază, a fost prosperă şi capabilă să atragă forța de muncă (exod rural), dar care, fără o bază de materii prime locale, nu rezistă sistemului concurențial pe care îl declanşează economia de piață. Exemplul este dat de municipiul Zalău, care dispune de industrii foarte exotice din punctul de vedere al materiilor prime, fiind necesare fierul, cuprul, cauciucul natural, bumbacul etc., în marea lor majoritate, materii prime din import, fiind aproape imposibil ca în astfel de condiții să se asigure prosperitate locală sau regională.

În concluzie, precizăm că municipiul Zalău s-a dezvoltat într-un spațiu geografic constrâns, luând configurația convergențelor morfo-hidrografice. Spațiul zonei periurbane al depresiunii motivează o dată în plus, prin dispunerea componentelor sale, asimetria generală a depresiunii.

1.3. Utilizarea resursei de relief în depresiunea Zalăului ***(potențial pentru activitatea de turism)***

a. Utilizarea pentru habitat

Interfluviile de tip glacis-piemontan, desfăşurate sub abruptul de falie al Meseşului, pe întreaga lungime a culmii, se prezintă suspendate față de văile care le-au fragmentat intens. Ele sunt greu accesibile, cu nivel freatic mai profund şi afectate de alunecări de teren. Văile coborâte din culmea montană au deschis în cuprinsul lor veritabile pâlnii depresionare adăpostite, care au înlesnit înfiriparea aşezărilor omeneşti. Acestea sunt orientate economic spre zootehnie, pomicultură şi, relativ, către cultura plantelor de câmp (Meseşeni, Fetindia). Glacisurile de tip monoclinal se extind mai ales spre stânga văii Zalăului. Sunt mai slab fragmentate de râurile consecvente, puțin adâncite față de interfluvii. Dezavantajate de sărăcia relativă a nivelului freatic, aşezările caută fie obârşia văilor lărgite, prin ramificația

torenților, care converg spre arterele colectoare, de obicei, sub muchia interfluviilor, unde coluviile asigură mai uşor aprovizionarea cu apă (de exemplu, localitatea Guruslău), fie văile uşor lărgite, sub formă de culoare (de exemplu, Aghireş, Panic) sau, mai rar, pe marginea terasată a acestor interfluvii, cum este cazul localității Badon. O altă categorie o formează satele mijlocii, care sunt amplasate în cea mai mare parte a lor, pe glacisurile bazale de la contactul cu luncile (localitățile Crişeni, Borla). Pe glacisurile coluviale, de la contactul luncii cu versantul drept al Zalăului, este amplasată platforma industrială a Zalăului, precum şi noul cartier de locuințe Porolissum.

b. Utilizarea pentru agricultură

Utilizarea reliefului pentru agricultură este favorizată de:

- înclinarea redusă a pantelor (5-15%);
- prezența solurilor argiloiluviale cu grad scăzut de podzolire;
- influențele topoclimatice care asigură dezvoltarea culturilor de pomi fructiferi (piersici, cireşi, vişini, meri), viță de vie, plante cerealiere, orz, ovăz, porumb, grâu), precum şi legume şi zarzavaturi.

c. Utilizarea pentru resursele de apă

Glacisurile dețin importante resurse de apă subterane, prezente la diferite adâncimi. Alimentarea apelor subterane prin infiltrarea din precipitații este posibilă, cu toată permeabilitatea redusă a argilelor care alcătuiesc formațiunile geologice. Argila galbenă, puternic degradată şi fisurată, în special în partea superioară, permite circulația apei spre baza glacisurilor. Alcătuirea petrografică, modul de aşezare al straturilor, explică adâncimea la care se află pânza freatică. În glacisurile bazale de la contactul cu luncile, adâncimea apelor freatice este în jur de 1,5-2 m, având ca sursă de alimentare infiltrarea directă a apei din râuri şi afluența din părțile superioare ale versanților. Apele din depozitele coluvio-deluviale au adâncimi de 3-5 m şi se alimentează din afluxul superficial şi subteran din partea superioară a versanților. Adâncimea pânzei freatice de pe interfluviile de tip glacis-piemontan, desfăşurate sub abruptul de falie al Meseşului, este mult mai mare, situându-se între 5 şi 10 m şi chiar între 12 şi15 m. Deşi pânza freatică de mică adâncime prezintă un caracter continuu, volumul său nu poate asigura necesarul de apă pentru consum şi dezvoltarea economică, ceea ce a impus efectuarea mai multor foraje în scopul depistării stratelor acvifere de mare adâncime, dar nici acestea nu pot satisface nevoile de apă potabilă şi industrială, datorită debitelor reduse şi calității mai puțin corespunzătoare (I. Mac, 1968). Alte utilizări ale glacisurilor din Depresiunea Zalăului: glacisurile de vale sunt frecvent utilizate pentru amplasarea căilor de comunicație feroviare şi rutiere. De exemplu, pe Valea Roşie este amplasată linia feroviară şi drumul rutier care asigură legătura între Zalău şi Jibou (prin Crişeni). Pe valea Ortelecului s-au dezvoltat numai căi de comunicație rutiere. Există apoi numeroase valorificări strict locale pentru case izolate, ferme agricole, materiale de construcție, dotări zootehnice etc.

d. Utilizarea actuală prezintă diferențieri teritoriale. Astfel, teritoriul din extremitatea nord-estică a localității Zalău are două secțiuni: secțiunea superioară, situată în abruptul petrografic al Dealului Malu, este afectată de alunecări de teren în valuri sau lenticulare, parțial stabilizate şi prinse în culturi pomiviticole sau cerealiere. Aici, exploatarea haotică a terenurilor este evidentă, secțiunea inferioară este netedă, bine stabilizată, utilizată pentru culturi de câmp (ovăz, grâu, porumb) şi plantațiile recente de viță de vie şi pomi fructiferi. Glacisurile cu pante mai accentuate, întâlnite sub Dealul Ciobanului, Dealul Malu, Dealurile Crişenilor şi Herecleanului, se caracterizează prin prezența proceselor de versant concretizate prin eroziune torențială şi alunecări de teren, acestea sunt înierbate, constituind intense suprafețe de păşuni şi fânețe.

1.4. Riscuri geografice în spațiul geografic al municipiului Zalău şi zona periurbană

Prin *risc geografic* înțelegem o măsură a pierderii câştigului, un produs al unei inițiative determinate intrinsec sau extrinsec, în termenii posibilității incidentului şi ai magnitudinii daunei. Astfel, analiza asupra riscului se bazează pe evaluarea inginerească şi tehnici matematice pentru combinarea estimărilor consecințelor incidentale şi ale frecvențelor. Aprecierea riscului reprezintă procesul prin care rezultatul unei analize a riscului este folosit în scopul luării deciziei (*making*), fie printr-un grad relativ al reducerii riscului, fie prin comparație cu țintele riscului. O dimensiune de natură mult mai geografică a riscului o reprezintă conturul sau harta riscului, definită de liniile ce unesc puncte ale riscului egal, împrejurul facilității, redate prin linii de izo-risc. Estimarea riscului se realizează, pe de o parte, prin combinarea consecințelor estimate, iar, pe de altă parte, prin estimarea tuturor posibilităților incidentelor rezultate din toate incidentele selectate, necesare determinării măsurii riscului. Istoric vorbind, preocupările privind cartografierea riscurilor s-a dezvoltat foarte mult după catastrofele din 1970 din Franța, fiind vorba de o avalanşă pe valea Isère şi de o curgere noroioasă care a distrus un sanatoriu în câmpia Assy, ocazie cu care s-a propus cartografierea zonelor expuse riscurilor alunecărilor de teren (Z.E.R.M.O.S.). În România, preocupările în legătură cu întocmirea unor astfel de hărți sunt legate de cartografierea efectelor inundațiilor devastatoare şi ale cutremurelor puternice, acestea constituind aspecte majore atât în plan spațial, cât şi temporal. Noțiunea de *risc geografic* nu trebuie restrânsă doar la modificările reliefului, ci trebuie desfăşurată şi la efectele în lanț ce decurg din modificarea reliefului. Analiza fenomenelor şi proceselor de risc geografic (Fig. 2), specifice ariei teritoriale a depresiunii Zalăului, surprinde, pe de o parte, analiza riscurilor naturale şi a celor antropice, iar, pe de altă parte, s-a încercat materializarea cercetării de teren în puncte model.

Urmărind teritoriul analizat se evidențiază următoarele aspecte ale georiscului:

- suprafețe fără risc actual, în special culmi interfluviale şi poduri de terasă, având pante line şi fiind împădurite sau utilizate agricol (1);
- dealurile (Malu, Cucu Mic, Cucu Mare, Panicului, Badonului etc.), ce prezintă un risc de îngustare, prin eroziune regresivă (2);
- versanți glacizați, situați la contactul dintre aceste dealuri şi lunca văii Zalăului cu risc geomorfologic mic, dat de procesele de versant, reprezentând, de fapt, suprafețe utilizate agricol (3), versanți şi glacisuri cu expunere medie la risc, cu pantă variabilă, suprafețe predispuse şiroirii, organismelor torențiale şi prăbuşirilor gravitaționale (4);
- suprafețe de versant (ex. Piemontul Parameseşan) cu risc mare, datorită pantei de peste 15º, parțial împădurite, fiind predispuse eroziunii în suprafață şi adâncime, dar şi ravinației şi altor procese de versant (5);
- versanți cu expunere foarte mare la risc, datorită pantei de peste 25º, având expunere nord-vestică, reprezentând suprafețe neîmpădurite dominate de eroziune în adâncime, în unele cazuri, cu forme de relief stabilizate în urma acțiunii umane, dar prezintă în continuare un risc de reactivare (6);
- lunci, în special lunca văii Zalăului, în aval de municipiu, ce prezintă un risc mediu, dat de potențialele inundații (7);
- abrupturi de cuestă, definite de un risc geomorfologic atenuat, specific reliefului structural (8);
- râpe de împingere, dominante în stânga văii Zalăului, determinând un risc de îngustare de tip mediu-mare, prin eroziune regresivă (9);

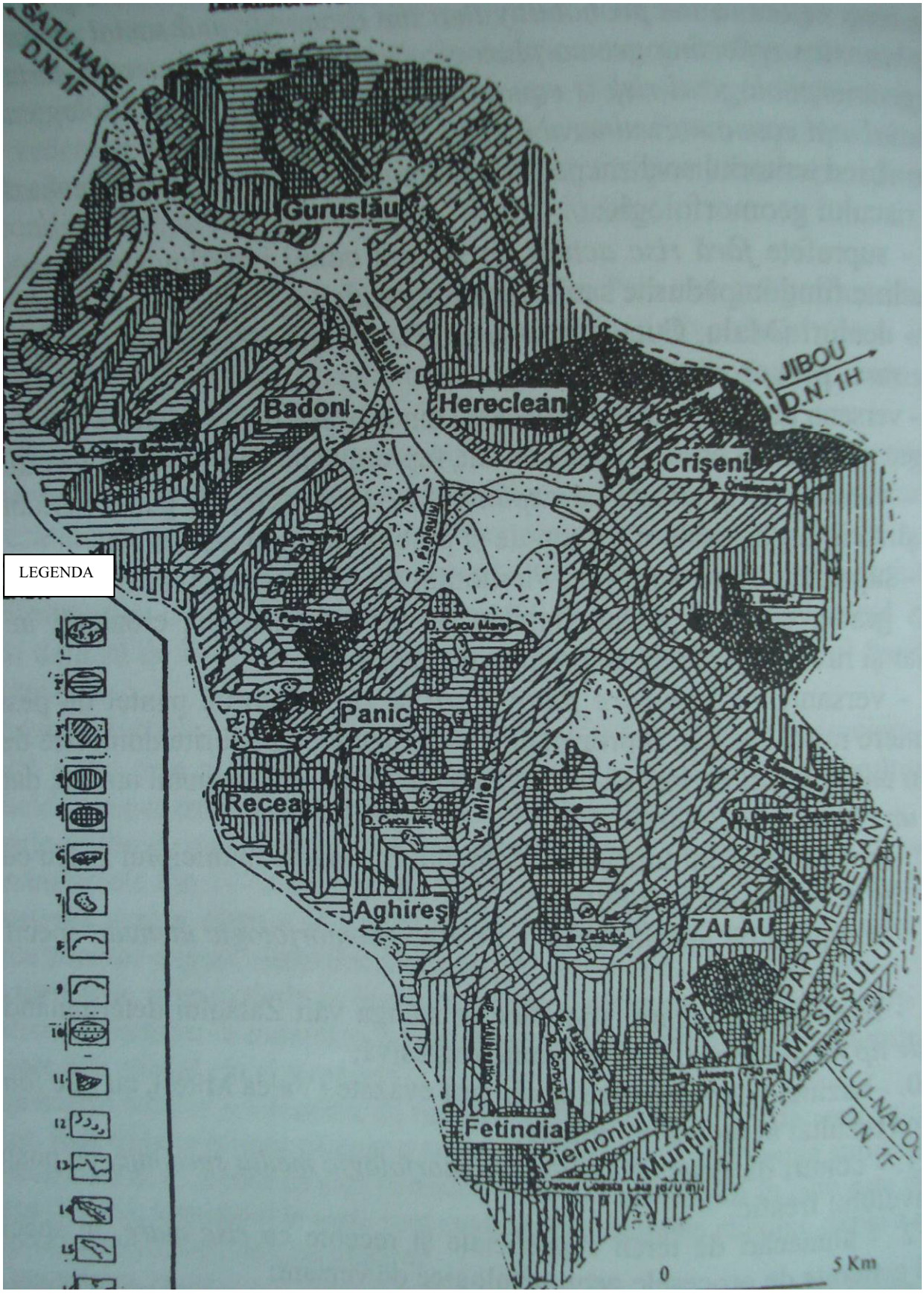

Fig.2. Harta georiscurilor

- bazinete depresionare şi văi larg evazate (Valea Miței), cu risc foarte mare la inundații, ca rezultat al ploilor torențiale (10);
- conuri de dejecție cu risc geomorfologic mediu spre mic, ce poate fi datorat ridicării nivelului freatic (11);
- alunecări de teren superficiale şi recente cu risc mare, în special datorită reactivării generate de procesele geomorfologice de versant (12);
- pluviodenudare şi eroziune în suprafața asociată în unele cazuri cu alunecări de teren care generează un risc geomorfologic mare, fiind prezente pe suprafețe adiacente culmilor interfluviale (13);
- suprafețe integrate dealurilor sau versanților de tipul torenților, ce prezintă un risc mare de degradare a terenurilor, terenuri lipsite de vegetație, impunând imperativ intervenția umană (14);
- ravene (de exemplu, ravena Brădet), ce generează un risc foarte mare; sunt prezente pe versanți puternic înclinați, participând efectiv la distrugerea căilor de comunicație (15);
- sectoare cu risc mediu, pe terenuri dezgolite, datorită şiroirii completate cu eroziune în suprafață şi alunecări de teren (16).

Realizând o clasificare în funcție de scara intensității de geomorforisc, avem posibilitatea să stabilim pentru Depresiunea Zalăului (zonare) şase categorii de suprafețe cu risc geomorfologic, astfel:

- suprafețe fără risc geomorfologic, specifice sectorului 1;
- suprafețe cu risc geomorfologic redus, caracteristice sectoarelor 3 şi 8;
- suprafețe cu risc geomorfologic mediu, în sectoarele 4, 7, 9, 11, 16;
- suprafețe cu risc geomorfologic mare, pentru sectoarele 5, 9, 12, 13, 14, 15;
- suprafețe cu risc geomorfologic foarte mare, caracteristic sectoarelor 6, 10;
- suprafețe cu alte riscuri, în sectorul 2.

Pe de altă parte, analizând suprafața teritorială a municipiului Zalău şi făcând analogie cu harta riscului intervențiilor antropice în peisajul geografic al Munților Harghita, întocmită de W. Schreiber, distingem, din punctul de vedere al riscului geografic, trei tipuri de suprafețe:

- suprafețe de teren caracterizate de un risc geografic redus, apte pentru intervenția umană, desfăşurate în lunca văii Zalăului, având specifice zona industrială, cartierele Porolissum şi Păcii;
- suprafețe teritoriale cu risc geografic mediu spre mare, având alocate cartierele Dumbrava Nord, Dumbrava I, Simion Bărnuțiu, Traian şi Brădet, în care intervenția umană este recomandabilă, ținând seama de o serie de măsuri: fundații speciale, taluze, regularizarea văilor, stingerea ravenelor şi a torenților;
- suprafețe situate punctiform şi marginal în cea mai mare parte, dar sesizăm şi areale ale acestor suprafețe prinse între cele două tipuri (str. Kossuth), având specific un risc geografic foarte mare, datorat alunecărilor active de teren, unele nerecomandabile construcțiilor umane.

Aspectele de risc socio-uman pot fi considerate drept rezultatul agresiunii mediului extern asupra omului, a activității acestuia, dar şi a produsului activității umane, activitate desfăşurată relativ conştient şi previzibil. La nivelul depresiunii Zalăului, se pun în evidență o serie de categorii de risc socio-uman, cum ar fi: riscurile rezultate în urma nepunerii în valoare a resurselor istorice, riscuri rezultate datorită unor aspecte demografice şi riscuri rezultate în urma poluării industriale. Referitor la acest ultim aspect, municipiul Zalău este considerat o zonă cu poluare mică pe harta țării, aceasta, bineînțeles, comparativ cu renumitele puncte negre (Copşa Mică, Baia Mare). Totuşi, există areale intens poluate,

datorită emanațiilor emise în zona industrială, care poluează aerul cu mari cantități de negru de fum, monoxid şi dioxid de carbon, pulbere de fum şi funingine, participând la crearea de peisaje negre pe harta Zalăului.

1.5. Dezvoltarea durabilă potențială

Pornind de la contextul geografic al dezvoltării durabile, desprindem ideea că, pentru a face o analiză de tip *dezvoltare durabilă* asupra unui areal, în cazul nostru, în depresiunea Zalăului, trebuie ținut cont de două mari categorii de probleme: factorii de mediu şi contextul economico-social.

1.5.1. Factorii de mediu

Prezintă un potențial acceptabil, dar pun şi multe probleme care solicită ajustări şi reajustări. Pe lângă măsurile ce se impun a fi luate imediat, se impune şi clarificarea altor probleme ce intră în cadrul unei analize de tip durabil. În acest sens, menționăm continua problemă a alimentării cu apă curentă a localităților acestui areal, în special a municipiului Zalău. Toate metodele şi măsurile luate până în prezent se constată a fi neviabile. O rezolvare posibilă de viitor pentru municipiul Zalău, în funcție de actualul număr de locuitori, ar consta în finalizarea proiectului ce prevedea aducerea apei din zona Ciucea, din lacurile de acumulare de pe valea Iadei. Astfel, apa ar putea fi transportată prin cădere pe curba de nivel dinspre sursă spre consumator. Se pare însă că acest proiect este destul de costisitor şi nerentabil, în condițiile în care o mare parte a municipiului Zalău este constrânsă să se întoarcă în mediul rural, existând astfel posibilitatea satisfacerii cu resursele de apă existente (există, în prezent, varianta Gilău). Pe de altă parte, se impune începerea împăduririlor, de altfel, o problemă absolut necesară, deoarece ploile torențiale ale căror ape se evacuează rapid din cauza despăduririlor şi a geodeclivității versanților aferenți produc pagube însemnate din punct de vedere economic şi social (exemplul inundațiilor din anul 2010). Împăduririle ar viza două scopuri: pe de o parte, fixarea terenurilor agricole, iar, pe de altă parte, frânarea scurgerii rapide a apelor din precipitații. Legat tot de repercusiunile ploilor torențiale, se solicită şi amenajarea scurgerii în albia văii Zalăului, ceea ce ar impune curățirea talvegului, adâncirea lui, crearea de canaluri pentru a îndesi şi înlesni scurgerea, lărgirea canalului principal *sau chiar descoperirea lui în zona urbană pentru un efect de ambient ca resursă turistică*, dar şi crearea unor bazine de reținere a apei la viituri, în amonte de municipiul Zalău. S-ar reuşi, astfel, degajarea valului de remuu, creat îndeosebi în timpul ploilor torențiale. Procesele geomorfologice gravitaționale de tipul alunecărilor de teren reclamă o intervenție oportună pentru a fi cât mai bine stabilizate sau oprite. Amenajarea de bază, în aceste cazuri, ar consta în drenarea corespunzătoare a locurilor afectate în aşa fel încât drenurile realizate să se naturalizeze, dar să fie şi periodic curățate pentru a se evita împotmolirea lor. O altă măsură de ordin durabil constă în terasarea unor pante, problema principală, în acest caz, fiind cea de întreținere a lor. Astfel, fruntea teraselor trebuie consolidată prin boscheți sau ziduri, iar în lungul pantei să se creeze drenuri prin care să se elimine surplusul de apă ce apare pe podul terasei la ploile de lungă durată, astfel încât să nu se permită degradarea rapidă a terenurilor respective. Astfel de măsuri se impun în special acolo unde actualmente există şantiere deschise pentru construcții, de exemplu, în microcartierele rezidențiale, în sectoarele rutiere în construcție etc.

1.5.2. Contextul economico-social

CENTRALITATEA ZALĂULUI ÎN CONTEXTUL REGIUNII DE NORD-VEST

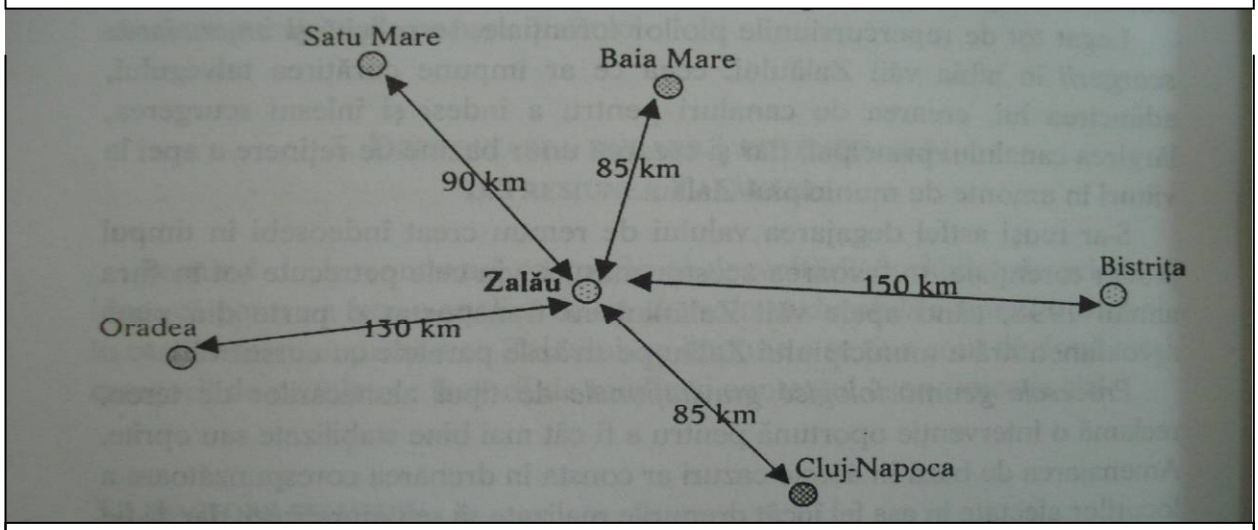

Fig.3. Municipiul Zalău în raport cu celelalte reşedinţe de judeţ

Raportarea depresiunii Zalăului la cerinţele *dezvoltării durabile*, din punct de vedere natural, dar mai ales din punct de vedere socio-economic, evidenţiază o serie de particularităţi distincte, între care menţionăm:

- la nivelul infrastructurii şi al celorlalte potenţialuri (distanţe etc.) pentru municipiul Zalău (Fig. 3), remarcăm o foarte bună dotare prin care poate rivaliza la nivel regional cu celelalte centre urbane ale regiunii NV, în *perspectiva acordării de centru administrativ regional*;
- o *conexiune* mai de relevanţă la nivel educaţional, cultural, industrial, în comparaţie cu alte nivele ale sferei social-economice între centrul de comandă al depresiunii Zalăului şi centrele de comandă locale cuprinse în regiunea NV;
- întreg ansamblul socio-economic ridică problema unei dezvoltări durabile la *nivel regional*;
- realizarea unui program de dezvoltare durabilă la nivel local pare a fi soluţie de viitor doar în condiţiile *integrării regionale*;
- poziţia geografică favorabilă şi conex-complementară a depresiunii Zalăului în aria dealurilor Silvano-Someşene şi a regiunii NV ar permite acesteia preluarea rolului de *coordonator* la nivel regional.

Depresiunea Zalăului prezintă valenţe de ordin superior, întrucât facilitează joncţiunea unităţilor montane cu cele colinare la nivel local, este poziţionată la contactul dintre dealurile Banato-Crişane cu Depresiunea Transilvaniei la nivel regional, iar la nivel naţional este statuată la intersecţia dintre Transilvania, Crişana şi Maramureş. Sub această înfăţişare (şi nu numai), cadrul socio-economic al depresiunii Zalăului trebuie să faciliteze şi să asigure, în

context durabil, direcționarea dezvoltării în întreg ansamblul Silvano-Someşan, înspre punerea în valoare a potențialului turistic, ceea ce ar permite reliefarea ***specificului local***.

În acest mod, credem că se poate gândi ceea ce se vrea a fi dezvoltarea durabilă a depresiunii Zalăului. Specificul local va impune selectarea în toate domeniile, pornind de la cel agricol la cel social şi economic, iar prin intermediul acestora, chiar evadarea din sfera geografică şi trecerea la selectivitate şi în domeniul turistic. Conjugarea interesului național şi regional cu cel local, va conduce, în aceste noi condiții, la o preluare rapidă a tuturor rezultatelor şi la valorificarea lor totală şi corespunzătoare cu profit pentru populație, ceea ce va determina orientări noi în preocupările locale, dar şi o nouă viziune social-economică a unui segment important al populației, spre a gândi din alte perspective, dar şi de a se acomoda cu cerințele dezvoltării durabile în ansamblu şi local.

Totodată, privind contextul socio-economic prin prisma unui sistem geografic, menționăm că oricare dintre sistemele socio-economice este format dintr-un număr foarte mare de subsisteme care toate intră sub incidența dezvoltării durabile, întrucât funcționarea lor presupune interacțiuni disipative cu mediul ambiant, din care, de altfel, îşi extrag produsele de entropie joasă, necesare durabilității lor. Această funcționare nu trebuie însă să inverseze raportul societate-natură, în sensul că sistemul economic îşi impune punctul de vedere asupra naturii, deoarece, pentru o dezvoltare durabilă şi viabilă, este necesar ca raportul să se păstreze în echilibru. Devine însă tot mai de actualitate funcționarea finită a sistemelor economice, fapt ce ridică o multitudine de probleme de ordin social şi doar printr-o readaptare rapidă şi optimă a sistemelor afectate, realizată prin fluxuri de materie (produse), energie şi informație (combustibili), atât la nivel macrosistemic, cât şi la cel microsistemic, fluxuri care să fie determinate de un program durabil al dezvoltării, se va reuşi ca nesincronizările instaurate să devină momentane şi uşor de depăşit. În altă ordine de idei, trebuie ştiut că, în condiții de economicitate maximă, disipațiile pot fi optimizate prin politica prețurilor, ceea ce face ca generarea entropiei să se reducă la un nivel minim care permite realizarea conexiunilor de tip disipativ atât la nivel sistemic, cât şi la nivel subsistemic. În contextul dezvoltării durabile, menționăm că dezvoltarea sistemelor economice în fiecare etapă presupune o îmbinare perfectă între orientarea factorilor de decizie, pe de o parte şi economia de piață, pe de altă parte, îmbinare cu statut şi rol de autoreglare, cunoscut fiind faptul că procesul economic este definit de transformarea entropiei joase în entropie înaltă.

2. CONTEXT STRATEGIC

2.1. Municipiul Zalău din punct de vedere socio-economic

Municipiul Zalău, reşedinţa judeţului Sălaj, este situat în zona centrală a judeţului, în bazinul hidrografic al râului Zalău, la contactul depresiunii Zalăului cu Munţii Meseşului (Fig. 5). Cu o suprafaţă totală de 90,09 km^2, teritoriul administrativ al municipiului include şi localitatea Stâna, aşezare situată la sud-est de Munţii Meseşului, într-un *cadru pitoresc* pe valea Chichişa, în bazinul hidrografic al văii Agrijului.

Fig.4. Porta Praetoria

Fig.5. Depresiunea Zalăului

Vechimea locuirii pe teritoriul municipiului Zalău este atestată de descoperirile arheologice, de descoperiri ce pun în evidenţă dovezi ale existenţei umane în aceste locuri încă din neolitic, respectiv cu circa 6.500 de ani în urmă. Foarte prezentă în istoria locuirii este, de asemenea, perioada daco-romană prin mărturii ce constau în *monedele dacice* descoperite în perimetrele arheologice din zona centrală a municipiului, de pe valea Miţii şi din vestul oraşului, la care se adaugă importante elemente aparţinătoare culturii romane, aspecte ce atestă continuitatea locuirii dacice în acest areal şi dezvoltarea unor relaţii de ordin economic cu *oraşul roman Porolissum* (Fig. 4).

Primele *menţiuni scrise* cu privire la existenţa localităţii sunt consemnate în lucrarea lui Anonymus „Gesta Hungarorum”. Mai târziu, în anul 1220, Zalăul este consemnat sub denumirea de *villa Ziloc*, de *Zylac* în 1246, *Zylah* în 1282, *Zyloh* şi *opidum Zylah* în 1318, *Zila* în 1601, *Zilahu* în 1808, *Szilaj-Ssilagy* în 1839, *Szilaju* în 1850 şi *Zilah-Walthenberg-Zalău* în 1854.

După năvălirile tătare şi pustiirea oraşului din anul 1241, Zalăul intră, din anul 1246, în administrarea episcopatului catolic de la Oradea şi este menţinut sub această administraţie până în anul 1542, când intră în componenţa Principatului Transilvaniei. Sunt de reţinut câteva date însemnate din *istoria medievală* a Zalăului, care şi-au pus amprenta asupra dezvoltării economice a oraşului. Astfel, în anul 1473, regele Ungariei, Matei Corvin, decalara Zalăul oraş-târg, conferindu-i o serie de avantaje comerciale. Alte praguri importante în dezvoltarea localităţii se înregistrează în anul 1571, sub domnia principelui Ştefan Báthory, în anul 1600, sub domnia lui *Mihai Viteazul*, iar după anexarea Transilvaniei de Imperiul Habsburgic, oraşul cunoaşte o decădere economică pe fundalul unei infuzii a produselor de proveniență apuseană, în detrimentul celor autohtone.

După anul 1918 se înregistrează o evoluţie economică ascendentă în viaţa oraşului, ajungând ca în perioada socialistă să aibă o gamă largă de ramuri industriale, industrii ce se menţin şi în perioada actuală, cum sunt: industria metalurgică şi a construcţiilor de maşini, industria de prelucrare a lemnului, industria prelucrării cauciucului, industria alimentară, industria textilă etc.

După anul 1989, în peisajul economic al municipiului Zalău şi-au făcut apariția o multitudine de activități din sectorul terțiar, cu capital privat, fapt care indică o evoluție economică sănătoasă, bazată pe cerere şi ofertă. Cu evoluții fluctuante de-a lungul timpului, populația municipiului Zalău număra, la ultimul recensământ, 70.015 locuitori (2002).

Municipiul Zalău, pe lângă importanța sa economică, constituie şi un *centru cultural*, de învățământ şi, nu în ultimul rând, *poate reprezenta pe viitor un areal turistic atractiv*. Astfel, mediul educațional cuprinde, pe lângă renumele şcolilor, liceelor şi colegiilor, patru filiale ale unor *universități* de renume: Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca, Universitatea Tehnică Cluj-Napoca, Universitatea „Vasile Goldiş" Arad şi Universitatea „Spiru Haret" Bucureşti.

Beneficiind de un cadru natural de excepție, de poziția sa de la poalele Munților Meseşului şi de un bogat fond turistic de origine antropică, municipiul Zalău *poate deveni şi un important centru turistic*. Muzeul Județean de Istorie, cu tezaure monetare şi obiecte de patrimoniu aparținătoare culturii daco-romane, medievale şi populare, alături de Galeria de Artă „Ion Sima" (colecția de tablouri a maestrului I. Sima şi colecția de fluturi) sunt *obiective atractive* ale oraşului.

Zestrea de monumente şi ansambluri de arhitectură completează potențialul atractiv al oraşului cu obiective construite, de excepție. Dintre monumentele şi ansamblurile *arhitecturale* prezente în municipiul Zalău, amintim aici doar câteva dintre cele mai reprezentative, cum sunt: clădirea „Transilvania" (1895 – teatrul orăşenesc), clădirea primăriei (1889 – tribunal şi sediu de prefectură), Biserica romano-catolică (1878), Biserica reformată (1904-1907), Biserica ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului" (1930-1934), Protopopiatul ortodox (clădire de la sfârşitul secolului al XIX-lea), clădirea Muzeului Județean de Istorie (cca. 1900 – fost casino al asociației meşteşugarilor), Şcoala generală „Simion Bărnuțiu" (1895 – şcoală de fete) şi Colegiul Național Silvania (1860 – colegiu reformat), la care se adaugă aproape întreaga urbanistică a străzii 22 Decembrie, de fapt, elemente urbanistice de mare valoare pentru *patrimoniul* istoric şi cultural al țării.

Este interesantă şi lucrarea cunoscută drept grupul statuar „Wesselényi" (1902), opera renumitului sculptor Fadrusz János, precum şi bustul ridicat în memoria lui Simion Bărnuțiu, operă a sculptorului Romul Ladea.

Dintre *evenimentele cu impact atractiv* şi de renume major care au loc în municipiul Zalău, desfăşurate sub patronajul Primăriei Municipiului Zalău, menționăm Festivalul Roman Zalău Porolissum (www.zileleromane.ro) alături de Sărbătoarea Cetății, Concursul de fotografie şi artă fotografică, Festivalul de teatru „Liceenii", organizarea de spectacole cu ocazia diverselor sărbători religioase sau istorice, competiții sportive, Balul Balurilor.

Municipiul Zalău este conectat rutier prin următoarea rețea de drumuri publice: DN 1, DN 1H, DJ 191C, DJ 108R şi DC 73. Construcția autostrăzii Braşov-Borş va determina racordarea oraşului la rețeaua europeană de drumuri rapide, crescând, astfel, *accesibilitatea* acestuia. Conectarea exterioară pe *calea ferată* este realizată prin linia CF 412 Carei-Zalău-Jibou, linie nemodernizată şi sub standardele Uniunii Europene. Legăturile pe calea ferată ar putea, totuşi, facilita dezvoltarea *turismului feroviar pentru admirarea peisajului unic şi spectaculos, reconfortare şi agrement* (Fig. 6), cu atât mai mult cu cât gara Zalău Nord va fi reabilitată în perioada 2012-2014, în cadrul unui proiect finanțat prin Programul Operațional Sectorial de Transport. Municipiul Zalău nu se bucură de existența unui aeroport, fiind utilizate aeroporturile situate la distanțe cuprinse între 80 şi 120 km (Cluj-Napoca, Satu Mare, Baia Mare şi Oradea), acestea având şi trafic internațional.

Din punct de vedere spațial, municipiul Zalău este considerat un pol de dezvoltare intraregional, de echilibru, în cadrul Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest. Acest statut îi

conferă municipiului Zalău o serie de dezavantaje, dar şi avantaje competitive. Principalul dezavantaj competitiv macroteritorial este situarea în imediata vecinătate a municipiului Cluj-Napoca, care duce la restrângerea ariei de polarizare a acestuia pe direcție sud-estică şi extinderea spre nord.

Fig.6. Turism feroviar (arhiva personală)

Principalul avantaj competitiv, determinat de poziția spațială, este cel de rol de echilibru între cei trei poli de rang superior din cadrul regiunii: Cluj-Napoca, Oradea şi Baia Mare. Acest statut îi conferă posibilitatea de a prelua o serie de funcții secundare la nivel regional, în paralel cu dezvoltarea unor ramuri industriale cu un înalt grad de specializare. Ancorarea spațială a municipiului Zalău în cadrul Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest se realizează prin intermediul culoarelor de dezvoltare de rang I şi II, în ierarhia națională, acestea susținând funcția de „releu" şi de pol de dezvoltare cu rol de echilibru. Construcția autostrăzii Transilvania şi racordarea municipiului Zalău la această infrastructură majoră reprezintă un rol competitiv pentru dezvoltarea urbană pe termen lung. Municipiul Zalău este situat pe axa geografică Cluj-Napoca–Satu Mare–Petea Vamă, fiind inclus în unitatea de planificare teritorială UTPI–Zona Meseş. UTPI include teritoriile administrative ale municipiului Zalău şi comunele Crişeni, Hereclean, Treznea, Agrij, Buciumi, Vârşolț, Dobrin, Meseşenii de Jos, Horoatu Crasnei, Cizer, Bănişor, cu o populație totală de 99.225 locuitori şi o suprafață de 816,79 km^2, cu o densitate demografică zonală de 121,48 loc/ km^2.

În prezent, se constată o dezvoltare spațială a oraşului şi a influenței acestuia, fapt ce conferă oportunități semnificative de îmbunătățire a calității vieții pentru populația municipiului, dar şi pentru zonele rurale învecinate, cu condiția ca aceste oportunități să fie valorificate. Suprafața intravilanului, conform PUG 2006-2007, este de 2587,25 ha, față de 1787,69 ha în PUG 2000. Extinderile au fost realizate prin PUZ-uri (302,62 ha), iar prin PUG 2006-2007 s-a propus includerea în intravilan a unei suprafețe de 496,64 ha, în urma cererilor de construire pentru funcțiuni de locuire, servicii, unități industriale şi de depozitare, unități agro-zootehnice etc. Structura intravilanului, conform propunerii PUG 2006-2007, arată următoarele *zonificări funcționale* majore: 51,31% zone de locuințe cu funcțiuni complementare, 12,30% unități industriale şi de depozitare, 11,72% căi de comunicație şi transport, 5,85% instituții şi servicii de interes public, 6,49 spații verzi şi de agrement, perdele de protecție etc.

Din punct de vedere urbanistic, oraşul este reprezentat de o zonă centrală, care include şi *centrul istoric*, unde este concentrată cea mai mare parte a funcțiunilor administrative, comerciale şi bancare. În jurul centrului se dispun concentric o serie de cartiere construite în epoca socialistă, urmate de al doilea cerc concentric, constituit din cartiere de case noi (în zona de sud, sud-est, sud-vest, sub Meseş). Spre exteriorul acestei arii, se situează un alt cerc creat de suburbii: Ortelec, Sărmaş, zona spre Aghireş etc.

Zona industrială este situată în partea nordică a oraşului şi este continuată cu o serie de servicii industriale, înspre gara CFR, respectiv satele Panic şi Hereclean. Oraşul este nevoit să dezvolte o *zonă periurbană*, cu direcții spre Moigrad (în scopuri turistice şi culturale), spre Trăznea (destindere şi agrement), spre Românaşi (turism de week-end şi de tranzit), spre Creaca–Jibou (turism ecumenic, balnear şi de recreare), dezvoltarea spre Hereclean (zonă industrială, servicii industriale, turism şi parc tematic), spre Meseşeni–Aghireş (zonă de locuințe şi turism polivalent), spre Vârşolț (pescuit sportiv, turism de agrement) şi spre Cehu Silvaniei (turism ambiental). Dezvoltarea zonelor periurbane, în special înspre Moigrad–Porolissum, ar putea duce la o dezvoltare a turismului cultural şi a turismului axat pe evenimente de mare impact internațional în municipiul Zalău.

În ceea ce priveşte delimitarea zonelor care necesită protecție în baza unor legi speciale, acestea sunt delimitate prin PUG şi trebuie impuse. Este vorba de zone de protecție a cursurilor şi surselor de apă, zone de protecție a obiectivelor de patrimoniu cultural, zone de protecție a obiectivelor protejate față de obiectivele poluatoare, conducte de gaz, antene GSM, LEA, obiective cu risc de explozie şi incendiu tip SEVESO II şi alte obiective cu risc tehnologic etc. De asemenea, este identificată ca o problemă urbanistică lipsa centrelor de cartier, în vederea degrevării centrului oraşului. Majoritatea problemelor urbanistice sunt create de nerespectarea planurilor de urbanism, de dezvoltarea construcțiilor cu funcțiuni de locuire şi alte funcțiuni, fără construirea utilităților necesare, având în vedere faptul că administrația publică locală nu are capacitatea financiară de a realiza utilitățile, iar presiunea investitorilor, persoane fizice sau juridice, pentru construire este mare, de instabilitatea terenurilor pe versanți care determină impunerea unor indici de construire mici, fapt ce nemulțumeşte cetățenii care achiziționează terenuri în aceste zone, de lipsa respectării zonelor de protecție instituite prin legi speciale (protecția monumentelor, protecția cursurilor de apă etc.), de neinstituirea zonelor de protecție pentru risc tehnologic, de existența unor cerințe concurente pentru spații verzi, locuri de joacă pentru copii şi spații de parcare etc. O altă problemă urbanistică gravă o constituie aspectul exterior al clădirilor de locuit, dar şi al clădirilor publice. Programul guvernamental de reabilitare termică ar putea ajuta la îmbunătățirea aspectului clădirilor şi al oraşului în general, aspecte care se regăsesc în inițiativa privată din cartierele de locuințe colective.

Privitor la situația rețelei de străzi urbane în lungime de 102 km, doar 65 de km sunt modernizați (cf. Fişei localității Zalău 2009, Direcția Județeană de Statistică), existând disfuncționalități privind: gabaritul necorespunzător catagoriei, străzi cu capacitate de circulație depăşită, intersecții neamenajate corespunzător, cale de rulare necorespunzătoare etc. Bulevardul Mihai Viteazul şi str. Gh. Doja prezintă fenomene de congestii şi poluare a aerului, precum şi poluare fonică. Străzile principale şi cele secundare au îmbrăcămintea rutieră bună sau necorespunzătoare. Starea aleilor dintre blocuri este, de asemenea, deficitară, ca şi starea trotuarelor. Se constată, totodată, lipsa infrastructurii (trotuare) pentru circulația cu bicicleta, precum şi lipsa unor zone de circulație exclusiv pietonală. O astfel de zonă pietonală a fost prevăzută prin PUG în zona centrală. Numărul parcărilor este insuficient atât în zona centrală, cât şi în zonele de cartier, fapt care duce la ocuparea şi degradarea spațiilor verzi şi de joacă dintre blocuri şi a aleilor pietonale. În zona centrală s-a construit o

parcare publică, inclusiv cu spații subterane de parcare, care este insuficient utilizată. În cartiere, criza spațiilor de parcare este accentuată de utilizarea garajelor în alte scopuri (comerciale sau servicii).

Municipiul Zalău deține, în momentul de față, o suprafață de 73.000 m^2 de *parcuri şi spații verzi* (Parcul Municipal Central cu o suprafață de 4,48 ha, Parcul Eroilor cu 0,7 ha, Parcul Tineretului cu 2,1 ha şi Parcul Brădet cu 0,4 ha, spații verzi stradale cu suprafața de 13 ha, spații verzi în cartiere, între blocuri, cu suprafețe de 59,3 ha, gard viu în lungime de 73 km, 49160 arbori şi arbuşti şi 9300 m^2 plantații cu flori şi plante floricole). Realizarea *parcului de agrement în Pădurea Brădet* a fost posibilă ca urmare a accesării de fonduri nerambursabile din partea Administrației Fondului de Mediu şi este în curs de implementare un nou proiect pentru reamenajarea Parcului Central, finanțat în cadrul Programului Operațional Regional. De asemenea, s-a semnalat de către cetățeni lipsa fântânilor arteziene în parcuri sau locuri publice, care să îmbunătățească microclimatul urban. Perdelele de protecție a căilor de transport, a obiectivelor industriale şi a rețelelor tehnico-edilitare, a cursurilor de apă şi a versanților sunt deficitare. Zonele de agrement ocupă o suprafață de 11,9 ha, insuficientă față de norme şi de cerințele populației, fiind, de asemenea, şi insuficient amenajate. Se impun *investiții* în realizarea de terenuri de sport, parcuri de joacă pentru copii, piste de biciclete, bazine de înot, organizarea de competiții sportive (Fig. 7), reluarea turneului „Ion Țiriac" la tenis de câmp etc.

Fig.7. Ziua Sportului la Zalău (7 mai 2011) (arhiva personală)

Deşi municipiul Zalău poate fi considerat un exemplu de succes în ceea ce priveşte privatizarea marilor unități industriale, există încă destule probleme care creează bariere în dezvoltarea economică a oraşului. Niciuna dintre marile fabrici nu a fost închisă, chiar dacă unele au fost nevoite să-şi reducă activitatea şi, implicit, numărul de angajați. În ultimii ani însă, unele unități economice şi-au extins activitatea, deschizând noi unități productive. Conform fişei localității pe anul 2009, în structura angajaților din municipiu se observă că industria prelucrătoare deține 30,75% din numărul total de angajați, în timp ce în domeniul serviciilor lucrează 57%. Comerțul reprezintă principalul domeniu de servicii în care lucrează angajații din Zalău (16,84% din totalul angajaților), urmat de servicii de sănătate şi asistență socială (8,13% din totalul angajaților). Rata şomajului, calculată la nivelul județului Sălaj, a fost de 7,18% în luna martie 2011, mai mare decât media națională, care a fost de 5,92% în aceeaşi perioadă.

Principalele probleme cu care se confruntă economia municipiului Zalău sunt:

- Județul Sălaj şi, implicit, municipiul Zalău are unul din cei mai scăzuți indici antreprenoriali. Acest lucru se datorează lipsei unei educații antreprenoriale la nivelul populației municipiului Zalău (situație ce se regăseşte la nivelul întregii țări), dar şi al unei anumite stări de aşteptare din partea populației;
- Lipsa spațiilor, în special terenuri, pentru dezvoltarea unei noi unități productive. Municipiul Zalău este situat într-o zonă deluroasă, care are prea puține suprafețe plane propice pentru dezvoltarea economică. În plus, procesul de retrocedare a terenurilor către foştii proprietari nu este finalizat, drept care primăria nu este în măsură să prezinte o ofertă clară de terenuri disponibile, iar, în ceea ce priveşte terenurile private, mulți dintre proprietari preferă să îşi îndrepte atenția spre dezvoltarea sectorului imobiliar (mai trebuie menționat că, de multe ori, această proprietate privată este mult fărâmițată, fiind vorba de loturi mici);
- Resurse umane insuficiente şi neadecvate, determinate de criza de pe piața forței de muncă – generată, pe de o parte, de emigrarea forței de muncă calificate, iar, pe de altă parte, de lipsa de pregătire tehnică la nivel mediu, a celor care intră pe piața muncii au fost semnalate ca probleme de către agenții economici;
- Oferta de locuri de muncă nediversificată şi nivelul mai scăzut al salarizării față de alte oraşe duc, de asemenea, la o lipsă de specialişti în anumite domenii, în special în domeniul medical sau, în general, de specialişti cu pregătire superioară;
- Lipsa de atractivitate a oraşului atât pentru tinerii originari din Zalău, cât şi pentru cei din alte zone ale țării.

Direcțiile majore de dezvoltare spațială durabilă a unui oraş, ca parte componentă a coordonatelor majore, reprezintă acele măsuri şi acțiuni care, odată implementate, atrag după sine şi dezvoltarea altor componente interrelaționate cu cele din urmă. Pentru municipiul Zalău au fost identificate următoarele direcții majore de dezvoltare spațială:

- extinderea intravilanului şi includerea în limitele acestuia a tuturor extinderilor realizate prin PUZ-uri, din ultima perioadă;
- controlul extinderii spațiale a intravilanului şi reducerea practicilor de extindere prin PUZ-uri realizate doar în condiții speciale, în vederea ocupării ordonate şi optime a intravilanului existent;
- corelarea direcțiilor de extindere spațială a intravilanului cu cea de dezvoltare a tramei stradale, a infrastructurilor edilitare şi zonarea funcțională a intravilanului;
- stoparea extinderii intravilanului în zonele afectate de risc (inundabilitate – Fig. 8, alunecări de teren); construcția de centuri ocolitoare în vederea scoaterii traficului greu şi de tranzit din incinta oraşului;
- prezervarea terenului în vederea construirii nodului rutier de racord la Autostrada Transilvania;
- modernizarea tramei stradale existente şi fluidizarea traficului în incinta oraşului prin sisteme inteligente de control şi dirijare;
- corelarea lucrărilor de modernizare a infrastructurilor edilitare postate în subteran cu cea de modernizare a străzilor în vederea eliminării deranjamentelor ulterioare şi a costurilor suplimentare;
- inventarierea situației tehnice existente la nivelul infrastructurilor edilitare şi crearea unei hărți digitale asupra traseului acestora în vederea facilității intervenției în caz de avarii şi întreținere curentă;
- reglementarea şi respectarea regimului de înălțime a construcțiilor, a stilului arhitectonic şi a cromaticii, în vederea amenajării unor ansambluri urbanistice atractive;

- delimitarea, echiparea cu infrastructuri edilitare şi căi de comunicaţie a unui nou amplasament pentru dezvoltarea unui parc industrial;
- controlul surselor de poluare a aerului, apei şi a solului de către agenţii economici, în vederea creşterii calităţii factorilor de mediu din incinta oraşului;
- prezervarea şi extinderea spaţiilor verzi din incinta intravilanului în vederea atingerii noilor praguri impuse de legislaţia comunitară; revitalizarea ariilor urbane degrevate din punct de vedere arhitectonic sau ocupate cu unităţi industriale dezafectate;
- extinderea şi diversificarea spaţiilor de agrement din incinta sau vecinătatea intravilanului, în vederea acoperirii necesarului aflat în creştere de spaţii recreative;
- corelarea dezvoltării activităţilor şi a profilului economic cu cea a poziţiei spaţiale, respectiv cu cea a rangului polului de dezvoltare.

Fig.8. Inundaţii la Zalău. Strada Corneliu Coposu (vedere spre Meseş şi spre centru)
(sursa:http//www.hotnews.ro)

2.2. Strategii naţionale privind dezvoltarea turismului

2.2.1. Programul anual de marketing şi promovare turistică

a. Din Hotărârea nr. 120/06.02.2008 (publicat în „Monitorul Oficial", nr. 94/06.02.2008) - emitent: Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerţ, Turism şi Profesii Liberale

Programul anual de marketing şi promovare turistică urmăreşte promovarea celor mai importante destinaţii şi forme de turism din România pe piaţa internă şi pe principalele pieţe turistice din străinătate. Programul anual de marketing şi promovare turistică urmăreşte realizarea următoarelor activităţi:

a) studii de marketing;

b) crearea, dezvoltarea şi promovarea brandului turistic naţional, incluzând servicii de consultanţă în vederea conceperii caietului de sarcini pentru crearea şi promovarea brandului turistic naţional în perioada 2008-2010 şi pentru crearea şi promovarea brandului turistic naţional în perioada 2008-2010. Cheltuielile aferente acestor activităţi vor fi asigurate din bugetul Ministerului pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerţ, Turism şi Profesii Liberale, urmând a fi recuperate parţial sau integral din fonduri europene alocate Programului Operaţional Regional 2007-2013, axa prioritară 5 – *Dezvoltarea durabilă şi promovarea turismului*, *Domeniul major de intervenţie* 5.3. Promovarea potenţialului turistic şi crearea infrastructurii necesare pentru creşterea atractivităţii României ca destinaţie turistică – Operaţiunea „Crearea unei imagini pozitive a României ca *destinaţie turistică*, prin definirea şi *promovarea brandului turistic* naţional";

c) marketing prin internet şi alte mijloace electronice, incluzând realizarea şi administrarea unui portal de informaţii de turism, pe baze concurenţiale, cu suportarea integrală a cheltuielilor, inclusiv a celor de administrare, din fonduri bugetare, precum şi alte activităţi de marketing şi promovare prin internet şi alte mijloace electronice;

d) participarea la manifestări expoziţionale de turism în ţară şi în străinătate:

Participarea Ministerului pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerţ, Turism şi Profesii Liberale la manifestările expoziţionale se realizează pe pieţele de interes, prin organizarea de pavilioane naţionale, standuri specializate pe produse sau miniexpoziţii, pe bază de listă aprobată prin ordin al ministrului pentru întreprinderi mici şi mijlocii, comerţ, turism şi profesii liberale.

Societăţile comerciale cu activitate de turism, asociaţiile profesionale, patronale şi organizaţiile neguvernamentale cu activitate în domeniul turismului, autorităţile administraţiei publice locale şi centrale, alte entităţi cu activitate cu impact în domeniul turismului pot participa gratuit la manifestările expoziţionale, în pavilioanele naţionale, standurile specializate sau la miniexpoziţiile la care participă în ţară şi în străinătate Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerţ, Turism şi Profesii Liberale.

Prin ordin al ministrului pentru întreprinderi mici şi mijlocii, comerţ, turism şi profesii liberale se aprobă următoarele:

- criteriile de selectare a manifestărilor expoziţionale;
- criteriile de selectare a participanţilor la manifestările expoziţionale;
- normele interne pentru atribuirea contractelor de achiziţie publică de servicii de amenajare pentru organizarea de pavilioane naţionale, standuri specializate sau miniexpoziţii în cadrul manifestărilor expoziţionale la care participă Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerţ, Turism şi Profesii Liberale.

Pentru participarea la manifestările expoziţionale se finanţează integral următoarele categorii de cheltuieli, cu respectarea încadrării în fondurile bugetare alocate cu această destinaţie:

- cheltuieli cu elaborarea proiectului de execuţie a standului, închirierea, construirea, amenajarea spaţiului expoziţional;
- cheltuieli ocazionate de activităţi de marketing specifice participării la manifestarea expoziţională respectivă;
- cheltuieli cu publicitatea în perioada premergătoare manifestărilor expoziţionale, precum şi în perioada de desfăşurare a acestora;
- cheltuieli cu transportul, cazarea şi diurna pentru reprezentanţi mass-media, formaţii artistice, meşteri populari, membri ai colectivelor artistice, sportive, ştiinţifice şi altele asemenea, lideri sau creatori de opinie cu rol în desfăşurarea manifestării expoziţionale respective;
- cheltuieli de administrare şi întreţinere pentru utilităţi, consumabile etc.;
- cheltuieli generale pentru perioada de desfăşurare a acţiunilor promoţionale;
- cheltuielile de reprezentare şi de protocol;
- cheltuieli pentru realizarea materialelor publicitare, de prezentare şi promovare cu caracter general şi pentru mediatizarea prezenţei româneşti la acţiunile respective;
- alte cheltuieli necesare pentru buna desfăşurare a manifestării expoziţionale, cu aprobarea ordonatorului principal de credite.

Cheltuielile de reprezentare şi protocol se realizează pentru oferirea unor tratăţii în limita echivalentului în lei al sumei de 500 euro pentru fiecare acţiune. Cheltuielile se referă la achiziţionarea de produse alimentare pentru tratăţii curente şi pentru cocktail, apă minerală, băuturi răcoritoare şi slab alcoolizate, produse de patiserie şi cofetărie şi altele

asemenea. Băuturile alcoolice se achiziționează numai în cazul organizării de cocktailuri.

Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerț, Turism şi Profesii Liberale poate efectua atât majorări sau diminuări ale sumelor estimate pentru cheltuieli în cazul fiecărei manifestări expoziționale, cât şi modificarea sau completarea listei cu alte manifestări de interes pentru promovarea turismului românesc, în limita plafonului maxim de cheltuieli alocat cu această destinație;

e) organizarea de *vizite educaționale şi de informare*, în țară, pentru reprezentanți mass-media, turoperatori, reprezentanți ai societăților comerciale cu activități în turism din țară şi străinătate, reprezentanți ai asociațiilor sau organizațiilor neguvernamentale cu activitate în turism, ai administrației publice centrale şi locale, alți lideri de opinie, specialişti în turism din țară şi din străinătate etc. Pentru vizitele educaționale şi de informare se finanțează integral următoarele categorii de cheltuieli, cu respectarea încadrării în fondurile bugetare alocate cu această destinație: cazare, masă, transport, ghid sau însoțitor de grup pe teritoriul României, bilete de intrare la obiectivele turistice, taxe pentru fotografiere, precum şi alte cheltuieli necesare desfăşurării în condiții optime ale vizitelor;

f) organizare de *evenimente şi misiuni* cu rol în creşterea circulației turistice în România sau cu impact în creşterea notorietății României ca destinație turistică, în țară şi în străinătate sau participarea în calitate de coorganizator. Fondurile bugetare repartizate anual pentru realizarea de evenimente şi misiuni cu rol în creşterea circulației turistice în România sau cu impact în creşterea notorietății României ca destinație turistică, în țară şi în străinătate sau participarea în calitate de coorganizator se pot utiliza pentru următoarele categorii de cheltuieli: cazare, masă, transport participanți, închiriere săli şi aparatură specifică, onorariu pentru formațiile artistice prezente în cadrul evenimentului, servicii de *rent a car* pentru participanți, tipărire şi transmitere de invitații, protocol, producție de materiale publicitare specifice, publicitate înainte şi în perioada evenimentului, de tipul: producție şi difuzare de clipuri TV şi spoturi audio, publicitate prin mijloace electronice, realizare de CD/DVD-uri cu participanții şi cu principalele produse turistice prezentate etc.;

g) *activități de promovare şi publicitate* prin intermediul companiilor aeriene care operează zboruri către destinații din România şi prin intermediul principalelor aeroporturi din România şi din străinătate, pe care operează curse internaționale către România, constând în inserții publicitare în materialele de promovare ale companiilor aeriene şi ale aeroporturilor, difuzare de clipuri TV promoționale şi filme publicitare de turism în aeroporturi şi în aeronave, precum şi alte tipuri de activități de promovare şi publicitate, în colaborare cu companiile aeriene sau cu aeroporturile;

h) activități de promovare prin intermediul inserțiilor publicitare în *cataloagele turistice* realizate de către turoperatori, societăți comerciale cu activitate de turism, asociații profesionale, patronale şi organizații neguvernamentale cu activitate în domeniul turismului, autorități ale administrației publice locale şi centrale, alte entități cu activitate cu impact în domeniul turismului, care promovează pe piețele-țintă de interes destinația turistică România, produse turistice şi pachete de servicii turistice cu locul de desfăşurare în România;

i) achiziționarea de *materiale de promovare* de tipul: ghiduri despre România, hărți, albume, cataloage, cărți cu specific de turism etc.;

j) activități de promovare prin intermediul posturilor de televiziune care realizează emisiuni de turism sau alte emisiuni cu impact în creşterea circulației turistice în România, creşterea notorietății destinațiilor turistice româneşti sau conştientizarea importanței turismului românesc;

Fondurile bugetare repartizate anual acestor activități se pot utiliza pentru următoarele categorii de cheltuieli: costuri de realizare a emisiunilor, difuzare de clipuri TV în cadrul

emisiunii etc.;

k) susținerea financiară a proiectelor de promovare a *destinațiilor sau produselor turistice* româneşti, cu impact în creşterea circulației turistice în România sau în creşterea notorietății destinațiilor turistice româneşti în țară şi străinătate, prin:

- instituirea de scheme de ajutor de minimis pentru operatorii economici, indiferent de forma de organizare;
- acordarea de finanțări nerambursabile pentru persoanele juridice, fără scop patrimonial, asociații sau fundații constituite conform legii.

Bugetele, mecanismele şi etapele de realizare şi finanțare a proiectelor de promovare a destinațiilor sau produselor turistice româneşti, cu impact în creşterea circulației turistice în România sau în creşterea notorietății destinațiilor turistice româneşti în țară şi în străinătate, se reglementează prin norme interne, aprobate prin ordin al ministrului pentru întreprinderi mici şi mijlocii, comerț, turism şi profesii liberale.

Fondurile bugetare repartizate anual acestor activități se pot utiliza pentru proiecte care implică următoarele categorii de cheltuieli: tipărituri, pagini web, realizare de CD-uri, DVD-uri, pagini de turism, emisiuni de turism, filme de turism, materiale audiovideo, cataloage, ghiduri, hărți, producție şi montaj panouri, albume, cataloage, organizare de evenimente cu impact în creşterea circulației turistice în România etc.;

l) acțiuni generale de publicitate şi reclamă a destinațiilor turistice româneşti şi a produselor turistice româneşti. Fondurile bugetare repartizate anual acestor activități se pot utiliza pentru următoarele categorii de cheltuieli: inserții publicitare în presă, pagini web, ghiduri turistice, cataloage, albume, cărți cu specific de turism, publicații de specialitate, inserții publicitare în cataloage, realizate de către turoperatori, societăți comerciale cu activitate de turism, asociații profesionale, patronale şi organizații neguvernamentale cu activitate în domeniul turismului, autorități ale administrației publice locale şi centrale, alte entități cu activitate cu impact în domeniul turismului care prezintă destinații turistice româneşti sau produse turistice din România, reviste şi alte materiale ale companiilor aeriene care operează zboruri spre România; publicitate *outdoor* în țară şi în străinătate; publicitatea destinației şi a produselor turistice româneşti în mass-media internă şi internațională, pe piețele-țintă, activități de marketing direct, realizarea de cataloage, broşuri, pliante, postere şi foi volante, diverse tipărituri, ghiduri şi hărți turistice, panouri, fotografii, diapozitive, materiale audiovideo, casete, filme cu specific de turism, CD-uri şi DVD-uri turistice, obiecte de protocol, expedierea materialelor promoționale şi de protocol în țară şi în străinătate etc.

b. Din Hotărârea nr. 14/05.01.2011 (publicată în „Monitorul Oficial", nr. 37/14.01.2011) - emitent: Ministerul Dezvoltării Regionale şi Turismului

Art. 1 - Programul anual de marketing şi promovare turistică urmăreşte:

a) promovarea celor mai importante destinații şi forme de turism din România pe piața internă şi pe principalele piețe turistice din străinătate;

b) definirea şi promovarea brandului turistic național, în scopul creării unei imagini pozitive a României ca destinație turistică pe plan național şi internațional.

Art. 2 - Programul anual de marketing şi promovare turistică vizează realizarea următoarelor activități:

a) efectuarea de studii de marketing;

b) marketing prin internet, rețele de socializare şi alte mijloace electronice, incluzând şi realizarea şi administrarea unui portal de informații de turism, pe baze concurențiale, cu suportarea integrală a cheltuielilor, inclusiv a celor de administrare, din fonduri bugetare, precum şi alte activități de marketing şi promovare prin internet şi alte mijloace electronice;

c) organizarea de manifestări expoziționale internaționale de turism la Bucureşti, precum şi participarea la manifestări expoziționale de turism în țară şi în străinătate;
d) organizarea de vizite educaționale şi de informare în țară pentru reprezentanți ai mass-mediei, turoperatori, reprezentanți ai societăților comerciale cu activități în turism din țară şi străinătate, reprezentanți ai asociațiilor sau organizațiilor neguvernamentale cu activitate în turism, ai administrației publice centrale şi locale, alți lideri de opinie, specialişti în turism din țară şi din străinătate şi alții asemenea;
e) organizarea de evenimente şi misiuni cu rol în creşterea circulației turistice în România sau cu impact în creşterea notorietății României ca destinație turistică, în țară şi în străinătate, precum şi participarea în calitate de coorganizator împreună cu asociațiile profesionale, patronale şi organizațiile neguvernamentale cu activitate în domeniul turismului, autoritățile administrației publice locale şi centrale şi alte entități cu activitate cu impact în domeniul turismului;
f) promovare şi publicitate prin intermediul companiilor aeriene care operează zboruri către destinații din România şi prin intermediul principalelor aeroporturi din România şi din străinătate pe care operează curse internaționale către România, constând în inserții publicitare în materialele de promovare ale companiilor aeriene şi ale aeroporturilor, difuzare de clipuri TV promoționale şi filme publicitare de turism în aeroporturi şi în aeronave, precum şi alte tipuri de activități de promovare şi publicitate în colaborare cu companiile aeriene sau cu aeroporturile;
g) promovare prin intermediul inserțiilor publicitare în cataloagele turistice realizate de către turoperatori, societăți comerciale cu activitate de turism, asociații profesionale, patronale şi organizații neguvernamentale cu activitate în domeniul turismului, autorități ale administrației publice locale şi centrale şi alte entități cu activitate cu impact în domeniul turismului, care promovează pe piețele-țintă de interes destinația turistică România, produse turistice şi pachete de servicii turistice cu locul de desfăşurare în România;
h) achiziționarea de materiale de promovare de tipul: ghiduri despre România, hărți, albume, cataloage, fotoreportaje, fotografii, cărți cu specific de turism şi altele asemenea;
i) realizarea de materiale de promovare de tipul: cataloage, broşuri, pliante, postere şi foi volante, diverse tipărituri, ghiduri şi hărți turistice, panouri, fotografii, albume, fotoreportaje, filme de animație şi documentare de turism, materiale audio-video, casete, filme cu specific de turism, CD-uri şi DVD-uri turistice, obiecte de protocol, expedierea materialelor promoționale şi de protocol în țară şi în străinătate şi altele asemenea;
j) promovare prin intermediul posturilor de televiziune şi radio şi *on-line* care realizează emisiuni de turism sau alte emisiuni cu impact în creşterea circulației turistice în România, creşterea notorietății destinațiilor turistice româneşti sau în conştientizarea importanței turismului românesc;
k) realizarea de acțiuni de promovare şi publicitate cu rol în creşterea notorietății destinațiilor şi produselor turistice româneşti prin intermediul unor personalități cu recunoaştere națională şi internațională din diferite domenii de activitate, cum ar fi: artistice, culturale, sportive, ştiințifice şi altele asemenea, ca vectori de promovare a brandului turistic al României;
l) organizarea în România a Congresului Mondial FIJET, ediția 53, în parteneriat cu Federația Internațională a Jurnaliştilor şi Scriitorilor din Turism;
m) organizarea în România a Congresului Internațional de Turism Rural, în parteneriat cu EUROGITES ANTREC România, sub patronajul Organizației Mondiale a Turismului;
n) activități de promovare a României ca destinație turistică şi a brandului turistic național, pe plan național şi internațional, în cadrul Galei Internaționale de Box Profesionist organizate de Federația Română de Box;

o) acțiuni generale de publicitate şi reclamă a destinațiilor şi a produselor turistice româneşti.
Art. 3 - (1) Participarea Ministerului Dezvoltării Regionale şi Turismului la manifestările expoziționale se realizează pe piețe de interes, prin organizarea de pavilioane naționale, standuri specializate pe produse sau miniexpoziții, pe bază de listă aprobată prin ordin al ministrului dezvoltării regionale şi turismului.
(2) Societățile comerciale cu activitate de turism, asociațiile profesionale, patronale şi organizațiile neguvernamentale cu activitate în domeniul turismului, autoritățile administrației publice locale şi centrale şi alte entități cu activitate cu impact în domeniul turismului pot participa gratuit sau în urma achitării unei taxe la manifestările expoziționale, în pavilioanele naționale, standurile specializate ori miniexpozițiile la care participă în țară şi în străinătate Ministerul Dezvoltării Regionale şi Turismului.
(3) Cuantumul taxei de participare se va stabili prin ordin al ministrului dezvoltării regionale şi turismului, în funcție de fiecare manifestare expozițională, iar valoarea însumată colectată de la toți participanții nu va putea depăşi 10% din totalul devizului general al acțiunii.
(4) Pentru participarea la manifestările expoziționale se finanțează integral următoarele categorii de cheltuieli, cu respectarea încadrării în fondurile bugetare alocate cu această destinație:
a) cheltuieli cu elaborarea proiectului de execuție a standului, închirierea, construirea, amenajarea şi decorarea spațiului expozițional, precum şi cu asigurarea acestuia;
b) cheltuieli ocazionate de activități de marketing specifice participării la manifestarea expozițională respectivă;
c) cheltuieli cu publicitatea în perioada premergătoare manifestărilor expoziționale, precum şi în perioada de desfăşurare a acestora;
d) cheltuieli cu transportul, cazarea şi diurna pentru reprezentanții mass-mediei;
e) cheltuieli cu transportul, cazarea şi diurna sau onorariile pentru formații artistice, meşteri populari, personal hostess, membri ai colectivelor artistice, sportive, ştiințifice şi altele asemenea, lideri sau creatori de opinie cu rol în desfăşurarea manifestării expoziționale respective;
f) cheltuieli de administrare şi întreținere pentru utilități, consumabile şi altele asemenea;
g) cheltuieli generale pe perioada de desfăşurare a acțiunilor promoționale;
h) cheltuielile de reprezentare şi de protocol;
i) cheltuieli pentru realizarea materialelor publicitare, de prezentare şi promovare cu caracter general şi pentru mediatizarea prezenței româneşti la acțiunile respective;
j) cheltuieli cu organizarea de evenimente de tipul: seară românească, recepție, conferință de presă şi altele similare, cu rol în sporirea atractivității standului;
k) cheltuieli pentru închirierea aparaturii specifice, necesară derulării programelor artistice sau altor activități organizate cu ocazia manifestării expoziționale;
l) cheltuieli cu taxele de participare, de înscriere sau orice alte taxe necesare participării, plătibile către organizatori sau terți;
m) alte cheltuieli necesare pentru buna desfăşurare a manifestării expoziționale, cu aprobarea ordonatorului principal de credite.
(5) Ministerul Dezvoltării Regionale şi Turismului poate efectua atât majorări sau diminuări ale sumelor estimate a fi cheltuite pentru fiecare manifestare expozițională, cât şi modificarea sau completarea listei cu alte manifestări de interes pentru promovarea turismului românesc, în limita plafonului maxim de cheltuieli alocat cu această destinație.
Art. 4 - Pentru vizitele educaționale şi de informare se finanțează integral următoarele categorii de cheltuieli, cu respectarea încadrării în fondurile bugetare alocate cu această destinație: cazare, masă şi transport pentru invitați şi pentru ghid sau pentru însoțitorul de

grup, ghid ori însoțitorul de grup pe teritoriul României, bilete de intrare la obiectivele turistice, taxe de fotografiere şi de filmare, precum şi alte cheltuieli necesare desfăşurării în condiții optime a vizitelor.
Art. 5 - (1) Fondurile bugetare repartizate anual pentru realizarea de evenimente şi misiuni cu rol în creşterea circulației turistice în România sau cu impact în creşterea notorietății României ca destinație turistică, în țară şi în străinătate, pentru participarea în calitate de coorganizator sau pentru participarea în baza unei taxe, cum ar fi: taxă de participare, taxă de înscriere sau orice altă taxă similară, se pot utiliza pentru următoarele categorii de cheltuieli:
a) cazarea, masa şi transportul participanților;
b) închirierea sălilor şi aparatura specifică;
c) onorariul personalului *hostess*;
d) onorariul formațiilor artistice prezente în cadrul evenimentului, precum şi închirierea aparaturii specifice;
e) servicii de închiriere de automobile pentru participanți, tipărire şi transmitere de invitații, realizare de diplome şi trofee, protocol;
f) producția de materiale publicitare specifice, publicitate înainte şi în perioada evenimentului, de tipul: producție şi difuzare de clipuri TV şi spoturi audio, publicitate prin mijloace electronice, realizare de CD-uri/DVD-uri cu participanții şi principalele produse turistice prezentate, taxe de participare, de înscriere sau orice alte taxe similare şi altele asemenea.
(2) Pentru evenimentele la care Ministerul Dezvoltării Regionale şi Turismului participă în calitate de organizator sau coorganizator, cheltuielile de reprezentare şi protocol se realizează pentru oferirea unor tratații în limita stabilită de către ordonatorul de credite pentru fiecare acțiune. Cheltuielile se referă la achiziționarea de produse alimentare pentru tratații curente şi pentru cocktailuri, apă, băuturi răcoritoare şi slab alcoolizate, produse de patiserie şi cofetărie şi altele asemenea. Băuturile alcoolice se achiziționează numai în cazul organizării de cocktailuri.
Art. 6 - Fondurile bugetare repartizate anual activităților prevăzute la art. 2 lit. j) se pot utiliza pentru următoarele categorii de cheltuieli: costuri de coproducție a emisiunilor TV şi radio, costuri de realizare a emisiunilor TV şi radio, costuri de difuzare a clipurilor TV, precum şi costuri de difuzare a spoturilor audio în cadrul emisiunii şi altele asemenea.
Art. 7 - Fondurile bugetare repartizate anual activităților prevăzute la art. 2 lit. o) se pot utiliza pentru următoarele categorii de cheltuieli: inserții publicitare în presă, în pagini web, prin intermediul principalelor motoare de căutare pe internet, ghiduri turistice, cataloage, albume, cărți cu specific de turism, publicații de specialitate, publicitate outdoor în țară şi în străinătate, publicitatea destinațiilor şi a produselor turistice româneşti în mass-media internă şi internațională, pe piețele-țintă, activități de marketing direct şi altele asemenea.

2.2.1.1. Programul anual de dezvoltare a produselor turistice

a. Din Hotărârea nr. 120/ 06.02.2008 (publicată în „Monitorul Oficial", nr. 94/06.02.2008) - emitent: Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerț, Turism şi Profesii Liberale

Programul anual de dezvoltare a produselor turistice urmăreşte susținerea turismului intern în vederea îmbunătățirii circulației turistice în paralel cu conservarea patrimoniului natural şi cultural.

Programul anual de dezvoltare a produselor turistice urmăreşte realizarea următoarelor obiective şi activități:

a) constituirea de *parteneriate* pentru elaborarea cadrului strategic de urbanism la nivel național pentru dezvoltarea turismului, incluzând crearea unui sistem instituționalizat

de colaborare între specialiştii din turism şi urbanism, precum şi participarea la finalizarea, aprobarea şi promovarea Planului de Amenajare a Teritoriului Național - Secțiunea 6 turism în rândul specialiştilor şi al autorităților publice.

Pentru realizarea acestui obiectiv se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii: servicii de organizare de seminarii naționale şi internaționale, servicii de transport anexe şi conexe; servicii de agenții de turism, servicii de tipărire de broşuri etc.;

b) *formarea profesională* a personalului pentru sectorul turism, hoteluri, restaurante şi pentru domeniile conexe turismului, incluzând următoarele obiective: verificarea şi actualizarea legislației din domeniu; consultanță pentru constituirea Comitetului sectorial turism, hoteluri, restaurante; asistență pentru înființarea unei unități mobile de specialişti din domeniul de pregătire a personalului din/pentru sectorul turismului; organizarea de programe de formare profesională specifice sectorului turismului.

Pentru realizarea acestui obiectiv se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii:

- servicii de consultanță profesională națională şi internațională privind legislația din domeniul formării profesionale, constituirea Comitetului sectorial turism, hoteluri, restaurante, constituirea unității mobile de pregătire a personalului;
- servicii de organizare de programe de formare profesională, constând în seminarii de formare cu participare națională şi internațională, cursuri de calificare, cursuri de specializare, cursuri de perfecționare;
- elaborarea de lucrări de specialitate: broşuri, ghiduri, manuale, teste etc.;
- servicii de transport anexe şi conexe; servicii de agenții de turism;
- servicii de tipărire de broşuri, servicii de traducere etc.

c) îmbunătățirea calității unor produse şi forme de turism importante pentru România, printre care:

- vizite de scurtă durată în Bucureşti, croaziere pe Dunăre;
- turism montan: drumeții montane şi sporturi de iarnă;
- turism balnear;
- turism de litoral.

Pentru realizarea acestui obiectiv se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii:

- servicii de cercetare şi de dezvoltare şi servicii conexe de consultanță națională şi internațională privind turismul montan - Master plan pentru dezvoltarea Microregiunii Valea Prahovei şi Master-plan pentru dezvoltarea turismului balnear în România;
- servicii de studii de piață pe plan național şi internațional privind: turismul montan - sporturi de iarnă şi turismul balnear;
- servicii de organizare de seminarii naționale şi internaționale, incluzând următoarele tematici:
  - sfârşit de săptămână în Bucureşti, cu transportatori aerieni tip *low cost*;
  - turism montan - drumeții montane;
  - turism de litoral, incluzând: managementul riscurilor în bazinul Mării Negre, implementarea programului european Blue Flag, atragerea şi dezvoltarea de produse specifice transportatorilor *low cost*;
  - turism balnear, incluzând: forum național de turism balnear, bursă de turism balnear.
- servicii de transport anexe şi conexe; servicii de agenții de turism;
- servicii de tipărire de broşuri pentru publicitatea de produse turistice cu privire la: sfârşit de săptămână în Bucureşti, croaziere pe Dunăre, turism montan/drumeții, turism pe

litoral, incluzând managementul riscurilor în bazinul Mării Negre, şi programul european Blue Flag, servicii de traducere etc.

d) restructurarea sistemului informațional în domeniul turismului, incluzând *extinderea softului* existent pentru includerea activităților de promovare, dezvoltare şi autorizare, realizarea şi administrarea bazei de date privind structurile de primire cu funcțiuni de cazare, elaborarea ghidurilor structurilor de primire turistică cu funcțiuni de cazare şi a agențiilor de turism din România pe suport hârtie şi magnetic, demararea procedurilor de implementare a Contului Satelit în Turism şi elaborarea ghidului investitorului în turism şi al fondurilor comunitare.

Pentru realizarea acestui obiectiv se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii şi produse:

- crearea şi implementarea sistemului de software pentru autorizarea on-line;
- dezvoltarea sistemului de software pentru toată activitatea de autorizare în domeniul turismului;
- crearea şi implementarea sistemului de software pentru rețeaua de centre de informare turistică din România;
- crearea şi dezvoltarea sistemului de software pentru susținerea activității de promovare şi dezvoltare;
- servicii de cercetare şi de dezvoltare şi servicii conexe de consultanță pentru crearea Contului Satelit în Turism;
- servicii de organizare de seminarii naționale şi internaționale pe teme de informare turistică;
- servicii de transport anexe şi conexe; servicii de agenții de turism;
- servicii de tipărire de broşuri;
- servicii de realizare de CD-uri şi DVD-uri;
- servicii de traducere etc.

e) acțiuni de *dezvoltare durabilă a turismului*, incluzând: elaborarea şi finalizarea strategiei de ecoturism în arii protejate, acțiuni de conştientizare a importanței dezvoltării durabile a turismului, actualizarea sistemului de clasificare a structurilor de primire turistice din România, reducerea poluării produse în industria turistică, preluarea conceptului de „etichetă ecologică" în sistemul hotelier din România.

Pentru realizarea acestui obiectiv se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii:

- servicii de cercetare şi de dezvoltare şi servicii conexe de consultanță națională şi internațională privind elaborarea şi finalizarea strategiei de ecoturism şi actualizarea sistemului legislativ de clasificare a structurilor de primire turistice cu funcțiuni de cazare, în conformitate cu standardele internaționale;
- servicii de organizare de seminarii naționale şi internaționale, incluzând seminarii de conştientizare pe plan național şi seminarii cu participare internațională, cu următoarele obiective: elaborarea strategiei de ecoturism, actualizarea sistemului de clasificare a structurilor de primire turistice, reducerea poluării în domeniul turismului, "etichetă ecologică";
- servicii de transport anexe şi conexe; servicii de agenții de turism;
- servicii de tipărire de broşuri;
- servicii de traducere etc.

f) organizarea de *parteneriate internaționale* cu rol în creşterea vizibilității destinațiilor turistice din România, incluzând proiectul comun cu Comisia Europeană pentru Turism, „Destinații europene de excelență", proiectul comun cu Organizația pentru

Cooperare şi Dezvoltare în Europa „Creşterea atractivității destinațiilor prin intermediul resurselor culturale" şi alte proiecte asemănătoare, organizare de întâlniri bilaterale şi multilaterale la nivelul autorităților publice centrale, autorităților publice locale şi ale societății civile din domeniul turismului.

Pentru realizarea acestui obiectiv se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii şi produse: servicii de organizare de seminarii cu participare națională şi internațională, vizite de documentare, produse informative şi de promovare comune cu alte țări, servicii de agenții de presă/conferințe de presă, servicii de publicitate şi de comercializare, servicii de tipărire de broşuri, servicii de traducere, servicii de transport anexe şi conexe; servicii de agenții de turism etc.;

g) servicii de consultanță pentru perfecționarea cadrului legal şi instituțional în conformitate cu bunele practici la nivelul Uniunii Europene;
h) realizarea de achiziții materiale documentare: ghiduri şi alte materiale de prezentare despre România, studii, lucrări de specialitate, buletine statistice, cărți de specialitate editate în România şi pe plan internațional.

Achiziționarea materialelor documentare se va realiza prin cumpărare directă de la diverşi furnizori, cu respectarea legislației privind achizițiile publice.

b. Din Hotărârea nr. 14/05.01.2011 (publicată în „Monitorul Oficial", nr. 37/14.01.2011) - emitent: Ministerul Dezvoltării Regionale şi Turismului

Programul anual de dezvoltare a destinațiilor, formelor şi produselor turistice

Art. 1 - Programul anual de dezvoltare a destinațiilor, formelor şi produselor turistice urmăreşte susținerea turismului intern în vederea îmbunătățirii circulației turistice în paralel cu conservarea patrimoniului natural şi cultural.

Art. 2 - Programul anual de dezvoltare a destinațiilor, formelor şi produselor turistice vizează realizarea următoarelor obiective:

a) îmbunătățirea calității serviciilor turistice din România;
b) participarea în cadrul unor proiecte comune inițiate pe plan intern şi internațional în domeniul turismului;
c) realizarea de investiții publice în infrastructura turistică;
d) dezvoltarea unor forme, produse şi destinații turistice importante din România;
e) modernizarea şi extinderea sistemului informațional în domeniul turismului;
f) perfecționarea cadrului legal şi instituțional din sectorul turismului în conformitate cu bunele practici de la nivelul Uniunii Europene;
g) îmbunătățirea calității formării profesionale a angajaților din sectorul turismului, în special a celor din structurile de primire turistică.

Art. 3 - (1) În scopul realizării obiectivului prevăzut la art. 2 lit. a) se desfăşoară următoarele activități:

a) elaborarea strategiei calității serviciilor turistice din România;
b) realizarea de studii privind comportamentul turistului;
c) elaborarea criteriilor pentru desemnarea destinațiilor ecoturistice şi a ecomuzeelor;
d) continuarea programului „Steagul Albastru - Blue Flag" pentru îmbunătățirea calității plajelor şi porturilor turistice din România.

(2) Pentru realizarea obiectivului prevăzut la art. 2 lit. a) se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii: servicii de agenții de turism, servicii tipografice, servicii privind elaborarea unor studii de piață pe plan național şi servicii de cercetare şi dezvoltare, precum şi servicii conexe.

Art. 4 - (1) În scopul realizării obiectivului prevăzut la art. 2 lit. b) se derulează următoarele proiecte:

a) proiectul comun cu Comisia Europeană EDEN „Destinații europene de excelență”;
b) proiectele Sagittarius „Lansarea antreprenoriatului de patrimoniu la nivel local: strategii şi instrumente pentru unificarea forțelor, conservarea locurilor, mobilizarea valorilor culturale, facilitarea schimbului de experiență” şi Transdanube „Mobilitate şi transport durabil în regiunile turistice de-a lungul Dunării”, în cadrul Programului Sud-Estul Europei al Comisiei Europene;
c) proiectul „Dezvoltarea turismului în zona transfrontalieră România-Bulgaria”, în cadrul Programului de cooperare transfrontalieră România - Bulgaria;
d) proiecte de dezvoltare a turismului în colaborare cu organizații/organisme internaționale: Organizația pentru Cooperare Economică (OECD), Organizația pentru Dezvoltare Industrială a Națiunilor Unite (UNIDO), Comisia Europeană (CE), Comisia Europeană pentru Turism (CET), Inițiativa Central Europeană (ICE), Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), Organizația Mondială a Turismului (OMT), Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) şi Asociația de promovare turistică internațională a țărilor dunărene “Die Donau”;
e) realizarea de parteneriate în cadrul relațiilor bilaterale cu diverse state ale Uniunii Europene, în vederea elaborării unor proiecte referitoare la dezvoltarea turismului montan, atât în sezonul de iarnă, cât şi în cel de vară, a turismului cultural, a turismului balnear, a turismului de litoral, precum şi a altor forme de turism;
f) se vor iniția o serie de acțiuni şi evenimente menite să promoveze România ca membru activ al Organizației Mondiale a Turismului şi care să atragă atenția asupra potențialului natural şi cultural al destinațiilor turistice din România, asupra identității acestor destinații din punctul de vedere al naturii şi culturii la nivel european, al României în general, în concordanță cu brandul turistic al țării noastre, pe durata cât România deține poziția de vicepreşedinte al Organizației Mondiale a Turismului.
(2) Pentru realizarea obiectivului prevăzut la art. 2 lit. b) se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii şi produse: servicii de organizare de seminare cu participare națională şi internațională, vizite de documentare, produse informative şi de promovare comune cu alte țări, servicii de agenții de presă/conferințe de presă, servicii de publicitate şi de comercializare, servicii tipografice, servicii de traducere, servicii de transport anexe şi conexe, servicii de agenții de turism şi altele asemenea.
Art. 5 - (1) Sumele necesare în scopul îndeplinirii obiectivului prevăzut la art. 2 lit. c) vor fi alocate pentru dezvoltarea prioritară a infrastructurii turistice a stațiunii de interes național Băile Herculane, a stațiunii turistice de interes local Borsec, a oraşului Sulina, a tuturor destinațiilor turistice din sudul litoralului şi pentru continuarea programelor de investiții în vederea dezvoltării formelor de turism prioritare în conformitate cu Master Planul pentru Dezvoltarea Turismului Național 2007 - 2026, a formelor de turism prioritare rezultate prin dezvoltarea brandului de țară, a Strategiei de turism de sănătate, a Strategiei de ecoturism şi a Planului de Amenajare Națională a Turismului - secțiunea 8 „Turism”, a Programului național de dezvoltare a turismului „Schi în România”, aprobat prin Legea nr. 526/2003, cu modificările şi completările ulterioare, a planului de acțiuni inclus în Strategia de dezvoltare a Dunării.
(2) Sumele necesare dezvoltării proiectelor se defalcă prin ordin al ministrului dezvoltării regionale şi turismului, în limita fondurilor alocate anual cu această destinație, din bugetul Ministerului Dezvoltării Regionale şi Turismului către bugetele locale.
Art. 6 - (1) În scopul realizării obiectivului prevăzut la art. 2 lit. d) se desfăşoară următoarele activități:

a) elaborarea de studii de consultanță privind evaluarea infrastructurii generale şi turistice pentru diferite destinații, forme şi produse turistice;
b) coproducții de emisiuni de televiziune privind dezvoltarea destinațiilor turistice;
c) implementarea strategiilor pentru destinații turistice şi pentru diferite forme de turism: turism montan, turism de litoral, turism balnear, ecoturism;
d) inițierea unor acțiuni de conştientizare a importanței dezvoltării durabile a turismului;
e) actualizarea sistemului de clasificare a structurilor de primire turistică din România;
f) dezvoltarea sistemului informațional privind rute culturale, rute montane şi alte rute pedestre, trasee cicloturistice şi pentru monumentele istorice importante din punctul de vedere al circulației turistice;
g) preluarea conceptului „etichetă ecologică" în sistemul hotelier din România.
(2) Pentru realizarea obiectivului prevăzut la art. 2 lit. d) se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii:
a) servicii de cercetare-dezvoltare, consultanță națională şi internațională privind evaluarea factorilor naturali de cură din stațiunile balneare, privind turismul montan, turismul balnear, turismul de litoral, turismul cultural şi alte forme de turism, respectiv destinații, precum şi elaborarea de strategii sectoriale şi la nivel național;
b) servicii de organizare de seminare naționale şi internaționale, incluzând seminare de conştientizare pe plan național şi seminare cu participare internațională, în vederea consultării factorilor interesați asupra următoarelor tematici: elaborarea strategiilor pentru turismul balnear, turismul de litoral, turismul montan, turismul cultural, ecoturism, actualizarea sistemului de clasificare a structurilor de primire turistice, dezvoltarea durabilă a turismului prin introducerea standardelor de calitate de tipul „etichetei ecologice" pentru serviciile turistice;
c) servicii de studii de piață pe plan național şi internațional privind toate formele şi destinațiile turistice;
d) servicii de organizare de seminare naționale şi internaționale privind toate formele şi destinațiile turistice;
e) servicii de transport anexe şi conexe, servicii de agenții de turism;
f) servicii de tipărire de broşuri pentru produsele turistice: „Sfârşit de săptămână în Bucureşti", „Croaziere pe Dunăre", turism montan/drumeții, turism pe litoral, turism cultural şi rute culturale;
g) realizarea materialelor pentru dezvoltarea destinațiilor turistice - ghidul parcurilor naționale şi naturale din România, inclusiv servicii de publicitate pe internet;
h) realizarea de materiale documentare: ghiduri şi alte materiale de prezentare despre România, studii, lucrări de specialitate, buletine statistice, cărți de specialitate editate în România şi pe plan internațional şi alte materiale documentare;
i) instalarea de indicatoare, repararea şi întreținerea echipamentelor pentru dezvoltarea sistemului informațional privind rutele culturale, rutele montane şi alte rute pedestre, traseele cicloturistice şi monumentele istorice importante din punctul de vedere al circulației turistice.
Art. 7 - (1) În scopul realizării obiectivului prevăzut la art. 2 lit. e) se desfăşoară următoarele activități:
a) extinderea programului de calculator existent pentru includerea activităților de promovare, dezvoltare şi autorizare;
b) realizarea şi administrarea bazei de date privind structurile de primire cu funcții de cazare;
c) elaborarea ghidurilor structurilor de primire turistică cu funcții de cazare şi ale agențiilor de turism din România, pe suport hârtie şi magnetic;

d) demararea procedurilor de implementare a Contului Satelit în Turism;
e) dezvoltarea sistemului *software* pentru toată activitatea de autorizare în domeniul turismului;
f) crearea şi implementarea sistemului software pentru rețeaua de centre de informare turistică din România;
g) crearea şi dezvoltarea sistemului software pentru susținerea activității de promovare şi dezvoltare;
h) elaborarea ghidului investitorului în turism şi al fondurilor comunitare.
(2) Pentru realizarea obiectivului prevăzut la art. 2 lit. e) se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii:
a) servicii de consultanță, dezvoltare de software, internet şi asistență;
b) studii de fezabilitate pentru centrele de informare turistică ce sunt finanțate prin fonduri structurale;
c) servicii de cercetare şi de dezvoltare şi servicii conexe de consultanță pentru crearea Contului Satelit în Turism;
d) servicii de organizare de seminare naționale şi internaționale pe teme de informare turistică;
e) servicii de transport anexe şi conexe, servicii de agenții de turism;
f) servicii de tipărire de broşuri;
g) servicii de realizare de CD-uri şi DVD-uri;
h) servicii de traducere şi altele asemenea.
Art. 8 - (1) În scopul realizării obiectivului prevăzut la art. 2 lit. f) se desfăşoară următoarele activități:
a) organizarea de evenimente naționale şi internaționale având ca tematică bunele practici în domeniul turismului;
b) elaborarea de ghiduri, broşuri şi alte materiale promoționale de acest gen cuprinzând bunele practici în sectorul turismului.
(2) Pentru realizarea obiectivului prevăzut la art. 2 lit. f) se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii:
a) servicii de organizare de evenimente;
b) servicii de publicare şi tipărire;
c) servicii de traducere;
d) servicii de transport anexe şi conexe, servicii de agenții de turism.
Art. 9 - (1) În scopul realizării obiectivului prevăzut la art. 2 lit. g) se desfăşoară următoarele activități:
a) organizarea de seminare pentru dezvoltarea competențelor profesionale ale angajaților din structurile de primire turistică şi din centrele de informare turistică, în vederea organizării Festivalului Olimpic al Tineretului European şi a altor evenimente internaționale de acest gen;
b) realizarea unor broşuri în vederea diseminării informațiilor necesare desfăşurării cu eficacitate şi eficiență a activităților din cadrul centrelor de informare turistică şi al asociațiilor de promovare şi informare turistică;
c) elaborarea unor propuneri de modificare şi actualizare a legislației în domeniu.
(2) Pentru realizarea obiectivului prevăzut la art. 2 lit. g) se pot achiziționa, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice, următoarele categorii de servicii: servicii de agenții de turism, servicii tipografice, servicii de consultanță națională şi internațională privind formarea şi evaluarea profesională.

2.2.1.2. Norme metodologice privind acreditarea centrelor naționale de informare şi promovare turistică (din Ordinul nr. 1096 din 03.09.2008 - publicat în „Monitorul Oficial", nr. 658/18.09.2008) - emitent: Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerț, Turism şi Profesii Liberale

Dispoziții generale

Prezentele norme metodologice, elaborate în conformitate cu prevederile art. 10 alin. (3) din Hotărârea Guvernului nr.852/2008 pentru aprobarea normelor şi criteriilor de atestare a stațiunilor turistice, stabilesc metodologia şi criteriile de acreditare a centrelor naționale de informare şi promovare turistică. Prezentele norme metodologice sunt obligatorii pentru toate consiliile locale şi consiliile județene în subordinea cărora funcționează centrele naționale de informare şi promovare turistică.

În scopul îmbunătățirii activității de promovare a potențialului turistic, de prezentare a tuturor ofertelor turistice şi a atracțiilor turistice locale, regionale şi naționale, consiliile locale şi județene, după caz, organizează *centre naționale de informare şi promovare turistică*. Centrele naționale de informare şi promovare turistică sunt servicii specializate care funcționează în subordinea consiliilor locale şi județene, după caz, şi în colaborare cu Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerț, Turism şi Profesii Liberale. Acreditarea centrelor naționale de informare şi promovare turistică se face de Ministerul pentru Întreprinderi Mici si Mijlocii, Comerț, Turism şi Profesii Liberale, la cererea consiliilor locale şi consiliilor județene în subordinea cărora funcționează acestea.

Documentația necesară pentru eliberarea certificatului de acreditare

În vederea obținerii certificatului de acreditare, consiliile locale şi consiliile județene în subordinea cărora funcționează centrele naționale de informare şi promovare turistică vor întocmi o documentație cu următorul conținut:

a) cerere-tip de eliberare a certificatului de acreditare, conform modelului prezentat în anexa nr. 1;
b) fişa centrului național de informare şi promovare turistică, conform modelului prevăzut în anexa nr. 2;
c) copia hotărârii consiliului local sau a consiliului județean de înființare a centrului național de informare şi promovare turistică;
d) documente care atestă calificarea angajaților şi copia contractului individual de muncă, înregistrat conform prevederilor legale, al directorului centrului național de informare şi promovare turistică;
e) o fotografie cu exteriorul şi o fotografie cu interiorul centrului național de informare şi promovare turistică;
f) act doveditor privind deținerea spațiului aferent centrului național de informare şi promovare turistică;
g) dovada emisă de autoritatea administrației publice locale privind orarul de funcționare a centrului național de informare şi promovare turistică.

În termen de 90 de zile de la eliberarea certificatului de acreditare, centrul național de informare şi promovare turistică are obligația de a depune la autoritatea publică centrală pentru turism cel puțin un exemplar al hărților şi planurilor oraşului realizate în condițiile pct. 5.1 lit. e) şi câte un exemplar al materialelor de promovare proprii realizate în condițiile pct. 4.1 lit. b).

Eliberarea certificatului de acreditare

Documentația de acreditare se transmite Ministerului Dezvoltării Regionale şi Turismului - Direcția generală autorizare şi post-privatizare, care verifică îndeplinirea

criteriilor de acreditare şi întocmeşte certificatul de acreditare, conform modelului prezentat în anexa nr. 3. Eliberarea certificatului de acreditare se face în termen de cel mult 30 de zile de la data înregistrării documentației complete. În cazul în care centrul național de informare şi promovare turistică nu întruneşte toate criteriile pentru a fi acreditat, va informa în scris, în acelaşi termen, consiliul local sau județean, după caz, interesat.

Consiliile locale sau consiliile județene au obligația să respecte, pe toată perioada de funcționare a centrelor naționale de informare şi promovare turistică, condițiile şi criteriile care au stat la baza acreditării acestora. Ministerul verifică periodic respectarea condițiilor şi criteriilor care au stat la baza acreditării. Certificatele de acreditare sunt valabile 5 ani de la data emiterii.

Atribuțiile centrelor naționale de informare şi promovare turistică

Atribuțiile centrelor naționale de informare şi promovare turistică sunt următoarele:

- informarea generală asupra ofertei turistice şi a *atracțiilor turistice locale*, regionale sau naționale;
- punerea la dispoziția turiştilor de *materiale de promovare locale*, regionale sau naționale;
- informarea privind *oferta locală de cazare*, ca serviciu cu titlu gratuit;
- informare cu privire la posibilitățile de rezervare a biletelor de transport, precum şi cu privire la *ghizi turistici locali*, naționali şi specializați;
- organizarea de *manifestări expoziționale de turism pe plan local* şi regional şi de activități generale de marketing intern şi extern cu rol în creşterea circulației turistice locale şi regionale;
- consilierea cu privire la alegerea diverselor produse turistice locale, regionale şi naționale, ca serviciu cu titlu gratuit;
- cooperarea cu instituțiile locale şi regionale pe probleme de turism (autorități ale administrației publice locale, camere de comerț, Agenția pentru Dezvoltare Regională etc.);
- *cooperarea cu autoritatea publică centrală pentru turism* şi furnizarea, la cererea acesteia, de date statistice referitoare la circulația turistică locală şi regională, de date referitoare la evenimente cu rol în creşterea circulației turistice care se realizează pe plan local şi regional, precum şi furnizarea altor informații referitoare la activitățile turistice şi oferta turistică pe plan local şi regional;
- efectuarea de activități de cercetare de piață pe plan local şi regional, de analiză, planificare, structurare şi elaborare de propuneri de dezvoltare turistică locală şi regională şi marketing turistic, în colaborare cu autorități ale administrației publice locale şi cu autoritatea publică centrală pentru turism;
- oferirea de informații cu privire la autoritățile competente în soluționarea reclamațiilor care se înregistrează pe plan local cu privire la calitatea serviciilor turistice.

Centrele naționale de informare şi promovare turistică pot comercializa produse şi servicii de tipul: bilete la evenimente culturale şi sportive, materiale informaționale (hărți, planuri ale localităților, ghiduri turistice, cărți, casete video, CD-uri, DVD-uri, postere, ilustrate, broşuri ale oraşelor), suveniruri (steguleţe, eşarfe, şaluri, tricouri, umbrele, insigne, obiecte din ceramică, produse artizanale şi altele asemenea).

Criterii obligatorii de acreditare a centrelor naționale de informare şi promovare turistică

Amplasarea şi semnalizarea:

a) sediile centrelor naționale de informare şi promovare turistică trebuie să fie situate în centrul localităților, pe străzi cu circulație intensă, în apropierea obiectivelor de interes turistic, în clădiri independente sau la parterul unor imobile cu acces facil pentru turişti;

b) semnalizarea centrelor naționale de informare şi promovare turistică în România se face prin simbolul "i" scris cu alb pe fond albastru;
c) folosirea simbolului prevăzut la lit. b) este obligatorie pentru centrele naționale de informare şi promovare turistică acreditate şi acesta va fi realizat sub formă de panou/firmă luminoasă cu următoarele dimensiuni recomandate: 500 mm x 500 mm, amplasat/amplasată obligatoriu la intrarea în centrul național de informare şi promovare turistică;
d) folosirea simbolului prevăzut la lit. b) se poate face numai de către centrele naționale de informare şi promovare turistică acreditate de autoritatea publică centrală pentru turism;
e) centrele naționale de informare şi promovare turistică sunt semnalizate corespunzător în hărți şi planuri ale oraşelor prin utilizarea simbolului prevăzut la lit. b);
f) drumul spre centrele naționale de informare şi promovare turistică este semnalizat corespunzător cu panouri, indicatoare şi altele asemenea prin utilizarea simbolului prevăzut la lit. b);
g) în fața sau în imediata apropiere a centrului național de informare şi promovare turistică trebuie amenajate locuri de parcare gratuită, minimum 10 locuri pentru autoturisme şi minimum două locuri pentru autocare. În cazul în care acest lucru nu este posibil, centrul național de informare şi promovare turistică trebuie amplasat la o distanță de maximum 500 m față de locul de parcare, cu facilitățile în cauză;
h) centrul național de informare şi promovare turistică trebuie amplasat, pe cât posibil, pe traseul mijloacelor de transport în comun şi în apropierea stațiilor acestora.

Dotări administrative şi tehnice:

- spațiu minim de primire a publicului: 30 mp;
- mijloace de telecomunicație: telefon direct şi fax;
- minimum un fotocopiator;
- acces la internet;
- instalații, echipamente şi dotări pentru asigurarea condițiilor de climatizare, siguranță la foc şi antiefracție;
- grup sanitar;
- mijloace fixe de tipul mobilier, dotări de uz gospodăresc şi de protecție a muncii, de bună calitate;
- utilizarea exclusivă a spațiului pentru activitatea centrului național de informare şi promovare turistică şi intrarea separată, cu acces facil, pentru turişti;
- posibilități de expunere corespunzătoare a materialelor de promovare;
- bază de date şi site propriu de promovare şi informare, conectat obligatoriu la sistemul național integrat cu acces on-line pentru colectarea şi diseminarea informațiilor turistice, ce va fi realizat de autoritatea publică centrală pentru turism. Realizarea bazei de date şi a site-ului se face în maximum un an de la data emiterii certificatului de acreditare;
- amenajarea în interiorul centrului național de informare şi promovare turistică a unui minstand de prezentare a produselor meşteşugăreşti şi de artizanat cu specific local, a mostrelor de floră reprezentative pentru aria geografică în cauză şi/sau a materialelor de promovare privind fauna, flora şi gastronomia specifică locală, precum şi a altor elemente de atracție turistică cu specific local şi regional.

Personalul şi programul de funcționare:

a) cel puțin o persoană care conduce centrul național de informare şi promovare turistică, calificată ca director de centru de informare turistică conform Standardelor ocupaționale, Secțiunea turism, hoteluri, restaurante, poziția S28, şi Clasificării

ocupațiilor din România, cod ocupație 131513, şi angajată cu contract de muncă pe perioadă nedeterminată.

b) Cursul de director de centru de informare turistică poate fi realizat în termen de un an de la data acreditării;
c) asigurarea de personal calificat ca agent de turism sau ghid de turism, în proporție de 50% din totalul personalului;
d) programul minim de funcționare este de luni până duminică între orele 10,00 şi 17,00.

Retragerea certificatului de acreditare

Certificatul de acreditare este suspendat pe o perioadă de 30 de zile de către personalul de specialitate din cadrul Ministerului pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerț, Turism şi Profesii Liberale, în situația în care se constată că centrul național de informare şi promovare turistică nu respectă prevederile prezentelor norme metodologice. În perioada suspendării, centrul național de informare şi promovare turistică are obligația de a remedia deficiențele care au determinat suspendarea. În cazul în care deficiențele nu sunt remediate, certificatul de acreditare este retras şi acreditarea centrului național de informare şi promovare turistică se poate realiza numai după reluarea procedurii de acreditare.

ANEXA 1 la normele metodologice

Cerere-tip de eliberare a certificatului de acreditare

Către

Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerț, Turism şi Profesii Liberale - Direcția generală autorizare şi post-privatizare

Consiliul Local /Consiliul Județean ....., județul ....., vă înaintează documentația prevăzută la pct. 2.1 din Normele metodologice privind acreditarea centrelor naționale de informare şi promovare turistică, aprobate prin Ordinul ministrului pentru întreprinderi mici şi mijlocii, comerț, turism şi profesii liberale nr. 1.096/2008, în vederea eliberării certificatului de acreditare a Centrului național de informare şi promovare turistică din localitatea .....

Reprezentant legal al consiliului local/județean, ...
(nume şi prenume)

Semnătura.....

Data .....

ANEXA 2 la normele metodologice

Fişa centrului național de informare şi promovare turistică

Nr. crt.	Criterii obligatorii de acreditare a centrelor naționale de informare şi promovare turistică	Sunt îndeplinite	DA	NU
Amplasarea şi semnalizarea				
1.	Sediul național de informare şi promovare turistică este situat:	în centrul localității		
		pe stradă cu circulație intensă		
		în apropierea obiectivelor de interes turistic		
		în clădire independentă		
		la parterul unui imobil cu acces facil pentru turişti		
2	Semnalizarea centrului național de informare şi promovare turistică este			

	realizată prin utilizarea simbolului "i" scris cu alb pe fond albastru, realizat sub formă de panou/firmă luminoasă, cu următoarele dimensiuni: 500x500mm, amplasat/amplasată la intrarea în centrul naţional de informare şi promovare turistică.			
3	Semnalizarea centrului naţional de informare şi rpomovare turistică se face în mod coerespăunzător în hărţi şi planuri ale oraşelor prin utilizarea acestui simbol.			
4.	Drumul spre centrul naţional de informare şi promovare turistică este semnalizat corespunzător prin panouri, indicatoare şi alte asemenea, cu utilizarea simbolului prevăzut la pct. 2.			
5.	Centrul naţional de informare şi promovare turistică dispune de:	Locuri de parcare gratuită, minim 10 locuri pentru două autoturisme şi minim două locuri pentru autocare,		
		în faţă sau în imediata apropiereloc cu parcare cu facilităţile în cauză la o distanţă de maximum 500 m		
6.	Centrul naţional de informare şi promovare turistică este amplasat pe traseul mijloacelor de transport în comun şi în apropierea staţiilor.			
Dotări administrative şi tehnice minime				
7.	Spaţiu de primire a publicului: 30 mp			
8.	Mijloace de telecomunicaţie: telefon direct şi fax - nr. de telefon …… - nr. de fax …….			
9.	Fotocopiator			
10.	Acces la internet - adresa de e-mail …….. - Web site ……..			
11.	Instalaţii, echipamente şi dotări pentru asigurarea condiţiilor de climatizare, siguranţă la foc şi antiefracţie			
12.	Grup sanitar			
13.	Mijloace fixe de tipul mobilier, dotări de uz gospodăresc şi de protecţie a muncii, de bună calitate			
14.	Spaţiul este utilizat exclusiv pentru activitatea centrului naţional de informare şi promovare turistică şi asigură accesul facil pentru turişti			
15.	Posibilităţi de expunere corespunzătoare a materialelor de promovare: vitrine, panouri exterioare, suporţi, materiale de promovare etc.			
16.	Ministand de prezentare a produselor gospodăreşti meşteşugăreşti şi de artizanat cu specific local, a monstrelor de floră reprezentative pentru aria geografică în cauză şi a materialelor de promovare privind fauna, flora şi gastronomia specifică locală, precum şi a altor elemente de atracţie turistică cu specific local şi regional			

Personalul şi programul de funcţionare				
17.	Persoana care conduce centrul naţional de informare şi promovare turistică este calificată ca director de centru de informare turistică conform Standardelor ocupaţionale şi Clasificării ocupaţiilor di România şi este angajată cu contract de muncă pe perioadaă nedeterminată. Cursul de director de centru de informare turistică poate fi realizat în termen de un an de la acreditare.			
18.	Număr total de personal angajat în centrul naţional de informare şi promovare turistică, număr de personal calificat:	Total personal …… Personal calificat ……		
19.	Programul de funcţionare este de luni până duminică, între orele 10,00 – 17,00			

Declar pe propria răspundere că îndeplinim criteriile de acreditare obligatorii sus-prezentate.

Reprezentant legal al consiliului local/județean.....

(nume şi prenume)

Semnătura.....

Data.....

ANEXA 3 la normele metodologice

Certificat de acreditare

(STEMA ROMÂNIEI) ROMÂNIA
MINISTERUL PENTRU ÎNTREPRINDERI MICI ŞI MIJLOCII
COMERŢ, TURISM ŞI PROFESII LIBERALE

CERTIFICAT DE ACREDITARE
valabil până la data:

Se acreditează Centru Național de Informare şi Promovare Turistică.....
situat la adresa.....,
aparținând de.....

Prezentul certificat de acreditare a fost eliberat în baza Ordinului ministrului pentru întreprinderi mici şi mijlocii, comerț, turism şi profesii liberale nr. 1.096/2008.

Ministru.....
Director general.....
Nr.....
Bucureşti.....

Simbolul Centrului național de informare şi promovare turistică

2.2.1.3. Planul de amenajare a teritoriului național. Secțiunea a VIII-a – zone cu resurse turistice (din Ordonanța de urgență nr. 142 din 28.10.2008 - publicat în „Monitorul Oficial", nr.781/21.11.2008)

Situația extraordinară, prevăzută de art. 115 alin. (4) din Constituția României, republicată, se motivează prin necesitatea urgentă de identificare la nivel național a unităților administrativ-teritoriale pe teritoriul cărora există resurse turistice de interes național, care pot genera dezvoltarea unuia sau mai multor tipuri de activități turistice - ca *zone cu resurse turistice* cu concentrare mare şi foarte mare, în vederea coordonării politicilor de amenajare a teritoriului cu cele specifice activităților de turism, precum şi de stimulare a dezvoltării zonelor cu probleme economico-sociale, care beneficiază de resurse turistice cu concentrare mare şi foarte mare.

Prezenta ordonanță stabileşte că în unitățile administrativ-teritoriale cu resurse turistice cuprinse în anexele proiectului turismul este considerat activitate economică prioritară, iar investițiile pentru dezvoltarea acestei activități vor fi orientate cu precădere spre aceste zone. Proiectele de infrastructură specific turistică, tehnică şi de protecția mediului pentru zonele cu resurse turistice vor fi promovate cu prioritate, prin programele de dezvoltare naționale, regionale şi județene.

În acelaşi timp urgența promovării prezentului act normativ este motivată şi din următoarele considerente:

a. alocarea fondurilor structurale în cadrul programelor, respectiv al axelor prioritare, se face în conformitate cu criterii comensurabile care vor permite dezvoltarea *destinațiilor turistice* în funcție de bogăția potențialului patrimoniului cultural şi natural;
b. promovarea unor programe de investiții guvernamentale, *private sau în parteneriat*, va avea la bază criterii obiective, care se referă la existența sau absența obiectivelor de investiții existente în prezent în toate destinațiile turistice din România;
c. direcționarea eforturilor financiare şi umane la nivel regional şi local, cu precădere spre *destinațiile turistice cu potențial turistic* (care au sau nu au infrastructură turistică), în funcție de strategiile de dezvoltare locală, respectiv planurile de acțiune existente;
d. necesitatea, în cazul lipsei strategiilor şi a planurilor de acțiune, a elaborării acestor tipuri de documente pentru utilizarea rațională a resurselor la nivel regional şi local;
e. sprijinirea investitorilor privați prin promovarea informațiilor coerente privind potențialul *turistic* din România şi canalizarea acestor investiții spre acele zone pe baza unor criterii obiective;
f. posibilitatea elaborării unor parteneriate între destinațiile turistice (la nivel regional, local), pentru a elabora oferte complementare pe baza patrimoniului natural şi cultural existent, respectiv a nivelului de dezvoltare a *infrastructurii* specifice şi generale;
g. pornind de la aprobarea finanțărilor pentru axele prioritare care au legătură cu turismul (pe domeniile agricultură, mediu, cultură etc.), se creează pentru prima dată cadrul realizării proiectelor pentru *destinații turistice complementare* din punctul de vedere al potențialului turistic (cultural/natural, cultural/cultural şi natural/natural);
h. în condițiile unei concurențe internaționale din ce în ce mai acerbe, aprobarea actului normativ în regim de urgență va permite *dezvoltarea formelor de turism* deficitare în comparație cu țările din regiune şi reducerea disparităților dintre țara noastră şi aceste țări (de exemplu, turismul de litoral, balnear, montan);
i. în condițiile în care parcurile naturale şi naționale pierd bani europeni pentru că nu au personalitate juridică, cu implicații directe în *dezvoltarea turismului*, localitățile care sunt incluse în limita parcurilor vor putea accesa fonduri mai uşor pentru dezvoltarea turismului.

În cazul neaprobării în regim de urgență a acestui act normativ principalele consecințe negative se leagă de:

a). alocarea fondurilor structurale şi guvernamentale pentru turism se va face în lipsa unor criterii obiective legate de patrimoniul turistic natural şi cultural;

b). stagnarea dezvoltării unor destinații turistice renumite din România şi importante pentru atragerea turiştilor străini (mai ales obiectivele turistice incluse pe lista patrimoniului mondial UNESCO, parcurile naționale şi parcurile naturale);

c). mărirea decalajului dintre destinațiile turistice din România şi țările din regiune, mai ales în turismul montan, balnear şi de litoral;

d). micşorarea numărului de turişti străini care sosesc în destinații turistice din România, cu implicații în reducerea numărului de înnoptări şi implicit a încasărilor din turism;

e). reducerea creşterii economice observate la nivelul destinațiilor turistice din România, cu consecințe în creşterea şomajului mai ales în regiunile dependente de turism (cum ar fi zona rurală din domeniul montan).

Se aprobă Planul de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a VIII-a – zone cu resurse turistice, care cuprinde zonele cu resurse turistice, precum şi direcțiile de dezvoltare a acestora. În înțelesul prezentei ordonanțe de urgență, zone cu resurse turistice sunt unitățile administrativ-teritoriale pe teritoriul cărora există o concentrare mare şi foarte mare a resurselor naturale şi antropice, ce pot genera dezvoltarea uneia sau mai multor forme de turism. În unitățile administrativ-teritoriale cu resurse turistice, turismul constituie o activitate economică prioritară, iar investițiile pentru dezvoltarea acestei activități vor fi orientate cu precădere spre aceste zone.

Pentru arealele considerate zone protejate, stabilite prin Legea nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a III-a – *zone protejate* sau prin alte acte normative, care fac parte din zonele cu resurse turistice, autoritățile administrației publice locale vor institui măsuri specifice de protecție a acestora, în conformitate cu legislația în vigoare. Consiliile locale ale unităților administrativ-teritoriale care sunt stațiuni turistice sau pe teritoriul cărora există localități declarate stațiuni turistice, de interes național sau local, vor elabora/actualiza, după caz, şi aproba conform legii, în termen de 3 ani de la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență, planurile urbanistice generale şi regulamentele locale de urbanism aferente acestora. Începând cu data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență, în planurile de amenajare a teritoriului şi de urbanism vor fi evidențiate zonele cu resurse turistice, precum şi măsurile necesare punerii în valoare şi îmbunătățirii accesibilității acestora. Metodologia pentru analiza potențialului turistic al teritoriului se aprobă prin ordin comun al ministrului dezvoltării, lucrărilor publice şi locuințelor şi al ministrului pentru întreprinderi mici şi mijlocii, comerț, turism şi profesii liberale, în termen de 90 de zile de la intrarea în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență.

Anexele la prezenta ordonanță de urgență se reactualizează periodic, prin hotărâre a Guvernului, pe măsura identificării de noi resurse turistice, precum şi a modificărilor intervenite asupra infrastructurii specific turistice sau tehnice. Declararea şi delimitarea noilor zone cu resurse turistice se fac în conformitate cu normele în vigoare. Prevederile Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a VIII-a - zone cu resurse turistice sunt obligatorii pentru autoritățile administrației publice centrale şi locale şi se aplică în documentațiile de amenajare a teritoriului şi de urbanism, aferente municipiilor, oraşelor şi comunelor.

ANEXA 4

PATN – SECȚIUNEA A VIII-A – ZONE CU RESURSE TURISTICE.
ZONE CU RESURSE NATURALE ŞI ANTROPICE

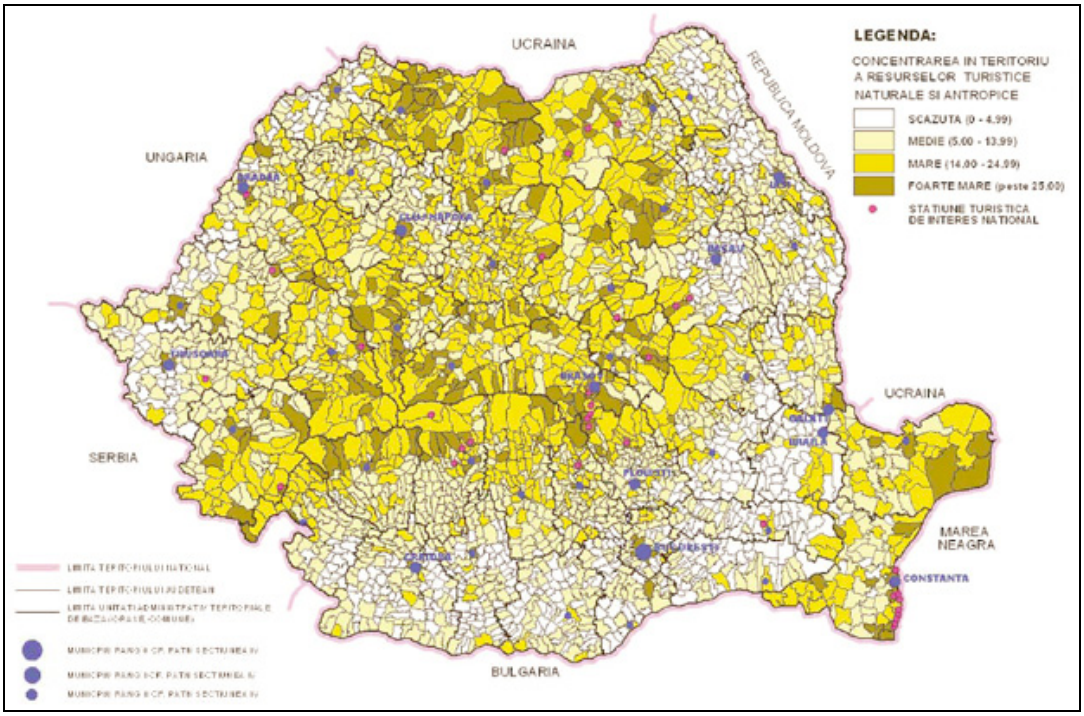

ANEXA 5

PATN – SECȚIUNEA A VIII-A – ZONE CU RESURSE TURISTICE.
INFRASTRUCTURA SPECIFIC TURISTICĂ ÎN ZONE CU RESURSE NATURALE ŞI ANTROPICE, MARI ŞI FOARTE MARI

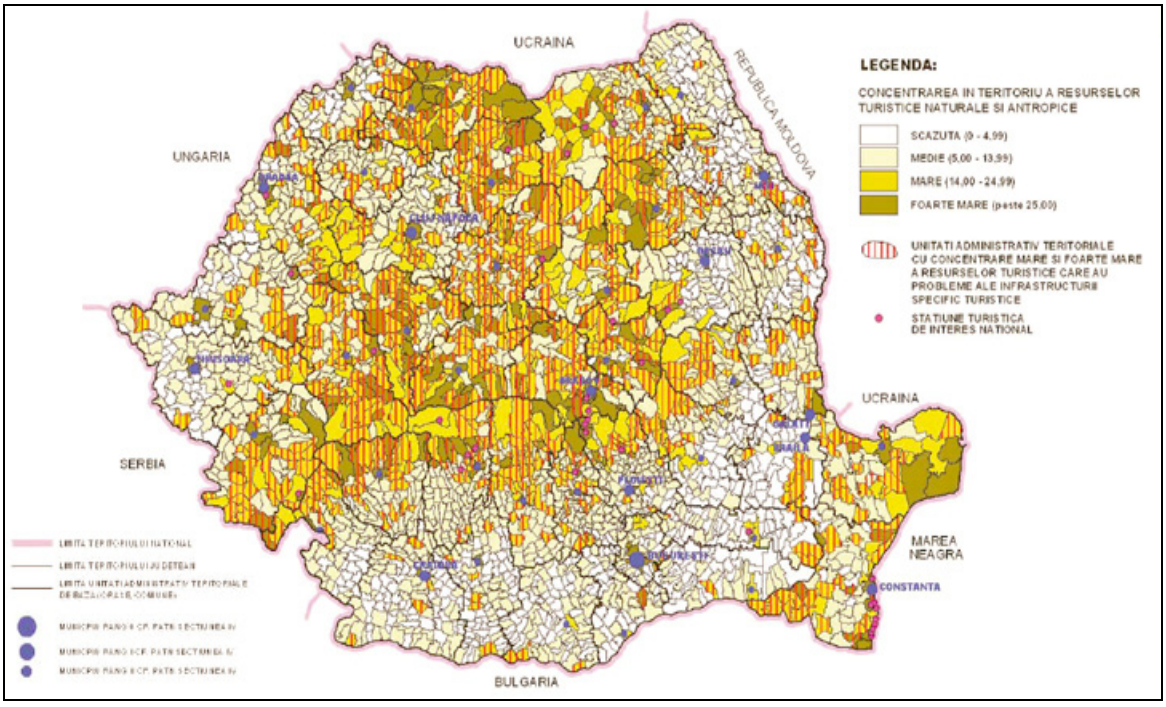

ANEXA 6

PATN – SECȚIUNEA A VIII-A – ZONE CU RESURSE TURISTICE
INFRASTRUCTURA TEHNICĂ ÎN ZONE CU RESURSE NATURALE ŞI ANTROPICE,
MARI ŞI FOARTE MARI

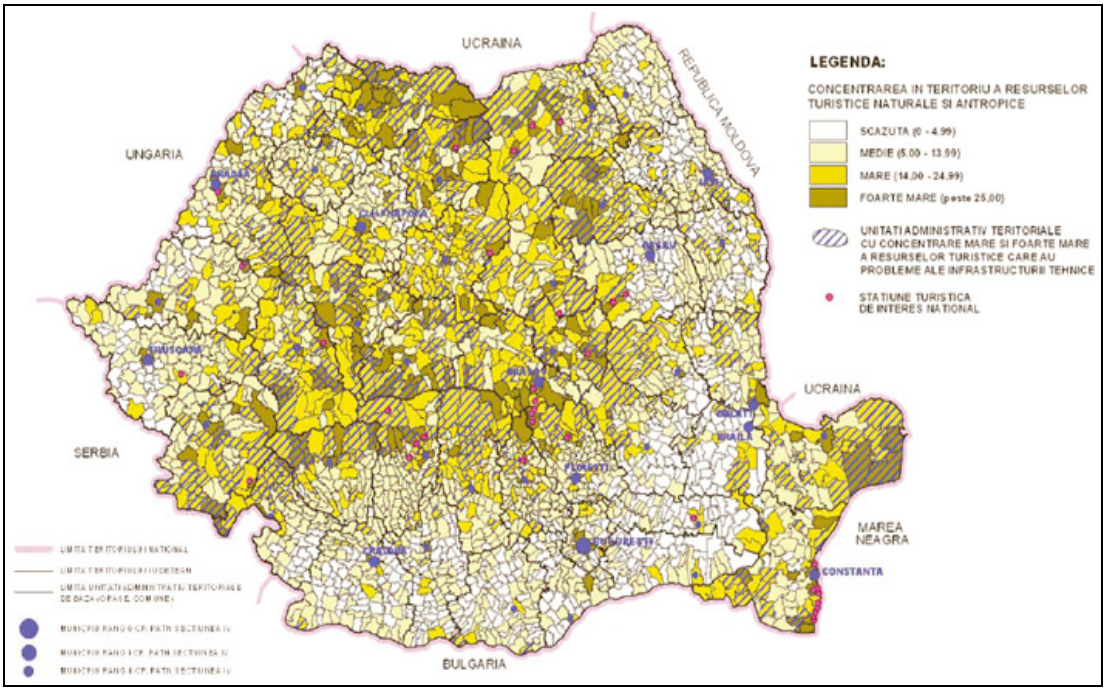

ANEXA 8

PATN – SECȚIUNEA A VIII-A – ZONE CU RESURSE TURISTICE
INFRASTRUCTURA SPECIFIC TURISTICĂ ŞI TEHNICĂ ÎN ZONE CU RESURSE NATURALE ŞI
ANTROPICE, MARI ŞI FOARTE MARI

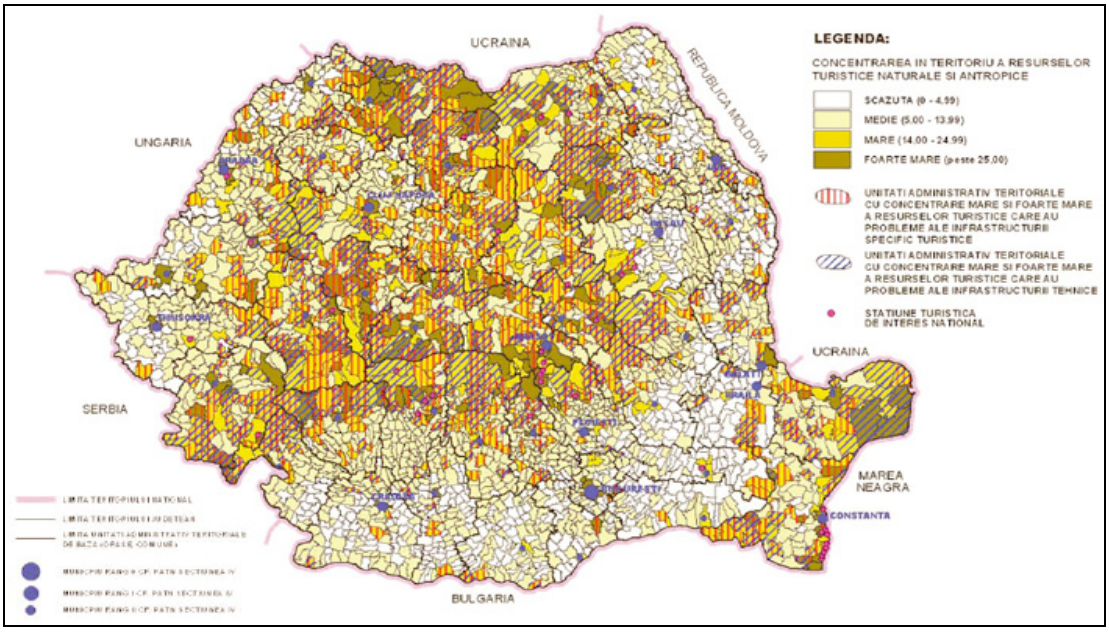

ANEXA 9

Semnificația semnelor utilizate

Resurse turistice – componente ale mediului natural şi antropic, care, prin calitățile şi specificul lor, sunt recunoscute, înscrise şi valorificate prin turism, în măsura în care nu sunt supuse unui regim de protecție integrală. Resursele turistice pot fi naturale şi antropice.

Resurse naturale - elemente geomorfologice, de climă, de floră şi de faună, peisaje, zăcăminte de substanțe minerale şi alți factori.

Resurse antropice - monumente arheologice, situri arheologice, monumente, ansambluri şi rezervații de arhitectură, monumente şi ansambluri memoriale, monumente tehnice şi de artă, muzee, elemente de folclor şi artă populară etc.

Zonă turistică - teritoriu caracterizat printr-o concentrare de resurse turistice, care poate fi delimitat distinct ca ofertă, organizare şi protecție turistică.

Zonele cu resurse turistice - unitățile administrativ-teritoriale pe teritoriul cărora există o concentrare mare şi foarte mare a resurselor naturale şi antropice, ce pot genera dezvoltarea uneia sau mai multor forme de turism.

Infrastructură specific turistică - resurse materiale care îşi datorează existența activității turistice şi care sunt destinate exclusiv turiştilor.

Infrastructură tehnică - Infrastructura edilitară a localităților ansamblul de construcții, instalații tehnologice, echipamente funcționale şi dotări specifice prin care sunt asigurate serviciile publice de gospodărie comunală.

Servicii comunitare de utilități publice - au sensul definit prin Legea serviciilor comunitare de utilități publice nr. 51/2006, cu modificările şi completările ulterioare.

Unitate administrativ-teritorială - UAT - are sensul stabilit prin Legea nr. 2/1968 privind organizarea administrativă a teritoriului României, republicată, cu modificările şi completările ulterioare.

Teritoriu administrativ – suprafață delimitată prin lege pentru județe, municipii, orașe şi comune. Este constituit din suprafața agricolă (teren arabil, păşuni şi fânețe, vii şi livezi), suprafața fondului forestier, suprafața ocupată de construcții şi amenajări de infrastructură (căi de comunicație, altele decât cele aparținând domeniului public al statului, echipare energetică, lucrări de gospodărire a apelor), ape şi bălți şi suprafața aferentă intravilanului (construcții şi amenajări), delimitată prin planurile urbanistice.

Localitate turistică - are sensul definit de Ordonanța Guvernului nr. 58/1998 privind organizarea şi desfăşurarea activității de turism în România, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 755/2001, cu modificările ulterioare.

Stațiune turistică - are sensul definit de Ordonanța Guvernului nr. 58/1998.

Stațiune balneară - în sensul Ordonanței Guvernului nr. 109/2000 privind stațiunile balneare, climatice şi balneoclimatice şi asistența medicală balneară şi de recuperare, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 343/2002, cu modificările ulterioare.

Stațiune climatică - în sensul Ordonanței Guvernului nr. 109/2000.

Stațiune balneoclimatică - în sensul Ordonanței Guvernului nr. 109/2000.

Factori naturali - în sensul Ordonanței Guvernului nr. 109/2000.

Structură de primire turistică - are sensul definit prin Ordonanța Guvernului nr. 58/1998.

Unitate administrativ-teritorială cu resurse naturale şi antropice foarte mari - unitate administrativ-teritorială care a obținut peste 25,00 de puncte din maximul de 50 de puncte atribuite resurselor turistice, conform metodologiei de calcul.

Unitate administrativ-teritorială cu resurse naturale şi antropice mari - unitate

administrativ-teritorială care a obținut între 14,00 şi 24,99 de puncte din maximul de 50 de puncte atribuite resurselor turistice, conform metodologiei de calcul.

Unitate administrativ-teritorială cu resurse naturale şi antropice mari şi foarte mari care are probleme ale infrastructurii tehnice - unitate administrativ-teritorială care a obținut între 0,00 şi 11,00 puncte din maximul de 30 de puncte atribuite infrastructurii tehnice, conform metodologiei de calcul.

Unitate administrativ-teritorială cu resurse naturale şi antropice mari şi foarte mari care are probleme ale infrastructurii specific turistice - unitate administrativ-teritorială care a obținut între 0,00 şi 0,08 puncte din maximul de 20 de puncte atribuite infrastructurii specific turistice, conform metodologiei de calcul.

În „Monitorul Oficial", nr. 387/9.06.2009, este publicată Legea pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 142/2008 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național Secțiunea a VIII-a – zone cu resurse turistice, cu modificări.

2.2.2. Strategii de dezvoltare a turismului în zona montană

2.2.2.1. Pârtiile şi traseele de schi pentru agrement (din Hotărârea nr. 263 din 22.02.2001 – publicată în „Monitorul Oficial", nr. 37/14.01.2011).

În scopul protecției turiştilor şi *practicării schiului de agrement* în condiții de siguranță pentru turişti, pârtiile şi traseele de schi pentru agrement vor putea fi utilizate numai după omologarea acestora. Asigurarea securității schiorilor pe pârtiile şi traseele de schi omologate constituie obligația administratorului acestora.

În sensul prezentei hotărâri, prin termenii următori se înțelege:

- domeniul pentru schi - terenul care oferă condițiile adecvate practicării schiului pentru agrement;
- pârtia de schi pentru agrement - acea parte a domeniului pentru schi amenajat care este destinată practicării schiului pentru agrement în condiții de siguranță pentru schiori;
- traseul de schi - acea parte a domeniului pentru schi amenajat care face legătura între pârtiile de schi;
- administratorul pârtiilor şi/sau traseelor de schi pentru agrement - persoana juridică sau fizică autorizată care le exploatează şi le întreține în scopul practicării schiului de agrement.

Refacerea oricăror lucrări executate pe pârtiile şi traseele de schi pentru agrement omologate, altele decât cele privind amenajarea sau întreținerea acestora, este în sarcina părții care a angajat executarea lucrărilor respective.

Omologarea pârtiilor de schi pentru agrement se face de Ministerul pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii, Comerț, Turism şi Profesii Liberale împreună cu consiliile județene în cadrul unor comisii special constituite, cu consultarea reprezentanților asociațiilor profesionale de profil şi a consiliului local pe a cărui rază se află pârtia sau traseul de schi supus omologării. Administratorul va solicita omologarea pârtiilor de schi înainte de darea în exploatare a acestora. Este interzis administratorilor să exploateze pârtii şi trasee pentru schi care nu au fost omologate. Persoanele care utilizează pârtiile şi traseele de schi sunt obligate să respecte regulile de conduită stabilite de către administrator.

Autoritățile administrației publice locale pe a căror rază teritorială sunt amenajate pârtii de schi pentru agrement au obligația să amenajeze şi pârtii destinate coborârii cu sănii, în condițiile în care domeniul pentru schi permite aceasta.

Constituie contravenții următoarele fapte, dacă nu sunt săvârşite în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracțiuni:

a) exploatarea pârtiilor şi a traseelor de schi pentru agrement fără a fi omologate;
b) neasigurarea indicatoarelor de semnalizare, a balizelor şi a mijloacelor de protecţie în locurile şi la obstacolele periculoase;
c) neluarea măsurilor de interdicţie, totală sau parţială, a accesului pe pârtiile şi pe traseele de schi pentru agrement, în caz de ceaţă, viscol sau în cazul pericolului de declanşare a avalanşelor, precum şi în cazul utilizării acestora pentru antrenamente şi competiţii sportive;
d) efectuarea de lucrări pe pârtiile şi pe traseele de schi pentru agrement omologate, altele decât cele prevăzute în studiile şi proiectele de amenajare autorizate;
e) utilizarea pentru păşunat a pârtiilor şi a traseelor de schi pentru agrement omologate;
f) neasigurarea postului de prim ajutor pe pârtiile de schi pentru agrement omologate;
g) accesul sau circulaţia pe pârtiile ori traseele de schi pentru agrement cu automobile, tractoare sau orice alt tip de vehicul, fără drept, cu excepţia celor aparţinând serviciilor publice Salvamont, serviciilor de ambulanţă, poliţie, jandarmi, pompieri, precum şi altele asemenea;
h) coborârea pe pârtiile sau traseele de schi pentru agrement, utilizând sănii, dispozitive improvizate sau alte materiale;
i) accesul pe pârtiile sau traseele de schi pentru agrement fără echipament adecvat pentru practicarea schiului şi snowboard-ului.

Ministrul turismului, în temeiul prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 24/2001 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Turismului, ale art. 10 din Hotărârea Guvernului nr. 263/2001 privind amenajarea, omologarea, întreţinerea şi exploatarea pârtiilor şi traseelor de schi pentru agrement, având în vedere avizul Ministerului Tineretului şi Sportului şi avizul Ministerului Apelor şi Protecţiei Mediului, emite aprobarea Normelor privind omologarea, amenajarea, întreţinerea şi exploatarea pârtiilor şi traseelor de schi pentru agrement.

2.2.2.2. Programul naţional de dezvoltare a turismului montan „Superschi în Carpaţi” (din Legea nr. 526 din 11.12.2003 - publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 90/16.12.2003)

Se aprobă Programul naţional de dezvoltare a turismului montan „Superschi în Carpaţi", ca program de interes naţional pentru dezvoltarea turismului montan, cu componenta principală „turism pentru practicarea schiului şi a altor sporturi de iarnă”, denumit în continuare program. Programul se va aplica în etape potrivit anexei care face parte integrantă din prezenta lege. La solicitarea justificată a autorităţilor administraţiei publice locale, etapele de aplicare a programului se pot modifica prin hotărâre a Guvernului pentru obiectivele turistice cuprinse în zonele din anexă.

Acţiunile care se vor desfăşura pentru fiecare etapă din cadrul programului au în vedere următoarele:
1. realizarea unui *studiu integrat privind dezvoltarea turismului montan* pentru practicarea schiului şi a altor sporturi de iarnă în zonele şi localităţile prevăzute în anexă; studiul va fi realizat de către Ministerul Transporturilor, Construcţiilor şi Turismului, prin Institutul Naţional de Cercetare-Dezvoltare în Turism, în colaborare cu societăţi de proiectare şi consultanţă în domeniu, a căror desemnare se va face în condiţiile legii;
2. stabilirea *terenurilor care vor fi incluse pentru practicarea* schiului şi a sporturilor de iarnă;
3. elaborarea planului de amenajare a teritoriului şi de urbanism pentru zonele cuprinse în program, care vor fi avizate şi aprobate conform legii;
4. amenajarea, *dezvoltarea* sau reabilitarea *infrastructurii* generale: căi de acces, alimentări cu apă, gaze, curent electric, canalizări, staţii de pompare şi staţii de epurare a apelor uzate, parcări, drumuri forestiere şi alte utilităţi necesare;

5. amenajarea, dezvoltarea sau reabilitarea pârtiilor de schi, cu instalațiile de transport pe cablu aferente, instalațiile şi echipamentele de producere a zăpezii artificiale şi de întreținere a pârtiilor şi instalațiile pentru iluminatul pârtiilor de schi;
6. amenajarea, dezvoltarea sau reabilitarea pârtiilor destinate practicării *celorlalte sporturi de iarnă*: biatlon, bob, sanie, sărituri de la trambulină, a patinoarelor şi echiparea cu instalațiile şi echipamentele corespunzătoare;
7. construirea, dezvoltarea sau reabilitarea structurilor de primire turistică.

Terenurile prevăzute la punctul 2 vor trece, în conformitate cu prevederile legale în vigoare, din proprietatea publică sau privată a statului şi din administrarea Regiei Naționale a Pădurilor - Romsilva în proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale respective şi în administrarea consiliilor locale pe raza cărora se află. Aceste terenuri vor fi exceptate de la plata taxelor pentru scoaterea definitivă din fondul forestier. Schimbarea destinației păşunilor şi fânețelor care vor fi incluse în program, potrivit studiului integrat, va fi exceptată de la plata taxelor aferente.

Terenurile aflate în proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale, precum şi instalațiile de transport pe cablu sunt declarate de utilitate publică şi vor fi exploatate în conformitate cu legislația în vigoare. Ministerul Transporturilor, Construcțiilor şi Turismului va supune spre aprobare Guvernului studiul privind implementarea programului. Studiul va fi supus în prealabil spre avizare autorităților administrației publice centrale interesate, Academiei Române şi autorităților administrației publice locale pe a căror rază teritorială se află zonele înscrise în anexă.

Studiul se finanțează de către Ministerul Educației, Cercetării şi Tineretului din sumele alocate derulării programelor de cercetare de către Ministerul Transporturilor, Construcțiilor şi Turismului şi Agenția Națională pentru Sport.

Autoritățile administrației publice locale implicate în program pot hotărî, în condițiile legii, participarea cu resurse financiare din bugetele proprii. Implementarea programului pe etape va fi coordonată de Ministerul Transporturilor, Construcțiilor şi Turismului în colaborare cu Ministerul Educației, Cercetării şi Tineretului şi cu Agenția Națională pentru Sport şi se va realiza pentru fiecare etapă de către autoritățile administrației publice centrale şi locale în parteneriat public-privat, în conformitate cu prevederile legale în vigoare.

Sursele de finanțare pentru realizarea programului se constituie, după caz, din:

a) sume alocate de la bugetul de stat şi bugetele locale, în limita creditelor bugetare aprobate anual cu această destinație;
b) credite interne sau externe;
c) ajutoare financiare interne sau externe nerambursabile;
d) resurse ale sectorului privat;
e) alte surse atrase.

Programul devine program de importanță zonală pentru autoritățile administrației publice locale implicate, beneficiind de prioritate la finanțarea din bugetele locale.

Anexă. *Etapele Programului național de dezvoltare a turismului montan „Superschi în Carpați”*

Etapa I cuprinde stațiunile din zona Valea Prahovei cu localitățile: Sinaia, Buşteni, Azuga, zona Predeal-Râşnov, stațiunea Poiana Braşov, zona Padina-Peştera-Valea Ialomiței, zona Valea Superioară a Teleajenului - stațiunea Cheia, zona Bran-Moeciu.

Etapa a II-a cuprinde stațiunile şi localitățile turistice: Izvoarele, Borşa, Vatra Dornei, Câmpulung Moldovenesc, Tihuța, Harghita-Băi, Harghita Mădăraş, Izvorul Mureşului, Lacu Roşu, Lepşa, Covasna, Comandău, Şugaş-Băi, Cheia, Bâlea-Lac, Păltiniş, Parâng, Straja-Pasul Vulcan, Râuşor, Muntele Mic, Semenic-Crivaia, Stâna de Vale, Arieşeni, Băişoara, Fântânele-Beliş, zona Leaota, zona Valea Doftanei.

Etapa a III-a cuprinde *noi staţiuni sau centre turistice* pe amplasamente noi, situate în vecinătatea unor localităţi sau susţinute în prezent numai de o cabană, şi anume: Luna Şes, Valea Vaserului, Ţibleş (Fiad), Puzdrele, Valea Vinului, Cârlibaba, Leşu, Valea Putnei, Chiril (Zugreni), Broşteni, Borca, Valea Haitii, Colibiţa, Lăpuşna, Ardeluţa, Durău, Slănic-Moldova, Vetreşti-Herăstrău, Valea Dâmboviţei (Pecineagu), Iezer, Piscul Negru, Moliviş, Lotrioara, Mălaia, Obârşia Lotrului, Vidra, Gâtu Berbecului, Poarta Raiului (Şureanu), Petrimanu, Câmpuşel, Baleia, Râul Şes (Godeanu), Gura Zlata, Olteana (Ţarcu), Rogojel (Vlădeasa), Lunca Vişagului (Vlădeasa), Steaua (Someşul Rece), Valea Ierii, Mogoşa, Cavnic.

b. Programul naţional de dezvoltare a turismului montan „Superschi în Carpaţi" – completare (din Legea nr. 418 din 16.11.2006 privind modificarea şi completarea Legii nr. 526/2003)

Legea nr. 526/2003 pentru aprobarea Programului naţional de dezvoltare a turismului montan „Superschi în Carpaţi", publicată în „Monitorul Oficial", Partea I, nr. 901 din 16 decembrie 2003, cu modificările şi completările ulterioare, se modifică şi se completează după cum urmează:

Titlul legii va avea următorul cuprins: „LEGE pentru aprobarea Programului naţional de dezvoltare a turismului «Schi în România»". Se aprobă Programul de interes naţional pentru dezvoltarea turismului «Schi în România», cu componenta principală «turism pentru practicarea schiului şi a altor sporturi de iarnă», denumit în continuare program. Programul se aplică în zonele identificate pentru dezvoltarea domeniului schiului şi practicarea altor sporturi de iarnă, prevăzute în anexa care face parte integrantă din prezenta lege.

Acţiunile care se vor desfăşura în cadrul programului au în vedere următoarele:

a) realizarea unui studiu integrat privind dezvoltarea turismului pentru practicarea schiului şi a altor sporturi de iarnă, în vederea identificării unor noi zone; studiul va fi realizat de către Ministerul Transporturilor, Construcţiilor şi Turismului - Autoritatea Naţională pentru Turism, prin Institutul Naţional de Cercetare-Dezvoltare în Turism, în colaborare cu societăţi de proiectare şi consultanţă în domeniu, a căror desemnare se va face în condiţiile legii;
b) stabilirea terenurilor care vor fi incluse pentru practicarea schiului şi a altor sporturi de iarnă, pe baza planurilor de amenajare a teritoriului şi a planurilor de urbanism avizate şi aprobate conform legii, inclusiv cu acordul Academiei Române şi al consiliilor ştiinţifice ale parcurilor naţionale, cu respectarea reglementărilor legale privind protecţia mediului şi a ariilor protejate;
c) elaborarea planurilor de amenajare a teritoriului şi de urbanism pentru zonele cuprinse în program, care vor fi avizate şi aprobate conform legii;
d) amenajarea, dezvoltarea sau reabilitarea infrastructurii generale: căi de acces, alimentări cu apă, gaze, curent electric, canalizări, staţii de pompare şi staţii de epurare a apelor uzate, parcări, drumuri forestiere şi alte utilităţi necesare;
e) amenajarea, dezvoltarea sau reabilitarea pârtiilor de schi, cu instalaţiile de transport pe cablu aferente, instalaţiile şi echipamentele de producere a zăpezii artificiale şi de întreţinere a pârtiilor şi instalaţiile pentru iluminatul pârtiilor de schi şi alte echipamente necesare dezvoltării domeniului schiului;
f) amenajarea, dezvoltarea sau reabilitarea pârtiilor destinate practicării celorlalte sporturi de iarnă: biatlon, bob, sanie, sărituri de la trambulină, a patinoarelor şi echiparea cu instalaţiile şi echipamentele corespunzătoare;
g) construirea, dezvoltarea sau reabilitarea structurilor de primire turistică.

Terenurile prevăzute la punctul b) vor trece din proprietatea publică sau privată a statului şi din administrarea Regiei Naţionale a Pădurilor - Romsilva sau a altor deţinători

legali în proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale respective şi în administrarea consiliilor locale pe raza cărora se află acestea, în conformitate cu prevederile legale în vigoare şi pe baza planurilor de urbanism avizate şi aprobate conform legii. Aceste terenuri vor fi exceptate de la plata taxelor pentru scoaterea definitivă din fondul forestier.

Studiul integrat privind dezvoltarea turismului pentru practicarea schiului şi a altor sporturi de iarnă, în vederea identificării unor noi zone, va fi supus spre avizare autorităților administrației publice centrale interesate - Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, Ministerul Mediului şi Gospodăririi Apelor, Academiei Române şi autorităților administrației publice locale pe a căror rază teritorială se află noile zone identificate.

Studiul se finanțează de Ministerul Educației şi Cercetării din sumele alocate derulării programelor de cercetare, în funcție de fondurile disponibile şi de prioritățile din punctul de vedere al dezvoltării turistice, precum şi de către Ministerul Transporturilor, Construcțiilor şi Turismului, prin Autoritatea Națională pentru Turism, şi de Agenția Națională pentru Sport. Autoritățile administrației publice locale implicate în program pot hotărî, în condițiile legii, participarea cu resurse financiare din bugetele proprii.

Implementarea programului va fi coordonată de Ministerul Transporturilor, Construcțiilor şi Turismului, prin Autoritatea Națională pentru Turism, în colaborare cu Ministerul Educației şi Cercetării şi cu Agenția Națională pentru Sport, şi se va realiza de către autoritățile administrației publice centrale şi locale, în conformitate cu prevederile legale. Anexa la prezenta lege poate fi modificată şi completată prin hotărâre Guvernului. Autoritățile administrației publice locale sau județene pot solicita Guvernului, în baza unui studiu de fezabilitate, completarea anexei la prezenta lege.

Anexa va avea următorul cuprins:

Anexă. *Lista zonelor identificate pentru dezvoltarea domeniului schiului şi practicarea altor sporturi de iarnă, cuprinse în cadrul Programului național de dezvoltare a turismului „Schi în România”*

- Județul Alba: Abrud, Arieşeni, Baia de Arieş, Poarta Raiului (Şureanu), Zlatna;
- Județul Argeş: Cumpăna, Iezer, zona Leaota, Moliviş, Piscul Negru, Valea Caprei, Valea Dâmboviței (Pecineagu);
- Județul Bacău: Slănic-Moldova;
- Județul Bihor: Padiş, Stâna de Vale;
- Județul Bistrița-Năsăud: Colibița, Leşu, Tihuța, Fiad, Valea Vinului;
- Județul Braşov: zona Bran-Moeciu, Fundata, Poiana Braşov, zona Predeal-Râşnov, Tărlungeni-Vama Buzăului;
- Județul Caraş-Severin: Muntele Mic, Semenic-Crivaia, Valea Olteana (Țarcu);
- Județul Cluj: Băişoara, Fântânele-Beliş, Lunca Vişagului (Vlădeasa), Măguri Răcătău, Rogojel (Vlădeasa), Valea Ierii;
- Județul Covasna: Comandău, Şugaş Băi;
- Județul Dâmbovița: zona Padina-Peştera-Valea Ialomiței;
- Județul Gorj: Rânca;
- Județul Harghita: Borsec, Bucin, Harghita-Băi, Harghita Mădăraş, Izvoru Mureşului, Lacu Roşu, Valea Strâmbă, Tuşnad;
- Județul Hunedoara: Baleia, Câmpuşel-Oslea, Clopotiva, Groapa Seacă, Parâng, Râul Şes (Godeanu), Râuşor, Straja-Pasul Vulcan;
- Județul Maramureş: Borşa, Cavnic, Izvoarele, Mogoşa, Şuior, Poienile de Sub Munte, Valea Vaserului;
- Județul Mureş: Lăpuşna, Sovata;
- Județul Neamț: Borca, Durău, Piatra-Neamț, Valea Tarcăului, Bicaz-Chei, Bicazu Ardelean;

- Județul Prahova: Azuga, Buşteni, Sinaia, zona Valea Doftanei, zona Valea Superioară a Teleajenului-Cheia;
- Județul Satu Mare: Luna Şes;
- Județul Sibiu: Bâlea-Lac, Gâtu Berbecului, Jina, Păltiniş, Valea Avrigului, Poiana Neamțului;
- Județul Suceava: Broşteni, Câmpulung Moldovenesc, Crucea, Gura Haitii, Gura Humorului, Pojorâta, Sucevița, Vatra Dornei, Cârlibaba, Dorna Candrenilor, Şaru Dornei, Ciocăneşti;
- Județul Vâlcea: Horezu, Malaia, Obârşia Lotrului, Valea Latoriței-Petrimanu, Vidra;
- Județul Vrancea: Lepşa, Soveja.

2.2.2.3. Trasee turistice montane (din Hotărârea nr. 77 din 23.01.2003 – publicată în „Monitorul Oficial", nr. 91/13.02.2003)

a. Criteriile de clasificare a traseelor turistice montane

Criteriile de clasificare a traseelor turistice montane sunt:

- timpul de mers;
- sezonalitatea;
- gradul de dificultate;
- nivelul de echipare a turiştilor.

➢ *Timpul de mers* se înscrie în fişa tehnică şi pe indicatoare, exprimat în ore, fracțiuni de oră şi, mai rar, în minute şi se va calcula astfel:

- pe teren plat şi pe pante mici, 4 km/h;
- în urcuş, pe potecă amenajată, 350 m diferență de nivel/h;
- în urcuş, pe potecă neamenajată, 250 m diferență de nivel/h;
- în coborâre, pe potecă amenajată, 450 m diferență de nivel/h;
- în coborâre, pe potecă neamenajată, 400 m diferență de nivel/h.

La o oră de mers se adaugă 10 minute necesare odihnei. Distanța în kilometri se utilizează în calcul numai pe traseele cu peste 80% de mers pe plat şi cu maximum 20% de mers pe pantă cu înclinare de maximum 10 grade. Pentru calcularea distanțelor şi timpilor de mers se efectuează măsurători pe teren şi pe hartă.

➢ *Sezonalitatea* este criteriul pe baza căruia traseele turistice montane se împart în: trasee de primăvară şi de toamnă, trasee de vară şi trasee de iarnă.

➢ *Gradul de dificultate* este criteriul pe baza căruia traseele turistice montane se împart în:

- trasee cu grad mic de dificultate, cu următoarele caracteristici: durata traseului 3-6 ore; diferența de nivel 300-700 m; efort fizic moderat, care nu necesită pregătire fizică specială;
- trasee cu grad mediu de dificultate, cu următoarele caracteristici: durata traseului 4-8 ore; diferența de nivel 500-1.000 m; efort fizic susținut numai pe unele etape ale traseului, care necesită o condiție fizică şi orientare bune;
- trasee cu grad mare de dificultate, cu următoarele caracteristici: durata traseului 5-9 ore; diferența de nivel 800-1.500 m; efort fizic continuu şi intens, care necesită o foarte bună condiție fizică şi antrenament înainte de abordarea traseului.

➢ *Nivelul de echipare* solicitat drumeților este criteriul pe baza căruia traseele turistice montane se împart în:

- trasee care nu necesită echipament special pentru parcurgerea lui; acest tip de traseu se desfăşoară pe poteci amenajate, drumuri forestiere şi nu prezintă porțiuni accidentate;
- trasee care necesită echipament de drumeție de complexitate medie; acest tip de traseu se desfăşoară pe poteci cu porțiuni accidentate, grohotişuri, pante alunecoase cu grad de înclinare mediu;

- trasee care necesită echipament de drumeție special şi complex; acest tip de trasee se desfăşoară pe poteci accidentate, puțin conturate şi/sau pe porțiuni fără potecă, cu pante abrupte care necesită uneori ajutorul mâinilor pentru ascensiune.

b. Semnele utilizate pentru marcarea traseelor turistice montane şi condițiile de detaliu tehnic pe care acestea trebuie să le îndeplinească pentru asigurarea uniformității şi respectării inscripționării internaționale.

Pentru *marcarea traseelor turistice* montane se utilizează următoarele semne:

a) banda verticală - pe fond alb - pentru marcarea traseelor principale, numite şi magistrale, care sunt, de regulă, trasee de creastă;
b) crucea cu brațe egale - pe fond alb - pentru marcarea traseelor de legătură;
c) triunghiul echilateral - pe fond alb - şi punctul într-un cerc - pe fond alb - pentru marcarea traseelor secundare;
d) punctul cu cercuri duble de culoare albă şi roşie pentru traseele dus-întors.

Culorile pentru semnele de marcaj sunt: roşu, galben şi albastru, obligatoriu pe fond alb.

Pentru asigurarea uniformității şi respectării inscripționării internaționale semnele de marcaj vor îndeplini următoarele condiții de detaliu tehnic:

a) se vor încadra într-un patrulater imaginar cu laturile de 16-20 cm;
b) benzile de culoare vor avea o lățime de 6 cm, iar cele de culoare albă, de 5 cm (5+6+5 = 16 cm);
c) triunghiul cu miezul de culoare va avea laturile de 10 cm, iar banda de culoare albă, de 3 cm (3+10+3 = 16 cm);
d) punctul de culoare va avea diametrul de 10 cm, iar banda de culoare albă, o lățime de 3 cm (3+10+3 = 16 cm);
e) crucea de culoare va avea cele două benzi perpendiculare de 3 cm, iar banda de culoare albă, de 5 cm (5+6+5 = 16 cm);
f) semnele de marcaj se vor aplica în ambele sensuri de circulație, la distanțe astfel apreciate încât să fie uşor vizibile de la un semn la altul, perpendiculare pe direcții de mers şi la înălțimea de 1,5-2 m față de sol;
g) în golurile alpine şi în poienile foarte mari semnele de marcaj se vor face pe stâlpi confecționați din țevi metalice; stâlpii vor fi vopsiți mai întâi cu grund de protecție, apoi cu vopsea de culoare albă şi neagră, în dungi alternative de 30 cm lățime, vor fi prevăzuți la partea inferioară cu gheare pentru fixarea în fundații de ciment şi apoi, în pământ şi la partea superioară, cu o paletă pentru semnele de marcaj;
h) pentru protecția arborilor semnele de marcaj se vor aplica direct pe copaci, prin vopsire, fiind interzisă fixarea în cuie a altor indicatoare;
i) în zonele stâncoase, greu accesibile, semnele de marcaj se vor aplica pe palete metalice scurte sau pe lespezi plate din piatră, implantate în grămezi de pietre, cimentate, cu o înălțime de 0,4-0,6 m;
j) în zonele în care traseul turistic montan este bine trasat şi nu are ramificații nu se va face exces de semne, dar se vor marca în mod deosebit intrările în pădure (din drumuri, poieni, goluri alpine, văi) prin unul sau mai multe semne uşor vizibile;
k) pe un traseu comun, marcat cu semne diferite, vor fi aplicate toate semnele, în grup, unul sub altul, şi nu alternativ, la distanțe mari unul de altul; în zonele stâncoase semnele de marcaj se vor grupa orizontal;
l) în punctele de inflexiune a direcției de mers a potecii se vor aplica săgeți bicolore (culoarea albă + culoarea marcajului), care vor indica unghiul direcțional; săgeata va avea o lungime de 40-50 cm, o lățime totală de 8-10 cm şi unghiul direcțional de 15 grade, 30 grade, 45 grade, 60 grade, 75 grade, 90 grade, 105 grade şi de 120 grade;

m) în zone deosebit de circulate şi expuse fenomenului de ceaţă marcajul care va indica apropierea refugiului alpin sau a cabanei va fi dublat de un sistem de atenţionare acustic sau vizual, acţionat electric sau mecanic; în cazul cabanelor funcţionarea acestui sistem va fi în responsabilitatea cabanierului;
n) la executarea tuturor marcajelor se vor folosi vopsele reflectorizante şi rezistente la ger, căldură, soare, umezeală şi agenţii poluanţi corosivi;
o) se va evita marcarea drumurilor publice şi a drumurilor forestiere altfel decât prin tăblițe indicatoare, la capetele acestora; în cazul în care un traseu turistic montan se interferează cu un drum public, traseul va fi marcat astfel încât să fie bine relevate intrările şi ieşirile din drumul public.

c. Indicatoarele de trasee turistice montane şi standardizarea acestora

Indicatoarele de trasee turistice montane sunt:

a) indicatoarele de direcţie sunt: indicatoare de direcţie simple, care au o lungime de 68 cm şi o lăţime de 28 cm, şi indicatoare de direcţie duble, care au o lungime de 78 cm şi o lăţime de 28 cm;
b) indicatoarele de traseu sunt cu dimensiuni variabile (32 cm/45 cm, 40 cm/56 cm, 50 cm/70 cm şi 63 cm/87 cm), în funcţie de volumul de informaţii pe care îl conţin, şi sunt amplasate pe verticală sau pe orizontală, pe un picior sau pe două picioare;
c) indicatoarele de documentare sunt cele care vor conţine informaţii despre traseele turistice montane marcate şi principalele puncte de interes turistic din zona pe care o prezintă.

Pe indicatoarele de la intrările şi ieşirile de pe traseu vor fi trecute şi dificultăţile drumeţiei astfel:

- pericol de avalanşă;
- cornişă pe traseu;
- dificultăţi alpine (pasaje, săritori);
- condiţii meteo care pot influenţa substanţial parcursul;
- orientare dificilă;
- pantă mare şi alunecoasă;

d) tablele toponimice sunt indicatoare pentru lacuri, râuri, monumente ale naturii, vârfuri de munte, şei importante, pentru alte obiective culturale şi de interes turistic.

Tablele toponimice vor fi realizate din plăci fibrolemnoase impermeabilizate sau din fibre de sticlă, rezistente la intemperii, de dimensiunile 32 cm/45 cm, în culori diferite pentru fiecare element prezentat, astfel:

- tablele toponimice inscripţionate cu litere de culoare albă pe fond de culoare albastră sunt pentru lacuri şi râuri;
- tablele toponimice inscripţionate cu litere de culoare neagră pe fond de culoare galbenă sunt pentru monumente ale naturii;
- tablele toponimice inscripţionate cu litere de culoare neagră pe fond de culoare albă sunt pentru alte obiective de interes turistic.

Pentru standardizarea indicatoarelor de trasee turistice montane realizarea şi implantarea lor se vor face cu respectarea următoarelor condiţii:

- stâlpii de marcaj pentru indicatoare vor avea dimensiunile de 2,20 m - 2,40 m înălţime şi de 0,10 m - 0,12 m grosime; stâlpii se vor îngropa în fundaţii solide, la o adâncime de 0,50 m - 0,70 m;
- paletele cu semnul de marcaj se vor orienta perpendicular pe direcţia de mers, iar săgeţile, pe direcţia axului traseului;

- săgeţile indicatoare de direcţie vor menţiona obligatoriu obiectivul cel mai apropiat, timpul de mers până la acesta şi semnul de marcaj;
- tablele indicatoare, care se vor instala în punctele de convergenţă (răspântie) a mai multe trasee turistice montane, vor cuprinde obligatoriu următoarele informaţii inscripţionate unele sub altele: semnele de marcaj, direcţiile de mers şi timpul, unele indicaţii speciale („Drum periculos”; „Atenţie, cad pietre”).

Locurile de începere a traseelor turistice montane, precum şi intersecţiile traseelor marcate vor avea amplasate obligatoriu, în ambele sensuri, indicatoare confecţionate din plăci fibrolemnoase impermeabilizate sau din fibră de sticlă.

2.2.3. Strategii în zona rurală (zona periurbană a municipiului Zalău)

2.2.3.1. Dezvoltarea turismului rural

a. Din Ordonanţa nr. 63 din 28.08.1997 (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 226/30.08.1997)

Art. 1. Pentru *dezvoltarea turismului rural* şi promovarea iniţiativei private, statul român sprijină persoanele fizice, asociaţiile familiale şi societăţile comerciale care au ca obiect unic de activitate asigurarea de servicii turistice în pensiuni turistice şi pensiuni agroturistice clasificate.

Art. 2. Persoanele fizice, asociaţiile familiale şi societăţile comerciale prevăzute la art. 1 beneficiază de facilităţile acordate, potrivit legii, întreprinderilor mici şi mijlocii, chiar dacă nu îndeplinesc condiţiile de număr de angajaţi şi venit anual, precum şi de următoarele înlesniri:

a) consiliile locale pot pune la dispoziţie din terenurile disponibile, în formele şi condiţiile prevăzute de lege, suprafeţe de teren necesare construirii, dezvoltării şi exploatării de pensiuni turistice şi pensiuni agroturistice;
b) acordarea de priorităţi la instalarea de linii pentru telecomunicaţii, la racordarea la reţeaua electrică, la reţeaua de alimentare cu apă şi canalizare, precum şi la reţeaua de distribuire a gazului metan;
c) asistenţă tehnică de specialitate, sub toate formele, din partea Ministerului Turismului, în colaborare cu asociaţiile profesionale;
d) prezentarea gratuită a ofertei turistice a pensiunilor turistice şi agroturistice în materiale de promovare turistică şi în acţiuni de promovare întreprinse de birourile de informare turistică din ţară şi din străinătate ale Ministerului Turismului;
e) includerea în programele instituţiilor de învăţământ cu profil de turism sau agricol a problemelor specifice pensiunilor turistice şi pensiunilor agroturistice;
f) scutirea de la plata impozitului pe venit, respectiv pe profit, pe o perioadă de 10 ani din momentul clasificării, a pensiunii turistice sau a pensiunii agroturistice;
g) plata, la tariful stabilit pentru consumul de uz casnic, a energiei electrice şi a gazului metan, respectiv la tariful pentru persoane fizice, a serviciilor de telecomunicaţii utilizate în cadrul pensiunilor turistice şi al pensiunilor agroturistice;
h) acordarea de credite cu dobândă preferenţială pe o perioadă de maximum 10 ani pentru dezvoltarea şi/sau modernizarea capacităţilor de cazare; dobânda suportată de beneficiarii creditelor va reprezenta 50% din nivelul dobânzii de pe piaţa bancară.

Art. 3. *Pensiunile turistice* sunt structuri turistice amplasate în mediul rural, având o capacitate de cazare de până la 10 camere, totalizând maximum 30 de locuri, funcţionând în locuinţele cetăţenilor sau în clădiri independente, care asigură, în spaţii special amenajate, cazarea turiştilor şi condiţii de pregătire şi servire a mesei.

Pensiunile agroturistice sunt pensiunile turistice care pot asigura o parte din alimentaţia turiştilor cu produse din producţia proprie.

Art. 4. Activitatea de turism din cadrul pensiunilor turistice şi al pensiunilor agroturistice cuprinde servicii de cazare, de masă, de agrement, precum şi alte servicii asigurate turiştilor pe perioada sejurului.

Art. 5. Prevederile prezentei ordonanțe se aplică şi persoanelor fizice, asociațiilor familiale şi societăților comerciale, deținătoare de pensiuni turistice sau pensiuni agroturistice, amplasate în satele sau în comunele care aparțin de oraşe sau municipii, conform legii.

Art. 6. Persoanele fizice şi asociațiile familiale care au beneficiat de facilitățile acordate prin Ordonanța Guvernului nr. 62 din 24 august 1994 privind stabilirea unor facilități pentru dezvoltarea sistemului de turism rural din zona montană, Delta Dunării şi litoralul Mării Negre beneficiază în continuare de aceste facilități până la expirarea termenelor pentru care au fost acordate.

b. Completare Ordonanța nr. 63/1997 (publicat în MO nr. 379 bis/19.05.1998)

Articol unic

1. La articolul 2, literele b) - h) vor avea următorul cuprins:

„b) acordarea de priorități la instalarea de linii pentru telecomunicații, la racordarea la rețeaua electrică, la rețeaua de alimentare cu apă şi canalizare, precum şi la rețeaua de distribuire a gazului metan;

c) asistență tehnică de specialitate, sub toate formele, din partea Ministerului Turismului, în colaborare cu asociațiile profesionale;

d) prezentarea gratuită a ofertei turistice a pensiunilor turistice şi agroturistice în materiale de promovare turistică şi în acțiuni de promovare întreprinse de birourile de informare turistică din țară şi din strținătate ale Ministerului Turismului;

e) includerea în programele instituțiilor de învățământ cu profil de turism sau agricol a problemelor specifice pensiunilor turistice şi pensiunilor agroturistice;

f) scutirea de la plata impozitului pe venit, respectiv pe profit, pe o perioadă de 10 ani din momentul clasificării, a pensiunii turistice sau a pensiunii agroturistice;

g) plata, la tariful stabilit pentru consumul de uz casnic, a energiei electrice şi a gazului metan, respectiv la tariful pentru persoane fizice, a serviciilor de telecomunicații utilizate în cadrul pensiunilor turistice şi al pensiunilor agroturistice;

h) acordarea de credite cu dobândă preferențială pe o perioadă de maximum 10 ani pentru dezvoltarea şi/sau modernizarea capacităților de cazare; dobânda suportată de beneficiarii creditelor va reprezenta 50% din nivelul dobânzii de pe piața bancară."

2. Articolul 3 va avea următorul cuprins:

„ART. 3

1. Pensiunile turistice sunt structuri turistice amplasate în mediul rural, având o capacitate de cazare de până la 10 camere, totalizând maximum 30 de locuri, funcționând în locuințele cetățenilor sau în clădiri independente, care asigură, în spații special amenajate, cazarea turiştilor şi condiții de pregătire şi servire a mesei.

2. Pensiunile agroturistice sunt pensiunile turistice care pot asigura o parte din alimentația turiştilor cu produse din producția proprie.

3. Prevederile prezentei ordonanțe se aplică şi persoanelor fizice, asociațiilor familiale şi societăților comerciale, prevăzute la art. 1, deținătoare de pensiuni turistice sau pensiuni agroturistice, amplasate în satele sau în comunele, care aparțin de oraşe sau municipii, conform legii."

3. Articolul 5 va avea următorul cuprins:

„ART. 5

1. Persoanele fizice, asociațiile familiale şi societățile comerciale, prevăzute la art. 1, sunt

obligate să-şi menţină obiectul de activitate, clasificarea pensiunilor turistice şi a pensiunilor agroturistice pe toată perioada în care beneficiază de facilităţile prevăzute în prezenta ordonanţă.
2. În cazul în care pensiunile turistice sau pensiunile agroturistice, care beneficiază de scutirea impozitului pe venit, respectiv pe profit, în conformitate cu art. 2 lit. f), îşi încetează activitatea într-o perioadă mai mică decât dublul perioadei de scutire, acestea au obligaţia de a vira la bugetul de stat sau la bugetele locale impozitul pe venit, respectiv pe profit, calculat pentru întreaga perioadă de scutire."
4. După articolul 5 se introduce articolul 5.1 cu următorul cuprins:
„ART. 5.1
Acoperirea cheltuielilor ocazionate de prestările de servicii gratuite, în conformitate cu prevederile art. 2 lit. d), precum şi asigurarea sumelor necesare acordării de credite cu dobândă preferenţială, în conformitate cu prevederile art. 2 lit. h), se vor face din Fondul special pentru dezvoltarea şi promovarea turismului, în limitele prevăzute de Ministerul Turismului."

La data intrării în vigoare a prezentei ordonanţe se abrogă Ordonanţa Guvernului nr. 62 din 24 august 1994 privind stabilirea unor facilităţi pentru dezvoltarea sistemului de turism rural din zona montană, Delta Dunării şi litoralul Mării Negre, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 245 din 30 august 1994, aprobată şi modificată prin Legea nr. 145 din 31 decembrie 1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 374/31 decembrie 1994.

2.2.3.2. Orientările strategice ale Comunităţii pentru dezvoltare rurală - perioada de programare 2007-2013 (Decizia Consiliului U.E. din 20 februarie 2006)

Regulamentul (CE) nr. 1698/2005 defineşte obiectul şi domeniul de aplicare pentru intervenţia Fondului de dezvoltare rurală. Orientările strategice ale Comunităţii identifică, în acest cadru, domeniile importante pentru realizarea priorităţilor Comunităţii, în special în ceea ce priveşte obiectivele de dezvoltare durabilă de la Göteborg şi noua strategie pentru creştere economică şi ocuparea forţei de muncă de la Lisabona.

Orientările strategice ale Comunităţii pentru dezvoltare rurală vor contribui la:

- identificarea şi desemnarea de comun acord a regiunilor în care folosirea sprijinului comunitar pentru dezvoltare rurală creează cea mai mare valoare adăugată la nivelul UE;
- stabilirea legăturii cu principalele priorităţi ale UE (Göteborg, Lisabona) şi transpunerea acestora în politica de dezvoltare rurală;
- asigurarea coerenţei cu celelalte politici comunitare, în special în domeniul coeziunii şi al mediului;
- completarea punerii în aplicare a noii politici agricole comune (PAC) orientate către piaţă şi a restructurării necesare pe care o va genera atât în vechile state membre, cât şi în cele noi.

Dezvoltarea rurală şi obiectivele generale ale comunităţii

❖ *PAC şi dezvoltarea rurală*

Agricultura continuă să fie principalul *utilizator al spaţiului rural*, precum şi un factor determinant al calităţii peisajului şi mediului. Ponderea şi importanţa PAC şi ale dezvoltării rurale au crescut odată cu recenta extindere a Uniunii Europene. În lipsa celor doi piloni ai PAC, politica pieţelor şi politica de dezvoltare rurală, numeroase zone rurale din Europa s-ar confrunta cu dificultăţi economice, sociale şi de mediu majore. Modelul agricol european reflectă rolul multifuncţional pe care agricultura îl joacă în bogăţia şi diversitatea peisajelor, a produselor alimentare şi a patrimoniului cultural şi natural. Principiile directoare ale PAC, ale politicii pieţelor şi ale politicii de dezvoltare rurală au fost definite cu ocazia

reuniunii Consiliului European de la Göteborg (15 şi 16 iunie 2001). În conformitate cu concluziile acesteia, o economie performantă trebuie să funcţioneze în paralel cu utilizarea durabilă a resurselor naturale şi gestionarea viabilă a deşeurilor, respectarea biodiversităţii, conservarea ecosistemelor şi combaterea deşertificării. Pentru a face faţă acestor provocări, PAC, în forma sa actuală şi viitoare, ar trebui să încerce, printre altele, să contribuie la o dezvoltare durabilă prin încurajarea folosirii produselor sănătoase şi de bună calitate, a unor metode de producţie viabile din punct de vedere ecologic, inclusiv a agriculturii ecologice, a materiilor prime regenerabile şi a protecţiei biodiversităţii.

Aceste principii directoare au fost confirmate în concluziile privind strategia de la Lisabona ale reuniunii Consiliului European de la Salonic (20 şi 21 iunie 2003). Noua PAC şi dezvoltarea rurală pot contribui semnificativ la creşterea competitivităţii şi la dezvoltarea durabilă în următorii ani.

❖ *Pentru o agricultură durabilă: reformele PAC din 2003 şi 2004*

Reformele PAC din 2003 şi 2004 reprezintă un important pas înainte pentru ameliorarea competitivităţii şi a dezvoltării durabile a activităţii agricole în UE şi stabilesc cadrul reformelor viitoare. Mai multe reforme succesive au contribuit la competitivitatea agriculturii europene prin reducerea garanţiilor din domeniul susţinerii preţurilor şi prin încurajarea ajustării structurale. Introducerea plăţilor directe decuplate încurajează agricultorii să reacţioneze mai degrabă la semnalele pieţei generate de aşteptările consumatorilor decât la punerea în aplicare a unor măsuri de stimulare în funcţie de cantităţi. Instituirea unor norme de mediu, de siguranţă a produselor alimentare şi de sănătate şi bunăstare a animalelor sporeşte încrederea consumatorilor şi ameliorează viabilitatea ecologică a agriculturii.

❖ *Dezvoltare rurală 2007-2013*

Viitoarea politică de dezvoltare rurală se concentrează asupra a trei domenii fundamentale: economia agroalimentară, mediul şi, mai pe larg, economia şi populaţia din mediul rural. Noua generaţie de strategii şi de programe de dezvoltare rurală se va articula pe *patru axe*, şi anume:

- axa 1 - „competitivitatea agriculturii, a produselor alimentare şi a silviculturii”;
- axa 2 - „gestionarea spaţiului şi a mediului”;
- axa 3 - „calitatea vieţii şi diversificarea în zonele rurale”
- axa 4 - fondată pe experienţa *Leader*.

În ceea ce priveşte axa 1, o serie de măsuri vor viza capitalul uman şi material din sectorul agriculturii, al produselor alimentare şi al silviculturii (promovarea transferului de cunoştinţe şi inovaţii), precum şi calitatea producţiei.

Axa 2 prevede măsuri pentru protejarea şi ameliorarea resurselor naturale, precum şi conservarea sistemelor agricole şi forestiere de mare valoare naturală şi a peisajelor culturale din zonele rurale ale Europei.

Axa 3 contribuie la dezvoltarea infrastructurilor locale şi a capitalului uman din zonele rurale pentru a ameliora condiţiile de creştere economică şi de creare de locuri de muncă în toate sectoarele, precum şi diversificarea economiei.

Axa 4 introduce posibilităţi de guvernare inovatoare prin intermediul unor abordări locale ascendente ale dezvoltării rurale.

❖ *Provocări de soluţionat*

Zonele rurale sunt caracterizate de o foarte mare varietate de situaţii, de la zone rurale afectate masiv de depopulare şi declin, până la zone periurbane supuse presiunii tot mai mari a centrelor urbane. În conformitate cu definiţia OCDE, formulată pe baza densităţii populaţiei, regiunile rurale reprezintă 92% din teritoriul UE. De asemenea, 19% din populaţie trăieşte în zone preponderent rurale şi 37% în zone cu o componentă rurală semnificativă. Definiţia OCDE se bazează pe cota din populaţie care trăieşte în comunele rurale (adică în cele cu mai

puțin de 150 locuitori pe km^2) dintr-o anumită regiune NUTS III - a se vedea evaluarea prelungită a impactului SEC (2004) 931. Este singura definiție a zonelor rurale recunoscută pe plan internațional. Cu toate acestea, există cazuri în care, în special în zonele periurbane, definiția nu ține complet seama de populația care trăieşte în zonele rurale mai dens populate. În sensul prezentelor orientări, definiția este utilizată doar în scopuri statistice şi descriptive.

Regiunile în cauză produc 45% din valoarea adăugată brută (VAB) a UE şi reprezintă 53% din forța de muncă, dar au tendința să manifeste o întârziere față de alte zone nonrurale în ceea ce priveşte un anumit număr de indicatori socioeconomici, inclusiv indicatorii structurali. În zonele rurale, venitul pe cap de locuitor (măsurat în PIB la paritatea puterii de cumpărare) este mai mic cu aproximativ o treime, rata de angajare a femeilor este inferioară, sectorul serviciilor este mai puțin dezvoltat, numărul persoanelor care au studii superioare este în general mai mic şi doar un procentaj scăzut de gospodării au acces la internet de „bandă largă". Depărtarea şi caracterul periferic constituie probleme majore pentru anumite regiuni rurale. Aceste handicapuri tind să fie şi mai semnificative în regiunile preponderent rurale, cu toate că, la o analiză a situației generale la nivelul UE, apar diferențe semnificative de la un stat membru la altul. Lipsa posibilităților, a contactelor şi a infrastructurilor de formare profesională reprezintă o problemă specifică pentru femeile şi tinerii din zonele rurale îndepărtate. Extinderea UE a modificat harta agricolă. Agricultura reprezintă 2% din PIB în vechile state membre, 3% în noile state membre şi peste 10% în România şi Bulgaria. În noile state membre procentul forței de muncă din sectorul agricol este de trei ori mai mare (12%) decât în vechile state membre (4%), în vreme ce în Bulgaria şi România procentul forței de muncă în sectorul agricol atinge cote mult mai mari.

Sectoarele agricol şi agroalimentar reprezintă o parte importantă a economiei UE, totalizând cincisprezece milioane de locuri de muncă (8,3% din total) şi 4,4% din PIB. UE este primul producător mondial de produse alimentare şi băuturi, cu o producție combinată estimată la 675 miliarde EUR. Cu toate acestea, sectorul rămâne foarte polarizat şi fragmentat ca dimensiuni, cu perspective, dar şi cu amenințări majore pentru întreprinderi.

Silvicultura şi activitățile conexe totalizează aproximativ 3,4 milioane de angajați şi o cifră de afaceri de 350 de miliarde EUR, deşi sunt utilizate doar 60% din suprafețele rezultate din creşterea anuală a pădurilor. Agricultura şi silvicultura reprezintă 77% din utilizarea terenurilor în UE. Performanțele de mediu ale agriculturii pentru conservarea şi ameliorarea resurselor naturale în ultimii ani sunt diferite.

În ceea ce priveşte calitatea apelor, excedentele totale de azot au scăzut uşor din 1990 în cea mai mare parte a vechilor state membre, chiar dacă anumite țări şi regiuni sunt încă puternic afectate de spălarea nutrienților. În numeroase regiuni persistă probleme privind emisiile de amoniac, eutrofizarea, degradarea solurilor şi declinul biodiversității. Cu toate acestea, o parte crescândă a terenurilor agricole este consacrată producției biologice (5,4 milioane de hectare pentru UE) şi resurselor regenerabile (se estimează că, în 2004, 1,4 milioane de hectare au fost consacrate producției de bioenergie, din care 0,3 milioane de hectare în cadrul primei pentru culturile energetice şi 0,6 milioane de hectare pe terenuri retrase din circuitul agricol). Tendințele pe termen lung ale schimbărilor climatice vor exercita o influență crescândă asupra caracteristicilor agriculturii şi silviculturii.

Protecția biodiversității a progresat odată cu punerea în aplicare a programului Natura 2000: au fost desemnate aproximativ 12-13% dintre zonele agricole şi forestiere. Sistemele agricole de mare valoare naturală joacă un rol important în conservarea biodiversității şi a habitatelor, precum şi în protecția peisajelor şi calitatea solurilor.

În majoritatea statelor membre, aceste sisteme agricole însumează între 10% şi 30% din terenurile agricole. În anumite regiuni, abandonarea activităților agricole ar putea antrena

riscuri grave pentru mediu. Astfel, zonele rurale trebuie să facă față unor provocări deosebite în ceea ce priveşte creşterea economică, ocuparea forței de muncă şi dezvoltarea durabilă în următorii ani. Cu toate acestea, ele oferă, de asemenea, perspective reale în ceea ce priveşte potențialul de creştere economică în sectoare noi, furnizarea de structuri de cazare în mediul rural şi turismul, atractivitatea lor ca loc de trai şi de muncă şi rolul lor de rezervor de resurse naturale şi de peisaje de mare valoare.

Sectorul agriculturii şi al alimentației trebuie să profite de oportunitățile oferite de noile abordări, de tehnologii şi inovație pentru a face față evoluției cererii piețelor atât în Europa, cât şi la nivel mondial. În special, investițiile în resursele-cheie ale capitalului uman vor permite zonelor rurale şi sectorului agroalimentar să privească cu încredere spre viitor.

Cu ocazia relansării strategiei de la Lisabona, Consiliul European a reafirmat că această strategie se înscrie în contextul mai amplu al cerinței de dezvoltare durabilă, conform căreia nevoile actuale trebuie satisfăcute fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a-şi satisface propriile nevoi. Noua perioadă de programare creează o şansă unică de a reorienta sprijinul din noul Fond pentru dezvoltare rurală către creşterea economică, ocuparea forței de muncă şi dezvoltarea durabilă. În acest sens, strategia este în deplină concordanță cu declarația privind principiile directoare ale dezvoltării durabile şi ale noului program de acțiune de la Lisabona, care urmăreşte să concentreze resursele pentru a face din Europa o regiune mai atractivă pentru investiții şi forța de muncă, să promoveze cunoaşterea şi inovația ca vectori de creştere economică şi să creeze mai multe locuri de muncă, de o mai bună calitate. Politica de dezvoltare rurală trebuie să ajute zonele rurale să realizeze aceste obiective în perioada 2007-2013. În acest sens, este necesară o abordare strategică în ceea ce priveşte competitivitatea, crearea de locuri de muncă şi inovațiile în zonele rurale, precum şi o guvernare mai bună la punerea în aplicare a acestor programe. Ar trebui să se acorde o atenție sporită investițiilor prospective în persoane, *know-how* şi capital în sectorul agriculturii şi al silviculturii, noilor modalități de furnizare a serviciilor de mediu benefice tuturor şi creării mai multor locuri de muncă, de o mai bună calitate, grație diversificării, în special pentru femei şi tineri. Ajutând zonele rurale din UE să-şi realizeze potențialul de zone mai atractive pentru investiții, angajare şi loc de trai, politica de dezvoltare rurală poate să contribuie la dezvoltarea durabilă a teritoriului european.

2.2.3.3 Stabilirea priorităților comunității pentru perioada de programare a dezvoltării rurale 2007-2013

În cadrul obiectivelor prevăzute de Regulamentul (CE) nr. 1698/2005, orientările strategice expuse în continuare identifică prioritățile Comunității în conformitate cu articolul 9 din regulamentul în cauză. Orientările urmăresc integrarea principalelor priorități politice definite în concluziile reuniunilor Consiliului European de la Lisabona şi Göteborg. Pentru fiecare serie de priorități, sunt prezentate acțiuni-cheie orientative. Pe baza acestor orientări strategice, fiecare stat membru îşi va pregăti propriul plan strategic național, drept cadru de referință pentru pregătirea programelor de dezvoltare rurală.

Resursele alocate priorităților de dezvoltare rurală comunitară (în limitele reglementărilor de finanțare minimă pentru fiecare axă) vor depinde de situația specifică, precum şi de atuurile, slăbiciunile şi posibilitățile fiecărei regiuni de program. Fiecare dintre prioritățile comunitare şi contribuția lor la îndeplinirea obiectivelor de la Lisabona şi Göteborg va trebui să se reflecte la nivelul statelor membre în planurile strategice naționale şi în programele de dezvoltare rurală. În multe cazuri, vor fi stabilite priorități naționale şi regionale pentru probleme specifice privind lanțul agroalimentar sau situația agriculturii şi silviculturii din punct de vedere ecologic, climatic şi geografic. S-ar putea ca zonele rurale să

fie nevoite să facă față și altor probleme specifice, precum presiunea periurbană, șomajul, depărtarea sau o densitate demografică redusă.

❖ *Ameliorarea competitivității sectorului agricol și forestier*

Orientări strategice comunitare:

Sectorul european al agriculturii, al silviculturii și al industriei alimentare au un mare potențial pentru a continua să dezvolte produse de bună calitate și cu valoare adăugată ridicată, care să corespundă cererii variate și crescânde a consumatorilor europeni și de pe piața mondială.

Resursele alocate axei 1 ar trebui să contribuie la consolidarea și dinamizarea sectorului agroalimentar european, concentrându-se asupra priorităților privind transferul de cunoștințe, modernizarea, inovarea și calitatea lanțului alimentar, precum și asupra sectoarelor prioritare pentru investiții în capitalul material și uman.

Pentru a realiza aceste priorități, statele membre sunt încurajate să-și concentreze sprijinul asupra unor acțiuni-cheie, care ar putea include, în special:

- restructurarea și modernizarea sectorului agricol, care continuă să joace un rol important în dezvoltarea multor zone rurale, în special în noile state membre. O adaptare reușită a agriculturii poate fi cheia pentru ameliorarea competitivității și a viabilității ecologice a sectorului agricol, precum și pentru stimularea ocupării forței de muncă și a creșterii economice în domeniile conexe. Este vorba, mai exact, de încurajarea pregătirilor pentru schimbare în sectorul agricol în cadrul restructurării și modernizării, precum și de elaborarea unei abordări active a formării și a reconversiei profesionale a agricultorilor, în special în ceea ce privește competențele transferabile;
- ameliorarea integrării în lanțul agroalimentar. Industria alimentară europeană este una dintre cele mai competitive și inovatoare din lume, dar trebuie să facă față unei concurențe mondiale tot mai acerbe. Economia rurală dispune de o marjă de manevră considerabilă pentru a crea și a comercializa noi produse, pentru a menține o valoare mai ridicată în zonele rurale prin intermediul unor programe de calitate și pentru a pune în valoare produsele europene în străinătate. Apelarea la serviciile de consiliere și asistență pentru a respecta standardele comunitare va facilita procesul de integrare. Un sector agricol concentrat pe piețe va contribui la consolidarea în continuare a poziției sectorului agroalimentar european ca angajator important și sursă de creștere economică;
- facilitarea inovației și a accesului la cercetare și dezvoltare (C&D). Inovația este din ce în ce mai importantă pentru sectorul european al agriculturii, al industriei agroalimentare și al silviculturii. În timp ce marile societăți agroalimentare europene sunt în pas cu noile tendințe, introducerea unor produse și procedee noi ar putea ameliora semnificativ performanțele întreprinderilor de prelucrare și ale exploatațiilor agricole de dimensiuni reduse. În special, noile forme de cooperare ar putea facilita accesul la C&D, la inovație și la acțiunile desfășurate în cel de-al 7-lea program cadru;
- încurajarea adoptării și difuzării tehnologiei informației și comunicării (TIC). Se pare că sectorul agroalimentar, în ansamblul său, prezintă o întârziere în adoptarea tehnologiei informației și comunicării (TIC). Este vorba, în special, de întreprinderile mici. Adoptarea aplicațiilor de comerț electronic rămâne la un nivel redus, dacă facem abstracție de marile societăți multinaționale și de marii lor furnizori. Fondul pentru dezvoltare rurală ar trebui să completeze inițiativele Comisiei, ca, de exemplu, în 2010, în domeniul comerțului electronic (în special în ceea ce privește întreprinderile mici și mijlocii), al competențelor digitale și al educației on-line;
- stimularea unui spirit antreprenorial dinamic. Pentru agricultura europeană, reformele recente au creat un mediu axat pe piețe. Astfel, sunt oferite noi posibilități exploatațiilor

agricole. Cu toate acestea, realizarea acestui potențial economic va depinde de dezvoltarea de competențe strategice şi organizaționale. Încurajarea tinerilor agricultori să intre în profesie poate juca un rol important în acest sens;

- dezvoltarea de noi debuşeuri pentru produsele agricole şi forestiere. Noile debuşeuri pot oferi o valoare adăugată mărită, în special pentru produsele de calitate. Susținerea investițiilor şi a formării profesionale în domeniul producției nealimentare în cadrul dezvoltării rurale poate completa măsurile adoptate în cadrul primului pilon, creând noi debuşeuri inovatoare pentru producție sau contribuind la dezvoltarea materiilor energetice regenerabile, a biocarburanților, precum şi a capacităților de prelucrare;
- ameliorarea performanțelor de mediu ale exploatațiilor agricole şi forestiere. Dezvoltarea durabilă pe termen lung va depinde de capacitatea de a fabrica produse pe care consumatorii să dorească să le cumpere, respectând, în acelaşi timp, standarde de mediu ridicate. Investiția în performanțe de mediu superioare poate să genereze, de asemenea, creşterea productivității şi să creeze o situație favorabilă tuturor.

Se pot lua în considerare combinații de măsuri disponibile în cadrul axei 1, adaptate la nevoile tinerilor agricultori, pentru a stimula reînnoirea generațiilor în sectorul agricol.

❖ *Ameliorarea mediului şi a peisajului*

Orientări strategice comunitare:

Pentru a ameliora resursele naturale şi peisajele din zonele rurale ale UE, resursele alocate axei 2 ar trebui să contribuie la trei domenii prioritare la nivelul UE: biodiversitatea, conservarea şi dezvoltarea sistemelor agricole şi forestiere de mare valoare naturală şi a peisajelor agricole tradiționale, apa şi schimbările climatice.

Măsurile disponibile în cadrul axei 2 ar trebui să fie utilizate pentru a integra aceste obiective de mediu şi pentru a contribui la punerea în aplicare a rețelei agricole şi forestiere Natura 2000, la angajamentul de la Göteborg de a pune capăt declinului biodiversității până în 2010, la obiectivele stabilite de Directiva 2000/60/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 23 octombrie 2000 de stabilire a cadrului comunitar de acțiune în domeniul strategiei apelor şi la obiectivele Protocolului de la Kyoto în ceea ce priveşte atenuarea schimbărilor climatice.

Pentru a realiza aceste priorități, statele membre sunt încurajate să-şi concentreze sprijinul asupra unor acțiuni-cheie, care ar putea include, în special:

- promovarea serviciilor de mediu şi a practicilor agricole care protejează animalele. Cetățenii europeni se aşteaptă ca agricultorii să respecte standardele obligatorii. Pe de altă parte, mulți dintre aceştia consideră că agricultorii ar trebui să fie remunerați în cazul în care contractează angajamente mai stricte, furnizând servicii pe care piața nu le poate suporta singură, în special atunci când acestea vizează resurse specifice de o importanță deosebită în cadrul agriculturii şi al silviculturii, cum ar fi apa şi solul;
- conservarea peisajelor cultivate şi a pădurilor. În Europa, cea mai mare parte a mediului rural de valoare este generată de agricultură. Practicile de gestiune durabilă a spațiului pot contribui la reducerea riscurilor conexe abandonului, deşertificării şi incendiilor din zonele de pădure, în special în regiunile mai puțin favorizate. Sistemele agricole adecvate permit conservarea peisajelor şi a habitatelor, indiferent dacă este vorba de zone umede, de pajişti uscate sau chiar de păşuni montane. În numeroase regiuni, acest tip de mediu constituie un element important al patrimoniului cultural şi natural şi contribuie la atractivitatea zonelor rurale ca loc de trai şi de muncă;
- combaterea schimbărilor climatice. Agricultura şi silvicultura sunt în fruntea dezvoltării surselor de energie şi a materialelor regenerabile pentru instalațiile bioenergetice. Metodele agricole şi forestiere adecvate pot contribui la reducerea emisiilor de gaze cu

efect de seră şi la conservarea rolului de depresiuni de dioxid de carbon jucat de păduri şi de materiile organice din compoziția solului; acestea pot favoriza, de asemenea, adaptarea la consecințele schimbărilor climatice;

- creşterea contribuției agriculturii ecologice. Agricultura ecologică reprezintă o abordare globală a agriculturii durabile. Astfel, contribuția sa la obiectivele de mediu şi de bunăstare a animalelor poate fi amplificată în continuare;
- încurajarea inițiativelor economice/de mediu favorabile tuturor. Furnizarea de produse ecologice, în special prin măsuri agroecologice, poate contribui la identitatea zonelor rurale şi a produselor lor alimentare. Aceste produse ecologice pot fi folosite ca bază pentru creşterea economică şi ocuparea forței de muncă generate de turism şi de structurile de cazare în mediul rural, în special în cazul în care sunt corelate cu diversificarea în turism, artizanat, formare sau sectorul nealimentar;
- încurajarea echilibrului teritorial. Programele de dezvoltare rurală pot aduce o contribuție esențială la atractivitatea zonelor rurale. Ele pot, de asemenea, să contribuie la menținerea unui echilibru durabil între zonele urbane şi zonele rurale într-o economie bazată pe cunoaştere. În combinație cu alte axe ale programului, măsurile de gestionare a spațiului pot contribui pozitiv la repartizarea în spațiu a activității economice, precum şi la coeziunea teritorială.

❖ *Ameliorarea calității vieții în zonele rurale şi încurajarea diversificării economiei rurale Orientări strategice comunitare:*

Resursele alocate domeniilor diversificării economiei rurale şi al calității vieții în zonele rurale în cadrul axei 3 ar trebui să contribuie la prioritatea generală de creare a unor posibilități de angajare şi a condițiilor de creştere economică. Seria de măsuri disponibile în cadrul axei 3 ar trebui să fie utilizată, în special, pentru a încuraja constituirea de capacități, dobândirea de competențe şi organizarea de strategii locale de dezvoltare, precum şi pentru a garanta menținerea atractivității zonelor rurale pentru generațiile viitoare. În cursul promovării formării, informării şi spiritului antreprenorial, ar trebui să se țină seama de nevoile speciale ale femeilor, ale tinerilor şi ale muncitorilor în vârstă.

Pentru a realiza aceste priorități, statele membre sunt încurajate să-şi concentreze sprijinul asupra unor acțiuni-cheie, care ar putea include, în special:

- dezvoltarea activității economice şi a ratelor de ocupare a forței de muncă în economia rurală în sensul larg al conceptului. Diversificarea este necesară pentru creşterea economică, ocuparea forței de muncă şi dezvoltarea durabilă în zonele rurale şi contribuie, astfel, la un mai bun echilibru teritorial atât în plan economic, cât şi în plan social. Turismul, artizanatul şi furnizarea de structuri de cazare sunt sectoare de creştere economică în numeroase regiuni şi oferă posibilități atât în domeniul diversificării în cadrul exploatației, dar în alte domenii decât agricultura, cât şi în ceea ce priveşte dezvoltarea unor microîntreprinderi în economia rurală în sensul larg al conceptului;
- încurajarea intrării femeilor pe piața muncii. În numeroase zone rurale, infrastructura insuficientă în ceea ce priveşte îngrijirea copiilor creează limitări specifice. Inițiativele locale care vizează dezvoltarea structurilor de îngrijire a copiilor pot ameliora accesul pe piața muncii. Acestea pot include, în special, dezvoltarea de infrastructuri de îngrijire a copiilor, eventual combinate cu inițiative care să încurajeze crearea de mici întreprinderi legate de activitățile rurale şi de serviciile locale;
- revitalizarea satelor. Inițiativele integrate care asociază diversificarea, crearea de întreprinderi, investițiile în patrimoniul cultural, infrastructurile în favoarea serviciilor

locale şi reînnoirea pot contribui la ameliorarea perspectivelor economice şi a calităţii vieţii;

- dezvoltarea microîntreprinderilor şi a artizanatului pe baza aptitudinilor tradiţionale sau prin introducerea de noi competenţe, în special în combinaţie cu achiziţia de echipamente, formare şi pregătire în domeniu, pentru a contribui la promovarea spiritului antreprenorial şi la dezvoltarea ţesutului economic;
- formarea tinerilor în ceea ce priveşte competenţele necesare pentru diversificarea economiei locale, pentru a fi în măsură să răspundă cererii din domeniul turismului, al activităţilor recreative, al serviciilor ecologice, al practicilor rurale tradiţionale şi al produselor de calitate;
- încurajarea adoptării şi difuzării TIC. Adoptarea şi difuzarea TIC sunt esenţiale în zonele rurale pentru diversificare, precum şi pentru dezvoltarea locală, pentru furnizarea de servicii locale şi pentru încurajarea participării tuturor la societatea informaţională (*e-inclusion*). Se pot obţine economii de scară prin intermediul unor iniţiative locale în domeniul TIC, punând la dispoziţia locuitorilor echipamente informatice, echipamente de conectare la reţea şi oferindu-le posibilităţi de formare profesională în cadrul structurilor comunitare. Asemenea iniţiative pot facilita semnificativ adoptarea informaticii de către exploataţiile agricole locale şi întreprinderile rurale, precum şi practicarea comerţului electronic. Posibilităţile oferite de internet şi de comunicaţiile de bandă largă trebuie utilizate din plin, de exemplu în cadrul acţiunilor susţinute de fondurile structurale, pentru depăşirea barierelor geografice;
- dezvoltarea furnizării şi a utilizării inovatoare a surselor de energie regenerabilă, care poate contribui la crearea de numeroase debuşeuri pentru produsele agricole şi forestiere, la furnizarea de servicii locale şi la diversificarea economiei rurale;
- încurajarea dezvoltării turismului. Turismul este un important sector de creştere economică în numeroase regiuni rurale, care se poate baza pe patrimoniul cultural şi natural. Folosirea sporită a TIC în turism pentru rezervări, promovare, marketing, conceperea serviciilor şi activităţi recreative poate contribui la creşterea numărului de vizitatori şi a duratei sejururilor, în special în cazul în care oferă legături cu instalaţiile de dimensiuni mai mici şi încurajează agroturismul;
- modernizarea infrastructurilor locale, în special în noile state membre. În următorii ani se vor face investiţii majore în principalele infrastructuri de telecomunicaţii, transport, energie şi din sectorul apei. Fondurile structurale vor acorda un sprijin considerabil, atât pentru reţelele transeuropene, dezvoltarea legăturilor cu întreprinderile, cât şi pentru parcuri ştiinţifice. Pentru ca efectul multiplicator să se realizeze pe deplin în ceea ce priveşte ocuparea forţei de muncă şi creşterea economică, infrastructurile locale de mici dimensiuni susţinute în cadrul programelor de dezvoltare rurală pot juca un rol fundamental, corelând aceste investiţii majore cu strategiile locale pentru diversificarea şi dezvoltarea potenţialului sectorului agroalimentar.

❖ *Constituirea de capacităţi locale pentru ocuparea forţei de muncă şi diversificare*
Orientări strategice comunitare:

Resursele alocate axei 4 (Leader) ar trebui să contribuie la priorităţile axelor 1şi 2 şi, în special, la cele ale axei 3 şi, de asemenea, să joace un rol important în ceea ce priveşte prioritatea orizontală de ameliorare a guvernării şi de mobilizare a potenţialului endogen de dezvoltare a zonelor rurale.

Sprijinul în cadrul axei Leader oferă posibilitatea de a combina cele trei obiective -competitivitate, mediu şi calitatea vieţii/diversificare - în cadrul unei strategii de dezvoltare

locală plasată sub responsabilitatea comunității şi bazată pe nevoile şi atuurile locale. Abordări integrate care asociază agricultorii, silvicultorii şi alți actori rurali pot să salvgardeze şi să pună în valoare patrimoniul local, natural şi cultural, să sensibilizeze la problemele de mediu şi să promoveze produsele tipice, turismul, precum şi resursele şi energia regenerabile.

Pentru a realiza aceste priorități, statele membre sunt încurajate să-şi concentreze ajutorul asupra unor acțiuni-cheie, care ar putea include, în special:

- constituirea unei capacități locale de parteneriat, de animare şi de promovare a dobândirii de competențe care ar putea contribui la mobilizarea potențialului local;
- încurajarea parteneriatului public-privat. Mai exact, Leader va continua să joace un rol important, încurajând abordările inovatoare în ceea ce priveşte dezvoltarea rurală şi creând o legătură mai strânsă între sectorul public şi cel privat;
- promovarea cooperării şi a inovației. Inițiativele locale, precum Leader şi sprijinul pentru diversificare, pot juca un rol fundamental, punând persoanele în contact cu idei şi abordări noi, încurajând inovația şi spiritul antreprenorial şi promovând participarea tuturor şi furnizarea de servicii locale. Comunitățile on-line pot contribui la difuzarea cunoştințelor, la schimbul de bune practici şi la inovație în domeniul produselor şi serviciilor rurale;
- îmbunătățirea guvernării locale. Leader poate să contribuie la favorizarea abordărilor inovatoare pentru dezvoltarea legăturilor între agricultură, silvicultură şi economia locală, ajutând astfel la diversificarea bazei economice şi la consolidarea țesutului socioeconomic al zonelor rurale.

❖ *Garantarea coerenței programării*

Orientări strategice comunitare:

La elaborarea propriilor strategii naționale, statele membre ar trebui să asigure optimizarea sinergiilor dintre axe şi în interiorul acestora şi să evite eventualele contradicții. După caz, statele membre pot dezvolta abordări integrate. Ele vor putea, de asemenea, să analizeze modul în care să ia în considerare alte strategii ale UE, precum planul de acțiune în domeniul agriculturii biologice, angajamentul de utilizare sporită a surselor de energie regenerabile, necesitatea elaborării unei strategii pe termen mediu şi lung la nivelul UE pentru combaterea schimbărilor climatice şi necesitatea de a anticipa efectele probabile ale acestora asupra agriculturii şi silviculturii, strategia forestieră a UE şi planul de acțiune al UE pentru păduri (care pot contribui, în acela şi timp, la creşterea economică şi la ocuparea forței de muncă, precum şi la realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă), precum şi prioritățile stabilite în cadrul celui de-al şaselea program de acțiune comunitară pentru mediu instituit prin Decizia nr. 1600/2002/CE a Parlamentului European şi a Consiliului, în special prioritățile pentru care s-a stabilit că sunt necesare strategii tematice de mediu (protecția solurilor, protecția şi conservarea mediului marin, utilizarea durabilă a pesticidelor, poluarea atmosferică, mediul urban şi utilizarea durabilă a resurselor).

La nivelul UE şi al statelor membre, sunt disponibile mai multe mijloace de ameliorare a guvernării şi de punere în aplicare a politicilor. Asistența tehnică poate fi utilizată pentru a crea rețele europene şi naționale pentru dezvoltarea rurală, ca platformă de schimb, între părțile interesate, a bunelor practici şi a expertizei privind toate aspectele elaborării, gestiunii şi punerii în aplicare a politicilor.

Pentru a asigura implicarea timpurie a diverşilor actori, ar trebui ca activitățile de publicitate şi informare să fie avute în vedere în momentul pregătirii strategiilor naționale şi să fie dezvoltate pentru etapele ulterioare ale punerii în aplicare.

❖ *Complementaritatea instrumentelor comunitare*

Orientări strategice comunitare:

Ar trebui încurajate sinergiile între politicile structurale, de ocupare a forței de muncă şi de dezvoltare rurală. În acest context, statele membre ar trebui să asigure complementaritatea şi coerența acțiunilor care trebuie să fie finanțate de FEDR, de Fondul de Coeziune, de FSE, de FEP şi de FEADR pe un anumit teritoriu şi într-un anumit domeniu de activitate. Principiile directoare esențiale în ceea ce priveşte linia de demarcare şi mecanismele de coordonare între acțiunile care fac obiectul intervenției mai multor fonduri trebuie definite la nivelul cadrului strategic de referință național/planului strategic național.

În ceea ce priveşte investițiile în infrastructuri, amploarea intervenției ar putea fi un principiu director. De exemplu, pentru investițiile în transporturi şi în alte infrastructuri la nivelul statului membru, la nivel regional sau subregional, ar putea fi utilizate instrumente ale politicii de coeziune, iar la nivel local ar putea fi utilizate măsuri privind serviciile esențiale din cadrul axei 3, asigurându-se legătura între nivelul local şi cel regional.

În ceea ce priveşte dezvoltarea capitalului uman, ajutorul de dezvoltare rurală ar fi acordat agricultorilor şi actorilor economici implicați în diversificarea economiei rurale. Populația din zonele rurale ar putea beneficia de ajutor în cadrul unei abordări ascendente integrate. Acțiunile în aceste domenii ar trebui puse în aplicare în deplină conformitate cu obiectivele strategiei europene pentru ocuparea forței de muncă stabilite în liniile directoare integrate pentru creşterea economică şi ocuparea forței de muncă şi în concordanță cu acțiunile adoptate în programele naționale de reformă din cadrul procesului de la Lisabona.

Programul de lucru „Educație şi formare profesională 2010" vizează punerea în aplicare a componentelor educație şi formare profesională din cadrul obiectivelor de la Lisabona. Educația continuă este componenta principală a acestui program şi se aplică la toate nivelurile şi tuturor tipurilor de educație şi de formare profesională, inclusiv în sectorul agricol, forestier şi agroalimentar.

2.2.3.4. Sistemul de informare

Regulamentul (CE) nr. 1698/2005 prevede monitorizarea strategică a strategiilor comunitare şi naționale. Informațiile furnizate cu privire la progresul realizat se vor baza pe cadrul comun de monitorizare şi evaluare, care va trebui să fie instituit în cooperare cu statele membre. Cadrul va furniza un număr limitat de indicatori comuni, precum şi o metodă comună. Acesta va fi completat cu indicatori specifici programului, pentru a reflecta caracterul fiecărui domeniu al programului. O serie comună de indicatori va permite punerea în comun a realizărilor, a rezultatelor şi a impacturilor la nivelul UE şi va contribui la evaluarea progreselor înregistrate în realizarea priorităților comunitare. Indicatorii privind situația inițială, definiți la începutul perioadei de programare, vor permite evaluarea acestei situații inițiale şi vor servi ca bază pentru elaborarea strategiei programului.

Activitățile de evaluare se vor derula *in itinere* şi vor cuprinde, la nivelul programului, o evaluare *ex ante*, o evaluare intermediară şi o evaluare *ex post*, precum şi alte activități de evaluare considerate utile pentru ameliorarea gestionării programului şi a impactului său. Aceste activități vor fi însoțite de studii tematice şi de evaluări de sinteză la nivel comunitar, precum şi de activități ale rețelei europene pentru dezvoltare rurală ca platformă de schimb şi de dobândire de competențe în vederea evaluării în statele membre.

Schimbul de bune practici şi împărtăşirea rezultatelor evaluărilor pot contribui substanțial la eficacitatea dezvoltării rurale. În acest sens, rețeaua europeană ar trebui să joace un rol central pentru a facilita contactele.

2.2.4. Strategii în turismul de agrement

2.2.4.1. Măsuri de organizare a activității de agrement în stațiunile turistice (din Hotărârea nr. 511 din 31.05.2001)

În scopul asigurării protecției turiştilor şi dezvoltării unui turism de calitate în stațiunile turistice, *activitățile de agrement* se vor realiza numai în locuri special amenajate care dețin autorizații de funcționare eliberate de primari, conform reglementărilor legale în vigoare, cu avizul prealabil al Ministerului Turismului. Pentru a obține avizul Ministerului Turismului şi, respectiv, autorizația de funcționare structurile de primire turistice cu funcțiuni de agrement trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- amplasamentul să fie în perimetrele delimitate ca spații pentru agrement, stabilite de primari;
- funcționarea echipamentelor de agrement să nu prezinte nici un fel de pericol sau risc de accidentare a turiştilor;
- dotările de agrement să fie într-o perfectă stare de funcționare, întreținute corespunzător (vopsite, salubre) şi să aibă un aspect estetic, care să răspundă exigențelor unui turism civilizat;
- exploatarea echipamentelor de agrement să nu conducă la poluarea fonică sau de altă natură a mediului şi să nu perturbe în nici un fel desfăşurarea activității în structurile de primire turistice;
- structurile de agrement nautic vor fi delimitate prin balize şi vor fi asistate de echipe „Salvamar", dotate cu întregul echipament de salvare necesar.

Structurile de primire turistice cu funcțiuni de agrement care nu îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 2 şi, în consecință, nu obțin avizul Ministerului Turismului şi, respectiv, autorizația de funcționare vor fi dezafectate de către administratorii acestora până la deschiderea sezonului estival. În caz contrar dezafectarea se va dispune de către primarul localității şi se va efectua pe cheltuiala deținătorilor de structuri de primire turistice cu funcțiuni de agrement. Agenții economici din stațiunile turistice, Ministerul Turismului şi organele administrației publice locale vor lua măsuri pentru aducerea la îndeplinire a prevederilor prezentei hotărâri.

2.2.4.2. Desfăşurarea activității de agrement nautic

a. Din Hotărârea nr. 452 din 18.04.2003

- *Dispoziții generale*. Prezenta hotărâre stabileşte condițiile de desfăşurare a activității de agrement nautic în apele naționale navigabile, în scopul asigurării protecției şi securității turiştilor şi al protejării mediului ambiant. În sensul prezentei hotărâri, termenii şi expresiile de mai jos semnifică după cum urmează:

a) agrement nautic - activitățile cu scop recreativ sau sportiv efectuate cu echipamente specifice şi/sau cu ambarcațiuni de agrement nautic în apele naționale navigabile;
b) ambarcațiune de agrement nautic - orice ambarcațiune, indiferent de tip şi de modul de propulsie, al cărei corp are o lungime de la 2,5 m până la 24 m, măsurată conform standardelor armonizate aplicabile, şi care este destinată să fie utilizată în scopuri sportive şi recreative;
c) *zonă de agrement nautic* - aria delimitată vizibil, formată dintr-o suprafață de teren situată pe malul unei ape navigabile, destinată amplasării echipamentelor şi ambarcațiunilor de agrement nautic şi lansării acestora la apă, şi luciul de apă adiacent acesteia, delimitat prin balize de restul apei navigabile, destinat practicării agrementului nautic;

d) titularul zonei de agrement nautic - persoana fizică sau juridică deținătoare, în condițiile legii, a dreptului de folosință asupra terenului şi suprafeței de apă din componența unei zone de agrement nautic, care este autorizată să organizeze activități de agrement nautic, singură ori în cooperare cu alte persoane fizice sau juridice autorizate pentru desfăşurarea acestei activități.

- *Condiții de desfăşurare a activității de agrement nautic*

Activitatea de agrement nautic se poate desfăşura numai în zone de agrement nautic, stabilite în baza planului de urbanism al zonei, în perimetre delimitate ca spații pentru agrement stabilite de primari, cu avizul Ministerului Turismului, al Ministerului Apelor şi Protecției Mediului, al Ministerului Lucrărilor Publice, Transporturilor şi Locuinței, Ministerului Sănătății şi Familiei, Ministerului de Interne şi cu consultarea asociațiilor profesionale din domeniul turismului şi federațiilor sportive de specialitate, la solicitarea titularului zonei respective.

Stabilirea zonelor de agrement nautic se va face cu respectarea următoarelor reguli de bază:

- turiştii aflați la odihnă să nu fie supuşi riscului de accidente, îmbolnăviri sau disconfortului pe plajă, în apă ori în incinta unor structuri de primire turistice cu funcțiuni de cazare, alimentație publică sau agrement;
- să nu fie amplasate în zonele protejate sau în cele de protecție;
- amplasamentul zonelor de agrement nautic va fi delimitat prin mijloace de marcare vizibile, iar culoarele de lansare la apă şi limitele zonei de agrement nautic cu balize, prin grija titularului acestei zone;
- zona de agrement nautic trebuie să dispună de post de salvare şi post de prim ajutor, organizate în condițiile legii.

Persoanelor care înoată în apele navigabile le este interzis accesul în perimetrul destinat navigației ambarcațiunilor de agrement nautic. În zonele de agrement nautic au acces numai ambarcațiunile de agrement nautic, astfel cum sunt definite la art. 2, lit. b). Pentru desfăşurarea activității de agrement nautic cu scop lucrativ, titularul zonei de agrement nautic trebuie să dețină certificat de autorizare turistică şi autorizație de funcționare. Certificatul de autorizare turistică se eliberează de Ministerul Turismului, în baza documentației depuse de solicitant.

Criteriile, condițiile, precum şi procedura de eliberare a certificatului de autorizare turistică se aprobă prin ordin al ministrului turismului, cu avizul Ministerului Lucrărilor Publice, Transporturilor şi Locuinței, în termen de 60 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei hotărâri, care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I. Autorizația de funcționare se eliberează de către primării, în baza documentației depuse de solicitant.

Persoanele fizice posesoare de ambarcațiuni de agrement nautic folosite în interes personal trebuie să facă dovada deținerii legale a acestora şi a deținerii certificatului de capacitate pentru conducătorul ambarcațiunii de agrement nautic, să le utilizeze numai în zonele balizate şi să respecte regulile stabilite prin prezenta hotărâre.

Activitatea de agrement nautic se poate desfăşura numai între orele 7,00-20,00 în timpul sezonului turistic, respectiv 7,00-18,00 în extrasezon şi în condiții meteorologice favorabile. În caz de condiții meteorologice nefavorabile titularul zonei de agrement nautic este obligat să semnalizeze aceasta şi să întrerupă activitatea până la restabilirea condițiilor meteorologice favorabile.

- *Autorizarea ambarcațiunilor de agrement nautic*

Categoriile de ambarcațiuni de agrement nautic care au acces în zona de agrement nautic, normele tehnice pe care trebuie să le îndeplinească, condițiile de înmatriculare şi de

autorizare, normele privind încadrarea cu personal navigant a ambarcațiunilor de agrement nautic, precum şi normele de certificare/brevetare a acestuia se aprobă prin ordin al ministrului lucrărilor publice, transporturilor şi locuinței, în termen de 60 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei hotărâri, care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I. Ambarcațiunile de agrement nautic propulsate prin forța umană nu necesită autorizare. Criteriile privind amenajarea, echiparea şi dotarea zonelor de agrement nautic, precum şi regulile privind desfăşurarea activității în acestea se aprobă prin ordin al ministrului turismului, cu avizul Ministerului Lucrărilor Publice, Transporturilor şi Locuinței, în termen de 60 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei hotărâri, care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

- *Controlul activității de agrement nautic. Răspunderi şi sancțiuni*

Controlul activității de agrement nautic se realizează de:

- Ministerul Turismului - cu privire la deținerea certificatului de autorizare turistică, respectarea exactității amplasamentelor zonelor de agrement nautic şi a prevederilor ordinului menționat la art.8;
- Ministerul Sănătății şi Familiei – cu privire la respectarea normelor igienico-sanitare;
- Ministerul Lucrărilor Publice, Transporturilor şi Locuinței, prin Autoritatea Navală Română, după caz - cu privire la existența şi menținerea în bună stare a balizării, respectarea interdicției privind desfăşurarea activității pe timp nefavorabil şi în afara orelor prevăzute la art. 6, respectarea limitelor perimetrului destinat navigației de agrement şi a prevederilor ordinului menționat la art.7 al. (1);
- Ministerul Apelor şi Protecției Mediului - cu privire la respectarea prevederilor legale referitoare la: delimitarea şi regimul zonelor de protecție a surselor de apă şi a ariilor naturale protejate, protecția calității apei, a aerului şi a solului, precum şi nivelurile de zgomot;
- Ministerul de Interne - cu privire la respectarea reglementărilor privind regimul de frontieră;
- persoane împuternicite de primari - cu privire la deținerea autorizației de funcționare şi respectarea amplasamentelor zonelor de agrement nautic.

Constituie contravenții următoarele fapte:

a) desfăşurarea de către persoane fizice sau juridice a activității de agrement nautic în afara zonelor legal aprobate;
b) lipsa balizajelor, a semnalelor plutitoare şi a semnalelor vizuale;
c) nerespectarea măsurilor de prevenire a disconfortului fonic;
d) utilizarea de ambarcațiuni neautorizate şi de personal necalificat sau fără documente legale;
e) nerespectarea dreptului de folosință publică a culoarelor de lansare la apă;
f) nerespectarea uneia sau a mai multor reguli de desfăşurare a activităților de agrement nautic stabilite prin ordinul prevăzut la art. 8;
g) depăşirea limitelor perimetrului zonei de agrement nautic;
h) accesul înotătorilor în perimetrul destinat navigației ambarcațiunilor de agrement nautic;
i) nerespectarea normelor de siguranță a navigației şi de prevenire a poluării mediului acvatic, aerului şi solului;
j) desfăşurarea de către persoane fizice sau juridice a activității de agrement nautic fără să dețină certificat de autorizare turistică sau autorizație de funcționare.

Contravențiile se constată şi amenzile se aplică de personalul de specialitate împuternicit al Ministerului Turismului, Ministerului Apelor şi Protecției Mediului, Ministerului Lucrărilor Publice, Transporturilor şi Locuinței, prin Autoritatea Navală

Română, după caz, al Ministerului Sănătății şi Familiei, Ministerului de Interne, de către persoane împuternicite de primar, potrivit competențelor prevăzute la art. 9. Contravențiilor prevăzute la art. 10 le sunt aplicabile dispozițiile Ordonanței Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările ulterioare. Contravenientul poate achita pe loc sau în termen de cel mult 48 de ore de la data încheierii procesului-verbal ori de la data comunicării acestuia, după caz, jumătate din minimul amenzii prevăzute la art. 11 alin. (1), agentul constatator făcând mențiune despre această posibilitate în procesul-verbal.

Pe data intrării în vigoare a prezentei hotărâri se abrogă pct. 5 al art. 2 din Hotărârea Guvernului nr. 511/2001 privind unele măsuri de organizare a activității de agrement în stațiunile turistice, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 307 din 11 iunie 2001.

b. Norme metodologice privind desfăşurarea activității de agrement nautic (din Ordinul 292 din 12.09.2003)

- *Dispoziții generale*

Prin prezentele norme metodologice elaborate în conformitate cu prevederile art. 4 alin. (3) şi ale art. 8 din Hotărârea Guvernului nr. 452/2003 privind desfăşurarea activității de agrement nautic se stabilesc criteriile, condițiile, procedura de eliberare a certificatului de autorizare turistică şi criteriile privind amenajarea, echiparea şi dotarea zonelor de agrement nautic, precum şi regulile privind desfăşurarea activității în acestea.

Prezentele norme metodologice sunt obligatorii pentru toți agenții economici titulari ai zonelor de agrement nautic.

- *Criteriile, condițiile şi procedura de eliberare a certificatului de autorizare turistică*

Certificatul de autorizare turistică se solicită cu cel puțin 30 de zile înainte de darea în folosință a zonei de agrement nautic, în baza următoarelor documente:

a) cererea de eliberare a certificatului de autorizare turistică;
b) copia certificatului de înmatriculare la registrul comerțului;
c) planul privind perimetrul delimitat ca spațiu de agrement nautic conform planului urbanistic al zonei, cu respectarea prevederilor art. 3 din Hotărârea Guvernului nr. 452/2003;
d) copia actului de deținere legală a dreptului de folosință asupra terenului şi suprafeței de apă din componența zonei de agrement nautic;
e) fişa privind descrierea zonei de agrement nautic cu privire la dotările şi echipamentele de care dispune, precum şi activitățile de agrement ce urmează să fie desfăşurate;
f) schița privind amplasarea cu delimitarea perimetrului unde sunt situate dotările şi echipamentele care deservesc zona de agrement nautic.

Procedura de eliberare şi retragere a certificatului de autorizare turistică este următoarea: în termen de 30 de zile de la data înregistrării cererii agentului economic, Ministerul Transporturilor, Construcțiilor şi Turismului procedează la verificarea zonei de agrement nautic şi acordă certificatul de autorizare turistică numai dacă sunt îndeplinite condițiile privind amenajarea, echiparea şi dotarea zonei de agrement nautic, conform prevederilor pct. 3.

Titularul zonei de agrement nautic are obligația de a depune o copie de pe certificatul de autorizare turistică la primăria din raza teritorială în care se află zona de agrement nautic pentru obținerea autorizației de funcționare. Certificatul de autorizare turistică se retrage de personalul de specialitate al Ministerului Transporturilor, Construcțiilor şi Turismului în următoarele situații:

- nerespectarea criteriilor de amenajare, echipare, dotare şi a regulilor privind desfăşurarea activităţii zonei de agrement nautic prevăzute la pct. 3;
- nedeţinerea autorizaţiei de funcţionare emise de primărie;
- nedeţinerea autorizaţiei sanitare, de mediu şi protecţia muncii.

Restituirea certificatului de autorizare turistică se face după ce personalul de specialitate al Ministerului Transporturilor, Construcţiilor şi Turismului constată remedierea deficienţelor.

- *Criteriile privind amenajarea, echiparea, dotarea zonelor de agrement nautic, precum şi regulile privind desfăşurarea activităţii în acestea*

Zonele de agrement nautic trebuie amenajate, echipate şi dotate de către titularii acestora după cum urmează:

a) zonele de agrement nautic se amenajează în perimetrele stabilite ca *spaţii de agrement*, conform planului urbanistic al zonei aprobat;
b) perimetrul zonei de agrement nautic să fie marcat vizibil, iar culoarele de lansare la apă şi limitele zonei de agrement nautic să fie delimitate prin balize;
c) zona de agrement nautic trebuie să dispună de post de salvare, post de prim ajutor şi grup sanitar în incintă sau la o distanţă de maximum 200 m de la incintă;
d) zona de agrement nautic trebuie să dispună de panou de semnalizare privind: denumirea zonei de agrement nautic, titularul acesteia, activităţile ce pot fi desfăşurate în incintă, precum şi programul de funcţionare, drepturile şi obligaţiile turiştilor, redactat în limba română şi în două limbi de circulaţie internaţională;
e) agenţii economici care desfăşoară activitate de agrement nautic au obligaţia să afişeze tarifele practicate pentru fiecare tip de ambarcaţiune;
f) agenţii economici trebuie să expună la loc vizibil o copie a certificatului de autorizare turistică şi a autorizaţiei de funcţionare emise de primărie;
g) titularul zonei de agrement nautic trebuie să dispună de sistem de semnalizare a condiţiilor meteo în vederea desfăşurării, respectiv încetării activităţii de agrement nautic, după caz;
h) personalul care asigură serviciile de agrement nautic trebuie să poarte echipament de lucru adecvat şi ecuson cu denumirea societăţii, numele şi funcţia;
i) personalul care asigură serviciile de agrement nautic trebuie să aibă conduită ireproşabilă în relaţiile cu turiştii şi cel puţin un angajat pe schimb să cunoască una dintre limbile de circulaţie internaţională;
j) titularul zonei de agrement nautic este obligat să asigure recipiente în număr suficient pentru colectarea reziduurilor;
k) să fie afişate la loc vizibil pentru turişti numerele de telefon ale conducerii agentului economic care deţine certificatul de autorizare turistică, precum şi ale Ministerului Transporturilor, Construcţiilor şi Turismului şi ale Autorităţii Naţionale pentru Protecţia Consumatorilor.

Titularii zonelor de agrement nautic trebuie să respecte următoarele reguli privind desfăşurarea activităţii: se respecte aria şi profilul activităţilor ce pot fi practicate în zona de agrement nautic, potrivit aprobării acordate prin ordin al ministrului transporturilor, construcţiilor şi turismului, respectiv potrivit autorizaţiei de funcţionare emise de primăria în a cărei rază teritorială se află zona de agrement nautic; să respecte dreptul de folosinţă publică a culoarelor de lansare la apă; să nu permită accesul înotătorilor în perimetrul de apă delimitat ca zonă de agrement nautic; să nu permită turiştilor să depăşească limita marcată a perimetrelor de apă atribuite zonei de agrement nautic; prin întreaga activitate să nu creeze nici un fel de disconfort turiştilor aflaţi pe plajă, în apă sau în structurile de primire turistice

cu funcțiuni de cazare, alimentație publică, agrement; să respecte orarul stabilit pentru desfăşurarea activității de agrement nautic.

2.3. Contur strategic

2.3.1.Contur gnoseologic

În *contexul* în care ştiința mileniului trei a atins o dimensiune fără precedent şi aceasta în mare parte datorită noilor metode şi mijloace de investigație, izvorâte din necesitatea căutărilor pentru a găsi răspunsuri la problemele actuale (de exemplu: turismul), cercetările menite să esențializeze faptele realității înconjurătoare încep să prindă contur. În *contextul* întregirii europene, în procesul aderării României la Uniunea Europeană, imaginea sectorului de turism la nivel local trebuie să capete un nou contur, o nouă dimensiune.

Implicarea administrației *municipiului Zalău* în procesul de punere în valoare a potențialului turistic de care dispune acest spațiu geografic se regăseşte în implicarea şi promovarea de proiecte prin programe operaționale regionale şi proiecte locale ce caută să găsească cele mai bune căi de evidențiere şi punere în valoare a potențialului turistic de care dispune *municipiul Zalău şi zona periurbană.*

Turismul, ca domeniu de activitate de perspectivă, în înțelesul valorizării resurselor, vine să dinamizeze întregul sector economic al municipiului Zalău, al zonei periurbane şi, de ce nu, al județului Sălaj, al Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest, al teritoriului național, european şi mondial. Vorbim aici atât de turist, de specialistul în turism ori de un simplu călător, dornic de sănătate şi voie bună. Călăuzirea omului mileniului trei impune domeniul raționalității, cel al structurării judicioase până aproape de cel al cutumei, acea lege a locului (*Zilele romane* - romanitatea), a punctului, a realității scrise şi nescrise ce se cere a fi respectată. Turismul, ca fenomen, ca formă de valorificare într-o manieră aparte a întregii game de resurse, a devenit o ramură economică cu impact major asupra lumii contemporane. Ansamblul condițiilor naturale, sociale, istorice, economice în care a evoluat municipiul Zalău s-a constituit ca premisă de o favorabilitate diferențiată în dezvoltarea turismului. Legat de resursele turistice, Zalăul a fost catalogat drept *stațiune climaterică*, iar astăzi este recunoscut şi prin reînvierea *resursei romane*. Reintegrarea în circuitul firesc de valori, universal recunoscute, va necesita, pentru municipiul Zalău şi în domeniul turismului, eforturi susținute şi de durată, transpuse în canalizarea energiilor, stimularea de investiții, schimbarea de mentalități, toate bazate pe o bună cunoaştere a spațiului geografic în care municipiul Zalău şi-a derulat şi îşi derulează milenara sa existență. Prin amenajările şi condițiile pe care le presupune, turismul va impulsiona, credem, dezvoltarea economică şi culturală a perimetrului studiat şi, în consecință, cu speranța în destin, crearea de condiții mai bune de viață pentru populația locală. Ca activitate complexă, s-a dovedit că turismul este capabil să determine chiar mutații în dezvoltarea teritorială. Din acest punct de vedere, turismul este o pârghie de atenuare a dezechilibrelor inter- şi intra-regionale. Pe lângă atragerea în circuitul de valori a unor resurse noi sau valorizarea celor deja existente în aria studiată, turismul poate avea consecințe asupra geonomiei acestora, asupra urbanizării, asupra construcției de locuințe, a amenajării infrastructurii etc. Menționăm, de asemenea, vocația ecologică a turismului, întrucât *strategia* dezvoltării turistice impune măsuri de protecție a mediului, peisajului, apei, aerului, florei, faunei, solului, cât şi a tuturor valorilor fundamentale ale existenței umane. Toate aceste stări de fapt, care, de altfel, reprezintă tot atâtea **strategii**, sperăm să poziționeze municipiul Zalău şi zona periurbană pe coordonatele acerbe ale dezvoltării durabile. Diferențierile regionale, locale, punctuale s-au născut şi s-au

dezvoltat în decursul istoriei, determinate fiind de condițiile geografice (determinismul geografic), pe de o parte, sau de modificarea condițiilor economice, pe de altă parte.

Strategiile locale se impun atunci când între entitățile spațiale apar diferențe inacceptabile de conținut, cunoaştere şi recunoaştere. Strategia va urmări să realizeze prezentarea resurselor şi schițarea obiectivelor ce se cer a fi impuse pe termen mediu, astfel încât să asigure echitatea spațio-temporală în condiții de eficiență.

Spațiul zălăuan se caracterizează printr-un *potențial turistic* deosebit care depăşeşte simpla încărcătură istorică, geografică ori capacitățile sociale, economice etc., iar în sânul acestor repere activitatea de turism trebuie individualizată, în contextul strategic, ca o acțiune prioritară în privința valorificării potențialului turistic de natură istorică, geografică, socială, culturală ori economică a municipiului Zalău şi a zonei periurbane. Prin datele faptice prezentate şi analizate, prin abordarea structură-sistem şi prin prelucrarea integrată a acestora, cu respectarea cerințelor dezvoltării durabile, cât şi a interdependențelor specifice acestui spațiu, strategia se adresează atât tuturor zălăuanilor, sălăjenilor, dar, mai ales, vrem să se adreseze celor mai importanți actori ai vieții sociale şi economice, înțelegând prin aceasta administrația publică locală, atât a municipiului Zalău, cât şi a comunelor vecine, investitori, întreprinzători şi oameni de afaceri datori sau/şi iubitori ai tărâmului zălăuan.

2.3.2. Strategii. Tipologie. Exemple

1. *Strategia de penetrare pe piața turistică* prin mărirea perioadei de sejur, multiplicarea plecărilor în vacanță, atragerea unor clienți ai competitorilor, convingerea şi transformarea unor non-turişti în consumatori de turism.
2. *Strategia de extindere a pieței turistice* prin atragerea clienților din alte zone geografice decât cele din prezent prin oferirea de alte sejururi şi alte circuite.
3. *Strategia de înnoire a produsului turistic*, astfel încât o unitate turistică existentă să ofere servicii suplimentare: o piscină, un teren de sport, parcare, centru de fitness, locuri de joacă pentru copii (dacă este posibil, în modul gratuit – consumatorul plăteşte o singură dată – aspect psihologic) sau creşterea categoriei de clasificare a unui produs hotelier, pentru că, în turism, structura unui produs poate fi schimbată mult mai uşor, comparativ cu alte domenii.
4. *Strategia de diversificare* prin îmbinarea mix-ului de turism; de exemplu: turism rural – turism cultural – sejur de tratament etc. În extrasezon să se ofere mixuri, combinări balnear-mănăstiri; cultural-sportiv; turism de week-end cu turism extrem; turism de circuit cu turism de shopping; vânătoare - echitație - pescuit - drumeții etc.
5. *Strategia prețurilor* prin preț scăzut, adică a oferi acelaşi serviciu sub prețul pieței, pentru sedimentare, statuare, obişnuință etc., prin prețuri forfetare, adică totul inclus, prin prețuri diferențiate (studenți, pensionari etc.), prin bonificații pentru cei fideli etc.
6. *Strategia de distribuție a produsului turistic* prin distribuție exclusivă pentru un produs, brand (de exemplu: Porolissum, Mihai Viteazul, viața romană, drumul sării etc.) sau distribuția selectivă sau cea pe verticală cu tot ceea ce oferă (totul, de la transport la cazare, agrement etc.).
7. *Strategia publicității*, realizată prin: informație, comunicare, investiții, imagine, relații, vânzare, tipar, pliante, ghiduri, afişe, promovare electronică, tv, radio, panouri, cataloage, fotografii, sloganuri („tu ştii când, noi ştim unde", „orice vis poate deveni realitate", „locul unde începe vacanța perfectă", „oraşul sportivilor" sau: „oraşul?, ştrandul?, capitala?, ziua?, anotimpul?, fascinația?" etc.).

Publicitatea ocupă un loc de frunte în activitățile de turism, având un câmp larg de aplicare în acțiunile de informare-documentare a clientelei, folosind un evantai mediatic vast.

Prin tirajul de masă, publicitatea se constituie într-un mijloc deosebit de accesibil de cuprindere în acțiunile promoționale a ansamblului populației şi a teritoriilor cu potențial turistic. În turism, grafica publicitară constituie un suport ideal pentru vizualizarea imaginii turistice, prin îmbinarea armonioasă, în diverse combinații, a textelor informative şi a materialelor ilustrative. Acestora le revine rolul principal în obținerea efectelor emoționale scontate pentru prezentarea activității unui peisaj, a unei stațiuni, a unui obiectiv turistic. În schimb, textele explicative, prin argumentele folosite, permit obținerea unei imagini cât mai reale despre părțile componente ale ofertei turistice, din țara, zona, centrul, localitatea turistică drept stațiune primitoare de turişti. Materialele publicitare se realizează fie pentru un anumit produs turistic (de exemplu, mănăstirile, bisericile, alte obiective din Zalău), fie pentru agenție sau pentru turoperator, în scopul de a promova oferta acesteia. Publicitatea turistică grafică are efecte de durată, majoritatea fiind transmisibilă. Prezentarea produselor turistice reprezintă piatra de încercare pentru actorii din turism. Cea mai importantă operațiune este stabilirea itinerariului, a locațiilor de cazare şi masă, precum şi dozarea timpului, pentru transport, vizitare, alimentație. Dacă ele au fost bine gândite de agenția de turism, sarcina ghidului se uşurează, aceasta nu trebuie decât să se informeze corect asupra traseului exact şi a obiectivelor de pe traseu la care se vor realiza opriri sau vor fi văzute din mijlocul de transport. Prezentarea itinerariului presupune cunoştințe de geografie, istorie, etnografie, artă, privind regiunea străbătută şi obiectivele ce trebuie vizitate. Ghidul nu trebuie să vorbească tot timpul traseului, pentru că va deveni plictisitor, iar participarea turiştilor la acțiune va scădea. La începutul excursiei, ghidul trebuie să prezinte traseul exact, kilometrajul, personalul însoțitor (ghid şi şofer), punctele importante ce vor fi vizitate, opririle şi durata de staționare. Traseul trebuie prezentat pe tronsoane (de obicei, între două opriri consecutive, dacă acestea nu sunt prea rare) şi la fața locului.

Exemplu de prezentare a unui obiectiv turistic

1. Numele corect (oficial şi popular) şi tipul de obiectiv turistic: numele obiectivului, tipul (natural, antropic) şi categoria din tipul respectiv (biserică, muzeu, palat, rezervație naturală etc.).
2. Localizare, descriere şi date cantitative: poziția corectă în cadrul aşezării respective sau în raport cu alte aşezări; cele mai importante date cantitative (în principal, acele date care constituie superlative).
3. Istoricul obiectivului respectiv: data de înființare sau descoperire, momente semnificative în evoluția obiectivului; personalități importante al căror nume este legat de obiectivul respectiv.
4. Elemente de originalitate, de rang, de patrimoniu sau de mare valoare, dar şi elemente naturale de valoare deosebită care dau o notă aparte obiectivului.
5. Evenimente organizate în legătură cu obiectivul, legende şi povestiri, târguri, nedei, festivaluri, hramuri, legende privind întemeierea, descoperirea obiectivului etc.
6. Adresă, fax, telefon, e-mail, pentru unele obiective antropice (muzee, mănăstiri etc.); aceste date trebuie aduse, la cerere, la cunoştința turiştilor.

3. MISIUNE. VIZIUNE. TERMINOLOGIE

3.1. Misiune operațională

Turismul este un *fenomen* economico-social în continuă creştere. Statisticile Organizației Mondiale a Turismului (OMT) arată că, în anul 2000, numărul turiştilor internaționali (care călătoresc în afara granițelor țării lor) a atins recordul de peste 700 milioane (circa 11% din populația mondială), cu un ritm de creştere de 7,5% (considerat cel mai mare din ultima decadă), iar veniturile generate de turism s-au apropiat de 500 miliarde dolari, cu o creştere de 4,5% față de 1999.

Statisticile arată, pentru anii care au trecut, că numărul turiştilor internaționali înregistrat de OMT a fost de 763 milioane, iar veniturile generate s-au ridicat la 623 miliarde dolari. Prognozele pentru primele decenii ale secolului actual prevăd că, până în anul 2020, numărul turiştilor internaționali va creşte cu 1,56 miliarde, iar câştigurile vor atinge 2000 de miliarde anual sau circa 5 miliarde dolari/zi (*Tourism Highlights*, 2001). Prevederile nu au avut cum să cuprindă scăderea (e drept, temporară) a numărului de turişti şi a veniturilor intervenite ca urmare a actelor teroriste din 11 septembrie 2001 şi a altora sau a unor stări conflictuale prelungite. În afara SUA, țara cu cele mai mari încasări obținute de la vizitatorii internaționali, grav afectată şi în activitățile turistice, au înregistrat pierderi şi țări ca Franța, Marea Britanie, Elveția, Canada.

Tot mai multe state recunosc *rolul actual al turismului* în obținerea veniturilor în valută, în crearea de locuri de muncă, în sporirea veniturilor din taxe etc. Există suficiente motive pentru a genera o mare concurență internă şi, mai ales, internațională şi în acest domeniu pentru atragerea de turişti. *Contribuția* turismului la dezvoltarea economiilor naționale este considerabilă, mai ales în țările în curs de dezvoltare. În 40 din cele 50 din cele mai sărace țări (cu un mare procent din populație trăind sub nivelul de sărăcie de 1 dolar/zi), turismul contribuie cu peste 5% la PIB sau peste 10% din export. Țările în curs de dezvoltare văd în turism o posibilitate de dezvoltare şi o cale de reducere a nivelului de sărăcie. Cu toate acestea, rezultatele unor studii arată că, utilizând turismul în acest scop, nu se obțin întotdeauna beneficiile scontate.

3.2. Viziune şi operativitate

Dezvoltarea tot mai rapidă a turismului pe plan național şi local implică luarea în considerație a impactului turismului asupra mediului. Turismul este o activitate extrem de complexă. Nu doar pentru că el *generează* circulația unor sume uriaşe de bani, dar şi pentru că generează activități economice colaterale, contribuie la luarea unor măsuri în favoarea protecției mediului înconjurător, pentru restaurarea şi protecția monumentelor istorice şi culturale, se implică în protecția culturii autohtone.

În sens cultural larg, turismul, contribuie la apropierea şi înțelegerea între oameni şi popoare de culturi diferite, promovează menținerea păcii, stimulează protecția şi conservarea fondului natural, a elementelor naționale specifice fiecărei țări.

Dar, totodată, *turismul contribuie la accentuarea procesului de globalizare*. În diferite locuri turistice, pentru turiştii veniți de pretutindeni, pe lângă restaurantele cu specific național, s-au amenajat aceleaşi McDonald's, Pizza Hut sau Kentucky Fried Chicken, aceleaşi parcuri tematice tip Disneyland. Programele TV difuzează aceleaşi filme în arii geografice diferite, radiourile difuzează aceeaşi muzică, devenită universală etc. Dar mai

presus de toate, *turismul înlătură stresul* de fiecare zi al omului închis între pereții biroului sau imobilizat în fața calculatorului, pierdut în zgomotul platformelor industriale sau angrenat în „rezolvări urgente" şi îl poartă prin cele mai minunate locuri, pe aripile propriilor sale vise şi fantezii de petrecere a timpului liber – aceleaşi vise, miraje, transmise şi îmbogățite în timp, care au creat industria turismului. Turismul este considerat a fi una dintre *minunile* timpurilor moderne, prin amploarea şi cuprinderea căpătate. A apărut încă din Antichitate, dar a îmbrăcat haine diferite, specifice vremurilor mereu în schimbare pe care le-a servit, îmbogățindu-şi conținutul şi mărindu-şi sfera de activitate. A început ca un divertisment al „elitei" de a-şi ocupa timpul liber, al persoanelor avute sau al familiilor acestora, dar şi al unor intelectuali (artişti, literați), dornici să se deplaseze în alte locuri decât cele în care îşi duceau traiul zilnic. În timp însă, prin amploarea participanților, a devenit o activitate de masă. O lungă perioadă de timp a fost considerat o activitate economică (de transport sau comercială), de obicei, profitabilă pentru cei ce o organizau. În epoca actuală, este caracterizat tot mai mult ca o *industrie*, ce a început să crească timid după al doilea război mondial, odată cu industrializarea şi urbanizarea, când încă puțini oameni circulau în interes turistic.

Dezvoltarea turismului este, în general, însoțită de efecte pozitive, aşa cum rezultă din analiza impactului economic. Cu toate acestea, apar şi efecte negative, mai greu de sesizat, dar care pot influența negativ zonele şi comunitățile receptoare. *Evaluarea durabilității în turism*, la fel ca pentru alte industrii, este un demers complex, care se integrează în trei mari categorii de indicatori: economic, social-cultural şi de mediu. Aspectele teoretice şi metodologice pe care evidențierea simultană a particularităților din cele trei domenii evidențiază nevoia unei *abordări multidimensionale*, în care liniile directoare sunt trasate de acorduri multilaterale ale dezvoltării şi mediului.

Dezvoltarea turismului în *centrele urbane* (de exemplu, municipiul Zalău) presupune participarea sectorului public prin stabilirea strategiei, planificare, cercetare, realizarea infrastructurii de bază, dezvoltarea atracțiilor turistice, stabilirea şi administrarea normelor şi a facilităților, administrarea teritoriului şi a protecției mediului, menținerea sănătății şi securității publice, dar şi a celui privat, care va fi răspunzător de serviciile de cazare, călătorie, controlul standardelor de calitate, iar cooperarea şi coordonarea între cele două este esențială.

Dezvoltarea turismului în *spațiul geografic zălăuan* (municipiul plus periurbanul) trebuie să fie un demers programat, bazat pe planuri de acțiune în care sunt specificate etape distincte - zonare, administrarea amplasamentelor, proiectarea arhitecturală şi peisagistică, programarea turistică etc., la care se raportează apoi nevoile şi posibilele surse de finanțare.

Implicarea *comunității locale* în turism este esențială, dat fiind faptul că acestea cunosc cel mai bine teritoriul, iar beneficiile dezvoltării turismului trebuie cunoscute de ei pentru a fi interesați în conservarea şi valorificarea spațiului zălăuan.

3.3. Terminologie legislativă şi teoretică

a. Terminologie legislativă

Turismul reprezintă un domeniu prioritar al economiei naționale (din O.G. nr. 58 din 21.08.1998), iar în sensul acestei ordonanțe, termenii şi expresiile de mai jos semnifică după cum urmează:

- **Turismul** - ramură a economiei naționale, cu funcții complexe, ce reuneşte un ansamblu de bunuri şi servicii oferite spre consum persoanelor care călătoresc în afara

mediului lor obişnuit pe o perioadă mai mică de un an şi al căror motiv principal este altul decât exercitarea unei activități remunerate în interiorul locului vizitat;

- **Resurse turistice** - componente ale mediului natural şi antropic, care, prin calitățile şi specificul lor, sunt recunoscute, înscrise şi valorificate prin turism, în măsura în care nu sunt supuse unui regim de protecție integrală. Resursele turistice pot fi *naturale*: elemente geomorfologice, de climă, de floră şi de faună, peisaje, zăcăminte de substanțe minerale şi alți factori; şi *antropice*: monumente arheologice, situri arheologice, monumente, ansambluri şi rezervații de arhitectură, monumente şi ansambluri memoriale, monumente tehnice şi de artă, muzee, elemente de folclor şi artă populară etc.;

- **Patrimoniu turistic** - resursele turistice şi structurile realizate în scopul valorificării lor prin activități de turism;

- **Structură de primire turistică** - orice construcție şi amenajare destinată, prin proiectare şi execuție, cazării turiştilor, servirii mesei pentru turişti, agrementului, transportului special destinat turiştilor, tratamentului balnear pentru turişti, împreună cu serviciile aferente.

Structurile de primire turistică includ:

- structuri de primire turistică, cu funcțiuni de cazare turistică: hoteluri, hoteluri-apartament, moteluri, vile turistice, cabane, bungalouri, sate de vacanță, campinguri, camere de închiriat în locuințe familiale, nave fluviale şi maritime, pensiuni turistice şi pensiuni agroturistice şi alte unități cu funcțiuni de cazare turistică;
- structuri de primire turistică cu funcțiuni de alimentație publică: unități de alimentație din incinta structurilor de primire cu funcțiuni de cazare, unități de alimentație publică, situate în stațiuni turistice, precum şi cele administrate de societăți comerciale de turism, indiferent de amplasament (restaurante, baruri, unități tip *fast-food*, cofetării, patiserii etc.);
- structuri de primire turistică cu funcțiuni de agrement: cluburi, cazinouri, săli polivalente, instalații şi dotări specifice agrementului turistic;
- structuri de primire turistică cu funcțiuni de transport:
  - transport rutier: autocare etc.;
  - transport feroviar: trenulețe, trenuri cu cremalieră etc.;
  - transport fluvial şi maritim: vapoare etc.;
  - transport pe cablu: telecabine, teleschi etc.
- structuri de primire turistică cu funcțiuni de tratament balnear: unități de prestări de servicii pentru tratament balnear, componente integrate sau arondate complexurilor de turism balnear. Complexuri de turism balnear: clădiri care includ, în acelaşi edificiu sau în edificii legate fizic sau funcțional, structuri turistice de primire turistică (de cazare, de alimentație şi de tratament balnear, eventual de agrement).

- Zonă turistică - teritoriu caracterizat printr-o concentrare de resurse turistice, care poate fi delimitat distinct ca ofertă, organizare şi protecție turistică.

- Zonă de recreere periurbană - areal situat în *teritoriul preorăşenesc*, care beneficiază de un cadru atractiv şi dispune de dotări corespunzătoare pentru petrecerea timpului liber (în special la sfârşit de săptămână).

- Obiectiv turistic - element al resursei turistice, individualizat şi introdus în circuitul turistic.

- Punct turistic - obiectiv turistic şi amenajările aferente necesare activității de primire turistică.

- Localitate turistică - aşezare urbană sau rurală cu funcții turistice, dezvoltate pe baza resurselor specifice de care dispune.

- Stațiune turistică - localitate sau parte a unei localități cu funcții turistice specifice, în care activitățile economice susțin exclusiv realizarea produsului turistic.

- Funcția turistică - expresia calitativă şi cantitativă a resurselor turistice, determinată de structura, volumul şi calitățile resurselor.

- Ofertă turistică - totalitatea serviciilor prin care este pus în valoare patrimoniul turistic, prin utilizarea de personal specializat.

- Produs turistic - complex de bunuri materiale şi de servicii, concentrate într-o activitate specifică şi oferite pachet consumului turistic.

- Pachet de servicii - combinație prestabilită a cel puțin două din elementele următoare: cazare, alimentație, transport, tratament balnear, agrement, alte servicii reprezentând o parte semnificativă din pachet, atunci când sunt vândute sau oferite spre vânzare la un preț global şi atunci când aceste prestații depăşesc 24 de ore.

Agenții economici cu activitate de turism au următoarele drepturi:

a) să presteze şi să comercializeze servicii turistice, în condițiile legii;
b) să primească asistență de specialitate şi informații generale privind strategia şi programele de dezvoltare a turismului din partea Ministerului Turismului şi a instituțiilor din subordinea sa;
c) să fie incluşi, la cerere, în programele de pregătire profesională inițiate de Ministerul Turismului;
d) să participe la acțiunile de promovare, naționale şi internaționale, şi să fie incluşi în cataloage, ghiduri şi alte mijloace de lansare a ofertei naționale de servicii turistice;
e) să beneficieze de facilități acordate de stat şi de alte organisme şi organizații, conform prevederilor legale, în scopul stimulării activității de turism;
f) să obțină certificatul de clasificare pentru fiecare unitate proprie în care prestează servicii turistice, corespunzător criteriilor îndeplinite de unitatea respectivă;
g) să obțină reclasificarea unităților proprii, ca urmare a îmbunătățirilor aduse nivelului de dotare şi calității serviciilor.

Agenții economici din turism au următoarele obligații:

a) să realizeze servicii turistice la nivelul şi în limitele prevederilor licenței de turism, prin care au fost stabiliți ca prestatori sau comercializatori de servicii turistice şi să constituie integral garanția financiară prevăzută de dispozițiile legale în vigoare;
b) să presteze serviciile turistice la nivelul categoriei unității respective, potrivit certificatului de clasificare;
c) să funcționeze numai cu structuri de primire turistică clasificate;
d) să funcționeze cu personal brevetat, în conformitate cu reglementările şi normele de specialitate ale Ministerului Dezvoltării Regionale şi Turismului;
e) să afişeze, într-o formă vizibilă şi clară, lista serviciilor şi tarifelor practicate;
f) să informeze turiştii corect şi adecvat cu privire la serviciile turistice pe care le prestează;
g) să asigure protecția turiştilor care utilizează structurile sale de primire turistice;
h) să protejeze turistul care beneficiază de servicii tip excursii, pe perioada programului turistic, conform normelor pentru ghizii de turism;
i) să protejeze bunurile turiştilor împotriva deteriorării sau furtului şi să asigure despăgubirea acestora în cazul apariției unor prejudicii, conform legii;
j) să realizeze, potrivit prezentei ordonanțe, exploatarea patrimoniului turistic, asigurând totodată protecția şi conservarea acestuia şi a mediului înconjurător;
k) să transmită datele statistice, conform Sistemului informațional pentru turism şi reglementărilor Comisiei Naționale pentru Statistică;
l) să realizeze publicitatea proprie cu obiectivitate şi respect față de resursele turistice, în scopul protejării calității produsului turistic românesc.

b. Terminologie teoretică

Termenul de turism provine din termenul englezesc *TO TOUR* (a călători, a colinda), având deci semnificația de *excursie*. Termenul are semnificații asemănătoare şi în franceză (TOUR), greacă (TOURNOS) şi ebraică (TUR). Realizarea activităților turistice este în concordanță cu elementele ce condiționează interesul, dar şi cu amenajările şi serviciile necesare înfăptuirii lor.

Marele geograf *George Vâlsan* definea turismul ca fiind *acțiunea de a călători în timp şi spațiu, fără interes material determinant, ci numai în scop fizic sau intelectual, adică pentru a dobândi voie bună, sănătate şi cultură.*

OMT (Organizația Mondială a Turismului) dă o definiție cuprinzătoare a turismului, conform căreia ***turismul*** reprezintă *activitățile efectuate de o persoană ce călătoreşte în afara mediului său obişnuit pentru o perioadă de timp nespecificată al cărui scop principal de călătorie este altul decât cel de a efectua o activitate remunerată în interiorul locului vizat*.

Turismul exprimă astfel un fenomen datorită căruia un număr din ce în ce mai mare de persoane părăsesc temporar, de regulă pentru mai mult de 24 de ore, locul, domiciliul stabil, pentru a efectua sau presta activități neremunerate, transformându-se în consumator de bunuri şi servicii în alte localități sau țări.

Patrimoniul turistic reprezintă ansamblul de elemente naturale, sociale, economice, culturale, dar şi totalitatea amenajărilor (căi de comunicație, bază de cazare, odihnă, tratament, masă, amenajări pentru distracții etc.), destinate activităților turistice de pe un teritoriu. Activitățile turistice reprezintă diverse preocupări orientate spre realizarea în bune condiții a unei anumite forme de turism (activități ale agentului de turism, recepționerului, personalului din unitățile alimentare sau de la punctele de vizită, acțiunile realizate de un ghid etc.).

Obiectivul turistic este orice element natural, economic, social, cultural etc., care reprezintă un interes de cunoaştere sau folosire de către o masă de oameni pentru care se înfăptuieşte o activitate turistică, este un comportament de bază în oferta turistică. Obiectivele turistice se clasifică în două mari categorii: naturale şi antropice.

Punctul turistic este reprezentat de un element (resursa) cu valoare turistică şi cu infrastructura necesară punerii lui în valoare (P. Cocean, 1996). De cele mai multe ori, infrastructura este reprezentată numai de căile de comunicație, doar în unele situații fiind create şi baze de cazare şi alimentație publică simple.

Resursa turistică naturală (peştera, cascada, lacul, monumentul geologic, elementul faunistic sau floristic etc.) sau antropică (mănăstire, cetate, monument, muzeu etc.) are extensiune redusă şi se găseşte în afara aşezărilor sau în interiorul lor. La un nivel de detaliere mai accentuat, am putea face chiar o departajare între punctul turistic şi obiectivul turistic, în sensul că acesta din urmă nu beneficiază de căi de acces modernizate decât până la un loc, o bună parte a traseului trebuind să fie efectuată pe jos.

Complexul turistic este în funcție de extensiunea teritorială şi a elementelor pe care le integrează (a nivelului de integrare). În unele situații, sensul lui se apropie de cel al punctului turistic (de exemplu, complex hotelier şi de tratament), în altele, se confundă cu centrul turistic – ca sistem (semi) organizat de desfăşurare a unui proces recreativ sau curativ.

Privit la un nivel superior, complexul turistic concentrează, pe suprafețe relativ restrânse, mai multe obiective turistice şi una-două localități turistice. În acest caz însă, apare confuzia cu arealul turistic. Din aceste motive, utilizarea categoriei respective este mai restrictivă, trebuind adecvată unor situații concrete.

Arealul turistic este o suprafață destul de variabilă ca întindere, pe care se găsesc mai multe obiective turistice izolate sau sub formă de complexe şi, în cele mai multe cazuri, una sau mai multe localități sau centre turistice. În situația existenței unui singur centru turistic, acesta îndeplineşte rol de nod polarizator al arealului.

Zona turistică constituie o categorie taxonomică de rang superior față de areal şi include un număr însemnat de puncte şi centre turistice, multe dintre ele fiind grupate în teritoriu, sub formă de complexe şi areale turistice, toate aflate în strânse legături de colaborare şi complementaritate. După cum rezultă, principala trăsătură care conferă unitate şi permite individualizarea zonei este funcționalitatea, axată de obicei pe un grad avansat de specificitate sau chiar specializare. Astfel, zona turistică este un sistem spațial funcțional care asigură desfăşurarea unui ciclu turistic complet, cu finalitate deplină, de mare complexitate sub aspectul serviciilor.

Regiunea turistică reprezintă nivelul taxonomic cel mai înalt, sub aspectul integrării şi extensiunii şi cuprinde teritorii vaste, în care fenomenul turistic se desfăşoară în întreaga lui complexitate. În cadrul ei, se diferențiază, de obicei, zone turistice sau numai areale, cu numeroase centre şi puncte turistice. Ca nivel teritorial, regiunile turistice sunt inferioare țărilor, în cele mai multe situații individualizându-se în cadrul acestora. Uneori, însă, ele depăşesc granițele statale, rezultând regiuni turistice de rang superior, transfrontaliere. Caracteristica principală a zonelor turistice este specificitatea, iar cea a regiunilor turistice este diversitatea în unitate (Cocean P., 1996). În turism se valorifică *potențialul complex al unei zone* sau *stațiuni*, respectiv serviciile materiale în structurile de primire turistice (de cazare, alimentație, transport, tratament), infrastructura generală, precum şi factorul uman şi atracțiile turistice (climă, relief, peisaje, obiective cultural-istorice, tradiții), împreună cu elementele nemateriale (atmosfera, ospitalitatea).

Produsul turistic cuprinde servicii eterogene (cazare, alimentație, transport, tratament, agrement, excursii, asistență, ghid etc.), efectuate de către diferite unități, dar care se oferă clientului ca pachet de servicii, fiind necesară asamblarea şi corelarea acestora, în scopul realizării unui program turistic unitar, cu parametri calitativi competitivi. Produsul turistic este perisabil. O marfă obişnuită, un bun fizic, se poate stoca şi vinde mai târziu, în funcție de conjunctura pieței. O vacanță programată la o anumită dată şi nevândută din diferite motive (neobținerea vizei, nerealizarea numărului minim de participanți), se pierde, deoarece nu se poate depozita. Ca urmare, rămân nefolosite locuri rezervate pentru avion, autocar, hoteluri etc., cu plata unor penalizări. Produsele din ramura turismului au un pronunțat caracter de substituire, în sensul că există o ofertă aproape nelimitată de forme de turism practicate, destinații turistice, structuri de primire turistice de diferite tipuri şi confort, pe care clientul le poate compara şi selecționa în funcție de motivația sa şi de bugetul de care dispune. Definiția produsului turistic care include factorii sus-menționați nu poate fi apreciată drept completă, deoarece nu cuprinde *factorul uman*, care are rol important în asigurarea calității produsului turistic, a prestațiilor turistice.

Structura produsului turistic poate fi redată şi astfel:

a. Atracții turistice, care sunt de diferite feluri:

- naturale: aşezarea geografică, climă, relief, munte, lacuri, parcuri naturale, peisaje etc.;
- create de om: monumente istorice şi de artă, muzee, parcuri de distracții, centre de agrement etc.;
- privind modul de viață al oamenilor: tradiții, cultură şi artă, folclor, meşteşuguri vechi, țesut, olărit, cioplit în lemn etc.;
- evenimente şi manifestări: festivaluri, expoziții, spectacole, activități sportive etc.

b. Accesibilitatea la locul de destinație: căi şi mijloace de transport folosite de turişti pentru a ajunge la locul de vacanță.

c. Dotări:

- infrastructura generală: telecomunicații, şosele, autostrăzi, rețea comercială, aeroporturi, porturi, gări etc.;
- structuri de primire turistice: hoteluri, restaurante, baze de tratament, mijloace de transport pe cablu etc.

Activitatea turistică, deşi are un caracter sezonier, datorită climei şi reliefului, prezintă o anumită inelasticitate: structurile de primire turistice cu funcțiuni de cazare, alimentație, tratament etc. nu se pot modifica în scurt timp sau imediat, în funcție de cererea turiştilor la un moment dat.

În turism, *forța de muncă* ocupă o pondere mai mare decât în alte ramuri ale economiei, totuşi sunt posibilități mai limitate pentru mecanizarea şi automatizarea proceselor de lucru, deoarece multe servicii sunt efectuate direct de către lucrători: agenți de turism, ghizi de turism, recepționeri, chelneri etc. Creşterea în mod exagerat a numărului de servicii pe lucrător, influențează negativ calitatea actului turistic.

Nivelul consumului (încasărilor) în turism este măsurat prin indicatori specifici, calculați pe turist, pe feluri de produse turistice, pe structuri de primire turistice etc. El reprezintă un element de bază pentru studierea cererii turiştilor, fundamentarea deciziilor şi a acțiunilor întreprinse, în vederea adaptării ofertei de produse turistice la cerințele consumatorilor. Nivelul consumului este determinat de veniturile turiştilor, de calitatea ofertei turistice şi de alte elemente specifice pieței turistice (legislația vamală şi în materie de vize, infrastructura generală etc.).

Turismul intern este activitatea turistică practicată în interiorul unei țări. El se referă atât la „turismul intern" realizat de către rezidenții unei țări care vizitează propria țară, cât şi la „turismul receptor" care include vizitele nonrezidenților în țara respectivă.

Turismul național grupează turismul intern al unei țări, turismul emițător ce se referă la rezidenții acelei țări care vizitează alte țări.

Turismul internațional este format din turismul receptor şi turismul emițător.

Vizitatorul este orice persoană care călătoreşte spre un loc, altul decât mediul său obişnuit, pentru mai puțin de 12 luni, scopul călătoriei fiind altul decât exercitarea unei activități remunerate. Vizitatorii se împart în două grupe:

- *turiştii* sunt vizitatori al căror sejur include cel puțin o înnoptare;
- *excursioniştii* sunt vizitatori care se deplasează în scopuri turistice pentru mai puțin de 24 ore, fără a include o înnoptare.

Pachetul de servicii turistice este o combinație prestabilită a cel puțin două dintre următoarele trei grupe de servicii, dacă sunt oferite la vânzare la un preț global şi dacă durata neîntreruptă a acestora depăşeşte 24 de ore sau cuprinde o înnoptare, şi anume: transport, cazare, alte servicii – alimentație, tratament, agrement.

Serviciile turistice reprezintă componenta importantă a produsului turistic împreună cu atracțiile turistice şi accesibilitatea la locul de vacanță. Ele sunt de două categorii:

- Servicii de bază: cazare, masă (alimentație), transport, tratament (la turismul balnear);
- Servicii suplimentare, denumite, în pliantele agențiilor de turism, servicii opționale, deoarece nu se includ în prețul de vânzare al pachetului de servicii turistice. În această categorie se cuprind servicii ca: vizitele, excursiile şi intrările la diferite obiective turistice, asigurările în timpul călătoriei (medicale, pentru automobil etc.), închirierile de maşini (*rent-a-car*), procurarea de vize, taxele de aeroport şi securitate, serviciile de ghid local, închirierea de echipament de schi şi nautic sau orice serviciu de agrement şi tratament cumpărat direct de către turist, la fața locului.

3.4. Dezvoltarea durabilă. Dimensiuni conceptuale

Dezvoltarea durabilă *este un compromis*, etalat între ţările dezvoltate şi ţările subdezvoltate şi produs în urma contradicţiei dintre nordul bogat şi sudul sărac.

Maurice Strong (secretarul general al conferinţei ONU asupra mediului şi dezvoltării) afirma, în 1991, că ţările sudului au devenit mai degrabă victime decât beneficiari ai globalizării economice.

Dezvoltarea durabilă *este un efect* al inegalităţii repartiţiilor în toate domeniile la nivel mondial, iar promovarea unei dezvoltări durabile eficiente este imposibilă fără progres tehnic, fără o legislaţie nouă, fără o economie de piaţă viabilă, fără o finanţare corespunzătoare, optimizare, integrare şi modernizare.

Dezvoltarea durabilă *este o cauză* în scopul salvgardării planetei, de altfel, o problemă socială care interesează global şi pentru a cărei punere în valoare se duce o luptă susţinută.

Dezvoltarea durabilă *este un concept*, deoarece ridică o problemă, are un cadru de referinţă, necesită operaţii, reclamă o serie de relaţii, prezentând, în acelaşi timp, şi o gamă variată de semnificaţii.

Dezvoltarea durabilă *este un sistem*, în care ordinea este conferită prin fluctuaţii spaţio-temporale.

Dezvoltarea durabilă *este cunoştinţă şi conştiinţă*, în sensul de a cunoaşte problemele practice prezente şi în sensul de a fi conştienţi în luarea deciziilor viitoare.

Dezvoltarea durabilă *este un sextet dimensional*, exprimat prin cele şase dimensiuni ale sale, şi anume: dimensiunea turistică, dimensiunea spaţio-temporală, dimensiunea socială, dimensiunea culturală, dimensiunea economică şi dimensiunea ecologică (Fig. 9).

Dezvoltarea durabilă *este un proces*, activat în scopul realizării unor obiective dinainte stabilite şi prin care se urmăreşte punerea la punct a unor căi de control a acestui deziderat.

Dezvoltarea durabilă *este un nou mod de gândire*, în care accentul trebuie pus pe disponibilitate, pretabilitate, participare, prin noţiuni, judecăţi, teorii şi practici noi, astfel încât realitatea obiectivă să fie evidenţiată în deplinătatea dezideratului propus.

Dezvoltarea durabilă *este o activitate negentropică*, în contextul în care dezvoltarea sistemelor economice în fiecare etapă a lor presupune o îmbinare perfectă între orientarea factorilor decizionali şi economia de piaţă, îmbinare cu statut şi rol de autoreglare, cunoscut fiind faptul că procesul economic este definit de transformarea entropiei joase în entropie înaltă.

Dezvoltarea durabilă *este o relaţie* între haos (CHAO) şi ordine (ORDO).

Wiener arăta că, în natură, există o luptă permanentă între ordine şi haos, luptă în care omul, prin intervenţia sa, tinde să mărească informaţia, iar natura rezistă pasiv.

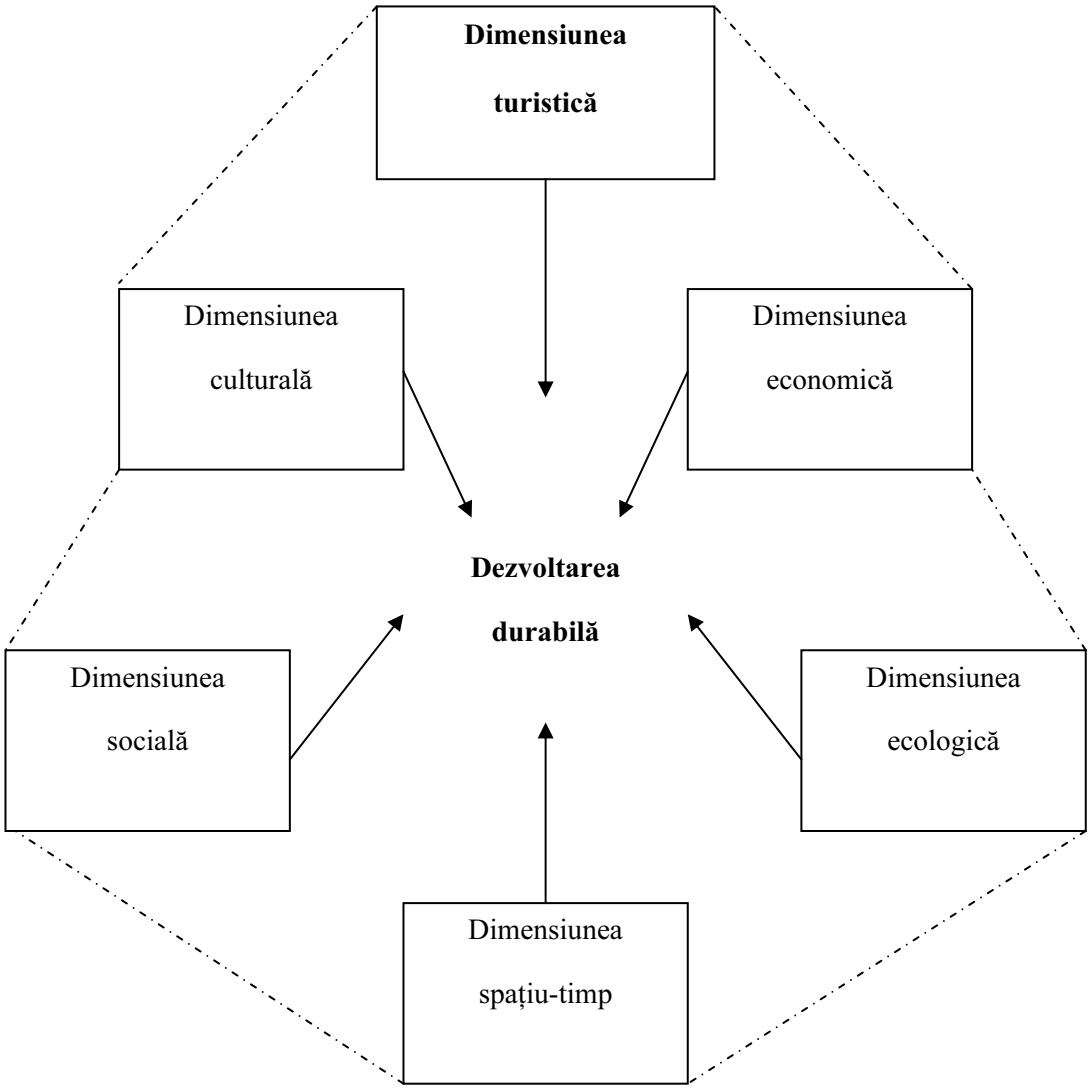

Fig. 9. Dimensiuni conceptuale ale dezvoltării durabile (C.C. Pop, 2010)

4. ISTORICUL TURISMULUI ÎN ZALĂU

4. 1. Istoricul turismului în context periurban

Prin hotărârea Consiliului de Miniştri din 22 iulie 1933, se lua hotărârea înfiinţării unui „consiliu permanent denumit «Consiliul pentru pregătirea organizării turismului în România», prin turişti înţelegându-se deopotrivă vizitatori români şi străini ai diferitelor regiuni şi localităţi din ţara noastră, vilegiaturiştii şi persoanele care-şi caută sănătatea în staţiunile balneo-climaterice". În acest sens, la începutul lunii august 1933, soseau, pe adresa Prefecturii judeţului Sălaj, trei ordine emise de către Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi Ministerul de Interne - toate având acelaşi scop: organizarea şi intensificarea activităţii de turism în judeţul nostru. Se cerea înfiinţarea unui „comitet ad-hoc", aceasta „ca un început de educaţie turistică a populaţiei - educaţie fără de care nu se poate concepe intensificarea turismului". Astfel, la 7 septembrie 1933, *are loc, la Zalău, constituirea Comitetului pentru turism din judeţul Sălaj*, compus din 13 reprezentanţi ai vieţii politice şi social-culturale.

Cu ocazia şedinţei de constituire, se constată că „în comuna *Moigrad* există ruina cetăţii Porolissum, fiind un teren gol, fără edificii sau alt adăpost şi situată la 2 km de comuna Moigrad, care are 20-30 vizitatori anual" şi care „din punct de vedere turistic, nu are nici un viitor". Astăzi este cunoscut faptul că cetatea Porolissum, unul dintre cele mai mari şantiere arheologice din ţară, este vizitată de sute de turişti anual.

De asemenea, în localitatea *Valea Pomilor* existau „băi contra reumatismului, care are 5-6 vizitatori zilnic, având 5 camere în care există câte o vană. Există un restaurant simplu, fără înzestrări speciale". În continuarea procesului-verbal de constituire se scria: „în judeţ, deşi nu sunt declarate încă localităţile care ar fi balneo-climaterice, cu toate acestea *există localităţi* nedeclarate oficios ca atare, *care ar întruni condiţiile* recerute prin calităţile lor. Localităţi de interes turistic şi cu însemnătate istorică încă există".

De altfel, în şedinţa sa din 3 noiembrie 1933, Comitetul pentru turism din judeţul Sălaj stabileşte un număr de 33 localităţi cu locuri şi regiuni „de interes turistic, etnic şi istoric", arătându-se, în acest sens, că ar fi necesară fotografierea şi realizarea unui album de propagandă. Tot cu această ocazie, pentru „buna funcţionare a turismului din acest judeţ, comitetul a găsit de cuviinţă" să coopteze încă 10 membri. Prilejuit de răspândirea pe cuprinsul judeţului a celor 80 de broşuri „Călătoreşte în ţara ta" - deoarece fără propagandă nu se poate ajunge la nici un rezultat -, la 12 octombrie 1933 este lansat un apel „ca prin toate mijloacele ce le stau la dispoziţie să contribuie la dezvoltarea şi educarea turismului".

La 17 iulie 1935, are loc, la Zalău, constituirea Oficiului judeţean de Turism Sălaj ca „organ exterior şi auxiliar al Oficiului Naţional de Turism (O.N.T.)". De asemenea, în localităţile Benesat, Cehei, Ciumărna, Iaz, Jibou, Meseşenii de Sus, Năpradea, Surduc şi Zalău se înfiinţează oficii locale de turism.

Oraşul Zalău, prin decizia nr. 25.308 din 11 iunie 1935, a fost recunoscut „ca localitate de vileagiatură".

În tabloul redactat la 3 septembrie 1935 şi înaintat Oficiului Naţional de Turism se consemnează un număr de *11 localităţi de interes turistic*: Zalău, Surduc, Jibou, Benesat, Ciumărna, Jac, Meseşenii de Sus, Cehei, Zalnoc, Zăuan şi Iaz. În urma publicării la 29 februarie 1936 a legii pentru organizarea turismului, la 24 martie 1936 are loc, la Zalău, constituirea (de fapt, reorganizarea) Oficiului Judeţean de Turism Sălaj, reorganizându-se şi în localităţile sălăjene mai sus amintite oficiile locale.

Prin decizia nr. 872 din 21 martie 1936 a Oficiului Naţional de Turism, oraşul Zalău este clasat ca localitate climaterică, iar localitatea Bizuşa ca staţiune balneară.

Înfiinţat la 5 mai 1936, Oficiul local de turism din Zalău îşi propune o serie de activităţi pe anul în curs – raportând la 24 iunie 1936 câteva din realizările obţinute: „2 case de adăposturi, 1 pavilion deschis, 1,5 km de şosea, mai multe bănci, instalarea tablelor de indicare". Se constată că în Zalău „ar fi nevoie să se facă în cursul anului bugetar 1936/37: regularea şi captarea apelor, un pavilion la lacul Nadâş, o casă de odihnă, deschiderea de noi alei, introducerea şi luminarea cu electricitate a părţilor construite în Meseş şi amenajarea lui în condiţiuni de a se putea face băi, dacă debitul lui de apă ar permite". În acelaşi timp, se cerea inginerului Primăriei oraşului Zalău „să studieze terenul cel mai potrivit unde ar urma să se facă terenul de patinaj şi să se ia toate măsurile ca în iarna anului 1936 el să existe". Reţin atenţia propunerile făcute de către dr. Ioan Danciu - un pasionat al turismului sălăjean -, şi anume: ridicarea ruinelor de la Porolissum, redactarea unui ghid turistic şi întocmirea unui itinerar de excursii.

4.2. Date statistico-istorice de interes turistic (exemple)

Amintit în cronica lui Anonymus sub numele de *Ziloc* (una din primele localităţi atestate documentar din Transilvania), municipiul Zalău este cunoscut ca târg în secolul al XIV-lea şi atestat documentar ca oraş (*oppidum*), într-un privilegiu dat de Matei Corvin (în 1473), a cărui mamă s-a născut în Şimleu Silvaniei. Aici a poposit Mihai Vitezul după victoria de la Guruslău. Astăzi, este centrul industrial al judeţului, un oraş complet nou, modern, cu o intensă viaţă culturală şi spirituală. Unul din obiectivele turistice ale municipiului Zalău este Muzeul de istorie şi artă, cu peste 90.000 de exponate, printre care o copie a picturilor rupestre de la Cuciulat, tezaure monetare, statuete şi monumente ale civilizaţiei daco-romane, documentare muzeale din Evul Mediu, epoca modernă şi contemporană, obiecte de artă populară sălăjeană, pictură şi sculptură românească.

În împrejurimi se află satul Creaca (atestat documentar în 1385; monument istoric şi de arhitectură populară în lemn – 1760; DJ 191 C); satul Brebi (atestat documentar în 1385; monument istoric şi de arhitectură populară în lemn - 1759; DJ 191 C); satul Stâna (atestat documentar în 1438; tezaur de monede dacice, urme ale „drumului lui Traian" şi monument istoric şi de arhitectură populară în lemn – 1778; DC 73); satul Ciumărna (atestat în 1460; monument al naturii – papucul Doamnei – şi monument istoric şi de arhitectură populară în lemn – sec. XVIII; DN 1F – E81); satul Poarta Sălajului (atestat documentar în 1525; monument istoric şi de arhitectură populară în lemn – sec. XVIII; DN 1F – E81); satul Păuşa (atestat documentar în 1558; monument istoric şi de arhitectură populară în lemn; 1730; DJ 108A); Agrij (comună atestată documentar în 1459; importantă vatră folclorică, vestigii arheologice; DC 108A); Treznea (sat atestat documentar în 1440; monument în memoria celor 89 de români ucişi de horthyşti în septembrie 1940, inaugurat în 1983; DJ 108R).

Şimleu Silvaniei

Oraş situat pe valea râului Crasna, la 30 km de Zalău (DN 1H), la *poalele dealului Măgura Şimleului,* atestat documentar în 1251, păstrând în nume vechea denumire a ţinutului bogat în păduri – Silvania. Este înconjurat de dealuri acoperite cu întinse plantaţii de meri, piersici şi viţă de vie din care se obţin vinuri de bună calitate şi solicitata şampanie cu marca „Silvania". S-a ridicat pe locul unei cetăţi dacice, probabil Dacidava, menţionată de către Ptolemeu în a sa *Geographia*. Cele două bogate tezaure din aur - azi obiecte de muzeu - au fost scoase la iveală în 1797 şi 1889. Ocupă locul doi în judeţ din punctul de vedere al

numărului populației şi al valorii producției industriale. Are o economie mixtă, industrial-agrară.

Obiective turistice:

- ruinele cetății, amintite prima dată în 1351, posesiune a familiei Bathory - sec. XVI, incendiată de turci în 1660;
- colecția de documente „Victor Deleu", expusă la Liceul agro-industrial, localul primului liceu românesc din Sălaj, înființat în 1919; în fața liceului se află bustul lui Simion Bărnuțiu, care a studiat în Şimleu Silvaniei. Un alt bust al revoluționarului paşoptist se află în fața liceului de filologie-istorie care-i poartă numele.

În împrejurimi:

- Cehei – localitate suburbană (atestată documentar în 1259) – DJ 108 F – cu biserică de lemn (sec. XVIII), monument istoric şi de arhitectură populară, important tezaur dacic de argint (monede şi podoabe);
- Balta Cehei (lacul „fără fund") – lac de deal şi podiş – rezervație ştiințifică mixtă – floră şi faună;
- Uileacu Şimleului (sat atestat documentar în 1240) – DJ 108 F – fortificație medievală în stil romanic, sec. XIII), unică în județ;
- Zăuan (sat atestat în 1249) – DJ 109 P – izvoare minerale sulfuroase, calcice, magneziene; vestigii arheologice aparținând Culturii de Criş, statueta stilizată „Venus din Zăuan";
- Nuşfalău (sat atestat documentar în 1213) – DN 1 H. Vestigii arheologice, biserică (sec. XV) – monument istoric şi de arhitectură feudală; pădurea Lapiş (984 ha), rezervație silvo-cinegetică: cerb lopătar, mufloni, căpriori);
- Ip (atestată documentar în 1208), comuna cu cel mai scurt nume din țară – DN 19 B. Monument în memoria celor 157 români masacrați de horthyşti în septembrie 1940, inaugurat în 1983;
- Plopiş (atestat documentar în 1227) – DC 87. Elemente etnografice şi de artă populară; mlaştina „Băile Iaz" – rezervație botanică cu zăcământ turbos.

Cehu Silvaniei

Oraş situat în nordul județului, pe valea Sălajului 8DJ 196), într-o zonă deluroasă. E atestat documentar în 1405, cu o economie mixtă, industrial-agrară.

Obiective turistice:

- Biserică din lemn (1519) – monument istoric şi de arhitectură populară;
- „Poiana lalelelor" – rezervație botanică pentru ocrotirea lalelei pestrițe (5 ha).

În împrejurimi:

- satele Bulgari (atestat documentar în 1377) – DJ 108 D, Domnin (atestat documentar în 1219) – DC 17, Dobrin (atestat documentar 1423) – DJ 108 C, Ulciug (atestat documentar 1387) – DJ 12, cu biserici de lemn – monumente istorice şi de arhitectură populară, construite în sec. XVI-XVIII.

Jibou

Oraş situat la confluența râurilor Agrij cu Someş (DN 14), în partea de nord-est a județului, al doilea oraş ca mărime al Sălajului. Este rincipalul nod de cale ferată a județului, având o economie cu caracter industrial-agrar. Există izvoare de ape minerale sulfuroase.

Obiective turistice:

- Grădina Botanică;
- Castelul Wesselény (sec. XVIII), în stil baroc transilvănean.

În împrejurimi:

- Tihău (sat atestat documentar în 1560) – DN16, castru şi aşezare romană, centru de olari;
- Comuna Gâlgău Almaşului – DN 1G. Rezervație geologică „Grădina Zmeilor”– microrelief specific, format prin prăbuşirea unor conglomerate.

Almaş

Comună situată pe valea râului cu acelaşi nume – DN 1 C – atestată documentar în 1239. Cetate din sec. XIII, stăpânită de Ioan Corvin (1501), precum şi de Petru Rareş (1521-1546), vizitată de Mihai Viteazul (1600), amplasată pe o colină de unde domină împrejurimile.

În apropiere:

- satul Stoboru (atestat documentar 1521) – DC 57 – zăcăminte de turbă şi nămol argilos cu efecte terapeutice; drum roman.

Bălan

Comună situată pe valea Almaşului (atestată documentar în 1399) – DN 1 G. Biserici de lemn (sec. XV şi XVI) – monumente istorice şi de arhitectură populară.

În împrejurimi:

- Satul Racâş (atestat documentar 1350) – DN 1 G. Rezervație botanică pentru ocrotirea narciselor. Biserici de lemn (sec. XVIII) – monumente istorice şi de arhitectură populară.

Băbeni

Comună atestată în 1377, situată pe DN 1 H. Rezervație botanică şi geologică „Stana Clițului” (7 ha) – ce se întinde pe un abrupt cu panta de 60-70%. Adăposteşte una din cele mai viguroase populații de iarbă neagră – *Calbuna vulgaris* – la o altitudine neobişnuit de mică – câteva sute de metri față de cca. 2.000 m altitudine, unde creşte în mod obişnuit.

Bocşa

Comună cu largă rezonanță istorică (atestată documentar în 1349), situată pe valea râului Zalău - DN 1 F, locul natal al lui Simion Bărnuțiu. Busturi ale revoluționarului paşoptist. Centru cultural: muzeul satului, bibliotecă, punct de documentare.

În apropiere:

- Satul Valea Pomilor (atestat documentar în 1349) – DN 1 F – izvoare minerale sulfuroase, vestigii tracice. În prima jumătate a lunii iunie, anual, au loc serbări omagiale în memoria marelui cărturar.

Crasna

Comună situată pe valea Crasnei – DJ 108 G, atestată documentar în 1213. Monument istoric şi de arhitectură în stil gotic (1400). Monumentul închinat marelui om politic şi diplomat Nicolae Titulescu, cetățean de onoare al localității.

În apropiere:

- Lacul de acumulare de la Vârşolț – lac de agrement;
- Meseşenii de Sus (sat atestat documentar în 1213) – izvoare de ape minerale; tradiții folclorice; monument istoric şi de artă feudală (sec. XVII).

Cizer

Comună situată în apropiere de izvoarele Crasnei – DJ 108 G (atestată documentar în 1219). Necropole tumulare din epoca bronzului.

În apropiere:

- Satul Pria (atestat documentar 1481) – DC 78 – situat la poalele masivului Meseş. Centru de artă populară (costume, diverse obiecte de podoabă etc). Anual, la începutul lunii mai – „măsurişul” –, are loc o manifestare pastorală tradițională, prilejuită de

strângerea oilor la stânele din munți; paradă a costumelor populare, dansuri şi muzică populară din Sălaj.

Fildu de Sus

Sat situat în partea de sus a județului (atestat documentar în 1415) – DC 67. Monument istoric şi de arhitectură populară (1727) – de o mare valoare artistică, una dintre cele mai desăvârşite realizări ale arhitecturii din lemn. Porți sculptate în lemn, cu ornamentații bogate. *Fildu de Jos* (atestat documentar în 1249) – DN 1G, *case bătrâneşti* în stilul zonei Almaşului; porți sculptate din lemn.

Guruslău

Localitate (atestată documentar în 1441) – DC 58, ce aminteşte de o glorioasă pagină din lupta poporului român pentru neatârnare. Monument (1976) în amintirea victoriei lui Mihai Viteazul asupra trupelor lui Sigismund Bathory. Vechiul monument ridicat de ASTRA a fost aruncat în aer de horthyşti în noiembrie 1940.

Moigrad

Sat (DJ 191 C) la poalele Măgurii Moigradului, pe al cărei platou se află importanta aşezare dacică fortificată - Porolissum - pomenită de Ptolemeu în a sa *Geographia*. Coloniştii romani, împreună cu populația dacică din aşezarea de pe Măgura şi din împrejurimi, construiesc o nouă aşezare în imediata apropiere a Măgurii, care are acelaşi vechi nume dacic – Porolissum.

Sărmăşag

Comună (atestată în 1355) – DN 1 F. Centru minier. Depozit arheologic.

În împrejurimi:

- Satul Chieşd (atestat documentar în 1461) – DJ 108 F. Monument istoric şi de artă feudală (sec. XVIII); gorunul lui Mihai Viteazul (după legendă, aici ar fi poposit domnitorul român înainte de victoria de la Guruslău).
- Comuna Bobota (atestată în 1213) – DN 1 F. Fântâna lui Gheorghe Şincai.

Sînmihaiu Almaşului

Comună situată pe valea Almaşului (DN 1 F), centru reprezentativ de artă populară sălăjeană. Biserică de lemn – monument istoric şi de arhitectură populară (1794). În împrejurimi:

- Satul Dragu – DJ 109. Rezervație arheologică din neolitic şi epoca bronzului; aşezare daco-romană, drum roman; Castelul Bethlen (1500); obiceiul „vlojoi" (măsuriş).

4.3. Scurt istoric al turismului urban şi resurse de atractivitate turistică. Puncte de vedere

Urmărirea turismului urban (deci a acelui model de turism care se grefează în toate dimensiunile lui pe matricea organismului urban) este indisolubil legată şi coordonată de evoluția în timp a oraşului. Din această perspectivă, este posibil să fie evidențiate, la scară macrotemporală şi spațială, patru generații majore de oraşe secondate dentritic de una sau mai multe familii, în acord cu segregările consumate în plan social şi economic.

Fiecare dintre aceste generații şi/sau subgenerații va detaşa cauzal unul sau mai multe tipuri de manifestare a fenomenului turistic:

- generația oraşelor antice – turism inițiatic, de factură dominant culturală;
- generația oraşelor feudale, cu: faza turismului obscur (sec. IV-IX), determinată de un proces complex de dezurbanizare, de resuscitare (sec.X-XIII), pe baze economice, îndeosebi comerciale şi cultural-religioase; şi faza turismului renascentist (sec. XIV-XVII) sau vârsta de apogeu a turismului urban medieval;

- generația oraşelor moderne, cu un turism de anvergură (polivalent, prin tipurile şi formele practicate, social, prin caracterul de masă, intensiv, prin dinamica spațială şi cantitativă a circulației turistice);
- generația oraşelor contemporane, care corespunde turismului gregar, specific marilor aglomerări urbane.

Resursele de atractivitate turistică trebuie privite din mai multe puncte de vedere: *valoare*, *calitate*, *distribuție spațială* şi *accesabilitate*.

Ca urmare, un element de atractivitate turistică are o anumită valoare, descoperită şi promovată, corespunde unui anumit nivel calitativ, variabil în timp, este localizat într-o matrice a fondului turistic, fiind accesibil turiştilor în unul sau mai multe moduri.

a. Valoarea. Un element devine sursă de atractivitate turistică în urma conştientizării acestui fapt de către om. Este considerat ca obiectiv turistic, deoarece i s-a creat o valoare.

Valoarea turistică a unui element este percepută diferit de la o persoană la alta în funcție de: aria culturală de proveniență a turistului; personalitatea turistului, definită prin ansamblul de caracteristici, credințe, convingeri, atitudini şi obiceiuri; modul de întocmire a materialului publicitar; tehnicile de difuzare a informațiilor turistice de către ghid; grupa de vârstă şi sex, profesie, clasă socială; vreme; anotimp etc. Aşa se explică de ce unele obiective turistice, aparent fără prea mare valoare, ajung mult mai cunoscute şi valorificate turistic în raport cu altele, remarcabile din acest punct de vedere. Construcția imaginii unui obiectiv turistic se sprijină pe informațiile furnizate de geografi, istorici, etnologi, biologi etc. Avându-se la dispoziție diverse studii, s-au putut extrage trăsăturile de ansamblu, definitorii pentru diferite spații. Prin regiunea Bucovina se înțelege îndeosebi multitudinea de mănăstiri, unele întărite sau cu picturi exterioare. Valea Prahovei este o arie destinată aproape exclusiv turismului de agrement. Delta Dunării se impune prin peisajul aparte şi varietatea floristică şi faunistică. Vestul României corespunde aliniamentului de stațiuni cu ape termale, iar Transilvania, prin oraşe cu importante vestigii de artă medievală.

b. Calitatea. Cunoscută fiind puternica activitate de modelare exercitată de natură asupra cadrului natural şi antropic, nici resursele de atractivitate turistică nu fac execepție de la asemenea procese. Atât obiectivele turistice de factură antropică, cât şi cele de proveniență naturală sunt supuse unor presiuni continue din partea agenților hidroatmosferici şi biologici, nefiind exclus omul şi activitatea sa. Ca urmare, o cascadă tinde spre profilul de echilibru sau pârâul care o formează îşi creează un curs subteran, un arbore secular este sfâşiat de o furtună sau, pur şi simplu, putrezeşte datorită vârstei, ruinele unei cetăți transformate în groapa de gunoi a unei localități, un râu altădată curat este în prezent poluat, un lac glaciar amenințat cu dispariția prin colmatare, un muzeu afectat de un incendiu, centrul medieval al unui oraş transformat în cartier cu blocuri noi etc. Atât în cazul resurselor turistice, cât şi în cel al potențialului turistic, este absolut necesară confruntarea cu terenul, deoarece acestea sunt într-o continuă transformare, uneori chir condamnate la dispariție.

c. Accesibilitatea. Orice element, indiferent de proveniență, devine sursă turistică, dacă este accesibil turistului. Acest aspect trebuie înțeles prin prisma a cinci variabile: distanța, timpul necesar deplasării, tipul şi calitatea mijloacelor de transport, tipul şi calitatea căilor de comunicație, valoarea peisagistică (turistică) a traseului. Gradul de accesibilitate influențează, în mod direct, valoarea unui obiectiv turistic, deoarece se răsfrânge asupra eficienței economice. Căile şi mijloacele de transport în turism sunt deosebit de variate, unele constituind chiar sursa de atractivitate pentru turişti.

Între modalitățile de acces menționăm: pe cale aeriană (avion, elicopter, deltaplan, balon, zepelin, paraşută, parapantă etc.); pe cale acvatică (vapor, barcă, caiac, plută, submarin, batiscaf etc.); pe cale terestră (tren normal, tren cu cremalieră, drezină, mocăniță,

pedestru – plimbare sau cățărare, autocarul, microbuzul, automobilul, maşina de teren, căruța, caleaşca, trăsura, sania trasă de cai, acvestru, bicicleta, sania, schiurile etc.); cu mijloace de transport speciale (telecabină, telescaun, teleschi etc.).

În unele regiuni turistice cu numeroase puncte de atractivitate, dar greu accesibile datorită slabei dezvoltări a infrastructurii de transport, pentru buna desfăşurare a actului turistic se impune utilizarea combinată. Transferul turiştilor se va face cu eficiență maximă, urmărindu-se corelarea în timp şi din punctul de vedere al capacității de transport. Vor fi evitate perioadele de aşteptare între mijloacele de transport, fie printr-o bună corelare, fie prin activități complementare incluse dinainte în pachetul de servicii turistice. Modul de acces la un obiectiv turistic este condiționat şi de anotimp, vreme, ciclu diurn, acționând în multe situații ca factori restrictivi sau limitativi. În funcție de anotimp, mijloacele de transport pot sau nu să se preteze la anumite trasee. Astfel, sania trasă de cai corespunde exclusiv anotimpului de iarnă, plimbarea pe poteci supuse pericolului de avalanşe este interzisă iarna etc. De asemenea, vremea reprezintă o variabilă cu implicații majore în structura transportului în turism. Perioadele ploioase nu permit utilizarea bicicletei, a telescaunului, a căruței etc. Drumurile de țară neasfaltate devin impracticabile, iar splendoarea peisajului este mult diminuată. Ciclul diurn condiționează accesul prin excluderea unor trasee pe timp de noapte. Accesibilitatea în turism se traduce şi prin densitatea şi varietatea elementelor de atractivitate pe unitatea de distanță, urmărindu-se ca itinerariul să nu atingă decât maxim o dată fiecare punct.

d. Distribuția spațială. Abordarea resurselor turistice, din acest punct de vedere, implică localizarea acestora în teritoriu, unele în raport cu altele, în funcție de poziția structurilor de primire şi a căilor de comunicație. Întocmirea hărților turistice, a ghidurilor turistice, a sistemelor informatizate utilizate în turism se sprijină pe un set de reguli şi metode rezultate din practica geografică. Modalitățile de reprezentare grafică a informațiilor turistice sunt extrem de variate, încercându-se reducerea pe cât posibil a efortului depus de turişti în utilizarea lor. Prin reprezentare grafică înțelegem întocmirea unor hărți complexe din punct de vedere turistic, nu doar punctiform (vârfuri, cascade, muzee etc.), ci şi cu surprinderea caracteristicilor reliefului, vegetației şi a căilor de comunicație. Combinația relief-vegetație-drumuri permite stabilirea unor grade de dificultate, pe sectoare, necesare în aprecierea corectă a itinerariilor, mai ales în cadrul turismului montan. Un alt element de bază este scara de proporție a hărții care se alege după caz, urmărindu-se funcționalitatea. Considerăm că abordarea geografică a resurselor de atractivitate turistică este indispensabilă unei bune funcționări a actului turistic.

5. RESURSE TOPONIMICE, ISTORICE ŞI SPORTIVE. RESURSE TURISTICE

5.1. Mărturiile toponimice şi istorice – resurse turistice

În *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania* (C. Suciu, 1968), starea denumirii municipiului Zalău se prezintă astfel: anul 1220 – *villa Ziloc*, 1246 - *curtis pantificalis-episcopalis - Zyloc*, 1282 – *Zylah*, 1318 – *Zyloh*, 1344 – *Zillach*, 1475 – *Oppidum Zylah*, 1570 – *Ziloch*, 1601 – *Zila*, 1808 – *Zilahu*, *Zalahu*, *Waltenberg vel Zillenmarkt,* 1839 – *Szilaj-Szilagy*, 1850 – *Szilaju*, 1854 – *Zilah*, *Waltenberg*, *Zalău*.

Problema denumirii oraşului a preocupat de multă vreme pe cercetători, iar vechimea numelui, cât şi forma sa, care s-au păstrat pe cale orală şi mai târziu scrisă, a iscat în timp multe idei controversate. Petri Mór, în lucrarea ***Szilagy varmegye monographiaja – 1901*** (vol. II, pg. 449 - Fig. 10), aminteşte de părerea lui Szikszai Lajos, care susține, la 1896, că numele provine din limba turcă. Astfel, *Silah* sau *Silaj*, în limba turcă, înseamnă „cingătoare în care se țin armele". De la aceste denumiri ar fi derivat şi ungurescul *Ziloh*, din care apoi s-a format numele românesc al oraşului.

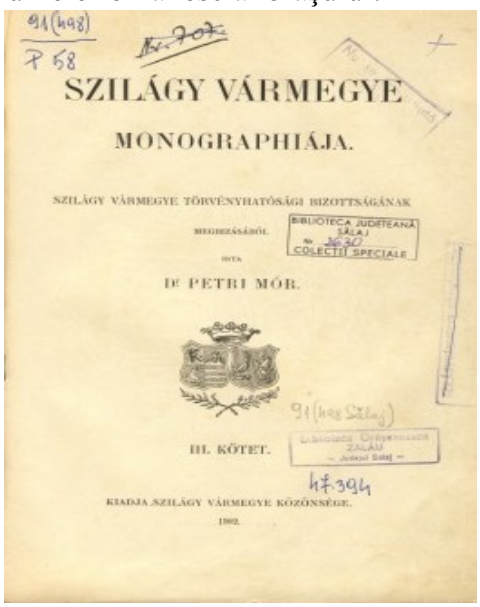

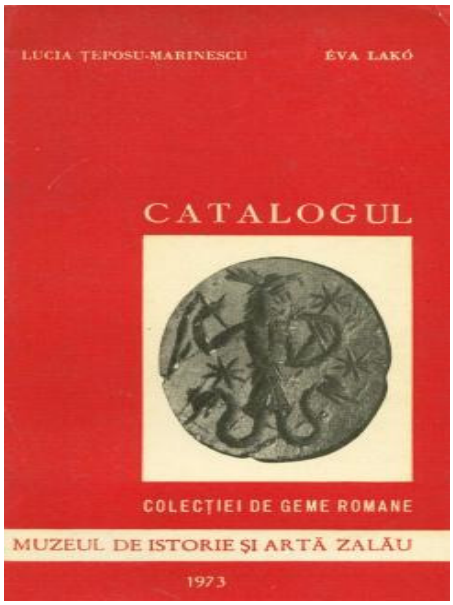

Fig.10. Coperta lucrării *Szilagy varmegye monographiaja* şi a lucrării *Catalogul colecției de geme romane*

Dr. Pethó Şandor susține originea dacică a numelui *Zilaj*, care, în limba vetero-slavă, înseamnă „brâu" şi aminteşte că în Muntenegru este un munte în formă de semicerc care se numeşte Zilaj. Numele a fost adus de daci când au venit din sudul Dunării, văzând că **locul acesta este înconjurat de munți**. Această teorie este racordată la tezele maghiare imigraționiste ale timpului, conform cărora românii vin din sudul Dunării şi se stabilesc în Transilvania.

Caba Vazul, originar din Ortelec, susține, în prefața lucrării *Szilagy vármegye roman népe nyelve es népkoltészete* [*Poporul român al Comitatului Sălaj, limba şi folclorul lui*], Viena 1918, că denumirea de *Szilgáyar* ar deriva din *Zilah*, iar *Szilágyság* ar proveni de la cuvântul *szil-szilfa*, adică „ulm", cu formele de scriere mai vechi *Sylfa - Zilag - Zylagh*.

Szabo T. Attila publică la Turda, în anul 1936, o broşură despre toponimia istorică a oraşului din secolul XIV, în care arată că „Este neîndoios că denumirea oraşului Zalău nu are origine maghiară, dar şi aceea e sigur că această denumire nu poate fi explicată din limba nici

unui popor, care a locuit pe acest teritoriu. E mai presus însă de orice îndoială că forma actuală a denumirii româneşti a oraşului *Zălau* - e incorect *Zălău* sau *Zalău* – este o derivare a denumirii maghiare"

Grațian Marcuş, enunță o părere absolut originală în care surprinde rădăcina comună între *zal* şi numele ce-l dădeau dacii zeului lor Zalmoxis, şi arată că este varianta cea mai veche, consemnata de Herodot. În sprijinul acestei interpretări vin mărturiile transmise peste milenii de poporul român prin pronunțarea perseverentă, clară şi categorică: *Zăl-au*, *Zăl-auă*, *Zalău* sau chiar *Sălaj*. Avem Sâncrai, Sânmihai, Sânpaul, Sânpetru etc., - de ce n-am putea admite faptul că aşezarea noastră ar fi fost închinată lui Zalmoxis?

Un alt exemplu elocvent este dat de forma numelui oraşului Satu Mare. Toată populația pronunța „Sătmar", şi aşa a fost receptat şi scris de Anonymus - Zotmar. Tot astfel a fost auzit şi Zălau, Zălauă sau Zălav şi reținându-se rădăcina *Zăl* a cărei *ă* n-a putut fi pronunțat, s-a consemnat *Zil*, şi pentru că nu era vorba de vreun deal sau vreo apă, s-a adăugat latinescul *locus*, ceea ce şi în limba maghiară prin *lak* sau *laka* înseamnă aproape acelaşi lucru, deci a rezultat *Zyloc*, *Zilac*, cuvinte foarte apropiate de forma de astăzi.

Cronicarul Szamakozy, adaugă acestor forme mai sus amintite, pe acea care denumea teritoriul geografic, adică aceea de *Zilagy*, confirmându-se astfel originea comună a celor două denumiri: Zalău şi Sălaj. Daca înțelesul de Zilak, Zilok era de aşezare, loc, cu determinantul Zil, germanii au tradus aceasta prin târgul sau târguşorul celor din Zill, ei denumindu-i pe localnici cu termenul de *zillen* + *markt*, iar locul *Zillien*. Tot ei au apreciat frumusețea munților şi pădurilor asociind cuvintele Wald + berg scris uneori Walthenberg (muntele cel stăpânit, ocupat). Totuşi, pare mai plauzibilă forma Warten + berg (pentru cel străjuit, datorită turnurilor de apărare romane existente).

Dr. Alexandru V. Matei (Năzuința, 1978) afirmă că denumirea de Zalău poate fi legată cu succes de numele dac *Zilai*, care înseamnă vin, argumentul autorului fiind *practicarea străveche a viticulturii* pe aceste meleaguri.

Dar iată cum descrie în singurul număr al revistei „ Țara Silvaniei" apărută la Zalău în august 1940, cu puține zile înaintea Dictatului de la Viena, la paginile 100-101, Leontin Ghergariu întreaga problematică văzută de el a denumirii acestei localități:

„*Iată o localitate fericită. Dacă din punct de vedere edilitar n'a progresat, apoi din cel al numelui cred că e unică în țară. De unde până mai ieri i se spunea Zălau, azi îi zice fiecine cum vrea.*

Unii, luând ca bază radicalul vechi, i-au dat forma cuvintelor româneşti terminate în ***-ău****, deci îi zic: Zălău. Alții n'au mai ținut socoteală de forma veche şi au refăcut numele, tot după cuvintele terminate în «-ău», dar cu radicalul mai uşor de exprimat - Zal şi au fixat deci numele localității în Zalău.*

Poporul, localnicii, îi zic Zălau. Numele oraşului e foarte vechi. El e atestat începând cu anul 1135. În cronica lui Anonymus se vorbeşte de Zyloc şi Ziloc, eventual citit Siloc, localitate în partea «Mesesinas». Din acest nume se poate explica în parte numele unguresc al oraşului: Zilah, care fără îndoială are acelaş radical ca şi numele unguresc al județului: Szil-ágy.

Pe noi ne preocupă numele românesc al Zălaului, care are la fel acelaş radical cu numele județului: Săl-aj. - Ce origine are acest nume ?

Radicalul Sal poate fi explicat în multe forme. N. Drăgan susține că e de origine slavă: Solo, Sala = pământ gras. V. Motogna porneşte dela cuvântul sanscrit Sala = apă. Alți filologi îl derivă din germanul Sal, Saal, alții din ungurescul Száló, etc. Care are dreptate ? Nu putem preciza. Vom încerca să arătăm altădată.

Pentru moment vom aminti că localitate cu numele Zala exista şi în Ungaria. În județul Sălaj apoi mai sunt o serie de localități, afară de Zălau, cari au în numele lor românesc radicalul Sal. Aşa sunt: Săl-ățig, Săl-sâg, Săl-işte, Săl-acea, Săr-ăuad, Săr-văzel, Valea Săl-ajului. Localități cu radicalul numelui Sil: Sil-vaş, Şil-imeghiu (azi Ulmeni), Şil-indru. Cu Sol şi Sal (Zal): Zal-noc, Sol-ona şi numele vechiu al județului: Sol-nocul de Mijloc.

Prin urmare o serie întreagă de localități, cari îşi aşteaptă explicarea originii numelor. Deocamdată vom căuta să fixăm forma adevărată a numelui oraşului Zălau. Care va fi aceasta formă ? Fără îndoială cea întrebuințată de localnici, de popor, care e cea mai veche şi cea mai justificată. Pentru forma aceasta: Zălau, este şi N. Drăgan în lucrarea sa: «Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei» (Acad. Româna XXI, Bucureşti, 1933), unde spune: «Zălaul, adeseori greşit Zalău, după analogia cuvintelor în -ău»... La această părere s'a asociat şi d. sextil Puşcariu. Dar N. Drăgan nu ne explică motivul pentru care nu este corect Zalău. Fixăm deci că nu e bine spus nici Zălău, nici Zalău, ci forma corectă e: ***Zălau***.»"

- *Neoliticul*. Neoliticul mijlociu este reprezentat de un nucleu de obsidian, topoare de piatră, găsite pe străzile Kossuth, Olarilor etc. Din aceeaşi epocă, pe partea stângă a văii Miții a fost identificată prin săpături o aşezare de locuințe de suprafață, cu pereți de chirpici, indicând cultura Tisa-Polgar (Tisa II-Herpaly). Neoliticul târziu a fost identificat tot pe valea Miții, prin scoaterea la iveală de ceramică pictată, indicând cultura Bodrogkeresztur (Acta Musei Porolissensis, nr. 4/1980, p. 31 şi nr. 7/1983, p. 20).
- *Epoca bronzului* este atestată deocamdată numai de o aşezare situată pe valea Miții, pe locul „Tăneiul lui Winkler" - „Winklertanya" şi aparține culturii Otomani, de altfel o cultură caracteristică pentru vestul României.
- *Epoca fierului* a lăsat urme şi mai numeroase. Astfel, din prima parte numită Hallstatt există descoperiri de brățări de bronz şi alte piese. A doua parte, numită Lá Téne - este atestată prin monede dacice de argint, aşezări dacice etc.
- *Antichitatea clasică romană*, este prezentă prin turnuri romane de pândă şi observare construite din piatră (Acta Musei Porolissensis, nr. 9/1985, pp. 143-218), valuri de apărare, baraje din piatră şi pământ, turnuri de pază etc.

În lumina documentelor, Zalăul este una din localitățile cele mai vechi menționate documentar din țară, iar existența sa în forma urbană este printre primele oraşe de pe teritoriul României de astăzi (cca. patru milenii). Afirmăm că locuitorii săi de început au fost dacii, mai târziu slavo-românii, ulterior (după anul 906) - Zalăul s-a dezvoltat sub dominație maghiară, şi oricum, până la marea unire de la 1918, istoria lui a fost în mare proporție maghiară (la 1150-germanii; la 1246-tătarii, armenii, rutenii, tăuții etc.). Ceea ce este însă tot atât de adevărat, este că mediul din jurul său, contiguitatea, a fost pur românească, ca şi faptul că Zalăul nu s-a putut dezvolta izolat de această vecinatate sau în afara unei legături strânse sau a unei colaborări cu aceasta.

Prima consemnare scrisă cu privire la Zalău este realizată într-un document istoric - *Gesta Hungarorum* [*Faptele ungurilor*], opera lui Anonymus, notarul regelui Bela al IV-lea al Ungariei, în care este menționată existența unei populații destul de numeroase pe aceste meleaguri, făcând parte din voievodatele lui Menumorut şi Gelu. Se poate afirma că Zalăul exista ca aşezare omenească în jurul anului 900. Cea dintâi atestare documentară cu dată certă a Zalăului este cea din anul 1220 când în Registrul Scaunului de judecată Oradea a fost înregistrată învinuirea şi sentința dată pentru un furt săvârşit de un cetățean din „Villa Ziloc".

La 1 august 1473, Matei Corvin, regele Ungariei şi al Boemiei, a numit Zalăul pentru prima dată oraş, printr-un privilegiu care împreună cu „dreptul paloşului" scotea oraşul de sub dominaţia economică a comitatului, acordându-i dreptul de comerţ liber cu toată ţara. Acest privilegiu oferea oraşului independenţa economică, într-o vreme când bunul plac al nobilului şi suveranului era singurul criteriu de împărţire a dreptăţii şi conducere a statului.

El declară Zalăul Oraş Târg „Oppidum Zilah", recunoscându-i astfel statutul de oraş: „*Din porunca domnului rege, Noi Matia, regele Ungariei, Boemiei, etc., dăm de ştire şi facem cunoscut prin cuprinsul (scrisorii) de faţă tuturor că noi atât la smerită rugăminte stăruitoare a credicіosului nostru părinte în Hristos, domnul Gabriel, episcopul bisericii Albei Transilvane, prezentată de el maiestăţii noastre tocmai de aceea, cât şi pentru înlesnirea şi folosul târgului său numit Zalău, aşezat în comitatul Solnocul de Mijloc şi al locuitorilor acestuia, am hotărât să încuviinţăm cu milostivire şi să hărăzim prin puterea (scrisorii) de faţă şi am încuviinţat şi hărăzit să se ţină veşnic târguri libere sau târguri anuale de fiecare sărbătoare… a lui Paul Emeritul şi a apostolilor Filip şi Iacob precum şi în zilele care premerg şi urmează aceste sărbători... îndestulătoare în fiecare an cu toate acele libertăţi şi prerogative cu care ţin târgurile sau târgurile anuale oraşele noastre libere sau satele noastre, totuşi fără prejudiciul târgurilor sau târgurilor anuale libere ale altora. Drept aceea pe voi toţi negustorii şi târgoveşii precum orice călători, prin rândul (scrisorii) de faţă vă încredinţăm, vă înştiinţăm şi vă asigurăm ca la mai sus-zisele târguri sau târguri anuale libere hotărâte şi care se ţin în sus-zisul târg Zalău în modul de mai sus, să veniţi şi să vă grăbiţi cu venitul cu toate mărfurile, lucrurile şi bunurile voastre în siguranţă, liber şi fără orice frică sau teamă în privinţa lucrurilor şi persoanei voastre, ajunşi acolo şi stând cu negustoria voastră, vă puteţi întoarce la locurile voastre sau altele unde doriţi, lucrurile şi persoanele voastre fiind totdeauna sub protecţia şi ocrotirea noastră, specială. Şi voim să se pună a vesti pe faţă şi deschis aceste lucruri prin târguri şi alte locuri obşteşti (scrisoarea) de faţă fiind citită să fie restituită celui care o înfăţişează. Dat în Buda în sărbătoarea fericitului apostol Petru în lanţuri, anul domnului omiepatrusuteşaptezecişitrei, al domniei nostre şasesprezece, al încoronării zece*".

Alte momente demne de menţionat sunt:

- la sfârşitul sec. al XVI-lea, oraşul aparţinea Transilvaniei şi avea o conducere administrativă autonomă, alcătuită din 33 de senatori aleşi, dintre care unul era primar;
- în sec. al XVII-lea, o cronică menţionează pentru prima dată ocupaţiile locuitorilor oraşului: curelari, olari, rotari, pantofari, măcelari, croitori, fierari, dulgheri, pălărieri şi, nu în ultimul rând, armurieri;
- în anul 1601, când, după victoria de la Guruslău a lui Mihai Viteazul, patronul spiritual al oraşului Zalău se bucură de propriile reguli administrative, legislative, fiscale şi militare, precum şi de o autonomie reală care oferea libertăţi concetăţenilor;
- în anul1968, Zalăul devine reşedinţa judeţului Sălaj;
- în anul 1979, Zalăul dobândeşte rangul de municipiu.

5.2. Turism prin resursa economică

Având o aşezare strategică importantă în calea trecătorilor din şi spre Transilvania, Zalăul s-a dezvoltat ca oraş medieval în legătură cu *drumul sării* care trecea prin localitate şi prin Poarta Meseşului (*per quam solent deffere sales*), precum şi în legătură cu vama din acest loc şi cu comerţul dintre Transilvania şi Ungaria.

La 24 iunie 1370, regele Ludovic I acordă Zalăului dreptul de a ţine un târg anual în ziua de 13 iulie, ceea ce atestă faptul că încă de pe *vremea când aşezarea era un sat*, a fost

un centru de desfacere a produselor. Datorită dezvoltării localității, Matei Corvin majorează numărul zilelor de târg la trei, acordând dreptul de a se ține şi în zilele de 10 ianuarie şi 1 mai. Produsele proprii pe care le vindeau locuitorii Zalăului proveneau atât din *agricultură*, cât şi din producția *meşteşugărească*. Aşezarea geografică favorabilă, în Depresiunea Zalăului, pe valea cu acelaşi nume, având o climă temperată, umedă, cu toamne lungi şi primăveri relativ timpurii, au creat condiții favorabile pentru dezvoltarea intensă a viticulturii. În urma cultivării viilor, *vinul a devenit o marfă valorificată* atât de locuitorii târgului, cât şi de stăpânul feudal.

În 1594, cardinalul Andrei Bathory, stăpânul feudal de atunci al târgului, obține de la principele Sigismund Bathory un privilegiu în care se prevede în mod special ca pentru vinul provenit din viile din Zalău să nu se plătească nicio tricesimă (3,3%), nici de către aceşti locuitori, dar nici de cei care au cumpărat şi transportat vin din acest oraş. Locuitorii Zalăului au ținut atât de mult la menținerea acestei scutiri, încât, prin intermediul lui Dimitrie Náprágyi, şi-au prezentat privilegiile şi scrisorile cu libertăți lui Mihai Viteazul, iar apoi, în 1614, lui Gabriel Bethlen, stăruind, în special, pentru obținerea în continuare a scutirii de date în privința vămilor pentru vinul produs în viile lor. Acest lucru demonstrează faptul că *viticultura şi valorificarea vinului produs avea o mare importanță în viața economică a oraşului* şi, aşa cum demonstrează documentele, îşi va menține această pondere mult timp.

În anul 1862, a fost o producție extraordinară de struguri şi vin, de o calitate foarte bună. Alți ani favorabili au mai fost 1867, dar mai ales 1868, când s-a consemnat în cartea galbenă a oraşului: „Dumnezeu ne-a binecuvântat hotarele, ca, de altfel, întreaga țară cu cereale, iarbă şi struguri”. Pe lângă cultivarea viței de vie, locuitorii din Zalău se mai ocupau şi cu *pomicultura*, dovedit şi de un document angevin de pe la 1410, care pomeneşte de livezi de meri, peri, nuci ce acopereau dealurile localității. De asemenea, cei din Zalău cultivau şi cereale, deoarece, potrivit actelor pe care le avem din secolele XVI-XVII, în funcție de productivitatea sesiilor cultivate, dădeau dijmă din grâu şi ovăz.

Desigur, *multe privilegii primite de localitate* au influențat hotărâtor dezvoltarea rapidă a comerțului şi a meşteşugurilor, creşterea numărului de meşteşugari şi negustori, dar o delimitare clară a acestor categorii sociale nu se poate face cu exactitate, deoarece aceştia se ocupau în continuare şi cu agricultura, în special cu viticultura. În cartea de socoteli de la Gilău, din 1609, la Zalău, dintre 143 nume de iobagi, 43 de persoane poartă nume de meşteşugari: cizmar (8), croitor (7), fierar (6), blănar-cojocar şi olar (câte 5), curelar, blănar, meşter de cupe (câte 2) morar (1). Unii dintre ei se asociază şi creează *bresle*, aşa cum fac croitorii din Zalău asociați cu cei din Crasna şi cojocarii blănari asociați cu cei din Crasna şi Boghiş la 1511. Aceste bresle la rândul lor primesc privilegii de la conducători, pentru buna desfăşurare a muncii şi libera desfacere a produselor lor, privilegii întărite de-a lungul secolelor. Astfel, statutul cizmarilor din Zalău a fost întărit la Alba Iulia de Sigismund Báthoryi, iar la 10 martie 1635, au obținut şi un privilegiu din partea principelui Gheorghe Rákóczi I. Abundența de materii prime, cererea de produse, a făcut să se înmulțească numărul meşteşugarilor. În anul 1854 se consemnează pe teritoriul oraşului prezența a 41 măcelari, 53 gubari, 13 curelari, 47 olari, 114 tăbăcari, 215 cizmari, 11 croitori, 13 tâmplari, 26 croitori de lux, 13 lăcătuşi, 40 pielari, 9 fierari, 1 țesător, 65 franzelari, 2 vădrari, 13 covrigari, 1 tinichigiu, 2 sitari, 1 bronzar, 2 năsturari, 1 brutar, 1 ceasornicar etc., în totalitate 719 meseriaşi la o populație de 4.514 locuitori. Dintre aceştia, majoritatea erau grupați în bresle. Documentele amintesc despre *breasla croitorilor* al căror statut va fi reconfirmat de către împăratul Carol al VI-lea. Apoi despre *breasla cojocarilor*, care vor primi reconfirmarea statutului lor atât din partea lui Sigismund Báthoryi la 1594, cât şi din partea lui Gabriel Bethlen la 1613 şi o serie de privilegii pentru buna calitate a mărfurilor şi buna

desfacere a acestora pe *piețe*. Un meşteşug vechi şi caracteristic sfârşitului epocii medievale era şi cel al *dârstorilor*. Produsul acestui meşteşug numit gubă (suman) era făcut din lână sub forma unui postav care inițial era făcut la Zalău şi dus la Plopiş unde era croit, împodobit şi finisat, ulterior, *guba* făcându-se în întregime la Zalău. În 1744, breasla primeşte privilegii de la împărăteasa Maria Tereza, peste zece ani existând în oraş 122 membri ai breslei, care realizau o producție anuală de circa 3.000-4.000 gube. Bresle mai aveau în oraş şi tăbăcarii, cizmarii, măcelarii, rotarii, brutarii, lăcătuşii, pălărierii şi olarii. Ei produceau vase de uz comun nesmălțuite, farfurii, ulcioare, căni pentru apă, oale, vaze, ploşti, forme pentru cozonaci. Smălțuite erau numai farfuriile, ulcioarele, iar specifice numai pentru olarii din Zalău erau vasele pentru stropit în vie şi ulcioarele. Culorile preferate erau albastru, verde şi maro pe fond alb-crem. În anul 1885, olarii din Zalău trimit o serie de produse la *Expoziția industrială de la Budapesta* unde obțin o serie de diplome şi medalii. O altă activitate aducătoare de venituri pentru locuitorii Zalăului a fost şi *negoțul cu fier*, adus din Gemer (Slovacia) sau din Ungaria, pe care îl vindeau pe piața Clujului sau prin intermediul clujenilor, al celor din Braşov, Sighişoara. Printr-un act emis de Ioan Zápolya, voievodul Transilvaniei, la 29 mai 1517, se interzice vămuirea locuitorilor târgului Zalău pentru comerțul cu fier, pe motiv că s-au bucurat din vechime de această liberate. La sfârşitul secolului al XVI-lea, cărăuşii negustori de fier din Zalău intrau în conflict cu consiliul oraşului Cluj, aceştia din urmă solicitând vânzarea fierului şi a produselor din fier în piața oraşului, numai pentru clujeni, care duceau lipsă de aceste mărfuri. Dar, din scrisoarea dată de principele Sigismund Báthory la 17 decembrie 1594, se porunceşte magistrului oraşului Cluj să nu cuteze să-i împiedice pe cei din Zalău, ca, potrivit vechiului obicei, să vândă fierul, oțelul, lanțurile şi alte mărfuri şi unelte de fier aduse din Ungaria. *În 1806, după tratative îndelungate, oraşul a plătit lui Wesselényi Miklós suma uriaşă de 40.000 de florini pentru a-şi răscumpăra dijma pe viață şi a se elibera din iobăgie, iar în 1833, restul sumei de 40.000 care însemna răscumpărarea totală.* Realizarea sumei indică *prosperitatea oraşului* şi că veniturile din vin, țuică erau foarte rentabile.

5.3. Evoluție teritorială. Zone funcționale. Zone turistice

În perioada interbelică, Zalăul era încă singurul oraş din Dealurile Silvaniei *având înfățişarea unui târg care păstra multe din trăsăturile ruralului*. Constituia însă un centru de convergență datorită funcției administrative. Pe lângă instituțiile corespunzătoare unei reşedințe de județ, dispunea de instituții de învățământ (gimnazii, şcoală normală), culturale (teatru), poligrafie şi ziar local.

Între 1950 şi 1968, oraşul Zalău a fost reşedință de raion în cadrul regiunii Cluj, iar în 1968 redevine reşedința județului Sălaj, cunoscând o creştere foarte rapidă pe plan economic.

De-a lungul existenței sale, Zalăul a trecut prin fazele de sat medieval, târg medieval (*oppidum*) între 1370 şi 1542 şi oraş (*civitas*) după 1542, cu o întrerupere între 1848 şi 1870, ajungând la condiția de aşezare cu trăsături urbane propriu-zise în ultimele două decenii. Extinderea aşezării în secolele următoare (XVI-XIX) s-a produs în aval. Pe suprafața conului aluvial al pârâului Meseş a fost amplasată piața centrală, cu principalele construcții publice în prima fază de urbanizare. Construcțiile de locuințe au ocupat terasele imediat învecinate şi apoi glacisurile deluvio-coluviale. Puternica dezvoltare a meşteşugurilor şi întărirea breslelor este reflectată şi de denumirea unor străzi (Cojocarilor, Olarilor).

În intervalul 1900-1960, oraşul avansează în aval pe râul Zalău, dar nu cu mult mai jos de actualul centru civic. Zalăul îndeplineşte în continuare funcția de reşedință de județ şi

apoi pe cea de reşedinţă de raion. Se dezvoltă rolul lui cultural zonal după 1918, dar industria rămâne slab reprezentată.

După 1968, se produce o creştere explozivă, determinată de amplasarea a o serie de întreprinderi industriale de capacitate mare. În consecinţă, se intensifică foarte mult construcţiile de locuinţe pentru populaţia migrată din mediul rural. Oraşul se extinde mult spre nord, dar şi lateral, pe terase şi glacisuri.

Dezvoltarea oraşului Zalău a fost puternic influenţată de factorul geomorfologic, aşezarea luând o extindere mai mare în arealele convergenţelor morfohidrografice, între care se interpun sectoare de legătură. În acest fel, a rezultat o formă longitudinală cu câteva ramificaţii (Ortelec, str. Crasnei). Textura de ansamblu este liniar-tentaculară, dar, pe spaţii mai mici, se identifică o textură rectangulară. În cursul evoluţiei oraşului, îndeosebi în ultimele decenii, pe măsura creşterii importanţei funcţiilor (în primul rând, a celei industriale, dar şi de transporturi, comerciale, administrativ-culturale), a creşterii rapide a populaţiei şi expansiunii teritoriale s-au diferenţiat tot mai pregnant zonele funcţionale în structura urbană, ele reprezentând corespondentele de ordin material şi rezultatul exercitării funcţiilor. Ca probleme prioritare pentru Zalău, rămân în continuare alimentarea cu apă potabilă, optimizarea circulaţiei rutiere, extinderea spaţiilor verzi şi de agrement.

Zona rezidenţială are o suprafaţă de 420 ha (44% din intravilan), rezultând o densitate urbană netă de 172 loc./ha, foarte ridicată comparativ cu celelalte oraşe ale regiunii.

Principalele cartiere de locuinţe sunt noi sau relativ noi, formate, în general, din blocuri de tip P+4, urmate de cele de tip P+9. La intrarea dinspre Culmea Meseşului (Cluj-Napoca) sunt dispuse cartierele Brădet şi Stadion (mai recente), iar apoi, la est de artera principală (Mihai Viteazul), Păcii şi Porolissum. De la centrul civic spre zona industrială şi spre vest faţă de axa principală se desfăşoară cartierul Simion Bărnuţiu (construit în anii '70) şi în continuare, mai recente, Dumbrava I, Dumbrava II şi Dumbrava Nord, ultimul mergând în paralel cu zona industrială. Acestea se desfăşoară etajat, pe cele trei trepte de terasă şi pe versantul învecinat. Cartierele formate din locuinţe vechi sunt situate în partea dinspre amonte a oraşului, mai importante fiind Traian şi cel axat pe str. Crasnei, apoi sectorul care flanchează cartierele Brădet şi Păcii. La acestea se adaugă Ortelecul. Condiţiile cele mai bune de construibilitate le oferă podurile de terase ale râului Zalău dezvoltate îndeosebi pe partea stângă arealele de convergenţă morfohidrografică - în special, conul aluvial de la confluenţa Meseşului cu Zalăul -, apoi glacisurile deluvio-coluviale. Creşterea rapidă a populaţiei oraşului a impus extinderea construcţiilor de locuinţe pe terasa superioară (55 m) şi pe versanţi (cu până la 20° pantă), fapt ce a necesitat investiţii suplimentare pentru un mare volum de lucrări auxiliare (drenuri, parapeţi, ziduri de sprijin, fundaţii de beton extinse în plan) şi a dus la schimbări în profilul construcţiilor (blocuri etajate). Alunecările de teren de la limita intravilanului au fost în mare măsură stabilizate şi parţial ocupate cu construcţii. Ele flanchează valea Zalăului în special între prima şi a doua convergenţă hidrografică (cele mai dense fiind în zona Ceramicii).

Municipiul Zalău deţine 57,3% din numărul gospodăriilor din mediul urban al Dealurilor Crasnei şi tot atâta din cel al locuinţelor (22.540 locuinţe în 2009). Suprafaţa locuibilă ce revine în medie pe persoană este de 10,5 m^2, mai redusă decât media în urbanul regiunii (10,9). Densitatea locuinţelor în zona rezidenţială este foarte mare – 52 locuinţe/hectar. Ponderea locuinţelor formate dinntr-un nucleu familial este ridicată – 82,5% -, iar a celor cu o singură persoană este de 14%. Reşedinţa judeţului Sălaj are cel mai ridicat indice de înnoire edilitară, nu mai puţin de 86% din locuinţe fiind construite după 1970.

Zona industrială beneficiază de facilităţi de transport, fiind situată în apropierea staţiei CFR, de-a lungul ramificaţiei de cale ferată spre gara veche şi a şoselei E81. Are poziţie

favorabilă şi față de aducțiunile de apă industrială ce pornesc din Someş, de lângă Jibou, şi de L.E.A. de 220 KV, ce se ramifică de la stația de termoficare Tihău. Circulația atmosferică, dominant vest-nord-vestică, nu ridică probleme deosebite de poluare, cu excepția zonei rezidențiale din proximitate (cartierul Dumbrava Nord) şi a cartierului Ortelec. În partea nord-vestică a oraşului, în continuarea zonei industriale, de-a lungul şoselei E81 şi pe valea Miței, se desfăşoară o importantă zonă agricolă urbană, de tip industrial. Aceasta cuprinde ferme de creştere a animalelor (porcine, păsări – inclusiv fazani –, bovine, ovine) şi terenuri aferente destinate cultivării cu plante furajere, complexe de sere şi solarii.

Zona de transport se conturează în prelungirea celei industriale, cuprinzând, în general, arealul stației CFR şi - spre sudul acesteia - fosta zonă B.J.A.T.M. Se mai individualizează, pe spații restrânse, autogara şi autobaza. Una dintre problemele greu de optimizat în municipiul Zalău a fost şi rămâne organizarea circulației rutiere. Dezvoltarea dominant longitudinală, cu numai trei noduri de ramificație - corespunzând celor trei convergențe morfohidrohrafice - duce la o ruptură în legăturile teritoriale ale oraşului şi la suprasolicitarea unor areale (I.Mac, 1996). Primul nod rutier se află în centrul vechi (pe conul aluvial al pârâului Meseş), din aceasta ramificându-se şoselele ce duc spre Cluj-Napoca şi spre Crasna. Al doilea nod rutier, cu trafic intens, este situat tot pe un con aluvial (al văii Sărătura), prin el realizându-se legăturile cu cartierele Porolissum şi Ortelec pe de o parte, respectiv cu cartierele Simion Bărnuțiu, Dumbrava I şi II, pe de altă parte. Al treilea nod de circulație - rutier şi feroviar, la vărsarea pârâurilor Miței şi Crişenilor în râul Zalău - asigură legăturile spre Jibou, Cehu Silvaniei, Sărmăşag şi Şimleu Silvaniei, fiind cel mai important sub aspectul comunicațiilor intrajudețene. Cele trei noduri sunt unite prin artera rutieră principală (B-dul Mihai Viteazul). Alături de acesta, cele mai aglomerate sub aspectul traficului sunt străzile Gheorghe Doja, 22 Decembrie 1989 şi Simion Bărnuțiu. Pentru decongestionare, s-a modernizat un traseu paralel cu Gheorghe Doja şi M. Viteazul, realizându-se legătura cu autogara (dinspre Cluj-Napoca). În partea centrală a oraşului, cu precădere de-a lungul bulevardului Mihai Viteazul, se individualizează o *zonă comercială* formată din magazine ce cele mai diverse profile şi unități de alimentație publică, situate mai ales la parterul locurilor, dar şi sub formă de complexe comerciale de mari dimensiuni (Silvania, Activ Plazza Mall, Scala, Galeriile Meseş, Astralis, Unicarm, Kaufland etc.). În rest, unitățile comerciale prezintă, în general, un caracter difuz, cu excepția părților centrale sau a arterelor principale din cartierele mari. Se adaugă, cu un rol important, piețele agroalimentare şi de desfacere a altor produse - piața centrală, cea de lângă complexul Astralis şi piața din cartierul Dumbrava Nord.

Prin exercitarea funcției de reşedință de județ (anterior de comitat, județ şi raion), în municipiul Zalău au fost create o serie de *instituții administrative* specifice acesteia, care, împreună cu obiectivele culturale şi de cult, relativ grupate în perimetrul actualului centru civic şi al celui vechi, permit conturarea unei *zone administrativ-culturale*. În cadrul acesteia se remarcă palatul Consiliului Județean şi Prefecturii, primăria, muzeul județean de istorie, casa municipală de cultură, biblioteca județeană, galeriile de artă „Ioan Sima", catedrala ortodoxă, biserica reformată, catedrala romano-catolică.

5.4. Impresii despre oraş. Resurse turistice

5.4.1. Mărturii din perioada medievală şi modernă

Se pare că „la venirea ungurilor în părțile aceste - pe la anul 900 - Zalăul exista". Această afirmație este susținută de mărturiile lăsate nouă de *Anonymus*, *notarul regelui Bela*

al IV-lea, care avea să specifice că ungurii au ajuns „până la Zyloc, la poalele Meseşului. Aici s-au oprit şi au ținut sfat, hotărând ca hotarul imperiului lui Arpad să fie la poarta Meseşului".

Mărturii despre Zalău continuă să apară ulterior, oferindu-ne detalii despre diverse aspecte economice, culturale sau geografice. În această ordine de idei, *Nicolaus Olahus* (1493-1586), născut la Sibiu şi care ajunge la doar 17 ani aprod la curtea regelui Vladislav al II-lea al Ungariei, iar apoi chiar *regent al coroanei ungare* (1558), aminteşte şi el de Zalău. Având o motivație aparte - grație originii sale - Nicolaus Olahus prezintă informațiile despre provinciile româneşti într-o formă mult mai consistentă. Astfel, el aduce în atenția cititorului şi oraşul Zalău, specificând că „*Acea regiune care este cuprinsă dincolo de râul amintit mai sus, Someş, şi dincoace de Silvania în care sunt foarte multe sate de români se numeşte Sălaj. Acolo se pot vedea printre alte oraşe - Zalău ...*".

În însemnările sale un alt *călător străin - Pierre Lescalopier* (1550-1597), *francez* la origini, localizează Zalăul pe la 1574 la *granița dintre Transilvania şi Ungaria*. „La 24 iunie am trecut de Dragu... La 25 iunie am prânzit la Someş Odorhei sat şi am dormit la Zalău (Sillacheie), ultimul sat din Transilvania, dincolo de care hotarul e păzit de o cetate a principelui cu garnizoană de pază. Ei nu lasă să iasă nici un cal din țară fără țidulă de ieşire".

În aceeaşi ordine de idei, *Filipo Piagetta - italian*, vestitul *însoțitor al lui Magellan* precizează că „... Primul oraş pe care l-am întâlnit în Transilvania este Zalăul (Zilla) la *poarta de intrare în Transilvania*".

O altă personalitate marcantă care descrie această regiune a fost pastorul Conrad Iacob Hiltebrandt (1629-1679), care, după izbucnirea războiului nordic (1656-1660), dezlănțuit de pretențiile regelui Poloniei asupra coroanei Suediei, a fost trimis de regele Suediei, Carol al X-lea Gustav, în Transilvania (1656), spre a oferi coroana Poloniei principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákóczy al II-lea. Hiltebrandt va reveni în aceste părți în mai multe rânduri, însoțind delegațiile de soli, ca predicator, ocazii cu care străbate de patru ori Transilvania şi de două ori Moldova şi Țara Românească.

În timpul acestor călătorii, a ținut un jurnal pe care l-a dezvoltat ulterior, pentru partea referitoare la Transilvania, folosind şi izvoare mai târzii. În descrierea periplului lui prin Transilvania, Conrad Iacob Hiltebrandt aminteşte Zalăul (*Syllai*), precizând în informație şi specificul de atunci (sec. XVII) al acestui oraş: „... domnul sol a pornit la 1 martie, de aici a trecut călare... Mureşul înghețat, mergând spre Cluj... de aici a plecat la 3 martie cale de 2 mile spre Topa Sâncraiu un sat românesc şi mai departe la 4 martie cale de 3 mile spre Zalău (*Syllaj*)".

Zalăul este amintit şi în însemnările *lordului William Pagett*. Numit *ambasador la Poartă*, el a avut o activitate diplomatică prodigioasă contribuind la încheierea păcii de la Carlovitz. În drumul său de întoarcere spre țara de origine (1702), va traversa şi Țara Românească şi Transilvania, ocazie cu care va trece şi prin Zalău: „*în ziua de 29 mai după 6 ore s-a ajuns în oraşul Zalău. Au venit în întâmpinarea solului şi ofițerii cu soldații din acel loc. Acest oraş se află în părțile regatului Ungariei*".

Unul dintre *membrii escortei lui William Pagett*, şi anume *Edmund Chishull* (1671-1733), contribuie şi el la mediatizarea existenței acestui oraş. Reverendul Edmund Chishull va realiza un jurnal cuprinzând impresii din timpul călătoriei alături de William Pagett pornită din Adrianopole şi continuată prin Țara Românească, Transilvania, Ungaria, Austria şi Olanda, în care ne oferă informații referitoare la specificul religios al Zalăului pe la 1702: „*... alte 2 mile ungureşti... ne duc la Zalău, un sat reformat calvin, unde am vizitat pe pastorul principal Ştefan Foris Debreczini. La o jumătate de oră de acest loc am trecut prin nişte munți foarte păduroşi, dar nu prea înalți care despart Transilvania de Ungaria...*".

De asemenea, *Aubri de Montraye* (1674-1743), *celebru călător francez*, este şi el fascinat de această regiune dând unele informaţii – e drept, evazive – şi aceasta datorită faptului că autorul a fost în două rânduri (1711 şi 1714) doar în trecere prin Transilvania. Cu toate acestea, el descrie această parte ca fiind „... pretutindeni roditoare şi frumoasă, înfăţişând vederii o bogată varietate de dealuri, câmpii, pajişti, păduri...". Autorul îşi descrie periplul, nominalizând o serie de localităţi printre care şi Zalăul: „Continuând drumul prin localităţile Corad, Perindu, Zimbor... Zalău... am ajuns în 23 octombrie la Debreţin".

Nu putem să nu amintim de prezenţa în acest oraş a unor personalităţi extrem de importante care, chiar dacă nu au lăsat mărturii despre Zalău, au colorat spectrul de personaje care au făcut onoare prin prezenţa lor acestui loc. Astfel, în 1370 mai 24, *regele Ludovic I* a fost oaspete al Zalăului.

În 1591, *logodnica lui Sigismund Báthory*, *Maria Cristina*, a traversat şi ea acest oraş în drumul ei dinspre Praga la Şimleu Silvaniei, iar pentru acelaşi motiv, în secolul al XVII-lea, mergând spre Alba Iulia, *mireasa lui Gheorghe Rákóczi*, *Suzana* a poposit şi ea în oraşul de la poalele Meseşului.

O altă personalitate importantă a vremurilor care a trecut prin Zalău a fost *Carol al XII-lea al Suediei* (1682-1718). Acest aspect este analizat în cartea lui Silagy Ferencz - „Din istoria Zalăului". August al II-lea al Poloniei a încheiat o alianţă împotriva lui Carol al XII-lea al Suediei, urmată apoi de războiul de 20 de ani între ei, în timpul căruia (lupta de la Poltava) ultimul dintre ei a fost înfrânt, refugiindu-se în Moldova, iar, de aici, în 1713, la Adrianopole, unde a stat un an şi jumătate. Chemat de urgenţă în ţara sa, Carol al XII-lea a hotărât să nu mai zăbovească, părăsind Adrianopolul la data de 1 octombrie 1714. Pe drumul său de întoarcere, suveranul a traversat şi Ţările Române.

Printr-o împrejurare de fapte, Carol al XII-lea a trecut şi prin Zalău, moment datat de biografii săi, Zovany şi Burestan, pe la 14 noiembrie - după Zovany –, în timp ce după opinia lui Burestan ar fi fost cu câteva zile mai devreme. Cert este că odată cu vestea sosirii sale la Zalău, s-au luat măsuri ca toate casele mai arătoase să fie pregătite „cu focul în sobă arzând pentru a-l putea primi".

Se mai cunoaşte un singur amănunt, considerăm noi destul de important, şi anume locul unde a fost cazat suveranul Suediei „pe strada - Tyúk-ól (Coteţul de Găini)", actualmente strada Corneliu Coposu, „... în casa preotului reformat Zoványi György", care îl întâmpină cu o cuvântare în care elogia faptele sale de arme. Cu această ocazie, preotul îi cere regelui sprijin în favoarea protestanţilor din Transilvania. Din dialogul purtat cu acesta – în limba latină –, a reieşit că suveranul va face toate eforturile în această direcţie. Carol al XII-lea a părăsit *Zalăul pornind spre Şimleu până la Budapesta şi de aici la Viena.*

Printre vizitatorii de marcă ai acestui oraş şi ai împrejurimilor sale se numără şi suveranul german Alfred von Domaszewski, care a venit în anul 1885 la Zalău dinspre Ungaria cu scopul declarat de a căuta inscripţii romane. Acest fapt se poate interpreta ca o recunoaştere a genezei acestui loc, precum şi a existenţei factorului roman în zonă. La Zalău a vizitat şi colecţia lui Szikszai şi probabil că a vizitat Moigradul. Pe baza acestei vizite, materiale epigrafice de la Porolissum au fost incluse în *Corpus Inscriptionum Latinarum*.

5.4.2. Mărturii contemporane

Leif A. Uland - Ambasadorul Norvegiei la Bucureşti: „Am plecat din Zalău convinşi că am întâlnit oameni calzi şi prietenoşi, o regiune aflată în plină dezvoltare, o bună conducere şi mulţi prieteni personali, precum şi prieteni pentru construirea unei puternice

relații dintre Norvegia şi România. Vizita noastră în Zalău şi Sălaj a fost un reper foarte important al şederii noastre în România".

Juan Pradera - Preşedintele Michelin Romania: „Adresez municipiului Zalău, un oraş care ne-a primit cu brațele deschise pentru a ne da posibilitatea să contribuim la dezvoltarea sa, urările mele de reuşită pentru viitorul tuturor locuitorilor săi".

Jo Sampermans, Director, Comitetul Director al Fundației ACASĂ: „În ultimii ani, Zalăul a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă a sistemului de sănătate, asistenței sociale, dar şi a domeniilor industrial şi micilor afaceri. Oraşul este curat, tot mai multe flori ne bucură privirea, iar ambianța generală este deosebită".

Sam şi Noelle Leblanc - Voluntari ai Corpului Păcii: „De un an şi jumătate, de când am venit în Zalău, am întâlnit dar am şi lucrat cu persoane talentate şi dedicate transformării oraşului lor într-un model al progresului. Am remarcat rezultate notabile în această perioadă, iar ele se vor înmulți. Prin elaborarea Strategiei de Dezvoltare Economică a Municipiului, sectorul public şi cel al investițiilor private şi-au stabilit o țintă clară în viitor. Daca această strategie va fi implementată, sunt convins că va însemna un succes".

Lawrence and Monica Tremonti - Foşti Voluntari ai Corpului Păcii: „Ne amintim cu mult drag perioada noastră de şedere în Zalău. Românii sunt deosebit de ospitalieri şi gazde amabile. Tinerii cu care am lucrat sau i-am întâlnit s-au dovedit plini de energie. Au doar nevoie să le fie luate în considerare talentul şi ideile. Am fost martorii progreselor în domeniul administrației locale şi al mediului de afaceri. Trimitem locuitorilor din Zalău gândurile noastre cele mai sincere şi promitem că nu-i vom uita. Experiența noastră românească ne îndreptățeşte să afirmăm că România şi Zalăul vor avea succes!"

Peter Imre, Director, Philip Morris Romania SRL: „Este o bucurie să fiu alături de cetățenii oraşului meu drag. Cele mai frumoase clipe din copilăria şi adolescența mea le-am trăit în Sălăjime, pământ binecuvântat de Dumnezeu. Oriunde m-a purtat viața, nici o clipă nu am încetat a mă gândi la oraşul care mi-a dat familie, educație, prieteni. Acum când sărbătorim Ziua Zalăului, vă doresc ca oraşul să vă dea tot atâtea bucurii şi împliniri câte mi-a dat mie".

5.5. Monumente istorice din Zalău ca atracții turistice (scurtă prezentare)

Municipiul Zalău, pe lângă importanța sa economică, constituie şi un important centru cultural, de învățământ şi, nu în ultimul rând, un atractiv areal turistic.

Beneficiind de un cadru natural de excepție, de poziția sa de la poalele Meseşului şi de un bogat fond turistic de origine antropică, municipiul Zalău ***este*** un important centru turistic. Muzeul Județean de Istorie, cu tezaure monetare şi obiecte de patrimoniu aparținătoare culturii daco-romane, medievale şi populare, alături de Galeria de Artă „Ioan Sima" sunt între principalele obiective de mare atracție ale oraşului. Zestrea de monumente şi ansambluri de arhitectură completează potențialul atractiv al oraşului cu obiective de excepție. Dintre cele 24 de monumente şi ansambluri de arhitectură catalogate în municipiul Zalău, amintim aici câteva dintre cele mai reprezentative: clădirea „Transilvania" (1895 – teatru orăşenesc), clădirea primăriei (1889 – tribunal şi sediu de prefectură), Biserica romano-catolică (1878), Biserica reformată (1904-1907), Biserica ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului" (1930-1934), Protopopiatul ortodox (clădire de la sfârşitul secolului al XIX-lea), clădirea Muzeului Județean de Istorie (cca. 1900 – cazinou al asociației meşteşugarilor), şcoala generală „Simion Bărnuțiu" (fostă şcoală de fete, construită în 1895) şi Colegiul Național Silvania (fostul colegiu reformat, construit în trei etape: 1860, 1903 şi 1925), Centrul Militar (fosta cazarmă Dragalina, construcție ridicată la sfârşitul secolului al

XIX-lea), Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu”, Direcția de Sănătate Publică şi Centrul de Librării – clădiri de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, elemente urbanistice de mare valoare pentru patrimoniul istoric şi cultural al țării. Este interesantă şi lucrarea cunoscută drept grupul statuar „Wesselényi” (1902), opera renumitului sculptor Fadrusz János, precum şi bustul ridicat în memoria lui Simion Bărnuțiu, operă a sculptorului Romul Ladea.

5.5.1. Clădiri de patrimoniu între trecut şi prezent

❖ ***Clădirea Primăriei din Zalău***

Această clădire se înscrie în categoria monumentelor de arhitectură din Zalău. Acest edificiu administrativ (Fig. 11), a fost construit în anul 1836, din fonduri rezultate în urma plății unei datorii către baronul Miklos Wesselényi, prin răscumpărarea dijmei. Lucrările au început la 1 iunie 1836 şi au fost finalizate la 1 iulie 1838. În acest interval de timp a fost construit un singur corp de clădire, cu o singură fațadă, fapt ce explică, într-un fel, rapiditatea edificării acestei construcții.

Fig.11. Primăria Municipiului Zalău

Ulterior, clădirea a căpătat un plan trapezoidal, cu o curte interioară, având trei accese din exterior şi regimul de înălțime – demisol, parter, etaj –, construite în stil baroc austriac (din datele existente la primărie reiese că acest imobil a fost finalizat în 1889 şi a adăpostit în primă fază Prefectura, Tribunalul, Judecătoria şi Procuratura Județului Sălaj). Fundația, ca şi zidurile clădirii sunt executate din zidărie de cărămidă, cu planşee din lemn sau boltişoare din cărămidă între grinzi metalice, şarpantă din lemn de esență tare şi învelitoare din țiglă. Curtea interioară prezintă, la nivelul etajului, pe două laturi, un balcon executat din lemn, susținut de console din fontă. Din acelaşi material a fost executată şi balustrada. Tâmplăria interioară şi exterioară este executată din lemn masiv cu încrustații. Fațada principală (frontul) este ornamentată în stil neobaroc şi are un acces de tip „portal”, străjuit de două felinare executate din fier forjat şi de două console, în formă de volute, care susțin balconul de la etaj şi a cărui balustradă este executată, de asemenea, din fier forjat, în timp ce uşa pietonală şi de tranzit este din lemn masiv. Mozaicurile pardoselilor din holuri aveau, la acea vreme, desene cu motive florale, divers colorate, în timp ce coridoarele de la parter încă mai păstrează bolțile, cu zone intersectate. Tavanul şi pereții sălii de şedință de la etaj sunt decorate cu profiluri, iar pe pereții longitudinali, între ferestrele înalte, au fost montate oglinzi flancate de aplice din fier forjat, amplasat în centrul plafonului şi cântărind 1.450kg. Încăperea are, de asemenea, un balcon de care este legată printr-o scară elicoidală. Această sală a fost pictată cu motive florale, picturile dispărând odată cu degradarea tencuielilor şi

reparația capitală, executată între 1985 şi 1992. Imobilul în care funcționează acum Primăria Municipiului Zalău este tipic pentru epoca sa, iar toate detaliile sunt perfect armonizate şi fac ca această clădire să fie reprezentativă pentru municipiu.

❖ ***Muzeul Județean de Istorie şi Artă*** *(Fig. 12)*

Începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pătrunde în Transilvania, sub influență germană, ideea înființării unor muzee prin intermediul societăților culturale. Primele inițiative privind înființarea unei astfel de societăți sunt semnalate la Zalău încă din anul 1878, însă abia pe 30 decembrie 1880 are loc şedința de constituire a Asociației Muzeistice a comitatului Sălaj. Cu această ocazie, avocatul Szikszai Lajos face publică intenția de a dona colecția personală, structurată pe cinci domenii (documente, monede, ceramică, monumente din piatră şi bronz, exponate paleontologice), viitorului muzeu din urbea de la poalele Meseşului. Colecția a fost expusă în câteva săli din clădirea prefecturii (actualul sediu al primăriei), însă mare parte din ea se pierde în vâltoarea evenimentelor din toamna anului 1918. Pe aceleaşi coordonate se înscrie şi apelul profesorului Victor Russu, care militează pentru înființarea Societății arheologico-istorice a Silvaniei, în scopul redactării unei monografii istorice a „Țării Silvaniei" (obiectiv pe care-l va realiza prin publicarea, în anul 1890, a volumului „Silvania antică" - o adevărată lucrare de erudiție arheologică), dar şi de înființare a unui muzeu, acest ultim deziderat nefiind atins nici atunci, dar nici mai târziu. În anul 1923, ASTRA, prin preşedintele Nicolae Cristea, reuneşte ceea ce a mai rămas din colecția Szikzai cu o colecție muzeală şcolară, organizând astfel, cu aproximativ 100 de obiecte cu valențe istorice, un nucleu de muzeu. Ajuns în fruntea Despărțământului central județean al ASTREI, Leontin Ghergariu va obține o clădire pentru Casa Culturală a „Astrei", unde au fost amenajate şi spații pentru un viitor muzeu, în care au fost expuse, alături de ceea ce a mai rămas din colecția Szikszai, şi artefactele descoperite la Porolissum, ca urmare a reluării cercetării ştiințifice din acest important sit arheologic sub conducerea profesorului Constantin Daicoviciu. Evenimentele nefaste din toamna anului 1940 fac să se piardă, şi de această dată, o bună parte din obiectele expuse.

Fig.12. Muzeul Județean de Istorie şi Artă Sălaj

Prin decizia nr. 3438 din 15 mai 1951 este înființat muzeul din Zalău, beneficiind de patru încăperi modeste la etajul cădirii de pe strada Crinului, nr. 1. La 1 august 1952, se deschide prima expoziție de bază a muzeului, în două din cele patru spații alocate, beneficiind de o suprafață de expunere de aproximativ 72 m^2. Ca urmare a creşterii colecțiilor prin donații (Leontin Ghergariu, Ana Teleki), achiziții (Silviu Papiriu Pop, Szekely Bella), cercetări arheologice în principalele situri din județ, dar şi prin alocarea unui

nou spațiu expozițional (actuala locație, care a adăpostit inițial Clubul Asociației Meşteşugarilor din Zalău), în intervalul de timp 1956-1976, au avut loc trei reorganizări semnificative ale expoziției de bază (1956, 1961, 1971).

Începând din anul 1965, muzeul din Zalău are trei secții distincte: istorie veche (arheologie), artă populară (etnografie) şi artă plastică. O nouă organizare a expoziției de bază are loc în anul 1986, când, în actuala clădire, vor rămâne exponate aparținând istoriei şi etnografiei.

Colecția de artă, completată în chip fericit cu donația maestrului Ioan Sima, beneficiază de un spațiu nou, situat pe strada Gheorghe Doja, nr. 6, cunoscut sub denumirea de Galeria de Artă „Ioan Sima", căruia i se va adăuga un nou corp de clădire ce va adăposti artă contemporană românească.

- *Secția de istorie veche-arheologie* are ca obiect de activitate cercetarea, conservarea, depozitarea şi valorificarea ştiințifică şi expozițională a artefactelor descoperite în săpăturile arheologice ori provenite din achiziții sau donații. Vestigiile arheologice reprezintă circa 90% din întregul patrimoniu al muzeului şi este structurat pe categorii de patrimoniu mobil (artefacte aflate în expoziția de bază şi depozite) şi patrimoniu imobil (ruinele romane din cadrul Complexului Arheologic Porolissum). În vitrinele din expoziția de bază de arheologie a secției de istorie „Vasile Lucăcel" sunt expuse piese care acoperă toate segmentele istorice reprezentative pentru județul Sălaj, de la paleolitic (epoca pietrei cioplite) până la sfârşitul Antichității şi zorii Evului Mediu. Complexul Arheologic Porolissum, ca rezervație arheologică, este în suprafață de aproximativ 200 ha, acoperind vechea aşezare dacică fortificată, cele două castre romane şi cartierele militare adiacente acestora, municipiul roman, amfiteatrul, vama, apeductul şi zona sacră.
- *Secția de istorie medie, modernă şi contemporană* se găseşte răspândită în mai multe săli.

Astfel, în cele două săli de *istorie medievală* şi *premodernă*, suportul ilustrativ reprezintă momente din istoria evenimențială şi lupta națională: Mihai Viteazul şi ultima bătălie de la Guruslău (3 august 1601), mişcarea condusă de Horea, Cloşca şi Crişan şi Şcoala Ardeleană. De asemenea, în cea de-a doua sală sunt expuse o serie de icoane pe sticlă şi cărți vechi bisericeşti, județul Sălaj fiind un județ al bisericilor din lemn.

În sala de *istorie modernă*, suportul ilustrativ reprezintă momente evenimențiale şi lupta națională a sălăjenilor până la 1918, revoluția de la 1848 şi personalitatea lui Simion Bărnuțiu, contribuțiile sălăjenilor la susținerea războiului pentru Independența României, dezvoltarea socio-economică şi culturală a județului în timpul perioadei dualiste austro-ungare etc., iar în vitrine sunt expuse o serie de obiecte: arme, baionete, costume de epocă, exemplare din presa vremii şi documente de epocă.

În sala de *istorie contemporană*, suportul ilustrativ reprezintă momente, în special din istoria evenimențială a Sălajului interbelic: ilustrate fotodocumentare şi cu piese de vitrină din timpul celor două Războaie Mondiale şi impactul lor asupra teritoriului actual al județului Sălaj, momentul 1 Decembrie 1918 şi personalitățile sălăjene care au avut o contribuție esențială la realizarea acestui important eveniment: George Pop de Băseşti, Iuliu Maniu, Victor Deleu etc. Perioada interbelică, care a însemnat un important progres economic, cultural şi în alte domenii, este ilustrat în expoziția de bază, prin fotodocumente şi articole din presa vremii.

- *Secția de etnografie*, colecții şi muzee locale deține un patrimoniu bogat, reprezentativ pentru toate zonele etnografice al căror specific se regăseşte pe actualul teritoriu al județului Sălaj. În acest sens, muzeul deține o importantă colecție de icoane pe sticlă, colecții de țesături, respectiv port popular, lăzi de zestre, colecții de ceramică etc.

Secția cuprinde şi expoziții cu caracter permanent, amenajate în localitățile Bocşa (în cadrul centrului cultural), Buciumi şi Meseşenii de Sus (ambele amenajate în incinta şcolii).

❖ ***Galeria de Artă „Ioan Sima”*** *(Fig. 13)*

Inițial, Muzeul de Istorie şi Artă avea două expoziții permanente: de istorie şi de artă populară. Ulterior, printr-un gest de o remarcabilă noblețe sufletească, Ioan Sima - artist plastic consacrat la vremea sa, originar din Pericei – propune forurilor culturale ale vremii o donație de tablouri personale, cu condiția ca acestea să fie păstrate într-un spațiu adecvat şi să constituie nucleul unui muzeu memorial.

La cel mai înalt nivel politic şi cultural se decide, astfel, repartizarea imobilului de la nr. 6 de pe strada Gheorghe Doja muzeului județean, astfel încât acesta să organizeze aici un muzeu de arte.

Fig.13. Galeria de Artă „Ion Sima”

Astfel, s-a deschis la 9 iulie 1981 o nouă secție a Muzeului Județean de Istorie şi Artă, denumită inspirat „Galeria de Artă Ioan Sima”, care etala tablourile maestrului în şapte săli, astfel organizate şi finisate, încât să ofere un spațiu prielnic activităților muzeale.

În încercarea de a se constitui într-un centru de manifestare pentru cultura contemporană, colecția de artă plastică contemporană a galeriei se îmbogățeşte pe an ce trece. Ea se poate mândri cu lucrări de certă valoare, semnate de nume mari ale artei plastice româneşti. Una dintre sălile de la intrarea în galerie găzduieşte o impresionantă colecție de lepidoptere (fluturi) şi coleoptere (gândaci), achiziționată de muzeu de la un pasionat colecționar zălăuan, Takacs Adalbert. Colecția oferă vizitatorului atent posibilitatea incursiunii în ştiințele naturii la modul cel mai plăcut, coloritul fluturilor şi dimensiunile gândacilor provocând, deseori, exclamații de admirație pe chipurile vizitatorilor.

❖ ***Clădirea Transilvania*** *(Fig. 14)*

Aceasta se alătură peisajului arhitectural, reprezentând prin scopul pentru care a fost construită o pată de culoare şi de adaptare a comunității locale la schimbările de mentalitate ale epocii respective. Clădirea „Transilvania” este principala clădire din patrimoniul cultural al oraşului, ce se regăseşte şi în lista „Monumentelor şi ansamblurilor de arhitectură” a Direcției pentru Monumente Istorice. Aceasta este un complex compus din 3 corpuri de clădire, fiind localizată în partea sudică a pieței centrale a oraşului vechi. Se crede că a fost construită în 5 etape distincte, dacă luăm în considerare stilul diferit al celor 3 corpuri. În prima jumătate a secolului al XIX-lea a fost construită partea sudică a clădirii, în stil baroc. Construcția a început în jurul anului 1838, costul construcției situându-se undeva între 337 şi 496 coroane. Planul clădirii era dreptunghiular, fiind construită într-un stil eclectic, fundație

din piatră, ziduri din cărămidă, şarpantă din lemn şi învelitoare din ţiglă şi olane, ferestre cu ancadramente geometrice în partea centrală, fronton cu antablamente, curtea interioară are la etaj coridor deschis cu coloane. În cea de-a doua etapă au fost construite corpul vestic, a cărui faţadă principală este orientată spre strada principală, şi capul nordic, orientat spre piaţa centrală. Cea de-a treia etapă a început în 1894, când a fost elaborat „planul de construire" pentru zona centrală, fiind prevăzute extinderea clădirii pe partea estică şi ridicarea unui alt corp pe partea nordică. Extinderea clădirii a continuat cu etapele patru şi cinci şi putem afirma, pe baza fotografiilor existente, că, în anul 1901, întregul complex era finalizat. În decursul unui secol de existenţă, clădirea a adăpostit diverse activităţi: un restaurant, o cafenea, un mic hotel, locuinţe pentru funcţionarii publici, o sală de dans şi o sală de teatru („teatrul Carol"), cu o suprafaţă de 300/350 m^2 şi spaţii auxiliare pentru activităţile mai sus menţionate (bucătărie, beci, grajd pentru cai etc.). Clădirea este dotată cu o sală de dans (spectacole), folosită pentru diferite manifestări, întâlniri publice, petreceri de Anul Nou etc. Sala este decorată cu o pictură în ulei pe tavan, realizată la începutul secolului XX, aceasta fiind, de altfel, cea mai frumoasă decoraţiune a clădirii (se remarcă şi grupurile statuare din colţurile sălii de spectacole).

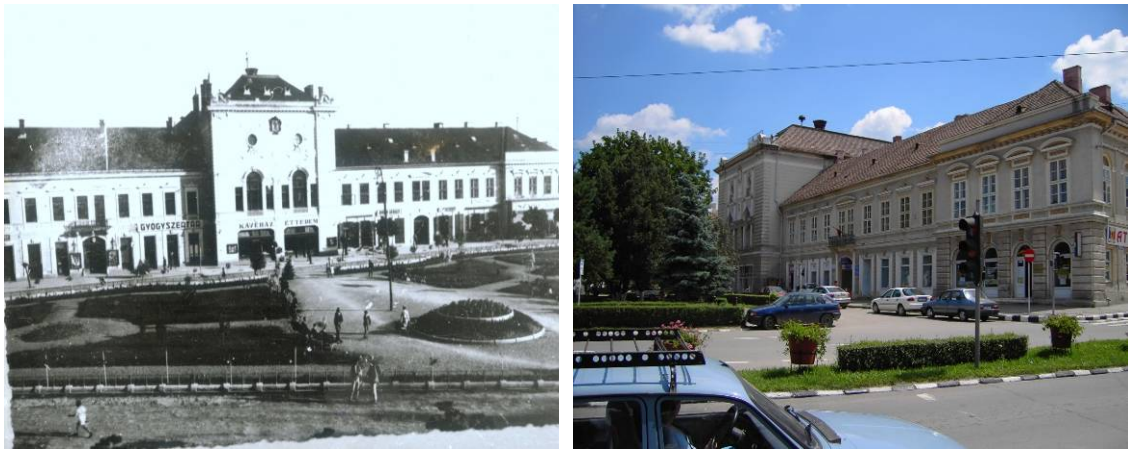

Fig.14. Complexul Transilvania Zalău

În prezent, Clădirea Transilvania trece printr-un important proces de reabilitare. Partea funcţională a clădirii a adăpostit până la sfârşitul lunii martie a acestui an o parte din activităţile administraţiei publice şi activităţi culturale. Lucrările la primul corp, corpul A, au fost deja încheiate, următorii paşi fiind reabilitarea corpului B, care adăposteşte şi fosta sală de dans, şi a corpului C. Reabilitarea corpului B a fost demarată, iar reabilitarea corpului C face obiectul unui proiect finanţat în cadrul programului Operaţional Axa 1 - Sprijinirea dezvoltării durabile a oraşelor, obligatoriu pentru obţinerea acestora. PIDU se referă la o zonă de acţiune urbană şi conţine o analiză a nevoilor, precum şi o listă a proiectelor identificate ca priorităţi. Aflat în fază de implementare, proiectul „Reabilitarea clădirii monument istoric" - Clădirea Transilvania - vizează reabilitarea corpului C al Clădirii Transilvania, finalizarea reabilitării sălii mari din corpul B (fostul cinematograf „Libertatea"), precum şi amenajarea acesteia ca sală multifuncţională, realizarea iluminatului arhitectural al clădirii, reabilitarea curţilor interioare, a acceselor pietonale şi rutiere etc. Se preconizează că în anul 2013 va fi finalizată reabilitarea întregii Clădiri Transilvania.

❖ ***Cazarma militară*** *(sediul Centrului Militar Judeţean) – (Fig.15)*

După realizarea dualismului austro-ungar în anul 1867, latura militară a acestei alianţe a căpătat o atenţie deosebită din partea forurilor diriguitoare. Chiar dacă nu era un oraş de graniţă, Zalăul a beneficiat de existenţa unei unităţi militare, concretizată prin existenţa unei

cazărmi militare construită între 1870 şi 1873, clădirea purtând, în mod clar, influența spiritului arhitectural milităresc austriac.

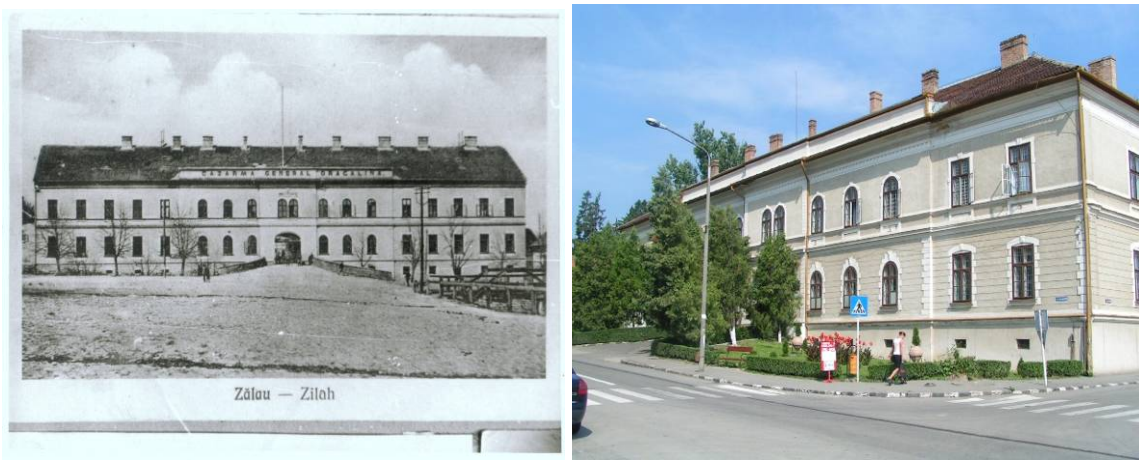

Fig.15. Centrul Militar Județean Sălaj (cazarmă la sfârşitul perioadei interbelice)

Planul clădirii este în formă de U, având curte interioară, fundație şi pereți din cărămidă, subsolul întinzându-se sub întreg parterul, coridoarele de la etaj şi parter fiind susținute de coloane cu deschidere spre curte, acoperiş cu şarpante de lemn şi învelitoare din țaglă şi olane. În decursul timpului, cazarma a adăpostit o serie de unități militare, dintre care amintim Batalionul 7 vânători de munte, instalați aici după 1920.

❖ ***Spitalul vechi*** *(Fig.16)*

Deşi a fost demarată în anul 1840 (la nivel decizional) prin organizarea unei acțiuni de strângere de fonduri, acțiunea propriu-zisă de construire a spitalului s-a concretizat mult mai târziu. Lipsa fondurilor necesare pentru realizarea unui asemenea edificiu a fost principala cauză pentru care lucrările au fost amânate. Deşi în anul 1849 s-a obținut un împrumut de 500 forinți, abia în 1888 spitalul era în stare de funcționare. Edilii oraşului, conştienți de necesitatea existenței unui asemenea edificiu, acordă în anul 1880 un teren pe strada Hundyi-Szenaskert şi ajutoare în materiale de construcții pentru realizarea unui nou corp al clădirii.

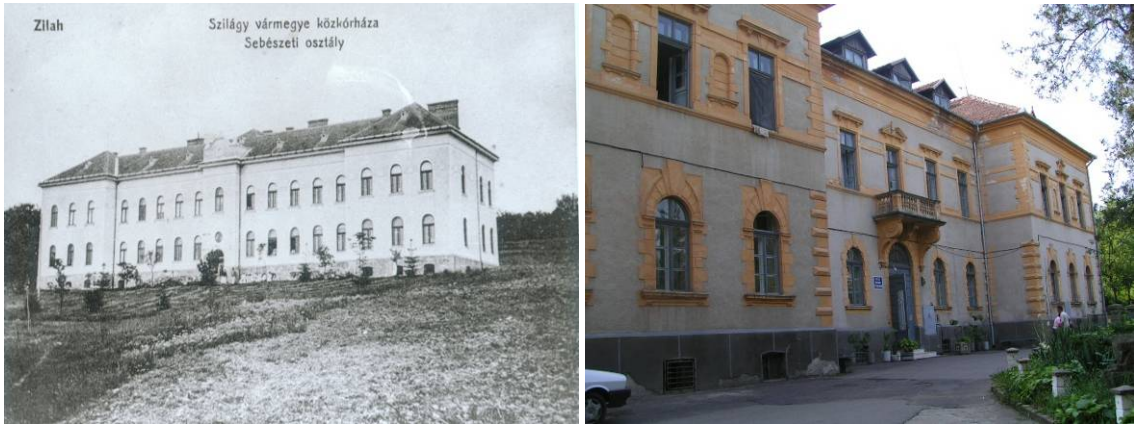

Fig.16. Spitalul vechi

Cel care şi-a legat numele de această nouă etapă în evoluția arhitecturală a spitalului din comitatul Sălaj a fost Lajos Szikszai. Prin strădania sa, în anul 1888, el prezintă un nou proiect al spitalului, iar în anul 1893 noul corp de clădire este dat în folosință dispunând de 100 paturi. Tocmai pentru aceste eforturi, Lajos Szikszai este considerat ctitorul spitalului, fapt confirmat de existența în fața spitalului a bustului său. În curtea spitalului vechi se mai găseşte o coloană ridicată din beton, placată cu piatră albastră pe care este scris anul 2050.

Pe lângă acest spital, reprezentativ la acea dată pentru oraşul nostru, mai funcţiona, în anul 1868, un spital pentru săraci. Clădirea alcătuită din şase încăperi adăpostea un număr de 16 paturi.

❖ ***Biserica romano-catolică din Zalău*** *(Fig. 17)*

Situat la o zonă de interferență a culturilor religioase, era şi firesc ca odată cu contrareforma lansată de biserica romano-catolică de la Roma, Zalăul să beneficieze de o biserică romano-catolică. Luând în considerare şi faptul că catolicii au pierdut la începutul secolului al XVIII-lea controlul asupra bisericii lor din Zalău care a devenit una reformată, se impunea apariția acestui lăcaş de cult de confesiune romano-catolică.

Fig. 17. Biserica romano-catolică

Construirea lăcaşului de cult a fost demarată la începutul anului 1878. Episcopul de Oradea - Tágen János, fostul paroh de Zalău, a finanțat în mare parte construirea acestui edificiu, iar pentru acest gest nobil a fost numit „Cel mai mare binefăcător al comunității catolice din Zalău". Sfințirea şi darea în folosință a noii biserici, de către episcopul Nogál Janos, a avut loc în anul 1884, iar primul său preot a fost Csapónyi Ignácz. Cele trei clopote au fost aduse din turnul de lemn al vechii biserici, cel mai mare cântărind 225 kg, cel mijlociu, 125 kg, iar cel mic, 33 kg. Visul măreț al enoriaşilor romano-catolici din Zalău s-a împlinit în anul 1911, când biserica a primit un clopot mare de 830 kg şi unul de 517 kg, turnate în atelierul meşterului Egri Ferenc. Din păcate, în timpul Primului Război Mondial, clopotele bisericii au fost confiscate, reuşindu-se să fie salvat de la jaf doar cel de 517 kg. Însă, în anul 1929, enoriaşii au strâns bani pentru achiziționarea unui nou clopot mare de 1.022 kg şi a unuia mic, de 12 kg, turnate în atelierul maestrului Novotny Antal din Timişoara.

❖ ***Biserica reformată*** *(Fig. 18)*

Biserica reformată, fostă catolică, este considerată cea mai veche clădire cu zid de piatră din oraş, care a supraviețuit prin durabilitatea sa trecerii imperturbabile a timpului. Ea se prezintă ca o construcție impunătoare în zona centrală a oraşului şi, prin mărime (1.600 locuri), ocupă, printre bisericile reformate, locul doi în partea estică a Europei centrale.

Fig.18. Biserica Reformată Zalău

Istoria acestui aşezământ de cult pare să fi început încă din secolul al XI-lea, când a fost distrusă de un incendiu. În secolul al XIII-lea, ea a fost reconstruită, pentru ca, în anul 1703, generalul austriac Rabutin, jefuind şi incendiind oraşul, să ordone dărâmarea ei. Nouă ani mai târziu, în anul 1712, biserica a fost refăcută. Tot în această perioadă, biserica a căpătat un pronunțat caracter reformat. Către sfârşitul secolului al XVIII-lea, în anul 1780, bisericii i s-au adăugat două nave laterale. De asemenea, s-a construit un nou turn şi o clopotniță în stil baroc şi roman, lucrări finalizate în anul 1797. Forma sa actuală s-a construit între 1904 şi 1906 din daniile şi cu sprijinul comunității parohiale. Proiectul bisericii a fost întocmit de către doi arhitecți de la Budapesta, iar lucrările au fost supravegheate de către doi ingineri maghiari, biserica fiind inaugurată la data de 28 octombrie 1906.

În forma sa actuală, biserica se compune din trei nave, turn şi porticuri, ea având formă de inimă, fiind construită din beton, piatră, cărămidă. La capitolul detalii, putem aminti tabla comemorativă aflată în zidul turnului cu inscripția „Paulus Sava, Valentinus Kis, Magyari Samuil 1715" şi două steme colorate tot din piatră cioplită ale familiilor Paulus Sava şi Valentinus Kis. Tot în acest zid se găseşte o ramă de fereastră din piatră cioplită datată în secolul al XVI-lea. Clopotele şi orga completează tot acest tablou al detaliilor şi inventarul acestui monument arhitectural al Zalăului. Orga actuală a bisericii datează din anul 1906, având 22 de variații şi 1269 de fluiere, foarte posibil să mai fi existat o orgă înaintea acesteia prin 1790. În curtea bisericii reformate se găsesc şi două monumente ridicate de către comunitatea maghiară din Zalău - un „*Monument funerar*" alături de un „*Vultur de Stepă*".

❖ ***„Biserica mică"***

Alături de cele două lăcaşuri de cult amintite mai sus, respectiv biserica reformată şi cea romano-catolică, fiecare reprezentând câte o confesiune a religiei creştine, şi-a făcut loc şi biserica ortodoxă de pe starda Florilor, nr. 4, cunoscută şi astăzi în rândul credincioşilor urbei sub denumirea de *biserica mică*.

Ea a fost construită în anul 1926, prin strădania unor credincioşi ortodocşi şi cu sprijinul autorităților locale de atunci. Aşa cum era şi firesc, biserica are la bază stilul arhitectural oriental. Pe lângă biserică au mai fost construite o casă parohială şi dependințe, unde au fost înmormântați ctitorii lăcaşului.

❖ ***Biserica „Adormirea Maicii Domnului”*** *(Fig. 19)*

În anul 1930, populația Zalăului de naționalitate română, potrivit statisticilor de atunci, era în jur de 2.000 de persoane, care aveau o singură bisericuță (biserica mică), ce nu satisfăcea nevoile credincioşilor.

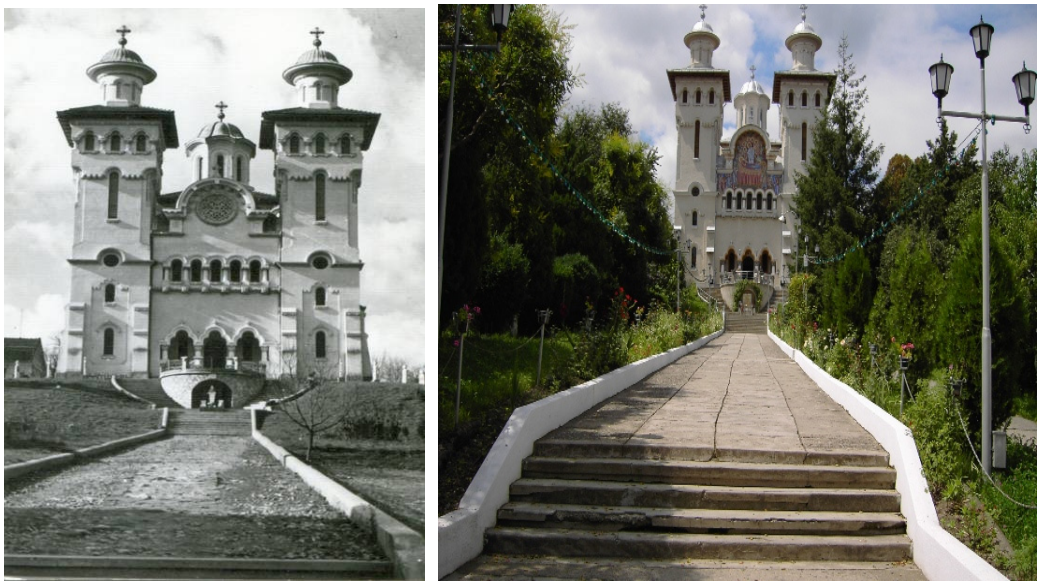

Fig.19. Biserica „Adormirea Maicii Domnului”

Astfel, s-a impus construcția unei noi biserici. În vremea aceea, Primul Ministru al României era Iuliu Maniu, fiu al Sălajului, care a susținut cu bani de la Guvern construcția acestei biserici. Cu modesta contribuție a credincioşilor şi cu sprijinul consistent al statului, s-a reuşit finalizarea lucrărilor de construcție în doi ani, între 1930 şi 1932. În decursul timpului, s-au realizat ample lucrări de reparații şi înfrumusețare. De asemenea, în ultimii ani, biserica a fost împodobită cu o frumoasă pictură, executată în tehnica fresco, de profesorul Petru Botezatu. Printre obiectele deosebite pe care această biserică le adăposteşte se numără şi un tron arhieresc, din lemn de trandafir, confecționat în Grecia.

Existența acestor lăcaşuri de cult demonstrează, o dată în plus, toleranța religioasă existentă, libertatea de funcționare a acestora şi, totodată, interesul credincioşilor care le frecventau pentru menținerea lor într-o formă optimă de funcționalitate. Aşadar, din punct de vedere spiritual, zălăuanii, indiferent de confesiunea pe care o împărtăşeau, aveau un loc de alinare a suferințelor.

Alături de aceste monumente arhitecturale care păstrează între zidurile lor istoria acestor locuri şi simțul estetic al acelor timpuri, se cuvine să amintim şi:

- sediul actual al Bibliotecii Județene „I.S. Bădescu” (imobile vechi din Piața Iuliu Maniu, nr. 11-13, construite în perioada 1890-1910, având ca destinații magazine, locuințe, cazinou, bancă) - Fig. 20;
- clădirea Colegiului Național Silvania (de-a lungul timpului, a luat mai multe denumiri: 1860 - Colegiul Reformat „Wesselényi”, apoi Şcoala Medie „Ady Endre”, Liceul Real-Umanist, Liceul de Matematică-Fizică, Liceul Teoretic) - Fig. 21;
- Casa Municipală de Cultură, construită în timpul celui de-al doilea Război Mondial, fost Ateneu Popular) - Fig. 22;
- Şcoala Generală „Simion Bărnuțiu” (1887 - Şcoala Mixtă, Şcoala de Fete, Liceul Mixt, Şcoala nr. 1) - Fig. 23.

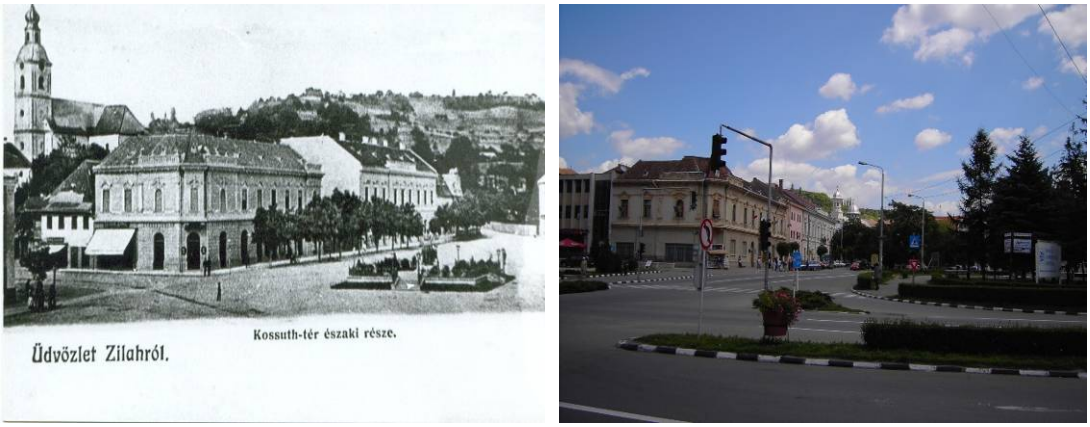

Fig.20. Biblioteca Județeană „I.S. Bădescu”

Fig.21. Colegiu Național Silvania

Fig.22. Casa Municipală de Cultură Zalău

Fig.23. Şcoala Generală „Simion Bărnuțiu”

Alături de aceste clădiri de patrimoniu, amintim şi noile construcţii ridicate într-o perioadă mai apropiată de prezent, cum ar fi: Casa de Cultură a Sindicatelor, Prefectura Județului Sălaj, Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale, Sediul Direcției Generale a Finanțelor Publice Sălaj, Complexul Comercial Silvania, Activ Plazza Mall Zalău, Complexul Cultural-Spiritual „Sfânta Vinere", Biserica Unită cu Roma Greco-Catolică „Sfânta Familie", Biserica „Pogorârea Sfântului Duh" etc.

5.5.2. Statui şi busturi ale personalităților sălăjene. Plăci comemorative

Situat într-o poziție privilegiată din punct de vedere urbanistic şi arhitectural, cu siguranță în spațiul cel mai reprezentativ al Zalăului, ***Grupul statuar Wesselényi*** **(*monumentul baronului Wesselényi*** - *Fig. 24***)** se impune prin măreția şi semnificația sa, fiind opera sculptorului Fádrusz János şi se găseşte în centrul vechi al oraşului.

O statuie colosală din bronz pe un postament piramidal din granit cenuşiu placat cu plăci din marmură albă ni-l prezintă pe baronul jiboan (Wesselényi Miklos) în picioare, evidențiind oarecum şi poziția sa socială, îmbrăcat în costum național maghiar, având mâna stângă aşezată pe umărul unui țăran iobag (baciul Samson Pop din Rona), a cărui îmbrăcăminte este un amalgam de elemente vestimentare româneşti şi ungureşti, vrând să sublinieze că este un stăpân cu orientări mai democratice, nefăcând discriminări de origine. Monumentul simbolizează eliberarea din iobăgie şi a fost inaugurat în 18 septembrie 1902.

Fig.24. Grup statuar Wesselényi

La capitolul ***busturi*** şi ***statui*** închinate personalităților locale care şi-au lăsat într-un fel sau altul amprenta asupra oraşului Zalău, acesta se poate mândri cu busturile lui Ády Endre (Fig. 25), bust din bronz situat în fața Colegiului Național Silvania (1957, sculptor Balaskó Nándor, ridicat în amintirea marii figuri a poeziei secolului XX şi a literaturii maghiare), alături de bustul din bronz al lui Octavian Goga - realizat de artistul plastic Ioan Mihele.

Bustul din bronz a lui Simion Bărnuțiu (Fig. 25), marele cărturar din Bocşa, e cea mai veche statuie a unei personalități politice (1959, sculptor Romul Ladea) şi se află în fața Consiliului Județean Sălaj, în piața 1 Decembrie 1918. Este fabricat din beton, iar soclul, din marmură. În fața clădirii Casei de Cultură a Sindicatelor, cu privirea spre bulevardul Mihai Viteazul se află bustul lui Gheorghe Şincai, marele cărturar, reprezentantul Şcolii Ardelene şi întemeietorul învățământului românesc din Sălaj.

Tot la acest capitol al busturilor semnalăm cele dezvelite la o dată mai recentă:

- Bustul lui George Pop de Băseşti (Fig.25), preşedintele Partidului Național Român din Transilvania şi al Marii Adunări de la Alba Iulia din anul 1918 – bust din beton cu soclu din marmură (sculptor Sepsi Iosif), situat în fața Arhivelor Naționale Sălaj, dezvelit la împlinirea a 80 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România.
- Bustul lui Iuliu Maniu (Fig. 26) situat la intrarea în vecinătatea clădirii Direcției Generale a Finanțelor Publice a Județului Sălaj, confecționat din bronz, iar soclul, din marmură (1994, sculptor Ioan Mihele). Statuia aduce un omagiu marelui om politic sălăjean, unul din făuritorii României Mari.
- Statuia lui Victor Deleu (Fig. 27), realizată în anul 1999, la împlinirea a şase decenii de la elaborarea de către Deleu a proiectului Legii de organizare şi funcționare a Poliției Române (sculptor Sepsi Iosif) din fața Inspectoratului Județean de Poliție Sălaj, din bronz, care îl înfățişează pe ilustrul om politic sălăjean în mărime naturală, situat pe un soclu pavat cu marmură albă.
- Bustul lui Corneliu Coposu (Fig. 28), situat pe strada care îi poartă numele, dezvelit în anul 1998, este opera sculptorului Sepsi Iosif. Elementele de construcție sunt bronzul pentru bust şi marmura pentru soclu. Statuia cinsteşte amintirea unuia dintre cele mai importante personalități ale României postbelice.
- Personalitatea lui Alesandru Papiu Ilarian, jurist şi unul din principalii organizatori ai Revoluției de la 1848, beneficiază de două busturi în Zalău. Unul este situat în fața Colegiului Tehnic (Fig. 28) ce îi poartă numele, fiind opera lui Ioan Mihele şi dezvelit în anul 1994. Al doilea este plasat în zona Clubul Tineretului, pe strada Gheorghe Doja. Ambele busturi sunt realizate din beton, iar soclurile, din marmură.

Fig.25. Bustul lui Ady Andre (CNS), bustul lui Simion Bărnuțiu (CJ), bustul lui Geoge Pop de Băseşti (Arhive)

Fig.26.Bustul lui Iuliu Maniu
(din fața DGFP-dezvelit la 1 decembrie1995)

Fig.27.Statuia lui Victor Deleu
(Inspectoratul de Poliție)

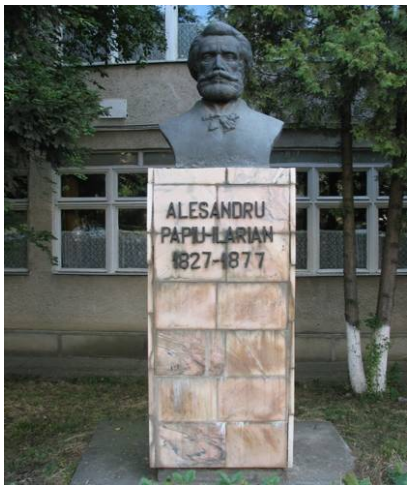

Fig.28. Busturile lui Corneliu Coposu (strada Corneliu Coposu) şi Alesandru Papiu Ilarian (Colegiului API)

Dintre ***plăcile comemorative*** aflate în Zalău care merită menționate aici amintim:

- Placa memorială, aflată pe strada 22 Decembrie (fosta Crasnei), nr. 5, fixată pe fațada casei în care a locuit poetul Ady Endre, pe vremea când era elev la Colegiul Wesselényi din Zalău. Pe această placă este scris în limbile maghiară şi română perioada în care a locuit poetul în această casă, între 1892 şi 1896. În august 1999, cu ocazia împlinirii a 80 de ani de la moartea poetului, s-a mai adăugat o placă în partea superioară a celei vechi, pe care sunt scrise două versuri în limba maghiară şi limba română, precum şi anul dezvelirii.
- Placa memorială din strada Corneliu Coposu (fostă Republicii), nr. 25, situată pe peretele casei în care a înnoptat, în trecerea sa prin Zalău, în data de 9 noiembrie 1714, regele Carol al XII-lea al Suediei (1682-1718), pe drumul de întoarcere după bătălia de la Poltava (1709).
- Placa de la Primăria Zalău, care marchează 50 de ani de la eliberarea Zalăului de către trupele române de sub ocupație horthystă, dezvelită în octombrie 1994.

5.5.3. Monumente istorice

- ***Monumentul Eroilor căzuți la Zalău în primul şi al doilea război mondial*** *(Fig. 29)*

Monumentul co,nstruit în anul 1925 şi restaurat în anul 1969, este situat în Cimitirul Eroilor din Zalău. Este compus dintr-un obelisc piramidal din piatră de granit, având la partea superioară a soclului un vultur din bronz cu o cruce în cioc şi o spadă în gheare, simbolurile puterii şi ale credinței creştine. Pe monument se află o placă comemorativă pe care s-au gravat versurile lui Mircea Rădulescu: „Şi astăzi, cu simțirea pe veci însângerată / Spre voi, spre cei mai falnici, mai bravi şi mai iubiți / Ne înălțăm mândria şi lacrima curată / Voi ce-ați căzut şi, totuşi, ştiu bine că trăiți". Menținerea trează a conştiinței naționale, a valorilor spirituale şi culturale ale acestui popor cu o istorie atât de zbuciumată este o măruntă contribuție a generației de astăzi în comparație cu faptele de arme ale acestor eroi.

- ***Monumentul Eroilor Revoluției de la 1989 – Troița*** *(Fig. 30)*

Evenimentele sângeroase din decembrie 1989, jertfa tinerilor de atunci pentru libertate, a fost imortalizată şi în Zalău, mai întâi, în anul 1991, printr-o troiță amplasată la intrarea în Parcul Central, care, ulterior, a fost înlocuită cu o *cruce monumentală* din marmură albă, în combinație cu marmura neagră pe un postament placat cu marmură albă.

- *Fostul* ***Monument al Eroilor sovietici***, ridicat în anul 1950, era amplasat în Piața Libertății şi era compus dintr-un obelisc piramidal terminat în partea superioară cu o stea în cinci colțuri, având la bază un postament din granit negru cu scări pe cele trei laturi corespunzătoare cu laturile obeliscului şi cu texte în trei limbi, română, rusă şi maghiară,

amplasate pe cele trei laturi. Pe monument este inscripționat: „Glorie eternă ostaşilor sovietici căzuți în lupta pentru libertate şi independența Uniunii Sovietice. Slavă eroicei armate sovietice care a eliberat România de sub jugul cotropirilor fasciste”. După revoluția din decembrie 1989, monumentul a fost mutat în cimitirul eroilor.

➢ În anul 1993, la 30 noiembrie, cu prilejul sărbătorii Zilei Naționale a României, a fost dezvelit monumentul reprezentând ***lupoaica romană cu Romulus şi Remus*** (Fig. 31), simbolul latinității şi al originii romane a poporului român, replică a celebrei *Lupa Capitolina*. Statuia este construită din bronz, pe un soclu de marmură şi este amplasată în fața Primăriei municipiului Zalău (piața Iuliu Maniu). Această statuie îi înfățişează pe întemeietorii Cetății Eterne, frații gemeni, Romulus şi Remus, alăptați de o lupoaică. Statuia redă legenda fondării Romei, conform căreia cei doi copii ai zeului Marte şi ai vestalei virgine Rhea Silvia au fost îngrijiți de o lupoaică, înainte de a întemeia oraşul, viitoarea capitală a Imperiului Roman. Pe soclul monumentului din Zalău se află un medalion turnat cu chipul împăratului Traian, a cărui armură este împodobită cu chipul personajului mitologic Medusa şi cu inscripția latină „*Alla citta di Zalau, Roma madre*, MCMXCIII” [„Oraşului Zalău, Roma mamă, 1993”]. Statuia originală se afla astăzi în Palazzo dei Conservatori din Roma.

Fig.29. Monumentul Eroilor (din Cimitirul Eroilor)

Fig.30. Monumentul Eroilor Revoluției de la 1989

Fig.31. Monumentul Lupa Capitolina

➢ ***Grupul statuar Îngeraşii*** *(fig 32)*

Este una dintre cele mai vechi locații a grupului statuar din Zalău. Nu există o dată exactă când a fost ridicat, dar este menționat în discuțiile purtate între comisia care era însărcinată cu ridicarea grupului statuar „Wesselényi”.

Fig.32. Grupul statuar Îngeraşii (trecut-prezent)

Autorul acestei opere de artă face referire la amplasarea grupului statuar Wesselényi, care doreşte ca acesta să fie amplasat în locul fântânii arteziene. Inițial, aceasta a fost o simplă fântână, apoi a fost construită o bordură de beton şi în mijloc un obelisc de beton, pe care sunt nişte suporți pentru ghivece de flori, iar mai apoi au fost turnate în bronz patru statuete numite *Îngeraşii*.

În concluzie, oraşul Zalău, prin monumentele sale arhitecturale, alături de cele destinate eroilor neamului şi unor personalități, dă dovada existenței sale îndelungate şi plină de istorie, demonstrând că ştie să-şi respecte înaintaşii şi să le aprecieze meritele lor. Aceste resurse trebuie să contribuie şi pe coordonata turistică la dezvoltarea urbei de la poalele Meseşului.

5.6. Evenimente actuale. Exemple de bună practică

În ultimii ani, a devenit o tradiție ca la Zalău să se organizeze o serie de evenimente, dintre care cel mai cunoscut şi care atrage cel mai numeros public îl reprezintă Festivalul „Zilele Romane". Celelalte evenimente, între care enumerăm „Concursul de fotografie", „Festivalul de teatru", „Balul balurilor" etc., chiar dacă nu se bucură de o susținere şi public numeros, pot constitui pe viitor puncte de referință în istoriografia turistică a municipiului Zalău. Realizăm o scurtă prezentare:

- ***Festivalul Zilele Romane*** *(www.zileleromane.ro)*

Acest festival s-a născut în anul 2005 din dorința de a oferi publicului larg un eveniment de ținută, cu caracter cultural-educativ, care să se individualizeze în peisajul manifestărilor de amploare din România. Încă de la prima sa ediție, *Festivalul „Zilele Romane"* a avut un caracter internațional, conferit de participarea unor artişti din Uniunea Europeană. Vreme de trei zile, în fosta capitală a provinciei romane, Dacia Porolissensis, soldații Legiunii XV Apollinaris redau strălucirea momentelor din Imperiul Roman prin demonstrații de luptă, prin paradă militară şi tabăra soldaților. Atmosfera romană este completată de muzică şi dansuri romane, de lupte daco-romane, de căsătorii romane, de preparate culinare ale bucătăriei romane, dar şi de spectacole de artă şi meşteşuguri specifice vieții Imperiului Roman. Ultimele ediții s-au desfăşurat la Zalău şi la Porolissum-Moigrad, includerea castrului roman de la Porolissum, ca loc de desfăşurare pentru programele artistice ale festivalului fiind decisă din dorința de a da posibilitatea unui număr cât mai mare de turişti să cunoască vestigiile cetății romane Porolissum, fosta capitală a provinciei imperiale Dacia Porolissensis. Ca urmare a succesului înregistrat la primele ediții, numărul participanților din străinătate şi din țară a crescut substanțial, având şanse mari să fie integrat într-un circuit internațional al festivalurilor pe această temă (Austria-Ungaria-România).

- ***Festivalul Muza Fest***

Organizat pentru prima dată în anul 2009, Festivalul a ajuns în acest an la cea de-a treia ediție, devenind în timp un maraton de activități complexe, cu o durată de două săptămâni, fiind organizat de către Muzeul Județean de Istorie şi Artă Zalău, în colaborare cu Centrul de Cultură şi Artă al județului Sălaj şi Consiliul Județean Sălaj. Manifestarea din acest an a inclus evenimente culturale de excepție, cum ar fi secțiunile de muzică corală, veche şi clasică, poezie, studio, cinema port, *jazz-blues session*, *art forum* şi *workshop*. Acțiunile au fost programate să se desfăşoare în diferite locații, precum Sala Festivă Porolissum a Consiliului Județean, Muzeul de Artă „Ioan Sima", Catedrala „Sfânta Vinere", Biserica Romano-Catolică, Casa de Cultură a Sindicatelor sau localul „La Strada". Oferta de Festival a atins o gamă largă pentru iubitorii de muzică, fiind programate o serie de concerte

care nu fac parte din cotidianul vieții culturale sălăjene (ex.: muzică veche, corală, jazz), fiind promovați atât artiști sălăjeni, cât şi din străinătate. Teatrul a fost prezent în cadrul Festivalului prin două piese de studio, iar pentru cinefili, organizatorii au pregătit proiecții de filme româneşti contemporane, dar şi animații. O secțiune specială a fost cea dedicată tinerilor, cea de workshop-uri (un atelier de bandă desenată şi un atelier foto), iar o secțiune importantă în festival a aparținut Forumului de artă.

- ***Concurs de fotografie şi artă fotografică***

Organizat pentru prima dată în anul 2006 de către Consiliul Local al Tinerilor Zalău, acest proiect a ajuns deja la a cincea ediție şi, de fiecare dată, a propus câte o temă diferită: „Cultura urbană", „Photo emoție", „Fără perdea", „Portrete", „Alb Negru – Viața în antiteză". Pentru ediția din acest an, tema propusă a fost „Anotimp(uri)", iar la acest concurs pot participa doar elevii din liceele zălăuane. Cea mai de succes ediție a fost, până în prezent, cea din anul 2008, când s-au înscris în concurs 31 de participanți. Pozele sunt evaluate de un juriu format din persoane care fie au o legătură directă cu fotografia, fie, prin specificul muncii lor, intră în contact cu aceasta (ex. mass-media, agenții de publicitate).

- ***Festivalul de teatru „Liceenii"***

Acest eveniment este promovat tot de către Consiliul Local al Tinerilor şi prima sa ediție a avut loc tot în anul 2006. Acest proiect cultural s-a adresat trupelor locale de teatru, formate numai din liceeni. În cele patru ediții ale sale, desfăşurate în primul weekend din iunie (2006, 2007, 2009), iar ultima, în noiembrie 2010, festivalul, prin regulamentul său, nu impune ca o piesă de teatru să se desfăşoare într-o anumită limbă. Astfel, în anul 2009 piesa câştigătoare a fost interpretată în limba engleză, iar cea din anul 2007 a pus accent mai mult pe exprimarea coregrafică decât pe interpretarea teatrală. Uneori, festivalul a avut şi invitați, respectiv o trupă de teatru din Carei (2006) şi alta din Baia Mare (2009), de asemenea, formate din liceeni. Premiile sunt acordate de un juriu format din persoane implicate în viața culturală a oraşului, în funcție de următoarele categorii: „Premiul pentru cea mai bună trupă", „Premiul pentru cea mai bună intrepretare a unui actor", „Premiul pentru cea mai originală trupă".

- ***Balul Balurilor***

Acesta este un alt eveniment organizat sub egida Consiliului Local al Tinerilor Zalău, cu scop caritabil, sumele colectate în cadrul acestui eveniment fiind donate în beneficiul unei persoane fizice sau juridice (de exemplu, secția de nou-născuți a Spitalului Județean Sălaj). Balul Balurilor este, în termeni reali, o competiție între elevii zălăuani câştigători ai concursurilor „Miss şi Mister Boboc" şi anual beneficiază de o temă anume, cum ar fi: „De la messenger la muzica anilor '90" sau „Culturile lumii". Ca element de originalitate, la spectacolul creat în cadrul Balului Balurilor sunt invitați exclusiv tinerii elevi din județul Sălaj.

- ***Alien Cycling Maraton***

Acesta este un eveniment organizat de *Alien Cycling Zalău*, care, împreună cu Instituția Prefectului Sălaj şi în colaborare cu *ProfiCycling*, au organizat *Alien Cycling Maraton Zalău*, un maraton de ciclism (o parte dintr-o tradiție anuală în curs de stabilire a curselor de *cross country*). Acest eveniment urmăreşte dezvoltarea ciclismului montan cu trasee ce străbat dealurile, văile, cursurile de apă, pădurile Munților Meseş, îmbinând istoria cu descoperirea frumuseților pitoreşti ale zonei. Traseele de 30 km, 52 km şi 94 km (ce au traversat situl arheologic Porolissum şi fostul drum roman care unea pe vremuri provincia Dacia Porolissensis de Roma) au fost împărțite pe categorii de dificultate, de vârstă şi de sex,

astfel încât toți concurenții, fie ei amatori, fie profesionişti, să poată admira din plin frumusețile județului Sălaj.

- ***Alte evenimente***

Consiliul Local al Tinerilor organizează şi alte diverse activități pentru copii şi tineri, cum ar fi cele desfăşurate cu ocazia „Zilei copilului" (1 iunie) sau în cadrul „Zilelor Cetății" (31 iulie). În plus, această organizație a fost foarte activă mai ales în inițierea unor campanii de informare privind SIDA, consumul de droguri, dreptul la vot, ecologizarea unor zone din Zalău. Pe agenda sa de lucru s-a aflat şi organizarea unor târguri de joburi pentru liceeni, instruiri pentru propriii membri sau pentru colegii din alte localități.

5.7. Resursele istorice – posibile resurse turistice (Ştiați că...)

- După cucerirea Daciei de către Traian (106), granița Imperiului Roman trecea pe culmea Meseşului, la nord având triburile dacilor liberi, iar la sud, Dacia Romană. Teritoriul oraşului Zalău aparținea dacilor liberi, iar în zona de est, sud-est (Meseş) se află fortificațiile romane de graniță, turnuri, ziduri, şanțuri şi mâluri de apărare.
- Pe teritoriul actual al oraşului Zalău au fost descoperite mai multe morminte de incinerație şi de inhumație din perioada medievală timpurie.
- În zona poligonului militar din Zalău, de pe strada Crasnei, a fost descoperit un cimitir de inhumație (Fig. 33) din perioada voievodatului lui Menumorut (secolul X d. Hr.). În acest cimitir, o parte din scheletele descoperite aveau ca inventar podoabe de argint şi bronz. Aceste obiecte sugerează faptul că acolo au fost înmormântați membrii unei elite conducătoare locale. De asemenea, tot în acest cimitir a fost descoperit un schelet de copil îngropat într-un sicriu din lemn, care avea scândurile prinse cu 8 scoabe mari din fier. Deoarece fierul în acea perioadă era rar şi scump, prezența scoabelor arată faptul că acest copil provenea dintr-o familie a elitelor locale.

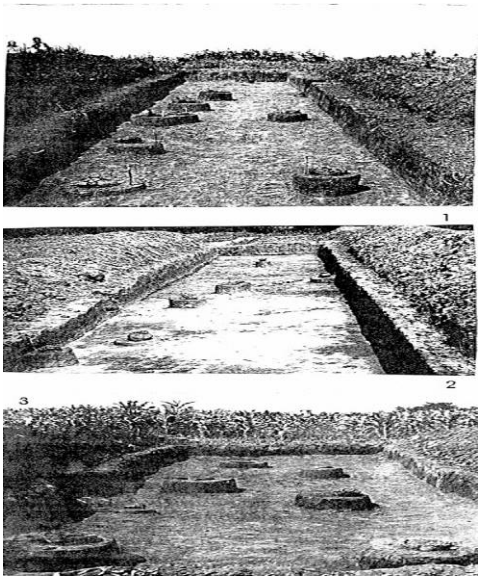

Fig. 33. Cimitir de inhumație (sursa: http://arheologie.ulbsibiu.ro/)

- Tot în zona poligonului militar de pe strada Crasnei a mai fost descoperit şi un sat, tot din perioada voievodatului lui Menumorut. Este posibil ca acest sat să fie Zylok-ul menționat de *Gesta Hungarorum* [*Faptele Ungurilor*], scrisă de Anonymus. Şi tot în poligon, mai sus de cimitir şi aşezare a fost identificată şi o fortificație medievală timpurie din secolele XI-XIII.

- În zona pieței Centrale Agroalimentare au fost descoperite două cuptoare (Fig. 34) , din secolele XIV-XV, cuptoare în care se cocea pâinea în perioada când Zalăul era târg medieval. Vatra celor două cuptoare pe care se punea pâinea la copt era făcută dintr-un strat de fragmente de vase de lut tasate şi acoperite cu un strat de lut fin.

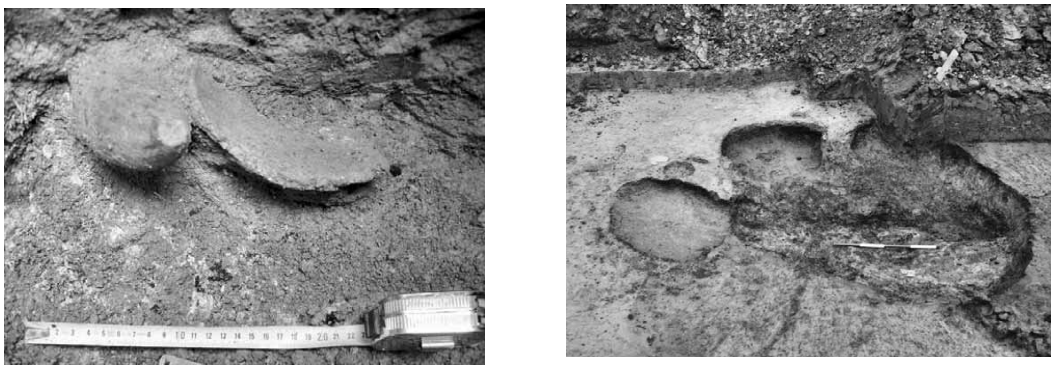

Fig.34. a. Strachină şi corn de băut din ceramică. b. Cuptoare medievale

- Pe teritoriul oraşului Zalău (Fig. 35), au fost descoperite, pe parcursul ultimei jumătăți de secol 7, tezaure monetare medievale şi premoderne, compuse din peste 2.200 de piese. Acesta este cel mai bogat şi variat tezaur de secol XVII din Țara Silvaniei, fapt ce dovedeşte rolul important pe care-l avea Zalăul în cadrul schimbului comercial din Transilvania. Piesele acestui tezaur sunt emise în 29 de țări, provincii, principate, ducate, comitate, episcopate sau oraşe, reprezentând 34 de monetării.
- Actualul sediu al Primăriei Zalău a fost înainte sediul Prefecturii județului Sălaj.

Fig.35. Zalăul, într-un desen din secolul al XIX-lea

- Primul primar al oraşului Zalău, după 1918, a fost Iulian Domşa, care a devenit apoi prefect liberal de Sălaj, în perioada 1922-1925.
- În urma alegerilor din anul 1930, primar al Zalăului a ajuns Ioan Mango, care, până atunci, îndeplinise funcția de revizor-şef al învățământului sălăjean (inspector general).
- Unul dintre primarii Zalăului, care se numea Ioan Cloaje, a fost, înainte, comandant al batalionului 7 Vânători de Munte din Zalău.
- La Zalău, după 1918, a luat ființă un batalion de Vânători de Munte, el fiind desființat după instaurarea regimului comunist. Acesta, vara făcea instrucție în munți, iar când se întorceau, era un eveniment deosebit pentru întreg oraşul, locuitorii aşteptându-i la gară, pentru a vedea defilarea lor până la cazarma „General Dragalina" (actualul Centru Militar Județean). Ofițerii şi soldații luau parte activă la toate manifestările culturale ale Zalăului şi aveau o fanfară renumită, care cânta la aceste manifestări. În urma Dictatului de la Viena, din data de 30 august 1940, batalionul de Vânători Zalău şi întreaga administrație au fost îmbarcate în 93 vagoane şi mutate la Deva.
- Într-o anumită perioadă, pe amplasamentul unde se află acum Casa de Cultură a Sindicatelor, era Ştrandul. Bazinele şi duşurile erau alimentate cu apă din fântâna arteziană din Piața Unirii.

- La Zalău, pe strada Crasnei se menționează o mănăstire paulină de Înțelepți, care se ocupau cu copierea documentelor vremii (~ secolul al XIII-lea).
- Cel mai vechi design vestimentar pentru plaiurile sălăjene era reprezentat de gubă, o haină lungă de iarnă, confecționată din lână albă, gri, neagră sau maro, ornamentată cu panglici colorate, diverse aplicații şi cu nasturi.
- Referitor la numele Zalăului, s-au emis, de-a lungul timpului, mai multe ipoteze: că ar fi de origine dacică, avară sau maghiară, că ar însemna *brâu*, *cingătoare* (*Silaj*), în limba vorbită de către avari, că ar însemna *patul cu ulmi* (*Sil es Agy*) în limba maghiară şi că, de fapt, vechea sa denumire, *Zalău*, n-a putut fi transcrisă în limba maghiară decât sub forma *Zil* şi *Lak*, asemănătoare cu denumirea germană a oraşului *Zillenmarket*, loc de târg.
- O întâmplare face ca, în anul 1220, să fie consemnată în registrul de la Oradea învinuirea de furt a unui cetățean din satul *Zalău* (*villa Ziloc*). Înregistrarea acestei acuzații şi a sentinței ei la scaunul de judecată din Oradea este prima atestare documentară, cu dată certă, a localității Zalău.
- Primul spital ia ființă în anul 1893, la inițiativa Dr. Szikszai Lajos, mai apoi se intensifică preocupările pentru îmbunătățirea şi dezvoltarea bazei materiale, destinată ocrotirii sănătății, iar astfel, după 20 de ani, în 1913 este dat în folosință cel de-al doilea spital, unde funcționează în prezent secția de boli contagioase.
- În 1571, Ştefan Bàthory a dat Zalăului dreptul de a-şi alege 33 de senatori, care să desemneze un primar şi împreună să conducă oraşul şi această stare de autonomie a durat până în anul 1848.
- După bătălia de la Guruslău din 3 august 1601, Mihai Viteazul şi gen. Basta fac un popas „în tabăra de lângă Zalău", de unde voievodul îşi va data cunoscutele sale scrisori (din 5 august 1601), prin care-şi anunța victoria, trimise în occident, una, lui Filippo Spinelli, nunțiul papal din Praga şi alta, ambasadorului Spaniei la Praga, Don Guillermo de San Clemente.
- Există date care atestă existența învățământului liceal la Zalău, încă din 1646, când a luat ființă Colegiul Reformat Wesselenyi, printre primele din Transilvania. În anul 1870 ia ființă la Zalău o preparandie maghiară pentru învățători, la care au învățat mulți elevi români. În 1892, şcoala a fost transferată la Timişoara.
- Prima atestare a unei biblioteci şcolare la Zalău este de la 1689. Biblioteca vechiului Colegiu Reformat Wesselenyi, după 1970, devenită Biblioteca Documentară Zalău (fond documentar Casa Corpului Didactic), s-a format pe lângă vechea Şcoală reformată din Zalău (1646). Prima atestare legată de existența bibliotecii este din anul 1689. În 1713, biblioteca avea 45 de volume, dar de-abia peste un veac (1816) şi-a mărit substanțial colecțiile, prin donații în cărți, mai întâi, iar apoi, după 1858, prin donații în bani şi prin subvenții de stat. Principalii donatori sunt Salomon Jozsef, director al colegiului după 1815 şi, mai ales, Gyarmathy Samuel (1751-1830), medic şi lingvist din Transilvania, considerat pionier al lingvisticii comparate, care, profesor fiind şi la Zalău, donează şcolii vestita-i bibliotecă.
- Evoluția şi structura colecțiilor Bibliotecii Documentare Zalău sunt unele specifice bibliotecilor umaniste, de tip transilvan (gen Biblioteca „Bathyaneum" Alba Iulia, Biblioteca „Teleki" Târgu Mureş sau Biblioteca „G.Bethlen" Aiud), iar dacă, într-o lucrare de statistică consacrată bibliotecilor din Austro-Ungaria apărută la Viena în 1900, biblioteca profesorilor apărea cu 10.794 volume şi cea a elevilor cuprindea tot atunci 1.078 volume, astăzi, împreună cu colecțiile de publicații locale antebelice, anuare şcolare şi alte adăugiri (până în 1967), numără în total cca. 40.000 de volume. După

aceeaşi situaţie din 1938, în această bibliotecă există peste 1.500 de lucrări de filologie greco-romană şi de teologie, fiind incluse aici şi operele literare.

- În data de 9 noiembrie 1714, într-o clădire de pe actuala stradă Corneliu Coposu, nr. 25, a poposit Carol al XII-lea (1682-1718), regele Suediei, pe drumul de întoarcere după bătălia de la Poltava (1709).
- Singurul exemplar cunoscut din Ceaslovul de Bucureşti (1760), căruia i se mai păstrează foaia de titlu, se află în colecţiile Muzeului Judeţean de Istorie şi Artă Zalău.
- Primele date certe despre o bibliotecă şcolară românească, din Ţara Silvaniei, le aveam despre cea a societăţii de lectură a preparanzilor din Zalău, înfiinţată pe la 1871-1872, sub conducerea „profesorului de limbă românească", Gavril Trif, în cadrul Şcolii Normale din Zalău, sub numele de „Reuniunea preparandiloru din Zelahu" (după 1874-1875 fiind numită „Cenaclul Georgiu Lazăr"), cuprinzând 23 de tineri elevi români şi dispunând de o mică bibliotecă cu 33 „volume româneşti".
- În 1914, în Zalău, sunt consemnate 275 de becuri electrice. În perioada 1920-1924, Zalăul era iluminat cu lumină electrică de la Uzina electrică de pe strada Eminescu (B-dul Mihai Viteazul), cam pe unde se află azi Farmacia 21.
- Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă Zalău a luat fiinţă în 1951 şi primul director a fost pictorul Vasile Lucăcel.
- În actuala clădire a muzeului a funcţionat primul liceu de băieţi din Zalău, înfiinţat în anul 1924. Directorul său a fost renumitul profesor Leontin Ghergariu.
- După 1918, la Zalău a luat fiinţă şi o şcoală normală (pedagogică) de băieţi, desfiinţată de guvernul Iorga în perioada crizei economice.
- Şcoala de fete din Zalău a luat fiinţă în anul 1920 şi funcţiona în actuala clădire a şcolii „Simion Bărnuţiu".
- Localnicii maghiari aveau anumite obiceiuri tradiţionale - balul cizmarilor, balul culesului viei, balul pompierilor - baluri care se ţineau în fiecare an, la aceeaşi dată.

5.8. Strada 22 Decembrie 1989 (Crasnei) şi posibilele atracţii turistice

La sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea, în oraş (Fig. 36), s-au format patru asociaţii stradale, care aveau ca sarcină rezolvarea problemelor de zi cu zi.

Fig.36. Zalăul vechi

Una dintre cele patru asociaţii era cea de pe ***strada Crasnei***. Numele străzii aparţine drumului care duce de la Zalău la Crasna, iar în documentele vechi, în forma „strada Crasnei", este indicată pentru prima dată în anul 1658. De-a lungul secolelor, a fost rebotezată de mai multe ori. În 1879 era strada Szechenyi, după al doilea război mondial era

numită strada Petofi, după 1947 era Decembrie 30, iar după revoluția din 1989 a primit numele de Decembrie 22, dar, în opinia publică şi în viața de zi cu zi, a rămas numele vechi, cea de strada Crasnei. Sarcina principală a conducerii asociației stradale era rezolvarea problemelor legate de producția în agricultură şi de creşterea animalelor (indicarea ogoarelor, a păşunilor). Conducerea verifica teritoriul care îi aparținea asociației, se ocupa de împodobirea şi ordinea străzilor, întreținerea şanțurilor şi a gardurilor. Pentru prevenirea incendiilor, se inspectau anual hornurile şi locurile pentru foc, iar când se găseau nereguli, se dădeau amenzi, mai ales că majoritatea caselor avea acoperiş de paie, care se aprindea foarte uşor. Aşa s-a întâmplat şi în 1832, când imobilul asociației stradale s-a făcut scrum. Pentru refacerea imobilului, fiecare membru a făcut pomană prețul a „trei cupe de must". Din cauza incendiilor foarte dese, încă din 1813, magistratul oraşului obligă asociația stradală de pe strada Crasnei să facă rost de dispozitive de stingere a incendiilor. Întreținerea şi practicabilitatea drumului era în sarcina comunității. Există multe documente care confirmă această faptă. Pe 27 Mai 1824, conducerea asociației stradale hotărăşte ca, pentru repararea străzii, să contribuie în mod egal toți locuitorii, indiferent de clasa acestora în societate. O permanentă problemă era reprezentată de inundațiile văii „Palvar" şi, din această cauză, s-a alcătuit o comisie care să rezolve problema. Din această comisie făcea parte şi Elteto Peter, un arhitect important la acea vreme în oraş. Apa potabilă pentru locuitorii străzii era asigurată de fântâna „Brod", care există şi în zilele noastre. Liniştea pe străzi pe timpul nopții era asigurată de doi paznici de noapte. Ei erau angajați de către consiliul bătrânilor, stabilind dacă pe străzi este gălăgie, pentru a interveni. După un document din anul 1818, dacă nimeni nu se oferea, atunci fiecare stăpân avea datoria să se prezinte ca paznic pe rând, iar dacă refuza, atunci avea de plătit o amendă.

- *Obiceiuri*

Obiceiurile de înmormântare pe stradă erau diferite de cele obişnuite. Înmormântările locuitorilor de pe strada Crasnei se organizau şi se mai organizează şi astăzi pe strada Capela, unde se află şi cimitirul „vechi". Nu se ştie de când acest teritoriu era întrebuințat ca cimitir, dar în 1831 toate locurile libere s-au umplut, aşa că s-a alăturat ogorul care se afla deasupra cimitirului, achiziționat de la Polgari Laszlo. De aici au venit denumirile cimitirul de sus şi cimitirul de jos. După datele protocolului, îngrijirea cimitirului, repararea gardului şi a şanțului era sarcina membrilor asociației stradale.

- *Finanțarea străzii*

Asociația stradală de pe strada Crasnei dispunea de un fond financiar destul de puternic. Pentru sporirea casei comune, existau mai multe surse, de exemplu, amenzi pentru beție, înjurarea conducerii, refuzarea pozițiilor, absentarea de la adunări sau din vânzarea proviziilor adunate. Conducerea, cu acordul comunității, cu ajutorul capitalului adunat a început să cumpere imobile, iar acestea urmau să fie date în chirie. Datorită posibilităților financiare, s-a putut contribui cu sume considerabile la construirea clădirilor publice din oraş, cum ar fi podul de la începutul străzii, care s-a construit în 1777, în 1834 au contribuit la construirea primăriei, iar în 1890, la construirea prefecturii. Nu putem să uităm nici biserica reformată, care nu demult a împlinit 100 de ani, la construirea căreia s-a contribuit semnificativ. Dintre cele patru asociații stradale care funcționau pe raza oraşului Zalău, cea de pe strada Crasnei, dar şi ca teritoriu ori populație, era cea mai mare. În 1844, când se efectuau controale la hornuri, s-au numărat 1232 de suflete. Între 1616 şi 1630, pe vremea preotului Kerswztszegi Herman Istvan, în oraş funcționa o şcoală latină al cărei „protocol scribal" începe din 1646. Această clădire se găseşte în vecinătatea bisericii reformate. De mai multe ori a fost reconstruit, renovat, lărgit conform revendicărilor.

➢ *Locuitorii străzii*

Strada indică eşalonarea socială a locuitorilor. Casele funcționarilor, profesorilor, meşteşugarilor şi ale negustorilor se aflau la începutul străzii, aproximativ până la nr. 100, iar partea cealaltă a străzii era ocupată de casele agricultorilor. Pe o listă alcătuită aproximativ în anul 1940 se poate observa că pe partea caselor cu numere impare majoritatea locuitorilor erau specializați în prelucrarea pielii, tăbăcari. O explicație în acest sens ar fi apa curgătoare a văii „Palvar"(azi valea Zalăului), de la capătul curților şi grădinilor de pe acea parte, care avea un rol important în prelucrarea pielii. O gamă bogată a meseriaşilor era prezentă pe strada Crasnei, iar aceştia erau renumiți şi prezenți în viața activă a orăşenilor şi se prezentau săptămânal la târgurile organizate în ziua de sâmbătă (de exemplu, tăbăcari, cizmari, croitori, tâmplari, măcelari, brutari, sifonari, rotari, bărbieri, frizeri, lăcătuş mecanici, fierari, cofetari, ceasornicari şi cusătorese).

➢ *Clădirile care reprezintă o atracție pentru turişti – Fig. 37,38*

Clădirea de la numărul 15 a fost construită la începutul secolului al XX-lea, în stil clasic, cu motive decorative deasupra ferestrelor şi pe lângă acestea. A fost renovată în anul 2009 şi s-a păstrat fiecare motiv decorativ. Clădirea de la numărul 16 este construită în aceeaşi parte a secolului al XX-lea. Motivele decorative nu sunt identice cu cele ale numărului 15, dar se poate observa aranjarea curții şi clădirea din spate, de unde ne putem da seama că a fost în trecut a unei familii nobile. Casa de la numărul 23 a fost construită în anii 1898-1899. A fost renovată în anul 2005. Are o formă simplă, modestă şi totodată plăcută. O altă casă foarte veche este cea de la numărul 22, al cărei plan de construcție datează din anul 1892. Această casă a fost întotdeauna în proprietate personală, iar în anul 1958 s-a schimbat proprietarul. În anul 1980, casa a fost modificată, iar recent, în 2006-2007, era renovată şi modernizată.

Fig.37. Clădire renovată - conservarea motivelor decorative

Fig.38. Renovarea clădirilor

Casa de la numărul 32 (Fig. 39), a fost construită în stil modern între anii 1998-2000. Stilul casei diferă în totalitate de stilul caselor prezentate anterior. Dar casa, şi mai ales mediul ei înconjurător, este foarte atrăgător.

Fig.39. Casă modernă

Marele poet, Ady Endre, la începutul secolului al XX-lea şi-a făcut studiile în Colegiul Wesselenyi (actual, Colegiul Național Silvania). A petrecut 4 ani în Zalău. El este născut în județul Sălaj, în anul 1877 şi provine dintr-o familie nobilă, dar săracă. Studiile elementare şi le-a făcut în Carei, dar educația pentru o viață adevărată primeşte în Zalău. În 26 noiembrie 1903, scrie „mă simt acasă numai aici". Oraşul este foarte important în viața adolescentului Ady. În Zalău a apărut prima sa poezie. Înainte de a merge la Paris, scrie în poezia intitulată „Sunt acasă": „ceea ce sunt, sunt datorită celor patru ani petrecuți în Zalău". El a locuit pe strada Crasnei, în casa cu numărul 43 (Fig. 40). Casa este tot una veche, de peste 100 de ani, stilul ei se încadrează în stilul caselor de la începutul străzii. În zilele noastre, această casă este în coproprietate, aici locuind aproximativ 4-5 familii. Poetul a locuit într-una din camerele cu vedere la stradă. De aici putea urmări viața străzii, a oamenilor care îl înconjurau.

Fig.40. Casa în care a locuit poetul Ady Endre

Pentru turiştii epuizați, o formă de revigorare o reprezintă şi apa care curge la fântânile de pe stradă (Fig. 41).

Fig.41. Fântâni arteziene de pe strada Crasnei

➢ *Clădirile care sunt în folosința populației şi pot fi vizitate de turişti*

Clădirea de la numărul 55 aparține comunității maghiare din anul 1997. Proprietarul este o organizație culturală (Fig. 42). De aceea, aici se organizează prezentări de cărți noi, întruniri pe diferite teme (culturale, sociale, literare) sau expoziții (de desene a copiilor, de picturi, de lucrări plastice).

Fig.42. Sediul organizației culturale

Următoarea casă, cea de la numărul 47, este „Casa Germană” (Fig. 43). Este vorba despre o clădire de aproape 150 de ani. În anul 1991, a fost cumpărată dintr-un fond german, de către Uniunea Democratică a Germanilor, pentru a fi de folos minorității germane.

Fig.43. Casa germană

Aici se organizează serbări ale claselor germane, pe parcursul sau la sfârşitul anului şcolar. În fiecare an, la ultimul sfârşit de săptămână a lunii iulie, sunt *Zilele germane*, când se întrunesc Uniunile Germane din nordul Transilvaniei.

Tipografia de la numărul 66 (Tipografia Color Print – Fig. 44) se află în funcțiune din anul 1993, se află în proprietate personală. Casa veche, cumpărată de la proprietar, avea peste 100 de ani şi a fost modificată şi modernizată înainte ca această zonă să fie numită protejată, în anul 1995. De atunci primeşte comenzi pentru tipărirea şi finisarea cărților, oferă material publicitar pentru firme.

Fig.44. Sediul „Color Print”

Fosta grădiniță de pe strada Crasnei (Grădinița cu program normal nr. 6), a oferit copiilor o posibilitate de a cunoaşte lumea poveştilor, tainele matematicii, diferite noutăți din lume (accesibile pentru vârsta lor), precum şi dezvoltarea capacității lucrului manual. Clădirea de la numărul 126 este sub renovare. Grădinița a fost recent înapoiată Bisericii Reformată din Zalău.

La numărul 25 funcționează Institutul Sfintei Inimi, o mănăstire caritativă. Este vizitat de creştinii din oraş, din țară şi din străinătate. Din 6 septembrie 2005, cu un ajutor din străinătate, s-a finalizat construirea acestei încăperi. Casa de dinainte a domnului dr. Kapusan Gyorgy a fost demolată şi, în scurt timp, institutul a fost ridicat. În cadrul acestei mănăstiri, funcționează o grădiniță cu program normal. Nu numai copiii, ci şi acei bătrâni, care au nevoie de o mâncare caldă primesc ajutor.

Două clădiri importante din punct de vedere medical, în viața de zi cu zi a locuitorilor străzii şi nu numai, sunt cele două cabinete medicale situate la începutul străzii. La numărul 31, cabinetul oftalmologic „Optica Zsofi", iar la numărul 41, cabinetul stomatologic al familiei Hiriczko.

- *Clădirile care sunt la dispoziția turiştilor*

Situat chiar la începutul străzii, la numărul 12, crama este un local cunoscut în rândul orăşenilor, ca fiind un loc plăcut, liniştit, pentru petrecerea timpului liber. Această clădire a fost construită în anul 1943 şi funcționează ca şi „Crama Tip Top" (Fig. 45), din anul 1993.

Un alt local renumit şi cu tradiție este cel de la numărul 107, pe numele de „Han Csarda". Este una dintre cele mai în vârstă clădiri de pe strada Crasnei, are peste 120 de ani. În anul 1944, în urma unei explozii de bombă, acoperişul clădirii a fost distrus în totalitate. Structura acoperişului a fost refăcută şi există şi astăzi. Programul localului este foarte încărcat, deoarece aici se servesc meniuri zilnice, sunt frecvent organizate botezuri, logodne, reuniri, mase festive. Localul este renumit pentru mâncărurile tradiționale foarte delicioase, iar servirea este una nemaipomenită.

Un adevărat paradis al pescarilor profesionişti şi amatori îl reprezintă magazinul situat la numărul 39 (Fig. 46). Acest magazin conține o gamă variată şi bogată de produse pescăreşti. Dar nu numai pescarii sunt aşteptați la acest magazin, ci şi persoanele care doresc o excursie la munte, deoarece magazinul dispune de un stoc bogat în produse de camping.

Amplasarea magazinului pe această stradă este ideală, deoarece drumul care străbate strada Crasnei duce spre renumitul lac de acumulare Vârşolț, loc foarte iubit de pescarii sălăjeni şi de cei din afara județului. Magazinul a fost înființat în anul 2002 şi renovat în anul 2009.

Fig.45. Crama Tip Top

Fig.46. Magazin articole sportive

5.9. Munții Meseşului: orientare sportivă, trasee turistice, turism sportiv

5.9.1. Orientare sportivă

În vorbirea de toate zilele, a devenit familiar termenul de *orientare*, în care sensul are rolul de *a găsi soluția, atitudinea cea mai bună într-o anumită împrejurare, a acționa adecvat*. O altă definiție a termenului, mai veche, caracteriza orientarea ca o acțiune de „a recunoaşte, a găsi drumul pentru a ajunge la destinație". Se poate afirma că nu există om care să nu fi fost pus măcar o dată în situația de a se orienta: într-un oraş străin, în călătorie sau excursie. În relația om-natură, veşnica neliniște în fața necunoscutului a cedat în fața fascinației acesteia, rămânând însă o dominantă de aceeaşi permanentă confruntare care, de-a lungul istoriei, a pus în lumină superioritatea omului în raport cu natura. Pe o scară mult mai redusă, orientarea sportivă înseamnă şi ea o confruntare cu natura, o întrecere care se încheie, de regulă, tot cu victoria omului, urmată de satisfacții spirituale profunde. Prin practicarea orientării sportive, zeci şi sute de mii de amatori din tot mai multe țări învață şi cultivă îndeletnicirea străveche a omului, avându-se în această activitate de cutezanță plină de farmec şi mulțumiri. Orientarea se bucură îndeosebi de adeziunea tineretului, dar şi a vârstnicilor, la care chemarea naturii îşi găseşte ecou, oferind fiecăruia aventura descoperirii şi romantismul exploatării necunoscutului. Orientarea sportivă dă tot mai multe semne de existență. Ea constă în parcurgerea unui traseu (dat sau liber ales) în teren necunoscut, țelul acțiunii fiind autodepăşirea propriilor forțe sau depăşirea celor ale adversarului. Din definiție se pot desprinde caracteristicile care disting orientarea sportivă de cea utilitară, şi anume: adeziunea voluntară la practicarea ei; atingerea unui şir de destinații (posturi de control); terenul necunoscut, condiție obligatorie a orientării şi echității sportive, la care uneori se mai adaugă şi cerința terenului neutru; prezența elementelor de încredere. Orientarea este o activitate sportivă ce întruneşte şi atributele noțiunii de sport: este o activitate specifică de întrecere; valorifică intensiv formele de practicare a exercițiilor fizice în vederea obținerii de către individ sau colectiv a perfecționării posibilităților morfo-funcționale şi psihice; se concretizează printr-un record, o depăşire proprie sau a partenerului.

Orice întrecere sportivă înseamnă o rivalitate, o confruntare, fie cu adversarul, fie cu recordul, ca etalon. Orientarea sportivă dispune de criterii care servesc la stabilirea ierarhiei performanței şi care permit totodată sportivului să-şi autoverifice forțele sau să-şi aprecieze posibilitățile în raport cu ceilalți.

- *Criterii de evaluare a performanței în orientare*

A. Orientarea – constând din parcurgerea corectă a traseului dinainte stabilit, concretizată în atingerea punctelor de control, obligatorii ca număr şi succesiune. Orientarea presupune:

- alegerea, pe baza hărții, a rutei proprii ce trebuie urmată între posturile de control, respectând orientarea precisă a acesteia;
- parcurgerea autonomă a rutelor alese între posturi, folosind informații, mijloace, procedee şi acțiuni permise de regulament;
- depistarea şi atingerea posturilor, executarea operației de control prin care se dovedeşte îndeplinirea criteriului de orientare.

B. Timpul realizat în parcurgerea traseului:

- timpul folosit pentru operațiunile şi procedeele tehnice de orientare, cum ar sunt: notarea amplasării, respectiv interpretarea descrierii posturilor de control, consultarea hărții, măsurări şi calcule, mânuirea busolei, vize în teren;
- timpul efectiv de parcurgere a traseului (deplasare „pură");

- timpul utilizat pentru decizii şi acţiuni tactice, ca: alergarea rutei de urmat, optarea pentru procedee tehnice sau minuţiozitatea orientării (orientare brută şi orientare fină), atitudinea faţă de adversari (derută, respectiv camuflarea sau debarasarea);
- timpul rezervat operaţiunilor de control (ştampilarea, perforarea fişei de concurent);
- timpul pierdut din cauza greşelilor ori procedeelor şi acţiunilor nepotrivite, inutile sau prea frecvente.

În ceea ce priveşte orientarea, ea prezintă deci un criteriu de evaluare a performanţei şi, totodată, un factor de performanţă care are influenţă nemijlocită asupra rezultatului final obţinut de sportiv. Orientarea poate să fie sigură şi precisă sau cu greşeli şi bâjbâieli, în funcţie de deprinderi şi de experienţa câştigată, de starea fizică şi psihică momentană. Orientarea poate fi adecvată sau nepotrivită, în funcţie de procedeele tehnice de care se face uz în diversele situaţii, cât şi în raport cu frecvenţa ori durata lor. Orientarea poate fi degajată sau dimpotrivă influenţată de diferiţi factori externi, cum ar fi condiţiile meteorologice ori prezenţa adversarului în câmpul vizual. Siguranţa înaintea vitezei este o veche regulă de bază a orientării, care, aplicată în situaţiile mai delicate, nu înseamnă pierdere de timp, ci evitarea acesteia. Acţionarea pe tot parcursul potrivit împrejurărilor, capacităţilor şi stării proprii, poziţiei adversarului, este, de asemenea, o cerinţă care, satisfăcută fiind, poate favoriza rezultatele finale, de timp, ale concurentului. Aspectul de imperfecţiune nu este o slăbiciune a acestei discipline sportive, ci unul din secretele atracţiei ei. Revenind la orientarea eficientă şi sub aspectul timpului, aceasta este determinată de viteza operaţională şi viteza de decizie şi într-o măsură poate şi mai mare, de oportunitatea procedeului ales şi a deciziei luate. Viteza de execuţie, corelată cu siguranţa în orientare, judecata clară însoţită de o manieră de lucru ferită de greşeli sunt premisele orientării eficiente, care trebuie să constituie o activitate „cuminte" şi, mai ales, „cu minte". Astfel, orientarea ca factor al performanţei înseamnă, înainte de toate, parcurgerea raţională a traseului. Practicarea orientării pretinde calităţi aparte, corespunzătoare condiţiilor şi solicitărilor caracteristice întrecerii. Simpla stăpânire a tehnicii nu satisface aceste cerinţe; ea trebuie sa fie perfecţionată până la reflex şi însoţită de gândirea tactică.

În ceea ce priveşte deplasarea - celălalt factor al performanţei -, aceasta se face în diverse maniere, în funcţie de mijloacele de locomoţie şi mediul specific diferitelor probe ale orientării. Deoarece tendinţa fiecărui sportiv este realizarea unui timp cât mai bun la orientarea pe jos, alergarea a devenit modalitatea de deplasare dominantă. Datorită distanţei considerabile de acoperit (6-15 km şi chiar mai mult, în funcţie de probă şi categorie), deplasarea reprezintă un volum de timp însemnat în bilanţul performanţei sportivului. Este evident deci că îmbunătăţirea performanţei laturii fizice a „sportului pădurilor" reclamă o alergare susţinută şi, totodată, creşterea vitezei de deplasare. Aceste exigenţe sunt însă limitate şi ele de condiţiile specifice ale întrecerii de orientare (alergarea este întreruptă de opriri pentru operaţiunile de orientare intercalate sau, la un grad de măiestrie mai ridicată, aceste operaţii se suprapun alergării).

Orientarea se mai poate face şi „din mers", realizându-se economie de timp, care duce la încetinirea vitezei de alergare, ceea ce influenţează negativ precizia orientării. Natural, rezultatele nu se rezumă doar la doi factori. O mulţime de elemente şi împrejurări contribuie, într-o măsură mai mică sau mai mare, la valorificarea aptitudinilor fizice şi spirituale ale individului. Se poate spune că orientarea sportivă înseamnă rezolvarea unor probleme de judecată în regim de efort şi invers, prestarea unui efort fizic susţinut în limite raţionale. Cu alte cuvinte, în cadrul orientării, viteza nu constituie un scop în sine, ci un mijloc subordonat raţiunii, fiind menţinută la limite care nu perturbă luciditatea gândirii. Astfel, alergarea ca factor al performanţei înseamnă viteza subordonată siguranţei şi preciziei în orientare.

Calitățile intelectuale creează şi în acest sport o interdependență strictă între principalii ei factori, reflectată şi în deviza pretutindeni valabilă a orientării: „A alerga cu capul, nu cu picioarele”. Orientării i se potriveşte de minune şi dictonul străvechi, specific meleagurilor noastre: „unde nu-i cap, vai de picioare!”.

- *Utilitatea orientării sportive*

Confruntarea cu natura nu se reduce la o simplă familiarizare cu un mediu necunoscut, ci este un proces prin care individul se depăşeşte pe sine. Orientarea satisface pe deplin accepțiunea sportului în concepția lui Pierre de Coubertin: „Aspirația la ceea ce este dincolo de posibilitățile cunoscute”. Utilitatea individuală şi cea socială a orientării se pot evalua în raport cu ceea ce se solicită de la practicanți, cu ceea ce oferă celui angajat şi cu ceea ce se soldează.

1. Orientarea solicită - fiind o activitate complexă, polisportivă, orientarea face apel la cele mai diferite cunoştințe, aptitudini şi calități motrice, psihice şi intelectuale, iar motivațiile care îi stau la bază constituie laturi pozitive ale ființei umane. Orientarea influențează trăsăturile de caracter prin natura solicitării: exigența şi autocritica, demnitatea personală, conştiința de sine, cinstea şi autodepăşirea.

2. Orientarea oferă - în orientare, fiecare caută ceva anume pentru el. Copiii - joacă, aventură şi actul de cutezanță; adulții - divertisment, recreere sau, pur şi simplu, romantismul tinereții; unii - teren de consacrare şi de afirmare; alții - o activitate de compensare sau ramură complementară de antrenament; pentru mulți veterani ai altor sporturi - începutul unei noi activități durabile; vârstnicii - un exercițiu fizic ce întârzie fenomenele bătrâneții; femeile - dovada curajului, bărbăție. Orientarea satisface nevoile biologice (mişcare), psihice (deconectare), cât şi imboldurile de confruntare, afirmare, recunoaştere.

3. Orientarea creează - ca şi alte discipline sportive, orientarea se soldează cu achiziții deosebit de valoroase, atât pentru individ, cât şi pentru societate. Calitățile solicitate de practicarea ei se amplifică continuu şi se întregesc cu altele, dobândite prin confruntarea cu natura şi adversarii. Trăirile puternice, determinate de mediu, emoțiile şi sentimentele pe care le oferă contribuie, de asemenea, la conturarea mai pregnantă a trăsăturilor de personalitate şi de caracter.

I. Achiziții individuale:

- *Funcția de formare* a orientării se concretizează în primul rând în dezvoltarea armonioasă a organismului, perfecționarea calităților motrice, intelectuale şi senzoriale. Orientarea contribuie la învățarea şi perfecționarea unor cunoştințe tehnico-aplicative însuşite, dar mai ales la lărgirea orizontului, datorită condițiilor ei specifice.
- *Funcția de adaptare* a orientării se manifestă sub diferite aspecte. Orientarea se soldează cu ameliorarea diferitelor deprinderi de mişcare, perfecționarea tuturor calităților motrice, călirea organismului şi, în final, îmbunătățirea stării de sănătate. Ca urmare a adaptării la eforturile specifice orientării, se îmbunătățeşte rezistența la efort, se obțin refacerea capacității de muncă, ridicarea randamentului şi buna dispoziție.
- În condițiile vieții actuale, caracterizată de specializare şi solicitare unilaterale, de imobilizare de lungă durată, confort şi tendințe de sedentarism, poluare atmosferică şi fonică, orientarea are un *efect de compensare* foarte eficient. Bazată pe mişcare în aer liber, ea oferă omului tocmai ceea ce îi lipseşte.
- Orientarea este utilă şi în cazul unor dezechilibrări mai pronunțate, cauzate de hiposolicitare fizică sau hipersolicitare nervoasă, în formele înaintate de surmenaj, obezitate, ea devenind şi o activitate fizică de *corectare*. De asemenea, pentru cei handicapați fizic sau cu vicii de atitudine poate constitui un mijloc de recuperare fizică şi morală.

II. Avantaje sociale:

- Calitățile motrice intelectuale şi senzoriale, gradul ridicat de sănătate a indivizilor înseamnă, în final, vitalitatea colectivității. Pe de altă parte, capacitatea de muncă sporită, buna dispoziție, adaptabilitatea la toate împrejurările, înseamnă calitatea muncii colectivității.
- Orientarea contribuie nemijlocit la însuşirea şi perfecționarea unor deprinderi deosebit de utile în procesul de muncă, acestea devenind factori ai ridicării randamentului şi potențialului creator.
- Conştiința de sine, sentimentul apartenenței, cinstea, caracterul, disciplina şi alte multe calități fără de care convieţuirea ar fi lezată se dezvoltă favorabil în condițiile orientării.
- Orientarea contribuie la folosirea utilă a timpului liber, canalizarea avântului tineretului spre o activitate desfăşurată într-un mediu sănătos de viață, în mijlocul naturii. Deoarece este bazată pe o motivație variată şi bogată, permite conjugarea intereselor individului cu cele ale societății privind petrecerea plăcută şi utilă a timpului liber.
- Prin confruntarea în spiritul ideilor olimpice, orientarea serveşte nemijlocit promovarea înțelegerii şi colaborării între popoare, datorită şi accesului liber la concursurile internaționale.

➢ *Tehnica orientării sportive*

Tehnica specifică acestei ramuri a sportului cuprinde ansamblul deprinderilor de deplasare şi orientare, folosite în scopul practicării cu eficiență maximă a orientării. Ea cuprinde mişcări raționale, legate de tactica orientării, de efortul fizic şi de calitățile motrice solicitate de practica orientării. În orientare sunt impuse următoarele mijloace tehnice de bază: deplasarea în teren, orientarea cu busola, orientarea cu harta, determinarea locului de stație, ocolirea obstacolelor, atacarea posturilor de control. Deplasarea în teren reprezintă elementul de bază al orientării. În timpul deplasării în teren se aplică celelalte elemente tehnice care conduc pe sportiv la atingerea scopului în concurs.

Modul de efectuare a deplasării trebuie să țină seama de: alergarea într-o manieră suplă şi relaxată, în cadrul căreia ritmul să fie cât mai uniform, cu o viteză crescută, obținută printr-o relație rațională între frecvența şi lungimea paşilor, adecvată condițiilor concrete ale rutei; evitarea deplasării pe coastă, care este mai dificilă şi deplasarea pe vale sau creastă; la urcarea pantelor pronunțate, deplasarea în zig-zag, care este mai uşoară; depăşirea obstacolelor mici prin călcarea sau păşirea cu sau fără sprijinul mâinilor; depăşirea obstacolelor mari prin ocolire; adaptarea prizei de sol în funcție de situația dată: coborâre (călcâi) sau urcare (pingea); folosirea mâinilor pentru menținerea echilibrului, ferirea de crengi şi ajutorul la urcarea pantelor prin apucare de crengi sau bolovani stânci).

Exersarea continuă a formelor de deplasare în condiții variate de teren va conduce treptat la formarea simțului terenului, care permite deplasarea, fără să privească tot timpul solul (ci înainte, la 5-10 m) şi, totodată, asigură un caracter armonios alergării.

o *Tehnica orientării cu harta*

Orientarea cu harta presupune un ansamblu de deprinderi generate de funcționalitatea hărții pentru orientare. Sunt incluse în acest ansamblu:

- nordarea geografică a hărții - constă în orientarea hărții în funcție de reperele din teren. Acest lucru este posibil numai în cazul în care sportivul a identificat cele două repere care îl ajută să efectueze nordarea hărții. În acelaşi timp, reperele trebuie să fie apropiate unul de altul, astfel încât sportivul să se afle în porțiunea de suprapunere a zonelor de influență a reperelor şi să le cadă. Operațiunea de nordare geografică a hărții cu ajutorul a două repere este completă cu orientarea cu busola;
- orientarea cu harta - reprezintă o grupă de procedee tehnice:

- Orientarea cu harta urmând reperele liniare - se aplică atunci când situațiile permit „orientarea brută” şi constă în orientarea prin urmărirea unor repere liniare diferite. Sportivii experimentați folosesc acest procedeu în orientarea cu precizie pe distanțe lungi de traseu.
- Deplasarea pe nivel constant - se realizează în deplasarea pe pante înclinate, într-o direcție sau alta, urmărind o anumită curbă de nivel, deci fără a modifica altitudinea. Pentru sporirea gradului de siguranță vor fi urmărite şi reperele de naturi deferite, care sunt plasate pe curba respectivă de nivel.

Deplasarea pe traseu utilizând, pentru orientare, harta de concurs se poate realiza şi prin urmărirea reperelor punctiforme. Pentru aceasta, în literatura de specialitate este indicat procedeul tehnic: deplasarea în interiorul zonelor de influență a reperelor punctiforme. Orientarea cu harta reprezintă un element foarte important în activitatea orientarismului, harta reprezentând sursa sa principală de informații. În specificul orientării sunt utilizate două modalități de citire a hărții: „citirea prospectivă” - este activitatea de atingere a reperelor din teren după observarea lor pe hartă – şi „citirea retrospectivă” - este activitatea de identificare a reperelor pe hartă, după ce acestea au fost observate în teren.

Harta poate fi nordată, deci orientată corect, prin mai multe procedee. Spre deosebire de orientarea geografică a hărții (nordarea geografică), care presupune situarea în zona de influență a unui reper şi recunoaşterea (pe hartă) şi identificarea (în teren) a acestuia, nordarea magnetică presupune folosirea busolei, în următoarele modalități:

- fixarea busolei pe hartă şi rotirea hărții sub busolă până când liniile de nord magnetic ale hărții sunt orientate (devin paralele) după direcția şi sensul acului magnetic al busolei;
- aşezarea marginii longitudinale stângi a busolei paralel cu liniile de nord magnetic ale hărții prin rotirea concomitentă a hărții cu busola se obține ca acul magnetic al busolei să devină paralel cu liniile de nord magnetic ale hărții (vârful colorat al acului este îndreptat spre nordul hărții);
- de la început se fixează prin rotirea capacului busolei, litera N (gradul 0) în dreptul liniei de viză şi apoi se recurge la operațiile precizate în primul caz.

o *Orientarea cu busola*

Busola reprezintă un instrument de bază în orientare, cu ajutorul căreia sunt posibile mai multe operații utile concurentului: nordarea magnetică a hărții; măsurarea pe hartă a direcțiilor (unghiurilor) de marş; măsurarea pe hartă a distanțelor; deplasarea în teren, după o direcție generală sau după unghiuri de marş date.

Deplasarea pe o direcție cu busola (Fig. 47)

Direcția de deplasare („unghi de marş”) se poate determina pe hartă şi în teren cu ajutorul busolei. Prin „unghi de marş” se înțelege unghiul format de direcția nord magnetic şi direcția în care dorim să ne deplasăm.

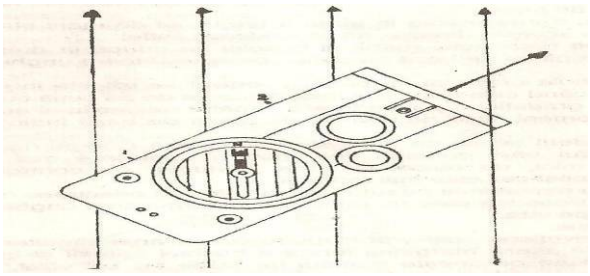

Fig. 47. Deplasarea pe o direcție cu busola

Determinarea pe hartă a unghiului de marş (direcției) presupune următoarele operații: se efectuează nordarea magnetică a hărții; se aşează busola pe hartă astfel încât marginea ei laterală stângă să unească punctul de stație cu punctul vizual; se roteşte cadranul busolei până

ce capătul magnetic al acului ajunge în dreptul cifrei 0 de pe cadran; se citeşte pe cadranul busolei, în dreptul liniei de viză de pe placa de bază, unghi de marş.

- *Tehnica stabilirii locului de staţie*

Dificultăţile în orientare încep în modul obişnuit atunci când concurentul pierde ruta pe care a hotărât să se deplaseze. În aceste situaţii, ar trebui să stabilească pe hartă locul în care se află. După aceasta, trebuie să-l corecteze. Stabilirea locului de staţie se poate realiza prin două procedee tehnice:

1. *Procedeul intersecţiei* (Fig. 48) constă în alegerea în teren a două repere vizibile şi în acelaşi timp uşor de identificat pe hartă, situate pe direcţii diferite. Cu ajutorul unei rigle se trasează pe hartă linii care materializate, ar trece prin reperul de hartă şi prin cel din teren. Locul de intersecţie al liniilor trasate este locul de staţie.

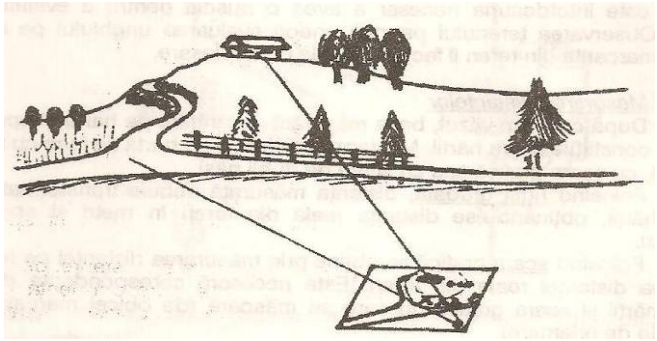

Fig. 48. Stabilirea locului de staţie prin procedeul intersecţiei

2. *Procedeul „cu viză inversă”* constă în întoarcerea busolei în aşa fel ca vârful N al acului magnetic să vină în dreptul gradaţiei sud de pe cadran. Astfel busola indică direcţia diametral opusă celei iniţiale, se face „calea întoarsă”.

- *Tehnica avansării pe ruta aleasă*

Tehnica avansării pe ruta aleasă presupune aplicarea unor procedee complexe de orientare care în principal se bazează pe procedeele de orientare cu busola şi cu harta prezentate anterior Folosirea lor combinată, cât şi alte procedee impuse de avansarea pe rută sunt prezentate în continuare.

Măsurarea unghiurilor:

Tehnica măsurării exacte a unghiurilor de marş a fost prezentată. Se aplică atunci când pe rută nu se află repere marcante, când distanţa dintre posturile de control este scurtă, ceea ce permite concurentului să câştige timp la atacul postului de control. În funcţie de condiţii, se pot aplica:

- evaluarea direcţiilor - concurentul măsoară unghiurile sumar. În acest procedeu, folosirea busolei este limitată, ea fiind corectată rapid şi rar, viteza de cursă fiind ridicată;
- estimarea vizuală a unghiurilor - nu este întotdeauna necesar a avea o busolă pentru a evalua un unghi. Observarea terenului permite uneori evaluarea unghiului pe care repere marcante din teren îl fac cu direcţia de deplasare.

Măsurarea distanţelor:

După cum am văzut, baza măsurării distanţelor pe hartă şi apoi în teren o constituie scara hărţii. Măsurarea distanţei pe hartă se face cu rigla gradată, cu scara grafică sau cu scara de dubli paşi. Folosind *rigla gradată*, distanţa măsurată trebuie transformată la scara hărţii, obţinându-se distanţa reală din teren în metri şi apoi în kilometri. Folosind *scara grafică* se obţine prin măsurarea distanţei pe hartă, valoarea distanţei reale din teren. Folosind *scara de dubli paşi* se obţine prin măsurare pe hartă valoarea distanţei în teren, exprimată la scara hărţii în dubli paşi. Măsurarea distanţei în teren se face cu pasul. Etalonarea pasului se face pentru diferite condiţii de teren (plat, urcuş, coborâre), de acoperire a terenului (drum, iarbă, grohotiş, desiş de pădure) şi de alura în care sportivul se deplasează (mers, alergare).

- *Tactica orientării sportive*

În general, tactica sportivă este definită ca totalitatea atitudinilor şi acţiunilor (individuale şi în echipă) îndreptate spre folosirea raţională şi oportună a calităţii motrice şi psihice, a mijloacelor tehnice, pentru obţinerea victoriei în concurs, în limitele sportivităţii şi prevederilor regulamentului, ţinând cont de starea de moment a sportivului şi adversarului.

Tactica adoptată şi aplicată de sportiv în orientare trebuie să fie accesibilă (să corespundă nivelului tehnic, particularităţilor fizice şi psihice ale sportivului) şi elastică (să dea sportivului posibilitatea de a-şi adapta acţiunile la situaţiile neprevăzute din concurs şi în funcţie de semnificaţia lor, de a rezolva creator).

Conţinutul tacticii de bază în orientare este sintetizat în următoarele elemente: tactica alergării, alegerea rutei, folosirea tactică a procedeelor tehnice de orientare.

1. Tactica alergării

Cuprinde sistemul de priceperi de utilizare optimă a procedeelor tehnice de deplasare în teren şi dozarea efortului. Astfel, în timpul alergării prin, adaptarea frecvenţei şi lungimii paşilor la profilul terenului, acoperirea şi structura acestuia, se pot obţine viteze uniforme într-o alură crescută. Dozarea efortului reprezintă mijlocul de bază în aplicarea tacticii alergării, priceperea de a regla viteza de deplasare în funcţie de cerinţele concurentului. Pentru menţinerea unei viteze crescute de deplasare sunt necesare cunoaşterea temeinică a datelor tehnice ale traseului şi o mare capacitate de valorificare a acestor date: lungimea traseului şi diferenţa de nivel. Orientarea sumară favorizează o viteză crescută de avansare pe traseu. Ea se face de obicei la începutul traseului, atunci când concurentul se află pe repere liniare de planimetrie sau de relief sau în alergare spre o linie de oprire evidentă. Un mod de dotare corespunzătoare a efortului îl reprezintă, pentru concurenţii experimentaţi, împărţirea secţiunii de traseu în zone. Fiecare zonă exprimă, după sarcinile de orientare impuse, posibilitatea prestării unui efort, de o anumită intensitate (mare, medie, mică).

2. Alegerea rutei

Reprezintă elementul tactic de bază în orientare, care în literatura de specialitate, este definit şi ca „alegerea variantei optime” (Fig. 49), între două porţiuni de control succesive pot exista mai multe variante de avansare, concurentul având libertatea de a alege pe cea mai convenabilă dintre acestea. Alegerea rutei se face în funcţie de factorii obiectivi şi subiectivi.

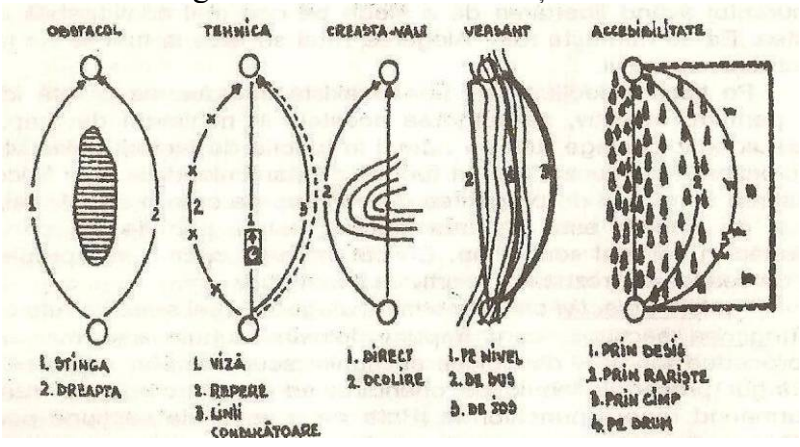

Fig. 49. Alegerea rutei

Factorii obiectivi care determină alegerea unei anumite rute:

- desimea pădurii - poate determina alegerea unei rute directe (pădure rară) sau a unei rute îndepărtate de linia mediană(pădure deasă);

- lungimea secțiunii - care impune folosirea unuia sau mai multor procedee tehnice: de obicei, secțiunile scurte impun utilizarea unui singur procedeu tehnic de orientare, se pot parcurge pe viză sau urmărind repere punctiforme;
- diferența de nivel - în funcție de care rută optimă poate să fie mai scurtă la şes, pe dealuri cu înclinație unică sau mai lungă şi sinuoasă în zonele cu diferențe mari de nivel;
- mărirea zonei de influență a reperului de post - care determină o variantă directă atunci când zona de influență este mare;
- dispoziția reperelor ce vor fi urmărite pe secțiune - şi care trebuie să asigure siguranța maximă în deplasare; vor fi alese, în primul rând, pentru orientare reperele liniare şi cele plane, de planimetrie, care sunt uşor de recunoscut sau identificat.

Alegerea unei anumite rute este influențată şi de o serie de *factori subiectivi* dintre care unii sunt definiți în lucrările de specialitate ca „factori principali". Din rândul acestora reținem atenția asupra:

- gradul de pregătire tehnică a sportivului (Fig. 50-a), care permite acestuia să aleagă procedeul sau procedeele de natură să-i asigure parcurgerea în cel mai scurt timp a secțiunii;
- gradul de pregătire fizică al sportivului (Fig. 50-b), care determină alegerea rutei în concordanță cu calitățile motrice ce definesc profilul sportivului;
- starea psihică a sportivului în momentul alegerii rutei, care depinde de nivelul de pregătire psihologică a sportivului şi de modul în care, până la alegerea rutei respective, a rezolvat problemele de orientare şi în general, de avansare pe secțiunile precedente.

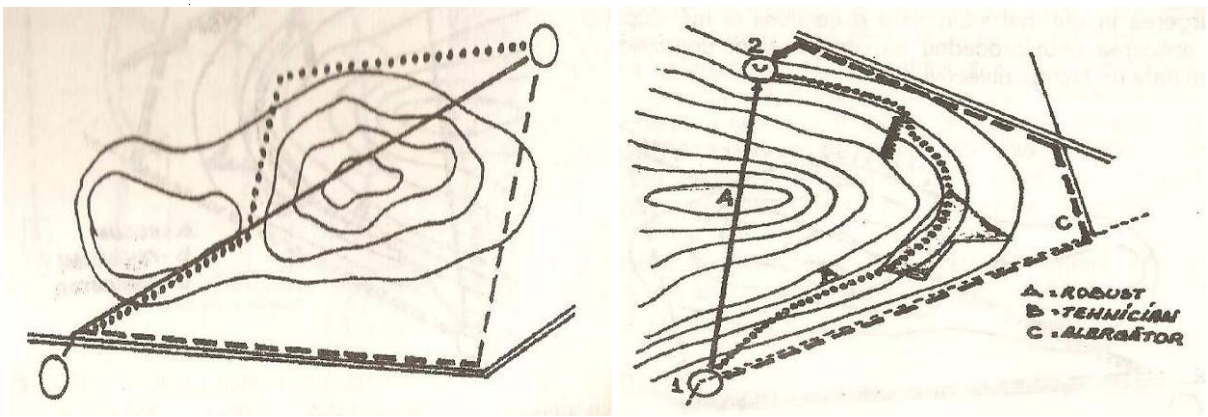

Fig. 50. Alegerea rutei în funcție de gradul de pregătire a sportivului: a-tehnică, b-fizică

3. Folosirea tactică a procedeelor tehnice - este determinată de avantajele şi dezavantajele pe care le prezintă folosirea unui procedeu tehnic în condițiile concursului.

Deplasarea pe viză este avantajoasă în cazul parcurgerii unor distanțe scurte. Este o deplasare sigură, de aceea se foloseşte la orientarea fină pentru atacarea postului de control. Viteza de deplasare la folosirea acestui procedeu de orientare este mai redusă.

Deplasarea pe direcția generală se aplică atunci când reperele de atins sunt uşor de recunoscut în teren: în păduri rare şi cu un relief puțin frământat. Orientarea, în acest caz, este mai puțin exactă, dar viteza de deplasare poate fi foarte mare.

Urmărirea reperelor liniare permite orientarea sigură. Viteza de deplasare este foarte mare. Se aplică în zonele de concurs cu repere plane de denivelare mare.

Deplasarea pe nivel constant permite uneori evitarea unor urcuşuri. Orientarea este mai puțin sigură şi de aceea acest procedeu se combină cu alte procedee.

Măsurarea distanțelor complică activitatea sportivului, operațiunile impuse de acest procedeu fiind multiple (măsurarea distanței pe hartă, transformarea la scară, transformarea în scara de dubli - paşi şi numărarea paşilor dubli), ele abat pe concurent de la operațiunile

mai importante de orientare. Se recomandă la orientarea fină de atacare şi depistare a postului de control.

În tactica orientării, se recomandă combinarea în aşa fel a procedeelor tehnice de avansare pe secţiune, încât să se ajungă cât mai repede în zona postului de control (prin deplasare pe direcţia generală, urmărirea reperelor liniare) şi de aici procedee de orientare mai exacte, care să conducă la atingerea punctului de control (viza, deplasarea în interiorul zonelor de influenţă a reperelor).

Sportivii fruntaşi, pentru simplificarea orientării, respectiv evitarea procedeelor migăloase, acolo unde nu sunt necesare, disting în cadrul unei acţiuni tactice complexe, într-o secţiune de traseu, trei zone: zona verde - până la reperul marcat cel mai apropiat de post. Până acolo se recurge la orientarea „brută", cu viteză cât mai mare de deplasare; zona albastră - între reperul marcant şi ultimul reper fin, înaintea punctului de control (punct de atac). Orientare atentă cu viteză redusă; zona roşie - de la ultimul reper fin până la post, se foloseşte „orientarea fină", însoţită şi de măsurarea distanţei, avansare lentă.

La atacarea şi depistarea postului de control, se cere multă atenţie în alegerea şi combinarea procedeelor tehnice (Fig. 51). Potrivit situaţiei din teren, în atacarea postului de control, care începe de la ultimul reper dinaintea postului, se recurge la confruntarea permanentă a hărţii cu terenul şi la deplasarea pe viză. Deci, folosind reperele sau efectuând devieri voite care conduc la un reper colector şi de acolo tot pe reper, pe viză şi măsurând distanţa, la postul de control căutat. Depistarea postului impune în cele mai multe situaţii manevre mai fine de orientare, deplasarea efectuându-se în pendulare faţă de linia mediană sau în spirală.

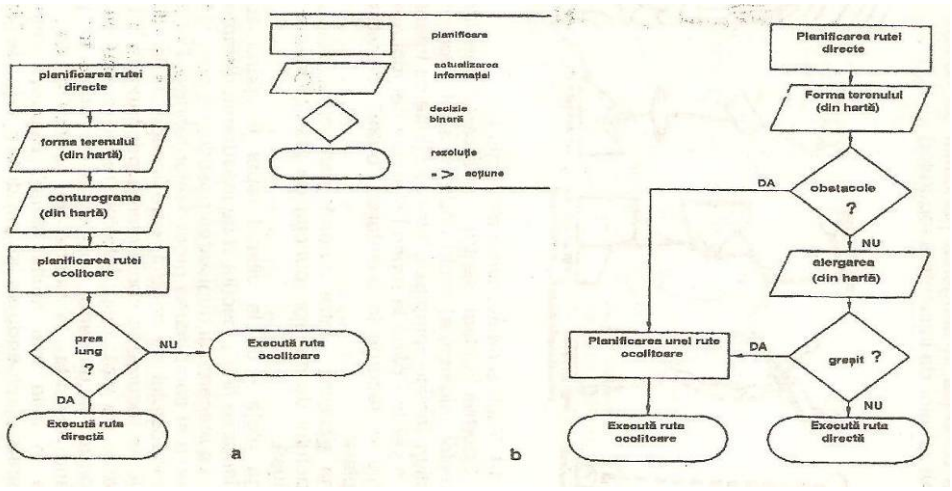

Fig.51.Cele două decizii principale de procesare a informaţiilor:
(a) reducerea consumului (b) maximizarea efectului

5.9.2. Trasee turistice în Munţii Meseş

Munţii Meseş sunt o grupă montană a Munţilor Apuseni, aparţinând de lanţul muntos al Carpaţilor Occidentali. Vârful Măgura Priei este cel mai înalt vârf montan al Meseşului, măsurând 996 m. Amatorii de drumeţii au la dispoziţie o hartă (Fig. 52) şi trei trasee turistice nou marcate pe muntele Meseş, din apropierea municipiului Zalău.

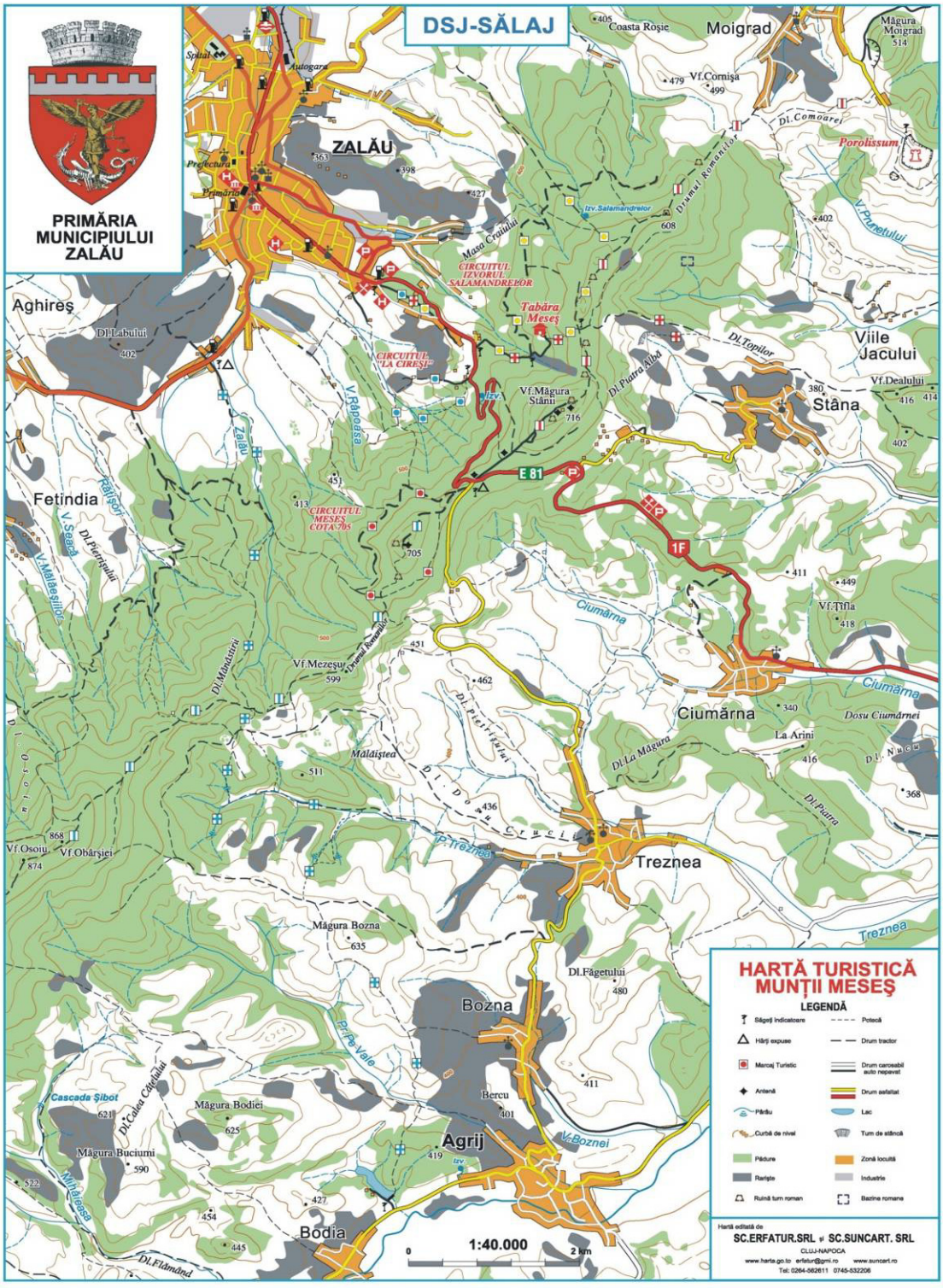

Fig. 52. Hartă turistică. Munţii Meseşului

5.9.2.1. Traseul La Cireşi sau Poiana Vânătorilor (traseu *punct albastru* împreună cu marcajele *punct galben* şi *cruce roşie*, lungime: 3-4 km, durată: 1½-2 ½ h).

„Traseul începe la intrarea în Brădet acum amenajat ca loc de recreere al copiilor. Ne angajăm în urcuş pe drumul pietonal. Parcurgem Brădetul printre alei, poduri, podeţe, locuri de joacă pentru copii şi după 20 de minute drumul ne scoate la şosea. Ne angajăm cu atenţie

pe partea dreaptă. În dreapta ni se deschide peisajul spre valea Morii unde au început să apară case.

Spre stânga o poiană largă ne permite să aruncăm privirea spre valea Zalăului unde apar ultimele case şi peste creastă se întrevede un şes, este Masa Craiului. În față şi spre dreapta se înalță culmea principală a Munților Meseş. De la stânga spre dreapta observăm vârfurile Măgura Stânii 716 m (cu două relee), cota 705 m (cu o antenă), apoi vârfurile mai mici - Meseşul (599 m) şi Mănăstirea (625 m) şi în dreapta măreț Osoiu Mic (868 m) şi Osoiu Mare (874m). Urmând şoseaua după alte 20 de minute ajungem la despărțirea marcajelor. Pe drumul spre Cabana Meseş, la stânga vor pleca traseele *cruce roşie* pentru Cariera Stâna şi *punct galben* pentru Izvorul Salamandrelor. Noi urmăm şoseaua şi după 300 m ajungem la un drum spre dreapta marcat de o săgeată indicatoare unde continuăm traseul nostru.

În fața ochilor se deschide Obârşia valea Morii presărată cu poieni mari, cu zone de pomi fructiferi de unde îi vine şi numele circuitului La Cireşi. Ne angajăm, urmând marcajul în coborâre pe alternanțe de pădure cu poieni, unde putem remarca forme de relief cunoscute celor care vreau să facă turism, coborâşuri abrupte, mlaştini, traversări de vai, creste în coborâre, urcuşuri abrupte şi poieni, poieni pe stânga şi pe dreapta, adevărate oaze de lumină pentru făcut pauze, jocul cu mingea, luat masă, de plajă, de ieşit la iarbă verde. După 1 ½ ore de la plecare, ne angajăm într-o poiană mare unde la intrare, săgeata, ne arată spre dreapta. În poiană trebuie să fim atenți, marcajele sunt pe liziera din stânga.

Trecem valea şi ne anganjăm prin poiană la un urcuş abrupt cu marcaje puține şi ieşim pe o păşune unde nu mai avem marcaje deloc. O traversăm şi la liziera nordică a poienii vom regăsi marcajul care pe un drum mare ne scoate spre dreapta printre case şi livezi la punctul unde am părăsit şoseaua. Urmând şoseaua şi marcajul de data aceasta pe partea stângă în sensul deplasării până la ieşirea din Brădet. Au trecut 2 ore de la plecarea noastră, aşa cum nici nu ne-am dat seama".

5.9.2.2. Circuitul Cota 705 (traseu punct roşu, lungime: 4-5 km, durata: 2-2½ h)

„Panoul de marcaj este montat la intrarea în pădure lângă o barieră care interzice accesul cu maşina. Suntem la altitudinea de 605 m. Pe un drum lat, confortabil urcăm uşor şi după 100 m intrăm pe creastă. Aici ni se alătură traseul bandă albastră care va merge până la Vârful Osoiu (874 m) - Măg Priei (997 m) şi Vânători. Parcurgem cam încă 100 m pe drumul roman şi traseul nostru urmează drumul forestier spre dreapta în coborâre uşoară. Spre stânga ne părăseşte traseul bandă albastră şi bucla de întoarcere a traseului nostru.

Urmăm drumul forestier în coborâre, în dreapta se profilează văi adânci, caracteristice şistului cristalin pe care ne aflăm, acestea sunt de fapt izvorul şi afluenții văii Morii. În dreapta, pe măsură ce înaintăm se profilează tot mai înaltă creasta Meseşului care urcă la cota 705, de fapt urmează valul de apărare al Imperiului Roman spre partea de NV. În stânga noastră trăiau dacii liberi numiți de romani barbari, iar în dreapta, dincolo de creastă se întindea Imperiul Roman.

Parcurgem văi succesive, trecem pe lângă un izvor frumos care se cere amenajat şi cu un loc de popas, trecem peste o creastă în coborâre şi prin poieni de-a lungul drumului. Plimbarea este relaxantă şi după 1 oră de la plecare cotim la stânga pe o creastă ascendentă. În urcare uşoară după 200 m reîntâlnim banda albastră care coboară de pe creastă din stânga şi urmează fidel valul de apărare (spre dreapta) spre vârful Osoiu. Observăm cât de evident este în această zonă, valul de apărare ridicat spre partea Imperiului Roman şi şanțul care era adânc de 4 m în partea barbariei.

Pe alocuri, în părțile mai înalte erau ridicate turnuri de apărare din piatră în care trăiau cu schimbul 8 soldați. În porțiunea de la Tihău şi până la Bologa au fost descoperite până

acum peste 30 de asemenea turnuri. Noi urmăm punctul roşu înainte şi spre stânga care pe drumuri facile, peste izvoare, ne apropie de şoseaua spre Buciumi care se întrevede în dreapta noastră după aproximativ 1 km. Drumul devine din ce în ce mai puternic şi după 1 km ne scoate la marcajul bandă albastră apoi la locul de unde am plecat".

5.9.2.3. Traseul Izvorul Salamandrelor (marcaj punct galben)

„Traseul începe în Brădet. Descrierea primei părți o găsiți la traseul La Cireşi cu care este comun. De la despărțirea traseelor urmăm drumul spre Cabana Meseş şi după 800 m o săgeată ne indică să luăm drumul spre stânga. Pe drumul forestier punct galben, este un drum de coastă dezolant, trecând printr-o zonă de tăiere cruntă şi după 2 km ajungem la o vale adâncă.

O curbă bruscă la stânga ne duce pe un urcuş lin spre creasta următoare. De aici pădurea redevine acea oaza de linişte. În dreapta se întrevede creasta principală. În stânga am trecut o serie de văi care sunt afluenții Zalăului. Acum creasta spre care urcăm este cumpăna apelor pe versantul nordic dintre văile Zalău şi valea Ortelec. După alți 500 - 600 m, o săgeată ne indică să părăsim drumul forestier şi să o luăm pe un drumeag de care în 600 m ne duce la un izvor frumos care se cere amenajat.

Aici pe vremuri erau sute de salamandre. Acum probabil tăierile, microclimatul sau omul le-au alungat. Mai sunt doar câteva. După un popas binevenit, reluăm urcuşul pe lângă o tăietură crescută deja şi după 600 m atingem creasta pe care găsim marcajul banda roşie spre stânga la Castrul de la Porolissum (1 oră). Noi urmăm creasta spre dreapta împreună cu banda roşie, şi după 1 km după ce am urcat un vârf ajungem în şaua Stânii, loc marcat cu săgeți care ne spun că până la Zalău mai avem o oră şi ceva. Coborâm abrupt pe drumuri săpate adânc în sol şi după 300 m vedem Cabana Meseş, de fapt o cabană mare de piatră construită la inițiativa şi cu contribuția învățătorilor din Sălaj, de aceea corect ar fi să se numească Cabana Învățătorului. Dar tradiția şi obiceiul local au păstrat denumirea de Cabana Meseş, Cabana Pionierilor sau Tabere. Coborâm pe drumul forestier 1,3 km şi ajungem la şosea şi de aici spre dreapta după 1 km la punctul de plecare al marcajului".

5.9.3. Turism sportiv (sport de performanță, sport de masă, timp liber)

Direcția pentru Sport a Județului Sălaj este reorganizată în forma actuală din anul 2003. Principalele programe derulate de această structură, direct subordonată Agenției Naționale pentru Sport, sunt „Promovarea sportului de performanță", mai ales la nivel de copii şi juniori. Prin acest program au fost susținute cluburile sportive ca C.S.M. Armătura Zalău şi cluburile de juniori de la C.S.S. şi Liceul Sportiv „Avram Iancu". Tot în cadrul acestui program au fost finanțate, prin propunerile lor de proiecte, şi organizațiile din domeniul sportiv, valoarea anuală a contractelor ridicându-se la circa 20.000 lei. Pentru organizarea competițiilor intrajudețene şi a etapelor finale ale campionatelor naționale de profil, precum şi pentru acordarea de recompense sportivilor la diferite ramuri la care au obținut rezultate notabile, s-au accesat fonduri din fonduri speciale alocate de Consiliile locale şi județene. Programul „Sportul pentru Toți" se adresează cetățenilor de orice vârstă şi urmăreşte încurajarea practicării de activități fizice şi sportive de către masă. Acesta cuprinde două componente, anume activitățile proprii direcției şi respectiv etapele județene ale olimpiadelor naționale. Acțiunile proprii sunt cele de tradiție, „Cupa Văilor" la cinci discipline sportive pentru elevii claselor III-VIII, ajunsă în 2008 la cea de-a 40-a ediție şi „Cupa Lyceum" la trei discipline sportive. Din 2003 derulează programul „Mişcare pentru toți", ce include competiții pentru diferite categorii de vârstă şi se derulează, de regulă, cu

ocazia zilei localității. Alte acțiuni sunt realizate sub titlul „Zona deschisă - Mişcare pentru sănătate" cu ocazia „săptămânii europene a mobilității" din luna septembrie.

Clubul Sportiv Şcolar depistează, selectează, pregăteşte şi promovează elevii din şcolile municipiului spre marea performanță, constituind pepiniera pentru principalele cluburi sportive din Zalău: Handbal Club Zalău, Volei Club Municipal Remat Zalău. CSS dezvoltă proiecte de parteneriat cu aceste cluburi pentru asigurarea dublei legitimări cu cluburile de seniori.

Pentru *petrecerea timpului liber* prin mişcare fizică, dar şi pentru unele competiții sportive, municipiul Zalău oferă câteva posibilități, însă insuficiente sub aspectul numărului şi calității acestora. În proprietatea publică există Sala Sporturilor cu terenurile de tenis, Stadionul Municipal şi terenul de volei pe nisip (situat în Parcul Central), precum şi terenuri de sport în cartiere sau terenul de sport multifuncțional din Grădina Onului (cartierul Ortelec). Tot în Parcul Central există un spațiu amenajat pentru rolleri şi skateri. O nouă alternativă o constituie Parcul Pădure Brădet, care a fost amenajat prin finanțarea Ministerului Mediului şi a Dezvoltării Durabile şi a Consiliului local. Parcul include locuri de joacă, alei pe care se poate practica jogging sau mersul pe bicicletă, spații de odihnă şi mobilier sportiv. Mai există baze sportive private ce includ terenuri sintetice de minifotbal. În privința promovării activităților fizice, dar mai ales promovarea mişcării la locul de muncă, Primăria Zalău în colaborare cu Asociația „Sportul pentru Toți" Sălaj a derulat în 2007 un proiect pilot prin care circa 70 de angajați ai primăriei au beneficiat de şedințe de învățare şi practicare de exerciții fizice care pot fi aplicate la locul de muncă pentru prevenirea unor deficiențe de postură.

Prima sală privată de box din Zalău. De-a lungul anilor, pugilismul sălăjean a dat mulți campioni naționali (Nicolae Bumb, Doru Gâmbuluț, Lucian Goia, Adrian Săuca, Maior Attila, dar cel mai reprezentativ este Virgil Meleg, cel care este şi inițiatorul acestui proiect). Fostul campion național are un vis, cel de a descoperi campionii de mâine şi a-i îndruma spre marea performanță. Cu mari eforturi financiare, el a reuşit să amenajeze o sală de box modernă, unde vrea să pregătească viitorul pugilismului sălăjean. La sfârşitul lunii aprilie a fost inaugurat „Club Box MLG", unde sunt aşteptați toți simpatizanții acestui sport. Acesta doreşte să înființeze o grupă de juniori, cu care să participe la cât mai multe concursuri şi, de asemenea, să organizeze şi gale de box în colaborare cu CSM Zalău şi cu alți iubitori ai acestui sport.

Înotul prinde viață la Zalău. Înotul este unul dintre sporturile care pun în mişcare întreaga masă musculară, dar oferă şi relaxare în acelaşi timp. Zalăul nu a avut un bazin olimpic, capabil să ofere condițiile prielnice desfăşurării unei astfel de activități. Acum însă, înotul pare să se dezvolte în Sălaj. După ce în apropierea localității Şimleu Silvaniei se practică cursuri de înot de ceva vreme, iată că ideea a prins viață şi la Zalău, în cadrul „Complexului Severus", deschizându-se o piscină privată, în care se pot lua lecții de înot. De asemenea, municipalitatea are în plan construirea unui bazin de înot (de fapt, a unui adevărat complex sportiv), în noul cartier ce va fi amenajat în vechiul poligon militar din cartierul Dumbrava.

5.9.3.1. Probleme identificate

Timp liber şi sport de masă:

- terenurile de sport şi agrement (baschet, fotbal) sunt deficitare în cartiere;
- nu există un bazin de înot;
- nu sunt cunoscute publicului larg arealele amenajate pentru mişcare din zonele înconjurătoare (trasee pe munții Meseş);

- din lipsa sau neamenajarea infrastructurii, se folosesc în comune unele spații de petrecere a timpului liber (platoul de marmură este folosit atât de părinții cu copii, cât şi de rolleri).

Sportul de performanță:

- nu există baze sportive proprii adecvate;
- promovarea performanțelor atinse este deficitară;
- se înregistrează un regres în atragerea de copii/tineret pentru sportul de performanță (mai ales la nivel juvenil).

5.9.3.2. Analiza SWOT

Timpul liber şi sportul de masă

Puncte tari	Oportunități	Puncte slabe	Bariere
- există o oarecare experiență în dezvoltarea mişcării de masă (proiect derulat de Primăria Zalău şi Asociația Sportivă „Sportul pentru Toți").	- există oportunități de finanțare.	- nu există o cultură şi o tradiție a mişcării fizice de masă la nivel local; - relativ puține posibilități de practicare a sportului de masă.	- un oarecare dezinteres al cetățenilor pentru activități de cultură, voluntariat, activitate fizică; - degradarea infrastructurii existente conduce la declinul mai accentuat al diferitelor activități sportive, timp liber.

Sportul de performanță

Puncte tari	Oportunități	Puncte slabe	Bariere
- interesul autorităților locale, dar şi al unor companii private pentru sportul de performanță; - crearea unor asociații de bază OG 26/2000 privind asociațiile şi fundațiile care au ca obiect principal de activitate sportul de performanță cu tradiție în Zalău (handbalul, voleiul), dar şi alte ramuri sportive care sunt susținute de autoritățile locale în calitate de membri asociați. - rezultate deosebite la nivel național şi internațional pentru alte discipline sportive decât cele tradiționale (ex. arte marțiale).	- posibilitatea obținerii de finanțare pentru activități sportive de către organizații din domeniul sportiv din taxa sport-cultură.	- diminuarea activității în acest domeniu; - inexistența unei baze sportive proprii necesară atingerii de performanțe în domeniul sportului de performanță care să răspundă standardelor în vigoare; - diminuarea înțelegerii importanței activității de educație fizică şi sport atât în cadrul formal al şcolii, cât şi în afara acestuia, într-o formă organizată.	- scăderea interesului general în acest domeniu.

5.9.3.3. Obiective generale şi obiective specifice

Timp liber şi sport de masă:

Obiective generale: creşterea oportunităților de petrecere a timpului liber prin şi pentru mişcare. Obiective specifice: dezvoltarea infrastructurii; promovarea petrecerii timpului liber prin mişcare a cetățenilor de orice vârstă; promovarea unei anumite discipline sportive ca activitate fizică de masă; exploatarea potențialului natural şi cultural-istoric.

Sportul de performanță:

Obiective generale: sprijinirea sportului de performanță la nivel local. Obiective specifice: dezvoltarea infrastructurii necesare ca premisă a asigurării performanței în domeniu; creşterea interesului tinerei generații, mai ales copii către sportul de performanță; susținerea activității sportive competiționale din sursele bugetului local.

5.9.3.4. Prioritizarea măsurilor propuse şi derularea lor în timp

Aceasta s-a realizat prin aplicarea criteriilor de prioritizare fiecărei măsuri în parte:

Timp liber şi sport de masă:

- Dezvoltarea infrastructurii:
  - bazin de înot;
  - piste pentru biciclete;
  - terenuri de sport în cartiere etc.
- Amenajarea zonelor turistice şi de agrement din apropierea Zalăului:
  - trasee turistice de 1-2 zile în munții Meseş;
  - traseu turistic la castrul roman de la Porolissum,
  - circuitul bisericilor de lemn, Grădina Zmeilor.
- Dezvoltarea educației pentru mişcare:
  - campanie de informare şi promovare,
  - sondarea opiniei publice privind nevoia/simpatia pentru o anumită activitate sportivă,
  - desfăşurarea activității sportive pentru populație.

Sportul de performanță:

- Amenajarea unei baze sportive la standarde înalte dedicată sportului de performanță pentru diferite domenii sportive.
- Identificarea şi constituirea unor stimulente pentru atragerea copiilor în acest domeniu şi stabilirea cadrului de acordare a acestora.
- Continuarea finanțării activității sportive ale asociațiilor Handbal Club Zalău şi Clubul Sportiv Remat la care Consiliul Local este membru asociat.
- Crearea şi actualizarea unui sistem informațional unic de Inspectorat care să includă date privind competițiile de profil, lista de sportivi de performanță legitimați, categoria de vârstă şi domeniul sportiv, rezultatele în competiții.

5.9.4. Activitățile sportive din municipiul Zalău şi zona periurbană

În județul Sălaj există 119 structuri sportive înregistrate în Registrul Sportiv, din care 4 de drept public, 25 de drept privat, 7 asociații județene, 83 asociații sportive fără personalitate juridică, 36 de structuri afiliate la federațiile naționale de specialitate - din care 26 participante în sistemul competițional național. Ne reprezintă județul 1.214 sportivi legitimați (seniori, juniori şi copii), din care 819 participanți în sistemul competițional național, 62 antrenori activi, 84 instructori sportivi, 164 de arbitrii, 24 maeştrii ai sportului şi 4 maeştri emeriți ai sportului în activitate.

Ramurile sportive afiliate la federațiile naționale de specialitate sunt: atletism, box, culturism, handbal, judo, karate modern, karate tradițional, karate kyokushin, qwaanqido, lupte, şah, taekwondo, tenis de câmp, tenis de masa, volei, radioamatorism. Principale baze

sportive: Sala Sporturilor (polivalentă), sala de sport „Avram Iancu", 11 săli de pregătire, un stadion în Zalău, câte unul în Şimleu Silvaniei, Cehu Silvaniei, Jibou, Sărmăşag şi Crasna.

5.9.4.1. Activităţile sportive cu caracter permanent

- ***Porolissum Country Cros***

În data de 05.06.2010, pe Limesul Complexului Arheologic Porolissum (Moigrad), a avut loc prima ediţie a Porolissum Country Cros (Fig. 53), care a fost adresată tuturor iubitorilor de sport, de la elevi din şcoli gimnaziale şi licee, până la tineri şi adulţi iubitori ai mişcării (*open*). Această competiţie a adunat la start peste 150 de participanţi, mai exact 158, de toate vârstele şi categoriile (fete gimnaziu, băieţi gimnaziu, fete liceu, băieţi liceu, fete open şi băieţi open). Probele în cadrul competiţiei au fost următoarele: 2.000 m - feminin gimnaziu, 2.500 m - masculin gimnaziu, feminin liceu şi open, 3.000 m - masculin liceu şi open. Precizăm faptul că la concurs s-au înscris şi trei participanţi străini, care proveneau tocmai din Argentina. Înscrierile s-au făcut încă de din data de 10.05.2010 şi s-au realizat pe baza unei declaraţii pe propria răspundere, cu datele personale, a unui tabel nominal cu numele fiecărui participant după categorie şi a unui aviz de la medic cu viza „apt pentru efort". Numărul de participanţi în funcţie de sex şi vârstă a fost: fete gimnaziu - 27; fete liceu - 11; fete open - 2; băieţi gimnaziu - 41; băieţi liceu - 48; băieţi open - 19.

Concursul a început la ora 16.30, cu proba fetelor de gimnaziu, după care a urmat proba băieţilor de gimnaziu, la ora 17.00. La ora 17.30, au pornit fetele de liceu şi open, iar băieţii de liceu, au plecat pe traseu, la ora 18.00. Deoarece participanţii de la proba de masculin liceu au fost numeroşi, proba de băieţi open a luat startul la ora 18.15. După ce fiecare concurent a parcurs traseul iniţial, a ajuns la linia de sosire care s-a aflat în faţa Porţilor Pretoria a castrului roman.

După sosire, s-a făcut un clasament al fiecărei grupe participante în parte, urmând ca primii trei clasaţi să fie recompensaţi, iar restul concurenţilor să primească fanionul Porolissum Country Cros. Festivitatea de premiere a avut loc la ora 19.00, la amfiteatrul complexului, unde s-au premiat toţi concurenţii. S-au acordat premii în bani şi fanioane cu însemnele competiţiei primilor trei clasaţi la fiecare probă şi premii speciale în bani, celui mai tânăr participant, celui mai în vârstă participant şi primului înscris. La finalul ceremoniilor, a avut loc un concert al trupei Desperado, de la ora 20,00. Condiţiile de transport au fost următoarele: s-au pus în vânzare trei tipuri de carduri de acces: tip A - 13 ron: acces concert Deperado şi 2 călătorii; tip B - 10 ron: acces concert Desperado; tip C - 3 ron: acces 2 călătorii. Dintre comentariile participanţilor, menţionăm faptul că s-a observat o organizare foarte bună a acestei competiţii, dar foarte dificil de realizat, datorită condiţiilor meteo nefavorabile din perioada premergătoare concursului. Sperăm că această iniţiativă a organizatorilor să continue şi pe viitor, iar la anul să fie mai mult de 150 de participanţi.

- ***Grand prix de aruncări „Gheorghe Guşet şi invitaţii"***

Acest grand prix (Fig. 54) a fost un concurs de atletism care implică probele de aruncări: aruncarea greutăţii, aruncarea discului, aruncarea suliţei şi aruncarea ciocanului. În Zalău au fost organizate două ediţii ale grand prix-ului, în 2007 şi în 2008. La acest concurs au participat cele mai mari nume din atletismul românesc, componenţi ai lotului olimpic de aruncări, cum ar fi: *Gheorghe Guşet* - multiplu campion şi recordman naţional, medaliat internaţional la aruncarea greutăţii; *Nicoleta Grasu* - multiplă medaliată la Campionatele Europene şi Mondiale la aruncarea discului; *Mihaela Melinte* - fostă deţinătoare a recordului mondial şi campioană mondială la aruncarea ciocanului; *Bianca Perie* - actuala campioană mondială de junioare la aruncarea ciocanului; *Mihai Ursu*; *Sergiu Grasu* şi alţi sportivi, membri ai celor mai puternice cluburi din ţară.

Scopul acestui grand prix a fost acela de a promova aceste sporturi, şi anume probele de aruncări, din atletism, în județul Sălaj. Gheorghe Guşet zicea următorul lucru: „Cineva m-a întrebat: Ce sport practici? iar eu i-am răspuns: Atletism. După care, surprins, mă întreabă din nou: Da' cum, alergi? şi i-am zis: Nu alerg, practic aruncarea greutății". Multă lume nu ştie că aceste ramuri, de aruncări, fac parte din atletism. Această competiție s-a dorit a fi organizată cât mai bine şi chiar s-a reuşit acest lucru, toți participanții fiind foarte mulțumiți de modul în care s-a organizat concursul şi de condițiile oferite, afirmând chiar ca organizarea s-a ridicat chiar la nivelul concursurilor internaționale de aruncări. În organizarea grand prix-ului s-au implicat Federația Română de Atletism, Consiliul Județean Sălaj, Primăria Municipiului Zalău, Direcția pentru Sport a Județului Sălaj, Clubul Sportiv Municipal Zalău şi sponsorii compania Total As şi Vila Eliza.

Gheorghe Guşet, multiplul campion național la aruncarea greutății, întrebat fiind „Care ar fi soluțiile pentru a atrage tinerii/copii spre sportul de performanță?" a răspuns în felul următor: „Problema la noi în România este aceea a educației fizice, care este deficitară în şcoli, dacă copiii nu sunt învățați cu sportul încă de la vârste fragede în şcoală, atunci ei vor pierde contactul cu sportul sau cu educația fizică, şi mentalitatea părinților, care nu îi îndrumă spre practicarea unui sport. Prin sport înțelegem un corp suplu, arătos şi, mai ales, sănătos, cu o minte sănătoasă, cum spune şi proverbul latinesc *Mens sana in corpore sano* - O minte sănătoasă într-un corp sănătos".

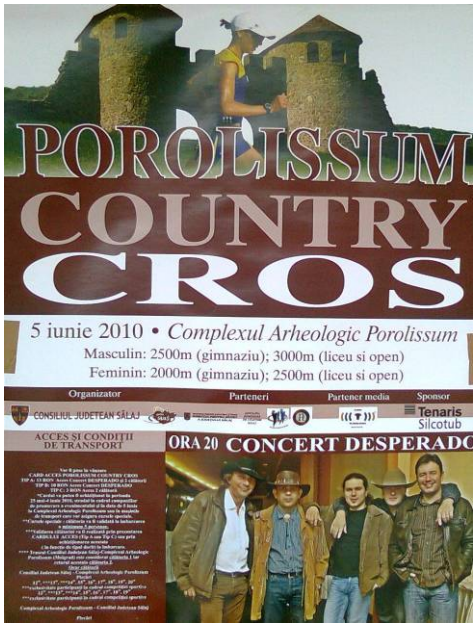

Fig.53. Afiş - Porolissum Country Cros *Fig.54. Afiş - Grand Prix Gheorghe Guşet şi invitații*

- ***Marele Cros Rotary Club Zalău***

Sălăjenii, cu mic cu mare, au participat, joi, 20.05.2010, la cea de-a doua ediție a competiției intitulate sugestiv: „Marele Cros Rotary Club Zalău". Acest cros (Fig. 55) s-a dorit a reprezenta cel mai mare eveniment sportiv de masă din Sălaj, deoarece la start şi-au anunțat participarea peste 1.750 de persoane, iar numărul putea creşte, având în vedere că organizatorii aşteaptă cu brațele deschise orice iubitor al sportului şi al mişcării. Dacă la ediția inaugurală s-au adunat la start aproape 800 de participanți, la ediția a II-a s-a înregistrat un plus, adică aproximativ 1.200 de participanți.

Concurenții au evoluat pe mai multe categorii de vârstă, respectiv: clasele V-VI, clasele VII-VIII, clasele IX-X, clasele X- XII şi open (20-40 ani şi peste 40 ani), fete şi băieți.

Startul s-a dat din dreptul Colegiului Tehnic „Alexandru Papiu-Ilarian”, iar sosirea a fost pe platoul de la Casa de Cultură a Sindicatelor (la ceas). Față de ediția inaugurală, numărul premiilor a fost mai mare, astfel că au fost împărțite peste 1.000 de tricouri imprimate şi confecționate de SC Uniconf.

Fig.55. Marele Cros Rotary Club Zalău (2010)

Acest eveniment a fost posibil datorită organizatorilor, şi anume: Primăria Municipiului Zalău, Consiliul Local Zalău, Asociația Județeană de Atletism, Inspectoratul Şcolar al Județului Sălaj, Poliția Municipiului Zalău, Inspectoratul de Jandarmi, Serviciul de Ambulanță, Total As şi Uniconf.

- ***Cupa „1 iunie” la tenis de masă***

Acest eveniment a fost organizat ce Clubul Sportiv Municipal Zalău, Direcția pentru Sport Sălaj şi Asociația Județeană de Tenis de Masă, în colaborare cu Primăria şi Consiliul Local Zalău. Categoriile de concurs au fost copii 8-10 ani, echipe şi simplu şi juniori III, dublu şi simplu, atât la fete, cât şi la băieți. La cele patru categorii de concurs au participat peste 130 de sportivi, provenind de la cluburile din țară. Tenismenii care au păşit pe treptele podiumului, au primit din partea organizatorilor, diplome, medalii, dar şi premii în dulciuri.

- ***Crosul „Ziua Olimpică”***

În oraşul Şimleu Silvaniei s-a desfăşurat, pentru a treia oară consecutiv, Crosul „Ziua Olimpică” prin intermediul Cercului Olimpic „Gaudeamus” de la Şcoala Gimnazială „Silvania”. La organizarea şi desfăşurarea acestei activități sportive de amploare, au contribuit substanțial, Academia Olimpică Română - filiala Sălaj, Direcția pentru Sport Sălaj, Primăria oraşului Şimleu Silvaniei şi Poliția Rutieră din Şimleu. Astfel, la crosul olimpic, ediția 2010, au fost prezenți la startul celor şase categorii de participare peste 450 de elevi, dornici să-şi concentreze energia şi entuziasmul spre o întrecere sportivă de anvergură, specifică fenomenului universal numit olimpism. Toți sportivi care au trecut linia de sosire au primit din partea organizatorilor, diplome tipizate cu semnătura lui Jacques Rogge - preşedintele Comitetului Internațional Olimpic şi tricouri cu însemnele Comitetului Olimpic şi Sportiv Român şi ale Academiei Olimpice Române. În plus, celor clasați pe primele trei locuri, li s-au înmânat cupe din partea Direcției pentru Sport a Județului Sălaj.

- ***Cupa „Şimleului” la karate modern-posibil model***

A devenit deja o tradiție organizarea sub Măgură a turneului interjudețean de karate modern, care a ajuns în acest an la ediție a XII-a. La start s-au aliniat peste 120 de sportivi din mai multe județe: Maramureş, Sau Mare, Bihor şi Sălaj. Competiția a fost găzduită la sala de sport a Grupului Şcolar „Ion Ossian”, în organizarea a CS Omega Şimleu, în colaborare cu Direcția pentru Sport Sălaj şi cu sprijinul Primăriei Şimleu Silvaniei. Sportivii s-au întrecut

în probe de kumite individual, într-o atmosferă totală de fairplay, iar la final, cei mai merituoşi dintre ei au fost premiaţi de organizatori cu trofee, medalii şi diplome, în aplauzele colegilor şi spectatorilor care abia mai aveau loc în tribune. Sălajul a fost reprezentat de CS Omega Şimleu şi Jibou, Clubul Copiilor Şimleu Silvaniei şi CS Dani San Zalău.

5.9.4.2. Activităţile sportive cu caracter sezonier

- ✓ ***Campionatul Naţional de Semimaraton***

Iubitorii atletismului din Sălaj au avut ocazia să vadă la Zalău, Campionatul Naţional de Semimaraton (Fig. 56), din 2008, la care au luat parte cei mai buni fondişti din România.

Competiţia a fost organizată de Federaţia Română de Atletism, cu sprijinul Direcţiei Judeţene pentru Sport Sălaj, Asociaţiei Judeţene de Atletism Sălaj şi Clubului Sportiv Municipal „Armătura„ Zalău, alergându-se pe o distanţă de 21 de kilometri şi 97,5 metri, pe raza municipiului Zalău, pe Bulevardul Mihai Viteazul, în prezenţa unui public nu prea mare, dar „gălăgios" în sensul bun al cuvântului. La competiţie au participat 63 de atleţi (17 fete şi 46 de băieţi), la categoriile: juniori, tineret şi seniori, atât la individual, cât şi la echipe. Pentru buna desfăşurare a competiţiei, circulaţia a fost oprită până la orele amiezii pe bulevard, sportivii fiind susţinuţi verbal atât de antrenori, cât şi de publicul venit să asiste la concurs. Concursul a fost unul reuşit, mai ales că vremea a ţinut cu organizatorii.

De la clubul din Zalău au cucerit titlurile de campioni naţionali la semimaraton, ediţia 2008, Paula Todoran - senioare şi Constantin Mâneran - tineret. În plus, CSM „Armătura Zalău" şi-a adjudecat titlul pe echipe, la senioare, componenţa echipei fiind următoarea: Paula Todoran, Simona Maxim, Barna Monica Andreea şi Cătălina Matei. Ceilalţi campioni naţionali din acest an au fost: seniori - Irimia Cristinel, de la Steaua, şi echipa Steaua la masculin; tineret - Duţă Roxana, de la CSM CS Constam Buzău, echipa CSM Suceava la masculin şi echipa Pandurii Târgu Jiu la feminin; juniori - Boholţan Alina, de la LPF Alba Iulia, Ionuţ Ghiţă, de la CSM Buzău, echipa CSS Drobeta Turnu Severin la feminin, echipa CS Pandurii Târgu Jiu la masculin. De la competiţie nu au lipsit nici primarul Zalăului, Radu Căpâlnaşiu şi prefectul Andrei Todea.

Parteneri în organizarea acestui concurs au fost autorităţile locale, respectiv Consiliul Judeţean Sălaj, Consiliul Local şi Primăria Zalău, care au asigurat premierea pe echipe, la individual, şi o parte din cheltuielile de concurs.

- ✓ ***Campionatul Naţional de Culturism Masters, Fitness Juniori şi Body-Fitness Junioare***

În după-amiaza de sâmbătă, 05.06.2010, au avut loc Campionatele Naţionale de Culturism Masters, Fitness juniori şi Body-fitness junioare (Fig. 57). Pe scenă, la cele 13 categorii de concurs au fost prezenţi 45 de sportivi din toate colţurile ţării. Printre ei s-au numărat: multipla campioană naţională (16 titluri) Luminiţa Tarcea-Mureşan, şimleuanul Ioan Laslo şi „veteranul" Liviu Unguruşan.

Categoriile de concurs au fost următoarele: body-fitness 163 cm; body-fitness +163 cm; fitness masculin juniori open; culturism masters feminin open; body-fitness masters feminin open; body-building clasic masters + 40 ani open; masters masculuin 40-49 ani (-70 kg); masters masculin 40-49 ani (-80 kg); masters masculin 50-59 ani (- 80 kg); masters masculin 50-59 ani (+80 kg); masters masculin 40-49 ani (-90 kg); masters masculuin 40-49 ani (+90 kg). Sălajul a avut 4 concurenţi: Amalia Barna (Herscules GYM Zalău) - body-fitness 163 cm; Ana Maria Torje (Hercules GYM Zalău) - body-fitness +163 cm; Ioan Laslo (Gold GYM Şimleu Silvaniei) - masters masculin 40-49 ani (-90 kg) şi Liviu Unguruşan (CS Alfa Zalău) - masters masculin 50-59 ani (+80 kg) şi a obţinut două titluri de vicecampioni, prin zălăuanul Liviu Unguruşan şi şimleuanul Ioan Laslo.

Acest eveniment a fost posibil, datorită lui Liviu Unguruşan, care a dorit să le mulțumească pentru sprijinul acordat soției şi copiilor săi, reprezentanților mass-media, dar şi susținătorilor care s-au alăturat firmelor Alfa Comimpex şi Alfa Brădet, în organizarea acestui eveniment, este vorba despre TAS Automobile, Drilling Equipment, Primăria municipiului Zalău, Consiliului Județean Sălaj, Speed Service, Griff Hotel, Brilliant Plaza, Autoland Hosu, Duo Select Impex, Faur Nic, Annabella, Eximcom, Complex Severus, Baza Sportivă Prezident, Davis, Inserco, Power GYM şi Magazinul Anasport. Bani adunați din vânzarea biletelor au fost donați unui Centru de Copii din Cehu Silvaniei.

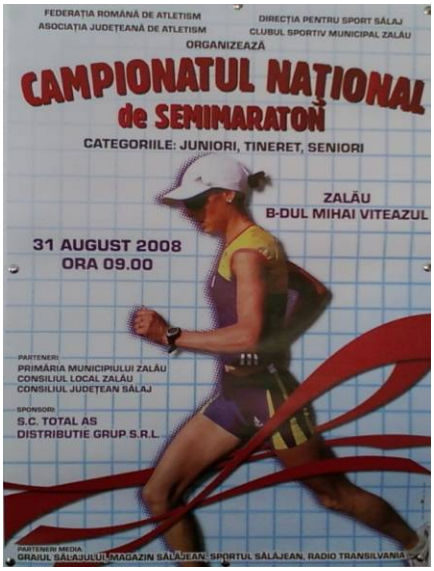

Fig. 56. Afiş campionatul național de semimaraton Fig.57. Afiş Campionatul Național de Culturism Masters

✓ ***Memorialul „Leontin Bindiu" la lupte libere***

În data de 20.05.2010, la Sala Sporturilor din Zalău a fost organizat Memorialul „Leontin Bindiu" la lupte libere. La această competiție au participat sportivii din Zalău, de la Clubul Sportiv Municipal şi de la Clubul Sportiv Şcolar. Pe lângă aceştia, la start s-au aliniat şi sportivii de la CSM Târgu Mureş, CSS Târgu Mureş şi CSS Deva. În total au participat 70 de luptători, care au oferit un spectacol de calitate, într-un spirit de fair-play desăvârşit. Acest turneu a fost un test înaintea competițiilor din calendarul Federației Române de Lupte, antrenorii putând să verifice potențialul elevilor. Trebuie menționat faptul că acest eveniment a fost posibil datorită Direcției pentru Sport Sălaj, în colaborare cu Asociația Județeană de Lupte şi partenerii SC Titan şi SC Ady COM. La final, toată lumea s-a declarat mulțumită de organizare, dar şi de nivelul valoric al competiției.

5.9.4.3. Personalități - cetățeni de onoare din lumea sportului

Municipiul Zalău are un număr de 27 de cetățeni de onoare. Printre aceştia se numără şi personalități din lumea sportului, cum ar fi:

Cetățeni de onoare ai municipiului Zalău din lumea sportului

1.	Felicia Țilea - atletism, suliță	HCL nr. 35/28.09.1995
2.	Nicu-Ionel Lăpuşan - antrenor emerit	HCL nr. 35/1995
3.	Gheorghe Tadici - antrenor handbal	HCL nr. 20/15.05.1996
4.	Olimpia Vereş - handbal	HCL nr. 52/07.10.1996
5.	Cristina Iloc - atletism	HCL nr. 52/1996
6.	Teodor Bidian - antrenor atletism	HCL nr. 52/1996

7.	Mircea Spătăceanu - antrenor volei	HCL nr. 72/01.06.1998
8.	Gheorghe-Călin Guşet - atletism, greutate	HCL nr. 100/12.06.2006
9.	Ramona-Petruța Maier - handbal	HCL nr. 101/12.06.2006
10.	Florian Pop - motocros	HCL nr. 102/12.06.2006

❖ ***Felicia Țilea-Moldovan*** (n. 1967, Măgura Ilvei, jud. Bistrița-Năsăud, Fig. 58)

Este o excelentă aruncătoare a suliței, deținând un record național (65,34 m), obținut la Paris în 1994. Ea a participat în decursul carierei la mai multe competiții internaționale cum ar fi Campionate Europene, Campionate Mondiale şi chiar Jocuri Olimpice, având cele mai multe participări la Campionatele Mondiale din atletismul românesc. Cele mai bune clasări au fost în anul 1994 la Campionatul European de la Helsinki, locul 3, în 1995 la Jocurile Mondiale Universitare de la Fukuoka, locul 1, la Campionatele Mondiale de la Göteborg din acelaşi an, locul 2 iar în 1997 la Campionatul Mondial de la Atena a obținut locul 5.

❖ ***Cristina Iloc*** (n. 1977, Zalău, Fig. 59)

Atleta zălăuancă este specializată pe distanțele lungi, cum ar fi 3.000 m obstacole sau 5.000 m. Ea, inițial s-a specializat pe distanța de 5.000 m, având un *personal best* de 15:22.64 min. realizat în 1999. Din anul 2000 ea s-a reprofilat pe distanța de 3.000 m obstacole, obținând în 2008, la Jocurile Olimpice de la Beijing locul 5.

❖ ***Gheorghe Guşet*** (n. 1968, Zalău, Fig. 60)

Aruncător al greutății, atletul născut în județul nostru a reuşit să obțină câteva rezultate notabile pe plan internațional. Recordul personal este de 21,04 m, obținut în sală, iar cea mai bună aruncare în aer liber măsoară 20,84 m, aruncările lui fiind şi recordurile naționale la aruncarea greutății. Cele mai bune rezultate obținute la competițiile internaționale sunt: locul 1 la Jocurile Francofonice de la Evry din 1994, locul 5 la Campionatul European în sală de la Ghent din 2000, locul 5 la Campionatul European în sală de la Madrid din 2005 şi acelaşi loc 5 l-a obținut şi la Campionatul Mondial în sală de la Moscova din 2006.

Fig.58. Felicia Țilea-Moldovan

Fig.59. Cristina Iloc-Casandra

Fig.60. Gheorghe Guşet

6. EXEMPLU DE BUNĂ PRACTICĂ TURISTICĂ. PREZENTARE PENTRU FESTIVALUL ROMAN ZALĂU POROLISSUM

Acest festival (Fig. 61, 62, 63, 64) s-a născut în anul 2005 din dorința de a oferi publicului larg un eveniment de ținută, cu caracter cultural-educativ, care să se individualizeze în peisajul manifestărilor de amploare din România.

Fig.61. Deschiderea festivalului „Poarta romană”

Fig.62. Legio XV Apollinaris

Fig.63. Momente din timpul festivalului

Fig.64. Prezentarea formațiilor de luptă la Castrul de la Porolissum-Moigrad

Prima ediție a Festivalului Zilele Romane a fost organizată în aceeaşi perioadă cu „Sărbătoarea Cetății Zalău”, între 29 şi 31 iulie 2005. Succesul major al primei ediții a Festivalului a determinat Primăria să fixeze o dată de desfăşurare diferită pentru acest festival. Ca urmare, în anul 2006, municipiul Zalău a găzduit două evenimente distincte, Festivalul „Zilele Romane” în zilele de 30 iunie, 1 şi 2 iulie şi Sărbătoarea Cetății.

Încă de la prima sa ediție, *Festivalul „Zilele Romane”* a avut un caracter internațional, conferit de participarea unor artişti din Uniunea Europeană. Ca urmare a succesului înregistrat la prima ediție, numărul participanților din străinătate şi din țară a crescut substanțial la edițiile

următoare. În ediția din anul 2005, prima zi de desfăşurare a festivalului a cuprins un spectacol de muzică pentru copii, spectacol de umor, precum şi un concert de muzică uşoară. Locația de desfăşurare a fost Piața 1 Decembrie 1918 şi scena amenajată în fața Casei de Cultură. În a doua zi de desfăşurare a festivalului s-a „deschis" cetatea romană: expoziții interactive ale meşterilor olari, pietrari, fierari, împletitori de nuiele, apicultori, bucătăria romană, urmată de expoziția de pictură „Povestea vinului", susținerea unui concert folcloric, parada militară a Legiunii XV Apollinaris pe traseul Primărie - B-dul Mihai Viteazul - Cetatea Romană, demonstrații de lupte greco-romane şi de luptă, un eveniment al unei „căsătorii romane", din nou o parada militară pe traseul cinema Scala - B-dul Mihai Viteazul - Str. Unirii - Primărie - Clădirea Transilvania - Bd. Mihai Viteazul - Cetatea romană. În ultima zi a festivalului ce a avut loc la Porolissum-Moigrad, după primirea delegației oficiale şi vizitarea taberei, programul a cuprins: demonstrație de luptă romană, inițiere în mânuirea armelor de luptă, parada modei şi dansuri romane, muzică ancestrală şi dansuri, prânzul delegației în cetatea romană, parada soldaților, vizitarea şi prezentarea taberei romane pentru public, prezentarea castrului roman, demonstrația marii lupte, precum şi diferite momente artistice şi folclorice. În ceea ce priveşte numărul participanților, s-a estimat că acesta a fost de aproximativ 5.000 de persoane la Moigrad şi între 10.000-15.000 la Zalău. Festivalul „Zilele Romane" a atras numeroşi turişti, în special din Transilvania, prin promovarea pe toate canalele media (ziare, radio, TV, internet, afişe, pliante, fluturaşi). *Site*-ul Festivalului „Zilele Romane" a promovat evenimentul în străinătate, atrăgând turişti din Ungaria, Italia, Germania, Anglia, SUA, Norvegia, astfel ca *Festivalul „Zilele Romane"* să aibă toate şansele să intre într-un circuit al festivalurilor de acest tip care se desfăşoară în Europa.

A doua ediție a Festivalului „Zilelele Romane" a fost considerată atât de către presa locală, dar şi de către presa centrală o mare realizare, atât din punct de vedere cultural, cât şi din punct de vedere financiar, primarul municipiului Zalău declarându-se foarte mulțumit de reuşita acestui festival şi totodată un pas înainte față de prima ediție. La fel ca şi cu un an înainte au apărut articole în ziarele: „Adevărul", „Evenimentul Zilei", „România Liberă", „Cronica Română", alături de apariții în presa locală şi regională. În programul Festivalului „Zilele Romane" Zalău - Porolissum 2006 au fost incluse, încă din prima zi, în prima locație, un concurs de creație vestimentară „Istorie şi port", în care elevii participanți trebuiau să-şi confecționeze un costum care să reprezinte portul roman şi dacic din perioada medievală, port tradițional, urmată de o scenetă de teatru, o dezbatere publică în stil roman, un dans roman. A urmat apoi prezentarea soldaților romani, lupte cu gladiatori, un concert medieval, dueluri din Ordinul Cavalerilor de Mediaş, dans țigănesc, muzică populară, un spectacol de magie, concert medieval, parada costumelor, muzică celtică, jonglerii cu foc. Într-o altă locație a avut loc deschiderea taberei militare, demonstrație de luptă - Legiunea XV Apollinaris, lupte cu gladiatori - Familia Gladiatoria Pannonica, prezentarea formației de luptă - Legiunea XV Apollinaris, lupte cu cai, lupte cu gladiatori, turniruri, dueluri - Ordinul Cavalerilor de Mediaş, iar, în final, a avut loc închiderea taberei. În parcul municipal s-au desfăşurat concursuri, muzică şi dans pentru copii, iar permanent pe toată durata festivalului a funcționat expoziția interactivă a meşteşugurilor şi ocupațiilor tradiționale (olari, pietrari, fierari, țesători, tâmplari, apicultori), comercianți de artă tradițională românească, bucătărie romană, expoziția de pictură pe doage de butoi „Povestea vinului", o expoziție de vinuri cu vânzare.

Ediția a treia a Festivalului s-a desfăşurat la Zalău în zilele de 30 iunie şi 1 iulie şi la Porolissum-Moigrad, în ziua de 2 iulie. Includerea castrului roman de la Porolissum ca locație pentru programele artistice ale Festivalului s-a făcut din dorința de a da posibilitatea unui număr cât mai mare de turişti să cunoască ruinele oraşului roman Porolissum. În cele trei ediții, atât la Zalău cât şi la Porolissum, vreme de trei zile este reînviată gloria zilelor Imperiului Roman.

Fostul imperiu, un spațiu de cultură şi civilizație care a armonizat continentul european, a clădit fundamentul pentru construcția care astăzi se cheamă Uniunea Europeană. Prin cea de-a treia ediție a Festivalului Internațional „Zilele Romane" s-a avut în vedere mediatizarea tradițiilor şi a obiceiurilor din epoca romană, urmărindu-se, în acelaşi timp, interacțiunea directă a oamenilor cu istoria. Festivalul a fost centrat pe elementele de imagine actuale, care pot pune în valoare oraşul, respectiv istorie, tradiție, multiculturalism, dar şi pe tinerețe, implicare socială, artă şi valori europene. În ceea ce priveşte conceptul creativ al festivalului, s-a urmărit, în primul rând, crearea unei identități vizuale puternice a evenimentului, adecvată tematic şi uşor de recunoscut. Deoarece sărbătoarea „Zilele Romane" a fost inclusă în circuitul festivalurilor romane din Centrul şi Sud-Estul Europei, a beneficiat de promovare în mass-media, televiziune şi radio.

Promovarea s-a realizat în județul Sălaj, dar şi în alte patru județe învecinate, cu scopul de a creşte notorietatea acestui eveniment în zona Transilvaniei şi de a atrage turişti şi participanți activi. Încă din prima zi a festivalului au fost expuse produse tradiționale ecologice şi un simpozion tematic, urmat apoi de târgul meşterilor populari, o expoziție demonstrativă de meşteşuguri tradiționale. În a doua zi a festivalului, în locația stradală a avut loc o dezbatere romană, un spectacol pentru copii, prezentarea formațiilor de luptă Legio XV Apollinaris şi Familia Gladiatoria Panonnica, un dans roman cu ritualuri antice, dansuri țigăneşti, un spectacol de fachirism, concert de muzică veche, parada costumelor, jonglerie şi animație cu foc. Tot în a doua zi, dar într-o altă locație, a avut loc deschiderea taberei militare, urmată de o demonstrație de luptă Legio XV Apollinaris, momente de lupte cu gladiatori, Familia Gladiatoria Panonnica, lupte cu cai Legio XV Apollinaris, în final având loc închiderea taberei militare. În ultima zi a festivalului, la Castrul de la Porolissum-Moigrad, au avut loc din nou prezentări de formații şi demonstrații de luptă romane.

În anul 2010, Festivalul este rebotezat, el devenind *Festivalul Roman Zalău Porolissum*. Această modificare a avut loc în contextul inițierii procedurilor pentru înregistrarea mărcii festivalului la Oficiul de Stat pentru Investiții şi Mărci, procedură finalizată şi conform căreia, începând cu 24 iunie 2010, *Festivalul Roman Zalău Porolissum* este marcă înregistrată şi protejată pe o perioadă de 10 ani. Tot în 2010 a fost depusă o cerere de finanțare pentru activități de promovare ce vizează şi *Festivalul Roman*, proiect declarat eligibil şi a cărui derulare a început în iulie 2011.

Între punctele tari pentru turismul cultural dat de Festivalul „Zilele Romane" menționăm: o poziție favorabilă pentru turismul de tranzit național şi chiar european, Zalăul aflându-se practic la distanțe relativ mici față de câteva capitale şi oraşe mari europene; castrul roman de la Porolissum reprezentat cel mai bine prin Porta Praetoria, care apare şi pe stema județului Sălaj, constituie deja un brand pe care-l cunosc mulți europeni, iar cei care îl vizualizează prin diverse canale informative doresc să afle mai mult, acesta reprezentând una din cele mai mari atracții pentru turismul cultural sălăjean; valoarea, dimensiunile şi varietatea patrimoniului cultural local şi regional; festivalul a reuşit să crească interesul la nivel european privind specificul şi istoria culturii din spațiul sălăjean; promovarea corespunzătoare pe canalele media; existența unui *site* dedicat exclusiv festivalului.

Între oportunitățile date județului de acest festival menționăm: creşterea interesului la nivel european privind specificul şi istoria culturii locale; dezvoltarea turismului cultural; intenția exprimată de colaborare a majorității instituțiilor culturale locale; dezvoltarea infrastructurii etc.

7. MODEL TERITORIAL CONCEPTUAL SISTEMIC AL DEZVOLTĂRII DURABILE PRIN TURISM PENTRU MUNICIPIUL ZALĂU ŞI ZONA PERIURBANĂ

Un astfel de model RTZ (Fig. 65) presupune următoarele potențialități (P): - fondul existent (Fe); - intervențiile posibile direcționate (Ipd); - starea teritoriului (St). Aceste potențialități se bazează, adică se iau în raport de ceea ce oferă sistemul teritorial geografic, pentru dezvoltarea durabilă (Dd), şi anume:

- *centralitatea sistemului* (Cs-Municipiul Zalău), la care se adaugă vecinătatea imediată (Vi-zona periurbană), poziție ce trebuie vizualizată interpretată şi identificată ca suportul principal de susținere şi dezvoltare sistemic.
- *concentrările habitaționale* (Ch-oraşul şi satele) din sistemul teritorial, centri urbani şi rurali care reprezintă punctele de sprijin şi totodată arealele de creştere în profil material, energetic şi informațional, care sunt, de fapt, atractorii din care şi spre care gravitează potențialitățile.
- *locurile cu o încărcătură mai mult naturală* (Ln), adică spațiile periurbane şi cele perirurale care au bineînțeles fizionomii eterogene, dictate de realitatea geografică la zi iar diferențele dintre aceste spații sunt date de modul de organizare a perispațiilor adică, pe de o parte este reglementat şi respectat, asta în cazul spațiilor periurbane, iar pe de altă parte este reglementat dar nu este şi respectat, asta în cazul spațiilor perirurale.

Dacă ne întoarcem puțin la definiții, observăm că respectul reprezintă un atu forte al dezvoltării durabile. Potențialitățile ofertei, reuniunea (integrarea), adică pe de o parte Fe, Ipd şi St, iar, pe de cealaltă parte, Cs cu Vi, Ch şi Ln asigură sistemelor şansa dezvoltării durabile.

Un astfel de model şi o astfel de modelizare impune drept necesară o simplă descriere a fiecărui simbol în parte, încât rezultă:

- *Fe*, adică fondul existent pe principiul că în orice se pleacă de la o bază. Fondul existent este un răspuns al faptelor deja consumate, iar geologia, morfologia, istoria, poziția geografică şi, prin ele, alte aspecte dau fondul geografic al sistemului (Municipiul Zalău şi zona periurbană), pentru dezvoltare durabilă.
- *Ipd* sau intervențiile posibile direcționate sunt motorii fondului actual care funcție de unele ajustări necesare sau comandate evoluează. Aceste intervenții (strategia pentru turism) pot marca extinderi, amplificări, orientări, organizări pentru sistem care răspund sau nu răspund dezvoltării durabile.
- *St*, starea teritoriului (rezultatul), dependentă de Fe şi de Ipd, este pragul dincolo de care se observă sau nu necesitatea implementării unui program de dezvoltare durabilă.
- *Cs*, linia de susținere (obiective, evenimente, manifestări etc.), are rolul de a concentra, *integra* şi apoi de a fluidiza stocurile de materie, energie şi informație, atât intrasistemic, cât şi în raport cu arealele vecine. Organizarea viitoare se va face conform principiilor dezvoltării durabile, integrării, dimensionării, *planningului* teritorial şi în conformitate cu riscurile geografice.
- *Ln*, locurile (amfiteatrul Porolissum), mai mult sau mai puțin naturale, au o organizare mai degrabă dependentă de apropierea sau depărtarea de habitate. Aceste arii pot oferi destindere sau muncă, dar important nu este numai ceea ce oferă, important este şi cum este întreținută oferta.

Trebuie precizat faptul că, pentru etapa actuală de studiu geografic, este absolut necesar să facem apel la modele. Ce este şi mai important însă este legat nu de modele, ci de

modelizare, de acea înnoire repetată a modelelor prin modelizare şi aceasta cu atât mai mult cu cât realitatea geografică actuală este supusă unei continue metamorfozări.

Aspectul static este cuprins în matricea modelului. Modelizarea, înțeleasă fie prin transformarea modelelor, fie prin întocmirea altor modele mult mai viabile, dă aspectul dinamic al transformărilor în sisteme, de fapt, prin modificarea modelului inițial are loc evoluția. Încărcătura materială, energetică şi informațională a unui model depinde de natura obiectului analizat, a sistemului teritorial.

Un model este un prototip inițial. Pentru un fapt real şi pentru o necesitate de dorit, spre exemplu dezvoltarea durabilă, modelele şi modelizările sunt construcții, iar pentru elaborarea unei astfel de construcții se porneşte de la o stare reală de fapte care, prin schematizare, reducție, conceptualizare, grafie etc., primesc o formă incipientă, un contur mental pornit de la o idee care reprezintă izvorul modelului.

Această idee poate fi transpusă sub formă scrisă, primind o anumită tipologie, în funcție de diverse criterii (modele: simbolice, de creştere, ierarhice, complementare, explorative, matematice, prognostice, diagnostice, de dezvoltare durabilă, de integrare, de risc, autigene de distribuție, acumulative, de tranzit, de centralitate, de corelație, ecologice, tip rețea, tip circuit, tip buclă, tip celulă, de aglutinare, de limită, gravitaționale, liniare, ramificate, hexagonale etc.), în funcție de cerere şi de autor, în final, acestea reprezentând punctele de plecare înspre noile analize ale faptului respectiv.

Reținem că în construcția unui model anume se adoptă, în general, un traseu de compromis, întrucât apar neconcordanțe între cerințele comenzii şi posibilitățile de simulare şi chiar stimulare de orice natură. În ansamblu, nu este nevoie ca modelul să cuprindă o descriere foarte amănunțită a realităților din teren, complexitatea modelelor trebuie să fie crescută înspre analiza mediilor, atât a mediilor interioare (în esența lor), cât şi a celor contigui, în special înspre îmbinarea şi integrarea acestora.

Turişti actuali pentru RTZ*: De unde vin? De ce vin aici? Ce caracteristici demografice au? Gradul de satisfacere? Cât cheltuiesc? Câți revin?*

Noi surse de turişti pentru RTZ*:Cum pot fi atraşi? De ce ar veni aici? Căror grupe de vârstă se adresează? Cât ar cheltui? Imagine turistică formată?*

Model al Regiunii Turistice Zalău

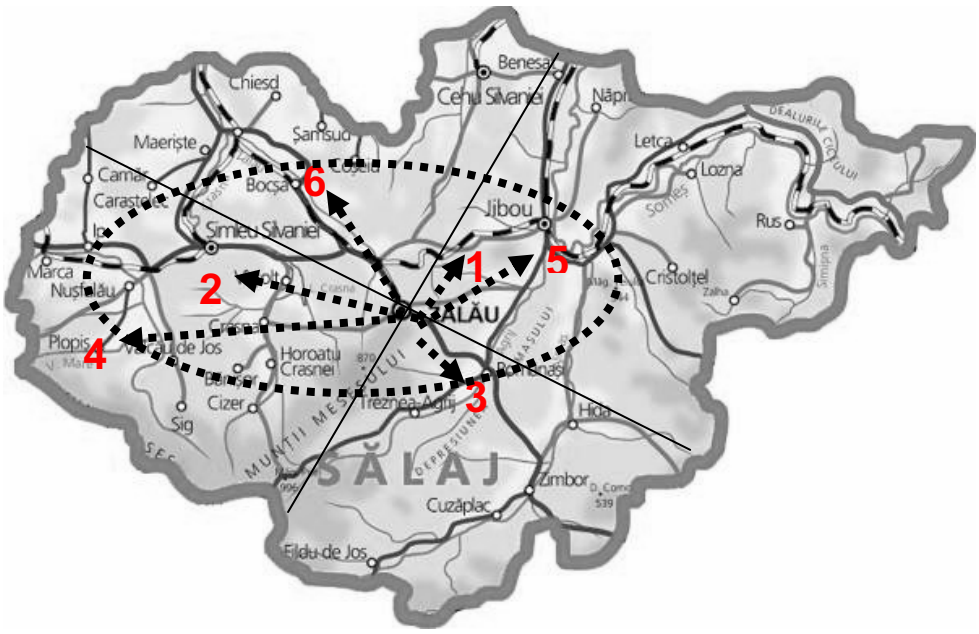

Fig.65. Zonarea regiunii turistice Zalău (RTZ)

8. ZONA PERIURBANĂ

Din punct de vedere etimologic, cuvântul *periurban* desemnează acele teritorii care sunt situate la periferia oraşelor, iar, conform DEX, *periurban* desemnează teritoriul din jurul unui oraş.

Zona periurbană semnifică „un areal situat la periferia unui oraş şi a banlieului său, care este afectat de transformări profunde în plan demografic, economic, social, politic şi cultural rezultat din relațiile sale reciproce cu oraşul" (*Dicționar de Geografie Umană* - Erdely, G. *et al.*, 1999, Editura Corint, Bucureşti).

Din punct de vedere juridic, există definită ***zona de recreere periurbană*** ca fiind arealul situat în teritoriul preorăşenesc, care beneficiază de un cadru atractiv şi dispune de dotări corespunzătoare pentru petrecerea timpului liber, în special la sfârşit de săptămână (*Geografie juridică*, Pop C.C., 2010, Casa Cărții de Ştiință Cluj Napoca, p. 12).

Adesea, în practica amenajării teritoriului, delimitarea zonei periurbene este o operație decizională, izvorâtă din nevoile prezente şi cele proiectate ale viitoarelor configurații spațiale. Nu există nicăieri un criteriu general valabil de determinare cantitativă a limitelor zonei periurbane, cu toate că s-a dezvoltat de timpuriu o teorie valoroasă vizând zonele de influență urbană (Amenajarea teritoriilor periurbane, Cocean P., coord., 2007, Presa Universitară Clujeană, p.33).

Pentru studiul de față, s-a considerat ca fiind teritoriul zonei periurbane a municipiului Zalău teritoriul administrativ al comunelor vecine Hereclean, Românaşi, Vârşolț, Treznea, Creaca şi Meseşenii de Jos.

8.1. Comuna HERECLEAN. Potențialul turistic

8.1.1. Potențialul natural

Comuna Hereclean este aşezată în centrul județului la o distanță de 10 km, în direcția nord-vest față de municipiul Zalău - reşedință de județ. Ocupă o suprafață de 71,63 km², ceea ce reprezintă 1,86% din suprafața județului. Se învecinează cu :

- la Nord - comunele Coşeiu şi Sălățig;
- la Est - comunele Crişeni şi Dobrin şi teritoriul administrativ al municipiului Zalău;
- la Sud - comuna Meseşeni de Jos;
- la Sud-Vest - comunele Vârşolț şi Pericei;
- la Vest - comuna Bocşa.

Satele comunei Hereclean sunt amplasate în zona Depresiunii Zalăului şi a Depresiunii Sălajului. Teritoriul administrativ al comunei se întinde pe o suprafață de 71,63 km². Comuna Hereclean are în componență următoarele localități: Hereclean-sat reşedință de comună, situat la o distanță de 10 km față de municipiul Zalău, Badon, Bocşița, Dioşod, Guruslău şi Panic. Comuna este aşezată în Depresiunea Zalăului şi Depresiunea Guruslăului. Altitudinea reliefului scade de la 400 m în zona de sub munte la 200 m în partea de nord. Rețeaua de râuri colectată de Valea Zalăului a fragmentat regiunea în interfluvii relativ scurte. Pe valea largă şi suspendată a Herecleanului, traseul urmează o direcție net vestică, intersectând şeaua de sub Dealul Rotund (335 m) şi apoi urmând culoarul hidrografic al Văii Crasna până în aval de Şimleul Silvaniei. O succintă privire asupra traseului pune în evidență faptul că de la Jibou şi până la Mirşid, Dealurile Sălajului sunt străjuite către sud de culmea deluroasă constituită din subasment cristalin şi cuvertură paleogenă. De-a lungul Văii Crişenilor şi Zalăului până la Hereclean limita este profilată şi prin abruptul în cuestă

(320-350 m) ridicat pe dreapta pâraielor şi modelat activ prin eroziune torențială şi procese gravitaționale. O configurație geografică similară poartă cu sine limita dintre ape, cuesta Văii Crasnei între Vârşolț şi Şimleu Silvaniei. Singurul segment mai monoton apare pe Valea Herecleanului. Acest lucru putem să-l luăm în considerare spre a trasa limita ceva mai spre sud pe culoarul mai accidentat marcat de văile şi respectiv localitățiile Panic - Recea şi apoi culoarul Crasnei. Într-o astfel de variantă, Dealurile Panicului (între râurile Panic şi Hereclean), vor fi parte integrantă a Dealurilor Sălajului.

a. Relieful. Analizând *relieful* din vestul depresiunii Guruslăului sunt de remarcat:

- aliniamentul de culmi şi vârfuri mai înalte începând din Valea Sărată (Jibou) şi până la Benesat tocmai în proximitatea limitei Depresiunii Guruslăului. Aliniamentul orientat sud-nord este marcat de vârfurile Chicara 437m, Bârsei 411m, Runcului 375m (Noțig), Inău-nord 337m, Bucin 354m şi Dealul Mare-Țicău (cristalin) 400m;
- văile care secționează versantul (Şoimului, Domninului, Inăului, Horoatul) au obârşiile mult spre vest şi într-un nivel mai coborât sub 350m sau chiar sub 300m;
- versantul către Depresiunea Guruslăului este abrupt, fragmentat de râurile menționate şi afluenții lor în fațete trapezoidale ori triunghiulare (Fig. 66).

Fig.66. Modelarea versanților în aria dealurilor

Fig.67. Cariera de piatră de la Hereclean

Fig.68. Peisaj: comuna Hereclean

Fig.69. Peisajul regiunilor deluroase

b. Resursele naturale şi peisajul, de care dispune comuna constau în tuf dacilic, alb şi albicios, care se prezintă în plăci mai subțiri sau mai groase aflate la adâncime şi care este bun pentru construcția de case sau ca piatră spartă (Fig. 67), pentru drumuri. Resursele se găsesc în zona satului Badon, la 0,5 km de stația de cale ferată, iar în zona satului Panic se găseşte argilă, bună în industria ceramică, petrolieră sau a cimentului.

Turismul a devenit pe plan național, de câteva decenii, o activitate de mare importanță social-economică. Principalii factori generatori de turism sunt omul, cadrul natural şi mărturiile istorico-culturale. Zestrea *monumentelor de arhitectură* este deosebit de bine reprezentată de bisericile ortodoxe din lemn datând din secolele XV - XVIII. Sunt lucrări de

arhitectură populară de o inestimabilă valoare atât prin elementele lor constructive cât şi prin cele decorative. Întinsele păduri au oferit locuitorilor materialul pentru locuințe şi lăcaşe de cult, pe care meşterii pricepuți le-au plăsmuit pline de eleganță şi echilibru.

Obiectivele turistice aparținând reliefului, climei, hidrografiei, vegetației sau faunei pot fi desprinse, chiar dacă valoarea lor atractiva este indiscutabilă, detaşându-se în context teritorial, de mediul în care au apărut şi s-au dezvoltat. Ele fac parte integrantă din matricea unui peisaj (Fig. 68), care constituie chiar fundalul de desfăşurare a actului recreativ. Mai mult, în natură sunt foarte frecvente cazurile când atracții turistice de origine diferită coabitează strâns, pe acelaşi teritoriu, pe care-l scot din anonimat, înnobilându-l estetic în funcțional. Apar astfel peisajele turistice în structura cărora elementele componentelor se conectează prin relații armonice, de colaborare.

Peisajul regiunilor deluroase (Fig. 69), se caracterizează prin atenuarea contrastelor şi fragmentării morfologice, prin îmblânzirea liniilor fizionomice. Locul crestelor ascuțite este luat de interfluviile largi. Alternanța culmilor cu văile generează acel "spațiu mioritic" răsfrânt adânc în psihologia poporului român. Sunt bogate resursele atractive de origine hidrologică, de la apa lacurilor sărate din Podişul Transilvaniei la apele termale din Dealurile de Vest. Apar ape minerale, îndeosebi clorurate sau carbogazoase, dar şi întinderi de ape dulci din categoria iazurilor. Antropizarea a generat peisajul de tip "parc" provenit din menținerea insulară a vegetației naturale în perimetrul unor arii cultivate sau construite. În regiunile deluroase se dezvoltă *un turism polivalent* cu tente recreativ-curative mai pronunțate.

c. Stejărişul Panic. Această rezervație naturală (categ. a IV-a IUCN), de tip forestier şi peisagistic, este situată la cca. 800 m spre sud de Cantonul Silvic Panic (comuna Hereclean), la 1 km față de DN IF (E 81). Rezervația (Fig. 70, 71, 72), se află în administrarea Direcției Silvice Zalău, prin Ocolul Silvic Zalău, terenul aflându-se în proprietatea Statului român prin RNP Romsilva. Întinsă inițial pe 2,20 ha, rezervația se află la o altitudine medie de 230 m, şi ocupă astăzi 0,50 ha, având coordonate geografice centrale: 47° 12' 57" lat. N şi 23°00'00" long. E, iar ca distanțe la doar 4 km de municipiul Zalău, la 25 km de Şimleu Silvaniei şi la 30 km de Jibou.

Pâlcul de pădure cu stejar roşu (Quercus rubra), ocrotit ca rezervație forestieră şi peisagistică, este situat în partea central - vestică a Pădurii Panicului ce acoperă dealul care coboară uşor de la sud spre nord, între văile pâraielor Panic şi Valea Miței. În lipsa unui traseu marcat, locația „Stejărişul Panic" este mai greu de identificat, dar se poate apela la pădurarul ce poate fi găsit în zona Cantonului Silvic (solarii, pepinieră, cabană). Până la bariera cantonului silvic se poate merge cu mijloace auto, având de parcurs circa 200 m. Înainte de a ajunge la cantonul silvic merită făcut un *popas* scurt la aleea cu arbori viguroşi de alun turcesc (Coryllus colurna), care prin port nu se aseamănă cu alunul obişnuit. Este un copac ce poate atinge 15-20 m înălțime şi peste 0,5 m în diametru, cu scoarța gălbui-cenuşie, şi o coroană piramidală. Lujerii anuali sunt cenuşii, iar frunzele sunt lung pețiolate, lat - ovate, de 8-12 cm lungime. Alunele se aseamănă cu cele ale alunului obişnuit (Corylus avellana), dar sunt mai comprimate şi îngrămădite câte 3-10 la un loc. Fiecare alună este învelită de o cupă cu prelungiri neregulate, rigide şi recurbate. Vegetează natural pe soluri calcaroase în sud-vestul țării unde se simt influențele climatului mediteraneean.

Plantația de stejar roşu (Quercus rubra) ocrotită ca rezervație se află înglobată în pădurea de amestec (stejar-carpen), pe un platou neted, uşor înclinat spre vest. Pe o suprafață de 50 de ari arborii plantați pe la mijlocul secolului trecut vegetează foarte bine, sunt viguroşi şi au un diametru mediu de 24 cm. Spre marginea de apus a plantației există 5 exemplare de stejar de baltă (Quercus patustris), care au un diametru de 38-40 cm şi o vârstă de

aproximativ 50 de ani. Existența puieților de stejar roşu confirmă posibilitatea de regenerare naturală a acestei specii. Stejarul roşu (Quercus rubra) este o specie alohtonă originară din partea estică a Canadei şi a SUA. Arborele are o coroană largă, cu crengi drepte, iar scoarța este gri-lucioasă, cu creste netede care devin maro-închis pe măsură ce îmbătrâneşte. în înălțime poate atinge 27 m, iar frunzele lobate, de un verde mat, ating până la 20 cm lungime şi se colorează în roşu sau cărămiziu, după prima brumă. Ghinda, susținută de o cupă puțin adâncă, este relativ mare. Copacul creşte repede, este rezistent la geruri şi vegetează bine şi în condiții de poluare intensă. Se dezvoltă bine şi pe solurile sărace şi suportă umbrirea mai bine decât stejarii autohtoni.

Fig.70. Puiet de stejar roşu în rezervație

Fig.71. Plantație de stejar roşu

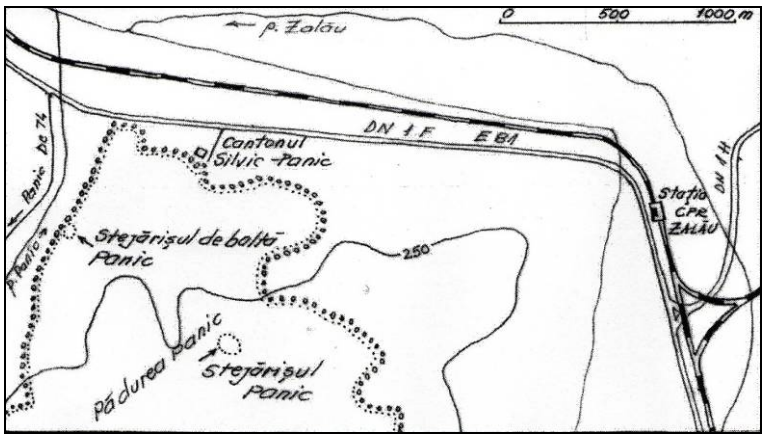

Fig.72. Localizarea ariilor protejate din zona Pădurii Panic

„Stejărişul Panic" este aria naturală protejată cea mai apropiată de municipiul Zalău, dar presiunea antropică este relativ mică, căci numărul mare de zălăuani care ies „la iarbă verde" se opresc la marginea de est a Pădurii Panic. Pentru omul simplu pâlcul cu stejar roşu este tot o pădure obişnuită, rezervația prezentând interes forestier pentru specialişti şi în mai mică măsură un interes peisagistic. Pe cuprinsul rezervației trebuie respectate normele stabilite prin Regulamentul ariei, anexă la Planul de Management al ariei, elaborat de Direcția Silvică Zalău. Un panou explicativ, măcar în apropierea cantonului silvic, nişte panouri de avertizare şi o potecă marcată spre rezervație ar conduce *la o mai bună orientare a celor care doresc să descopere şi să vadă această arie naturală* protejată a Sălajului, chiar dacă este în bună măsură de origine antropică (o plantație, nu foarte veche).

d. Stejărişul de baltă Panic. Este o rezervație naturală (categ. a IV-a IUCN), de tip forestier şi peisagistic, localizată în marginea de vest a Pădurii Panic, lângă satul Panic din comuna Hereclean (Fig. 73, 74, 75). Pe baza unor acte normative emise de organisme județene (Dec. 259/1975 a CPJ Sălaj şi Hot. 5/1995 a CJ Sălaj) a fost înregistrată în Legea 5/2000 la numărul 2.694. Rezervația este în administrarea Direcției Silvice Zalău, prin

Ocolul Silvic Zalău, terenul fiind în proprietatea Statului român prin RNP Romsilva. Suprafața inițială a ariei protejate, aflată la o altitudine medie de 210 m, a fost de 1,70 ha, iar cea actuală este de 0,20 ha, având coordonate geografice centrale: 47°13' 19" lat.N şi 22° 59' 54" long. E. Distanța față de localitățile urbane este de 5 km față de Zalău, 24 km față de Şimleu Silvaniei şi 31 km față de Jibou.

La rezervația „Stejărişul de baltă Panic" se poate ajunge pe două căi, numai pe jos: fie de la Cantonul Silvic Panic, însoțit de pădurar, căci nu există marcaje şi/sau săgeți indicatoare, fie de la intrarea în satul Panic, dinspre DN 1F, pe o potecă ce traversează pârâul prin spatele Fermei „Avicola". Rezervația cuprinde un pâlc de arbori, la marginea de vest a pădurii.

Fig.73. Mijlocul rezervației naturale

Fig. 74. Stejari de baltă seculari

Fig.75. La marginea rezervației

Stejarul de baltă (Quercus palustris), asemeni stejarului roşu, este o specie alohtonă, originară din partea central-estică a Americii de Nord. Este un arbore rezistent la geruri, care tolerează bine solurile uscate, nisipoase. Cel mai bine vegetează pe soluri adânci aluviale, cu apă din abundență în sezonul cald. Suportă bine inundațiile de scurtă durată, nu însă şi apa stagnantă. Are o creştere moderată, iar la maturitate poate atinge o înălțime de 24 m. Trunchiul are scoarța gri-maroniu, spre negru la maturitate, ramurile de jos rămân subțiri şi atârnă în jos, iar cele dinspre vârf sunt orizontale. Frunzele verzi, lucioase şi puternic lobate, ajung până la 10 cm lungime, iar toamna se colorează în roşu aprins. La noi în țară se întâlneşte mai ales ca arbore ornamental.

Cu ani în urmă, în zona ariei protejate erau peste 20 de exemplare, dar cele mai vârstnice s-au uscat sau au fost doborâte de vânturi. Astăzi au mai rămas 7 arbori a căror circumferință, la înălțimea de1,50 m de la sol, măsoară peste 1,80 m. Se apreciază că vârsta acestor exemplare trece de 115 ani. Starea lor de vegetație se degradează de la un an la altul. Unele trunchiuri uscate şi răsturnate de vânt se văd şi azi în aria protejată. Această specie nu s-a adaptat pe deplin în acest areal, căci fenomenul de regenerare nu se produce, probabil şi datorită faptului că ghinda, fiind foarte mică este dusă uşor de vânt în locuri neprielnice.

În partea nordică a Pădurii Panic se află „*Fazaneria Panic*", unitate care cu ani în urmă se întindea pe 10,0 ha şi producea anual 100.000 de pui de fazan (Phasianus cholchicus) folosiți pentru repopulări în diferite zone ale României şi pentru export. Pădurea Panicului adăposteşte o faună variată de căpriori, vulpi, iepuri, veverițe şi diferite specii de păsări, majoritatea acestor animale aflându-se pe lista speciilor ocrotite în fauna României. Exemplarele de stejar de baltă ocrotite la Panic, constituie un element inedit, mai degrabă de *factură exotică*, de interes forestier, fără o valoare peisagistică deosebită, ci mai degrabă o curiozitate botanică.

În lipsa unor panouri explicative şi de avertizare, din păcate în vecinătatea exemplarelor seculare de stejar de baltă, se pot vedea grămezi de gunoaie aduse din satul învecinat. Deşi există un Plan de Management al ariei şi un Regulament (elaborate de Direcția Silvică Sălaj) care ar trebui respectat, este trist să vezi cum la doi paşi de Zalău s-a făcut atât de puțin pentru valorificarea celor două arii protejate de la Panic.

8.1.2. Potențialul turistic de proveniență antropică

Spre deosebire de resursele atractive aparținând cadrului natural care sunt un dar al naturii, zestrea turistică antropică reprezintă o însumare de elemente cu funcție recreativă create de omul însuşi. Este necesară încă din acest punct o precizare clară: apariția lor ca obiective de interes turistic nu poartă întotdeauna pecetea premeditării, adică n-au fost edificate în acest scop, ci dimpotrivă, în majoritatea cazurilor, au îndeplinit alte atribuții (economice, strategice, culturale etc). Însuşirea recreativă şi-au câştigat-o însă în timp, ajungând adeseori ca ea să prevaleze în comparație cu vechile atribuții, devenind un obiectiv turistic propriu-zis.

Încă de la începutul afirmării sale ca specie cu trăsături superioare, omul şi-a satisfăcut nevoile recreative şi de cunoaştere prin contemplarea peisajului înconjurător. În această perioadă, prelungită până în antichitatea timpurie, resursele turistice aparținând mediului natural aveau o pondere absolută. Ulterior, pe măsură ce avansăm pe scara civilizației, aportul uman la diversificarea zestrei turistice se multipică ajungând astăzi, pentru anumite regiuni terestre, să fie hotărâtoare. Putem de asemenea prevedea, fără riscul de a greşi, că ponderea obiectivelor create de om se află într-o ascendență evidentă în comparație cu frumusețiile naturii care, cantitativ, sunt finite. Aceasta, fără a lua în considerare că prin transformarea tot mai accentuată a mediului natural într-un mediu geografic puternic umanizat multe din valențele recreative sunt afectate sau distruse.

a. Edificii religioase.

Au o răspândire, cel puțin asemănătoare cu a construcțiilor din grupa precedentă, omul căutând, încă din zorii constiinței sale, să-şi clădească anumite adăposturi intime, unde să poată comunica nestingherit cu divinitatea.

Bisericile sunt edificii religioase specifice spațiului euro-american unde creştinismul, sub diferitele lui variante, s-a răspândit rapid, ridicându-şi lăcaşuri de cult adecvate.

Fig.76.Biserica Sfinții Arhangheli din Bocşița Fig.77 Biserica ortodoxă din Guruslău Fig.78 Biserica ortodoxă din Hereclean

Bisericile (Fig. 76, 77, 78), atrag masa de vizitatori printr-o serie de atribute comune tuturor construcțiilor antropice (vechime, grandoare), dar şi prin însuşiri particulare, specifice, cum ar fii stilul constructiv, decorațiile interioare, funcția îndeplinită etc. Bisericile din lemn, aşezate pe vârfuri de deal, în funduri de văi, sunt comori de artă populară şi mărturii ale unor stravechi evlavii a românilor despre aceste meleaguri. Biserica românească din lemn întruchipează prin scara şi dimensiunile ei umanul. Ea este un edificiu care pare să nu mai păstreze aproape nimic din trăsăturile sălaşului unei divinități. Vechea basilică creştină s-a transformat aici într-un loc intim de rugăciune, ospitalieri ca însăşi locuința

țărănească şi cu o decorațiune interioară similară. Din punct de vedere tipologic ele aparțin planului dreptunghiular, de veche tradiție, forma predominantă fiind cea a unei nave cu absida răsăriteană pentagonală, decroşată sau cu absida decroşată pătrată, vădind adânci rădăcini în arhitectura românească din Transilvania. Călătorul interesat de vizionarea acestor obiective de o mare valoare istorică şi arhitecturală, amplasate într-un cadru natural poate urma traseul uşor accesibil ai Văii Zalăului - Bocşița (comuna Hereclean).

b. Bătălia de la Guruslău

După strălucita victorie de la Guruslău, Mihai privea cu încredere viitorul. Se întrevedea refacerea unității teritoriilor locuite de români, „țelul suprem al marelui voievod". La Guruslău, în 3 august 1601, a avut loc ultima bătălie a lui Mihai Viteazul, în care şi-a dovedit înaltul său geniu militar, ce-l plasează în fruntea voievozilor noştri cei însemnați, din Evul Mediu. Pe locul unde s-a desfăşurat marea bătălie, se înalță astăzi un impunător monument, operă a sculptorului Victor Gaga, ca semn al prețuirii pe care sălăjenii i-o poartă peste veacuri, celui ce a fost domnul unificator de la 1600, generalul, omul politic şi diplomatic ce a strălucit cu un astru nepieritor pe cerul istoriei noastre naționale, rămânând de-a pururi Simbolul Unității Naționale a Românilor de Pretutindeni. Ținând seamă de cele de mai sus, vom încerca să prezentăm informațiile şi aprecierile – cuprinse într-un document din 1859 - privitoare la Mihai Viteazul. Respectiv: *Mihai Viteazul la Guruslău, în 3 august 1601.* După ce se precizează că, „*parohia Hereclean, înaintea anului 1800 era numită, pe ungureşte Harokjan*", aflăm alte amănunte despre eroul nostru, ca şi despre bătălie, locul de desfăşurare. Anume: Herecleanul „*Este vestit datorită glorioasei victorii şi a lui Mihai cel Mare, a fost principe a Țării Româneşti, asupra lui Sigismund Báthori, principele Transilvaniei, lupta care s-a desfăşurat* - atenție asupra amănuntului - *lângă râul zis Valea Zelaului".*

c. Monumentul istoric de la Guruslău

Monumentele alcătuiesc o grupare aparte de obiective turistice de proveniență antropică, a căror edificare este legată de nevoia elogierii şi comemorării unor personalități şi evenimente istorice, culturale, artistice. Pentru a elimina orice confuzie precizăm că în categoria monumentelor (termen uzitat frecvent pentru a defini totalitatea vestigilor istorice, religioase, culturale de excepție sau elementele rare ale cadrului natural) includem doar acele realizări simbolice menite a rememora şi perpetua în timp, imaginea şi trăsăturile oamenilor şi evenimentelor de rezonanță şi spiritualitatea unui popor.

Pe lista obiectivelor turistice se mai înscrie şi mormântul comemorativ de pe locul luptei lui Mihai Viteazul din august 1601, sculptat de Victor Gaga (1976), de la Guruslău (comuna Hereclean). Inaugurarea noului monument (Fig. 79, 80), în amintirea lui Mihai Viteazul din localitatea istorică Guruslău, de pe Valea Zalăului, în toamna anului 1976, a consacrat totodată şi cunoscutul toponimic, dat de popor: „Dealul lui Mihai" (cota 269) pe care s-a ridicat monumentul. Această denumire, păstrată de populația locală de-a lungul veacurilor, este confirmată şi de istoriografie.

Monumentul de la Guruslău (re)văzut de autor-sculptorul Victor Gaga.

«Încă din 1968 odată cu începerea acțiunii „Guruslău", complexitatea ***temei Mihai Viteazul****, cu multele ei semne de întrebare şi cu neliniştile stârnite, am aşezat pe un nou temei preocupările mele de creație. Îndelugate documentări în arhive, tratate de istorie sau literatură au contribuit la cunoaşterea fenomenului Mihai Viteazul şi a epocii sale şi toate acestea în scopul apariției unei prezentări plastice adecvate. Cel mai mult m-au atras scrierile istoricului Nicolae Iorga, care a sintetizat cea mai puternică şi expresivă imagine a luptătorului-vizionar, care a fost Mihai Viteazul, când zice: „De la 1600, nici un român n-a*

mai putut gândi unirea, fără uriaşa lui personalitate fără paloşul sau securea lui ridicată spre centrul dreptății, fără chipul lui, de curată şi desăvârşită poezie tragică". Dăltuirea în tăria pietrei, reprezentarea în imagini artistice a simbolului care era Mihai, cu "pohtele" viziunile şi acțiunile sale, nu era o treabă uşoară, ba din contră implica o mare răspundere. De atunci, am trecut din când în când prin aceste locuri şi suind pe dealul lui Mihai, am urmărit de-a lungul anilor, dăinuirea în timp a Monumentului. Este timpul ca odată cu restaurarea şi conservarea monumentului să fie revăzută întreaga suprafață a reliefurilor cioplite în piatră pentru ca ele să-şi recapete integritatea şi expresivitatea inițială. În felul acesta Monumentul va transmite în continuare, peste timp: Zbaterea Viteazului şi severa lui poruncă, de a continua lupta începută de el pentru UNIRE. Cine se uită cu atenție la chipul eroului de la Guruslău nu se poate să nu observe privirea lui tăioasă şi pătrunzătoare în care se poate lesne descifra reproşul pentru trădările şi laşitățile noastre din trecut, sau de azi. Acesta a fost şi este, adevărul istoric care m-a determinat să intru în pielea eroului să „pohtesc" ce a „pohtit"el, să visez ce a visat el, să iubesc ce a iubit el.»

Fig.79. Monumentul de la Guruslău

Fig.80. Detaliu din monumental de la Guruslău

8.1.3. Activități umane cu funcție turistică

a. Mihai Viteazul - Guruslău 400, o strălucită evocare istorică, o impresionantă sărbătoare populară

«„Manifestările omagiale dedicate împlinirii a 400 de ani de la ultima bătălie victoriasă a lui Mihai Viteazul pe dealul de la Guruslău au fost temeinic pregătite, începând încă din anul 2000, an în care s-au pus bazele Fundației „Mihai Viteazul-Guruslău 400". S-au implicat în pregătirea, organizarea şi desfăşurarea acestei ample evocări istorice şi sărbători populare numeroşi factori de la nivel local şi județean - Primăria şi Consiliul local al comunei Hereclean, Prefectura județului Sălaj, Consiliul Județean, Primăria Municipiului Zalău, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte şi Patrimoniul Cultural Național Sălaj, Centrul Creației Populare, Muzeul Județean de Istorie şi Artă şi, desigur, nu în ultimul rând, Fundația „Mihai Viteazul-Guruslău 400" şi firmele care au acceptat să sponsorizeze, în măsura posibilităților, aceste manifesări.

Dumnezeu a binecuvântat această sărbătoare dăruindu-ne vreme frumoasă, astfel încât pe Dealul lui Mihai de la Guruslău s-au reunit duminică, 29 iulie 2001, mii de sălăjeni, dar şi oaspeți veniți din alte colțuri ale țării (se estimează că numărul celor prezenți a depăşit

10.000). Oficialități județene şi locale, parlamentari, oameni de cultură, veterani de război, elevi şi tineri, foarte mulți tineri -lucru demn de remarcat- au luat parte la această îndelung pregătită sărbătoare aniversară, precedată de comunicări şi evocări istorice, expoziții omagiale şi documentare etc. Printre acestea din urmă, menționăm expoziția foto-documentară „Monumentul de la Guruslău - etapele creației" prilejuită de împlinirea a 25 de ani de la ridicarea Monumentului închinat lui Mihai Viteazul, operă a sculptorului Victor Gaga, artist originar din Sălaj şi legat sufleteşte de aceste locuri, prezent şi domnia sa la aceste manifestări aniversare.

Dar, iată, pe scurt, filmul sărbătorii: Duminică, 29 iulie 2001, ora 12,00. Dealul lui Mihai freamătă de lume, şirelor de maşini parcate nu li se vede capătul, nici spre Hereclean, nici spre Borla. Drumul care urcă spre Monument poartă paşii grăbiți ai întârziaților, şi ei într-o curgere continuă. Soldații, aliniați, suportă cu stoicism căldura înăbuşitoare. Sosesc autoritățile, în acordurile fanfarei, se intonează imnul de Stat al României, onorul la drapel fiind dat de oficialitatile prezente - dl. Tiberiu Marc, prefectul județului Sălaj, dl. Leontin Bordaş, preşedintele Consiliului Județean, senatori şi deputați în Parlamentul României, ofițeri, superiori, conducători de instituții județene şi organizații politice locale. Urmează slujba religioasă, oficiată de un sobor de 9 preoți, avându-1 în frunte pe vicarul Episcopiei Bihorului şi Sălajului, Petroniu Sălăjanul. Corul „Gloria Dei", dirijat de d-na prof. Maria Porumb, participă la realizarea acestui moment. Zeci de mii de ochi se ridică apoi spre cer. Un paraşutist, lansat dintr-un avion AN-2, de la Grupul 71 Aviație Vânătoare Câmpia Turzii, aduce Drapelul de Stat al României, steagul lui Mihai Viteazul şi steagurile celor trei provincii româneşti: Moldova, Ardealul şi Țara Românească. În acordurile imnului „Presărați pe-a lor morminte" se depun coroane şi jerbe de flori -peste 50 la număr- din partea Guvernului, prefecturilor Sălaj, Alba, Bihor şi Maramureş; Consiliului Județean Sălaj, instituții județene, formațiuni politice, agenți economici. Domnul Tiberiu Marc, prefectul județului Sălaj, dă citire mesajului primului ministru, dl. Adrian Nastase. Despre semnificația momentului vorbesc d-nii Vasile Păcală, primarul comunei Hereclean, Leontin Bordaş, preşedintele Consiliului Județean Sălaj, Tiberiu Marc, prefectul județului şi Gheorghe Chende-Roman, directorul Direcției Județene pentru Cultură, Culte şi Patrimoniul Cultural Național Sălaj. Deosebit de emoționant se dovedeşte a fi momentul evocării simbolice a Marelui Voievod întregitor de țară: un grup de călăreți, din satele Badon şi Hereclean, îmbrăcați în costume de epocă, defilează în fața Monumentului şi mulțimii, reprezentându-i simbolic pe Mihai Viteazul şi oştenii săi. Oprindu-se în fața oficialităților, un oştean al lui Mihai îi înmâna prefectului județului, dl. Tiberiu Marc, un HRISOV conținând un mesaj şi el simbolic: „Io, Mihai Voievod fiul marelui şi preaînțeleptului Pătraşcu Voievod, las vouă moştenire Unirea întru neam şi credință. Mă rog bunului Dumnezeu să vă dea minte înțeleaptă şi braț neînfricat, acum şi pururea şi în vecii vecilor". În acelaşi timp, tunurile amplasate în zonă trag salve, a biruință, iar în momentul imediat următor, două elicoptere de la Escadrila 132 Elicoptere din Cluj-Napoca survolează văzduhul, lansând fluturaşi multicolori. Culegându-i din aer, oamenii le cercetează curioşi conținutul: pe o față se află imprimat chipul Voievodului, iar dedesubt înscrisul „Mihai Viteazul-Guruslău 400: 1601-2001", iar pe cealaltă față, versurile poetului „sălăjean Ioan Benche: „Măria ta noi suntem tot aici/Unde odată ne-ai unit pe toți;/Şi-aceeaşi iarbă creşte din bunici,/Şi-acelaşi sânge curge prin nepoți...". Deosebit de impresionantă s-a dovedit a fi demonstrația aeriană. Cele două elicoptere ale Escadrilei 132 Elicoptere din Cluj-Napoca au avut, în evoluția aeriană, cinci secvențe: întoarceri (răsuciri) la punct fix de 360 grade la înălțimea de 80 m, lucru care presupune o mare dexteritate din partea piloților, o adevărată măiestrie; deplasare lateral stânga-dreapta, fără efecte de sol, unde din nou măiestria şi-a spus cuvântul; deplasare

înainte-înapoi; viraje la orizontală pe stânga-dreapta, care au descris o floare formată din opturi perpendiculare şi orizontale cu înclinări ale elicopetrului de 70-80 km/h. „Floarea" deschisă pe cerul Guruslăului, prin traiectoria elicopterului, a fost omagiul piloților militari față de Voievod şi de toți vrednicii bărbați ai istoriei noastre şi, în acelaşi timp, un dar făcut tuturor celor care au participat la această sărbătoare aniversară, pe care, în secvența finală, formația de elicoptere i-a salutat prin înclinări alternative stânga-dreapta, dând apoi onorul la Drapel, timp în care , la sol, garda de onoare defila, acordând şi ea onorul. Manifestările au continuat cu parada portului popular realizată de numeroasele formații artistice participante la ediția a XXVII-a a Festivalului dansului de femei „Ecouri meseşene", care s-a desfăşurat, în după-amiaza aceleiaşi zile, la poalele Dealului lui Mihai, pe scena recent construită.

La Monument, manifestările prilejuite de aniversarea a 400 de ani de la ultima bătălie victorioasă a lui MihaiViteazul pe dealul de la Guruslău s-au încheiat cu parada formațiunilor militare. În 3 august 2001, ziua în care s-au împlinit 400 de ani de la debutul ultimei bătălii victorioase a întâiului Voievod întregitor de țară, oficialități, oameni de arme şi de cultură, membri ai Fundației „Mihai Viteazul-Guruslău 400" au fost prezenți la Guruslău pentru o scurtă, dar impresionantă, evocare istorică.

Presa locală a consemnat cu lux de amănunte toate acțiunile aniversare desfăşurate în lunile iulie-august 2001. Direcția Județeană pentru Cultură, Culte şi Patrimoniul Cultural Național Sălaj, cu sprijinul Ministerului Culturii şi Cultelor, a realizat şi un film documentar - „Mihai Viteazul-Guruslău 400", regizat de Sergiu Vitalian Vaida, pentru a imortaliza acest modest omagiu oferit celui care a realizat pentru prima dată unirea țărilor române.

Filmul a fost vizionat în premieră cu ocazia Zilei Naționale a României, în preajma zilei de 1 Decembrie 2001, respectiv, la spectacolul omagial organizat vineri, 30 noiembrie 2001. Filmul a fost difuzat, apoi, de mai multe ori, la cererea telespectatorilor, pe canalul Astral al televiziunii prin cablu.

Serbările populare de la Monumentul lui Mihai Viteazul de la Guruslău au dobândit caracter tradițional, ele devenind în aceeaşi măsură o dovadă a considerației pentru istorie şi marii noştri înaintaşi, cât şi un cadru organizat de manifestare a bogăției şi diversității folclorului sălăjean, valorificat scenic de ansambluri, formații şi interpreți din județul nostru".»

b. Resurse turistice de natură etnografică

- Casa şi gospodăria.

În universul satului tradițional, sărbătoarea, dincolo de valențele ei temporale, înseamna mai ales un binevenit răgaz pentru refacerea puterii de muncă.

În orizontul culturii populare, spațiul sărbătoresc este rodul unei scenografii aparte, voite si internaționale. Astfel, gospodăria țărănească plasată întregul an în limitele cotidianului acum prinde viață prin muzică şi dans. Interiorul locuinței este împodobită cu grijă. Se aşează pe pereți blide şi icoane, iar în scop decorativ se aşează şterguri țesute în război, la capete cu motive florale, îndeosebi folosindu-se culorile roşu şi negru. Masa este acoperită cu dosoi (față de masă) țesut în război, iar pe margine ataşată cipcă (broderie făcută cu mâna). De o atenție deosebită se bucură patul, care este acoperit cu lipideauă (țoluri de lână, alese cu mâna) țesute în război. Peste pat se aşezau pernele cu fețe de pernă tot țesute şi dricai (dună din pene de gâscă). Toate acestea atestau hărnicia şi îndemânarea gazdei. Mobilierul era format din „lădoi" sau „laviță", aşezat de obicei lângă geam, iar în fața acestuia masa. Acesta era obiect de decor, dar avea şi un rol practic (folosit ca dulap, înăuntru se depozitau haine sau ştergaruri).

În sezonul cald sau în casele cu trei camere, încăperea dinspre drum era folosită doar de oaspeți, având rol de depozitare a mobilei şi hainelor. Pentru încălzirea şi gătitul hranei se

foloseau cuptoarele construite la început din pământ cu un postament de piatră şi pământ. Între cuptor (şpor sau fiteu) şi colțul camerei era adeseori un spațiu umplut cu pământ numită „vatră", unde, fiind mai cald, în sezonul rece dormeau copii, pisica şi se țineau haine la uscat. Fumul se evacua printr-un horn în podul casei. Pentru iluminat s-a folosit multă vreme opaițul („meci"), iar mai târziu lampa şi lămpaşul cu petrol. Pereții interiori erau văruiți în alb şi erau ornamentați cu deosebire în „casa de drum" cu „blide" de lut, icoane pe lemn sau sticlă, cu mici buchete de busuioc şi o oglindă înrămată, împrejmuite cu şterguri lungi, țesute cu alesătură spre capete, având motive florare şi geometrice predominant în roşu şi o împletitură cu ciucuri sau „cipcă".

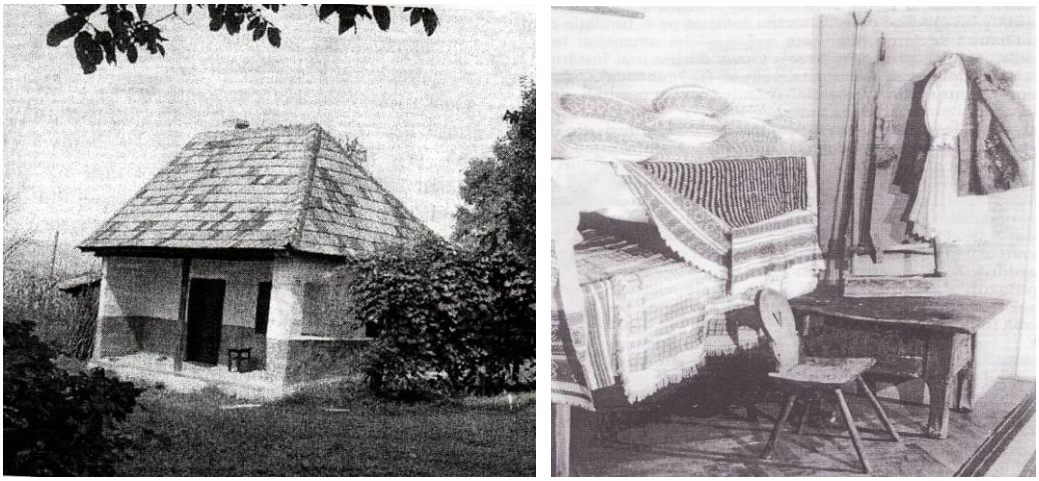

Fig.81. Casă tradițională şi interior de casă tradițională

Casa țăranului român până la 1900 era confecționată din lemn şi acoperită cu paie, numai câteva case ale unor gospodării mai înstăriți erau din cărămidă nearsă (vaioage) şi acoperită cu şindrilă (Fig. 81). Din recesămintele de la 1900 şi 1910 observăm o creştere economică la Hereclean, astfel creşte numărul de locuințe şi nivelul de trai al locuitorilor. Deşi există case din piatră şi vaioage, predomină cele construite din pământ şi acoperite cu paie. Cu timpul, cele din lemn şi acoperite cu paie vor dispărea, mai ales în a doua jumătate a secolului XX, iar noile locuințe se construiesc din cărămidă şi acoperite cu țiglă. Portul locuitorilor din Hereclean este aproape la fel cu cel al românilor din Sălaj, păstrând totuşi o caracteristică specifică zonei. El este influențată de anotimpurile vara şi iarna. Gospodăria era împrejmuită din garduri din nuiele de răchită împletite ingenios, acoperite cu un strat de paie. Ceva mai târziu acestea au fost înlocuite cu garduri din „lețuri", iar în a doua jumătate a secolului al XX-lea de garduri din beton (fier forjat) sau cu plasă de sârmă. Întotdeauna gardurile au fost joase, lăsând trecătorului posibilitatea de a vedea toată curtea gospodarului. Intrarea în curte se făcea printr-o poartă de lemn, în general lipsită de ornamente (vraniță). Locuitorii satelor au fost conştienți mereu de faptul că locul unde-şi duc existența, ca expresie a culturii materiale, trebuie să asigure condiții cât mai bune familiei, spațial acesta de viața zilnică îmbinând utilul cu plăcutul. Gospodăria oglindea bunăstarea şi hărnicia oamenilor. Perpendicular pe axul longitudinal al casei, rareori, în fața ei, depărtată de la drum se găsea „şura" cu „poiata" pentru vite, bivoli şi cai şi aceste construcții erau făcute din lemn, poiata având pereții realizați în acelaşi mod ca cei ai casei locuințelor. Cotețele pentru păsări şi porci erau simple, construite din bârne de lemn sau „scânduri cioplite din bardă", învelite cu paie. Ele erau înălțate pe o fundație de bolovani, sau cele pentru păsări, pe „picioare" de lemn. Cei care aveau oi îşi amenajau un „staul" din nuiele împletite sau din „rude" subțiri, prinse în „lese". Gospodăriile mai înstărite, la început, treptat, apoi şi celelalte, au mai adăugat şi alte anexe cum ar fi: „găbănaş" (magazine pentru bucate), „sin" pentru fân, cuptor

pentru pâine, „coşteie” (patule) pentru porumb, din diverse împletituri sau, mai apoi, din „lațuri”. Evoluția societății umane a dus la apariția unor structuri comportamentale colective şi individuale legate de momentele esențiale ale existenței (naşterea, botezul, nunta, înmormântarea) şi ale relațiilor între indivizi (prietenie, întrajutorare, înrudire, familie). Comportamentul individual, dar mai ales colectiv, s-a transpus în obiceiurile şi tradițiile populare care s-au perpetuat din generație în generație, până la mijlocul secolului trecut.

- Portul tradițional

Portul Bărbătesc

Vara:
- Gaci largi - pantaloni lungi din cânepă țesută în război.
- Cămaşă albă țesută cu gulerul mic, care se încheie de sus până jos cu nasturi negrii sau colorați.
- Opinci în picioare (numai duminica şi în sărbători se purtau cizme din piele până la genunchi).
- Pălărie din paie cu pană de păun sau flori de câmp.

Iarna:
- Cioareci de lână (pantaloni din lână de oaie, țesuți în război şi croiți după mărime, de obicei acasă).
- Laibăr - vestă din postav cu nasturi negri.
- Uioş sau suman din lână, țesut în război (materialul pentru confecționat uioşul era dus la „piuă”).

Portul Femeiesc (Fig. 82, 83)

Fig.82. Port femeiesc (model)

Fig.83. Port femeiesc (model îmbrăcat)

Vara:
- Poale albe țesute în război. La brâu aveau o primă roşie, iar la poale primă neagră sau roşie cu flori țesute.
- Zadie, țesută din mătase. Se prindea peste poale şi avea „broderii de mână în doi lați”, cu flori şi „ciure”, adică erau cusute cu mâna şi lăsate găuri sub forma unor flori.
- Spăcel - cămaşă țesută în război, cusută cu mâna, cu broderii florale şi în „ciur”, atât în față cât şi în spate. Copii mici până la 9-10 ani purtau vara cămaşă lungă de cânepă țesută în război, iar iarna cioareci din lână.
- Laibăr - vestă de diferite culori: verde, albastru, vişiniu, cu dungi negre pe părțile exterioare. Dungile negre erau obligatorii. Pe dungi se coseau bănuți sau mărgele, pentru ornament. Nu se încheia cu nasturi.

- Năframa de culoare albă sau neagră, cu motive florale pe margini, în funcție de de vârstă (cele tinere purtau năframă albă, iar cele bătrâne năframă de culoare neagră). Fetele mai mici purtau capul descoperit şi părul despletit sau împletit în „două coade". Femeile purtau părul împletit tot în două coade dar legat sub forma unui „coc" acoperit cu năframă şi despletit doar în perioada doliului.

Iarna - portul de vară la care se adaugă:

- Pieptar - vestă din blană de miel vopsit negru, cu o primă neagră pe părțile exterioare, pe care erau cusute mărgele pentru ornament
- Uioş sau suman - jachetă de lână până la brâu cu mâneci (materialul din lână era dus la piuă). Era de culoare gri închis (sur) şi îl purtau numai femeile căsătorite.
- Năframa mare - era un batic de dimensiuni mari, din lână în părțile exterioare, cu ciucuri, şi era de culoare neagră.

c. Obiceiuri şi tradiții

- „Danțul". Distracția în societatea țărănească ținea de zilele de „danț". Dansul se ținea tot timpul anului, mai puțin în Postul Paştelui. Cei care organizau dansul se numeau „tizeşi". Tizeşii erau aleşi de ceilalți tineri din sat, de obicei dintre tinerii „mijlocaşi" (această denumire era dată în funcție de averea posedată, adică de mijloc). Cei doi tizeşi închiriau o şură de la o anumită familie, cu care se învoiau, pentru tot anul în curs. Plata pentru şură costa în prestația unei zile de muncă a fiecărui tânar din sat (băiat sau fată) care participa la dans. Cei doi tizeşi se ocupau de repartizarea tinerilor la muncă la familia respectivă în timpul anului respectiv. La danț participau toți tinerii necăsătoriți din sat, de la vârsta de 14 ani în sus (băieți şi fete). Danțul se ținea în duminici şi sărbătorile religioase după încheierea slujbei religioase de la biserică şi se ținea până seara după ce se înnopta. Aici participau atât tinerii cât şi bătrânii. Cei căsătoriți priveau de pe margini, unii dintre ei şi dansau. Aici se alegeau şi se încheiau viitoarele familii, dar în cele mai multe cazuri pe criterii legate de avere. De muzicanții „hegheduşi" se interesau tizeşii, care îi plăteau cu o sumă de bani adunată de la tinerii din sat pe tot anul. Muzicanții cântau la ceatără (vioară), contră (contrabas) şi tobă. Erau de obicei țiganii din localitățile învecinate. Tinerii dansau şi chiuiau. Dansurile autohtone erau „învârtita rară şi deasă" (fetele erau date pe sub mână), „feciorasca" (feciorii băteau pe picior) şi „ciardaşul" (doi paşi la stânga şi doi paşi la dreapta pe o muzică ritmată). O perioadă, la Hereclean s-a dansat şi „roata". La acest dans participau toți tinerii, băieți şi fete. Se făcea un cerc. Băieții țineau fetele de mână în lateral (astfel se făceau două cercuri concentrice - în mijloc băieții iar în lateral fetele). Conducătorul dansului chiuia, spunând ceva hazliu la adresa fiecărei fete, apoi la sfârşit zicea: „*Lasă meargă ducă-să/Vie alta puie-să/Lăsă meargă cea ciupoasă/Vie alta mai frumoasă!*", iar după aceste cuvinte fata făcea un pas în față şi lua de mână alt băiat şi tot aşa până ajungea din nou la băiatul cu care a început dansul.

- Nunta. Momentul central al bunei dispoziții în viața satului, pe lângă „danț" o constituia nunta. Nunțile se făceau joia, de obicei în «câşlegi» după Bobotează (8 ianuarie) până la începutul Postului Paştelui (în lunile ianuarie- februarie- martie). Erau mai rare nunțile făcute toamna, în special după finalizarea lucrărilor agricole (octombrie până la 15 noiembrie, când începe Postul Crăciunului). Cu o săptămână înainte de nuntă, doi tineri îmbrăcați în straie de sărbătoare, cu o ştergură sau un tricolor pe piept, iar în mâini aveau o bâtă împodobită cu verdeață şi ataşat la ea doi „zurgălăi" (clopoței) şi colindau din casă în casă în tot satul şi invitau la nuntă. La fiecare familie se specifica din partea cărei familii (ai mirelui sau miresei) erau invitați. Se anunța apoi data şi locul unde erau invitați. Exemplu: joi, 4 ianuarie, orele 12 la casa mirelui sau miresei, după caz (obiceiul se păstrează şi azi). Miercuri seara după lăsarea întunericului se făceau „şirătău". Acesta era o adunare a

feciorilor şi fetelor la viitoarea mireasă. Aici tinerii erau serviți cu vin şi cozonac. La casa viitoarei mirese erau aduşi lăutarii, „hegheduşii”, care cântau câteva dansuri. Tinerii dansau şi cântau. Jocul consta în învârtită sau feciorească (tinerii băteau pe picior, fiecare arătându-şi îndemânarea artistică). Sfârşitul „şirătăului” era anunțată de un cântec de marş, apoi toți plecau acasă. „Şirătăul” era de fapt o luare de rămas bun a miresei de la toți tinerii din sat. A doua zi în jurul orei 9 dimineața, la casa mirelui venea un muzicant, un „hegheduş”, purtător de steag, tinerii din sat necăsătoriți invitați de mire şi rudeniile acestuia. Nunta era condusă de „zăslăuşi”, care porneau cu suita de la mire anunțând „mergem după nănaşi”. Viitorii naşi îl aşteptau pe mire împreună cu suita lui la casa lor şi îi serveau cu mâncare şi băutură, după care împreună cu mirele porneau spre biserică. Între timp la mireasă se adunau tinerii invitați de familia miresei, împreună cu rudeniile lor. Tuturor li se spuneau „frate şi soră” de mireasă. Dintre aceştia mireasa îşi alegea doi „frați” de mireasă (dintre rudenii), care o conduceau la cununie, iar aici era un muzicant şi un „zăslăuş”. Mireasa era cerută de „zăslăuş”. Zăslăuşii purtau o ştergură peste piept iar în mână aveau un steag „zăslău”. Steagul era confecționat dintr-o năframă (batic) mare viu colorat cu ciucuri pe margini şi împodobită cu batiste şi flori şi un şirag de frunze (înşirate pe ață ca un şirag de mărgele şi aplicate de jur împrejur, apoi în formă de X, unind vârfurile opuse ale dreptunghiului). Steagul era prins pe o bâtă din lemn, iar în vârf era prinsă o creangă de pospan. Mireasa îşi lua rămas bun de la părinți, frați, rudenii, pe care îi săruta, iar toți plângeau. Între doi „frați” de mireasă care o luau de braț, iar în spate de „surorile de mireasă” nuntaşii porneau cu toții spre biserică. În drumul spre acesta muzicantul cânta, iar toți chiuiau şi strigau: „*Doamne ajută-ne şi nouă/Că mergem pe cale nouă/Cale nouă neumblată/Unde n-am fost niciodată*”. Lângă biserică se întâlneau cele două cete. Mirii însoțiți de naşi şi nuntaşi intrau în biserică şi participau la slujba cununiei. Afară stăteau muzicanții care cântau. După înceheierea slujbei, mirii ieşeau din biserică şi însoțiți de nuntaşi, mergeau după zestrea miresei. Acesta consta în: lădoi (laviță mare care avea două compartimente în care se depozitau haine) sau ladă de zestre, perne, dricai, țoale de lână (țesute în războiu, cu forme alese cu mâna de diferite culori), uioşe (suman de lână de forme unei jachete scurtă până la brâu), cizme de piele etc. În lădoi se puneau hainele de pat: lipideauă (lenjerie), dosoi (față de masă), saci pentru pus bucate (cereale), năframe (baticuri), năfrămuțe (batiste), rochii (fuste), zadii (şorțuri), pinghileauă (cămaşă de noapte), spăcel (bluză), vizipcă (bluză de deasupra), laibăr (vestă), sfleter (pulover de lână cu nasturi), pieptar (cojoc fără mâneci), năframă mare (batic din lână cu ciucuri folosit în anotimpul rece). Pe lângă îmbrăcăminte, părinții dădeau zestre pământ şi animale (vite, oi, porci, etc). După ce zestrea era văzută de toți, mergeau la masă. Masa se făcea la ambele familii şi la mire şi la mireasă. Invitații mergeau la familia care i-a invitat. Mirele şi mireasa erau la casa mirelui. Aici, după ce se mâncau şi se veseleau, se juca „danțul miresei”. Acesta consta într-un dans scurt, după care plăteau banii miresei. La încheierea dansului, invitații plecau la casele lor. Invitații de la familia miresei se numeau „socrii”. Aceştia, după ce au participat la cununia religioasă şi apoi au condus mireasa împreună cu zestrea, se întorceau la casa miresei şi participau la masă. După ce mâncau şi dansau, plecau la casele lor fără să plătească nimic. A doua zi, în jurul orei 10-11 dimineața, socrii/invitații miresei se adunau din nou la casa miresei şi mergeau însoțiți de muzicanți spre casa mirelui. În față mergeau bărbații dansând şi chiuind, iar în urma lor femeile. La casa mirelui îi aşteptau în curte mirii, părinții şi rudeniile apropiate şi cei care au servit masa la nuntă (ospătarii). Când se apropiau nuntaşii se închideau „vranițele”(porțile). Lângă casă, într-un copac, era pusă o oală de lut (umplută de obicei cu cenuşă şi pene de găină), iar ca să poată intra la nuntă, trebuia ca o persoană să urce în copac şi să spargă „olul” de lut. Cel mai curajos se urca în copac şi spărgea „olul” dar se murdarea cu cenuşă şi pene, moment de distracție pentru toți, după care intrau cu toți la

nuntă, horind (cântând), chiuind. Apoi urma masa, care consta din cartofi cu carne, supă de pasăre, piroşte (sarmale), colac cu nucă (cozonac). Băutura consta în vin şi pălincă (țuică), după care urma danțul miresei. După ce naşa bătea cu furculița în farfurie, naşul stătea la uşă să nu se fure mireasa, totuşi, mireasa era furată în timpul dansului de unii nuntaşi care o duceau în brațe până afară. Acum hoțul negocia cu naşul care cumpăra mireasa pe bani sau băutură. Banii primiți erau puşi de „hoț" la dansul miresei (peste suma plătită pentru nuntă).

- Obiceiuri de Crăciun: ***Colindatul***.

La ultimul danț înainte de postul Crăciunului, feciorul anunță fata la care se va termina colinda. Era aleasă de obicei cea mai în vârstă sau cea care urma să se căsătorească anul următor în „câşlegi" (imediat după sărbătorile de iarnă, până la Postul Paştelui). Fata astfel anunțată se pregătea cu mâncare, friptură de porc şi pasăre, cozonac şi băutură. După ce era colindat tot satul, toți tinerii însoțiți de muzicanți (cu vioară şi contră) veneau la ea acasă. Aici se adunau şi fete din zona respectivă a satului (acelaşi sector sau stradă). Se dansa şi era voie bună.

În seara de Crăciun toată lumea mergea la colindat astfel, copiii umblau cu steaua, colindând din casă în casă. După ce colindau spuneau mulțumitura, după care primeau de la gazdă colaci, mere şi nuci. Toți colindau la geam şi nu intrau în casă. Flăcăii (tinerii de la 17 ani în sus) colindau tot satul, începând de la numărul 1, însoțiți de muzicanți. Ei colindau familiile care aveau fete. Excepție făcea preotul care era colindat chiar dacă nu avea fiice. După colindă erau invitați în casă şi dansau cu fetele din casă. Era credința că cine dansează acuma va fii sănătos tot anul. Muzicanții erau plătiți de către fetele colindate cu câte un colac mare împletit din grâu şi copt în casă. Fetele fecioare se adunau câteva în grup şi colindau casele feciorilor din sat (de obicei a iubiților), primind în schimb pentru colindă mere şi nuci. Tot ele în grup, îi aşteptau pe tineri să sosească cu colinda şi să le danseze, apoi mergeau unele pe la altele în aşteptarea colindătorilor. Se colindau: „Aseară pe-nserate", „Deschide uşa creştine", „Trei păstori" etc.

- Obiceiuri de Anul Nou:

- ***Strigatul din Deal***. După ce se lasă întunericul, tinerii se adună în două grupuri pe două dealuri apropiate. De obicei, un grup pe dealul de la Cimitir, iar altul pe dealul de la Biserică. Fiecare grup făcea un foc mare din lemne, care avea rolul de a preveni pe locuitori că începe „Strigatul de pe deal". Locuitorii ieşeau afară din case şi aşteptau să audă ce vor striga feciorii. Aceştia strigau unii către alții făcând publice întâmplări petrecute în timpul anului. Se vorbea despre căsătorii, diferite legături amoroase, furturi, etc. Unii întrebau, iar ceilalți răspundeau. Se striga în felul următor: „Drept îi că fiica lui X se mărită cu fiul lui Y?"şi se răspundea de pe dealul opus „Drept îi!". Apoi întrebau ceilalți „Drept îi că s-a dus la fata lui M şi acesta n-a vrut s-o dea pe motiv că-i sărac?" şi se răspundea afirmativ sau negativ, în funcție de adevăr. Acum se dezvinovățeau şi anumite persone care au fost acuzate pe nedrept în cursul anului. Strigatul afirma sau infirma unele zvonuri dar întotdeauna păstra adevărul.
- ***Vergelul***. După încheierea strigatului din deal, tinerii se adunau împreună la o masă comună ce consta în colaci şi vin. Colacii erau adunați de la unele fete din sat, la care colindatorii de la Crăciun le lăsau. De obicei, când i se colinda, i se spunea fetei că colacul îi va fi luat la „vergel". Erau alese fetele care urmau să se căsătorească. Colacul era dus de iubitul fetei la vergel, asfel că colacul arăta harnicia şi îndemânarea fetei. Era o cinste pentru fată să-i fie păstrat colacul pentru vergel. Acesta era deci o întrunire între tineri care discutau şi se amuzau de cele petrecute la strigatul din deal. Petrecerea dura până aproape de miezul nopții.

➢ ***Îngroparea anului vechi***. La ora 12 noaptea, clopotarul bisericii mergea la biserică şi trăgea clopotele. De obicei, clopotele erau trase numai la înmormântări dar acestea anunțau sfârşitul anului vechi şi începutul anului nou. Acasă, la această oră, toți locuitorii închinau în familie cu vin şi îşi puneau dorințe ca noul an să le aducă bună stare şi sănătate. Şi azi se menține acest obicei.

➢ ***Pluguşorul***. În seara de ajun, copii umblau cu „pluguşorul". Erau organizați în mai multe cete, constituite pe criteriul vârstei şi colindau gospodăriile sătenilor. După interpretarea piesei (este aceeaşi în toate satele din Sălaj) se făceau urări de prosperitate şi sănătate.

- Obiceiuri de Bobotează:

➢ ***Iordanul***. După Anul Nou, între 3 şi 4 ianuarie, preotul, însoțit de slujitorii bisericii, cantorul şi îngrijitorul (clopotarul) mergeau şi sfințeau casele credincioşilor. Toți membrii familiei îl aşteptau pe preot cu lumânări aprinse. După ce sfințea casa, preotul sfințea şi gospodăria credincioşilor. Unde erau fete mai mari, preotul le oferea busuioc, pe care aceste îl păstreau pentru seara de ajun. La fiecare casă erau aşteptați cu bucate alese, prăjituri şi vin. Peste tot se închina şi se făceau urări de bine şi sănătate şi prosperitate.

➢ ***Orânda.*** În Ajunul Bobotezei, 5 ianuarie, fetele mai în vârstă, necăsătorite, coceau în cuptor un colacel de pâine fără sare. Nu mâncau nimic toată ziua, nici nu beau apă. După asfințitul soarelui,înainte de culcare mâncau colacelul fără să bea apăşi sub pernă puneau busuiocul primit de la preot, având credința că îl vor visa pe cel cu care se vor căsători (că acesta le va aduce apă să bea).

- Obicei de Paşte.

În fiecare an cu ocazia Sfintelor Paşti, o familie din sat „plăteşte paştile", adică aduce la biserică pâinea şi vinul ca jertfă de mulțumire pentru toate binefacerile primite de la Dumnezeu. Darurile sunt sfințite în Joia Mare, apoi împărțite tuturor credincioşilor în ziua de Paşti. În a doua zi de Paşti are loc „Prânzul Paştelui", adică o masă la care participă toate rudeniile. Preotul oficiază slujba sfeştaniei şi se ridică parastas pentru cei morți.

- Balul invitaților

Un alt obicei care n-a durat destul de mult a fost „Balul invitaților". Avea loc imediat după Bobotează. Era organizat de cei mai înstăriți oameni din sat. Organizatorii invitau la căminul cultural mai multe familii. Balul începea după lăsarea întunericului. Familiile invitate dansau şi cântau. La miezul nopții, după ora 12 se lua masa. Lumea se aşeza la masă, desfăceau bucatele aduse în coşuri şi serveau unii de la alții. După aceea mai dansau şi se veseleau.

Din toate obiceiurile păstrate sau nu azi, observăm că lumea satului din Hereclean era o lume de oameni harnici, aşezați şi săritori la ajutorarea aproapelui. Oamenii împleteau munca cu distracția şi voie bună. Deşi aproape de municipiul Zalău (10 km), oraşul nu i-a convertit sufleteşte, ci au rămas aceiaşi oameni ospitalieri, harnici şi mândri cu tradițiile moştenite, păstrate din generație în generație. Deşi portul s-a schimbat, multe familii păstrează spre amintire costumele populare ca pe o aducere aminte a vremurilor trecute, păstrându-şi identitatea națională şi românească.

- Meşteşuguri tradiționale

Locuitorii satelor aparținând Dealurilor Sălajului au avut ca ocupație de bază agricultura, îmbinând cultura plantelor cu creşterea animalelor, fără însă a reuşi să depăşească limitele agriculturii de subzistență. Până în secolul al XVIII-lea, când s-a introdus cultura porumbului, cele mai întinse suprafețe se cultivau cu secară, ovăz şi grâu. În secolul următor s-au extins mult suprafețele cultivate cu porumb, grâu, plante de nutreț şi cartofi. Până spre mijlocul secolului XX, pentru a asigura rotația culturilor şi refacerea fertilității

solului, unul sau mai multe „pământuri” era lăsat un an ca „moina” să se „hodinească”. Pentru fertilizarea solului se folosea doar gunoiul de grajd. Pământul era arat cu plugul de lemn cu „corman” de fier, după care semințele erau aruncate pe ogor cu mâna dintr-un sac legat peste piept sau din poală. Prăşitul se făcea cu sapă cu coadă lungă. Cartofii se puneau în „cuiburi”, uneori în lanul de porumb. Floarea soarelui era semănată pe unul sau două şire spre răzoare. Cerealele recoltate erau depozitate în podul casei sau în hambare şi „coşteie”. Cartofii eru depozitați în „beci” sau „gropi”. Cositul furajelor avea o mare importanță. Bărbații foloseau coase şi furci metalice, furcoaie şi greble din lemn. Fânul era adunat în „căpițe”, după care era dus acasă şi aşezat pe podul şurii sau în spatele acesteia în „fârcituri”. Pomicultura şi viticultura au fost îndeletnici secundare, suprafețele ocupate cu pomi fructiferi şi viță de vie fiind restrânse, şi, totuşi, aproape fiecare avea o livadă şi o zonă cu vii, unde mulți gospodari aveau câte o parcelă de unde-şi asigurau necesarul de fructe pentru consum şi țuică, precum şi vinul. Se cultivau soiuri nepretențioase de măr, prun, păr şi viță-de-vie (hibridă). Astăzi, în jurul casei sau în grădină, fiecare gospodar are câțiva pomi fructiferi şi viță-de-vie. Legumicultura s-a practicat, în general doar pentru a satisface nevoile proprii ale gospodăriei. Câțiva cetățeni au cultivat cu bune rezultate flori. Creşterea animalelor a fost îndeletnicire veche, dar un număr mai mare de animale a început să crească abia după 1850. Pentru oi se făcea „staul” din „lese” demontabile, pentru a fi mutat după ce locul se îngunoia bine. Practic, nu au existat stâne, proprietarii participând la mulsul oilor, trecând fiecare oaie prin „strungă” după care îşi duceau laptele acasă pentru a face caş, urdă şi jitniță. Ciobanii rămâneau cu turma noaptea, având o colibă simplă şi uşor de mutat. Vânătoarea şi pescuitul trebuie să fi jucat un rol foarte important în epocile istorice de început. Treptat, ele au devenit ocupații secundare. Formele de braconaj au început încă din Evul Mediu când țăranii foloseau „smârcuri” (lanț de sârmă) pentru prinderea animalelor (iepuri, căprioare, vulpi), sau capcane. Copii se ocupau mai ales iarna cu prinsul vrăbiilor, confecționând „lațuri” din fibre de păr alb prinse pe o sfoară legată de un pom sau de un par. Păsărelele veneau să ciugulească boabele, prinzându-se cu picioarele în „smâc”. Astăzi pentru vânătoare se folosesc arme de foc. Fauna ihtiologică a fost întotdeauna foarte bogată, mai ales pe valea Someşului sălăjean. Unii oameni mai îndemânatici şi cunoşteau extrem de bine locurile unde „bate” somnul, „breana” (mreana) sau cleanul, dar şi ziua cand „poduții” (scobarii) urcă pe pâraie să-şi depună icrele. Printre uneltele de plasă cel mai des folosită a fost „traga”, confecționată la început din ață de cânepă, iar mai apoi din „ață pescărească” cumpărată de a oraş. „Comeherul ” era folosit doar la ape mari, după plecarea „gheții” (plasa de forma unui pătrat, deasupra căreia se aflau două semicersuri „în cruce”, era legată la vârful unei „rude” lungi). Plasa se lăsă în apă şi după un timp se ridică. Cu „traga” se prindeau însă mai mulți peşti. S-au folosit şi unelte de fier, cârlige pentru undiță, din „drod uățălos” (sârmă tare), legate de un fir de cânepă. „Bota” de undiță se alegea dintr-o ramură lungă şi dreaptă de sânger, corn sau alun, care era „călită” (arsă uşor). Se cunoştea pescuitul la „plută” şi la „plumb”. Culesul din natură s-a practicat mereu în toate satele, constuind atât o sursă de trai cât şi venituri băneşti, îndeosebi în ultimele decenii când s-au înființat centre de colectare a fructelor de pădure. Femeile şi copii mai mărişori merg la cules de mure „porumbrele”, „cacadări” (măcieşi) şi păducele. Din mure se făcea dulceață şi compot, iar celelalte fructe se vând. În anii mai ploioşi sunt multe ciuperci. Dintre ciupercile comestibile cele mai răspândite şi mai cunoscute sunt hiribele (Boletus edulis). Se culeg pentru consum „oițe”, „bureți usturoi”, „bureți galbeni”, „crăiuți”, iar toamna ghebele. Țesutul a fost multe secole principalul meşteşug practicat de femei, aproape la fiecare casă existând război de țesut. Materiile prime erau cânepa şi lâna, ceva mai târziu adăugându-se bumbacul. Pentru obținerea fuiorului, cânepa se culegea, se aşeza în „mănuşi”, i se „rătunzau” rădăcinile şi se

grupau câte 15-20 într-o „sarcină”. Acestea erau transportate cu carul la râu şi aşezate în apa nu prea adâncă şi cu funcul de pietriş mare. Prin sarcini se bătea un par şi se aşezau deasupra pietre, să țină cânepa sub apă. Uneori erau 2-3 şiruri (paralele) cu sarcini, măsurând zeci şi sute de metri. După două săptămâni, cânepa se scotea din apă, se spăla, se întindea la uscat şi era transportată acasă unde cu „zdravalăul” era mărunțită, „pozdăriile” aruncându-se. Fibrele textile rezultate se treceau prin „hecelă”, pentru a obține fuiorul, iar firele scurte încâlcite („câlții”) se adunau separat. Firul neted şi de bună calitate se obținea din fuior, prin trecere, folosind furca şi fusul. Apoi firele erau grupate în „sculuri” cu ajutorul „răşchitorului”. Cu ajutorul „vârtelniței”, de pe scul se trăgea firul în „ghem”. Pentru război firele erau „urzite”, cu o instalație mai mare „urzoi”, după care se aşezau pe sulul din spate al războiului, erau „nevedite” (trecute prin „ițe” şi spată prinsă în „bragle”, până la sulul din față). Se foloseau două, trei, patru sau chiar mai multe ițe, legate la un fel de pedale numite „tebd’ici”. Firul de umplutură se introducea cu suveica, în care se afla o țeavă din lemnn de soc pe care, cu ajutorul „sucalei”, se înfăşurase un fir de ghem. În două ițe se obținea o pânză rară pentru „şterguri”, dosoaie, cenuşere, fețe de masă. În mai multe ițe se obținea o pânză mai fină, mai deasă şi mai rezistentă. Fețele de masă şi lipideauă de sărbători („în coşte”) erau urzite din fir de bumbac, material folosit şi ca „bătătură”. Din „latul” de pânză se confecționau ştergare, iar prin unirea a doi sau trei „lați” se obțineau fețe de masă, lipideauă, cămăşi şi alte piese de îmbrăcăminte. Din lână se făceau „lați” pentru „țoale” şi „pănură de cioareci”. Adeseori, țesăturile erau ornamentate cu fire colorate, obşinându-se „vergi”şi „pene” florale sau geometrice, folosindu-se predominant culoarea roşie. Astăzi, parctic, nu se mai cultivă cânepă, iar războiul a devenit o raritate. Din fibrele de cânepă (halduri) se obțineau funiile în două sau trei ațe şi se confecționa biciul pentru animale (zd’ici). În comunitatea sătească, „claca” era un lucru foarte obişnuit. Oamenii se ajutau unii pe alții, fiind şi un prilej de întâlnire şi un schimb de idei dar şi de afirmare. Acolo, în mijlocul sătenilor, se putea descoperi tuturor hărnicia şi priceperea individului.

Fig.84. Femei torcând

Astfel, la Hereclean existau:

- *Claca fuioarelor*. Locuitorii cultivau cânepă pe care o topeau în „topile”. Acestea erau gropi nu prea adânci, de dimensiuni mari, pline cu apă. Erau asemenea locuri în sat la „Toduț”. Cânepa culeasă era legată în snopi şi pusă apoi la macerat în apă. După ce era scoasă se lăsa la uscat,apoi era pusă în „zdrobitor”(dispozitiv de lemn, care funcționa prin mecanismul de forfecare). După ce era zdrobită se „hecela” (era trasă pe o scândură care avea o perie cu dinți de fier) până ce se alegea fuiorul. Fuiorul se torcea pe fus apoi se făcea ghem. Ghemul se numea tort. Acesta se fierbea în apă , apoiața obținută se țesea în război de țesut, confecționându-se astfel pânza. Din această pânză se confecționau apoi toate hainele.

Era o muncă foarte grea şi cerea foarte multă îndemânare şi pricepere. Gazda care urma să țină claca (țineau foarte multe familii astfel de clăci) ducea în sat caiere de cânepă şi le împărțea la femeile care voiau să o ajute. Femeile torceau (Fig. 84), cânepa şi o făceau ghem. În timpul „câşlegilor", între Crăciun şi Postul Paştelui erau invitate la casa gazdei femeile care au tors fuioarele. Acestea aduceau „tortul". Acum gazda pregătea o masă bogată ca la nuntă şi plătea un muzicant care cânta. La distracția astfel pregătită, femeile discutau, cântau şi chiuiau.

- *Haba*. În timpul posturilor şi îndeosebi iarna, se aducea la anumite case mai multe femei şi fiecare îşi aducea caiere de lână sau tricotau pulovere. Aici veneau şi bărbații care cântau şi discutau iar feciorii curtau viitoarele soții, observând priceperea şi hărnicia lor.

8.2. Comuna ROMÂNAŞI

8.2.1.Potențialul ecumenic

- ***Biserica „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril" din Poarta Sălajului***

De foarte mici dimensiuni, acest edificiu de cult (Fig. 85), prezintă un plan dreptunghiular cu absida poligonală cu cinci laturi, decroşată numai pe latura de nord. Până în prezent se mai cunosc, din întreaga țară, două exemple asemănătoare, nu lipsite de semnificație în ceea ce priveşte unitatea constructivă la români, una în județul Bihor, la Copăceni, cealaltă în Muntenia, la Valea lui Lalu (Buzău), la care însă decroşul este pe sud. Întru totul deosebite sunt consolele, rezultat al depăşirii şi îmbinării capetelor celor şase bârne ale pereților, de lungimi diferite, cioplite la întâmplare, unele bogat şi altele deloc, console ale căror intersectare, la altar, lasă imaginea unor păsări fantastice, cu aripile pregătite de zbor. Am mai putea numi câteva locaşuri transilvănene a căror perechi de console le sugerează pe cele de la Poarta Sălajului (Berindu, Sumurduc, Şoimuşeni), a căror realizare însă este departe de fantezia acestora. Luminatorul de pe latura de sud, săpat pe o singură bârnă, în forma unei flori cu cinci petale, constituie, după cum a fost menționat deja în lucrările de specialitate, pentru cazuri asemănătoare, un element străvechi, ecou al golurilor circulare cu trafor din epoca romanică. La considerațiile sus-menționate ce stabilesc începuturile locaşului în prima jumătate a secolului al XVII-lea, adăugăm şi decorația cu două chenare în „frânghie" a ancadramentului intrării de pe sud (la biserica din 1643, de la Zimbor, aflăm trei asemenea „frânghii"), ca şi absența prispei. Aşezată solitar pe înălțimea unui dâmb, întovărăşită numai de un frasin, biserica de lemn cu turn înalt şi fleşă zveltă, străjuieşte şoseaua spre inima Sălajului, părând a tălmăci, astfel, prin existența sa acolo, numele însuşi al aşezării: poarta de acces spre moştenirea artistică a ținutului.

- ***Biserica „Sf. Nicolae" din Romita***

Prefațăm descrierea acestui monument (Fig. 86) prin semnalarea crucii de lemn din pronaos, operă de artă, prin minunata sa decorație sculptată, document istoric, prin cuvintele săpate pe ea. Însemnare: „Popa Gheorghe, 1740", datează, această construcție de cult ortodoxă, consemnând numele primului slujitor al altarului, îndemnător al înălțării sale. Edificiul, de plan dreptunghiular, cu absida decroşată, pătrată, măsoară 9,80 m în lungime şi 4,60 m în lățime.

Torul suprapus peste mijlocul locaşului este sculptat în „frânghie" numai pe latura de sud, pe care este practicată şi intrarea, subliniată prin ancadramentul decorat cu trei profiluri sculptate, de asemenea suprapuse. Prispa, adăugată fațadei principale a locaşului în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, este înviorată prin prezența cuielor de lemn cu capetele în formă de floare, cu care este presărată din abundență. Doar cele trei icoane

împărăteşti „Iisus Hristos”, „Maica Domnului” şi „Botezul Domnului”, cu chenare în „frânghie” şi colorit pastelat mai amintesc podoaba pictată, oferită locaşului la sfârşitul secolului al XVIII-lea sau în primii ani ai celui următor, podoabă răpusă, din păcate, de ploile ce au pătruns, cândva, prin acoperişul nereparat.

Din moştenirea de carte veche românească a bisericii, menționăm în primul rând *Chiriacodromionul,* tipărit în 1699, la Alba Iulia cu ajutorul lui Constantin Brâncoveanul, exemplar pe care preotul din Romita l-a cumpărat în 1752, de la Gălpâia, cu patru florini. Probabil, în acelaşi an a fost procurat şi *Triodul* (Bucureşti, 1726), carte pe care „popa Nicolae din Gălpău” notase: „tocma de la Bucureşti o am cumpărat, 1744”, mărturie istorică a legăturilor directe şi prin preoți, a satelor sălăjene cu centrele politice şi de cultură de la sudul munților.

În livada bisericii se găseşte prin iarbă, din loc în loc, câte un braț al unei foste cruci de piatră. Doar crucea robilor lui Dumnezeu, Sava şi Stanca, din 1795, cu rozete sculptate, pe ambele fețe, este întreagă şi doveditoare că prin partea locului şi-a desfăşurat activitatea şi o şcoală de sculptură în piatră.

Fig.85. Biserica „Sf. Arh. Mihail şi Gavril” din Poarta Sălajului

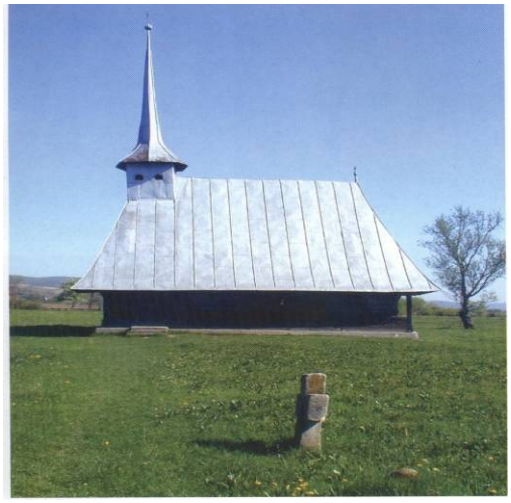

Fig. 86. Biserica „Sf. Nicolae” din Romita

- ***Biserica „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril” din Chichişa***

Din inscripția de ridicare a locaşului, mutilată la o reparație nechibzuită, se mai păstrează doar „Această sfântă biserică o au făcut Donca Dumitru ...” (ctitor sau mai degrabă, meşterul lemnului). Pereții locaşului, ce numără câte cinci bârne, au măsurat inițial 9,10/3,90 m, în secolul al XVIII, însă au fost lungiți spre vest, prin adăugirea unui alt pronaos, cel vechi fiind înglobat naosului. Formulăm ipoteza că anul 1739 se referă de fapt la această importantă intervenție, căci proporțiile amintite ale edificiului îi pot coborî începutul în secolul al XVII-lea. Partea originară a ancadramentului de pe care a fost cules restul inscripției este străbătut de două chenare în „frânghie” şi de un vrej, iar la bază este incizată o rozetă. Pe motivul frânghiei este împletit şi brâul median al pereților, cel de pe latura de sud a vechii nave fiind însă însoțit, în partea de sus, de un chenar din linii frânte (dințişori). Reparațiile făcute, îndeosebi cele din ultima vreme, au adus locaşului schimbări regretabile, dintre care refacerea bolții semicilindrice a naosului ce a atras firesc după sine şi dispariția decorului pictat. Din zestrea trecutului se păstrează în patrimoniul bisericii, două icoane din secolul al XVIII-lea, cu reprezentarea lui Iisus Hristos. Dintre acestea, icoana „Deisis”, de format mare, cu chenar în „frânghie”, are însemnarea de donație închisă într-un cadru sculptat pe acelaşi motiv. Uşile împărăteşti, pictate „de mâna lui Pop (A) Toader Faur, 1805”, dezvăluie, prin analogie, autorul altor trei icoane ale bisericii: „Maria cu pruncul” -

1815, „Sf. Nicolae” - 1816 şi „Arhanghelul Mihail”. Pentru semnificația sa, amintim însemnarea marginală de pe filele *Penticostarului*, tipărit la Bucureşti în 1768, şi anume că a fost cumpărat de la diacul Toma de la Răşinari, ştire ce reliefează rolul cărturarilor din satele din sudul Transilvaniei în răspândirea cărților româneşti tipărite la sud de munți. Pe un exemplar din *Evanghelia* de Bucureşti, 1723, se consemna la 2 aprilie 1805, că este al bisericii. De curând luat în evidența Monumentelor Istorice, locaşul de lemn din Chichişa se află în stare bună, gândul viitoarei sale restaurări fiind legat de dorința de a i se reda, pe cât posibil, imaginea autentică.

- ***Biserica „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril” din Ciumărna*** (Fig. 87)

Singurele cuvinte ce mai stăruie, în grafia secolului al XVIII-lea, din inscripția aflată odinioară deasupra intrării în biserica din Ciumărna sunt: „popa Gheorghe”. Va fi fost acesta însuşi meşterul locaşului, sau slujitorul satului din vremea edificării, nu putem şti, sigur este însă că gustul său artistic şi dragostea pentru frumos i-au îndreptățit, în vreun fel, săparea numelui în actul de naştere al acestuia.

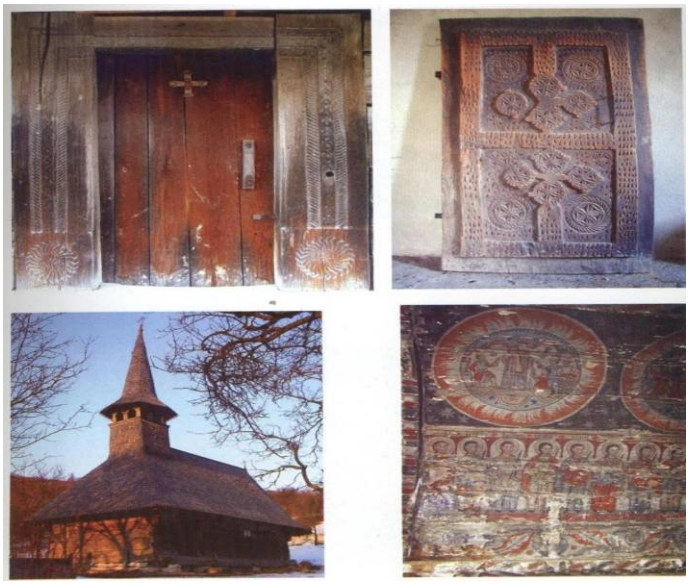

Fig. 87. Biserica „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril” din Ciumărna

Trecând pragul, dăltuit în bârna de sud ce ține loc de prispă, se oferă privirilor remarcabile elemente sculptate. Ancadramentul intrării, modificat din păcate în partea superioară, este decorat cu un chenar în „frânghie” şi un altul din romburi şi presărat cu rozete. Razele ce pornesc din rozeta săpată în soclu constituie cea mai plastică reprezentare a soarelui. În ancadramentul uşii dintre pronaos şi naos, meşterul adăugă motivelor amintite mai sus şi denticuli, rozeta de la bază fiind cuprinsă într-un cerc în torsadă.

Pe drept cuvânt, o capodoperă a sculpturii populare în lemn, uşa naosului - realizată dintr-o singură bucată de lemn - lasă impresia unei constelații de rozete dispuse în formă de cruce. Bolta naosului a primit şi ea un spor de frumusețe prin sculptarea arcului transversal, ca şi prin rozetele, separate prin benzi verticale în frânghie, de pe grinda-meşter, aidoma celei de la biserica de lemn, din 1726, de la Vechea (județul Cluj). Decorația pictată a locaşului, deteriorată şi fără inscripție, poate fi apreciată după chipurile mironosițelor şi a sfinților Împărați Constantin şi Elena de pe pereții pronaosului, dar mai ales după fragmentele păstrate pe bolta naosului. Pe centrul acesteia, dincolo de grinda-meşter, medalioanele închid figuri de mucenici, iar sfinților din registrul de la planul de naştere, zugravul le-a aşternut la picioare un covor de flori.

Gingăşia chipurilor, ca şi bogăția decorului floral sunt mărturiile cele mai grăitoare ale activității artistice aici a zugravului Ioan Pop din Românaşi. Aceluiaşi artist i se datorează şi icoanele împărăteşti, cu chenare în frânghie. Pe icoana Sf. Nicolae, actul de danie consemnează că: „Această sfântă icoană au plătit părintele popa Nicolae Diureşan, dintr-acest sat Ciumărna, să le fie pomană la tot neamul. Anul Domnului 1801". Tetrapodul, datat 1799, cu chipul arhanghelului Mihail, lucrat în acelaşi stil cu icoanele împărăteşti de care se şi leagă structural, constituie un prețios mobilier de cult. În aceşti ani, 1799 - 1801, a fost desigur executată şi decorația pictată a locaşului. Două icoane împărăteşti, de o reală valoare artistică - „Maica Domnului cu pruncul" şi „Iisus Hristos", datată 1771, provenite de la iconostasul anterior, se păstrează în pronaos.

- ***Biserica „Naşterea Maicii Domnului" din Păuşa***

Ridicată în epoca de înflorire a sculpturii în lemn, biserica din Păuşa (Fig. 88) deține în această privință, locul fruntaş între cele cinci monumente de cult din lemn păstrate în raza comunei Românaşi. Construcția, săvârşită în „1730 ziua de 7 august" (atestată de conscripția anilor 1760-1762, cu 73 familii ortodoxe), înfățişează un plan dreptunghiular, cu absida decroşată, poligonală, cu cinci laturi.

Fig. 88. Biserica „Naşterea Maicii Domnului" din Păuşa

Adevărat poem al sculpturii în lemn, ancadramentul intrării în locaşul de la Păuşa îşi află semen numai în uşa pronaosului de la Ciumărna, fiind, desigur, rodul mâinilor de aur ale aceluiaşi artist. Rozete, „frânghii", motive geometrice, semicercuri cu spițe, vrej cu ghindă, o cupă în întregime, părțile laterale ale ancadramentului, iar în mijlocul cadrului de sus, amplei compoziții decorative ce susține crucea i se adaugă, de o parte şi de alta, o inimă. Cel de-al doilea ancadrament de uşă, al trecerii în naos, este ritmat de chenare în „frânghie", din linii frânte, ca şi din linii dispuse în V întors. Arcul transversal al bolții semicilindrice a naosului (ce se reazemă direct pe grosimea peretelui) este străbătut de o „frânghie" intersectată de şase suprafețe dreptunghiulare pe axul arcului, în care sunt sculptate câte o rozetă diversă, în spirală sau cu petale. Când, peste multe decenii de la înălțarea sa, biserica a primit şi o decorație pictată, la interior şi exterior, zugravul a colorat şi elementele sculptate, accentuându-le profunzimea. Din pictura exterioară, se distinge îndeosebi cea de pe peretele de sud, în scene dreptunghiulare, printre care se recunosc: „Adormirea Maicii Domnului", „Maria împărătească" înconjurată de apostoli, ca şi o scenă din viața sfântului de hram „Sf. Nicolae", salvarea corăbierilor. În pronaos, unde s-a conservat mult mai bine decât în restul locaşului, pictura se admiră în plinătate frumuseții sale. Culorile sunt vii (verde, purpuriu,), chipurile personajelor pline de grație, florile presărate pretutindeni din belşug şi strânse în căni pe uşa naosului. Pe peretele de nord sunt zugrăvite mironosițele, pe cel de vest, fecioarele nebune, cu părul despletit, şi cele înțelepte, ce primesc drept răsplată podoaba

coronițelor împletite din frunze şi a mărgelelor. Pe peretele despărțitor, deasupra chipurilor Sf. Zosima şi Mariei Egipteanca, slovele colorate ale pisaniei înştiințează data şi ctitorii picturii, numele zugravului: „Naşterii s-au numit hramul ca să-l păzească tot neamul şi s-au zugrăvit prin cheltuiala creştinilor pravoslavnici dintr-acest sat Păuşe, în zilele înălțatului şi pururea domnului împărat Franțiş... provoslavnic arhipăstorie neunită şi cinstit protopop Petrovici al Miluanului, şi cinstiți preoți Halmagi Teodor, Halmagi Dimitrie. Prin mine umilitul zugrav Ioan Pop din Unguraşi, anul 1800, iulie 10" (Unguraşi astăzi Românaşi). În naos, decorul floral ocupă o mare parte din suprafața pereților, dar el se regăseşte, din belşug şi pe centrul bolții, ca şi pe restul ei, între scenele cu viața lui Hristos, repartizate pe două registre. Din pictura bolții naosului s-a păstrat mai bine cea din traveea spre altar, unde se remarcă cu uşurință frumusețea scenelor „Naşterea lui Iisus" (pe latura de nord) şi „Punerea în mormânt" (pe latura de sud). Pe pereții altarului sunt reprezentați sfinții Ierarhi.

În anul pictării locaşului, zugravul Ioan Pop a realizat şi icoanele împărăteşti „Iisus Hristos", datată 1800, Deisis, precum şi icoanele „Sf. Nicolae" şi „Arhanghelul Mihail", plătită de Chiubuş Oana cu feciorii săi. Pentru biserica din Păuşa, harnicul zugrav sălăjean a lucrat însă şi înainte de această dată, dovadă fiind icoana cu reprezentarea lui Hristos, de sub tronul căruia apar capetele copiilor omorâți de Irod, datată 1795, ca şi Naşterea Domnului, icoană plătită de popa Toader Halmagi în 1813.

8.2.2. Utilități urban-edilitare şi trasee turistice. Potențial turistic

a). Cazare.

❖ *Popasul Turistic „Km 61"* este situat la intrarea în Poarta Sălajului, dinspre Cluj Napoca, pe drumul european E81. Unitatea are 8 camere de câte 2 paturi fiecare, dotate cu duş şi televizor color (Fig. 89). De asemenea, la parterul localului se află un restaurant de 40 de locuri şi o terasă de 72 de locuri.

❖ *Complexul turistic „Popasul Romanilor"*, situat pe drumul european E81.

Situat într-o zonă de un pitoresc deosebit, cu o capacitate mare de cazare şi de deservire a mesei, „Popasul Romanilor" (Fig. 89), este ideal pentru vacanțe, dar şi pentru organizări de nunți şi petreceri. Popasul Romanilor este locul ideal pentru relaxare, fără a fi nevoit să te rupi total de viața cotidiană, departe de aglomerația, agitația şi stresul care se află în jungla oraşului. Situarea popasului este perfectă, astfel încât, prin simpla deschidere a ferestrei de la camera cu un ambient aâat de plăcut, natura îți pătrunde în suflet prin aerul proaspat de pădure, ciripitul armonios al păsărilor şi foşnetul melodios al frunzelor de stejar. Pentru designul camerelor s-a creat o nouă experiență de cazare, unde fiecare detaliu, de la culori şi texturi rafinate până la lumina subtilă contribuie la cadrul perfect potrivit cu stilul de viață al turistului modern. Decorate într-un stil minimalist, cu o paletă caldă de culori şi echipate cu cele mai moderne facilități, 15 camere au fost special gândite pentru a asigura confortul în unul din cele mai rafinate hoteluri din afara oraşului Zalău. Restaurantul este deschis atât clienților hotelului cât şi publicului larg şi este completat de o terasă pe timp de vară. Este deservit de personal cu înaltă instruire, cu bucătari specialişti atât în bucătaria tradțională românească cât şi în rețete internaționale. Dotarea restaurantului este de calitate ridicată: instalație de sonorizare de înaltă fidelitate, aer condiționat, iluminat ergonomic. Restaurantul are o capacitate de 300 de locuri, un separeu de 100 locuri şi o terasă deschisă de 50 locuri. Sala de conferință Popasul Romanilor este răspunsul potrivit pentru întâlniri de afaceri, pentru traininguri, prezentări sau conferințe. Cu o capacitate de 100 de locuri, sala de conferință pune la dispoziție un echipament performant. Popasul romanilor este locul potrivt

pentru un mic dejun (disponibil şi pentru cei nerezidenți în hotel), prânz în regim business, recepții, cocktailuri, întâlniri, dineuri, aniversări sau servicii de catering.

❖ *Pensiunea turistică Perla Meseşului* (Fig. 89), situată într-un cadru natural de excepție, pe drumul european E81 (la 1 km de la ieşirea din localitatea Ciumărna), se află într-o poziție ideală, fie că turistul este în trecere prin oraş sau se doreşte petrecerea unei minivacanțe în acestă frumoasă zonă în mijlocul naturii.

Fig. 89. Popasul Turistic Km 61, Complexul turistic Popasul Romanilor, Pensiunea turistică Perla Meseşului

b). Trasee turistice accesibile din comuna Românaşi

Traseul bisericilor de lemn din comună:

- Ciumărna - Păuşa - Poarta Sălajului - Chichişa - Romita (cca. 15 km)

Traseul bisericilor de lemn din Sălaj:

- Huedin - Fildu de Sus - Zimbor - Sânmihaiu Almaşului - Hida - Baica - Bălan - Creaca - Brusturi - Jac - Romita - Chichişa - Poarta Sălajului - Păuşa - Răstolțu Deşert - Agrij - Răstolțu - Almaşu - Huedin (circa 120 km)

Trasee turistice pentru drumeții:

- Românaşi - Meseş;
- Românaşi - Fântâna lui Simion Bărnuțiu, dintre Poarta Sălajului şi Sânmihaiu Almaşului;
- Românaşi - Treznea, cu vizitarea Monumentului închinat victimelor horthyste;
- Românaşi - Poiana narciselor de la Racâş;
- Românaşi - castrul roman de pe Dealul Cetății;
- Românaşi - castrul roman din Romita; Românaşi - Moigrad, cu vizitarea fostei capitale dacice Porolissum.

Alte trasee turistice:

- Românaşi - Jibou (Grădina botanică) - Cuciulat (peştera cu picturi rupestre);
- Românaşi - Ip (momument) - Ciucea (castelul Goga);
- Românaşi - Bocşa (casa Simion Bărnuțiu);
- Românaşi - Bobota (casa Iuliu Maniu şi casa Corneliu Coposu);
- Românaşi - Băile Boghiş - Băile Tăşnad;
- Românaşi - Bic (mănăstire de măicuțe);
- Românaşi - Guruslău.

8.2.3. Posibilități de dezvoltare turistică în comuna Românaşi

Situația existentă a zonei o atestă ca areal cu potențial turistic, iar strategiile de dezvoltare propun o rezolvare urgentă a unor situații dar şi asumarea unor politici a administrației publice locale şi județene. Dezvoltarea ofertelor turistice ar antrena: dezvoltarea activităților strict turistice; dezvoltarea activităților comerciale; dezvoltarea

activităților din sectorul terțiar; dezvoltarea activităților culturale; dezvoltarea unor activități economice care să permită stabilirea populației, asigurarea serviciilor de turism de către populația stabilă şi dezvoltarea altor activități turistice odată sectoarele economice.

8.3. Comuna VÂRŞOLȚ. Resurse turistice

8.3.1. Potențialul natural

a). Peisajele montane

Munții Meseşului (Fig. 90), sunt munți cu forme greoaie şi altitudini coborâte, alcătuiți din şisturi cristaline precambiene, ce se prezintă sub forma unei culmi înguste. Culmea Meseşului este îngustă (5-8 km) şi relativ uniformă, alungită de la sud-vest spre nord-est. Văile transversale ce o străbat, Poicu, Ponița şi Rogu au fragmentat culmea într-o serie de măguri separate prin înşeuări destul de accentuate ce se prezintă sub forma unor masive bine individualizate: Dealul Vlesinului (între Crişul Repede şi valea Poicu), Mogoşul (limitat la nord de valea Ponița), culmea Prislop şi culmea Osoiul.

Altitudinea maximă a Meseşului este de 997 m în Măgura Priei, înălțimile scăzând treptat spre extremitatea sa nord-estică, în preajma văii Orteleculuі. În sud-vestul culmii îşi fac apariția măgurile eruptive sub forma unor sâmburi de dimensiuni reduse, dar se impun în relief prin forme dominante ca altitudine, prin aspectul de conuri şi prin caracterul radiat al rețelei hidrografice, cum sunt: Măgura Moigradului (504 m), Masivele Pomăt (500 m) şi Citera (502 m). Munții Plopişului, (cunoscuți în literatura geografică şi sub denumirea de Muntele Şes, Munții de Aramă dar şi Munții Rezului) constituie o culme cristalină mai largă decât a Meseşului, cu două sectoare distincte, din care în limitele județului Sălaj se înglobează sectorul sud-vestic numai prin versanții săi dinspre nord-est. Altitudinea generală a culmii este de 700-800 m, maxima de 915 m se atinge în vârful Măgura, din vecinatatea Crişului Repede. Pe teritoriul județului altitudinile sunt relativ ridicate, peste 800 m. La fel ca şi în culmea Meseşului, aici se individualizează mai multe suprafețe de netezire. Dintre acestea se impune nivelul de 600-700 m, care de altfel imprimă culmii principale aspectul de adevărată câmpie. Munții Plopişului pătrund în Depresiunea Şimleului prin două apofize de cristalin, intersectate epigenetic de valea Barcăului.

b). Rețeaua hidrografică

Rețeaua hidrografică a comunei se compune din râul Crasna cu afluentul său Colița. Crasna este al doilea râu important al județului Sălaj. Izvorând din înşeunarea Oşteana (între munții Meseşului şi Plopişului), se îndreaptă spre nord până la Vârşolț de unde pentru a evita cristalinul din Măgura Şimleului, o ia spre vest, ca apoi să se îndrepte, din nou, spre nord, traversând defileul epigenetic între Şimleul Silvaniei şi Uileacu Şimleului ieşind din județ. Pe lângă Colița, mai primeşte ca şi afluenți pe Rogu şi Valea Zalăului.

Lacul de acumulare Vârşolț (Fig. 91), se află pe râul Crasna, la aproximativ 500 m amonte de localitatea Vârşolț, 1 km aval de confluența Crasnei cu Mortăuța şi la 96 km de frontiera cu Ungaria. Perioada de construcție a fost din anul 1977 până în 1979, data intrării în funcțiune fiind 1 noiembrie 1979, după care în perioada 1994-1997 s-a realizat lucrarea „Mărirea Gradului de Siguranță a Acumulării Vârşolț". Acumularea Vârşolț este sursă de apă iar pe lângă această funcție de alimentare cu apă mai are şi funcția de agrement prin pescuitul sportiv.

c). Flora şi fauna

Repartiția şi compoziției florei (Fig. 92), prezintă o serie de trasături specifice locale. În comuna Vârşolț, predomină atât pădurile de fag cât şi cele de stejar. Pajiştile secundare de pe locul fostelor păduri de fag ocupă suprafețe însemnate. Ele sunt folosite ca păşuni şi

fânețe, fiind alcătuite din diferite ierburi mezofile din care pedomină speciile de trifoi (Trifolium Pratense) precum şi alte numeoase dicotiledonate. În pădurile de stejar, stratul arborilor este dominat de cer, cu care se poate asocia cu arțarul (Arcer Campestre), teiul (Tilia Cordata) şi părul pădureț (Pinus Piraster-Fig. 93).

Luminozitatea acestor păduri face ca stratul arbustiv să fie bine dezvoltată. El este format din măceş (Rosa Canina) şi socul (Sambucus Nigra). Stratul ierbos este de asemenea, bine dezvoltat. Dintre speciile florei se pot întâlni furcuța paştelui (Anemone Nemorosa), firuța de livada (Poa Pratensis) şi albastreaua (Centaura Cyanus).

Fauna ca şi vegetația, se impune prin varietate, densitate şi valoarea trofelor, din punct de vedere turistic prezentând importanta prin valoarea sa estetică, recreativ-cinegetică şi ştiințifică. Condițiile edafice relativ uniforme şi mobilitatea faunei fac ca aceasta să se adapteze mai puțin fidel zonalității vegetației. Sunt prezente în comuna Vârşolț, animale de interes cinegetic: lupul (Canis Lupus), veverița (Sciurus Vulgaris), vulpea (Canis Vulpea) şi iepurele (Lepus Europaeus). Lumea păsărilor este foarte variată, fiind reprezentată prin: pițigoi (Parus), ciocănitoare (Dendrocopos major). Dintre reptile se întâlnesc unele mai comune: şopârla de câmp (Lacerta Argilis), broasca (Rana Temporaria).

Fig.90. Dimineața la poalele Meseşului

Fig.91. Peisaj lacul Vârşolț

Fig.92. Flora de primavară

Fig.93. Părul pădureț

8.3.2. Potențialul turistic antropic

Spre deosebire de resursele atractive aparținând cadrului natural care sunt un dar al naturii, zestrea turistică antropică reprezintă o însumare de elemente cu funcție recreativă create de omul însuşi. Principalele atribute ale obiectivelor de proveniența antropică au la origine urmatoarele însuşire: vechimea obiectivului, unicitatea, ineditul, dimensiunea şi funcția obiectivului.

8.3.2.1. Obiectivele religioase de interes turistic

- ***Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului'' din Vârşolț***

O localitate în care au trăit oameni de sute de ani a avut dintotdeauna un lăcaş de rugăciune unde la vreme de cumpănă şi de „răstişte şi jale'", poporul nostru şi-a găsit loc de linişte sufletească şi de refugiu. Cea mai veche biserică ce se cunoaşte la români a existat pe locul cimitirului vechi al parohiei, fiind construită din lemn, din care nu s-a mai păstrat nici măcar temelia. Clădirea (Fig. 94), se întinde pe o suprafață de 178 mp, având un singur turn. Iconostasul a fost executat de maistrul Ioan Pop din Şimleul Silvaniei, iar icoanele au fost pictate de Assalay. Nu are cupolă. Pictura murală, întinsă pe o suprafață redusă datează ca şi zugraveală interioară din anul 1937. Biserica este prevazută cu cor şi amvon.

Fig.94. Biserica ortodoxă (greco-catolică până în 1948) din Vârşolț şi interiorul ei

Biserica a beneficiat de curent în anul 1966, apoi a fost împrejmuită cu gard din fier, iar în anul 1976 s-a făcut reparația exterioară capitală în terasit şi s-a vopsit turnul, acoperişul cu bronz argintiu. Trei ani mai taziu, în anul 1979 s-au facut uşi noi din stejar la biserică şi s-a reparat casa parohială. În anul 1982 s-au pus ferestre noi cu rame de fier şi sticlă colorată. Anul 2009 este anul reînnoririi bisericii prin schimbarea uşii de lemn vopsirea de jur împrejur a bisericii şi acoperişului.

- ***Biserica Reformată din satul Vârşolț***

Pe lângă comună, a fost o mănăstire de călugări franciscani. Pe locul bisericii actuale a fost cândva capela mănăstirii franciscane, fondată de călugării franciscani în satul Vârşolț. Cele mai vechi piese de mobilier sunt coroana cu pelican şi orga bisericii (Fig. 95), care a fost reparată de mai multe ori, ultima dată în anul 2007.

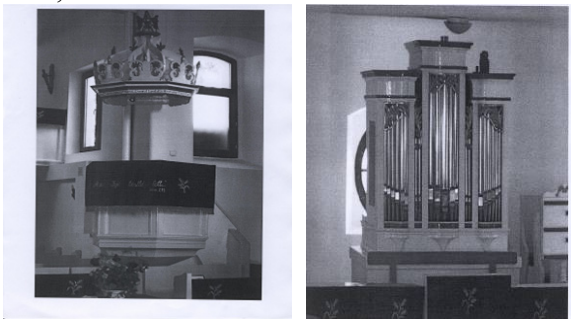

Fig.95. Coroana cu pelican deasupra şi orga bisericii reformate

Turnul bisericii a fost construit în anul 1855. Are trei clopote: unul a fost turnat în 1962, celălalt în anul 1958, iar cel mai vechi datează din 1865 cu inscripția „*In te Domine speravi, 1865, Fudi curavit ecclesia reformata Varsolcziensis"* (Fig. 96).

Fig.96. Biserica reformată din satul Vârşolț

- ***Biserica reformată din satul Recea (Turn clopotniță de lemn)***

Biserica reformată este construită în secolul al XV-lea. În decursul anilor, au fost modificări de multe ori, însă caracterul gotic original al bisericii se păstrează, o demonstrează un geam gotic pe pereții sud-vestici ai bisericii. Pe partea estică a bisericii, este situată clopotniță din lemn (Fig. 97) de stejar care este un monument istoric. Pe o parte se găseşte inscripția „*Anno 1754 Papp Tamas es Nagy Mihaly cinaltak*''(A fost făcută în anul 1754 de Papp Tamas şi Nagy Mihaly).

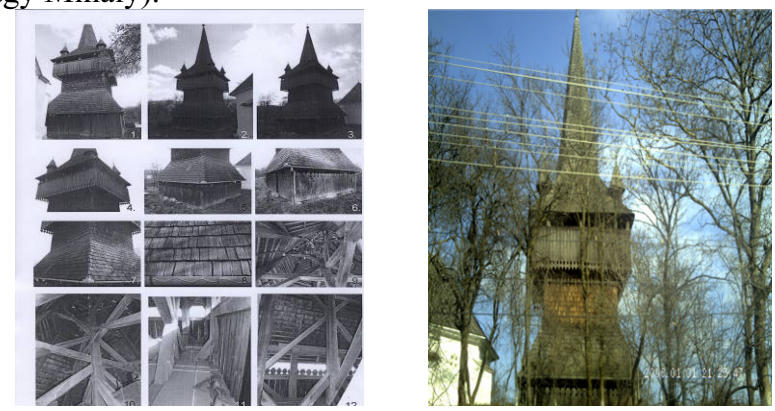

Fig.97. Monumentul istoric Turn clopotniță de lemn de la Recea, 1754

8.3.2.2. Obiective cultural-istorice de interes turistic

Placa comemorativă din satul Vârşolț (Fig. 98) este construită doar de câțiva ani, fiind legată de nevoia de elogiere şi comemorare a oamenilor care au participat în primul şi al doilea război mondial.

Fig.98. Căminul cultural şi placa comemorativă din satul Vârşolț

8.3.2.3. Manifestări specifice locului

La nivelul comunității rurale, viața socială se desfăşoară în concordanță cu un anume instrument de măsurare a timpului, care să pună în acord varietatea preocupărilor umane cu fenomenele constante ale mediului terestru şi cosmic. Aceste legături sunt materializate prin multiple sărbători şi ritualuri specifice poporului român şi nu numai.

❖ *Culesul cepei*

Primavara, în luna mai, se planta ceapa făcându-se la casa respectivă clacă. Bărbații pregăteau pământul, apoi „greblau" şi făceau straturile. Femeile plantau răsadul de ceapă, povestind între ele diferite lucruri din viața socială a comunității. După ce se termina de pus ceapa la tot satul, se făcea un bal mare, iar acolo toți participanții se lăudau între ei care au pus mai multă ceapă. Balul începea duminica la amiază şi ținea numai până seara. Fetele mergeau la bal însoțite de mame, cu scopul de a afla cu cine joacă fetele lor. La începutul lunii septembrie, se culegea ceapa şi se împletea într-o cunună ceapa cea mai frumoasă. Se duceau cu ea în Munții Apuseni să o vândă. De cele mai multe ori, cununa de ceapă se vindea în schimbul unor produse (pere, var, mături, căzi).

❖ *Claca de tors cânepa*

Cânepa se semăna şi ea tot primavara. La începutul lunii august, se culegea şi se făcea „mănuşi" (o legătură de cânepă). Mănuşa se lega cu o ață mai subțire. Doisprezece mănuşi formau o „chintă". Chinta se lega de două părți cu sârmă sau cu o ață mai groasă. Se tăia apoi la capete şi se băga în vale. Peste chinta aflată în vale se puneau pietre şi nisip, apoi se băteau țăruşi ca să nu o ducă apa. Stătea acolo timp de 6-12 zile. După ce se scotea din apa, cânepa se punea la uscat, apoi se „melița"şi se „hecela" (se pieptăna chinta de cânepă). Din cel mai fin fir, se făcea fuior şi din cel mai dur fir câlț. Din firele alese se făceau „caiere". Ele se torceau cu furca cu fus sau cu roată. De pe fus, se punea pe „răşchitor" şi apoi pe „jirabdii"(scul mai mare). Stăteau la lăut într-un ciubar mai mare, peste jirabdii, iar într-un „cenuşer"(cearşaf) mai rău se punea cenuşă. Se spălau şi se țineau o noapte afară ca să înghețe. După care se „dăpâna", se „urzea" şi se punea în timpul iernii la război. Când se puneau fierele la război, se adunau mai multe fete. Una făcea plăcinte sau „rătişi" (un fel de plăcinte de post), iar celelalte trăgeau firele pe război iar după aceea le dădeau prin spată.

❖ *Coronița din Vârşolț*. După mărturisirea localnicilor, în noaptea dintre ani, la miezul nopții, când clopotele bat, Anul Nou este întâmpinat cu o imagine multicoloră sugerată de coronițele de pe fântâni (Fig. 99) din curtea fiecărei gospodării. Coronița era confecționată la început din hârtie creponată de culoare albă, roşu, albastră şi roz, având un diametru de 30-40 cm. Baza coroniței era din nuieluşe de alun sau salcie. După anii '90, când apar diferite ornamente prefabricate (panglici sau alte aranjamente florale), femeile se folosesc de acestea.

Fig.99. Coronița la fântână

❖ *Balul culesului strugurilor*

Acest obicei datează din secolul al XVII-lea. În ziua culesului viilor, vecinii de vie, cu care trase de boi, vaci sau cai, pline de butoaie şi coşuri, porneau la strânsul strugurilor. Culesul era însoțit de cântece populare. După ce butoiul se umplea cu struguri, se trecea la presatul lor cu ajutorul picioarelor. În ziua de azi, se foloseşte „morjolăul". Femeile duceau mâncare de prânz, paznicul invitând pe toată lumea la masă, totul desfăşurându-se cu cântece şi voie bună. Apoi munca se continua până la apusul soarelui, când cu carele pline, culegătorii se îndreptau spre sat. După depunerea butoaielor în pivniță, feciorii călare iar femeile şi fetele în căruță, colindau satul invitând oamenii la balul strugurilor. Flăcăii şi fetele împodobeau cu struguri şi flori „şura"sau sala unde aveau să danseze.

❖ *Haba sau şezătoarea*

Aceata era un fel de adunare lucrativă a tinerilor, fete şi băieți necăsătoriți. Fetele fecioare găseau o casă de închiriat de la o familie mai săracă, unde pentru găzduire plăteau prin munci agricole. Rostul „hăbilor" era mai mult pentru întâlnirea dintre tineri, fete şi băieți. Băieții prin glume şi jocuri fecioreşti precum „rapagăul" întrețineau o atmosferă de bună dispoziție.

❖ *Danțul* era o petrecere organizată într-o seară în care fetele nu torceau, de obicei vineri seara. Cei care se ocupau de acesta erau feciorii ce aveau ordin de „plecare în cătănie", în scopul de a nu fi uitați de tinerii rămăşi acasă. Acei tineri anunțau din timp claca, aduceau „hegheduşii" să cânte de „danț". Fetele veneau după datină, aducând bani cu ele. Feciorii le jucau, iar în timpul jocului, atât fetele cât şi ei puneau banii împreună plătind astfel „hegheduşii". Claca se ținea până la miezul nopții, când tinerii plecau acasă.

❖ *„Corindatul"* este strâns legat de sărbătorile de iarnă: Crăciun şi Anul Nou. Este pregătit tot postul Crăciunului, dar mai ales în ultima săptămâna de post, ca o activitate exclusivă. La lăsarea serii de Ajun, se începe colindatul de la preotul satului, cu „O,ce veste minunată!" şi apoi sunt binecuvântate, pleacând fiecare în sectorul său, bine stiut dinainte.

❖ *Verjelul*. După terminarea colindatului, a doua zi de Crăciun, „tizeşii" închiriau o casă pentru „danț", iar a treia zi, spre seară, organizau „verjelul"- o petrecere cu muzică şi „danț", la care participau gospodarii care i-au primit pe colindatori, cinstindu-i cu colaci, băuturi şi mâncare de Crăciun.

❖ *Pluguşorul* se organizează de Anul Nou, când se fac urări de belşug pentru „brazda de sub plug". Urătorii sunt băieți care pornesc pe la gazde cu recuzita adecvată, „urarea" în versuri.

❖ *Sorcova* este o urare de Anul Nou, dar şi obiectul însoțitor al micilor colindători - o creangă verde de brad, împodobită cu şiraguri de hârtie colorată şi clopoței. Se adresează oamenilor, ca să traiască „ca merii", „ca perii în mijlocul verii" în anul care a sosit.

8.3.2.4. Portul popular

a). Portul popular femeiesc

Vechiul costum femeiesc aparține fondului de port femeiesc, caracterizat prin ansamblul format din pieptănătura „conci", cămaşa cu ciupag mare, zadiile cu „trup", fond care acoperea la începutul secolului al XIX-lea întinse suprafețe ale Transilvaniei. Portul se distinge prin „spăcelul"cu broderie neagră având mânecile cu multe cusături de aceeaşi culoare (Fig. 100). Peste spăcel, se purta un „laibăr" de culoare neagră sau roşie. Cămaşa era scurtă în talie, partea de jos prinzându-se sub poalele albe. Element de mare stabilitate al portului femeiesc, pieptănătura se distingea în funcție de vârstă şi de starea civilă. În timp ce părul fetelor rămânea întotdeauna descoperit fiind împletit în „spic"sau „în două cozi", conciul nevestelor se acoperea cu străşnicie, cu o „năframă" de culoare verde cu cireşe roşii pe ea sau cu o năframă „hodinențească" care avea pe un fond negru bordura roşie cu modele

galbene. Încălțămintea era dată de cizmele de „box”. Se mai purta şi amestecul dintre portul popular românesc cu cel maghiar, rezultând un port extrem de interesant.

b). Portul popular bărbătesc

Vechiul costum bărbătesc din zona aparținea unui fond premergator specific nord-vestului Transilvaniei, fond caracterizat prin prezența cămăşii cu poale relativ scurte, abia ivite chimirul obligatoriu, prin prezența izmenelor de iarnă, a cioarecilor albi. Cămăşile erau lungi până la jumătatea coapsei, cu mâneci largi, strânse pe încheietura mâinii cu „pumnari” (manşete). Avea multe „stichelişe” (cusături), exact ca spăcelul femeiesc. Peste cămaşă se purta vara o vestă neagră iar în anotimpurile mai răcoroase şi iarna „căbatul” (un fel de palton mai scurt) sau „laibărul cu nasturi”. Caracteristici acestui port sunt pantalonii „priceş”, în partea superioară largi, iar de la genunchi în jos strâmți (Fig. 100). Vara se mai purtau şi „gaci” în loc de pantaloni. Încălțămintea obişnuită era ca şi în cazul portului popular femeiesc, cizmele de box.

Fig.100. Portul popular femeiesc şi bărbătesc (vechi)

8.3.2.5. Gastronomia tradițională

Ansamblul cultural al hranei şi al gătitului, construit deseori la nivelul rețetelor culinare, proprii fiecărei zone, fundamentează competent un anume profil etnologic. Fiind într-o zonă în care populația care predomină este cea a maghiarilor, foarte multe rețete au fost însuşite de către românii din comună. Una dintre coordonatele unanim recunoscute ale bucătăriei ungureşti era condimentarea puternică a mâncărurilor.

Bucătăria ungurească foloseşte multă boia de ardei roşu şi foarte iute Aici întâlnim şi mirosuri de scorțişoară. Supele erau deseori aromate cu tarhon. Tot ei sunt cei care găteau frecvent şi supe de fructe, rețete împrumutate ulterior şi de români: supa de vişine, de agrişe sau de mere gutui.

Bucătăria românească populară, aşa cum este ea reflectată în zonă, folosea condimente oarecum comune -sare, piper şi boia- dar nu atât de iute ca cea ungurească. Se folosea mult pătrunjel pentru mirosul şi gustul său plăcut, atât la supe şi ciorbe, cât şi la mâncăruri scăzute iar foarte multe rețete reclamau folosirea din belşug a cepei şi usturoiului. Pentru acritul unor mâncăruri se apela deseori la macriş, agrişe sau chiar la un soi de oțet din mere pădurețe. Mâncărurile ungureşti şi româneşti erau mult mai grase, ungurii gătind nu doar cu untdelemn ci şi cu untură, iar românii cu untură sau chiar cu slanină prajită. Supa de găină era cu atât mai apreciată cu cât era mai grasă, „*leveşea*” (supa de găină) trebuind să fie „galbenă şi să aibă mărgele deasupra”, ca să fie pe placul celor care o savurau. Dacă ar fi să ne raportăm la o mâncare simplă, foarte des preparată în gospodăriile din comuna Vârşolț aceasta ar fi „*leveşea*” (Fig. 101). În oala cu apă şi carne se pun o ceapă, câțiva morcovi, un

pătrunjel, o țelină, puțin usturoi şi câteva boabe de piper. Carnea fiartă se prăjeşte în untură, uneori cu ceapă iar alteori cu usturoi, întotdeauna cu boia de ardei. Uneori aceasta carne se făcea pane. În supă se fierbe „*pătura*" (tăiței făcuți în casă, tăiați în romburi cât mai mici). O ultimă remarcă este aceea că de regulă în casele românești această mâncare nu se face decât sâmbăta, când se taie găina, pentru masa de duminică. În bucătăria ungurească se folosesc pentru „*leveşe*" ca să nu fie dulce usturoi, boabe de piper şi întotdeauna „*zeler*" (țelină). În supa strecurată se fierb tăiței sau „*cigo*" („*gârteni*"), preparați tot în gospodărie. Carnea fiartă se prăjeşte cu ceapa şi boia sau pieptul şi pulpele se fac pane, dar nu cu făină, ci cu pesmet. Carnea de pui este folosită uneori şi pentru prepararea „*guiaşului*" picant (Fig. 99), o mâncare în care garnitura (cartofi) se fierbe în aceeaşi oală cu puiul, totul condimentându-se foarte puternic la sfârşit.

Fig.101. Supa de pui „leveşe" şi supa „guiaş"

Altă rețetă care a fost preluată atât de români cât şi de unguri, care au adaptat-o specificului bucătăriei lor este „kişca". Kişca este un amestec de carne grasă de la gâtul porcului, în special ceafa tăiată fâşii şi condimentată foarte bine cu sare, piper şi cimbru care se amestecă uneori cu orez. Cu această compoziție se umple stomacul porcului, după ce acesta a fost în prealabil bine curățat, se leagă pentru ca amestecul să nu iasă afară şi se fierbe la foc domol în apa în care au fost fierți caltaboşii. Se răceşte, se avântă şi se afumă. Românii nu pun usturoi, dar pun pătrunjel verde din belşug, în timp ce ungurii pun multă boia picantă.

Bucătării maghiari sunt şi mari maeştri ai deserturilor: turos csusza - paste (tăiței) cu brânză de vaci, smântână şi stafide, ştrudel umplut cu vişine, brânză sau mac, tort Dobos, kurtos-kolacs (Fig. 100), prăjituri etc. Românii în schimb fac multe plăcine (Fig. 102), ratişi (plăcinte de post), colaci cu mac şi cu nucă, prajitură cu mere şi cu brânză.

Fig.102. Kurtos-kolacs (colăcei ungureşti) şi plăcinte

8.3.2.6. Interiorul aşezărilor

În decursul devenirii sale istorice omul şi-a creat un mediu artificial pentru a se feri de o natură când darnică, când ostilă: locuința. Prin gruparea teritorială a mai multor locuințe şi

realizarea unui mod de convieţuire socială specific au rezultat aşezările umane. Ele au cunoscut în evoluția lor perioade de declin şi de înflorire, unele au dispărut iar altele s-au păstrat până în zilele noastre.

În comuna Vârşolț casa este amplasată în imediata vecinatate a uliței principale, perpendiculară pe ea. Se remarcă printr-o suprafață de locuit destul de mare, datorită „suprafeței relativ mari ocupată de aparatul de încălzit şi gătit precum şi de numărul mare de membri ai familiei". Suprafața destinată casei propriu-zise este încadrată într-un ocol iar anexele gospodăreşti în alt ocol, fiind despărțite de o poartă .

Detaliile de construcție vorbesc despre tipul de casă mai des întâlnit în comună, format din „*casa de către grădină*" şi „*casa de către drum*". „*Tărnațul*" (Fig. 103) se află între cele două camere, iar la întrare în casă „*tinda*" (Fig. 101) cu ferestre.

Fig.103. Obiecte de mare importanță aflate în „tindă"şi „tărnaț"

Organizarea interiorului țărănesc respectă anumite reguli, fundamentate în mod special pe funcționalitate. Masa era aşezată în cel mai bun loc al încăperii şi era de obicei o masă cu tăblia dintr-o singură bucată, din fag, care va fi ulterior înlocuită cu mesele din brad, mai uşor de confecționat. Paturile (Fig. 104), inițial fără tăblii, ulterior cu două tăblii, erau făcute de meşteri locali la fel ca şi „ladițele", care erau în fapt scânduri groase de stejar pe patru picioare, aşezate de-a lungul pereților. Mai târziu apar „ladițele cu spătar" şi „lădoaiele" (Fig. 102), care puteau servi şi pentru depozitul textilelor.

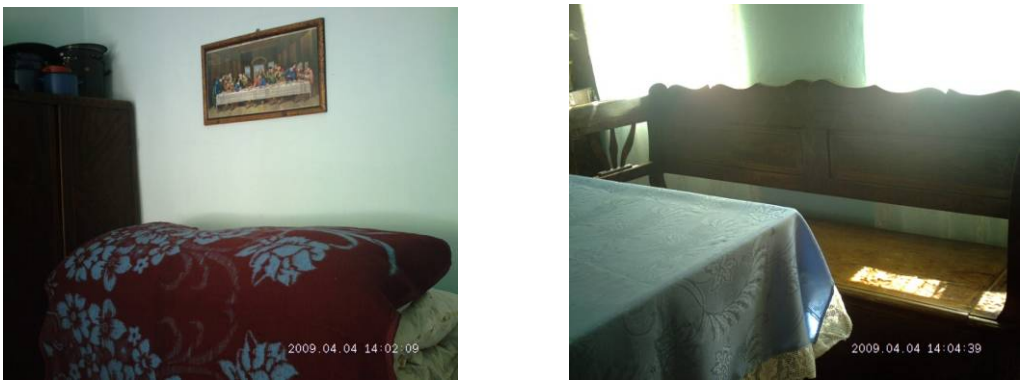

Fig.104. Patul aşternut cu „doinhe" şi „lădoiul" aflat lângă masă

Vasele erau păstrate în „*stălajii*", care erau polițe închise, cel puțin în partea de jos şi foloseau pentru depozitarea vaselor mai mari. Forma cea mai veche a aparatului de gătit era „*cuptorul cu vatră*", format din cuptorul de copt pâine, lângă care era o vatră liberă unde se gătea. Interiorul era organizat pe colțuri, elementul de referință fiind colțul cu vatra de foc. Vatra era plasată în colțul format de peretele de la tinda cu peretele din spate al casei. În perioada interbelică, cuptorul şi vatra au fost mutate în tindă sau chiar în curte. Mai târziu, gătitul se făcea pe „*fiteu*" (soba de fier) cumpărate din târguri. Patul era plasat în colțul

format între peretele din spate al casei şi cel frontal, orientat cu un capăt către *„fiteu*”, adică cât mai aproape de sursa de încălzire. Peretele frontal, opus uşii, şi peretele dinspre tărnaț formau un unghi în care se aşeza masa, iar pe lângă cei doi pereți erau aşezate „*ladița de lemn*” şi scaunele din lemn pe care se putea sta la masă. Această porțiune era cel mai frumos ornamentată şi menținută mereu curată. În fine, colțul de după uşă era rezervat lăzii de zestre, în care se țineau textile importante, rod al hărniciei femeilor din familie. Deasupra fiteului se puneau pe pereți „*fogaşel*”, făcute din scândură de fag, iar în cuiele din *fogaş* se puneau „*cancee*” sau „*şterguri*”, aşadar cu rol decorativ. Tot rol decorativ avea şi „*ruda*” pe care se puneau „*dosurile de rudar*”.

8.3.2.7. Exteriorul aşezărilor.

Evoluția casei tradiționale cu o cameră şi tinda este orientată către „casa în vinclu” (în unghi drept), compusă din trei camere (două într-o parte şi una către drum) despărțite de un coridor, casa tăvănită şi construită din piatră sau caramidă. Cele mai multe dintre case mai au ataşată o construcție aparte, în curte, o „*bucătarie de vară*” sau „*cohe*” (Fig. 105)în care se locuieşte şi se găteşte pe timpul verii, casa mare fiind păstrată, astfel, curată.

În curte, în apropierea casei mai sunt construite „şura” şi „poiata” (Fig. 105) iar paralel cu ele se află „coşteiul” şi „afumătoarea”. „Poiata” era destinată adăpostirii animalelor şi a fânețelor iar „şura” folosea la depozitarea cerealelor şi a utilajelor agricole. La unele case din satul Vârşolț în şură se află şi cuptorul de făcut pâine.

Fig.105. Bucătăria de vară (cohe), poiata şi şura

„*Coşteiul*” este construit special din patru picioare de fier înconjurat de un gard făcut din sârmă cu acoperiş iar în el se pune „*mălaiul*” (porumbul). În „*afumătoare*” erau puse bucățile de carne, în special cele de porc, prinse în „*cârlije*” şi puse la „*afumat*”.

8.3.2.8. Structuri de cazare turistică din apropiere

Acestea alcătuiesc împreună cu resursele atractive şi căile de transport vectorii fundamentali ce definesc turismul ca activitate umană. În comuna Vârşolț nu există nici un tip de structură de cazare, de aceea recomandabile turiştilor sunt cele aflate în oraşul Şimleul Silvaniei: Camping Turistic Piscicol* (Fig. 106), Cabana Brădet (Fig. 107) sau Pensiunea agroturistică „Castle Inn” (Fig. 107).

Campingul Turistic Piscicol este situat în localitatea Şimleul Silvaniei, la fosta Ferma IAS 33. Campingul dispune de 10 căsuțe de lemn cu 2 şi 3 paturi, dotate cu frigider, televizor, cablu TV. Există casă tip terasă-restaurant-bar cu 50 de locuri, grill, grătar, bucătărie, baie separată (pentru femei şi bărbați) cu apă caldă şi rece. Campingul oferă multe posibilități de recreere: pescuit sportiv, drumeții, plimbări cu ATV-ul sau barca etc.

*Cabana „Brădet”**** fost construită în anul 1962, fiind cunoscută de-a lungul anilor atât în județ cât şi în afara acestuia. Unitatea dispune de un restaurant de 250 de locuri unde clienții

pot savura o masă tradițională românească. Are 9 camere şi un apartament cu condiții de cazare deosebită. Mai dispune de o sala de conferință şi de o terasă utilizabilă pe timpul verii. În anul 2008 a primit o nouă înfățişare atât în ceea ce priveşte imaginea cât şi condițiile oferite. S-a modernizat atât interiorul cât şi exteriorul cabanei.

Pensiunea agroturistică „*Castle Inn*"(3 margarete) este un complex de 3 margarete ce pune la dispoziția clienților un restaurant spațios şi luminos, 15 camere, 3 apartamente amenajate la standardele cele mai înalte pentru a oferi oaspeților relaxare. Elegantul restaurant şi moderna sala de conferință permit organizarea unei varietăți de evenimente pentru toate ocaziile, de la mese festive, botezuri până la recepții şi nunți. Pensiunea a fost ridicată de-a lungul anilor prin eforturile proprietarului, Kiraly Sranko şi cu sprijinul fondurilor SAPARD, reuşind treptat să capteze atenția turiştilor din zonă şi a celor din străinătate. Pe lângă cele 10 camere, s-au mai amenajat altele 5 şi 3 apartamente. Complexul mai beneficiază şi de un mic laborator de cofetărie.Proiectele de viitor vizează, după declarațiile proprietarului, extinderea funcționalității şi diversificarea serviciilor. Astfel, se va incearca aducțiunea prin captarea a unui izvor subteran de apă termală, care să deservească întreaga pensiune cât şi noua construcție adiacentă. Aceasta din urmă, va putea oferi turiştilor şi un spațiu de relaxare, dotat cu piscină, saună, sală de înfrumusețare, sală de forțe şi fitness. Noi camere vor fi puse la dispoziție odată cu terminarea noului edificiu.

Fig.106. Campingul Piscicol din Şimleul Silvaniei

Fig.107. Cabana „Brădet" şi „Castle Inn" din Şimleul Silvaniei

8.3.2.9. Structuri de alimentație

În condițiile în care turismul capătă dimensiuni din ce în ce mai mari, o problemă deosebit de importantă cu care se confruntă în tot mai mare măsură bazele de cazare este asigurarea unor servicii ireproşabile turiştilor. În timpul vacanțelor turiştii solicită condiții de confort, îndeosebi pentru serviciile cazare şi în special de alimentație, condiții traduse în practică printr-o ambianță plăcută a sălilor de consumație, printr-o ofertă diversificată şi calitativ superioară, printr-o servire promptă şi ireproşabilă. În ceea ce priveşte comuna

Vârşolţ, întâlnim câteva magazine mixte şi un restaurant - „Cafee River”. Acesta a fost înfiinţat în anul 2004 şi este amplasat în centrul satului Vârşolţ, lângă poştă. Restaurantul dispune pe timp de vară de o mini-terasă destinată clienţilor care vin să servească un suc, o cafea sau o sticlă de vin. Restaurantul organizează şi mese festive pentru diferite ocazii. Este un restaurant modern, fără un specific anume, unde se găsesc mâncăruri specifice româneşti dar şi produse culinare internaţionale.

8.3.3. Tipuri şi forme de turism la nivelul Comunei Vârşolţ

Aspecte generale. Turismul în zonele rurale, complementar altor forme de turism, contribuie la susţinerea acestuia, oferindu-i condiţiile necesare transformării turismului de circuit în turism de sejur. Relaţia dintre tipurile de turism şi spaţiul geografic este cât se poate de flexibilă: pe acelaşi teritoriu se pot practica mai multe tipuri de turism, selectivitatea aparţinând resurselor atractive existente în perimetrul dat.

Turismul de recreere şi agrement este la îndemâna tuturor turiştilor proveniţi din medii sociale diferite. În special populaţia urbană este atrasă de natură, în timp ce populaţia rurală participă mai puţin. Este un tip de turism practicat de toate grupele de vârstă, dar mai ales de populaţia de vârstă matură şi de tineri. Durata este variabilă, predominând turismul de durată scurtă (week-end) sau medie şi se efectuează la distanţe diferite în funcţie de posibilităţile materiale ale turiştilor.

Turismul cultural numit adesea şi turism de vizitare, deoarece practicarea sa presupune invariabil „vizita” la un obiectiv sau grupare de obiective sau resurse atractive. Menirea acestui tip de turism este complexă: în primul rând este instruirea prin îmbogăţirea cunoaşterii, iar în al doilea rând este recreerea resimţită pe plan spiritual prin aflarea unor adevăruri şi cunoaşterea unor fenomene noi. Dintre însuşirile turismului cultural enumerăm: selectarea la nivelul participanţilor, prin practicarea sa de către anumite categorii ale populaţiei; antrenează ambele categorii de populaţie, urbană şi rurală, cu preponderenţa totuşi pentru cea dintâi; durata de obicei este limitată, majoritatea excursiilor destinate cunoaşterii fiind cuprinse între 3-7 zile; eficienţa economică este mai redusă decât la alte tipuri de turism; turismul cultural vizează în principal obiectivele turistice de provenienţă antropică, faţă de turismul de recreere sau curativ pentru care cadrul natural oferă majoritatea motivaţiilor.

În ansamblul economiei globale, *turismul rural* se defineşte ca fiind valorificarea turistică: a spaţiilor rustice, a resurselor naturale, a patrimoniului cultural, a imobilelor rurale, a tradiţiilor săteşti, a produselor agricole; în scopul unei dezvoltări locale durabile şi a unui răspuns adecvat la nevoile de recreere din societatea modernă, într-o nouă viziune socială oraş-sat. Deşi acţionează în spaţiul rural, turismul rural şi agroturismul sunt două concepte care pentru unii autori reprezintă acelaşi lucru, iar pentru alţii, sunt două noţiuni diferite. Practica arată că aceste categorii se identifică până la un anumit nivel, au un numitor comun care scoate în evidenţă atât elemente de identitate, de incluziune, cât şi elemente diferite care le duc la departajare, la diferenţiere.

Categoria de *agroturism* se defineşte ca o formă de turism rezultată atât din acţiuni ale turiştilor ce vizează o deplasare într-un spaţiu definit cât şi din consecinţele activităţiilor trecute şi prezente ale societăţii, constituite într-un cadru adecvat desfăşurării acţiunilor turistice. Astfel, în exercitarea faptului turistic acţiunea umană este condiţionată de existenţa unei structuri antropice şi a infrastructurilor socio-culturale adecvate, prezente într-un mediu natural nepoluat şi atrăgător. Agroturismul reprezintă acţiunea de deplasare a unei persoane într-o localitate rurală, nepoluată, pitorească, având un specific agrar, finalizată prin şederea (sejurul) pentru o durată de cel puţin 24 de ore într-o gospodărie ţărănească, consumul de

produse locale alimentare şi nealimentare, coabitarea, observația, asistența şi coparticiparea în comunitatea sociala locală, prin respectarea normelor ce fac posibilă întreaga acțiune.

Ecoturismul se conturează ca o nouă formă de turism care s-a dezvoltat foarte repede în ultimul deceniu sub deviza „turism al naturii", caracteristica principală fiind orientarea puternică a activităților spre anumite principii ecologice. Este un turism practicat de grupuri mici de oameni sau la un nivel redus (ca afacere). Contribuie la conservarea biodiversității şi susține prosperitatea populației săteşti şi include acțiuni responsabile atât din partea turiştilor cât şi din partea industriei turismului. Ecoturismul presupune desfăşurarea întregii activități turistice şi economice într-un mediu ambiant plăcut, nealterat, unde restructurările economice şi ajutările tehnico-edilitare sau remodelarea managementului mediului nu trebuie să afecteze, sub nici o formă, moştenirea generațiilor viitoare.

Pescuitul sportiv este o formă de turism care se adresează tuturor categoriilor de vârstă şi care poate fi practicată aproape întreg anul, în cazul nostru pe lacul de acumulare Vârşolț. Persoanele care nu agrează în mod deosebit mişcarea dar care sunt înarmate cu multă răbdare îşi pot petrece în mod foarte plăcut timpul liber, chiar dacă mărimea capturilor nu este întotdeauna pe măsura timpului în care s-au aflat pe malul apei.

Turismul neorganizat s-a dezvoltat în ultimele două decenii ca urmare a creşterii duratei vacanțelor şi a veniturilor individuale, a modernizării şi creşterii vitezei de deplasare a mijloacelor de transport. În cadrul acestei forme clientul are libertatea de a-şi alege propriul circuit şi propriul mijloc de transport folosit. Turiştii care utilizează aceasta modalitate de a-şi petrece sejurul asigură reducerea sezonalității turistice în anumite stațiuni şi locuri turistice.

Turismul de scurta durată (1-3 zile) este specific sfârşitului de săptămână sau unor mici intervale din concediul anual. Predomină în zona periurbană şi antrenează cele mai largi grupe de populație. Ponderea majoră o deține latura recreativă, dar numărul excursiilor cu tentă culturală este în creştere.

8.3.4. Analiza SWOT - model - comuna Vârşolț

Pentru a cunoaşte cât mai bine comuna Vârşolț este necesar analiza SWOT. Ea pune în evidență următoarele puncte tari, puncte slabe, oportunități şi amenințări:

Puncte tari:

- comuna Vârşolț este situată în partea centrală a județului, în zona deluroasă a Silvaniei, pe cursul superior al râului Crasna, în „V"-ul închis de munții Meseşului şi Plopişului;
- comuna dispune de suprafețe de terenuri agricole, cu soluri fertile, propice agriculturii;
- dispune de o industrie agrară dezvoltată; existența învățământului primar şi secundar;
- se găsesc importante resurse naturale şi antropice;
- atractivitate pentru potențialii investitori;
- produsele tipice ale sectorului agricol (ceapa, vinul);
- cultura ospitalității şi bunei primiri.

Puncte slabe:

- infrastructura de transport insuficient dezvoltată;
- infrastructura de utilități şi mediu slab dezvoltată (canalizare, epurare, gaze, managementul deşeurilor, comunicații);
- zona rurală cu o pondere mare a populației ocupate în agricultură şi o rentabilitate scăzută a activităților agricole datorată fărâmițării terenurilor, unităților productive mici, mecanizării reduse etc.;
- calitatea scăzută a infrastructurii de sănătate;
- decalaj între pregătirea oferită de şcoală şi cerințele pieței muncii;

- slaba educație antreprenorială.

Amenințări:

- creşterea ratei şomajului în urma privatizării întreprinderilor mari şi a restructurării industriale;
- lărgirea UE va duce la creşterea competiției pentru produsele agricole, putând defavoriza unele sectoare tradiționale, în prezent competitive la export;
- migrația masivă a tineretului către zonele urbane sau chiar în afara țării datorită lipsei locurilor de muncă.

Oportunități:

- potențialul turismului cultural şi pescuitului sportiv;
- prin construirea unei infrastructuri turistice, aceasta va oferi oportunități pentru crearea de noi locuri de muncă;
- UE alocă fonduri substanțiale pentru protecția mediului, turism şi resurse umane;
- creşterea performanței instituționale a administrației publice prin implementarea coerentă şi generalizată de sisteme informatice integrate, în contextul realizării la nivel local unei rețele de internet;
- integrarea în programele de răspândire a instrumentelor IT, în eventualitatea organizării unor cursuri de instruire şi perfecționare conform modelului „Licenței Europene de Operare pe Calculator" (ECDL);
- inițierea unor contacte directe cu instituții şi organizații regionale şi internaționale sau alți parteneri interni şi externi;
- evitarea creşterii numărului de şomeri prin adoptarea liniilor directoare ale Uniunii Europene privind ocuparea forței de muncă, creşterea mobilității, flexibilității şi adaptabilității forței de muncă, garantarea şanselor egale, dezvoltarea spiritului întreprinzător al angajatorilor şi al persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă;
- disponibilitatea forței de muncă pentru recalificare şi dezvoltarea abilităților.

8.4. Comuna TREZNEA

Din punct de vedere turistic, comuna Treznea este un areal extrem de atractiv. Peisajele desprinse de sub Culmea Meseşului sunt deosebite. Alături de acestea, înălțimile cu urmele ruinelor unor turnuri de apărare romane, biserica de lemn „Sfinții Apostoli" din Bozna, castelul Bay din Treznea şi nu în ultimul rând ospitalitatea tradițională a localnicilor completează potențialul turistic şi sporesc atractivitatea comunei. Pe lângă toate acestea, în zona Meseş-Treznea un întreprinzător particular, într-o zonă deosebit de frumoasă şi pitorească a deschis o bază de agrement -„Meseş Orizont" (Fig. 108) ce cuprinde un teren de sport, (care se poate închiria) iar alături se pot petrece câteva clipe de relaxare la barul şi restaurantul de alături, care oferă o gamă deversificată de băuturi şi mâncare.

a. Resurse turistice

Biserica de lemn din satul Bozna a fost ridicată cel mai probabil în decursul secolului XVII-XVIII şi a preluat planul modelului străbun al unui dreptunghi, cu absida decroşată pătrată. Structura cunoscută este respectată şi în interiorul locaşului, unde găsim un tavan drept pentru acoperirea pronaosului, câte o boltă semicilindrică în naos şi altar, un timpan, continuat cu peretele închizând latura de est.

Monumentul dedicat victimelor hortyste din comuna Treznea. «"Toporaşi albi şi albaştri decorează pajiştea scundă din jurul monumentului (Fig. 109), o lespede de marmură albă, înclinată, pe care-s înscrise numele celor 86 de martiri, români şi evrei, copii de 2-3-6-9... ani, adolescenți, adulți, femei şi bărbați, vârstnici, spre veşnică amintire"».

Conacul grofului Bay. Impozantul edificiu, conacul grofului Bay (Fig. 110), a fost construit pe la mijlocul secolului XIX. Castelul are în componență două corpuri principale, legate între ele de o reproducere a celebrei „punți a suspinelor” din Veneția, unică în România, dar care sunt astazi departe de strălucirea de altădată.

Fig. 108. Teren de agrement

Fig. 109. Monumentul martirilor din Treznea

Fig. 110. Conacul Bay

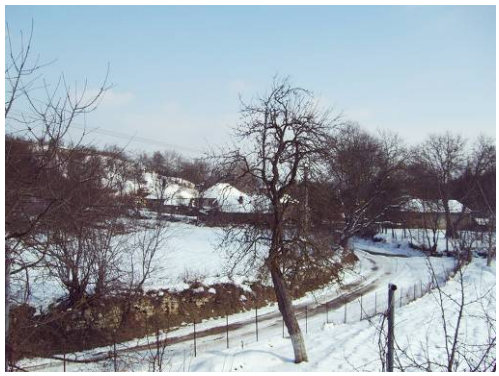
Fig. 111. Satul Treznea - peisaj de iarnă

b. Valorificarea turistică a resurselor etnografice

Turismul rural valorifică, în primul rând, un cuantum de atracții ce alcătuiesc așa-numita cultură populară, care cuprinde obiceiuri, tradiții, ocupații, muzică sau dans popular. Satul (Fig. 111), este o entitate aparte în cadrul căreia se evidențiază gospodăria țărănească, portul popular şi viața culturală strâns legată de biserică şi şcoală.

- *Obiceiuri de iarnă*

În cadrul obiceiurilor calendaristice, obiceiurile de iarnă aveau în zonă etnografică a comunei Treznea o pondere deosebită, fiind specifice „colindatul”, „cântecele de stea”, „Irozii”, „turca”, „sorcova” sau „pluguşorul”.

- *Obiceiuri ale vieții de familie*

Cele trei momente principale din viața omului, naşterea, nunta şi moartea, au generat de-a lungul timpului o suită de ritualuri şi ceremonialuri.

- *Naşterea*. Câteva obiceiuri legate de naştere în concepția populară se mai „păstrează” şi astăzi. În primele trei zile după naşterea copilului nu era voie să se dea nimic din casă în sat ca să nu îi ducă norocul copilului.

- *Nunta*. În mediul țărănesc, căsătoria reprezenta evenimentul la care asista toată obştea, confirmînd încă o dată că satul reprezenta „marea familie” a fiecărui țăran.Vârsta la care se căsătoreau tinerii era de 16-17 ani pentru fete şi 23-24 de ani pentru băieți, după ce îşi făceau armata, deşi foarte mulți se căsătoreau înainte de a merge în armată.

- *Înmormântarea*. În credința populară, datorită imposibilității de a-şi explica multe fenomene din natură, se consideră că fiecare semn prevesteşte ceva, de cele mai multe ori ceva rău, iar majoritatea semnelor erau legate de moarte.

- *Medicina populară, credințe şi superstiții*

- *Medicină populară*. Oamenii de la țară au găsit întotdeauna leacuri pentru diferite boli, mai ales într-o perioadă în care medicina încă nu reuşea să cuprindă întreaga populație.

- *Descântecul*. Descântecul este determinat de împrejurări critice din existența individului, precum apariția unei boli sau suferințe din dragoste. Scopul descântecului este îndepărtarea chinului şi readucerea vieții pe făgaşul firesc. În satele noastre descântecele erau practicate de femei bătrâne numite „doftores", „moaşe" sau „vrăjitoare", care foloseau plante cu efecte terapeutice: busuioc, leuştean, cimbru dar şi diferite substanțe cu puteri similare: apă neîncepută, sare, jeratic, cărbuni, miere, ceară. Oamenii au găsit metode şi leacuri de tratare şi pentru ei dar şi pentru animalele lor bolnave, de cele mai multe ori tot pe baza unor plante medicinale şi a unor descântece.

c. Oportunități. Oportunități turistice

Din punct de vedere turistic, comuna oferă perspective de dezvoltare multiple. Iată câteva din posibilitățile de investiție în acest domeniu: se pot amenaja centre de agreement pentru pescuit şi vânătoare; se pot amenaja tabere pentru copii şi sate de vacanță; se pot amenaja pensiuni; se pot amenaja baze de agrement dotate cu terenuri de golf; se pot amenaja baze sportive dotate cu pârtii de schi şi săniuş.

Activitățile turistice, spre deosebire de alte îndeletniciri umane, debutează în contextul unor premise favorabile, pe care opțiunea individului le caută şi le selectează. Impactul turistic asupra cadrului natural afectează toate componentele fizice ale peisajului, respectiv relieful, clima, hidrografia, vegetația, fauna sau solul. Clima, la fel ca relieful este un element al cadrului natural cu care turistul se confruntă permanent. Practicarea turismului impune o condiție esențială a desfăşurării sale: prezența unei infrastructuri complexe şi variate, care să satisfacă nevoile vizitatorilor şi în acelaşi timp să minimalizeze efectele negative aduse mediului înconjurător. Pentru comuna Treznea, tradițiile moştenite, istoria încărcată şi potențialul peisagistic sunt succint principalele repere de *cultură, civilizație şi încărcătură turistică*, ce pot fi valorificate în mod durabil.

Luând în considerare ca exemplu cascadele de la Treznea (Fig. 112), amenajarea lor, cu scopul introducerii în circuitele turistice, ar necesita, pe lângă construirea unor căi de acces moderne şi lucrări de dotare menite să faciliteze vizitarea lor. Iar toate acestea având ca suport relieful. "*Deasupra primei cascade remarc prima tufă de liliac sălbatic cu flori violete, iar alături, viorele şi mierea ursului. De la nord-est spre nord circul calcaros se înalță de la aproximativ 5-7 m până la 15 m, realizând trei căderi vertical împreună cu amfiteatrul, ce are două etaje inegale, unul de doar 2,5-3 m, celălalt înalt de vreo 10-12 m*".

Fig. 112. Cascadele de la Treznea

8.5. Comuna CREACA

Turismul religios ca parte a turismului cultural este acel tip de turism care are ca scop vizitarea edificiilor religioase cu implicații de ordin spiritual (exemplu: bisericile, bisericile de lemn). Deşi comuna Creaca nu are obiective care să fie cuprinse prin circuitul turistic intern, totuşi există unele resurse care merită să fie cunoscute şi vizitate: vestigiile romane, o bazilică creştină din secolul VIII-IX şi bisericile din lemn.

Situată pe înălțimea unui deal cu pereți de stâncă, *Biserica de lemn din Borza* care poartă hramul „Sfinților Arhangheli Mihail şi Gavril" lasă o impresie de neuitat: atât de mică, atât de sus şi totuşi cu câtă putere se impune în peisaj (Fig. 113). Actul de naştere al locaşului este înscris în slova vremii „*iată din mila lui Dumnezeu această biserică au început a o zidi în anul 1758 în biruința crăiesii Marii Terezii, fiindu meşter Breaz Ianos de la Gileaiu*". O artă autentic populară, compoziții simple, cu câteva personaje, chipuri vioaie şi expresive, colorit luminos (albastru, gri), o artă în care răzbate simțul artistic al zugravului țăran anonim. Patru icoane împărăteşti, de factură Bizantină, cu margini în frânghie, sunt singurele rămase din vechea zestre.

„*Dealul bisericii de lemn din Brebi se coboară cu sentimentul că, prin ochii rotunzi ai turnului scund, cu fleşa înaltă, memoria locaşului îți cercetează gândurile şi impresiile cu care îl părăseşti*". Aceasta (Fig. 114), a fost ridicată în anul 1759, după cum ne dezvăluie inscripția săpată în prispă: „*1759 în acea vreme au făcut această biserică. Meşteri au fost Breurz şi Borzan Ioan în zilele lui popa Dănilă*". Despre iconostasul bisericii, bogat sculptat cu viță de vie, cu struguri şi alte fructe spun localnicii că a fost adus de la o mănăstire ce a dăinuit cândva în hotarul satului. Pictura de pe pereți, distrusă în mare parte, a fost executată în secolul al XIX-lea după o importantă intervenție de mărire a spațiului.

Din inscripția de ridicare a *bisericii de lemn din Brusturi*, dispărută prin modificarea părții superioare a intrării, a rămas doar sfârşitul acesteia: „Văleat 1701". Ridicată la răscruce de vremuri, aici se îmbină elementele constructive şi decorative cu cele abia în amurg. Din prima categorie amintim în primul rând împodobirea părții naosului cu rozete şi alte cioplituri săpate în arcul transversal şi în grinda meşter. Printre elementele noi se numără prispa desfăşurată pe latura de sud şi în dreptul absidei, ale cărei arcade uşor cioplite, sunt subliniate prin cuiele de lemn cu vădit rol decorativ.

Deşi a fost înălțată la mijlocul secolului al XVIII-lea, *biserica de lemn din Jac* rămâne legată de trecut prin proporțiile sale tehnico-constructive şi forme tipologice, meşterii, respectând modelul celei a cărei existență se mistuise pentru a-i oferi locul pitoresc de pe deal. Biserica este construită în întregime din bârne groase de stejar. Pictura aşternută în decursul timpului pe pereții locaşului, ultima în 1894, a dispărut fie prin ştergere, fie prin văruire, chipul câtorva fecioare mai rezistând pe peretele de vest al pronaosului.

Celor ce în mod firesc sunt surprinşi de izolarea de sat a *Bisericii de lemn din Prodăneşti* (Fig. 115), aflată pe coama unui deal „la Poduri", păstrătorii tradiției le vor spune că, acolo sus, a fost la obârşii şi vatra aşezării săteşti, strămutată la vale în urmă cu un secol. Biserica se remarcă în primul rând prin dimensiunile ei foarte reduse: 8,55/3,55m, ce o situează printre cele mai mărunte biserici de lemn din Sălaj. Forma construcției, bolțile, iconostasul, pereții, acoperişul, toate corespund unor practici străbune cu rădăcini în începuturile arhitecturii româneşti din Transilvania.

Până să poposească pe actualul loc *biserica de lemn din Creaca* a fost strămutată de trei ori urmând vatra aşezării. Poate nici una din bârnele originale nu se mai păstrează în trupul bisericii, fiind treptat înlocuite cu prilejul diferitelor reparații (menționăm aici doar pe cele din 1972 şi restaurarea efectuată în anul 1996 de către o echipă de meşteri maramureşeni

„Taina lemnului”, preot fiind domnul Ciorlăuş Ioan). I-a rămas însă fără îndoială, tradiția şi structura tipologică (Fig. 116). În forma actuală biserica este, în mod sigur, acea pe care o atestă ca ortodoxă, conspricția din 1760-1762. Pe plan dreptunghiular, cu apsida decroşată, biserica din Creaca prezintă câteva particularități din care amintim: dispunerea în decroş a temeliei ca şi lungimea neobişnuită a pereților despărțitori, a căror capete străbat întreaga lungime a prispei; bârnele de sus ale pereților îmbinate în console la înălțimea pereților coboară spre mijlocul locaşului în unduirea lină a ciopliturilor mărunte; din acoperişul de şindrilă lată cu pante mari se iveşte deasupra pronausului turnul-clopotniță cu ferestre dreptunghiulare, ale cărei proporții sunt recuperate prin înălțimea coifului; prispa de pe latura de sud, cu cosoroabă marcată la capete cu câte o rozetă, este realizată dintr-o galerie de arcade care se sprijină pe stâlpii decorați cu toruri. În fața intrării de pe latura de sud, ancadramentul străbătut de trei chenare în frânghie şi cu rozete dublu festonate îți reține atenția prin măiestria lor artistică.

Fig.113. Biserica din satul Borza

Fig. 114.Biserica din satul Brebi

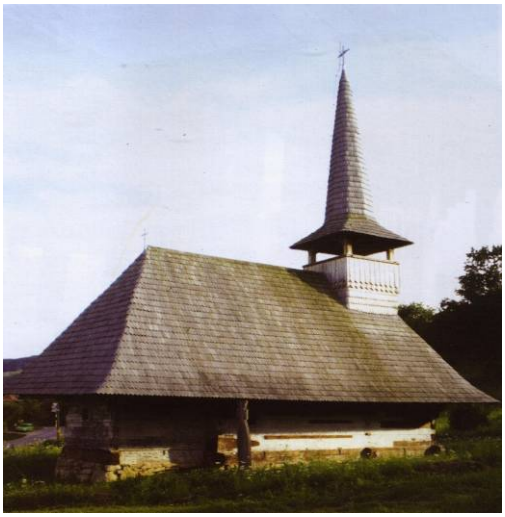

Fig.115. Biserica din satul Prodăneşti

Fig.116. Biserica din satul Creaca

Porolissum-ul are o bună parte din vestigiile sale pe teritoriul comunei Creaca. Astfel în hotarul satului Jac se află cimitirul vechiului oraş roman. La fel se întâmplă şi cu Castrul Roman de la Romita (comuna Românaşi), ale cărei terme se află pe teritoriul satului Brusturi. Tot la Jac, în locul numit „pe Cămin” se află ruinele unei basilici sau capele ce datează din

secolul VIII-IX. Aici au fost descoperite primele inscripţii creştine pe teritoriul comunei. În prezent se mai văd urmele chiliilor care au fost săpate în pământ.

Agroturismul este capabil să valorifice excedentul de cazare existent în gospodăria ţărănească prin implicarea turiştilor în viaţa gospodăriei şi furnizarea acestora de servicii si activităţi (masă, cazare, interacţiune cu mediul socio-natural) proprii gospodăriei ţărăneşti, fără a-i conturba acesteia specificul.

Turismul rural îmbrăţişează toate activităţile turistice derulate în mediul rural, având drept scop valorificarea potenţialului natural şi uman al satelor.

Turismul de sănătate (de tratament) este o formă specifică a turismului care îmbină diferite forme de cură şi tratament balneo-medical şi se practică în staţiunile balneo-medicale şi climaterice cu bogate resurse naturale de cură: ape minerale, ape termale, nămoluri cu efecte terapeutice, situate de obicei în zonele cu microclimat specific (exemplu: izvoarele-localitatea Brusturi).

8.6. Comuna MESEŞENII DE JOS.

Comuna Meseşenii de Jos este situată în partea central-sud-vestică a judeţului Sălaj (Fig. 117), cuprinzând în limitele administrative o parte a versantului vestic al culmii Meseşului şi o parte din SE-ul Depresiunii Centrale a Şimleului. În latitudine este cuprinsă între $47^{0}05'$ şi $47^{0}11'$ latitudine nord, iar în longitudine între $22^{0}54'$ şi $23^{0}03'$ longitudine est. Reşedinţa de comună, Meseşenii de Jos se află la o distanţă de 12 km de oraşul Zalău, la 7 km de comuna Crasna, la 20 km de oraşul Şimleu Silvaniei şi la 40 km de comuna Ciucea. Se învecinează cu următoarele unităţi administrative: la est cu teritoriul oraşului Zalău, la nord cu comunele Hereclean şi Vârşolţ, la vest şi sud-vest cu comunele Crasna şi Horoatul Crasnei iar la sud-est cu comunele Buciumi şi Agrij. Comuna are o suprafaţă de 62 km^2 (6.200 ha), reprezentând 1,61% din suprafaţa judeţului Sălaj. În limitele sale administrative include localităţile: Meseşenii de Jos, Meseşenii de Sus, Aghireş şi Fetindia. Cadrul natural favorabil este factorul determinant al stabilirii de aşezări în această zonă din cele mai vechi timpuri, satele fiind atestate documentar după cum urmează: Meseşenii de Sus la 1213, Meseşenii de Jos la 1341, Aghireş la 1361 şi Fetindia la 1549. Toate localităţile comunei Meseşenii de Jos sunt de tip rural şi au o funcţie agricolă, de creştere a animalelor şi cultivare a plantelor, în special a cerealelor. Distanţa medie între aşezări este de 5 km. Localitatea Meseşenii de Jos este reşedinţa de comună, situată în nord-vestul comunei, pe Valea Colîţca, afluent al Crasnei. Satul Meseşenii de Sus ca întindere a vetrei şi ca număr de gospodării este cel mai mare, fiind aşezat în partea central-sud-vestică a comunei, de-a lungul Văii Colîţcăi şi a afluenţilor ei şi pe interfluviile acestora. Satul Aghireş este situat în partea de nord-est a comunei, pe cursul mijlociu al Văii Miţii şi pe versanţii acesteia, iar satul Fetindia este situat în partea central-estică, fiind cel mai restrâns atât ca vatră, cât şi ca număr de locuitori. În altitudine toate satele sunt situate între 250-400 metri: Meseşenii de Jos şi parţial Aghireşul sunt situate sub 300 metri, Fetindia între 300-350 metri, iar Meseşenii de Sus între 300-400 metri. Referitor la fizionomia vetrei satelor se poate arăta că toate au formă poligonală-tentaculară, cu textură mixtă (regulată-neregulată) şi cu structură răsfirată. În ceea ce priveşte mărimea după numărul gospodăriilor şi al populaţiei, satele Aghireş, Meseşenii de Sus şi Meseşenii de Jos sunt de mărime mijlocie, iar satul Fetindia este un sat mic (sub 500 locuitori). Teritoriul comunei a fost relativ izolat, ceea ce nu a favorizat includerea acesteia în circuitele turistice mai importante pe plan judeţean. Această izolare a condus, probabil, la nestimularea dezvoltării agroturismului, chiar dacă existau gospodării care ar fi putut oferi condiţii foarte bune de cazare şi masă, precum şi de petrecerea timpului liber.

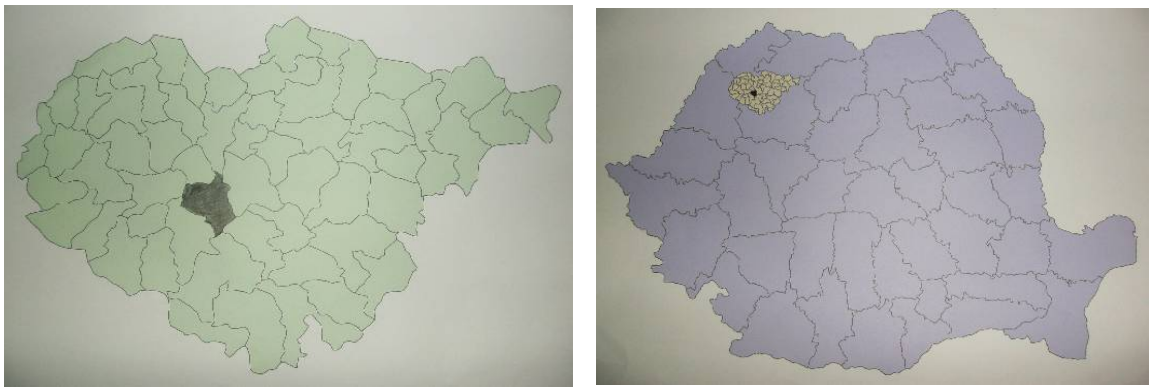

Fig.117. Încadrarea în teritoriul judeţean şi naţional

La contactul între Dealurile Vestice cu Câmpia Vestică, *aliniamentul hidrotermal* este marcat de zăcămintele care au determinat dezvoltarea în timp a unor staţiuni cunoscute sau a unori amenajări de importanţă locală, mai mult cu caracter agremental, printre care se număra şi Meseşenii de Sus, sat component a comunei Meseşenii de Jos. În sudul satului Meseşenii de Sus, la poalele Munţii Meseşului, într-o zonă de dealuri împădurite, cu climat plăcut, într-un cadru natural plin de pitoresc au fost exploatate două izvoare cu ape sulfuroase, sulfatate, bicarbonate, calcice şi hipotone. Izvoarele au un debit de 2 litri/secundă şi o mineralizare de 2,5 grame/litru. Apele acestor izvoare sunt indicate pentru afecţiuni ale aparatului locomotor, ale sistemului nervos periferic, ginecologic şi tromboflebite. În această zonă a existat o modestă bază de cazare şi tratament, care dispunea de 33 de paturi în 12 camere, iar pentru tratament avea 10 cabine cu vane. Această staţiune funcţiona sezonier (mai-octombrie) până în primele ani ai anilor '90. După revoluţia din 1989, Băile Meseşenii de Jos (Fig. 118), au fost abandonate. Cea mai roditoare perioadă pentru staţiune erau anii '70. Oamenii, din dorinţa de a-şi trata bolile sau de a-şi petrece timpul liber, veneau cu căruţele din satele comunei şi din satele învecinate. Din păcate această sursă hidrominerală în prezent este neutilizată datorită faptului că terenul se află într-o proprietate privată şi datorită poziţiei periferice faţă de principalele căi de comunicaţie. În prezent Băile Meseşenii de Jos sunt abandonate şi se află într-un stadiu avansat de degradare, atât datorită faptului că nu există acces auto modernizat, nici cale ferată, cât şi lipsei interesului investitorilor de a o prelua şi de a o moderniza. Aceasta ar necesita mari investiţii pentru amenajare. Punerea în valoare a acestor izvoare, dezvoltarea bazei de cazare şi dezvoltarea infrastructurii ar putea face din această localitate o staţiune balneoclimaterică de mare succes.

Fig. 118. „Peisaje” cu Băile din Meseşenii de Sus

Aparținătoare *mediului rural*, comuna Meseşenii de Jos este o bună păstrătoare a portului popular, a datinilor şi tradițiilor străvechi care s-au păstrat până astăzi şi se mai practică pe raza comunei. Astfel putem aminti: tradiții şi obiceiuri: „Colindatul de Crăciun", „Pluguşorul", „Stropitul fetelor de Paşti"; dansuri populare specific locale: „Dansul Căluşului de Crăciun" şi „Muiereasca"; cântece populare locale; activități tradiționale în gospodăriile oamenilor legate de creşterea animalelor şi de cultivarea plantelor. Din dorința de a păstra ceva de la strămoşii noştri pentru generația următoare, s-a amenajat o expoziție etnografică în incinta şcolii din Meseşenii de Sus, într-o sală de clasă, cu mobilier, țesături, vase, unelte folosite de oamenii de rând, care erau investite cu însuşiri artistice şi care azi sunt în dispariție. În prezent există posibilități de efectuare a unor excursii de o zi sau chiar mai multe zile pentru a cunoaşte cât mai mult cultura acestori oameni, tradițiile şi obiceiurile locale, pentru a cunoaşte un spațiu cu oameni harnici, buni gospodari, şi locuri de o deosebită frumusețe. După 1990 s-au sporit categoriile turistice de mici dimensiuni, împrăştiate pe spații întinse făcând parte din cadrul aşezărilor şi al unităților naturale. În acest sens de remarcabile sunt pensiunile-gospodării rurale. Acestea pun la dispoziția turiştilor anumite servicii de calitate superioară în regiunile locuite, dar în care lipsesc celelalte baze sau au o capacitate insuficientă. Pe teritoriul comunei în anul 2007 şi-a deschis porțile pentru primirea turiştilor Pensiunea Agroturistică „Agape", oferind celor sosiți aici cazare, masă, condiții de agrement. Turismul rural oferă posibilitatea de deschidere a ruralului, de integrare a unui segment al societății în contextul social-economic național, regional şi în funcție de cererea turistică internațional, chiar şi global.

8.6.1. Potențialul turistic natural

Potențialul turistic natural este unul dintre cele două părți ale potențialului turistic şi cuprinde cadrul natural şi componentele acestuia dintr-un teritoriu: relief, climă, hidrografie, componentele biogeografice, rezervații naturale. Acestea sunt capabile de a exercita atracție asupra unui segment de turişti efectivi sau potențiali. Prin deplasarea la destinații turistice, se realizează un mod particular de valorificare, iar prin acestea, ansamblul devine o premisă fundamentală pentru dezvoltarea turismului. În general, se admite că patrimoniul turistic rămâne la stadiul de potențial sau resursă, atât timp cât el nu este pus în valoare de amenajarea turistică. De aceea, potențialul turistic al unui teritoriu trebuie bine cunoscut, ca ofertă turistică, pentru a fi pus în valoare. Elementele mediului natural, ce devin obiective ale circulației turistice, trebuie studiate în contextul peisajelor din care fac parte, evaluând gradul de integrare al acestora în peisaj, nivelul lor de asociere, starea de echilibru a componentelor peisajelor.

a. Potențialul turistic al reliefului

Relieful constituie suportul tuturor componentelor mediului geografic, inclusiv al societății şi al activităților antropice cele mai diverse. De accea, relieful reprezintă şi suportul activităților turistice, atât prin valoarea potențialului său de atractivitate, cât şi prin posibilitatea de echipare a sa cu o suprastructură care să-i permită valorificarea sa turistică. Relieful influențează direct sau indirect distribuția tuturor celorlalte componente ale învelişului geografic climă, apă, vegetație, faună, soluri. Putem afirma, că relieful este temelia oricărui peisaj, căci pe relief se clădesc factorii complementari de atractivitate ai unui peisaj (Fig. 119). Astfel, relieful devine principala componentă a potențialului turistic dintr-un teritoriu. Potențialul turistic a reliefului se impune prin valențe predominant peisagistice, varietatea sa este legată de stuctură, litologie, tectonică, impactul cu factorii modelatori. Comuna Meseşenii de Jos cuprinde în limitele administrative partea centrală a

versantului de vest al Meseşului şi o zonă redusă din partea estică a depresiunii-golf a Şimleului. Relieful acestei zone a fost supus de-a lungul erelor geologice la multe schimbări. Masivul Meseşului reprezintă un horst îngust de la 1-3 km. Ceea ce caracterizează culmea Meseşului din punct de vedere morfologic este evoluția sa avansată, deşi îngustimea crestei principale face să se distingă foarte greu vechile suprafețe de eroziune. O altă caracteristică a regiunii sunt numeroasele depresiuni erozive de contact dezvoltate în lungul faliilor dintre cristalin şi bazin. Culmile care vin din munți şi ajung la marginea bazinului nu-şi păstrează panta lor uniformă, ci relieful scade deodată cu câțiva metri, pentru ca ulterior în cuprinsul depozitelor pliocene să se ridice din nou şi apoi să scadă iarăşi definitiv în interiorul bazinului.

Regiunea a suferit numeroase mişcări pe verticală neuniforme, care au determinat stive de sedimente neogene de grosimi diferite. Sub raport hipsometric, teritoriul comunei prezintă altitudini până la 800 metri. Un sfert din suprafață se găseşte sub curba de nivel de 300 metri. Peste 400 metri altitudine are cca. 1/5 din suprafață (partea de sud). Altitudinile maxime în culmea Meseşului sunt în Osoiul Ciontului (Fig. 117), Osoiul Stânei, Osoiul Bisericii. Procesele morfologice actuale sunt alunecările de teren, surpările şi prăbuşirile de maluri, procesele de spălare areală şi procesele torențiale. Procesele de spălare areală sunt generate de acțiunea apelor de ploaie şi se desfăşoară pe toată suprafața versanților. De pe un hectar într-un an se scurge o masă de aluviuni de 0,45 tone în bazinul Crasnei. Procesele torențiale acționează intens în perioadele de primăvară, la topirea zăpezilor şi mai cu seamă în zonele lipsite de covor vegetal producând ogaşe, ravene şi agestre dezvoltate. Dezvoltarea proceselor torențiale este favorizată şi de activitatea umană prin culturi agricole, păşunat şi exploatări forestiere efectuate neraţional. Prevenirea şi diminuarea acestor fenomene poate fi înfăptuită prin executarea arăturilor pe direcția curbelor de nivel, prin plantarea unor fâşii arbustive, prin terasări, prin plantații de pomi fructiferi ori de arbori.

Fig.119. Aspecte „de peisaj" din Munții Meseşului şi Vârful Osoiul Ciontului (825 m)

b. Potențialul turistic al hidrografiei

Hidrografia joacă un rol important în stimularea şi dezvoltarea activităților turistice, impunându-se prin formele de stocare a apei (ape subterane, ape de suprafață), fiecare având efect diferit şi se impun prin valențe diferite în dezvoltarea unor tipuri şi forme de turim: resursa hidrominerală are efect balnear, rețeaua hidrografică se impune prin impactul peisagistic, iar lacul de acumulare are valoare peisagistică. Resursa hidrominerală este componenta hidrică ce a fost pentru prima dată valorificată în scopuri balneare. Sursele hidrominerale sunt variate ca şi conținut hidrochimic, ca şi temperatură şi debit utilizabil. La contactul între Dealurile Vestice cu Câmpia Vestică, aliniamentul hidrotermal este marcat de zăcămintele care au determinat dezvoltarea în timp a unor stațiuni cunoscute sau a unori amenajări de importanță locală, mai mult cu caracter agremental, printre care se număra şi

Meseşenii de Sus, sat component a comunei Meseşenii de Jos. În sudul satului Meseşenii de Sus, la poalele culmii Munții Meseşului, într-o zonă de dealuri împădurite, cu climat plăcut, într-un cadru natural plin de pitoresc au fost exploatate două izvoare cu ape sulfuroase, sulfatate, bicarbonate, calcice şi hipotone. Izvoarele au un debit de 2 litri/secundă şi o mineralizare de 2,5 grame/litru. Apele acestor izvoare sunt indicate pentru afecțiuni ale aparatului locomotor, ale sistemului nervos periferic, ginecologic şi tromboflebite. Din păcate această sursă hidrominerală în prezent este neutilizată datorită faptului că terenul se află într-o proprietate privată şi datorită poziției periferice față de principalele căi de comunicație. Aceasta ar necesita mari investiții pentru amenajare. Rețeaua hidrografică şi lacul de acumulare se impun în mod complex şi diferențiat în sporirea *valențelor turistice* a regiunii geografice studiată. Rețeaua hidrografică se impune în peisaj prin componenta sa, albia minoră, în cadrul căreia, profilul său longitudinal este cu atât mai accidentat, iar în sectorul montan, unde are şi o pantă accentuată. Teritoriul comunei Meseşenii de Jos aparține bazinului hidrografic al Tisei, colectorul principal fiind Valea Colița, afluent al Crasnei, care străbate teritoriul pe direcția S-NV. Comuna este străbătută de numeroase pâraie, care coboară din Munții Meseşului îndreptându-se spre N s-au N-NV. Aceste pâraie se grupează în două microbazine hidrografice: în vest Valea Colițcăi care colectează pâraiele: Cornilor, Buticii, Briscăneştilor, Bocului, Gropii Mari, Turzii, Mestecenilor, Carpinilor, Pustei, Zelebucului, Catrici. După ieşirea din teritoriul comunei primeşte Pârâul Grepşei şi Pârâul Hosului. Valea Colița confluează în râul Crasnei la nord de localitatea Vârşolț, asigurând necesarul de apă pentru lacul de acumulare Vârşolț, din care este alimentată populația şi industria municipiului reşedință de județ Zalău; în est Valea Miții, afluent al pârâului Zalău, colectează Pârâul Fetindiei, Pârâul Cerbului şi Pârâul Răpişori.

Din punct de vedere genetic, *suprafețele lacustre* pot fi de origine naturală sau antropică. Din cea de a doua categorie face parte lacul de acumulare de la Vârşolț, din care este alimentată populația şi industria municipiului reşedință de județ Zalău. O parte mică din suprafața acestui lac de acumulare aparține teritoriul comunei Meseşenii de Jos. Inițial a fost realizată în scop economic şi anume: aprovizionare cu apă potabilă, regularizarea curgerii prin controlul regimului scurgerii văilor. Cu timpul a devenit componentă organică în peisajul zonei, integrându-se astfel ambianței şi multiplicând valențele peisagistice.

8.6.2. Potențialul turistic antropic

a. Obiective turistice religioase

Obiectivele turistice religioase au o mare valoare arhitectonică şi simbolică, deoarece reprezintă focarele de cultură şi de conservare a religiei, reflectă unitar şi evoluția stilurilor în construcțiile religioase. Importanța lor turistică creşte pe măsură ce acestea se introduc în circuite naționale şi internaționale ale cunoaşterii. După rangul ecleziastic şi al modului de funcționare, aceste obiective sunt: catedrale, biserici, mănăstiri, schituri.

Monumente şi ansambluri de arhitectură aflate în patrimoniul național se găsesc în satele Meseşenii de Jos şi Meseşenii de Sus. În satul Meseşenii de Jos ele sunt reprezentate de Biserica Reformată (Fig. 120), construită în secolul al XV-lea, începutul construcției fiind anul 1498, în timpul goticului târziu, şi de clopotnița din lemn a aceleiaşi biserici, ambele făcând parte din patrimoniul cultural național. Este una dintre cele mai vechi biserici reformate din Sălaj. Cândva era biserică catolică a cărei amprente se văd şi în prezent: uşa secrestiei, suport pentru sulpturi bisericeşti-catoliceşti. Până în anul 1920 biserica avea tavan casetat, care s-a prăbuşit şi de atunci are tavanul tăncuit şi văruit. „Altarul” (partea cu orga) acestei biserici este orientat spre est, asemănător multor biserici din această zonă. Planimetria bisericii şi investitura sacrală fundamentează distribuția credincioşilor: bărbații în naos şi

femeile în pronaos. Pereții bisericii au 8 ziduri de apărare (picioare de piatră). Rama uşii sunt din pietre şlefuite, deschizându-se una spre vest şi una spre sud. La fel, şi ramele geamurilor sunt din piatră şlefuită. Se povesteşte, că aceste pietre mari, pentru construcție, au fost aduse şi ataşate laolată de către uriaşi. În cimitirul din curtea bisericii, preoții şi familiile lor sunt îngropați la intersecția peretelui sudic cu cel estic.

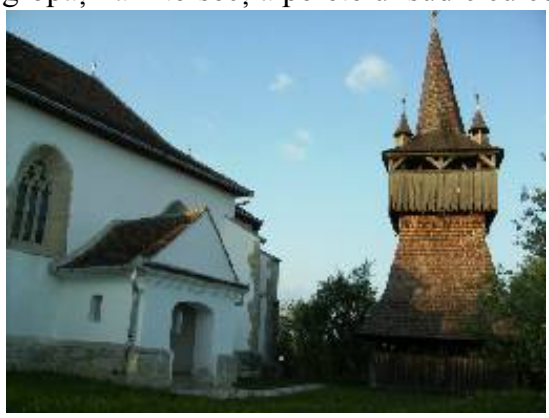

Fig.120. Biserica Reformată şi clopotnița de lemn a bisericii din Meseşenii de Jos cu imagini din interior

Clopotnița din lemn, după inscripția existentă pe o grindă, a fost construită în 1775, dar acest an poate reprezenta şi un an al renovării, al reconstruirii clopotniței. Grinzile sunt ataşate cu ajutorul cuielor din lemn. Despre clopotniță se povesteşte că a fost construită de oameni uriaşi, „aşa de înalți erau, încât nu aveau nevoie nici de scară".

În satul Meseşenii de Sus, din categoria monumentelor de arhitectură face parte şi Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului" construită în anul 1785 (Fig. 121). Ca toate bisericile, şi aceasta este structurată după un model unitar, consacrat de tradiție şi care respectă modelul canonic, astfel încât credincioşii să poată lua parte la sacru printr-un tipar bine stabilit, cu urmări în organizarea spațială a lăcaşului de cult. Este divizat în pronaos, naos şi altar, adică tindă, sân şi altar. Dispoziția spațială a elevației urmează perfect planul longitudinal, cu orientare axială est-vest: naosul la est, iar pronaosul la vest. Pronaosul este despărțit de naos printr-un perete cu deschizături laterale pentru vederea către altar. Absida altarului este boltită şi despărțită de naos prin iconostasul frumos ornamentat. Clopotnița este una mai joasă, dar mai semeață. Această biserică este bogat ornamentată mai ales prin pictare, care acoperă pereții interiori.

Fig.121. Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului"din Meseşenii de Sus cu imagini din interior

b. Obiective turistice cultural-istorice

Patrimoniul turistic cultural-istoric cuprinde următoarele categorii de obiective:

- monumente şi situ-uri arheologice;
- monumente şi ansambluri de arhitectură;

- rezervații de arhitectură şi urbanism;
- clădiri, monumente şi ansambluri memoriale;
- monumente de artă plastică şi comemorativă;
- monumente tehnice;
- locuri istorice, parcuri şi grădini.

Aceste obiective se pot impune prin impact istoric, efect estetic, integrare habituală într-un sit urban sau rural cu trăsături specifice, prin valoare de simbol. Se pot diferenția prin poziții şi amplasament, soluții tehnice, amplasarea într-un anumit context, social-istoric, destinație inițială, stare de conservare. Teritoriul studiat alcătuieşte o vastă şi bogată zonă arheologică. Pe teritoriul comunei Meseşenii de Jos sunt importante *vestigii arheologice*, cum ar fi Limesul Roman cu turnuri de observare, poteci turistice ce urmează drumul roman spre sud-vest, peste vârful Cărbunaru (618 m) până la vârful Osoiul Ciontului (835 m), de unde coboară la Băile din Meseşenii de Sus. Termenul limes acoperă două înțelesuri: primul se referă la instalațiile militare de la graniță, care înglobau de fapt întreaga viață economică şi socială din fața şi din spatele frontierei; al doilea înțeles este de natură logistică şi se referă la concepția de apărare. Romanii au folosit pentru instalarea liniei avansate de turnuri a limesului în sectorul de nord-vest al Daciei Porolissensis, culmea Munții Meseşului, deci lanțul de înălțimi ce separă două zone de pretesionare: bazinul Transilvaniei la est şi Câmpia Panonică la vest. De fapt Munții Meseşului fac legătura între masivul Munților Apuseni şi Carpații Răsăriteni, alcătuind o limită geografică şi o barieră naturală în acelaşi timp. *Situri arheologice* au fost descoperite într-un număr destul de mare pe teritoriul comunei de către arheologii de la Muzeul Județean de Istorie şi sunt datate din diferite perioade istorice, fiind situate în teritoriu după cum urmează: aşezare din epoca eneolitică, cultura „Coțofeni II" şi aşezare dacică la cca. 500 m est de Băile Meseşenii de Sus, la locul numit „Osoiul Măcăului"; ruine de turn roman la locul „Padina" la sud şi „Coasta lată" la nord, lângă cărarea ce duce la „Fântâna oilor"; ruine de turn roman la „Osoiul Ciontului", la 800 m de punctul geodezic din vârful Osoiu (870 m); ruine de turn roman lângă băile din sat, la locul „Sub groapa muierii"; ruine de roman la sud-est de sat, la "Coasta lată". Materialele arheologice găsite în aceste locuri sunt adăpostite în Muzeul de Istorie din municipiul Zalău.

c. Încărcătura etno-folclorică

Locul, unde valorile etnografice au fost create şi păstrate cu sfințenie este satul, mediul rural. Din cadrul elementelor de cultură tradițională care se mai păstrează cât de cât în comună sunt *casele vechi* construite din chirpici, lemn, piatră. Ele păstrează îndeosebi elementele specifice perioadei de construire: prispa, tâmplăria originală, decorațiuni specifice acestei perioade. Unele case ar putea fi valorificate prin organizarea unui muzeu al satului, în care s-ar păstra într-un loc obiecte şi ansambluri de locuințe semnalate în prezent.

Casele construite mai recent păstrează structura gospodăriei cu unitățile sale funcționale: casa pentru familia nucleară, grajdul, coşteiul şi celelate componente gospodăreşti. În principiu, tendința de modernizare a arhitecturii tradiționale reprezintă un fapt pozitiv, marcând eforturile de ridicare a standardelor de viață. Din păcate, această tendință nu a fost însoțită şi de efortul de conservare a unor construcții tipice din vechea gospodărie țărănească (Fig. 122). Acoperişul din paie este totalmente desconsiderat, fiind considerat neadecvat condițiilor modernității. Cărămida, betonul şi țigla înlocuiesc peste tot materialele tradiționale şi în acest moment asistăm la asaltul unui modernism fără identitate, care preia eclectic diferite influențe arhitectonice. Revitalizarea în cadre moderne a tradiției arhitecturii țărăneşti rămâne singura alternativă funcțională de renaştere a habitatului rural.

Fig.122. Case țărăneşti din Meseşenii de Jos şi Meseşenii de Sus

Tradițiile sunt cele care se regăsesc şi astăzi în modul de construire a locuințelor din comună, în *interiorul caselor* îmbinându-se într-o manieră armonioasă tradiționalul şi modernul (Fig. 123). Remarcându-se ca o comună cu vechi tradiții agricole, se poate afirma că această ocupație străveche este cea care a influențat modul de organizare a gospodăriilor, precum şi păstrarea unor vechi obiceiuri agricole până în zilele noastre. În interiorul locuințelor, elementele vechi, tradiționale, de tipul prosoapelor țesute în casă sau brodate de gospodine, a farfuriilor vechi agățate pe pereți şi a covoarelor de lână care acoperă canapelele vechi, sunt completate cu elemente noi, moderne. Aparținătoare mediului rural, comuna Meseşenii de Jos este o bună păstrătoare a portului popular, a datinilor şi tradițiilor străvechi care s-au păstrat până astăzi şi se mai practică pe raza comunei. Cu toate acestea populația comunei a fost influențată şi de tendința de evoluție, de modernizare apărută odată cu dezvoltarea urbanului, tendință care şi-a pus amprenta asupra portului popular, asupra obiceiurilor şi datinilor străvechi.

Fig.123. Interioare tradiționale țărăneşti din Meseşenii de Jos (românesc şi unguresc)

De-a lungul timpului, ***costumul tradițional*** a fost supus unei evoluții permanente, declanşată de cauze complexe, generale sau locale. Studiind portul popular, este imposibil să considerăm că unele costume ar fi mai frumoase decât altele, ori să vorbim cu regret despre transformare, poate chiar denaturare. În cadrul portului natural, schimbările suferite şi tendința unor elemente de a subzista, s-au găsit într-o opoziție care le-a obligat să se adapteze unor anumite condiții. Ceea ce caracterizează şi în momentul de față procesul de transformare a portului popular este îmbinarea noutății cu elementele de permanență. Un aspect important în legătură cu raportul dintre evoluție şi permanență este acela al mutațiilor funcționale. Costumele care altă dată se purtau zilnic au devenit port ocazional, festiv, ceremonial. Portul popular este utilizat doar în zilele de sărbătoare sau la nunți, el fiind înlocuit în restul timpului de elemente mai noi de îmbrăcăminte. Portul popular al comunei este reprezentat de cel maghiar şi românesc.

Costumul popular românesc al femeilor (Fig. 124), întruneşte toate caracteristicile costumului tradiţional al zonei etnografice Meseş. Spăcelul era croit din pânză învăluită (bumbac cu cânepă), iar ornamentica, de o mare valoare decorativă şi de o înaltă virtuozitate, era executată prin alesături în război, motivele predominante fiind cele geometrice. Cusăturile erau combinate cu mărgele colorate, aplicate pe piept sau mânecă. Poalele, tot din pânză învăluită, erau largi, albe, ornamentate spre partea de jos cu o vrâstă aleasă în război, cu motive florale colorate. Zadiile cu bucure erau din pânză neagră, încreţită, cusută cu lână, iar ornamentaţia constă din două şire verticale de bucure roşii, galbene, violete şi verzi, care sunt completate de panglici şi dantele cumpărate de la magazine. Costumul bărbătesc este format dintr-o cămaşă croită tot din pânză ţesută la război, scurtă şi ornamentată la guler, umeri şi pumnari. Este mai puţin pregnant, decât cea femeiască, cu cusături mai simple, albe, de obicei cu motive geometrice sau florale stilizate. Cămaşa este scoasă în evidenţă de un pieptar negru, ornamentat cu motive florale negre.

Portul maghiar se impune prin colorit şi ţinută (Fig. 124). Costumul femeiesc este compus dintr-o bluză din pânză înflorată cumpărată din magazine, bogat marcată coloristic, cu roşu, violet şi mult verde. Aceasta este tăiată de sus până jos şi se încheie cu nasturi albi, mici. Mânecile sunt trei sferturi, foarte ample, încreţite cu elastic şi ridicate de la cot în sus, astfel încât să i se dea o amplitudine maximă. Fusta este croită, de obicei, din material roşu, este foarte largă şi se termină cu un ornament aplicat, format din trei panglici paralele. Peste bluză se poartă un laibăr din material negru, scurt, ornamentat cu şnur negru şi încheiat cu copci. Cămaşa bărbătească este din pânză albă, cu guler înalt şi mânecile foarte largi, prinse în manşete strâmte. Pantalonul este croit stâmt din postav negru sau gri închis. Laibărul bărbătesc este tot din postav negru sau gri închis, ornamentat cu şnur negru, dotat cu mai multe rânduri de nasturi. La acest port popular se încalţă cizme din piele neagră.

Fig.124. Port popular femeiesc românesc şi maghiar din Meseşenii de Jos

Dansul popular este considerat drept una dintre formele culturale originale, care marchează nu doar existenţa culturală a societăţii, ci şi fundamentele sale sociale. Însoţind toate riturile de trecere şi toate sărbătorile populare, dansul popular are un caracter ceremonial şi un număr extrem de mare de varietate şi denumiri locale. Există formule speciale de dans, cu performeri specializaţi şi momente precise de desfăţurare, de exemplu „Dansul Căluşerului”, dans întâlnit în zona studiată (Fig. 125). De asemenea, mai sunt prezente dansurile în perechi cu formule mai aşezate, “rare” şi cu cele mai ritmate, „dese” sau cu „figuri”. O atenţie deosebită merită un dans femeiesc cu un scenariu aparte, care nu este cunoscută în această formă în alte locuri în ţară. Acest dans este denumit „Muierească”, cândva a fost executat numai la nunţi sau la petreceri, poate fi precedat de strigături (numite

„descântece”). Dansul femeiesc „Muierească” (Fig. 125) este un dans specific zonei etnofolclorice Meseş, îşi are obârşia în Şeredei, Meseşenii de Sus, Pria - sate de munte, relativ izolate, ferite de influențe. Valoarea acestui dans este dat de frumusețe, ritm, culoare şi spectacol. La începutul dansului fetele sau femeile tinere au o farfurie şi o lingură de lemn în mână, care după intrarea „pe scenă” este pus la sol, iar dansul se desfăşoară în continuare acompaniat de strigături, de bătăi de palme, de balansarea trupului, de săltarea picioarelor. Melodia este cântată de lăutari care alternează cu strigăturile femeilor. Acest dans se bucură pe lângă o prezentare scenică specială şi de costume populare spectaculoase. Acest element etnografic, dansul „Muierească”, este păstrat nu numai în Meseşenii de Sus şi Meseşenii de Jos, ci şi în satul vecin Şeredeiu, unde, spre deosebire de cel meseşan, dansul începe cu câte o sticlă cu pălincă în mâna dreaptă.

Fig.125. Dansul Căluşerului şi dansul „Muierească” din Meseşenii de Jos

Dansurile maghiare (Fig. 126), sunt „Ceardaşul” în două variante, lent şi iute, şi „Verbuncul”. „Ceardaşului lent” se execută cu întoarcere şi avansare pe linia cercului sau se execută pe formă de careuri mici, iar „ceardaşul iute” se execută într-un mod aparte: dansatorii, parcă ar fi lipiți de sol, se învârtesc cu picioarele tot timpul în uşoară flexiune. Multe din vechile tradiții strămoşeşti au pierit de-a lungul timpului şi în această zonă, iar cele păstrate până astăzi se mai practică în mică măsură.

Fig.126. Aspecte din dansul popular maghiar (Meseşenii de Jos)

Tradițiile culturale şi interesul acordat prezervării şi dezvoltării acestor tradiții au o mare importanță. Din aceste preocupări s-a născut şi Festivalul internațional al dansului de femei „Ecouri Meseşene”, prilej de afirmare şi dovadă a vitalității creației artistice a maselor de oameni ai muncii. Acest festival are loc în fiecare an, începând din 1974, şi se bucură de o largă participare locală.

În ceea ce priveşte tradițiile şi datinile strămoşeşti, acestea s-au pierdut în mare parte de-a lungul timpului, motivul esențial fiind influența accentuată a urbanului asupra ruralului.

Se mai păstrează în unele sate câteva elemente de arhitectură, folclor şi port popular specific. Referitor la ***păstrarea datinilor străvechi***, în comuna Meseşenii de Jos acestea se mai regăsesc în cadrul marilor sărbători de peste an, datini şi obiceiuri, precum colindatul şi „Căluşerul de Crăciun", sorcovitul şi „Capra" în prima zi din an, stropitul fetelor în prima zi de Paşti. *Obiceiurile de iarnă* au o pondere deosebită. *Colindatul* e un obicei menit să asigure un nou an rodnic şi sănătate tuturor membrilor comunității. Colindătorii sunt organizați în grupuri, având un repertoriu foarte variat. Colinda nu este un cântecel, ea este o urare ce poate, având în vedere calitatea cu totul specială a timpului în care are loc, să influențeze favorabil viitorul. În afară de colinde se cântă şi cântece de stea, texte şi melodii de origine cultă, compuse de preoți, dascăli şi învățători. Majoritatea colindelor cântate de cete erau laice şi atât de vechi încât unele fragmente ale lor au devenit, prin prescurtări de cuvinte şi prin prezența arhaismelor, de neînțeles pentru cei care le cântă astăzi. Un obicei practicat şi astăzi în satul Meseşenii de Jos este, că în ajunul Crăciunului, după ce se iese din biserică, oamenii din sat, aparținând confesiunii ortodoxe şi reformate, îşi colindă prima dată "biserica", apoi preotul, după care se colindă reciproc (reformații se duc la parohia ortodoxă, apoi ortodocşii vin la cea reformată). Numai după acest colindat pornesc copiii cu steaua, respectiv tinerii şi adulții la colindat prin sat.

Muzeele, în general, au o funcție educativă fundamentală în destinația culturală a acestor instituții de cultură, totodată au şi un dublu rol: formativ şi informativ. Astfel, s-a amenajat o expoziție etnografică în incinta şcolii din Meseşenii de Sus, într-o sală de clasă, cu mobilier, țesături, vase, unelte folosite de oamenii de rând, care erau investite cu însuşiri artistice şi care azi sunt în dispariție (Fig. 127). Nu numai obiectele dispar, ci şi denumirile lor, devenind criptice pentru generațiile tinere. Odată cu pierderea funcției lor tehnice şi sociale, atât obiectele, cât şi terminologia ce le însoțea, ca şi întreaga terminologie a tehnicilor folosite la confecționarea lor, au intrat în istoria culturii poporului, putând deseori constitui repere pe calea descifrării trecutului popoarelor. La refacerea acestei expoziții s-a optat pentru o expoziție vie, cu o tematică bogată, dar simplă, logică, aproape pedagogică, ce să răspundă în primul rând cerințelor şi nivelului educațional al elevilor din şcoală, şi secundar turiştilor români sau străini care ar putea vizita zona. O primă secțiune a expoziției este ocupată de un interior țărănesc specific zonei, care dă vizitatorului o imagine complexă asupra funcționalității şi esteticului în gospodăria din satul tradițional, cu tot specificul zonal. Asfel, aici au primit loc patul cu toate elementele lui, masa cu scaune cu spătar, țesăturile de interior, lada de zestre, lădița, „belceul", „scaunul cu bortă" (scaun special pentru copil), "blidarul" plin cu ceramică din zonă. Acest interior este dominat de o prezență masculină: stăpânul casei, reprezentat printr-un manechin pe care este expus un costum bărbătesc specific subzonei Submeseş. În bucătărie sunt prezente: covata, „lopităul", linguri de făină de diferite dimensiuni, blid de lemn, ulcele, cofe, toc de sare, toc de brânză, găleată de smuls, lingurare, căuce şi cofițe. Aceasta se găseşte sub supravegherea femeii, reprezentată de un manechin îmbrăcat în costum popular specific zonei. În această zonă etnografică agricultura s-a dezvoltat în strânsă legătură cu creşterea animalelor, acestea din urmă furnizând agricultorului forța de tracțiune necesară lucrării pământului, îngrăşăminte naturale, materii prime folosite la confecționarea îmbrăcămintei şi unele produse alimentare. Toate acestea sunt oglindite în a doua secțiune a expoziției, care este reprezentată astfel de un grupaj de piese mari reprezentând inventar agrar şi păstoresc. Din această privință pot fi amintite: un plug cu brăzdar de metal, o grapă, o furcă pentru paie, greble pentru paie şi fân, coşnițe, foarfeci de tuns oile, clopote pentru oi, o „coşară" pentru albine. În serile lungi de iarnă tinerii se adunau în şezătoare, care era găzduită de o femeie mai bătrână, pe care o ajutau la munci casnice: torceau lâna, depănau, făceau țevi pe sucale. Obiectele de uz gospodăresc

folosite cu aceste ocazii sunt cuprinse în a treia secțiune a expoziției, dintre care de amintit sunt: o piuă de mână, o furcă cu roată, o furcă simplă cu caier, un răşchitor, sucale cu țevi, un mângalău pentru călcatul rufelor, un războieş de funii.

Fig.127. Muzeul de Etnografie Meseşenii de Sus, interior țărănesc şi unelte

Dintre ***activități tradiționale*** putem aminti coacerea pâinii, care se face din aluatul de pâine copt pe vatră şi se mănâncă cu lapte acru sau groştior, iar în post umplute cu cozi de ceapă. Azi sunt umplute cu mere, brânză, nucă sau „silvoiz". În perioada postului, femeile găteau ciorbe şi mâncăruri scăzute: „zamă de păsulă verde" şi când acesta nu era din „păsulă uscată", apoi „mămăligă de hiribe" (cartofi fierți şi zdrobiți amestecați într-o cratiță în care se mai pune ceapă prăjită în „oloi" cu multă "poprică" roşie, dulce şi sare), laşte-„derelye" (pătura de tăieței fără ou se întinde cu sucitoarea, apoi se pune câte un vârf de lingură de silvoiz şi din nou o foaie de aluat, se apasă bine în jurul silvoizului, după care se taie cu cuțitul, se fierbe în apă şi, după ce se strecoară, se amestecă cu pesmet prăjit), topală de bureți. O altă mâncare ce se consumă mult în această zonă sunt sarmalele, denumite şi „piroşte" sau „boț" (amestec de carne cu orez, cu păsat sau amestecul celor două împachetat în frunze de varză). Sarmalele de post sunt unse cu ulei, în care se mai pune ceapă prăjită, condimente şi, mai nou, ciuperci, de altfel se fac cu carne, mai ales afumată tăiată în bucăți. Maghiarii se bazează mai ales pe carnea de porc, pe care o prepară excepțional, atât cea prelucrată termic, cât şi cea afumată. În această categorie e de amintit o mâncare specific acestei zone, şi anume „flekkenul" (frigărui, friptură la grătar de porc). Această mâncare se serveşte ca şi aperitiv la diferite ocazii, cum ar fi: nunți, botezuri, etc. Una dintre coordonatele unanim recunoscute ale bucătăriei ungureşti este condimentarea puternică a mâncărurilor. Bucătăria ungurească foloseşte multă boia de ardei, foarte roşie şi de cele mai multe ori iute. Tot la unguri se gătesc frecvent şi supe de fructe, rețete împrumutate ulterior şi de români: supă de vişine, de agrişe, de mere gutui care cu carne de pui este considerată o delicatesă. Ambele mâncăruri, româneşti şi ungureşti (Fig. 128), sunt considerate grase, deoarece se găteau cu untură sau cu slănină prăjită. Cea mai apreciată „leveşe" e acea care este galbenă şi cu mărgele deasupra. În supa strecurată românii fierb pătură (tăieței de casă), iar ungurii, mai ales la ocazii speciale, „cigo", preparați tot în gospodărie astfel: foaia de pătură se taie în pătrate mici, iar fiecare astfel de pătrat se rulează cu mâna în jurul capătului ascuțit al fusului şi se apasă pe spată, până când marginile pătratului se unesc, dând tăieților forma unui cornet minuscul. Carnea de pui este folosită uneori şi pentru prepararea „guiaşului" picant, o mâncare în care garniture (cartofi, fasole sau paste făinoase) se fierbe în aceeaşi oală cu puiul, iar totul este condimentat foarte puternic la sfârşit.

Fig.128. Preparatele culinare a socăciților maghiare din comuna Meseşenii de Jos

Dulceața de prune, numită mai sus „silvoiz” sau „silvoiță”, se făcea şi se face şi acum din prune bistrițe tari şi cărnoase. Se fierbe în curte într-o căldare mare, deoarece de obicei se face într-o cantitate mare. Se fierbea tare, fără zahăr. Deasupra căldării este legat un lemn şi încă două în formă de cruce, pe fundul căldării, care sunt prinse de bota de deasupra şi cu acesta este amestecat silvoizul, să nu se prindă de fund, făcând cu mâna stânga-dreapta. În seara precedentă se adună câțiva vecini, care, împreună cu gazda, spală prunele şi scot sâmburii, adică pregătesc fructele pentru a doua zi. Dimineața se face foc cu lemne sub o căldare specială din aramă, în care se pun prunele la fiert. Din momentul în care compoziția începe să fiarbă şi până se termină majunul procesul poate să dureze între 16 şi 24 ore, în funcție de cantitatea de prune existentă. Majunul astfel obținut se păstrează în vase, de preferință din lut, ani de zile, fără să aibă nevoie de conservant. Silvoița se foloseşte la plăcinte, se fac gomboți cu silvoiță, dar are şi rol de medicament, contra constipației sau pentru eliminarea viermişorilor din organism. Un farmec aparte îl constituie şi faptul că focul care arde continuu sub căldare devine mult mai spectaculos noaptea, existând posibilitatea organizării unor mici petreceri nocturne cu această ocazie. În timp ce se fierbea majunul, persoanele prezente spuneau o mulțime de poveşti locale.

O îndeletnicire bărbătească este pomicultura. Se cultivă pruni roşii şi „bistriți” (cele roşii pentru țuică, iar cele bistrițe se folosesc pentru majun). Datorită unor considerente geo-climaterice şi economice, livezile de pruni sunt frecvente în zona deluroasă a Ardealului, iar producerea pălincii (Fig. 129), de prune este foarte răspândită. ***Pălinca***, în funcție de tărie şi de gust, este un atribut al zonei. În context cultural, social şi economic, există o pălincă de Sălaj, tot astfel cum există una de Bihor, de Oaş sau de Codru. Specialiştii o deosebesc şi ştiu să o aprecieze ca atare, asociind-o cu alte atribute ale zonei şi construind, pe baza acestor observații, profilul ei identitar. Pălinca este ținută în butoaie de lemn sau în baloane de sticlă, dar oamenii mai gospodari care vor să o vândă la un preț foarte bun, o țin în butoaie de pomițar sau stejar, ca să primească o culoare închisă, aurie. Pentru femei există o altă preocupație, mai ales în serile de iarnă: din când în când (mai demult aproape în fiecare seară, acum de dragul turiştilor) se organizează o şezătoare, unde se toarce lâna, se pregătesc

suveicile pentru țesut, care începe, de regulă, după sărbătorile de iarnă, şi, se tricotează. Aceste activități sunt însoțite de cântece, de poveşti populare şi legende. Într-o astfel de ***legendă populară locală*** se spune că demult era o crăsneancă (femeie din Crasna) uriaşă, care în şorțul ei căra pământ din dealul Viile Mari-Arano. Ajungând în Pusta Recei i s-a rupt şorțul, iar pământul a căzut jos. Crăsneanca a lăsat pământul acolo, din care s-a format „un deal mai mic" purtând de atunci numele de „Dealul femeii din Crasna" („Krasznaasszony-dombja"- Fig. 130). Se mai zice că din 7 în 7 ani acest „deal mic arde cu flăcări", deoarece aici au fost îngropate multe monede de aur. Tot din această perioadă îşi are originea o altă legendă, şi anume: se spune că tot de către uriaşi (este vorba despre oameni foarte înalți) a fost făcută şi clopotnița din lemn a Bisericii Reformate din Meseşenii de Jos (prinsă numai cu ajutorul cuielor din lemn). Cu toate că este o clopotniță înaltă, se zice că aceşti uriaşi au ridicat-o fără a folosi scară. Aceste legende populare au fost spuse de către Boros Juliánna, născută Szőllősi G. Juliánna (n.1939), (numele ei de poreclă în sat: Gazdaferi Juliska). Teritoriul comunei face parte din zona ***păstoritului*** local, la marginea satului, sistem asociat agriculturii. Acest fapt determină absența stânei, ca unitate economică specializată în prepararea produselor lactate, laptele fiind dus zilnic acasă de către familiile care au „rândul de lapte".

Fig.129. La pălincie (Meseşenii de Sus)

Fig.130. „Krasznaasszony-dombja"

Pe teritoriul comunei Meseşenii de Jos se află o singură ***pensiune agroturistică***, care a fost înființată cu sprijin extern oferit prin programele SAPARD. Fiind aproape de mediul urban, în perioadele de fluxuri maxime sau pentru prețuri accesibile, această pensiune este îndrăgită de către călători cu sejururi de scurtă durată. Pensiunea Agroturistică „Agape" (Fig. 131), este situat în extravilanul localității Aghireş, în locul numit Grepşa, la ieşirea înspre Crasna, în apropierea drumului județean DJ 191C.

Fig.131. Pensiunea Agroturistică „Agape" din Aghireş cu imagini din interior

Pensiunea Agroturistică „Agape", clasificată cu 3 margarete, este dotată în total cu 9 camere, o sală de mese, o sală de conferință (50 locuri), alimentare cu apă, curent electric,

telefonie, canalizare, amenajare spații verzi. Spațiile de cazare a pensiunii sunt structurate astfel: cameră cu pat matrimonial (spațiu destinat folosirii de către una sau două persoane); cameră cu două paturi individuale (spațiu destinat folosirii de către două persoane). Cazarea, ca serviciu separat, poate fi oferit în sistem cu „mic dejun inclus" sau „fără mic dejun inclus". Serviciile de cazare şi cele de masă din această unitate de primire a turiştilor pot fi oferite în pachete de servicii turistice sau ca serviciu individualizat, numai cazare sau numai masă, în diferite sisteme: mese de protocol, pentru oameni de afaceri, mese festive, mese tradiționale sau cu specific, mese câmpeneşti, mese la pachet. Toate spațiile de cazare au dotarea adecvată standardului de 3 margarete: circuit TV închis, acces la programele naționale şi internaționale via satelit, acces telefonic, internet, sală de baie complet dotată. Oaspeții pensiunii au la dispoziție serviciul de cameră care funcționează 24 de ore. Ambianța plăcută este creată de experiența şi profesionalismul personalului care contribuie la satisfacerea celor mai sofisticate cerințe ale turiştilor. Pensiunea Agroturistică „Agape" prin înaltul nivel al calității serviciilor prestate şi al profesionalismului personalului a reuşit să-şi mențină clientela şi să-şi câştige noi clienți.

Structuri turistice de agrement. Turiştii au posibilitatea să practice pescuitul (Fig. 132) în apa Barajului Vârşolț. Malurile barajului sunt line, fără pante abrupte, oferind posibile locuri de campare pentru turiştii care sunt amatori şi de pescuitul nocturn. Din punct de vedere cinegetic, teritoriul comunei oferă posibilități pentru practicarea vânătorii, a turismului cinegetic (Fig. 132). În localitatea vecină Crasna există un aeroplan (Fig. 133), care la rândul lui poate fi închiriat de către turişti. Plimbatul cu aeroplanul asigură vizitarea unor peisaje de o rară frumusețe, priveliştea din aeroplan asupra acestei zone este de necomparat.

Fig.132. La pescuit şi la vânătoare

În cadrul comunei Meseşenii de Jos, în satul Aghireş într-o gospodărie modestă întâlnim o familie (familia Prodan -Fig. 134) care, atraşi de dragostea față de animale, au înființat o hergelie de cai. La cererea turiştilor aceşti cai sunt disponibili pentru echitație. Ținând seama că zona studiată dipune de un relief variat, echitația se poate desfăşura într-o ambianță plăcută. Se pot îmbina mai multe acțiuni: se poate călării şi totodată pot fi observate frumusețile naturii, alcătuind împreună un îndrăgit şi apreciat loc de relaxare şi petrecere a timpului liber.

Fig.133. Pregătirea pentru decolare cu aeroplanul

Fig.134. Cai ai familiei Prodan

8.6.3. Tipuri şi forme de turism practicate şi posibil a fi practicate pentru zona periurbană. Studiu de caz - comuna Meseşenii de Jos

Modalitatea de petrecere a timpului liber la destinația turistică poate fi abordată şi analizată din multiple unghiuri de vedere. În funcție de o serie de criterii de abordare a acestui aspect, se pot surprinde şi analiza categorii diferite de turism, cu individualizare în tipuri şi forme. Relația dintre tipurile de turism şi spațiul geografic este cât se poate de flexibilă: pe acelaşi teritoriu se pot practica mai multe tipuri de turism, selectivitatea aparținând resurselor atractive existente în perimetrul dat. Literatura de specialitate relevă numeroase încercări de tipizare a activităților turistice. Unul dintre criteriile cele mai importante de abordare este cel legat de motivația deplasării, se pot aborda criterii în funcție de proveniența turiştilor, de modalitatea de organizare, de regimul circulației turistice, de durata sejurului. Astfel, principalele categorii de turism sunt: turismul balneoclimateric; turismul climacteric montan pentru odihnă, agrement; turismul montan; turismul de litoral maritime; turismul cultural; turismul de sfârşit de săptămână (de week-end); turismul rural.

Formele de turism decurg din modalitățile de practicare a tipurilor de turism. Ele sunt definite în funcție de diferite criterii sau factori, cum sunt:

- distanța: turism de distanță mică, turism de distanță mare şi turism la distanță foarte mare;
- durata: turism de scurtă durată, turism de durată medie, turism de durată lungă;
- proveniența turiştilor: turism intern, turism internațional;
- numărul practicanților: turism individual, turism în grup;
- gradul de organizare: turism organizat, turism semiorganizat, turism neorganizat;
- modul de desfăşurare: turism continuu, turism sezonier, turism de circumstanță;
- mijloacele de transport utilizate: turism pedestru, turism rutier, turism feroviar, turism aerian, turism naval;
- vârsta turiştilor: turism practicat de elevi şi studenți, de către persoanele mature şi turismul vârstei a treia;
- aportul social: turism social, turism particular;
- particularitățile regiunii de destinație: fiecare din cele trei tipuri de baze posedă o ofertă atractivă proprie, un produs ce va fi consumat de anumite categorii de turişti, în funcție de propriile lor opțiuni.

Turismul balneoclimateric, poate fi considerat ca cel mai vechi tip de practicare a activităților turistice. Necesitățile legate de refacere şi tratament au condus oamenii antichității să caute efectele tămăduitoare ale apelor termale şi minerale, ale nămolurilor şi cure heliomarine. Acest tip de turism se adresează unei categorii aparte de persoane,

majoritatea aparținând grupei de vârstă mai înaintată, când degradarea biologică se accentuează.

Turismul de recreare, are ca scop fundamental al practicării sale satisfacerea nevoilor recreative ale populației antrenată în munci solicitante cu mare consum de energie fizică şi psihică sau locuid în habitate recunoscute prin stresul lor cotidian. Acest tip de turism valorifică însuşirile estetice ale fondului turistic aparținând cadrului natural, reconstruieşte o punte între om şi natură, oferindu-i acestuia posibilitatea ca, într-un cadru nou, să se elibereze de presiunea vieții de zi cu zi.

Turismul cultural, este numit şi turism de vizitare deoarece practicarea sa presupune "vizita" la un obiectiv sau grupare de obiective sau resurse atractive. Menirea acestui tip de turism este complexă: în primul rând este instruirea prin îmbogățirea cunoaşterii, iar în al doilea rând este recreerea resimțită pe plan spiritual prin aflarea unor adevăruri şi cunoaşterea unor fenomene noi. Turismul cultural este un segment foarte bine reprezentat în zona noastră. Se poate practica chiar şi pe domenii speciale: istorie (ruine de turnuri de observație şi semnalizare), biserici (Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului" din anul 1785, Biserica Reformată din secolul XV).

Turismul polivalent, întruneşte atributele rezultate din asocierea recreerii cu refacerea fizică şi psihică de ordin curative, sau ale recreerii cu culturalizarea. De altfel, nici unul din tipurile descrise anterior nu este pur, în fiecare dintre ele se insinuează unele valențe ale celorlalte tipuri. Dacă tipurile de turism sunt entități de mare viabilitate şi constanță în manifestarea lor, formele de practicare ale acestuia se diversifică şi modelează permanent, într-o tendință firească de adaptare la opțiunile cererii, mereu mai numeroase şi mai inedite. Îmbinarea tipurilor de turism atrage simultan fie îmbinarea formelor, fie apariția unor forme noi. Oferta turistică s-a îmbogățit cu programe şi activități turistice în "mediul rural". Mai nou tot mai mulți dintre turişti îşi petrec concediile în spațiul rural.

Turismul rural, cuprinde în primul rând activitatea turistică propriu-zisă (cazare, pensiune, circulație turistică, derulare de programe), activități economice agricole sau cu caracter tradițional, moduri de petrecere a timpului liber. *Agroturismul*, utilizează ca spații de cazare şi servirea mesei pensiunile şi fermele agroturistice. Din această categorie face parte pensiunea agroturistică „Agape" din comuna studiată. În comuna Meseşenii de Jos există posibilitatea de a promova turismul rural, deoarece comuna studiată se remarcă printr-o serie de componente: patrimoniu etno-folcloric, condiții morfo-peisagistice şi bioclimatice favorabile, activități rurale tradiționale sau cele în care există posibilitatea practicării unor forme de turism la scară locală: turism cinegetic şi turism piscicol. Pentru o asemenea modalitate de petrecere a vacanței, în Uniunea Europeană se foloseşte termenul de "turism verde", culoarea - simbol având rostul de a distinge această formă de turism de celelalte, cum sunt cele denumite: „turism alb" (sporturi de iarnă); „turism albastru" (vacanța la mare); „turismul luminilor" (turismul urban). Turismul rural oferă posibilitatea de deschidere a ruralului, de integrare a unui segment al societății în contextual social-economic național, regional şi în funcție de cererea turistică internațional, chiar şi global. Un avantaj pentru turismul rural în această zonă este prietenia şi sociabilitatea locală. Este extrem de important, ca potențialii turişti să se simtă în siguranță, să simtă empatia vecinilor şi să revină în anii următori. Siguranță există, deoarece în localitățile comunei se mai practică sistemul de neîncuiere a uşii, iar ca şi semnalizare a faptului că stăpânii nu sunt acasă se face prin proptirea măturii în uşa de intrare în locuință.

Concediile active: pot să acopere o multitudine de variante. Prima ar fi un concediu de primăvară, vară sau toamnă care să implice participarea persoanelor în muncile agricole specifice fiecărui anotimp. Terenul agricol de care dispune familiile oferă, parțial,

posibilitatea de aprovizionare cu legume proaspete a pensiunilor. Există posibilitatea de a munci în grădina proprie a pensiunii pentru acei turişti care doresc să practice activităţi agrare. Vara este posibilă activitatea la cositul fânului pentru bărbaţi, o îndeletnicire ce nu se mai practică nicăieri în Europa, decât pentru întreţinerea gazonului cu maşina de tuns iarba. La noi se mai practică cositul manual deoarece terenurile în pantă şi accidentate care sunt repartizate pentru fânaţe nu permit cosirea mecanică. Ar fi interesant să se respecte întrutotul ritualul cositului şi din acest motiv masa de amiază să fie luată în câmp, după ritualul tradiţional, în vase de ceramică confecţionate de meşterii olari. Femeile au şi ele un rol bine determinat în timpul cositului. Vor întoarce iarba, vor usca fânul şi vor grebla seara terenul, după ce bărbaţii vor clădi căpiţele. În acest mod îşi vor petrece zilele în aer curat, la soare, în liniştea specifică locurilor îndepărtate de căile de comunicaţie. Pentru iubitorii de vin există o altă posibilitate de practicare a unui concediu agrar: lucrul cu vița de vie, care necesită activităţi de tăiere şi săpare. Urmează apoi o sumedenie de alte munci, cum sunt: legatul viei, stropitul, din nou săpatul. Toamna, pentru cei încântaţi de cules, se poate oferi posibilitatea de a participa la culesul strugurilor şi la storsul vinului, activitate însoţită de o cură de must. Vinurile din majoritatea satelor sălăjene, la fel ca şi din zona studiată, sunt vinuri ţărăneşti, puţin cam acre. Altă oportunitate pentru cei care preferă să lucreze în pomărit este curăţarea prunilor şi merilor în anotimpul primăvara. Dar cea mai interesantă ocupaţie are două etape distincte: culesul prunelor, în perioada august-septembrie, şi altor fructe, în septembrie-octombrie, inclusiv a strugurilor, şi fiertul ţuicii în lunile noiembrie-februarie. Cea mai mare căutare pentru bărbaţi o va avea momentul final, cel al fierberii ţuicii în zonele special amenajate. În toate satele comunei Meseşenii de Jos funcţionează câte o pălincie pe văile apelor, deoarece este nevoie de multă apă rece pentru prepararea ţuicii. Activitatea de cules prune poate să fie pentru femei urmată de momentul preparării majunului de prune, care se face seara, după culesul de zi. Tot toamna, după ce se culege floarea soarelui, o altă activitate tradiţională se leagă de obţinerea uleiului de seminţe. Pe lângă faptul că turiştii pot asista la procesul de fabricare, aceştia pot fi serviţi, la final, cu sâmburi prăjiţi de floarea soarelui. Pentru femei există o altă posibilitate de relaxare activă: din când în când se poate organiza o şezătoare, unde se toarce lâna, se pregătesc suveicile pentru ţesutul care va începe după sărbătorile de iarnă. Aceste activităţi vor fi însoţite de cântece, de poveşti populare şi legende (se evidenţiează tradiţiile locale şi folclorul specific meseşan).

Turismul pastoral este o altă variantă care poate fi propus turiştilor iubitori de animale şi de activităţi în aer liber. Se poate oferi posibilitatea, acelei categorii de turişti care vor să participle la mulgerea oilor şi la prepararea caşului şi apoi a brânzei, să lucreze împreună cu membri familiilor în aceste activităţi pastorale. Toate acestea cu satisfacţia de a se hrăni cu produse proaspete, la obţinerea cărora au contribuit direct.

Turismul de vânătoare este o ofertă extrem de tentantă pentru turişti. Organizarea acţiunilor de vânătoare şi pescuit, pe teritoriul comunei, se efectuează cu respectarea prevederilor legale în vigoare, privind vânatul şi pescuitul în România. În vederea asigurării condiţiilor necesare organizării şi desfăşurării acţiunilor de vânătoare - pescuit, se încheie protocoale (convenţii) anuale sau pe perioade mai lungi cu departamentele de resort care tutelează şi coordonează utilizarea fondului de vânătoare şi pescuit, stabilindu-se terenurile de vânătoare, efectivele şi speciile vânatului, precum şi condiţiile cu character economico-financiar. Introducerea în terenul de vânătoare a turiştilor-vânători se face condiţionat, cu respectarea strictă a normelor impuse şi numai însoţit şi posedând autorizaţie de împuşcare, eliberată vânătorilor de cei în drept.

9. ANALIZA SWOT. MUNICIPIUL ZALĂU ŞI ZONA PERIURBANĂ

9.1. Componenta naturală

9.1.1. Potențialul natural

Puncte tari

- prezența unor forme de relief variate (lunci, depresiuni, dealuri, munți) în ponderi relativ echilibrate ce asigură diversitatea geoecologică şi mozaic peisagistic;
- existența unui climat temperat-continental cu tente de adăpost, fără excese şi riscuri deosebite;
- prezența unor resurse de ape locale sau în proximitate de bună calitate ce asigură necesarul de consum pe termen lung;
- fond funciar variat, de fertilitate medie, cu pretabilități agricole şi forestiere importante;
- teritoriul este bine împădurit cu foioase şi răşinoase cu o compoziție şi conformație optimă;
- patrimoniu turistic complex, natural şi antropic (forme de relief pitoreşti, ape termominerale, faună cinegetică şi piscicolă, rezervații forestiere, situri istorice, obiective religioase, culturale, monumente de arhitectură, valori etnografice etc.);
- existența unei legislații vizând obiectivele de patrimoniu.

Puncte slabe

- areale cu riscuri geomorfologice (alunecări de teren, torențialitate);
- suprafețe supuse umenctării şi inundațiilor;
- gestiunea deficitară a resurselor de apă;
- efect de canalizare a maselor de aer pe direcția vest-est şi de apariție a inversiunilor termice în depresiuni;
- degradarea accentuată a unor elemente de patrimoniu şi inexistența resurselor financiare necesare conservării şi punerii în valoare a obiectivelor de patrimoniu;
- resurse ale subsolului nesemnificative (excepție materialele de construcție);

Oportunități

- posibilitatea atragerii fondurilor europene pentru proiecte ce vizează valorificarea punctelor tari şi înlăturarea celor slabe ale bazei de susținere;
- existența unor fonduri din afara regiunii sau internaționale, ce pot fi accesate pentru restructurarea şi conservarea unor elemente de patrimoniu.

Riscuri

- distrugerea infrastructurilor tehnice şi edilitare ale teritoriului;
- afectarea terenurilor agricole din lunci şi vatra depresiunilor;
- deprecierea calitativă a resurselor de apă şi penurii locale în distribuția apei;
- amplasarea neadecvată a întreprinderilor poluante va datermina o dispersie a noxelor în spații rezidențiale sau cantonarea lor în timp îndelungat în atmosfera stabilă a depresiunii;
- afectarea valorii obiectivelor de patrimoniu (inclusiv dispariția lor);
- apariția inițiativelor ad-hoc de valorificare turistică, cu repercursiuni negative asupra structurii şi semnificației unor astfel de obiective;
- dependența industriei de resurse costisitoare.

9.1.2. Starea mediului

Puncte tari

- geosisteme rurale în biostazie, cu un echilibru armonios între exploatarea antropică şi celelalte elemente geoecologice;

- răspândirea largă a vegetației forestiere din zona periurbană cu rol de absorbție a noxelor şi contracarare a efectelor poluării.

Puncte slabe

- existența unor intreprinderi industriale de mare capacitate;
- existența unor surse de poluare urbană (industriale, termoenergetice, circulație auto);
- menținerea unor practici tradiționale deficitare în rural, în gestionarea spațiului locuit şi a deşeurilor;
- prezența surselor de poluare a apelor prin activitățile agricole;
- lipsa educației ecologice îndeosebi în mediul rural;
- lipsa unor rampe locale de depozitare şi gestionare a deşeurilor;
- „inexistența" unui sistem de colectare selectivă a deşeurilor reciclabile.

Oportunități

- posibilități de accesare a fondurilor destinate protecției mediului;
- cadru legislativ complet în domeniul protecției mediului;
- parteneriate între autoritățile locale, agenți economici şi ONG-uri;

Riscuri

- deprecierea condițiilor de habitat;
- afectarea lanțului trofic al unor fenomene biotice;
- creşterea presiunii antropice asupra zonelor protejate;
- crelterea numărului de agenți economici care desfăşoară activități cu impact negativ asupra mediului;
- diminuarea în continuare a spațiilor verzi în favoarea amplasării de obiective economice sau edilitare.

9.2. Populația, resursele umane şi sistemele de localități

9.2.1. Populația

Puncte tari

- densitatea medie a populației (în raport cu alte zone periurbane) ce conduce la o presiune antropică moderată;
- bilanț demografic derivat dintr-un spor natural superior mediei pe țară şi imigrației din alte zone;
- raport echilibrat între grupele de vârstă;
- spor migratoriu pozitiv în periurban;
- indice de dependență a populației sub media pe țară şi pe Regiunea de Nord-Vest;
- structură etnică mozaicată generatoare de interferențe şi multiculturalism;
- navetism intens pe axe ce dă vitalitate sistemului.

Puncte slabe

- tendința de îmbătrânire a populației;
- feminizarea populației prin creşterea ponderii femeilor în grupele de vârstă ale unor localități;
- ponderea mare a populației rurale ocupată în sectorul primar;
- creşterea numerică a populației cu probleme de integrare socială (țigani).

Oportunități

- fortificarea demografică a ruralului zonei prin politici de echipare şi dotare;
- preocuparea autorităților statale de susținere a creşterii demografice.

Riscuri

- organizarea spațiului rural adiacent periurban;

- creşterea decalajelor economico-sociale între aşezările poziționate pe axele de dezvoltare şi cele izolate sau cu vectori de gravitație divergenți;
- destrămarea spațiului mental mental de tip etnografic al aşezărilor rurale prin creşterea interdependențelor cu urbanul;
- omogenizarea socială a populației rurale.

9.2.2. Resursele umane

Puncte tari

- evoluția ascendentă a indicelui dezvoltării umane;
- existența în Zalău a unor instituții pentru calificarea forței de muncă;
- mişcarea pendulatorie intensă între urban şi periurban.

Puncte slabe

- valori ridicate ale numărului populației ocupată în agricultură şi scăzute în sectorul terțiar;
- disponibililatea unui segment important al forței de muncă calificată în urma restructurării industriei.

Oportunități

- apariția de noi profesii şi locuri de muncă în urban;
- diversificarea ocupațiilor în mediu rural.

Riscuri

- migrarea forței de muncă înalt calificată în alte regiuni sau țări;
- reticența tinerilor specialişti de a se stabili în mediu rural.

9.2.3. Sistemele de localități

Puncte tari

- existența unui singur centru urban cu atribute de „loc central", cu o „talie" net superioară subsistemelor asociate în periurban;
- poziția geografică favorabilă a centrului polarizator (în raport cu centrele atractoare de aceeaşi talie), ceea ce-i oferă un spațiu de competitivitate extins;
- rezerve importante de terenuri (neconstruite) în intravilan;
- răspândirea disipată a aşezărilor în periurban în întreaga fâşie de circumscriere a zonei;
- aşezări rurale cu structuri şi funcții modelate în timp istoric, cu atribute materiale şi mentale de mare specificitate;
- posibilități reale de extindere a intravilanului.

Puncte slabe

- monospecializarea funcțională a majorității aşezărilor rurale;
- slaba difuzie a industriei în periurban;
- interrelaționarea deficitară a unor localități cu centru polarizator;
- lipsa cooperării;
- echiparea edilitară contrastantă între centrele de comună;
- lipsa unor dotări cu caracter economico-social.

Oportunități

- remodelarea spațiului rural prin politici adecvate de modernizare a infrastructurii şi diversificare a funcției localităților;
- posibilități de atragere a unor fonduri comunitare, guvernamentale sau locale destinate proiectelor de infrastructură rurală.

Riscuri

- reducerea eficienței unor investiții în echiparea teritoriului;

- depopularea satelor izolate sau cu dotări şi servicii limitate.

9.3. Infrastructurile tehnice ale teritoriului

Puncte tari

- densitatea relativ scăzută a rețelei de drumuri;
- linie de cale ferată (neelectrificată);
- număr de posturi telefonice/locuitor relativ bun;
- traversarea zonei de un drum național ce leagă Sălajul de restul țării;
- dispunere radiar-concentrică a rețelei de drumuri cu efecte pozitive în gradul de acoperire a teritoriului;
- conexiune feroviară cu magistrala electrificată 400 la Dej;
- generalizarea alimentării cu energie electrică;
- accesul la alimentarea cu gaze naturale;
- acoperirea integrală a zonei periurbane de către telefonia mobilă.

Puncte slabe

- întârzieri mari în ceea ce priveşte modernizarea drumurilor naționale de legătură cu alte județe;
- gradul ridicat de degradare a unor drumuri județene (multe dintre acestea au durata de serviciu depăşită pe fondul creşterii continue a traficului);
- situația alarmantă a drumurilor comunale;
- direcții (culoarul Est-Vest) care necesită amenajări rutiere la parametrii occidentali;
- insuficiență spații parcare;
- toate liniile ferate sunt simple;
- sisteme de semnalizare defectuoase şi depăşite la traversările de nivel;
- lipsa sistemelor de colectare a apelor uzate pentru localităților periurbane;
- numărul mare de localități ce nu posedă alimentare cu apă în sistem centralizat;
- starea înaintată de uzură a rețelelor de alimentare cu apă şi canalizare;
- lucrări de retehnologizare relativ modeste în raport cu necesarul;
- grad insuficient de acoperire cu linii de joasă tensiune;
- instalații de termoficare uzate fizic.

Oportunități

- posibilitatea apelării la fondurile europene pentru proiecte întreprinse în cooperare;
- prezența mai multor structuri ale administrației publice cu preocupări pe problemele de dezvoltare;
- necesitatea conectării Sălajului cu țara printr-o autostradă;
- accesul prin programe la fonduri europene, prevăzute de strategii de dezvoltare naționale şi internaționale ale infrastructurilor;
- drumurile naționale incluse în programe de modernizare,
- existența proiectelor de modernizare a rețelelor de distribuție a apei potabile şi de canalizare;
- accesarea fondurilor pentru proiecte majore de infrastructură şi fonduri europene pentru drumuri comunale sau alimentări cu apă.

Riscuri

- lipsa autostrăzii;
- starea mediocră a drumurilor europene;
- amplificarea disfuncțiilor în domeniul transportului de mărfuri şi călători;
- creşterea costurilor directe şi indirecte ale transportului;

- reducerea intensității tranzitului interregional;
- creşterea presiunii asupra fondului forestier în scopul obținerii combustibilului pentru încălzire;
- utilizarea lemnului drept combustibil are consecințe environmentale negative.

9.4. Zonificarea teritoriului

Puncte tari

- extensiunea suprafațelor împădurite sub forma unei „centuri verzi" în jurul nucleului zonei periurbene;
- existența unor terenuri agricole cu pretabilități de valorificare pentru producția de bunuri reclamate pe piața urbană (legume, fructe, lapte, carne);
- prezența unor areale protejate.

Puncte slabe

- insuficienta dezvoltare a structurilor şi mecanismelor administrației publice care să se ocupe cu dezvoltarea dinamică a zonei periurbane;
- inexistența centrelor de afaceri, burselor de mărfuri, de valori etc.;
- programe de promovare reduse ca număr;
- nu este soluționată corespunzător colaborarea interteritorială pentru infrastructuri tehnice;
- inexistența unor facilități semnificative de infrastructură pentru atragerea de investiții.

Oportunități

- creşterea prețurilor terenurilor ca suport al unei mai bune gestiuni a acestora.

Riscuri

- reducerea suprafeței terenurilor productive prin expansiunea haotică a intravilanului (ce utilizează tocmai terenurile cu declivitate şi fragmentare reduse, aflate în clase superioare de bonitare);
- creşterea presiunii antropice asupra terenurilor este unul din factorii degradării lor.

9.5. Structura activităților

9.5.1. Agricultura şi producția animalieră

Puncte tari

- terenuri agricole variate tipologic reflectate pozitiv în diversificarea formelor de folosință;
- păşuni şi fânețe extinse cu productivitate superioară;
- suprafețe mari cu livezi şi pepiniere pomicole;
- forță de muncă numeroasă în ruralul zonei.

Puncte slabe

- fărâmițarea excesivă a proprietăților;
- dotarea tehnică insuficientă, învechită;
- persistența unor practici tradiționale de exploatare a pământului;
- slaba dezvoltare a producției-marfă;
- grad de prelucrare locală redus a materiilor prime agricole (cu excepția laptelui);
- deficiențe în prelucrarea, comercializarea sau prelucrarea industrială a acestora;
- lipsa asigurării producției agricole în cazul calamităților;
- lipsa capitalului pentru mecanizarea, chimizarea şi biotehnologizarea agriculturii.

Oportunități

- cererea în creştere pentru produse ecologice;
- prețul mai scăzut al pământului facilitează apariția proprietăților mijlocii şi mari;
- posibilitatea înființării unor IMM-uri pentru prelucrarea produselor agricole pe plan local în industria alimentară şi uşoară;
- nevoia de produse cu marca zonei.

Riscuri

- menținerea în sistemul agriculturii tradiționale de slabă productivitate, destinată subzistenței;
- creşterea dependenței pieței zonale de produse agricole autohtone;
- racordarea întârziată şi dificilă la standardele impuse de UE producătorilor agricoli;
- deprofesionalizarea producătorilor agricoli;
- înmulțirea fenomenelor conjuncturale în agricultură.

9.5.2. Industria

Puncte tari

- intreprinderi rentabile;
- intreprinderi industriale de importanță națională;
- predominanța netă a IMM-urilor, mai uşor de restructurat şi adaptat cerințelor pieței;
- infuzia recentă de capital străin.

Puncte slabe

- existența unor intreprinderi cu pierderi;
- slaba dezvoltare a întreprinderilor de prelucrare a fructelor;
- restructurarea neîncheiată a unor intreprinderi,
- prezența punctuală a industriei în periurban;
- capacitatea inovativă redusă;
- echipamente energofage poluante;
- preocuparea redusă pentru promovarea produselor industriale în târguri sau expoziții de profil;
- legislație nestimulativă pentru promotorii investițiilor în industrie;
- lipsa unei strategii coerente de dezvoltare a industriei zonale.

Oportunități

- posibilitatea accesării de fonduri europene pentru retehnologizare;
- facilități fiscale şi logistice oferite investitorilor în parcurile industriale;
- cererea în creştere pentru toată gama de produse pe piața internă în condițiile destructurării industriei naționale şi a dependenței de importuri.

Riscuri

- deprofesionalizarea forței de muncă prin şomaj repetat sau reconversii repetate;
- penurie de forță de muncă înalt calificată datorită migrării spre alte domenii, regiuni sau țări;
- produse industriale cu competitivitate redusă la export.

9.5.3. Turismul

Puncte tari

- resurse turistice variate, cu preponderența celor antropice (biserici, monumente, etnografie);
- largi posibilități de afirmare a turismului cultural şi rural şi a ecoturismului;
- condiții optime pentru turismul de week-end;

- poziție favorabilă pentru turism de tranzit, dinspre şi către Crişana, Transilvania, Moldova;
- număr în creştere al agențiilor turistice.

Puncte slabe

- dezvoltarea spontană, fără o strategie coerentă, a turismului zonal;
- degradarea bazei turistice a oraşelor;
- promovarea insuficientă a ofertei turistice zonale;
- lipsa unor produse zonale cu marcă turistică atractivă;
- starea precară a căilor de acces se răsfrânge negativ asupra intensității circulației turistice.

Oportunități

- disponibilități materiale şi umane pentru afirmarea turismului ca alternativă economică la industria şi agricultura aflate în restructurare prelungită;
- existența unor resurse de finanțare locală sau de la Ministerul Dezvoltării Regionale şi Turismului sau din fonduri europene pentru dezvoltarea infrastructurilor turistice.

Riscuri

- afectarea patrimoniului turistic prin urbanizare necontrolată şi poluare difuză;
- pierderea atractivității unor obiective antropice prin degradare;
- orientarea cererii turistice spre alte destinații;
- perpetuarea ineficienței economice şi sociale a turismului zonal.

9.6. Sinteză

Puncte tari, avantaje, atuuri

- centralitatea regiunii în spațiul economico-geografic al regiunii de Nord-Vest;
- relief de dealuri, în general favorabil desfăşurării activităților antropice;
- clima temperat-continentală, cu influențe oceanice, fără riscuri majore;
- existența resurselor de apă termală care pot susține dezvoltarea turismului curativ;
- pădurile cu o compoziție variată de specii de foioase;
- potențial turistic ridicat (ape termale, biserici de lemn, ociective istorice, resurse etnografice);
- condiții optime pentru dezvoltarea agriculturii, în special a zootehniei, pomiculturii, viticulturii;
- multiculturalism, derivat din conviețuirea dintre români, maghiari, slovaci;
- accesibilitate în creştere pe coridoarele de transport european: autostrada Borş-Braşov care va traversa teritoriul administrativ al oraşului Zalău şi al comunelor Meseşenii de Jos, Crasna, Nuşfalău, Ip, Marca şi şoseaua europeană E81 Cluj Napoca-Zalău-Sărmăşag-Satu Mare-Vama Petea;
- orientarea fluxurilor în funcție de rețeaua hidrografică (pe Barcău, Crasna, Zalău, Sălaj);
- privatizarea cu succes a fostelor intreprinderi socialiste, prin infuzie de capital străin având o largă piață de desfacere în Europa;
- prețul scăzut al forței de muncă;
- forța de muncă plecată în străinătate - posibilă sursă de dezvoltare şi privatizare (IMM-uri, servicii, piața imobiliară);
- tradiție în creşterea animalelor, pomicultură şi viticultură;
- menținerea tehnologiilor tradiționale favorizează dezvoltarea agriculturii ecologice şi a agroturismului;

- unități economice mari, cu marcă şi tradiție în industria metalurgică şi a cauciucului;
- existența unor filiale ale unor universități mari din România (Universitatea „Babeş Bolyai" Cluj Napoca, Universitatea Tehnică din Cluj Napoca, Universitatea „Vasile Goldiş" din Arad);
- conturarea optimă a regiunii ca sistem geografic funcțional.

Puncte slabe

- poziția într-o oarecare „umbră de circulație";
- insuficiența resurselor de apă utilizată în scopul potabilizării;
- activitate turistică slab dezvoltată;
- resurse naturale insuficiente;
- tendința de îmbătrânire demografică;
- decalaje economice între comune;
- împărțirea terenurilor agricole în loturi mici;
- aproape jumătate din terenurile agricole sunt nelucrate;
- lipsa tehnologiilor moderne;
- lipsa unor produse de marcă prin care să se identifice Țara Silvaniei (exemplu: Țuica din Zalău);
- infrastructura rutieră doar în parte modernizată;
- infrastructura feroviară învechită, neelectrificată, cu o singură linie;
- drumuri comunale neasfaltate;
- căile de acces spre obiectivele turistice din zona montană sunt slab dezvoltate;
- probleme de alimentare cu apă a municipiului Zalău;
- lipsa rețelei de alimentare cu apă şi canalizare în mediu rural;
- existența a două zone defavorizate: Sărmăşag-Chieşd-Bobota şi Ip-Cosniciu-Zăuan;
- calitatea necoespunzătoare a apei din lacul de acumulare de la Vârşolț;
- lipsa resurselor financiare locale (în special în mediul rural) care să susțină dezvoltarea infrastructurii edilitare;
- infrastructura medicală slab dezvoltată în special în mediul rural şi lipsa pesonalului medical specializat;
- productivitatea scăzută datorită modului de utilizare a terenurilor;
- structura mono-economică a spațiului rural;
- lipsa unor centre de informare turistică care să promoveze obiectivele turistice;
- servicii turistice precare;
- reducerea numărului populației active de la 44,7% în 1992 la 40,8% în 2002.

Oportunități

- valorificarea autostrăzii Transilvania şi construirea unei infrastructuri adiecente;
- valorificarea fondurilor europene
- integrarea României în spațiul Schengen;
- dezvoltarea învățământului universitar (pentru creşterea ponderii mâinii de lucru calificate);
- dezvoltarea turismului (în special a celui balnear) şi afirmarea unor noi tipuri (exemplu: viticol);
- crelterea cererii de servicii în domeniul transporturilor ca urmare a tedzoltării turismului);
- dezvoltarea mediului de afaceri prin înființarea Centrului de Instruire Practică pe Meserii şi Mediul de Afaceri (scopul principal fiind corelarea între forța de muncă şi cerințele pieței);
- atragerea investițiilor străine;

- crearea de noi locuri de muncă prin construirea şi întreținerea autostrăzii (servicii de tranzit);
- valorificarea produselor tradiționale (exemplu: ceapa de Pericei);
- dezvoltarea sectorului zootehnic, a pomiculturii şi viticulturii;
- dezvoltarea parcurilor industriale (Zalău, Jibou, Şimleu Silvaniei):

Amenințări

- întârzieri în construcția autostrării Transilvania;
- capacitatea redusă de gestionare şi co-finanțare a fondurilor europene;
- creşterea migrației externe;
- îmbătrânirea populației şi depopularea satelor;
- dispariția tradițiilor, obiceiurilor şi meşteşugurilor tradiționale;
- sporul natural negativ;
- accentuarea decalajelor economice între comune şi sate;
- ocolirea sau tranzitarea regiunii;
- defrişările masive;
- interesul scăzut al investitorilor în zonele rurale.

10. MUNICIPIUL ZALĂU ŞI ZONA ÎNCONJURĂTOARE ÎN CONTEXTUL NIŞELOR REGIONALE

10.1. Poli de creştere în profil teritorial

În profil teritorial, regiunea (Fig. 135), este structurată în jurul a trei centre de polarizare: municipiile Cluj-Napoca, Oradea şi Baia-Mare. Fiecare dintre aceşti poli are un potențial semnificativ de influență nu doar regională, ci şi extra-regională. Analiza detaliată elaborată în Planul de Amenajare a Teritoriului Regiunii Nord-Vest distinge existența a 10 categorii de centre de influență, din care nouă cu caracter urban şi unul cu caracter rural.

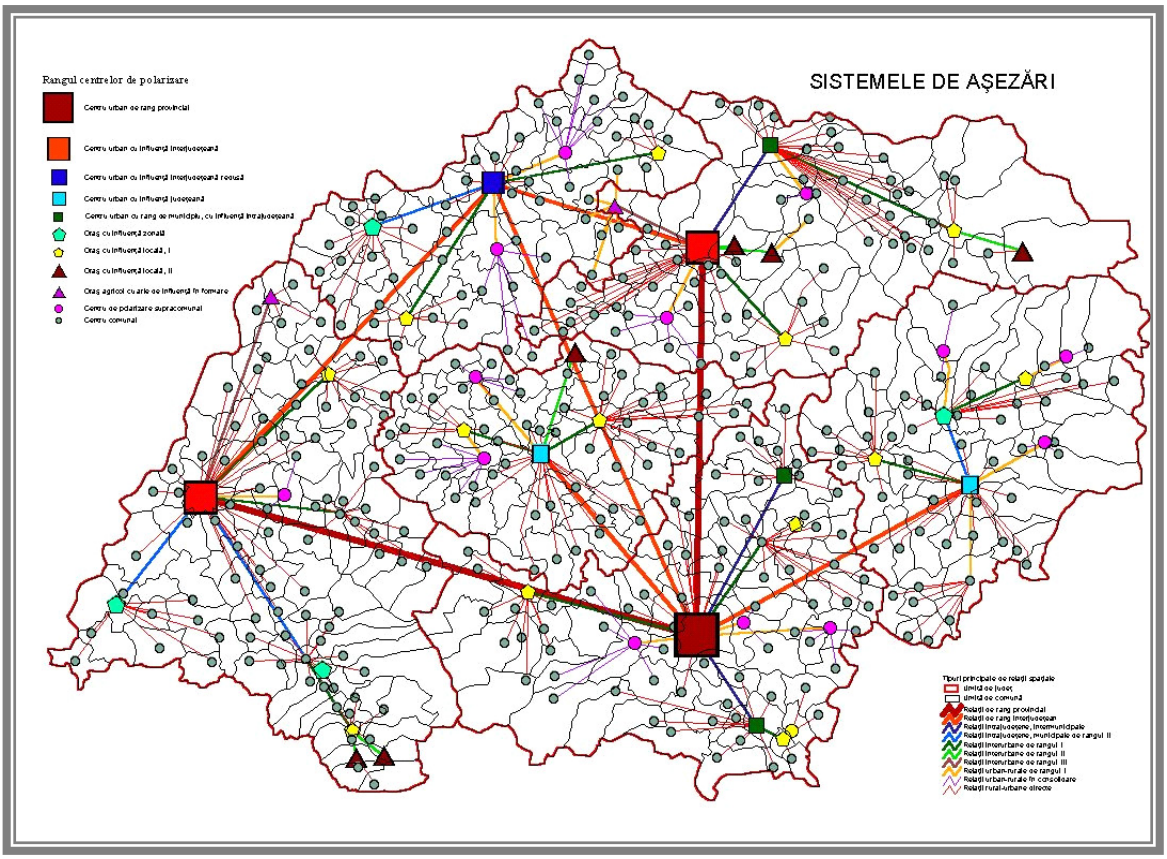

Fig.135. Sursa: Planul de Amenajare a Teritoriului Regiunii Nord-Vest, 2004

1. Cluj-Napoca se situează pe locul II în ierarhia națională ca potențial de polarizare, după capitală, influența acestuia manifestându-se asupra întregului spațiu al Transilvaniei. În cadrul regiunii ocupă locul I în ierarhia urbană.
2. Pe locul II se situează Oradea şi Baia Mare, centre urbane ce preiau şi funcții interjudețene.
3. Oraşul Satu Mare se situează pe locul IV în ierarhie, fiind un centru urban cu influență interjudețeană redusă (vestul jud. Maramureş şi nordul jud. Bihor).
4. Centre urbane cu influență județeană: aici se includ capitalele de județ Zalău şi Bistrița.
5. Municipii cu influență interjudețeană; cuprind municipiul Turda, cu influență asupra bazinului inferior al Arieşului, Dej, cu influență asupra sectorului de confluență a Someşului Mic cu Someşul Mare şi Sighetul Marmației, care polarizează întreaga Depresiune a Maramureşului.

6. Oraşe cu influenţă zonală - acestea deservesc cu funcţii urbane un număr de 8 şi 16 comune (Beiuş, Salonta, Carei, Năsăud).
7. Oraşe cu influenţă locală I. Acestea sunt mai numeroase, având, în general, sub 10.000 de locuitori. Sunt relativ corespunzător echipate cu dotări urbane vitale (spitale, licee, etc.) (Aleşd, Beclean, Câmpia Turzii, Gherla, Huedin, Jibou, Marghita, Negreşti Oaş, Sângeorz Băi, Şimleul Silvaniei, Ştei, Tăşnad, Tg. Lapuş, Vişeul de Sus).
8. Oraşe cu influenţă locală II. Cuprind un număr redus de aşezări urbane cu declin economic vizibil şi cu un potenţial de polarizare foarte slab ori absent (Nucet, Vaşcău, Borşa, Cehu Silvaniei, Cavnic, Băiuţ).
9. Oraşe agricole cu arii de influenţă în consolidare. Sunt reprezentate de Valea lui Mihai şi Seini. Valea lui Mihai, la limita nordică a judeţului Bihor, valorifică şi poziţia de punct transfrontalier şi nod feroviar, iar Seini la limita vestică a judeţului Maramureş acoperă cu servicii urbane un spaţiu de dispută interjudeţeană.
10. Centrele de influenţă supracomunală dispun de unele dotări similare urbanului şi au un bun potenţial de comunicaţie.

Dacă considerăm potenţialul de antrenare al dezvoltării economice şi sociale direct proporţional cu influenţa (care surprinde potenţialul de polarizare) atunci putem constata următoarele:

- considerând că în regiune sunt 398 de comune şi 42 de oraşe, potenţialul mediu de antrenare necesar trebuie să fie de 9,5 comune/oraş ceea ce corespunde unei reţele de centre de influenţă cu rang 6 sau mai mic decât 6;
- calculând potenţialul mediu de antrenare al oraşelor existente (centre de influenţă de rang 1-9) constatăm că acesta este de 5,21 (suma rangurilor celor 42 de oraşe fiind 219) faţă de 6,0, minimul necesar (corespunzător unei sume a rangurilor de 210). Cu cât este mai mic acest indicator cu atât potenţialul de antrenare mediu este mai mare.

Această analiză demonstrează încă o dată faptul, constatat empiric şi susţinut de specialiştii în amenajarea teritoriului, că reţeaua urbană existentă nu este capabilă să furnizeze serviciile necesare şi să antreneze dezvoltare pe întreg teritoriul regiunii. Faptul acesta este întărit de apariţia şi dezvoltarea centrelor de influenţă supracomunală, de rang 10 în analiza noastră.

Dacă repetăm aceeaşi analiză pe judeţe, putem constata că un singur judeţ, judeţul Cluj, dispune de o reţea urbană cu potenţial de antrenare al dezvoltării corespunzător (5,3). Alături de acesta se situează judeţul Satu Mare (cu 5,7), în timp ce în celelalte judeţe potenţialul de antrenare este necorespunzător (Bistriţa 6,0; Sălaj 6,5; Bihor 6,66; Maramureş 6,7). Dacă însă luăm în considerare distribuţia teritorială a acestui potenţial de antrenare, constatăm că există probleme în toată regiunea (afectând inclusiv teritorii din judeţele Cluj şi Satu Mare). Astfel, perimetrele cu teritorii cu potenţial de antrenare necorespunzător, mult peste 6,0 sunt:

- între Turda - Cluj-Napoca - Dej - Bistriţa;
- între Sighetul Marmaţiei - Baia Mare - Dej - Cluj-Napoca - Zalău - Satu Mare;
- între Turda - Cluj-Napoca - Zalău - Satu Mare - Carei - Oradea - Beiuş.

Încă o dată acest lucru este confirmat de faptul că prima zonă amintită mai sus „gravitează" practic pe lângă centre de influenţă din regiunea vecină, Transilvania-Centru (din judeţul Mureş).

Dacă discutăm însă de capacitatea de antrenare a dezvoltării (şi nu de potenţial) constatăm că situaţia este şi mai îngrijorătoare datorită următoarelor:

- lipsa de preocupare în domeniul planificării la nivelul acestor centre de influenţă pentru dezvoltarea de servicii care să ţină cont de nevoile de dezvoltare ale zonelor deservite;

- starea precară a dotărilor infrastructurale la nivelul tuturor oraşelor, mai ales la nivelul oraşelor mici care greveză asupra dezvoltării proprii şi, ulterior asupra dezvoltării de servicii în favoarea zonelor deservite;
- nivelul scăzut al schimburilor/relațiilor economice între mediul urban şi cel rural.

Dacă discutăm despre o potențială țintă de a aduce capacitatea de antrenare la un nivel corespunzator unui potențial de antrenare de minim 6 (respectiv o sumă a rangurilor de 210) şi având în vedere considerentul că este puțin probabilă şi ne-fezabilă creşterea, prin investiții pe termen scurt, a rangului oraşelor care în prezent au un rang între 1 şi 4, precum şi având în vedere opțiunea strategică regională de dezvoltare policentrică, rezultă:

- necesitatea consolidării potențialului de antrenare al oraşelor de rang 1-4, respectiv: Cluj-Napoca, Oradea, Baia Mare, Satu Mare, Zalău, Bistrița (6 oraşe);
- necesitatea creşterii potențialului de antrenare al oraşelor mici şi mijlocii din regiune (oraşe de rang 7-9): Aleşd, Beclean, Câmpia Turzii, Gherla, Huedin, Jibou, Marghita, Negreşti Oaş, Sângeorz Băi, Şimleul Silvaniei, Ştei, Tăşnad, Tg. Lăpuş, Vişeul de Sus, Nucet, Vaşcău, Borşa, Cehul Silvaniei, Cavnic, Băiuț, Valea lui Mihai şi Seini (22 de oraşe). Dintre acestea, având în vedere cele spuse mai sus, şi ne-afectarea posibilităților de creştere prin concurența cu oraşe apropiate de rang superior, precum şi opțiunea strategică regională de specializare funcțională (vezi sectoare prioritare regionale), de importanță strategică regională rămân oraşele: Aleşd, Beclean, Huedin, Jibou, Marghita, Negreşti Oaş, Sângeorz Băi, Şimleul Silvaniei, Ştei, Tăşnad, Târgu Lăpuş, Vişeul de Sus, Borşa, Cehul Silvaniei, Cavnic, Valea lui Mihai (16 oraşe).
- necesitatea consolidării şi/sau creşterii potențialului de antrenare al oraşelor de rang 4-5 cărora trebuie să li se acorde o atenție specială, întru-cât acestea determină echilibre teritoriale interne sau relații teritoriale cu regiunile vecine, respectiv oraşele: Turda, Dej, Sighetul Marmației, Beiuş, Salonta, Carei, Năsăud (7 oraşe). Dezvoltarea lor trebuie să țină cont, în mod special, de specializarea funcțională, sectorială a teritoriilor din aria de influență (toate acționând în zone inter-județene, inter-regionale sau chiar transfrontaliere).

Un număr de 9 oraşe din ultimile două grupuri (în total 23 de oraşe) trebuie ca, la sfârşitul perioadei de programare, să fie clasificate pe rang superior celui actual.

10.2. Piața turismului regional

Pe piața europeană, turismul cunoaşte o dezvoltare explozivă, numărul de turişti crescând exponențial în ultimii 20 de ani. Țintele sunt destinații clare, în special spre Sudul Europei - Franța, Italia, Spania, Grecia. Tipurile de turism oferite sunt date de turismul cultural, istoric şi de relaxare. Turismul aduce o pondere importantă în PIB-ul acestor țări. Şi în România a avut loc o creştere a numărului de turişti străini. Trebuie menționat însă că numărul de plecări ale vizitatorilor români în străinătate este mai mare decât cel al sosirilor vizitatorilor străini în România, ceea ce duce la o balanță turistică negativă.

Pentru România, în 2005, cea mai mare pondere a turiştilor străini a fost dată de turiştii din Europa - 82%, America - 8% şi Asia - 8%. Structura turiştilor străini cazați, pe țări din UE este: Italia - 17%, Germania - 16%, Franța - 10%, Ungaria - 8% şi Marea Britanie - 7%. Important de precizat că accesul acestora se realizează în special pe cale rutieră şi într-o măsură mai mică pe cale aeriană.

Potrivit datelor furnizate de INS în județele regiunii au fost înregistrate următoarele sosiri pentru turiştii străini/români:

Sosiri ale turiştilor în structurile de primire turistică cu funcţiuni de cazare turistică, în anul 2005

Judeţ	Total	Români	Străini
Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord)	733384	572098	161286
Bihor	216019	180908	35111
Bistriţa-Năsăud	65762	53004	12758
Cluj	280919	205654	75265
Maramureş	91348	69414	21934
Satu-Mare	64331	50855	13476
Sălaj	15005	12263	2742

Sursa: Frecventarea structurilor de primire turistică cu funcţiuni de cazare în anul 2005, INS

Raportul este de aproximativ un turist străin la trei turişti români, judeţele Cluj şi Maramureş având un raport superior mediei regionale.

Destinaţiile de bază ale turiştilor străini au fost judeţele Cluj, Bihor şi Maramureş, datorită atractivităţii turistice mai ridicate din aceste trei judeţe. Se remarcă numărul redus de turişti străini din judeţul Sălaj, doar 2742 de turişti având ca destinaţie acest judeţ. Numărul de turişti în Regiune a crescut între anii 2000-2005, ajungând la 733.384 turişti. Cei mai mulţi turişti au fost înregistraţi în judeţul Cluj 280.919 turişti şi Bihor 216.019 turişti (împreună cele 2 judeţe au peste jumătate (68%) din numărul total de turişti din regiune). Judeţele Sălaj şi Satu Mare au atras un număr redus de turişti – 15.005, respectiv 64.331 la nivelul anului 2005. Analizând indicele de utilizare netă a capacităţilor în funcţiune se poate observa că între 2000 şi 2003 acesta a avut o dinamică ascendentă la nivelul regiunii spre deosebire de nivelul naţional, dar a început sa se reducă din nou în ultimii doi ani. Aceeaşi evoluţie se poate observa şi la nivel de judeţ, excepţie facând judeţul Satu Mare. În anul 2005, numărul de sosiri a fost de 733.384 persoane. Ponderea cea mai mare a sosirilor este în judeţul Cluj, cu 38% din total sosiri, urmat de Bihor cu o pondere de 29%, pe ultimul loc aflându-se Sălajul cu o pondere de doar 2% din total sosiri în regiune. Este interesant de analizat sosirile rezidenţilor în structurile de primire turistică pe luni calendaristice în anul 2005.

Sosiri ale rezidenţilor în structurile de primire turistică cu funcţiuni de cazare turistică, pe judeţe în 2005

	2005											
	Ian	Feb	Mar	Apr	Mai	Iun	Iul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
Bihor	11694	10816	15758	12600	14944	16309	21553	24724	14220	14124	13198	10968
Bistriţa-Năsăud	2828	3056	4161	4454	4831	4907	5781	5540	4629	4725	4599	3493
Cluj	12193	13511	14970	16064	19175	19627	18612	17478	18966	19493	20634	14931
Maramureş	3989	3676	5421	4985	7094	6027	6412	7617	6252	6904	6056	4981
Sălaj	3087	2672	3130	3647	4210	5151	6829	6237	4780	4001	3458	3653
Satu-Mare	915	1034	982	696	1014	1151	1247	1656	1000	906	962	700

Sursa: Frecventarea structurilor de primire turistică cu funcţiuni de cazare în anul 2005, INS

Cele mai multe sosiri în fiecare lună a anului sunt în judeţul Cluj, cu excepţia lunilor de vară când pe primul loc se situează judeţul Bihor, probabil ca urmare a afluxului în staţiunile balneare şi de tranzit. De asemenea, trebuie menţionat că un număr mai mare de turişti se înregistrează în lunile de vară, punctul maxim atingându-se în iulie şi august, dar şi

în luna octombrie se înregistrează un număr mai mare de turişti decât în celelalte luni ale anului, mai ales în judeţele Cluj şi Maramureş.

În ce privesc structurile de primire turistică, se observă că ponderea cea mai mare o au judeţele Cluj şi Maramureş (care împreună totalizează 70% din totalul structurilor de cazare din Regiune). La polul opus se regăsesc judeţele Sălaj şi Bistriţa-Năsăud care au doar 7,4% din totalul capacităţilor de cazare regionale. În trimestrul IV al anului 2005 cele mai multe agenţii de turism au funcţionat în judeţul Cluj - 38 de agenţii. În celalalte judeţe au funcţionat un număr redus de agenţii turistice Maramureş - 20 agenţii, urmat de Bihor cu 16 agenţii care oferă servicii. Este de remarcat şi numărul în creştere al personalului ocupat în agenţii turistice, din nou cel mai mare număr în trimestrul IV al anului 2005 fiind în judeţul Cluj - 193 persoane, din care 21 ghizi autorizaţi pe când în Sălaj existau doar 11 persoane.

Numărul de personal ocupat al agenţiilor de turism care au funcţionat în trimestrul IV 2005

Judeţul	Numărul de personal ocupat	din care, ghizi autorizaţi
Bihor	76	8
Bistriţa-Năsăud	54	5
Cluj	193	21
Maramureş	68	7
Satu Mare	53	5
Sălaj	11	1

Sursa: Frecventarea structurilor de primire turistică cu funcţiuni de cazare în anul 2005, INS

Datorită potenţialului natural şi antropic valoros şi al bazei materiale existente diversificate se pot dezvolta anumite tipuri şi forme de turism în regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord): turism balneaoclimateric (ape minerale, termale, termo-minerale), turism montan (păduri, potenţial cinegetic), turism cultural şi turism rural (obiceiuri şi tradiţii specifice anumitor zone).

10.3. Atracţii turistice. Staţiunile şi zonele urbane

Cele mai semnificative tipuri de turism sunt: turismul balnear şi de tratament, turismul montan, turismul cultural şi agroturismul.

În profil teritorial se remarcă staţiunile balneoturistice (localizate în 3 zone importante): Câmpia de Vest, Depresiunea Transilvană, Depresiunea Maramureşului, unele cunoscute, altele cu potenţial: Băile Felix, 1 Mai, Sângeorz, Ocna Şugatag, Băiţa sau Cojocna. O componentă importantă sunt staţiunile de iarnă: Stâna de Vale şi Băişoara în M-ţii Apuseni şi cele din Nordul Carpaţilor Orientali (Borşa, Piatra Fântânele). Regiunea are o tradiţie în turismul balnear, acesta având cea mai mare pondere între toate tipurile de turism practicate în Regiune. Staţiunile balneare cele mai importante din regiune sunt Băile-Felix, Sângeorz-Băi, Ocna-Şugatag, Cojocna. Există, de asemenea, dorinţa de a dezvolta staţiuni de interes regional cu un important potenţial balnear şi termal care prin investiţii în infrastructură pot să ajungă zone turistice de interes naţional: Tăşnad, Marghita, Beiuş (Bihor), Firiza (Bistriţa-Năsăud).

În localităţile urbane mari este localizată o infrastructură alcatuită din unităţi hoteliere numeroase de diferite dimensiuni. Dar semnificativă este dezvoltarea turismului rural, în pensiuni mici care folosesc oportunităţile date de gradul ridicat de atracţie datorită mediului în care sunt localizate. În mare parte lipsesc produsele turistice integrate. Cluj-Napoca se situează pe locul II în ierarhia naţională ca potenţial de polarizare, după capitală, influenţa acestui centru manifestându-se asupra întregului spaţiu al Transilvaniei. Există un număr de

oraşe mari şi medii - Baia Mare, Bistrița, Zalău, Oradea - zone urbane cu tradiție care au centre istorice, piețe, clădiri rezidențiale, biserici, ce pot fi reabilitate şi incluse în circuite turistice. Un număr important de oraşe mici au, de asemenea, un patrimoniu istoric şi arhitectonic care poate fi inclus în circuite turistice. Acest lucru ar atrage un număr ridicat de turişti străini.

- ***Atracții culturale şi tradiționale***

„Transilvania de Nord" deține unul din cele mai importante patrimonii culturale, atât mobil cât şi imobil, semnificative concentrări de vestigii arheologice de la castre romane, cetăți medievale, până la importante situri arheologice industriale, ansambluri arhitecturale şi tradiții meşteşugăreşti populare cu o distribuție aproximativ egală pe întreg spațiul regiunii. Cluj-Napoca este cel mai important centru cultural din Transilvania (Teatrul Național Român şi Opera Română, Teatrul şi Opera Maghiară, Filarmonica) şi de învățământ (9 instituții de învățământ superior - 6 de stat şi 3 particulare - cu 30 de facultăți a căror cursuri sunt frecventate de peste 50.000 de studenți asistați de peste 3.000 cadre didactice).Regiunea este placa culturală a României. Există o serie de atracții culturale: *muzee* reprezentative care au nevoie de investiții: Muzeul Transilvaniei din Cluj; *zone arheologice* - conservări şi modernizări ale siturilor romane din Cluj şi Zalău (Porollisum) care pot să atragă un număr important de turişti; *rezervații naturale* - arii protejate (Natura 2000); *biblioteci* - acestea au nevoie de investiții în infrastructură (construcții), dar mai ales de infrastructură informatică şi de sisteme de gestiune a informației. Cele mai mari biblioteci sunt la Cluj-Napoca şi Oradea. Un aspect important este constituit de păstrarea şi valorificarea artei populare şi tradiții locale. De asemenea, pentru mediul rural există *monumente specifice*, cum ar fi biserici de lemn din Maramureş şi Sălaj. Alt factor de atractivitate este dat de *evenimente cultural artistice*, desfăşurate în regiune, dintre care Festivalul Internațional de Film „Transilvania" poate deveni un brand regional. Alte evenimente cultural-artistice sunt: «Festivalul Culturii şi Tradițiilor Populare „Serbările Transilvane"; Festivalul Internațional de Teatru „Man-in-Fest"; Festivalul Castanelor».

- ***Produse turistice. Tipuri de turism***

Dezvoltarea turismului in Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord) este axată pe trei tipuri principale de turism:

- *turismul termal şi balnear* - bazat pe ape termale şi existența minelor de sare dezafectate. Regiunea dispune de un potențial natural bogat în domeniul apelor termale - în special în localitățile Oradea - Felix, 1 Mai, Tinca, Tăşnad, Marghita, Şimleul Silvaniei şi Beltiug. Apele din aceste locații pot fi folosite în scopuri curative şi de agrement. Minele de sare închise şi lacurile sărate de la Ocna Dej, Turda, Ocna Şugatag şi Cojocna prezintă un potențial excelent de atragere a turiştilor din Regiune şi din regiunile învecinate.
- *turism montan* - în special pentru sporturile de iarnă şi cele extreme. Munții Maramureşului, Rodnei şi Țibleşului în zona de nord-est şi Munții Apuseni în sud-vestul Regiunii prezintă oportunități excelente pentru dezvoltarea acestui tip de turism. La acestea se adauga potentialul cinegetic.
- *turism cultural* - inclusiv turism rural, turism bazat pe evenimente şi turismul urban, în centre istorice. Tradițiile populare bogate şi diversificate, dezvoltarea artelor moderne şi existența vechilor capodopere arhitecturale sunt toate potențiale atracții turistice.

Conform unui studiu efectuat de *Centrul de studii şi cercetări în domeniul culturii,* Regiunea Nord-Vest este prima din țară în termeni de obiective de patrimoniu, număr de biblioteci, teatre, monumente Unesco (în anul 2004). În topul primelor 20 de destinații culturale din România se găseşte şi Bonțida. Fiecare dintre aceste forme de turism are însă nevoie de investiții specifice, menite să asigure oferirea unor servicii de calitate turiştilor.

Pentru domeniul turismului autoritatea de reglementare este Autoritatea Națională pentru Turism, care are ca şi atribuții autorizarea şi controlul, dezvoltare şi promovare turistică. La nivel regional nu există o structură care să aibă atribuții regionale delimitate în domeniul turistic.

- ***Produse de tip stațiuni turistice***

În regiune există un număr de 8 stațiuni turistice (Conform Ordinului MTCT). Astfel, pentru turismul balnear există stațiuni ca Băile Felix (una dintre cele mai atractive din țară), 1 Mai, Sângeorz-Băi. Pentru turismul montan există Băişoara şi Stâna de Vale. Problemele existente sunt în special cele legate de infrastructura de acces ca şi de facilitățile de divertisment. Potențialul zonei Băişoara este fantastic, mai ales pentru practicarea sporturilor de iarnă. Situată la o altitudine cuprinsă între 1.200 şi 1.400 de metri, Băişoara este cea mai importantă stațiune din nord-estul Apusenilor. Totuşi, lipseşte o evaluare a ofertei turistice pe baza factorilor de atractvitate turistică. Județul Cluj nu are încă o stațiune turistică internațională, cele existente (Băişoara, Băile Băița) având un număr limitat de structuri de cazare - hoteluri. Lipsesc produsele turistice care să se poată vinde în pachete integrate; se pot dezvolta circuite turistice pe diferite tematici; nu se susțin brandurile relevante, care se pot tranforma în turism bazat pe patrimoniu cultural.

- ***Infrastructura turistică - structurile de cazare***

În Regiunea Nord-Vest existau în anul 2003 un număr de 368 structuri de primire turistică, acest număr situându-o pe un loc 3 între cele 8 regiuni de dezvoltare, după regiunea Centru, care are cea mai mare pondere în total (mai ales datorită județului Braşov în care sunt localizate 432 de astfel de structuri); există un număr de 20568 locuri, aproximativ 9,92% din total Romania; peste 50% sunt concentrate în județele Bihor (al 5 județ din România dupa capacitatea de cazare) şi Cluj.

Structuri de primire turistică Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord), România

	Total	***Hoteluri şi moteluri***	***Hanuri turistice***	***Cabane***	***Camping***	***Vile şi bungalouri***	***Tabere***	***Pen-s iuni***	***Pensiuni agroturistice***
România	3569	1029	16	138	134	941	157	594	515
Nord-Vest	368	110	2	22	15	78	20	38	81
Bihor	71	27	1	5	7	21	5	3	2
Bistrița-Năsăud	22	13	-	1	-	-	4	4	-
Cluj	111	31	1	5	5	30	1	19	17
Maramureş	103	27	-	6	1	4	3	7	55
Satu Mare	42	6	-	5	1	22	5	2	1
Sălaj	19	6	-	-	1	1	2	3	6

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004, INS

Județele cu potențial turistic ridicat sunt Cluj, Maramureş şi Bihor, care concentrează 2/3 din numărul de structuri turistice. Dacă pe segmentul de hoteluri (95 de unități din cele 31 totale) cel mai bine sunt acoperite județele Cluj şi Bihor, se remarcă lipsa unor infrastructuride structuri low-cost. Astfel nu sunt raportate la nivel de an 2004 hoteluri pentru tineret, existând de asemenea doar 5 hosteluri în cele 6 județe - dintre care 3 în Cluj. Una dintre problemele majore este lipsa unităților de cazare de 5 stele în Regiune.

Potrivit datelor furnizate de ANT, privitor la numărul camerelor şi al locurilor de cazare, în cele 6 reşedinte de județ, Cluj-Napoca conduce detaşat cu un număr de 1.621 locuri de cazare. Numărul de locuri pentru cele 6 reşedinte era: Cluj-Napoca - 3.209 locuri,

Bistrița - 672 locuri, Oradea (fără Băile Felix şi 1 Mai) - 859, Baia-Mare - 1218, Satu-Mare - 659, Zalău - 180 (Sursa: ANT).

Pe segmentul de turism rural şi agroturism, acoperit în special din pensiuni rurale şi pensiuni agroturistice există 78 de astfel de structuri - 28 de pensiuni rurale şi 50 de pensiuni agroturistice, număr încă insuficient pentru o masă critică de turişti. Dezechilibrul se manifestă şi aici, mai ales între județele „montane", care concentrează o mare parte a acestora. Astfel, doar Clujul singur are peste jumătate din numărul total al acestor structuri - 48, fiind urmat de Maramureş cu 19. Deşi județe rurale, în Bihor sunt doar 2 astfel de structuri, pe când în Bistrița-Năsăud este raportată doar una (2004). De aici rezultă lipsa cronică de infrastrucuri turistice în mediul rural. Infrastructurile de cazare pe segmentul de cazări de agrement sunt subdimensionate. Nu există nici un sat de vacanță în regiune, un singur camping şi nici o căsuță turistică.

Capacitatea de cazare existentă în Regiune a scăzut constant între 1998 şi 2003, de la 27231 locuri la 24.321 locuri în 2003. Totuşi, în ceea ce priveşte evoluția capacității de cazare turistică în funcțiune a crescut în anul 2004 față de 2003, crescând la 108,9% (date preliminare). Cele mai mari creşteri s-au înregistrat în Satu-Mare (137,2%), Cluj (119,2%), dar şi în Bistrița-Năsăud (113%). Se observă numărul mare de turişti străini care vizitează regiunea (133% în 2004 față de 2003 - sursa datelor: INS), totuşi pe un fond de scădere a numărului de înnoptări (89% în 2004 față de 2003). Conform datelor furnizate de Institutul Național de Statistică, durata medie a şederii în structurile de primire a fost de 3,3 zile, cetățenii români având în general un sejur mai lung decât cei străini (3,5 zile). De remarcat că stațiunile balneare au o durată a şederii peste medie, ajungând la 8,1 zile/turist.

Capacitatea de cazare şi turişti cazați

	1998		2000		2002		2003	
	Capac. de cazare existentă -locuri-	Turişti cazați -mii-	Capac. de cazare existentă -locuri-	Turişti cazați -mii-	Capac. de cazare existentă -locuri-	Turişti cazați -mii-	Capac. de cazare existentă -locuri-	Turişti cazați -mii-
România	287268	5552,1	280005	4920,1	272596	4847,5	273614	5057,0
Nord-Vest	27231	605,9	25547	559,6	24561	629,5	24321	636,9
Bihor	11114	213,3	10472	218,2	10422	232,3	10475	194,0
Bistrița Năsăud	3041	71,4	2883	57,8	2767	69,6	2752	71,3
Cluj	6080	168,0	5792	146,6	5325	168,0	4606	214,3
Maramureş	3753	89,5	3398	74,4	3117	89,4	3293	86,2
Satu Mare	2006	37,5	2028	42,3	1902	48,3	2175	50,6
Sălaj	1237	26,2	974	20,3	1028	21,9	1019	20,5

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004, INS

Pentru structurile de primire turistică în funcțiune, ponderea cea mai mare o au hotelurile şi motelurile, pensiunile agroturistice şi vilele, bungalourile. Ponderea Regiunii Nord-Vest în structurile de primire turistică naționale este mai ridicată pentru cabane, hanuri turistice şi tabere. Dacă se analizează repartizarea structurilor turistice pe județele componente se observă că cele mai multe se regăsesc în județele Cluj şi Maramureş, iar cele mai puține în județul Sălaj.

- ***Turismul de nişă***

O oportunitate reală în regiune este dezvoltarea turismul de nişă. Între tipurile de turism de nişă care se pot dezvolta la nivelul Regiunii:

- turismul sportiv - de pescuit, de vânătoare;

- turismul cultural (monumente, biserici etc.);
- turismul pentru tineri;
- turismul extrem (cicloturism);
- agroturismul;
- turismul în arii protejate.

În acest moment lipsesc însă date referitoare la distribuția regională a cererii turistice pentru oferta prezentă. Agroturismul este văzut ca o soluție atât pentru agricultură (care după 2007 va absorbi mult mai puțină forță de muncă) dar şi pentru turism, unde se previzionează o creştere constantă, dar în paşi mici şi foarte mici. Tot pentru turismul de nişă s-a identificat turismul în Parcuri naturale (Strategia de turism din arii naturale - ANT-INCDT) putându-se desfăşura forme de turism ca turismul de recreere, drumeția montană, turism ecvestru. Turismul de nişă poate prelungi şi sezonul turistic.

Regiunea Nord-vest prezintă pentru turismul cultural un avantaj competitiv față de celelalte regiuni. Astfel, indicele de turism cultural care măsoară infrastructura şi turismul de turism cultural pe regiuni este de 14.32 în NV, fiind al doilea ca intensitate dupa regiunea Bucureşti-Ilfov. Folosirea - prin turism - a obiectivelor culturale este de asemenea bine cotată în NV - tot a 2 regiune din cele 8 ale României, însă la o valoare de 10 ori mai mică decât în Regiunea Bucureşti-Ilfov.

- ***Accesibilitate***

Accesibilitatea se realizează în principal pe cale rutieră şi feroviară. Una dintre problemele regionale este dată de infrastructura de acces la zonele turistice, încă slab dezvoltată relativ la nevoile regiunii. Arealele montane au o capilaritate redusă în ceea ce priveşte infrastructura de acces. Există zone turistice cu o structură de acces redusă, cum ar fi în M-ții Apuseni (zona Vlădeasa, Băişoara, Muntele Mare) sau M-ții Maramureşului. Oportunitatea este dată în special de construirea Autostrăzii Transilvania care va asigura capilaritatea în interiorul şi exteriorul regiunii. Există un număr de 4 aeroporturi, dintre care cel din Cluj-Napoca are zboruri internaționale. O mare parte din rute sunt pe destinații externe. Aeroportul internațional Cluj-Napoca - Someşeni asigură legături aeriene prin curse regulate cu Bucureşti şi Timişoara, Budapesta, Viena, Munchen, Frankfurt, Bolonia, Treviso, Bergamo, Florența, Verona.

Ca proiecte turistice există intenția de a transforma liniile feroviare înguste-Mocănița de pe Valea Arieşului şi de pe valea Vaserului în atracție turistică. De remarcat ca în Regiune se înregistrează un trafic în creştere pe cale aeriană; există de asemenea două puncte vamale cu Uniunea Europeană.

- ***Servicii turistice***

Există un singurul tour-operator specializat în turism balnear, S.C. Balneo Turism S.A. La nivel național capacitatea de cazare turistică în funcțiune în stațiunile balneare a evoluat pozitiv în 2004 față de anul 2003, crescând cu 02,5%. Totuşi, se remarcă un oarecare regres al numărului total de sosiri, doar 95% față de anul anterior, ceea ce ar putea arăta o oarecare orientare a clientelei de turism către celalalte forme de turism, în special către stațiunile din zona montană (+20% în anul 2004 față de 2003). Totuşi, indicii de utilizare netă a locurilor de cazare arată că cel puțin la nivel național stațiunile balneare au gradul de utilizare netă cel mai mare (48,6% comparativ cu o medie de 34,3% total turism), care indică că acestea îşi mențin avantajul competitiv.

- ***Promovarea destinațiilor turistice***

În acest moment, problema de promovare a destinațiilor turistice este dată de lipsa unor organizații de acest fel la nivel regional şi local, problema care se poate remedia prin înființarea Oficiilor de Turism, cel puțin în marile oraşe. Astfel de proiecte se demarează la

momentul actual în Cluj-Napoca, de înființare a unui Oficiu de Turism. Se doreşte realizarea de oficii de turism atât în marile oraşe, cât şi în principalele zone turistice.

- ***Potențialul turistic regional***

Regiunea Nord-Vest prezintă un potențial turistic ridicat, având un relief deosebit de atractiv, resurse hidrominerale şi termale, precum şi o varietate largă de vestigii şi monumente istorice, obiective religioase şi culturale, obiective şi manifestări etnografice.

Individualitatea regiunii este dată de resursele hidrominerale şi termale, cunoscute şi apreciate de mult. De asemenea, lanțul M-ților Carpați - M-ții Apuseni se distinge printr-un mare număr de peşteri (peste 5000), unele binecunoscute pe plan internațional (Peştera Urşilor, Peştera Vântului), defilee şi chei spectaculoase. Zona de nord a Carpaților Orientali dispune de formațiuni vulcanice interesante (Oaş, Gutâi, Țibleş).

Potențialul antropic este mai variat: de la vestigii istorice (castre romane), până la cetăți din Evul Mediu, la obiective religioase (Cimititrul vesel din Săpânța). Zone în care se păstrează o civilizație rurală cu accente arhaice, aşa numitele țări sau ținuturi, veritabile insule turistice încă neexploatate: Țara Oaşului, Maramureşului, Moților sunt areale distincte, individualizate în context european. Potențialul la nivel regional poate fi dezvoltat prin realizarea unor proiecte integrate la nivel local. Astfel, ca priorități de dezvoltare în domeniul turistic există interes la nivelul administrațiilor publice locale şi ale mediului de afaceri pentru :

- turismul rural în areale turistice din M-ții Apuseni (Mărişel, Beliş, Călățele, Valea Iadului- Cluj), din Câmpia Transilvaniei (în zone cu iazuri, heleştee), sau în Podişul Someşan, M-ții Maramureşului;
- turismul în zonele urbane şi periurbane, cu o cerere turistică importantă;
- forme de turism de nişă diferențiate: viticol, minier, piscicol, extreme;
- turismul balnear, turismul curativ (termal, lacuri sărate);

Locațiile posibile sunt în toate județele Regiunii, unele având nevoie de modernizări, altele de investiții: Turda-băi, Ocna-Dej, Cojocna, 1 Mai, Băile Felix.

- circuite turistice tematice şi crearea de concepte turistice integrate (circuitul salinelor, circuitul bisericilor de lemn);
- înființarea de Centre de informare turistică - Cluj, Oradea, Baia-Mare şi în principalele areale turistice din Regiune.

În conturarea abordărilor de dezvoltare vor trebui analizate principalele produse turistice pe care va trebui să le propună regiunea şi modalitățile de promovare. A fost identificată şi necesitatea construirii unor branduri turistice de individualizare a regiunii şi mai ales promovarea brandurilor locale existente.

10.4. Infrastructură de transport

Integrarea în economia europeană este facilitată de o infrastructură de transport eficientă, conectată la rețeaua europeană de transport. Dezvoltarea şi modernizarea infrastructurii de transport contribuie la creşterea competitivității economice a Regiunii Nord-Vest (Transilvania de Nord) şi permite dezvoltarea de noi activități pe piața internă.

Analiza socio-economică atestă faptul că în ultimii cinci ani sectorul transporturilor, depozitării şi telecomunicațiilor a contribuit din ce în ce mai mult la formarea PIB-ului şi a ocupării forței de muncă. Această contribuție a fost sprijinită de creşterea sectoarelor industriei (în special, industria prelucrătoare) şi construcții. Sectorul transporturilor, depozitării şi comunicațiilor a ocupat locul patru la nivelul regiunii, contribuind cu 10% din PIB în 2003 şi numai 4,5% din forța de muncă ocupată. Industria este al doilea sector ca

importanță în economia regiunii, contribuind cu 24,4% la PIB şi deținând 28,3% din forța de muncă ocupată. Producția industrială pune în mişcare fluxuri de materiale şi produse din ce în ce mai mari dinspre şi înspre piețele Uniunii Europene. Modernizarea sectorului comerț, sector care contribuie cu 8,8% la formarea PIB-ului regional şi în care este ocupată 8,8% din forța de muncă regională, a stimulat crarea de facilități logistice, inițial pentru utilizatorii finali (super-, hiper-marketuri), şi mai apoi şi pentru consumatorii industriali. Dezvoltarea infrastructurii de transport sprijină punerea în valoare a poziției geografice a Regiunii Nord-Vest (Transilvania de Nord), ca zonă de tranzit dinspre/înspre Ungaria şi Ucraina şi duce la creşterea mobilității, persoanelor şi a mărfurilor, atat inter- cât şi intra-regionale, astfel încât pot fi reduse distanțele parcurse şi costurile asociate. Dezvoltarea infrastructurilor de transport: rutier, feroviar, aerian şi alinierea acestora la standardele europene (din punct de vedere al parametrilor tehnici şi operaționali) duce la racordarea coerentă a rețelei regionale la rețeaua națională şi europeană şi corelarea proiectelor de dezvoltare ale Regiunii Nord-Vest (Transilvania de Nord) cu cele din regiunile vecine.

În paralel cu dezvoltarea şi modernizarea infrastructurii de transport, este necesară demararea unor acțiuni susținute pentru a dezvolta transportul intermodal. Acesta ar permite transportul materiilor prime şi al mărfurilor la costuri scăzute. Ca urmare, apare ca o prioritate stabilirea unui echilibru între transportul feroviar şi cel rutier şi creşterea rolului transportului aerian.

- ***Situația infrastructurilor fizice***

Infrastructura tehnică analizată e constituită din infrastructuri de transport (drumuri, căi ferate, aeroporturi). Pe plan general, infrastructurile regionale necesare asigurării unei minime serviri a nevoilor comunităților, în acest stadiu de dezvoltare, există, dar sub-investițiile cronice timp de mai multe decenii impun fonduri importante pentru modernizare fie că este vorba de rețelele de transporturi rutiere sau feroviare, de rețelele de telecomunicații, de sursele de aprovizionare ale diferitelor sectoare energetice sau de condițiile de protecție a mediului. Prioritatea esențială va consta din securizarea racordării regiunii la marile coridoare pan-europene de transport de marfuri şi persoane (Coridoare de transport Pan-Europene - Fig. 136) şi la rețeaua de transport trans-europeană (TEN-T).

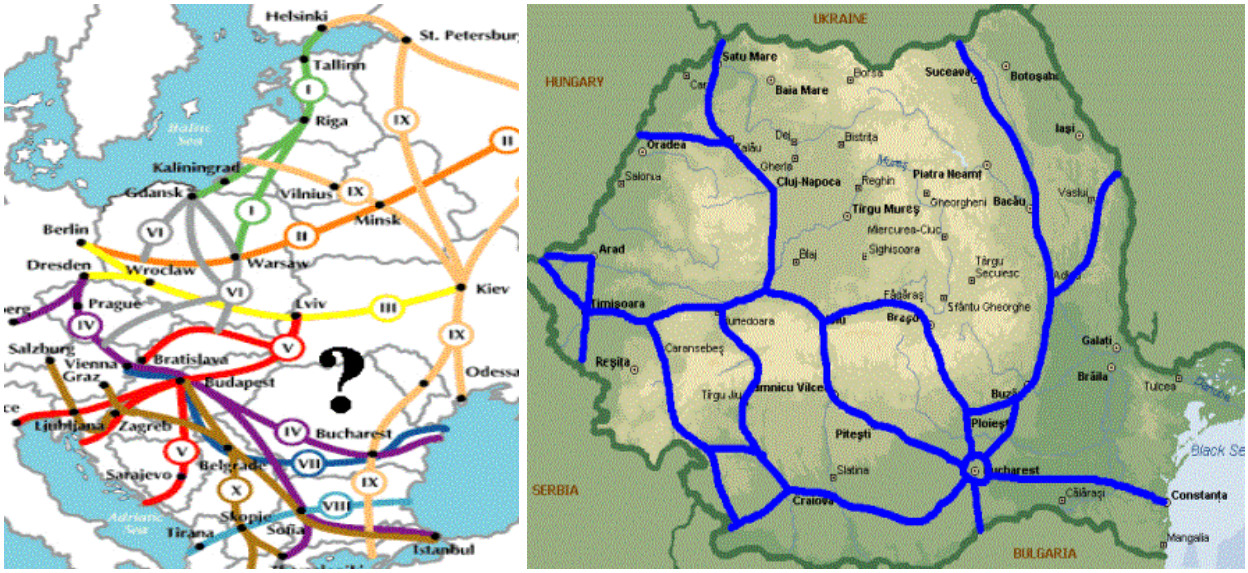

Fig.136. Coridoare de transport Pan-Europene (Helsinki) şi Rețeaua TEN-Tr rutieră pentru România

- ***Rețeaua rutieră***

Situată aproape de piețele europene, Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord) are o poziție geografică favorabilă. Oradea, al doilea centru urban, ca importanță şi mărime, al regiunii este situată la 250 km de Budapesta.

În ce priveşte rețeaua rutieră, deşi regiunea este străbătută de şapte drumuri europene are o poziție periferică față de coridoarele de transport pan-europene care străbat România: IV - Berlin/Nurnberg-Praga-Budapesta-Constanța/Salonic/Istanbul, traseul în România fiind Nădlac-Arad-Timişoara-Lugoj-Deva-Sibiu-Piteşti-Bucureşti-Constanța şi IX - Helsinki-St. Petersburg - Moscova/Pskov - Kiev - Liubashevska - Chişinău - Bucureşti - Dimitrovgrad-Alexandropolis, parcurgând traseul Bucureşti-Buzău-Focşani-Albița în România, coridoare care au atât o componentă rutieră cât şi feroviară şi care sunt prioritare în strategia de dezvoltare națională. Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord) nu dispune de o rețea de drumuri rapide şi autostrăzi adecvată, fapt care duce la devierea traficului spre alte regiuni.

Construcția autostrăzii Borş-Bucureşti va rezolva o parte din probleme, dar este nevoie de investiții masive pentru modernizarea altor rute (în principal pe direcțiile est-vest şi nord-sud pentru asigurarea legăturilor rapide cu polii importanți din vecinatate: Timişoara şi Sibiu). Sistemul de drumuri județene, care ar trebui să compenseze această lipsă este insuficient modernizat.Din 11.858 km total rețea de drumuri, 1.955 de km sunt drumuri naționale, densitatea medie a drumurilor în regiune fiind de 34,7 km/100 km^2 uşor superioară densității naționale (33,3 km/100 km^2). Din rețeaua totală de drumuri din regiune doar 3.222 km sunt modernizați (adică 27,2% din total). Pe traseele importante (drumuri europene) s-au efectuat sau sunt pe cale de finalizare lucrări de reabilitare. Analiza densității drumurilor, de toate categoriile, pune în evidență diferențe notabile, pe de-o parte între județele regiunii şi mai ales în interiorul fiecărui județ, iar pe de altă parte între Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord) şi alte regiuni.

Cele mai mari diferențe apar însă comparativ cu regiunile din centrul şi vestul Europei. Densitatea de drumuri modernizate este mai mare decât în alte regiuni ale României, dar mult mai mică decât media europeană, problema resimțindu-se în special la sistemul de drumuri județene care sunt modernizate într-un procent nesatisfăcător mai ales în județele care se confruntă cu cele mai mari disparități de dezvoltare cum sunt Sălajul şi Bistrița-Năsăud. Drumurile comunale, cele care asigură legatura între comune şi oraşe sunt de asemenea degradate şi cu soluții tehnice depăşite nepermitând un acces facil spre aceste zone care se găsesc astfel într-o evidentă izolare. În interiorul regiunii discrepanțele dintre județe nu sunt mari, dar ele există totuşi. În zonele cu relief muntos densitatea rețelei rutiere este redusă (în special județele Maramureş Bistrița-Năsăud şi partea sudică a județului Bihor unde există areale "rupte" datorită unor bariere naturale, deşi funcțional, se completează perfect cu zonele vecine, acest lucru ducând la întârzieri puternice de dezvoltare – ex. zona Rodna-Padiş etc). Județele Cluj şi Bihor au o densitate a drumurilor naționale superioară beneficiind şi de o poziție geografică superioară ce favorizează traversarea acestor județe de către coridoare rutiere europene. Autostrada Borş-Oradea-Zalău-Cluj-Napoca-Turda-Braşov va scurta distanța dintre principalele centre ale regiunii. Această autostradă va fi direcționată prin partea centrală a regiunii permițând pe de-o parte scoaterea "dintr-un con de umbră" a județelor mai slab dezvoltate şi din punct de vedere logistic şi socio-economic permițând totodată conectarea la infrastructurile de transport est-vest cu relația Moldova. Construcția şi modernizarea drumurilor reprezintă o necesitate din punct de vedere economic, reducând

durata de transport şi, prin urmare, costurile de transport. La acestea se adaugă necesitatea re-proiectării drumurilor de acces la zonele industriale în dezvoltare, corelate cu dezvoltarea transportului intermodal.

Rețeaua de drumuri în Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord) - 2004

Județ	Drumuri naționale	Modernizate	Drumuri județene şi comunale	Modernizate	Densitatea drumurilor publice pe 100 km^2 de teritoriu
Bihor	446	359	2505	285	39,1
Bistrița-Năsăud	309	252	1195	97	28,1
Cluj	345	345	2296	257	39,6
Maramureş	310	296	1265	242	25,0
Satu-Mare	268	237	1338	544	36,4
Sălaj	277	210	1304	98	40,9
Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord)	1955	1699	9903	1523	34,7
Regiunea Vest (Banat)	1882	1740	8323	909	31,9
Regiunea Centru (Transilvania-Centru)	2134	1993	7995	338	29,7
Regiunea Nord-Est (Moldova Nord-Bucovina)	2657	2330	10718	911	36,3
România	15712	14223	63742	6657	33,3

Sursa: Anuarul statistic al României, 2005, INS

O altă problemă este dată de lipsa unei infrastructuri de acces la zonele cu potențial turistic ale regiunii, în special de turism montan, care se află într-o stare de uzură avansată; astfel nu pot fi puse în valoare zonele de tradiție turistică şi care au un potențial de dezvoltare important cum sunt Munții Apuseni sau Munții Rodnei. Lipsa de trasee alternative pentru vehicule cu tracțiune animală şi agricole sau pentru biciclişti face ca circulația să fie greoaie şi nesigură. O infrastructură de transport nouă va face posibilă generarea unei cereri de transport rutier pe itinerarii specifice, spre locații turistice sau economice (centre industriale, poli de dezvoltare).

Ca o concluzie, infrastructurile de transport din Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord) nu sunt suficient dezvoltate şi necesită investiții importante pentru a fi la nivelul standardelor europene. Investițiile trebuie îndreptate spre drumuri județene, şosele de centură ale oraşelor congestionate de trafic, drumuri din mediul rural şi cele de acces spre zonele cu potențial turistic, mai ales a zonelor montane, balneare şi de agro-turism.

- ***Transportul urban***

Dat fiind faptul că traficul mai ales în marile oraşe cum sunt Cluj-Napoca, Oradea, Baia-Mare, Bistrița, Satu-Mare, Zalău este aglomerat se impune construcția de şosele de centură prin care să se devieze traficul greu pe rute ocolitoare aflate în afara oraşelor. Există doar centuri parțiale în Oradea, Baia Mare şi Bistrița.

Centrele urbane nu au centuri de ocolire, zonele centrale şi străzile din jurul acestora sunt congestionate de trafic şi devin din ce în ce mai poluate. De asemenea, locurile de parcare sunt insuficiente. Toate oraşele se confruntă cu această problemă de suprautilizare dat fiind faptul că parcul auto a crescut exponențial în ultimii ani. Din totalul de 3373 km de străzi orăşeneşti de la nivel regional, doar 57,4% au fost modernizate în 2004, o pondere mai mică având-o județele Maramureş (43,1%) şi Sălaj (56,0%). Datorită lipsei resurselor financiare investițiile în infrastructura publică au fost reduse. Astfel, multe oraşe au o ifrastructură învechită care trebuie modernizată sau înlocuită. Reabilitarea străzilor trebuie să

fie intensificată pentru a facilita creşterea vitezei în trafic şi pentru a se evita congestionarea traficului.

Reţeaua de străzi orăşeneşti în Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord), 2004

Județ	Total (km)	Modernizați	% strazi modernizate în total lungime străzi
România	25003	14643	58,6
Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord)	3373	1936	57,4
Bihor	759	496	65,3
Bistrița-Năsăud	270	185	68,5
Cluj	697	455	65,3
Maramureş	1068	460	43,1
Satu Mare	361	218	60,4
Sălaj	218	122	56,0

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2005, INS

Transportul de suprafață reprezintă o mare problemă în special pentru Cluj-Napoca care a devenit unul dintre cele mai aglomerate oraşe ale României. În ce priveşte parcul de transport public urban, doar o pondere mică conține vehicule ecologice la nivel regional. Acesta conține vehicule învechite care poluează mediul şi cresc costurile de transport.

Transport urban de pasageri - 2004

	Lungimea liniei simple (km)		Numarul vehiculelor în inventar			Pasageri transportați (mii)		
	Tramv.	Troleib.	Tramv.	Autob.	Troleib.	Tramv.	Autob.	Troleib.
România	932,5	700,5	1733	6126	847	715970,6	1059305,9	239211,8
Nord-Vest (Transilvania de Nord)	64,4	78,1	180	852	132	68635,0	141535,4	42747,0
Bihor	38,0		124	190		41045,0	27075,0	
Bistrița-Năsăud				54			2115,0	
Cluj	26,4	48,9	56	349	116	27590,0	62231,1	36013,0
Maramureş		11,0		142	10		29526,1	6637,0
Satu Mare		18,2		58	6		10341,2	97,0
Sălaj				59			10247,0	

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2005, INS

Actorii economici au nevoie de acces viabil la piață şi la prețuri rezonabile, iar cetățenii au nevoie de acces la un sistem bun de transport public urban. Extinderea infrastructurii de transport ecologice şi cumpărarea de autovehicule ecologice pentru înlocuirea autobuzelor, troleibuzelor şi tramvaielor învechite va duce la dezvoltarea unui transport public urban durabil. Introducerea unor sisteme de monitorizare şi control al traficului va duce la creşterea vitezei în trafic, iar utilizatorii sistemului de transport public vor fi informați în timp real, lucru care va duce la decongestionarea transportului public urban, asigurând o calitate ridicată a vieții în mediul urban.

- ***Rețeaua feroviară***

În ce priveşte rețeaua feroviară, a fost inițiat un program de modernizare a gărilor, iar gara Zalău va fi reabilitată în perioada 2012-2014 printr-un program finanțat din fonduri structurale. Oricum, starea generală a infrastructurii feroviare este slabă, liniile ne-electrificate reprezentând aproape 90% din rețeaua regională. Au fost introduse trenurile „Săgeți albastre", dar calitatea precară a materialului rulant, restricțiile de viteză, reduc foarte

mult impactul acestora. Principalele probleme rămân însă legăturile deficitare în zonă (mai ales cele interjudețene) şi existența a numeroase zone cu restricții de viteză. Din punct de vedere al lungimii liniilor electrificate Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord) se situează pe ultimul loc la nivel național având o pondere de doar 4,2% din rețeaua națională, în condițiile în care regiunea este teritoriul de „legătură" infrastructurală al României cu Vestul european. Materialul rulant este încă insuficient. Rețeaua feroviară număra în 2004, 1.641 km, din care 166 km sunt linii electrificate, iar 255 km sunt linii duble. Rețeaua este mai densă decât cea de la nivel național având densități peste medie în județele Bihor, Bistrița-Năsăud şi Satu-Mare, iar sub medie în Sălaj, Maramureş şi Cluj.

Rețeaua de cale ferată - 2004

Județ	Total (km)	Electrificată	Cu o cale	Cu două căi	Cu ecartament larg	Densitate linii/1000 km^2
Bihor	474	-	453	21	-	62,8
Bistrița-Năsăud	321	44	301	20	-	59,9
Cluj	232	122	28	204	-	34,8
Maramureş	219	-	202	-	17	34,7
Satu-Mare	219	-	213	-	6	49,6
Sălaj	176	-	166	10	-	45,5
Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord)	1641	166	1363	255	23	48,0
România	11053	3965	7949	2965	61	46,4

Sursa: Anuarul statistic al României, 2005, INS

Realizarea în mică măsură a lucrărilor de întreținere a infrastructurii şi modernizare a meterialului rulant a alterat în mod semnificativ calitatea transportului feroviar. Infrastructura sub-dezvoltată şi ne-modernizată la standarde europene afectează atât siguranța, cât şi calitatea (timpi de deplasare mari) creând presiuni pe infrastructura rutieră şi afectând grav mobilitatea în cadrul regiunii. Serviciile feroviare sunt operate cu precădere de companiile de stat S.N.T.F.C. C.F.R. Călători S.A. şi S.N.T.F.M. CFR Marfă S.A., însă piața de transporturi feroviare de mărfuri a fost deschisă în România încă din 1998, iar primii operatori privați şi-au început activitatea în 2000.

- ***Transportul aerian***

Accesibilitatea aeriană este relativ bună (Fig.137), iar în Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord) există un număr de 4 aeroporturi: Cluj-Napoca, Oradea, Baia-Mare şi Satu-Mare, dintre care primele două sunt cuprinse în rețeaua transeuropeană de transport.

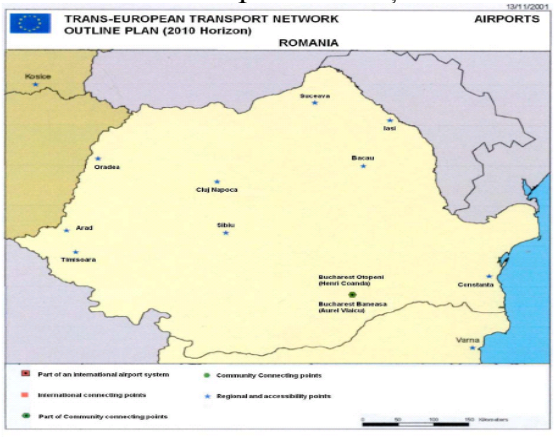

(Sursa: Comisia Europeană)

Fig.137. Aeroporturi TEN-T în România

Traficul pe aeroportul din Cluj-Napoca a crescut constant în ultimii cinci ani. Volumul transportului de pasageri a fost de 3,4 milioane de pasageri în 2004, din care Aeroportul Henri Coandă - Otopeni a deținut 76,4%, Aeroportul Timişoara 8,2% şi Aeoportul Cluj-Napoca 4,8%. Creşterea înregistrată în transportul de pasageri în perioada 2002-2004 a fost cea mai ridicată în cazul Aeroportului Cluj-Napoca (s-a dublat), fiind mai mare decât cea înregistrată la Aeroportul Henri Coandă - Otopeni (28,2%).

Primele 3 aeroporturi din România 2002-2004

Aeroporturi principale	Număr de pasageri 2002	Număr de pasageri 2003	Număr de pasageri 2004	Creştere (%) 2002-2004
Bucureşti/OTOPENI	2029101	2246017	2600407	28,2
Timişoara/GIARMATA	144066	184190	279516	94,0
Cluj-Napoca/SOMEŞENI	78468	90655	162687	107,3

Sursa: Eurostat, Statistics in focus

Aeroportul Internațional Cluj-Napoca a înregistrat 80% din numărul total de pasageri din regiune. Traficul internațional de pasageri în cadrul acestui aeroport a fost mai ridicat decât cel de transport intern (94800 pasageri pe linii internaționale, comparativ cu 67887 pasageri pe linii interne în 2004), fapt care atestă potențialul de hub pentru jumătatea nordică a României a acestui aeroport, al treilea ca importanță din România.

Acest potențial rămâne nevalorificat în condițiile investițiilor insuficiente pentru dezvoltarea infrastructurii acestui aeroport, precum şi în condițiile lipsei unei companii aeriene regionale care să asigure legăturile pe orizontală pe zona de polarizare potențială (nordul României) şi cu celelalte aeroporturi care joacă deja acest rol, de hub, în România (Timişoara pentru partea sudică şi Bucureşti, hub de importanță internațională). Drept consecință a acestei situații, traficul aerian de pasageri la nivelul celorlalte aeroporturi din regiune (Oradea, Satu Mare, Baia Mare) rămâne redus ca şi volum.

În ciuda faptului că aeroporturile Timişoara (transport de pasageri şi cargo) şi Arad (transport cargo) au fost cele care au beneficiat de investiții mai mari raportat la aeroporturile din Cluj-Napoca şi Oradea, în perioda 2000-2002, se constată o tendință importantă de reorientare a traficului aerian de marfă dinspre Regiunea Vest (Banat) către Regiunea Nord-Vest (Transilvania de Nord).

Aeroporturile necesită investiții mai ales în infrastructura fizică - căi de rulare, sisteme de balizaj. Dată fiind cantitatea de marfă tranzitată în creştere, se impun investiții în terminale cargo şi în sisteme intermodale care să asigure tranzitarea şi transferul către celelalte modalități de transport. Nu există nici un fel de investiții în centre inter-modale.

Dacă în ce priveşte aeroporturile Cluj-Napoca şi Oradea, dat fiind potențialul demonstrat, strategia generică previzibilă este una de expansiune, dezvoltare, în ce priveşte aeroporturile Satu Mare şi Baia Mare situația este diferită, fiind previzibilă o strategie de investiții specifică „dilemelor" sau de „menținere". O altă posibilă abordare ar putea fi în cazul ultimelor două opțiunea fuzionării.

11. EXEMPLE DE BUNĂ PRACTICĂ. ORAŞUL PIATRA NEAMȚ

11.1. Resurse turistice

11.1.1. Potențialul turistic natural

În partea de nord a oraşului se ridică muntele Cozla, prelungire spre sud-est a Munților Stânişoarei, cu altitudini de 657 m în punctul numit „Trei Coline" şi 679 m în punctul „Trei Căldări" (aproape de satul Gârcina). Muntele Cozla are forma unei culmi alungite de la nord la sud şi este alcătuit din straturi de marne diferite, şisturi argiloase, straturi bogate în fosile de peşti şi alge, reprezentate şi la Muzeul de Ştiințe Naturale din Piatra Neamț. De aici pornesc cele mai atrăgătoare trasee de pe Cozla, care duc spre Dărmăneşti, spre Cârlomanul sau spre ciudata creație a naturii pe care localnicii o numesc „La trei căldări". Aici, în peretele de piatră, se află săpate trei scobituri rotunde, cu diametrul de cca. 60 cm (care pentru raritatea şi interesul lor ştiințific sunt declarate monumente ale naturii) a căror origine este diferit explicată de specialişti: unii consideră că ne aflăm în fața unui fenomen carstic, alții le atribuie o natură periglaciară, în timp ce alți cercetători le califică drept marmite eoliene formate prin acțiunea îndelungată a vânturilor. Pe Cozla au fost descoperite în 1882 izvoare de ape minerale cloruro-sodice şi sulfuroase, recomandate de analizele făcute la vremea respectivă de Petru Poni, în tratarea afecțiunilor digestive şi circulatorii. Deşi aceste ape au atras la Piatra Neamț mii de turişti, în timp, exploatarea nerațională a dus la colmatarea lor. O investiție în acest domeniu ar putea oferi şi în zilele noastre posibilitatea revalorificării acestor ape. Cozla este unul dintre cele mai importante obiective turistice. La poalele sale se află *Grădina Zoologică* şi în apropiere *Parcul Orăşenesc*. Un drum şerpuit pavat cu piatră de granit duce de la poale până în vârful muntelui iar de-a lungul lui sunt amplasate locuri special amenajate de unde se poate privi spre oraş. De asemenea, deasupra parcului se află restaurantul „Colibele Haiducilor" iar puțin mai sus, restaurantul „Gospodina" şi barul-restaurant „Grădina cu Flori".

- ***Potențialul turistic al reliefului***

Piatra Neamț este amplasat într-un bazin intramontan, la altitudinea de 310 m, străjuit de culmile Pietricica (590 m) la sud-est, Cozla (679 m) la nord, Cernegura (852 m) la sud-vest, Cârloman (617 m) la nord-vest şi Bâtca Doamnei (462 m) la sud-vest. Structura munților din jur relevă o agitată scurgere a erelor geologice pe aceste locuri. Cele mai vechi formațiuni sunt şisturile negre de vârstă cretacică, peste care se suprapun conglomeratele (calcare silicoase, argile şi gresii verzi) apărute în cretacic şi eocen. Fragmentarea lanțului muntos din jurul oraşului este rezulatatul acțiunii unor factori tectonici şi de eroziune care s-au manifestat în timp, cu intensitate diferită. Au rezultat astfel văile şi culoarele care separă Pietricica de Cozla şi Cernegura şi Cozla de Cârloman, cel mai spectaculos fenomen fiind izolarea completă a înălțimii Pietricica şi aducerea ei in forma actuală. Formele negative de relief sunt reprezentate prin patru văi diferite ca orientare şi dimensiuni, dar cu un rol foarte important în delimitarea oraşului şi a pricipalelor cartiere: Valea Bistriței, care străbate întreaga zonă de la vest la est, având sub 800 m lățime numai în dreptul muntelui Pietrcica; Valea Borzogheanului, între Cozla şi Cârloman şi cea a Cuiejdiului, orientată nord-sud, perpendiculară pe Valea Bistriței.

- ***Potențialul climato-turistic***

Clima, în ansamblul județului, este temperat-continentală, cu particularitățile specifice părții de est a țării. Deosebirile sunt determinate de altitudine, de particularitățile circulației atmosferice impuse de formele şi fragmentarea reliefului, cât şi de suprafețele întinse de

lacuri ale amenajărilor hidroenergetice ale râului Bistrița. Clima este în general blândă, cu veri scurte dar plăcute şi ierni domoale. Din datele statistice se cunoaşte că temperatura maximă înregistrată până acum a fost de 38,6 C iar minima a fost de -32 C. Temperatura medie anuală a aerului este de 8,2 °C. Luna cu temperatura medie cea mai scăzută este ianuarie (-3,8°C), iar luna cu temperatura cea mai ridicată este iulie (19,5°C). Amplitudinea termică anuală este de 23,3°C. Iernile nu sunt prea reci, media fiind de -2,4°C. Numărul zilelor cu îngheț este în medie de 115 pe an. Primele zile cu îngheț apar de obicei în a doua decadă a lunii octombrie, iar ultimele zile de îngheț apar în a doua decadă a lunii aprilie. Umiditatea relativă a aerului are o valoare medie anuală de 76%. Dinamica atmosferei are caracteristici neregulate în frecvență durată, intensitate ,direcție şi manifestare prezentând un calm pronunțat. Vânturile dominante sunt cele de nord-vest urmate de cele de sud-vest.Precipitațiile medii multianuale 607,5 mm.

- ***Potențialul turistic hidrogeografic***

Apele curgătoare cele mai importante sunt Bistrița şi Cuejdi.Bistrița îşi are izvorul în munții Rodnei dintr-un lac mic de unde porneşte un fir de apă numit Bistricioara. Bistrița are următorii afluenți: Bicaz, Tarcău, Cracău iar Cuejdi este afluent al Bistriței şi străbate municipiul Piatra Neamț. Printre pârâiaşele cu debite variabile se mai pot fi amintite: Doamna, Sărata, Borzoghean. Lacurile de pe raza municipiului Piatra Neamț sunt acumularea Bâtca Doamnei (255 ha şi un volum de cca. 10 mil. mc, format de barajul cu acelaşi nume) şi lacul Reconstrucția (10 ha şi un volum de cca. 250.000 mc, din care se desprinde canalul hidrotehnic al Bistriței). Ambele sunt lacuri de acumulare pe râul Bistrița. Râul Bistrița are un bazin hidrografic cu o suprafata de 7.039 km2. Altitudinea medie a bazinului hidrografic este de cca. 920 m, iar relieful se caracterizează prin masivitate şi altitudini mai mari în vest şi în partea superioară a bazinului hidrografic, apoi tot mai reduse spre est şi sud-est. După anul 1960, cursul mijlociu şi inferior al râului Bistrița a fost amenajat hidroenergetic prin construirea unui număr de 9 lacuri de acumulare şi a 13 hidrocentrale. Cel mai mare lac de acumulare este Izvorul Muntelui, cu un volum de 1,12 miliarde mc. Până la realizarea sistemului hidroenergetic (ale cărui obiective se întind de la lacul Izvorul Muntelui - Barajul Bicaz până la Bacău), râul Bistrița juca rolul de veritabilă arteră de comunicație de care depindea viața economică a oraşului. Pe Bistrița veneau plutele care asigurau materia primă necesară fabricilor de cherestea şi de hârtie şi tot ea constituia o cale sigură de legătură cu Bacău l şi porturile dunărene. În zona oraşului, râul avea o lățime medie de 50 m şi un debit de 50mc/s, care însă avea variații impresionante ce oscilau între 3 şi 1080 mc/s, astfel că uneori marile viituri aveau caracter devastator pentru zona riverană.

După construirea lacului de acumulare de la Bicaz şi punerea în funcțiune a întregului sistem hidroenergetic, rolul economic şi aspectul Bistriței s-au schimbat. Plutele au dispărut, au apărut hidrocentralele ca sursă nepoluantă de energie, debitul apei nu mai cunoaşte variațiile din trecut, au apărut frumoase lacuri de acumulare şi baraje care modifică în întregime aspectul albiei Bistriței. Astfel s-a accentuat pitorescul regiunii şi a crescut potențialul său turistic.

- ***Potențialul turistic al componentelor invelisului biogeografic***

„Când a apărut omul, floarea mândră sau modestă, superbă sau delicată, plină de miresme, cucerise toate locurile de pe pământ, unde vegetația era posibilă”(Emil Pop, din prefața la volumul *Flori din România*, de Rodica Rarău Richiceanu şi dr. Mircea Richiceanu, Editura Meridiane, Bucureşti,1964.) Flora şi fauna prezentă în împrejurimile oraşului Piatra-Neamț este destul de bogată şi variată. În pădurile din jur se întâlnesc în general conifere (brad, molid şi pin) şi foioase (fag, mesteacăn, carpen, stejar, cireş, măr, plop) dar şi arbuşti (corn, măceş, alun etc.), alături de numeroase specii de graminee, flori şi plante

caracteristice stepei. Dintre vieţuitoare pot fi amintite cele de talie mică (veverița, bursucul, iepurele, şoarecele, dihorul, nevăstuica, vulpea), dar şi, ce-i drept mai rar, mistreţul, căprioara, cerbul şi ursul carpatin. Speciilor de mamifere li se adaugă coţofana, sticletele, pițigoiul, ciocănitoarea, gaița, cioara, cucuveaua, rândunica, lăstunul, pupăza, ciocârlanul, scatiul etc. În apele Bistriței şi Cuejdiului se întâlnesc specii de peşti mici (mreană, boiştean, porcuşor etc.), iar în lacul de acumulare de la Bâtca Doamnei - din ce în ce mai rar - păstrăv, clean, şi ştiucă. Condițiile pedogenetice din zona Neamț au determinat formarea cernoziomurilor. Pe marne, s-au format soluri intrazonale, determinate de rocă (pseudorendzine) sau de excesul de umezeală (soluri humicogleice). În lungul pârâiaşelor cu conținut bogat în săruri sau în jurul izvoarelor de sare apar soluri halomorfe (sărături). Aluviunile recente au evoluat spre soluri aluviale, în diferite stadii de evoluție, de la protosoluri la soluri gleice sau humicogleice. Caracteristicile pedologice ale zonei au determinat modul de foloşință al terenurilor, contribuind la diversificarea peisajului.

11.1.2. Potențialul antropic al turismului

Cu un cadru natural variat şi generos, care asigură legături facile între zonele montană, subcarpatică şi de câmpie, teritoriul județului Neamț a constituit o străveche şi permanentă vatră de locuire. Oraşul Piatra-Neamț este o zonă bogată în tradiții culturale. Aici sunt muzee deosebit de interesante, unele păstrând importante mărturii din epoca neolitică, getică şi preromană şi găzduiesc frecvent turnee ale colecțiilor de artă modernă europeană.

Turiştii sunt atraşi de aceste locuri fie datorită minunatelor privelişti şi a climei plăcute, fie datorită vestigiilor istorice întâlnite aproape la tot pasul.

- ***Telegondola***

Realizarea construcției telegondolei (Fig. 138) la Piatra Neamț a început în vara anului 2006, însă ideea este mai veche şi face parte dintr-un plan mai amplu al actualului primar al municipiului de a transforma Piatra-Neamț într-o stațiune turistică, fiind inaugurată în 15.02.2008.

Fig.138. Telegondola la Piatra-Neamț

Aceasta are punct de pornire gara din Piatra Neamț, iar ca stație de sosire - Muntele Cozla (cota Trei Coline). În poiana „Trei coline” de pe muntele Cozla se află Complexul Turistic Cozla cu stația de sosire a telegondolei, stația de sosire a instalației de telescaun, pârtia de tubing şi locul de plecare a pârtiei de ski. Complexul turistic Cozla reprezintă una dintre cele mai îndrăznețe realizări turistice din ultimii ani din Piatra Neamț. Aflat încă în plină dezvoltare, acest complex este destinația de iarnă preferată a turiştilor, dar şi a pietrenilor. De la pârtia de ski, pârtia de tubing, plimbarea cu telegondola şi până la traseele de drumeție, turiştii găsesc aici diverse posibilități de distracție şi recreere. Marea atracție este un uriaş igloo de 600 mp şi o înălțime de 10 metri. Construcție ecologică, din lemn cald,

va impresiona prin designul unic. Destinația acestuia va fi de divertisment, fiind deja planificate concerte şi petreceri. Turiştii vor găsi în noul complex Cozla spații comerciale noi şi un restaurant rustic cu terasa deschisă spre partie. Cei care doresc să stea la soare şi să urmărească şi priveliştea de pe pârtia de schi, vor putea sta pe un şezlong pe terasă şi să admire panorama, eventual să se încalzească cu un pahar de vin fiert. Tot aici se va amenaja un patinoar artificial, un snowpark şi 2 pârtii noi de ski - una pentru începători şi una pentru avansați. Stația de bază a telegondolei este situată la cota 323 metri, iar cea din vîrf este la 657 de metri înălțime. Traseul adună exact 1.915 metri şi este parcurs de 22 de telecabine a câte opt locuri fiecare. Pe întreg traseul sunt zece stîlpi, din care cel mai înalt are 63 de metri şi este amplasat în centrul oraşului. Plimbarea cu telegondola costă 16 lei, preț urcare-coborâre. Copiii sub 7 ani se pot plimba gratuit, însă nu sunt lăsați fără însoțitor. De asemenea, persoanele cu handicap beneficiază de gratuitate, însă sunt stabilite şi o grilă de tarife care să țină cont de mai multe criterii, astfel încât oferta să fie atractivă şi pentru grupurile de turişti.

- ***Muzeele***

- Muzeul de artă neolitică Cucuteni (Fig. 139)

Expoziția primului muzeu Cucuteni din România deschis în iunie 2005 oferă vizitatorilor o imagine cuprinzătoare asupra artei decorative şi figurative ale celei mai importante culturi eneolitice din sud-estul Europei. Muzeul cuprinde trei săli structurate pe două nivele şi un depozit-seif, care adăpostesc aproximativ 800 de piese, aparținând tuturor fazelor şi etapelor de evoluție ale complexului cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolie: ceramică pictată monocrom, bicrom sau tricrom, ceramică incizată, obiecte de artă figurativă-plastică, antropomorfă, zoomorfă, ornitomorfă sau ovimorfă, unelte cioplite sau şlefuite în os, piatră sau silex, podoabe din os, bronz şi aur.

- Muzeul de Etnografie (Fig. 139)

Înființat în anul 1980, Muzeul de Etnografie cuprinde o impresionantă expoziție de obiecte etnografice şi artă populară din Neamț care ilustrează ocupațiile, obiceiurile şi portul oamenilor din această zonă, dar şi arhitectura tradițională din lemn. Prima colecție etnografică a muzeului datează din anul 1960, cuprinde aproximativ 1.000 de piese şi a fost constituită ca urmare a cercetărilor intreprinse de Academia Română. În prezent, colecția de bază a muzeului oferă aspecte ale locuinței țărăneşti tradiționale de pe Valea Bistriței, costumul popular românesc străvechi specific zonei dar şi principalele meşteşuguri (țesutul, prelucrarea lemnului, cojocăritul) din regiunea subcarpatică a Moldovei. Datorită reliefului montan, submontan dar şi de câmpie existent in județul Neamț, s-a dezvoltat aici, o adevarată arhitectură populară a lemnului regăsit în sistemul de construcții folosit pe Valea Bistriței, zona Romanului, Humuleşti sau Bârgăuani.

Fig.139. Muzeul de artă neolitică Cucuteni şi Muzeul de Etnografie din Piatra-Neamț

În muzeu, putem admira obiecte din mobilier masiv (patul, masa, laița), soba, bogatele țesături din lână, lada de zestre, costumul popular românesc la portul femeiesc dar şi la cel bărbătesc. Ocupațiile de bază a oamenilor din acestă zonă au fost creşterea animalelor, agricultura şi prelucrarea lemnului.

- Muzeul de Istorie (Fig. 140)

Muzeul de Istorie a fost înființat în 1934 de preotul Constantin Mătasă. Acesta deține peste 100.000 de exponate. O serie de piese pot fi individualizate datorită semnificației lor pentru civilizația acestor meleaguri: Vasul cu colonete de la Izvoare, vasele de cult şi provizii de la Gherăieşti, tezaurul cu vase de aur de la Rădeni şi cel de argint de la muncelu. El deține şi importante colecții arheologice din epoca bronzului şi geto-dacice.

- Muzeul de Artă (Fig. 140)

Înființat în anul 1980 şi având la bază Colecția de Artă Piatra-Neamț (deschisă în 1964), muzeul funcționează într-o clădire construită în 1930 de italienii Carol Zani şi Vincenzo Puschiasis, care au integrat-o armonios în zona istorică a oraşului, dominată de ctitoriile lui Ştefan cel Mare. Muzeul valorifică patrimoniul artistic creat de artiştii români la sfârşitul sec. al XIX-lea şi în sec. XX, prezentând o viziune panoramică asupra evoluției artelor vizuale (pictură, grafică, sculptură, tapiserie). Având ca generic specificul național şi interferența cu valorile europene, expoziția permanentă propune relevarea operelor artiştilor români care, într-un fel sau altul, au fost legați de zona Neamț: C.D. Stahi (1844-1920), cel mai de seamă pictor din Moldova secolului trecut, format în spiritul Academiei de Artă din München; Aurel Băeşu (1897-1928) a cărui artă descinde din cea a Şcolii de la Barbizon şi a impresioniştilor; Lascăr Viorel (1879-1918), premergător al expresionismului în grafica şi pictura românească la începutul secolului XX. „Sala Tapiseriilor" prezintă creațiile Aureliei Vasiliu Gheață, născută la Piatra-Neamț în 1896, de numele căreia se leagă începuturile tapiseriei moderne. Realizate într-o tehnică tradițională, operele ei sunt inspirate din arta populară autentică şi pictura murală medievală.

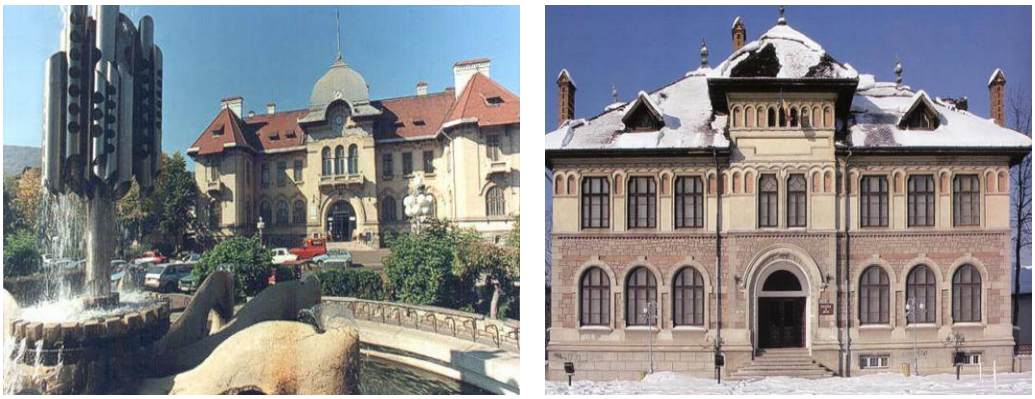

Fig.140. Muzeul de Istorie şi Muzeul de Artă

- Muzeul de Ştiințele Naturii

Muzeul de Ştiințe Naturale Piatra-Neamț s-a deschis pentru marele public la 15 noiembrie 1969, devenind în scurt timp unul din muzeele de referință din România. Expoziția de bază este concepută sub forma unei prezentări monografice complexe a teritoriului județului Neamț, sub aspect geologic, paleontologic, floristic, faunistic şi ecologic. În expoziție rețin atenția: exponatele de mineralogie şi petrografie, dioramele şi biogrupele, care prezintă ecositeme reprezentative din județul Neamț, cu numeroase raritați floristice şi faunistice (se remarcă dioramele care ilustrează interesanta floră şi faună din Parcurile Naționale Ceahlău şi Hăşmaş-Cheile Bicazului) şi fosilele mezozoice şi neozoice, remarcându-se bogata colecție de peşti fosili oligoceni şi care cuprinde numeroase holotipuri

(colecția deține peste 600 de exemplare fosile). Din formațiunile oligocene de la Piatra Neamț au fost descoperite şi exemplare de bivalve, gasteropode, arachnidae şi reptile. Colecția de paleoihtiofauna se alătură colecțiilor similare din muzeele de la Moscova, Wroclaw, Brno, Viena, Paris, reprezentând o importantă sursă de informații despre paleoecologia Paratethysului din timpul Oligocenului. Colecțiile ştiințifice ale muzeului (de mineralogie-petrografie, paleontologie, botanică, zoologie) cuprind cca. 45.000 de exemplare. Muzeul editează periodic volumul „Studii şi cercetări", cu articole ştiințifice ale specialiştilor muzeului şi colaboratorilor.

- Muzeul memorial „Calistrat Hogaş"

Construită în anul 1885, casa-muzeu este o parte dintr-o gospodărie mare şi frumoasă, care mai cuprindea alte două locuințe şi o anexă - acestea din urmă constituind zestrea soției, completată cu o livadă foarte bine îngrijită şi productivă. Deşi multă vreme tânăra familie a scriitorului a locuit în casele vechi, în tovărăşia socrului, preotul Costache Gheorghiu s-a preocupat de confortul fiicei sale - Elena - oferindu-i o casă nouă, cu anexă, pe cheltuiala proprie. Posedând un stil arhitectural reprezentativ, casa este înscrisă pe lista monumentelor de arhitectură din Patrimoniul Cultural Național. Înălțată pe temelie de pământ, cu pereți din combinație de lemn şi pământ, cu duşumele din lemn şi uşi în două canaturi, casa a păstrat şi sobele din cărămidă şi olane, văruite, prevăzute cu elemente decorative neoclasice, specifice epocii şi poziției sociale a proprietarilor. Clădirea a suferit restaurări şi consolidări în perioada 1967-1969 şi 1992-1994, păstrându-se structura inițială. După moartea scriitorului, 28 august 1917, în casă a continuat să locuiască familia: soția şi două fiice - Cecilia şi Sidonia. În anul 1939, la 12 iunie, Sidonia organizează primul muzeu, particular, într-o singură încăpere, din dorința de a oferi publicului o suită de materiale memoriale, pe care le însufleţea prin propria sa prezență. La 19 aprilie 1969 se deschide, în tot spațiul locuibil, instituția muzeală memorială, de stat, folosindu-se piesele achiziționate de la familie. În anul 1994 se amenajează un locaş ce beneficiază de toate mijloacele muzeografice şi memorialistice pentru a recompune atmosfera proprie a casei, din ultimii cinci ani din viața scriitorului Calistrat Hogaş (1847-1917). Loc de viață şi muncă, punct de pornire în drumeții şi de repaus creator, casa-muzeu a constituit un întreg univers uman şi domestic, despre care Sidonia C. Hogaş, maestră de pian, a lăsat posterității informații autentice şi originale, respectate şi urmate în actuala organizare muzeografică. Prima încăpere este dedicată drumeţului Calistrat Hogaş, evocat prin piese originale, specifice pasiunii sale, şi prin opere de artă ce transpun plasticitatea operei literare în viziuni de forme şi culori de pictorița Iulia Hălăucescu. Salonul casei Hogaşilor oferă o perspectivă mixtă, documentară şi memorială - asupra epocii, mentalității ei şi a laturilor personalității lui C. Hogaş.

- ***Casele memoriale***

- Casa Ivaşcu (Fig. 141)

În centrul oraşului, nu departe de Ansamblul din epoca lui Ştefan cel Mare, pe strada Alexandru cel Bun, se păstrează, una dintre acele construcții care cumula toate atributele specifice urbanisticii secolului trecut. Din păcate, în momentul de față stilul arhitectural al clădirii cu greu se mai poate recunoaşte. Dat fiind faptul că nu s-a reuşit demolarea ei (fiind monument), casa a fost refăcută în stil modern pentru a „integra" în peisaj, încât acum abia mai aduce cu construcția care era odinioară şi pe care unii şi-o mai amintesc. Casa de lemn Ivaşcu, fiindcă la ea ne referim, era făcută din bârne fasonate peste care s-au aplicat ulterior straturi succesive de tencuială. Temelia înaltă, din piatră de râu fixată cu mortar, era executată cu multă atenție devenind astfel cel mai important element în estetica fațadei şi a clădirii în ansamblu. Corpul asimetric al construcției este fragmentat de un pridvor deschis,

susținut de 5 colonete de lemn şi cu acoperământ propriu. De altfel, acest pridvor, care constituie elementul caracteristic al construcțiilor de acest tip, apare ca o dezvoltare sudică a cerdacului cu arcaturi în acoladă, ce se întinde pe toată lungimea fațadei. Senzația de asimetrie a construcției este întreținută şi de intrarea aflată pe segmentul din stânga al cerdacului şi al fațadei, cu toate că uşa principală are o poziție centrală. În sfârşit, sub pridvor se deschide în arc intrarea supraînălțată a beciului, cu uşi ce evocă vechile porți medievale şi asigură întregii clădiri o notă de un pitoresc deosebit. Deşi acoperişul de draniță a fost modificat iar excesul de tencuială estompează frumusețea nudă a pereților de lemn, Casa Ivaşcu rămâne, măcar ca amintire, o adevărată insulă a trecutului în efluviul modernizării actuale a oraşului.

- Casa Paharnicului (Fig. 141)

În spatele blocurilor de pe bulevardul Mihai Eminescu, o clădire cu ziduri masive şi aspect arhaic contrastează izbitor cu noile construcții. Casa Paharnicului este tot ce a mai rămas din *vechea piață a oraşului*, mărturie a unui trecut economic în care negoțul ocupa un loc de primă importanță. Construit la începutul secolului al XIX-lea de către aga Dimitrie Gheorghiadis, paharnicul, pe malul Şipotelor, monumentul a fost destinat încă de la zidirea sa depozitării mărfurilor ce urmau să se desfacă la Piatra-Neamț şi în împrejurimi. Planul construcției are elemente comune cu cel al casei Semaca dar este conceput cu o mare predilecție pentru formele masive, pur utilitare. Parterul prezintă forma de portic din stâlpi greoi şi arcade plate de zidărie, fiind - ca şi beciul de altfel - în întregime boltit. La etaj regăsim cerdacul, sprijinit pe stâlpi groşi de cărămidă, dar mai larg şi mai solid, capabil să servească, la nevoie, ca spațiu de depozitare. Temelia de piatră şi zidăria de o grosime impresionantă nu au prea avut de suferit de-a lungul anilor. S-au făcut doar compartimentări interioare pentru o nouă distribuire a spațiului, ele fiind înlăturate cu ocazia ultimelor lucrări de restaurare, în urma cărora edificiul a fost transformat în unitate de alimentație publică.

Fig.141. Casa Ivaşcu şi Casa paharnicului

- Teatrul Tineretului

A fost construit de arhitectul Carol Zane între anii 1929-1947. Mitul Teatrului Tineretului a fost acreditat prin viteza cu care producea vedete. An de an au venit la Piatra Neamț cei mai buni absolvenți ai Institutului de Teatru, nume care s-au impus în mişcarea teatrală românească şi nu numai - Horațiu Mălăiele, Maia Morgenstern, Virgil Ogăşanu, Ileana Stana Ionescu, Mitică Popescu, Valentin Uritescu, Oana Pellea, Florin Piersic. Toate aceste personalități au reuşit sa creeze o stare benefică a actului teatral, recunoscutul „spirit de echipă" de la Piatra Neamț. Prestigiul Teatrului Tineretului a fost consolidat şi de rapiditatea cu care s-a impus în viața teatrală internațională. Într-o vreme, când spectacolele româneşti treceau cu greu granița, Teatrul Tineretului-a impus în manifestări teatrale de avengură. În prezent, teatrul este unul din cele mai dinamice, moderne şi îndrăznețe teatre

din România, probabil şi datorită tinereții sale (70% dintre actori au sub 30 ani). La fel sunt şi mulți dintre regizorii care au lucrat aici. Repertoriul constă în principal în piese contemporane, româneşti şi străine, dar şi din marile valori ale dramaturgiei universale.

- Biblioteca Județeană „G. T. KIRILEANU" Neamț

Biblioteca Județeană „G. T. KIRILEANU" (Fig. 142) coordonează activitatea tuturor bibliotecilor publice din județ şi serveşte - în principal - interesele de informare, studiu, lectură, educație şi recreere ale utilizatorilor din municipiul Piatra-Neamț şi întreg județul Neamț, prin servicii care asigură accesul nediscriminatoriu la propriile fonduri (colecții şi baza de date), precum şi la alte surse, accesibile ei din exterior. Pentru a-şi îndeplini misiunea sa esențială, biblioteca constituie, prelucrează, organizează, dezvoltă, conservă şi valorifică ştiințific, conform resurselor alocate şi intereselor utilizatorilor, colecții reprezentative de carte, periodice si alte documente purtătoare de informații, din orice domeniu al cunoştintelor umane, realizate în diferite formate şi pe orice fel de suport. Totodată, biblioteca are misiunea de onoare de a conserva şi valorifica moştenirea culturală şi patrimonială a cărturarului G.T. Kirileanu, contribuind decisiv la perpetuarea memoriei ilustrului bibliotecar şi editor. Biblioteca Județeană „G.T. Kirileanu" Neamț este continuatoarea unor vechi tradiții (peste 130 de ani) de lectură publică în județul Neamț. O însemnare din 1934, datorată lui Constantin Turcu (1903-1980, profesor, publicist şi secretar al Liceului „Petru Rareş" din Piatra-Neamț), evoca - în acest sens - anul 1869 şi registrul de împrumut al bibliotecii filialei Neamț a Societății pentru Învățătură Poporului Roman. Oficial, biblioteca a căpătat caracter public în anul 1956, prin actul de donație din 24 februarie acel an, ce stipula înființarea - în casa sa - a unei biblioteci documentare „pentru luminarea poporului". În realitate, biblioteca lui G.T. Kirileanu avea asemenea atribute încă de la începutul instalarii cărturarului în Piatra-Neamț, fiind accesibilă, datorită exemplarei generozități a proprietarului ei, multor cititori interesați de trecutul istoric şi cultural.

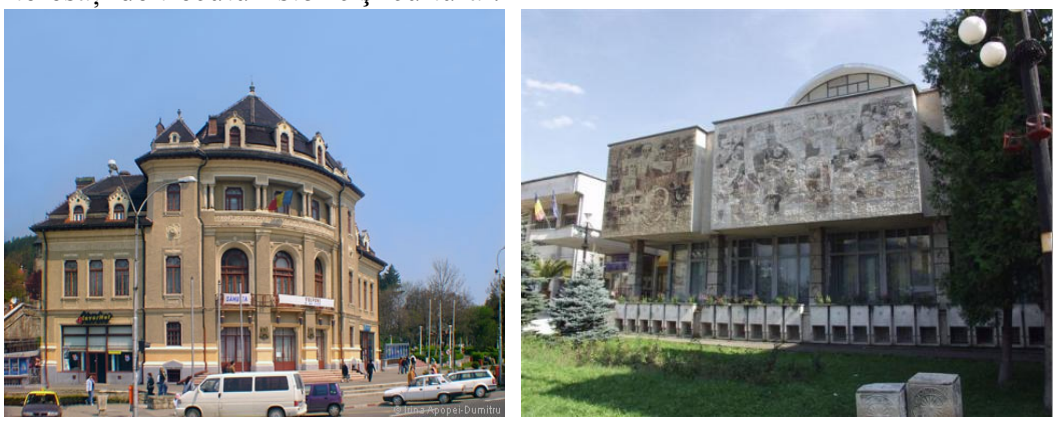

Fig.142. Teatrul Tineretului şi Biblioteca Județeană „G.T.Kirileanu"

- ***Cetățile***

- Cetatea dacică de la Bâtca Doamnei

La 4 km de centrul oraşului Piatra-Neamț, spre apus, dincolo de Schitul şi cartierul Doamna, se înalță ca o strajă a lacului de acumulare construit prin amenajarea hidroelectrică a văii Bistriței, Bâtca Doamnei**.** Este o înălțime izolată (457 m), smulsă din lanțul muntos, cu pante prăpăstioase spre apă, accesibilă doar dinspre sud, unde un drum modernizat înaintează până la poalele stâncoase. De aici, un drum improvizat urcă lin până pe creastă, unde s-au descoperit ruinele Cetății Dacice de pe Bâtca Doamnei, una dintre cele mai interesante şi mai comentate fortificații antice din Moldova. Vestigiile arheologice de pe Bâtca Doamnei au fost descoperite de către neobositul cărturar şi cercetător Constantin Matasă, fondatorul

Muzeului de Istorie din Piatra-Neamț. Săpăturile arheologice începute pe o scară mai largă în 1957 şi conduse de N. Gostar de la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi, au confirmat presupunerile anterioare cu privire la evoluția aşezărilor de pe Bâtca Doamnei. Primul nivel de locuire aparține epocii neolitice, fazei Cucuteni A, suprapus de un strat subțire din epoca bronzului, de vestigiile dacice cărora le aparține cetatea, şi de o ultimă fază aparținând feudalismului timpuriu (secolele XIII-XIV). Evident că ceea ce interesează în mod deosebit este prezența acestei fortificații dacice pe care marea majoritate a cercetătorilor o identifică cu aşezarea menționată de Ptolemeu. Vestigiile dacice de pe Bâtca Doamnei ocupă o suprafață de aproape 20.000 mp pe creasta înălțimii, folosindu-se platoul central şi terasele vestice, iar în unele cazuri şi suprafețele nivelate în mod special pentru construcții. Nivelul de locuire antică este destul de superficial (uneori cu o grosime de sub 25 cm) şi ca atare a avut mult de suferit de pe urma construcțiilor feudale, a tranşeelor săpate în cursul celor două războaie mondiale şi a plantațiilor de conifere.

- Complexul monumental din epoca lui Ştefan cel Mare (Curtea domnească, Biserica Sf. Ioan şi Turnul Clopotnița) - galerie de artă

Situat în centrul oraşului, în Piața Libertății, acest ansamblu arhitectural alcătuit din Curtea Domnească, Biserica „*Sf. Ioan*" şi *Turnul Clopotnița* îşi are începuturile, potrivit izvoarelor istorice, în perioada 1468-1475 fiind ctitorit de Ştefan cel Mare. Din Curtea Domnească s-a mai păstrat doar o parte din pivnițele casei domneşti (unde se află acum o expoziție muzeală) şi porțiuni din zidul de incintă. Biserica zidită în 1497-1498, monumentală şi elegantă, este caracteristică stilului arhitectural moldovenesc din acea perioadă îmbinând tipul cu plan dreptunghiular şi bolți semicilindrice cu cel trilobat şi turla pe naos. Turnul, construit în 1499 din piatră brută şi întărit cu patru contraforturi ce-i subliniază profilul zvelt, are 19m înălțime. Foişorul de pază a fost adăugat în epoca modernă.

- Schitul Doamna

Printre vechile biserici care împodobesc astăzi municipiul Piatra-Neamț, alcătuind un neprețuit patrimoniu de creație şi suflet românesc, se numără, fără îndoială, şi Schitul Doamna, ale cărui ziduri imaculate străjuiesc un mic platou din dreapta Bistriței, sub poalele împădurite ale Cernegurei, în aceeaşi zonă pitorească pe care localnicii o definesc prin denumirea „Peste Vale". Edificiul impresionează de la prima vedere prin dimensiunile sale reduse şi prin simplitatea sa, semn că a fost ridicat pentru a servi nevoilor de credință şi evlavie ale unei obşti monahale cu un număr restrâns de viețuitori. Zidurile puternice, care depăşesc uneori grosimea de 1,5 m, se înalță după obişnuitul plan treflat, cu absidele bine conturate şi care prezintă la exterior câte trei fațete plane îmbinate în unghi. Acoperişul în două ape, uşor evazat deasupra absidei altarului, se desfăşoară unitar până la clopotnița scundă ce se înalță la extremitatea vestică, deasupra intrării originare.Este cât se poate de clar că în momentul primei sfințiri biserica a avut o singură încăpere şi că mult mai târziu s-au adăugat pridvorul de pe axul longitudinal al navei şi veşmântăria de pe latura sudică, în dreptul absidei altarului. În interior, pridvorul îngust este acoperit cu o boltă stelară susținută de patru perechi de nervuri, ce contrastează cu puritatea stilistică a bolții semicilindrice a naosului, care se întinde inclusiv deasupra altarului. Absidele laterale sunt scobite în grosimea zidurilor, iar deasupra ieşirii din naos se află un mic cafas (balcon) ce asigură accesul în clopotniță. Restaurată între anii 1991-1993, i se mai adaugă un mic pridvor pe latura sudică. Se pare că Schitul Doamna nu a avut pictură nici în interior nici în exterior. Doar deasupra intrării în pridvor s-au realizat recent două medalioane în mozaic cu portretele Sfinților Apostoli Petru şi Pavel. În schimb, catapeteasma executată din trei dulapi de proporții impresionante, etalează întreaga gamă de motive sculpturale caracteristice unui stil

neobizantin oarecum autohtonizat prin prezența masivă a elementelor decorative preluate din arta populară a Văii Bistriței. Registrele superioare cuprind icoane zugrăvite direct pe scânduri iar cele de la bază icoane detaşabile, separate prin colonete miniaturale artistic sculptate. De un mare ajutor în datarea aproximativă a Schitului Doamna ne este inscripția de pe crucea de piatră care s-a păstrat în altarul bisericii: „Aici odihneşte robul lui Dumnezeu ieromonah Mitrofan, de care este făcută Sfânta biserică aceasta...” şi indică data morții ctitorului la 6 decembrie 1790. Rezultă deci că biserica s-a zidit în jurul anului 1790, care poate fi luat ca termen *post quem* de datare, catapeteasma fiind montată ulterior de ieromonahul Kalistru, succesorul ctitorului Mitrofan. Ținând seama de specificul vieții isihaste româneşti şi de evoluția altor obşti monahale din Moldova şi din zonă, considerăm că Schitul Doamna s-a constituit încă de la jumătatea secolului al XVIII-lea pe această vatră, folosind o mică bisericuță de lemn, pentru ca apoi, între anii 1788-1790, să se ridice actuala biserică de zid. În favoarea acestui punct de vedere pledează şi cărțile liturgice care s-au mai păstrat, cele mai vechi datând din perioada 1760-1785 o *Evanghelie* tipărită la Iaşi în 1762, cu o însemnare scrisă cu litere chirilice pe mai multe pagini, un *Octoih* editat la Bucureşti în 1774 şi un *Triod* apărut la Râmnic în 1784.

- ***Manifestările culturale***

Un alt specific al zonei îl reprezintă obiceiurile cu ocazia diverselor evenimente (sărbători, nunți, botezuri, înmormântări), manifestări cu specific local, târguri ale meşteşugarilor, care constituie adevărate parade ale portului popular tradițional.

- Festivalul dedicat sporturilor de iarnă „Piatra pe Zăpadă” - ediția a doua (4-5 februarie 2011);
- Zilele oraşului Piatra Neamț (22-26 iunie 2011);
- Târgul meşterilor populari (se desfăşoară lîn luna iulie);
- Festivalul Internațional de Folclor (se desfăşoară în perioada 1-8 august în fiecare an impar);
- Festivalul Toamnei (se desfăşoară la începutul lunii octombrie);
- Festivalul Vinului (se desfăşoară la sfârşitul lunii octombrie);
- Festivalul de tradiții - alai de datini şi obiceiuri (se desfăşoară în luna decembrie), etc.

- ***Puncte turistice***

În Piatra Neamț se poate vizita complexul monumental din timpul lui Ştefan cel Mare, monument istoric şi arhitectonic, ce cuprinde Curtea domnească (construită în 1468), Biserica Sf. Ioan (construită în 1497), Turnul clopotniței (19 m înălțime, construit din piatră în 1499 ca punct de supraveghere şi apărare), statuia domnitorului Ştefan cel Mare (1457-1504);

Alte obiective turistice sunt: Muzeul de istorie al județului Neamț ce deține una dintre cele mai valoroase colecții arheologice din Moldova; Sinagoga de la Piatra Neamț alături de Biserica „Doamna” şi „Precista”; Muzeul de Artă; Muzeul de Etnografie (costume populare, vechi unelte meşteşugăreşti şi de artizanat); Muzeul de Ştiințele Naturii (colecție de peşti fosili - 29 de specii unice în lume, diorame cu flora şi fauna județului, colecții de minerale, botanică şi geologică); Galeriile de Artă „Lascăr Vorel”; Mănăstirea Bistrița, situată la 4 km de Piatra Neamț, monument istoric şi arhitectonic datând din 1407, etc.

11.2. Analiza SWOT comparativă Piatra Neamț-Zalău

Analiza SWOT comparativă a potențialului turistic presupune luarea în calcul a următoarelor elemente: puncte tari, puncte slabe, oportunități, amenințări.

Analiza de situație (analiza SWOT)

Piatra Neamț	**Zalău**
1. Aşezare geografică şi cadrul natural	
a) Puncte tari	
- aşezare geografică favorabilă, pe valea Bistriței în NE României, mai exact la ieşirea acestuia dintre munți, la confluența cu pârâul Cuiejdi; - amplasat într-un bazin intramontan, la altitudinea de 310 m, străjuit de culmile Pietricica (590 m) la SE, Cozla (679 m) la N, Cernegura (852 m) la SV, Cârloman (617 m) la NVşi Bâtca Doamnei (462 m) la SV; - dispune de toate avantajele unei naturi unice, o climă temperat continentală; - relieful se caracterizează prin masivitate.	- aşezare geografică favorabilă, în NV României, la trecerea dintre Carpații Orientali şi Munții Apuseni; - este conectat la o rețea rutieră cu acces spre Europa de V; - este situat în zona centrală a județului, în bazinul hidrografic al râului Zalău, la contactul depresiunii cu acelaşi nume şi Culmea Meseşului; - predomină un climat temperat submontan; - împrejurimile oraşului sunt bogate în păduri de foioase, creând un ecosistem favorabil dezvoltării turismului.
b) Puncte slabe	
• areale cu riscuri geomorfologice (alunecări de teren, torențialitate); • suprafețe supuse inundațiilor.	• areale cu riscuri geomorfologice (alunecări de teren, torențialitate); • suprafețe supuse inundațiilor; • deficiențe în stabilirea unor strategii pentru punerea în valoare a obiectivelor turistice.
c) Oportunități	
❖ atragerea unor potențiali turişti prin diferite programe, oferte atractive pentru toate vârstele; ❖ extinderea obiectivelor turistice; ❖ politici guvernamentale favorabile.	❖ posibilitatea atragerii fondurilor europene pentru proiecte ce vizează valorificarea punctelor tari şi înlăturarea celor slabe; ❖ existența unor fonduri exterioare pentru dezvoltarea turismului;
d) Amenințări	
- extinderea fenomenului de eroziune a solului cu posibile consecințe grave pe termen lung. - amplasarea neadecvată a interprinderilor poluante.	- deprecierea calitativă a reurselor; amplasarea neadecvată a interprinderilor poluante; - afectarea valorii obiectivelor de patrimoniu, inclusiv dispariția lor.
2. Populația şi resursele umane	
a) Puncte tari	
- diversitatea etno-culturală; - nivel relativ ridicat al gradului de calificare în anumite domenii; - existența unor specialişti în domenii variate de activitate.	- diversitatea etno-culturală.

b) Puncte slabe	
• scădere demografică; • migrarea tinerilor în străinătate; • îmbătrânirea populației.	• scădere demografică; • depopularea (migrarea tinerilor în străinătate, spor natural negativ); • îmbătrânirea populației.
c) Oportunități	
❖ existența unor exemple de succes ale unor localnici cu inițiativă; ❖ existența unor programe de finanțare guvernamentale pentru reconversie profesională; ❖ turiştii se pot iniția în activități tradiționale.	❖ existența unor programe de finanțare guvernamentale pentru reconversie profesională;
d) Amenințări	
- scăderea activității populației; - natalitate scăzută; - creşterea şomajului în rândul tinerilor absolvenți; - creşterea ponderii muncii la negru, cu efecte negative asupra pieței muncii şi economiei locale datorită fiscalității ridicate .	- scăderea activității populației; - natalitate scăzută; - creşterea ponderii muncii la negru, cu efecte negative asupra pieței muncii şi economiei locale datorită fiscalității ridicate.
3. Turism	
a) Puncte tari	
- potențial turistic ridicat; - păstrarea patrimoniului cultural tradițional (port popular, formație de dansuri şi cântece populare din zonă); - mâncăruri tradiționale şi vinuri excelente; - resurse turistice variate, cu preponderența celor antropice (biserici, monumente, etnografia); - obiceiuri tradiționale deosebite (şezători, hore, coline, hramuri etc.); - largi posibilități de afirmare a turismului cultural şi rural; - condiții optime pentru turismul de week-end; - potențial turistic peisagistic; - existența unor centre de informare şi promovare a turismului; - aşezarea geografică propice dezvoltării serviciilor, în special a celor turistice.	- resurse turistice variate, cu preponderența celor antropice (biserici, monumente, etnografie); - largi posibilități de afirmare a turismului cultural şi rural; - condiții optime pentru turismul de week-end; - număr în creştere al agențiilor turistice.
b) Puncte slabe	
• resurse financiare insuficiente; • investiții autohtone şi străine reduse; • pregătire profesională de slabă calitate în domeniul serviciilor turistice.	• promovare slaba a ofertelor turistice; • lipsa unor oferte turistice atractive; • degradarea morală a bazei turistice; • resurse financiare insuficiente.

c) Oportunități	
❖ prezența unor aşezăminte culturale şi naționale de o deosebită importanță; ❖ punerea în valoare a patrimoniului cultural şi istoric; ❖ utilizarea programelor de finanțare a UE şi autorităților; ❖ extinderea colaborării cu organizații neguvernamentale care au capacitatea să atragă fonduri extrabugetare (Ecoforest etc.).	❖ dispune de resurse materiale şi umane pentru afirmarea turismului ca alternativă economică la industria şi agricultura aflate în restructurare prelungită; ❖ existența unor resurse de finanțare locală.
d) Amenințări	
- fiscalitatea şi birocrația; - reducerea sau eliminarea unor facilități; - orientarea spre alte zone de interes turistic.	- afectarea patrimoniului turistic prin urbanizare necontrolată şi poluare; - pierderea atractivității unor obiective antropice prin degradare; -orientarea cererii turistice spre alte destinații
3. Mediul înconjurător	
a) Puncte tari	
- aplicarea unui sistem integrat de colectare a deşeurilor; - dispariția de pe cursurile râurilor a deşeurilor; - prezența unor areale protejate. - eforturi ale autorităților locale de aplicare riguroasă a legislației privind protecția mediului.	- aplicarea unui sistem integrat de colectare a deşeurilor; - eforturi ale autorităților locale de aplicare riguroasă a legislației privind protecția mediului; - prezența unor areale protejate.
b) Puncte slabe	
• neefectuarea unor lucrări de stabilizare a zonelor ce prezintă pericol de alunecări de teren; • educație ecologică superficială.	• neefectuarea unor lucrări de stabilizare a zonelor ce prezintă pericol de alunecări de teren; • educație ecologică superficială; • insuficienta dezvoltare a structurilor şi mecanismelor administratiei publice care să se ocupe cu dezvoltarea dinamică a zonei periurbane.
c) Oportunități	
❖ utilizarea programelor UE destinate reabilitării condițiilor de mediu din mediul rural; ❖ extinderea colaborării şi implicarea organizațiilor neguvernamentale şi a şcolilor în programe comune de educație ecologică.	❖ extinderea suprafețelor împădurite; ❖ extinderea colaborării şi implicarea organizațiilor neguvernamentale şi a şcolilor în programe comune de educație ecologică.
d) Amenințări	
- extinderea eroziunii solului cu consecințe grave pe termen lung dacă nu se intervine la timp; - indiferența față de protecția mediului.	- reducerea suprafeței terenurilor productive prin expansiunea haotică a intravilanului; - creşterea presiunii antropice asupra terenurilor, duce la degradarea lor.

12. DESCRIEREA INFRASTRUCTURII TURISTICE DE SUPORT ÎN MUNICIPIUL ZALĂU (Baze de cazare)

Cazare Zalău			
	Camere	Facilități	Tarif
Hotel****			
1. Grand Severus Resort Spa	Apartament Lux	- cabină de duş cu hidromasaj - aer condiționat - halat de baie - televizor LCD - minibar - cablu TV cu peste 70 de programe româneşti şi străine - 2 linii telefonice - acces internet gratuit	320 Ron/noapte
	Apartament Standard		280 Ron/noapte
	Apartament Junior	- mic spațiu pentru lectură - cadă şi uscător de păr/corp - camere dotate cu aer condiționat - minibar - televizor LCD - acces internet gratuit	280 Ron/noapte
	Camera Twin Lux	- mic spațiu pentru lectură - cadă şi uscător de păr/corp - camere dotate cu aer condiționat - televizor LCD - acces internet gratuit	230 Ron/noapte/1 pers. 250 Ron/noapte/2 pers.
	Camera Matrimonială	- baie cu cabină de duş, uscător de păr/corp - camere dotate cu aer condiționat - televizor LCD - acces internet gratuit www.grandhotelseverus.ro	230 Ron/noapte/1 pers. 250 Ron/noapte/2 pers.
2. Griff	19 camere Matrimonial	- TV (60 canale) & servicii interactive - LCD flat screen - internet wireless gratuit - radio internațional - telefon cu acces direct - climatizare - mini bar - seif - camere pentru nefumători - cabină duş - cabină de duş, uscător de păr, halat baie şi papuci, produse cosmetice www.griffhotel.ro	190 Ron /noapte
	4 camere twin		190 Ron /noapte
	2 apartamente		220 Ron /noapte
	camere single		180 Ron /noapte

2. Brilliant Plaza	Camera single	- aer condiționat - televizor, cablu Tv - frigider, aparat cafea - baie cu duş şi/sau cadă de baie - minibar - ceas alarmă - seif - camere pentru nefumători - internet wirelles www.hotelbrilliantplaza.ro	160 Ron/ noapte
	Camere dublă Matrimoniala		190 Ron/noapte
	Camera dublă Twin		190 Ron/ noapte
	Camera dublă in regim de single		180 Ron /noapte
Hotel* **			
4. Porolissum	Camere single, twin şi matrimoniale standard	- tv color - internet - telefon - minibar - băi dotate cu cabină de duş - camere climatizate ce dispun de închidere electronică	100 Ron /noapte
	Camere single, twin şi matrimoniale lux	- tv color - internet - telefon - minibar - băi dotate cu cadă - aer condiționat - închidere electronică	210 Ron /noapte
	4 Apartamente lux	- living - dormitor propriu-zis - închidere electronică - tv color - internet - telefon - minibar - băi dotate cu jacuzzi - aer condiționat - închidere electronică www.hotelporolissum.ro	250 Ron /noapte
5. Best Western Meseş	20 de camere duble	- televizor - room-service - minibar - baie cu duş sau jacuzzi, uscător de păr - frigider - spații pentru nefumători www.bestwesternmeses.ro www.hotelmeses.ro	160 Ron /noapte
	10 camere matrimoniale		190 Ron /noapte
	4 apartamente		270 Ron /noapte
6. Royal	5 camere single	- beauty center - aer condiționat - camere cu balcon - jacuzzi în cameră	130 Ron /noapte
	15 camere duble		150 Ron /noapte

	5 camere triple	- frigider, minibar - seif - televizor - telefon - internet - room service www.royalhotel.ro	365 Ron /noapte
	2 apartamente		295 Ron /noapte
7. Patry's	9 camere cu pat Matrimonial	- încălzire centrală - aer condiționat - internet wireless - room service - minibar - TV cablu digital - telefon, acces internațional www.hotel-patrys.ro	110 Ron /noapte
	9 camere duble		110 Ron /noapte
	6 apartamente		170 Ron /noapte
8. Transilvania	12 camere (single/duble în regim single/apartament)	- telefon, acces internațional - aer condiționat - internet wireless - room service - minibar - TV cablu digital - parcare păzită şi supraveghetă video www.transilvaniahotel.ro	110 Ron/noapte/cam. single 120 Ron/noapte/cam. dublă 140 Ron/noapte/apartament
9. Stadion	16 camere 14 apartamente	- baie cu cabină de duş/cadă - cu aer condiționat - televizor - acces internet gratuit - room service - parcare păzită www.hotel-stadion-zalau.ro	Prețuri preferențiale sportivi: - lot olimpic 18 Ron - structuri sportive MECN 19 Ron - structuri sportive MTS şi COSR 20 Ron - structuri sportive diverse 25 Ron - terți 35 Ron - terți în regim de single - 2 locuri 60 Ron
10. Popasul Romanilor	15 camere (single, duble, apartament)	- sală de conferință dotată cu echipament performant (video-proiector, sistem sonorizare) - aer condiționat - internet wireless - room service - minibar - TV cablu digital - telefon, acces internațional www.popasul-romanilor.ro	
11. Georgiani	30 camere (single şi duble) 3 apartamente	- internet de mare viteză wireless - climatizare - minibar	150 Ron/noapte/cam. single 180 Ron/noapte/cam. dublă

		- telefon cu acces internațional - seif pentru valori www.hotelgeorgiani.ro	240 Ron/noapte/apartament
Vile ***			
12. Vlad	Camere de lux cu pat matrimonial Camere cu pat matrimonial	- aer condiționat şi încălzire individual reglabilă - TV cu programe naționale, internaționale + HBO inclus - minibar - telefon, fax - internet wireless - uscător de păr www.vilavlad.ro	150 Ron /noapte/ 2 pers. 130 Ron /noapte/ 1 pers. 125 Ron /noapte/2 pers. 110 Ron /noapte/ 1 pers.
13. President	6 camere matrimoniale 4 camere single 2 camere twin 1 apartament	- aer condiționat - TV cablu - telefon (acces internațional) - fax - internet wireless - cadă cu hidromasaj - centru spa - jacuzzi, saună, solar - teren de tenis - tenis de masă - sală de fitness - centru de masaj www.vila-president.ro	170 Ron /noapte 120 Ron /noapte 150 Ron /noapte
14. Eliza	18 camere cu 2 paturi	- aer condiționat - TV cablu, telefon - frigider-minibar - acces la internet www.hoteleliza.ro www.romania-turistică.ro/Cazare/Zalău	129 Ron/dublă/noapte
Pensiuni ***			
15. Ramona	13 camere cu 2 paturi sau pat dublu	- baie proprie - TV color - cablu - acces internet wireless www.pensiunea-ramona.ro	80-100 Ron /noapte
	2 camere cu 3 paturi		120 Ron /noapte
	1 cameră cu 3 paturi		120 Ron /noapte
	2 camere cu pat matrimonial		100 Ron /noapte
	2 apartamente cu pat matrimonial		130 Ron /noapte
16. Colț de Rai	8 camere cu pat dublu	- baie proprie - TV color - minibar - balcon www.colt-de-rai-zalau.ro	120 Ron /noapte
	2 camere cu 2 paturi simple		120 Ron /noapte
	2 camere cu 10 paturi simple		400 Ron /noapte
	1 apartament		180 Ron /noapte
17. Zagor	2 apartamente	- TV cablu	

	6 camere single 10 camere cu 2 paturi 16 camere cu pat matrimonial	- acces internet - uscător de păr, cască baie - baie proprie cu cabină duş cu hidromasaj - set de igienă orală - aer condiționat www.pensiuneazagor.ro	
Pensiuni ***/**			
18. La Grădina	8 camere cu 2 paturi 4 camere 3 paturi 2 apartamente 2 camere 1 cameră 7 locuri	- internet wireless - baie proprie - TV cablu - aer condiționat - frigider - grill (barbeque) www.turistinfo.ro	80 Ron /noapte 90 Ron /noapte 210 Ron /noapte 210 Ron /noapte
19. La Vasile	10 camere dublu matrimonială 10 camere dublu twin (cu 2 paturi) 1 apartament 1 cameră 3 paturi	- internet wireless - baie proprie cu cadă sau jacuzzi - TV cablu - aer condiționat - spălătorie - grătar (barbeque) www.turistinfo.ro	80 Ron /noapte 80 Ron /noapte 180 Ron /noapte 130 Ron /noapte
20. Da Mario	3 camere dublu matrimonială 5 camere dublu twin (cu 2 paturi) 4 camere single 1 apartament 3 camere	- internet în cameră - uscător de păr - TV cablu - baie proprie www.turistinfo.ro	110 Ron /noapte 100 Ron /noapte 85 Ron /noapte 160 Ron /noapte
21. Shalom	1 apartament 4 camere cu 2 paturi 1 cameră cu 3 paturi 2 camere cu 1 pat 12 camere cu pat matrimonial	- TV - telefon - seif - internet - baie proprie www.roturism.com	
22. Ionel		www.cazare-salaj.romaniaexplorer.ro	

Cazare zona periurbană			
Hotel/Pensiune/Cabană	Camere	Facilități	Tarif
1.Pensiunea Perla Meseşului *** (E81 Zalău-Cluj km. 12, la 1 km de la ieşirea din localitatea Ciumărna)	4 camere dublu twin (cu 2 paturi) 6 apartamente (2 camere cu 1 pat matriomonial şi 1 cameră de zi)	- internet wireless - baie cu cadă - TV cablu - echitație, ATV - masă ping-pong - room service www.roturism.com www.perlamesesului.ro	

2. Pensinea Colina ** (DJ 1H Zalău-Jibou, la ieşirea din localitatea Crişeni)	Cameră single _____ Cameră dublă _____ Cameră familială	- pat dublu sau 2 paturi separate - TV - telefon - baie proprie www.pensiunea-colina.ro	90 Ron/noapte _____ 100 Ron /noapte _____ 150 Ron /noapte
3. Cabana de la Trei Brazi (DJ 108D, între Crişeni şi Cehu Silvaniei, la 3 km de Zalău)	6 camere (2 camere cu 2 paturi şi 4 camere cu pat matrimonial) _____ 3 apartamente (cu 2 camere)	- pat dublu sau 2 paturi separate - TV, frigider - tinternet WiFi - baie proprie www.dulceromanie.ro	

13. STRATEGIA DE DEZVOLTARE A TURISMULUI ÎN MUNICIPIUL ZALĂU ŞI ZONA PERIURBANĂ. POSIBILITĂȚI DE DEZVOLTARE

13.1. Direcțiile strategice

13.1.1. Concept si terminologie

Cu rădăcini în Grecia antică, termenul provine din cuvântul „strategos", denumire a unuia din cei zece magistrați, aleşi pe timp de un an pentru conducerea Atenei.

Conform Dicționarului Oxford, *strategia este arta războiului, respectiv arta de a deplasa şi dispune instrumente de război pentru a impune inamicului locul, momentul şi condițiile de luptă*. Dicționarul Explicativ al Limbii Române face referiri la strategie doar în domeniul militar - *parte componentă a artei militare care se ocupă cu problemele pregătirii planificării şi ducerii războiului şi operațiilor militare* - în timp ce, pentru adjectivul strategic, în context managerial, explicația este de „*potrivit, oportun într-o împrejurare dată*".

Strategia este rezultatul concret al practicării managementului strategic, materializând un plan formal din punct de vedere al managementului de vârf cu privire la locul şi rolul organizației în mediu, performanțele pe care trebuie să le obțină, mijloacele de luptă în jocul concurențial.

- strategia este *un plan de acțiune*, o orientare conştientă a cursurilor de acțiune pentru a soluționa o situație;
- stategia este *o stratagemă*, *o manevră* prin care se asigură depăşirea unui concurent, obținând un avantaj asupra acestuia;
- strategia este *un model de comportament* în mediul în care acționează;
- strategia constă în *modul de poziționare* a firmei în mediul extern;
- strategia este *o perspectivă*, respectiv un mod de a percepe realitatea şi de a proiecta viitorul firmei în ceea ce priveşte piața, produsele, tehnologiile etc.

Viziunea strategică

Viziunea strategică reprezintă o proiecție a ceea ce se intenționează a fi organizația într-un viitor îndelungat şi, adesea, neprecizat. Prin viziune strategică se pune în evidență arta managementului, dar şi capacitatea managerului-strateg de a prefigura perspectivele dezvoltării firmei, de cele mai multe ori, ignorându-i starea prezentă. Conținutul viziunii este dat de una sau mai multe idei cu caracter foarte general, prin care se orientează evoluția în viitor. Viziunea strategică este rezultatul imaginației, creativității, curajului, capacității de observare a mediului. Din mediu transpar mereu semnale dar numai o minte strălucită, un simț ascuțit al observației şi o încredere nemărginită în valoarea ideii, poate da naştere viziunii strategice care va proiecta firma pe traiectoria succesului. Oricât de seducătoare ar fi viziunea strategică, fără o concretizare a ei în timp şi spațiu, rămâne o simplă himeră. Transferarea viziunii din imaginație în coordonatele vieții reale se face prin intermediul misiunii organizației.

Misiunea organizației

Definită frecvent drept „*rațiunea de a fi a organizației*", misiunea are menirea de a clarifica direcția pe care o va urma organizația, precizând natura afacerii prin asocierea cu un produs tehnologic, capabil să satisfacă o nevoie specifică a consumatorului. În legătură cu tratarea teoretică a conceptului, în literatură se constată uneori o suprapunere a termenilor: vocație, viziune, misiune. În general, misiunea odată definită şi declarată, este menținută - în ceea ce are esențial - timp îndelungat pentru a se întipări în memoria colectivă. Desigur, pe

parcursul evoluției, misiunea trebuie revăzută la anumite perioade, întrucât, atât în interiorul, cât şi şi în mediul exterior pot interveni schimbări majore. Dacă misiunea declară, în mod oficial, o serie de țeluri, acestea sunt concretizate şi operaționalizate prin intermediul direcțiilor strategice. Direcțiile strategice reprezintă *nivelurile de performanță pe care organizația urmăreşte să le realizeze pe termen lung, direcționându-i activitățile către rezultate-cheie specifice.* Aceste obiective reprezintă ținte stabilite pe perioade mai scurte comparativ cu misiunea şi prin care se actualizează, adesea, conținutul misiunii la modificările mediului.

În ceea ce ne priveşte, considerăm că direcțiile strategice şi de acțiune trebuie să dispună o viziune pe termen îndelungat asupra perspectivelor şi a oportunităților din punct de vedere turistic pentru Municipiul Zalău.

13.1.2. Rezultate-Acțiuni

a. Oportunitățile de dezvoltarea a turismului în municipiul Zalău:

- dezvoltarea municipiului Zalău ca un centru de afaceri (centru geometric al regiunii de Nord-Vest) şi de investiții în domeniul turismului oferă premisa dezvoltării turismului în municipiul Zalău (atât prin creşterea numărului de vizitatori, cât şi prin creşterea investițiilor) dar şi a formelor de turism (turism cultural şi de agrement, turismul de tranzit, agroturismul şi turismul ecologic etc.);
- deschiderea municipiului Zalău ca centru logistic şi administrativ al Regiunii de Nord-Vest oferă oportunități suplimentare de dezvoltare a municipiului, inclusiv în sectorul turistic, de finanțare şi de atragere a investitorilor şi turiştilor;
- dezvoltarea resursei umane (mediul academic oferă personal cu înaltă calificare şi servicii de consultanță profesionale);
- diversitatea etno-culturală sporeşte atracția pentru turiştii străini;
- rețeaua de comunicații bine dezvoltată;
- avantajele climatice oferă posibilități de a atrage turişti în toate anotimpurile;
- valorificarea superioară a potențialului turistic al municipiului, amenajarea unor zone de agrement turistic, înfrumusețarea imaginii oraşului etc. reprezintă oportunități care pot fi exploatate de factorii interesați de dezvoltarea turismului local.

b. Beneficii ce ar putea fi aduse comunității prin dezvoltarea turismului în municipiul Zalău:

- atragerea turiştilor - creşterea numărului de turişti care vin în municipiul Zalău şi creşterea duratei de sejur, prin îmbunătățirea şi diversificarea ofertei turistice şi a modalităților de promovare - directă, pe suport electronic şi de hârtie – printr-un centru de informare turistică, internet, materiale promoționale, media etc.;
- crearea unei baze de date complete, actualizate şi operative, monitorizarea diferiților indicatori cantitativi şi calitativi care să poată fi puşi la dipoziția diferiților factori interesați;
- creşterea veniturilor directe din turism (efectul direct);
- efectul multiplicator al turismului - prin dezvoltarea generală pe care o angrenează atât în celelalte ramuri ale economiei, cât şi pe plan social;
- efectul indirect - impactul creşterii cheltuielilor pentru serviciile turistice asupra ramurilor producătoare de bunuri de consum, la care firmele turistice apelează în mod inevitabil pentru a-şi susține oferta turistică la parametrii competitivi;
- efectul indus - procesul de multiplicare a cererii agregate la scară macroeconomică (întreaga economie națională în general şi zonală în special), deoarece atât veniturile celor care lucrează nemijlocit în turism, cât şi cele ce revin sectorului producător de

bunuri de consum sunt reinvestite în vederea procurării altor mărfuri şi servicii de care au nevoie.

Cele trei efecte menționate mai sus îşi găsesc reflectarea în următoarele transformări pozitive:

- creşterea produsului intern brut ca urmare a impulsului generat de sporirea cu o unitate bănească a veniturilor obținute din activitatea turistică;
- sporirea volumului vânzărilor rezultate din tranzacțiile economice (cu excepția stocurilor);
- multiplicarea veniturilor, ca urmare a unei unități adiționale de cheltuială turistică;
- crearea de noi locuri de muncă în aproape toate ramurile economiei naționale cu care turismul se află în legătură directă sau indirectă;
- mărirea veniturilor bugetului, prin posibilitatea impozitării unor activități economice prospere de pe urma dezvoltării turismului;
- dezvoltarea economică a municipiului Zalău prin dezvoltarea industriei turistice şi ridicarea nivelului de trai al cetățenilor;
- crearea de noi locuri de muncă;
- îmbunătățirea condițiilor de viață prin ameliorarea calității mediului, înfrumusețarea oraşului, oferirea de noi posibilități de agrement şi refacere pentru locuitorii municipiului Zalău şi pentru turişti;
- promovarea prin turism a municipiului Zalău, îmbunătățirea imaginii municipiului în țară şi străinătate;
- favorizarea accesului pe calea integrării europene.

***c. Riscurile în dezvoltarea turismului în municipiul Zalău*:**

- imaginea nefavorabilă a României în străinătate, prejudecățile care persistă;
- exodul forței de muncă şi fluctuația personalului;
- cost ridicat al investițiilor;
- starea precară a unor drumuri în zonele limitrofe;
- folosirea în prea mică măsură a potențialului turistic;
- implicarea redusă a agenților de turism în promovarea potențialului turistic;
- colaborarea defectuoasă a factorilor implicați în fenomenul turistic;
- incapacitatea de a implica întregul sector turistic în spijinul unui program de marketing turistic care vizează întreaga comunitate;
- incapacitatea de a demara un proces masiv de ridicare a standardelor în turism, necesar pentru a putea concura cu succes pe piața internațională;
- dezavantaje competitive - unele oraşe de frontieră au mai multe şanse în a dezvolta proiecte transfrontaliere în turism.

d. Indicatori de evaluare a rezultatelor implementării strategiei de dezvoltare a turismului în municipiul Zalău:

- fluxul turistic, cererea turistică, factorii motivaționali etc;
- numărul de turişti români/străini care apelează la serviciile turistice, numărul de turişti care vizitează obiectivele turistice;
- ponderea cererii interene/externe în totalul cererii turistice anuale, indicele modificării în timp a cererii turistice interne/externe;
- repartiția pe zone de proveniență/țări a cererii turistice externe şi proveniența regională a cererii turistice interne, indicele sosirilor vizitatorilor străini, pe țări de origine şi zone geografice;
- structura cererii turistice pe principalele mijloace de transport folosite;

- distribuția cererii turistice pe principalele forme de cazare, număr de sosiri/înnoptări pe tipuri de structuri de primire turistică, pentru turiştii rezidenți/nerezidenți;
- capacitatea de cazare existentă (locuri)/în funcțiune (mii locuri-zile), număr de camere/paturi;
- gradul de ocupare al potențialului de cazare, indicele de utilizare netă a locurilor de cazare (capacități în funcțiune), lungimea medie a şederii;
- durata medie a sejurului pentru turiştii rezidenți/nerezidenți;
- sezonalitate cererii turistice;
- gradul de satisfacere a turiştilor;
- numărul de vizitatori ai paginii de internet, numărul de rezervări online;
- gradul de amortizare a investiției;
- nivelul încasărilor din turism, indicele de creştere a încasărilor din turism;
- încasarea medie turistică pe cap de locuitor;
- distribuția firmelor din turism pe cifră de afaceri şi număr de salariați.

e. Probleme strategice:

- slaba promovare a potențialului turistic al municipiului Zalău, accesul dificil la informație şi la produsul turistic;
- lipsa unui „organism" specializat, cu atribuții de promovare a turismului local şi cu rol integrator al tuturor actorilor interesați;
- investițiile reduse realizate în turism, lipsa mijloacelor financiare față de costul ridicat al investiției;
- insuficienta valorificare a potențialului turistic local, slaba dezvoltare a infrastructurii turistice;
- nevoia de diversificare a ofertei turistice cu noi posibilități de agrement şi refacere.

13.1.3. Competitivitatea turistică - Acțiuni

1. Valorificarea resurselor turistice ale zonei şi individualizarea zonei municipiului Zalău în raport cu unitățile teritoriale cu extensiuni şi funcționalități similare pe plan național şi internațional, prin derularea continuă a activităților de prospectare şi amenajare a resurselor atractive, coroborate cu cele de promovare şi branding turistic.

2. Inițierea, profesionalizarea şi diversificarea atracțiilor turistice, a produselor şi serviciilor turistice şi alinierea lor la standardele de calitate şi securitate europene.

3. Dezvoltarea infrastructurii turistice şi interconectarea componentelor din oferta turistică primară şi secundară şi a mijloacelor prin care se realizează extinderea sezonului turistic şi creşterea duratei sejurului (numărului de înnoptări), precum şi promovarea unitară a imaginii zonei pe piețele turistice naționale şi internaționale.

4. Reabilitarea liniei ferate din municipiul Zalău şi introducerea acesteia în circuit turistic prin implementarea unui mijloc de transport pretabil unei călătorii pentru vizitarea obiectivelor turistice din zonă şi modernizarea tuturor stațiilor şi haltelor de pe parcursul liniei ferate (inclusiv dotarea haltelor respective cu materiale promoționale legate de obiectivele turistice din zonă, de pildă cu arealele protejate existente sau cu varii elemente ale patrimoniului construit). Corelat cu acest obiectiv, se pot crea pachete de servicii turistice, cu bilete cu prețuri avantajoase pentru turiştii amatori.

5. Propunerea unor forme de turism variate, de un mare interes fiind cicloturismul, practicabil pe mai multe trasee, cu punct de pornire din municipiul Zalău.

6. Dezvoltarea turismului de nişă (turism cultural, sportiv, de afaceri, de conferințe, agroturism, ecoturism etc.).

7. Transformarea municipiului Zalău într-un centru multicultural, prin organizarea de festivaluri, simpozioane, ateliere de creație, concerte la care să-şi dea concursul toate etniile existente în zona turistică a municipiului Zalău.

8. Conservarea patrimoniului cultural, istoric şi etnografic şi protejarea centrelor istorice vechi, prin eliminarea traficului rutier pe arterele de transport centrale.

9. Crearea unui cadru de reflecție, dezbatere, decizie şi acțiune public-privat, voluntar, între toate sectoarele cu importanță pentru turism.

13.2. Acțiuni şi soluții de dezvoltare din domeniul turismului

13.2.1. Profesionalizarea şi diversificarea serviciilor şi produselor turistice

- *Acțiunea 1*:
  - Conceperea şi dezvoltarea de noi produse şi servicii turistice, cu respectarea identității locale, pornind de la trei tipuri de oferte: turism de tranzit/circuit, activități conexe (clienți atraşi de alte locații din proximitatea zonei), turism de sejur bazat pe oferte excepționale sau combinații cu alte oferte.

  Soluția 1:
  - Identificarea specificității locale şi regionale a componentelor antropice şi naturale şi implementarea acestora la nivel de infrastructură turistică de cazare, alimentație, agrement etc. pentru fiecare areal/compartiment al microregiunii municipiului Zalău (sud-vestic, nord-estic, central-nordic, central-sudic) cu identitate clar conturată prin selectarea unor grupuri-țintă, pe baza analizei caracteristicilor pieței şi a clientelei potențiale, precum şi a ingerinței altor indicatori necuantificabile de natură socială, economică, politică etc. (turiştii EU de limbă maghiară, germană, italiană şi engleză).
  - Dezvoltarea de noi produse şi servicii turistice se va face în funcție de următoarele tipuri de oferte, bazate pe segmente-țintă de turişti: turism de tranzit/circuit, activități conexe (clienți atraşi de alte destinații apropiate), turism de sejur bazat pe oferte excepționale sau combinații cu alte oferte din regiunea N-V.
  - Înființarea unui Muzeu al municipiului Zalău.
- *Acțiunea 2*:
  - Amenajarea şi promovarea unor circuite turistice tematice ca branduri integrate brandului de destinație turistică.

  Soluția 2:
  - Concentrarea ofertelor şi structurarea tipologică acestora pe oferte şi în funcție de clientela potențială: oferte pentru grupurile aflate în tranzit pe rutele principale, excursii de ½ - 1 zi din/până la Porolissum, sejururi tematice de 3-4 zile pentru un public cu interese conforme cu tematica dorită.
  - Circuitul bisericilor ortodoxe, circuitul bisericilor catolice şi reformate
  - Circuitul satelor româneşti cu specific bine conservat, circuitul satelor maghiare.
  - Trasee ale atelierelor meşteşugăreşti.
  - Trasee cicloturistice.
  - Trasee schi de tură în perioada de iarnă
- *Acțiunea 3*:
  - Definirea conținutului / tematicii ofertelor turistice din care să reiasă caracteristicul de bază local-regional.

Soluția 3:

- Denumirea unei tematici corespunzătoare pornind de la întrebarea: „cu ce ne adresăm ?”.
- Conținutul ofertei turistice va fi legat de cele două cuvinte-cheie: om şi natură.
  - *Om*: descoperirea tradițiilor populare (evenimente autentice), a istoriei şi civilizației (obiective culturale & religioase), deplasarea cu mijloacele tradiționale (căruță), participarea la activități agricole (cosit, recoltat), pregătirea sărbătorilor, cazarea la familii etc.
  - *Natură*: drumeții între sate ca alternativă la zonele frecventate de prea mulți turişti (ex. traseu cultural), turism geoecologic, implicarea turiştilor la activități (marcare trasee, montare căsuțe păsări), produse bio locale, drumeții tematice (ierburi medicinale, ciuperci).
- Susținerea tematicii alese prin simboluri clar conturate.
- Desemnarea de produse care să existe sau să fie promovate exclusiv în această regiune (ex. pentru băutură - țuică de Zalău, pentru alimente, culturi tradiționale, alegerea unor produse exclusive ca model pentru suveniruri).
- Lansarea şi verificarea unor concepte noi, cu impact ridicat (mai „radicale”) - ex. sat/zonă/pensiune cu produse exclusiv vegetariene.

➢ *Acțiunea 4*:

- Conceperea şi transpunerea în practică a unor evenimente ce atrag turiştii şi aplicarea unui marketing eficient pentru dezvoltarea turismului de eveniment.

Soluția 4:

- Înregistrarea acestor evenimente în calendarele de acest tip de la nivel județean şi național şi promovarea lor corespunzătoare.
- Coordonarea eficientă a evenimentelor, dezvoltarea infrastructurii generale şi turistice la locul de derulare a acestora (ex. Zilele oraşului, Festivalul Roman, Festivalul Artelor MuzaFest, organizarea de evenimente legate de personalități cunoscute din zonă).

➢ *Acțiunea 5*:

- Formarea de rețele de distribuție pentru produsele şi serviciile turistice.

Soluția 5:

- Colaborarea cu agențiile de transport locale şi/sau străine pentru includerea în cataloagele de profil şi, pe cât posibil, includerea direct în materialele județene/naționale.

➢ *Acțiunea 6*:

- Uniformizarea nivelurilor calitative a produselor şi serviciilor turistice şi crearea de etichete de calitate.

Soluția 6:

- Folosirea criteriilor de clasificare ale Ministerului Dezvoltării Regionale şi Turismului.

➢ *Acțiunea 7*:

- Încurajarea competițiilor de calitate destinate operatorilor şi îmbunătățirea calitativă a produselor şi serviciilor existente.
- Încurajarea investițiilor în IT şi în forme moderne de comercializare a produsului turistic.

Soluția 7:

- Inițierea unui premiu/diplomă anual pe tipuri de servicii (cazare, masă etc.) în cadrul furnizorilor cu valoare de prestigiu prin alegerea de către branşă odată cu dezbaterea anuală dintre operatori.
- Organizarea unui site, ex. - Zona turistică a municipiului Zalău, pe subdomenii, design nou/prezentare dinamică, actualizarea permanentă a datelor.

13.2.2. Promovarea produselor şi serviciilor turistice

- *Acțiunea 1*:
  - Definirea unui brand (şi unde este cazul a unor branduri locale specifice) şi crearea de activități pentru susținerea acestuia/acestora.

  Soluția 1:
  - Adaptarea strategiei proprii la cea regională/județeană/națională prin influențarea reciprocă.
- *Acțiunea 2*:
  - Elaborarea de materiale de promovare, unitare şi de calitate (tematice sau diversificate, în limba română şi în alte limbi de circulație internațională: postere, broşuri, materiale informative, cataloage cu produse şi servicii, hărți, calendare ale evenimentelor etc.

  Soluția 2:
  - Activitate în strânsă colaborare cu organizațiile de turism .
  - Realizarea unui catalog care să cuprindă: descrierea tuturor obiectivelor turistice naturale şi antropice, a posibilităților de cazare, restaurație şi agrement-diverstisment; o hartă şi informații despre zonă, cu localizarea obiectivelor atractive, a posibilității de acces etc.
- *Acțiunea 3*:
  - Diseminarea materialelor de promovare prin centre de informare turistică, prin birourile de turism din străinătate şi în localitățile din străinătate cu care există relații de înfrățire.

  Soluția 3:
  - Organizarea de seri informative despre destinația turistică pentru operatorii turistici externi.
- *Acțiunea 4*:
  - Promovarea on-line şi crearea de legături între site-urile internet existente.

  Soluția 4:
  - Monitorizarea procesului de promovare.
- *Acțiunea 5*:
  - Crearea de puncte şi centre de informare turistică şi/sau infochioşcuri plasate în locurile de interes turistic şi semnalizarea lor corespunzătoare.

  Soluția 5:
  - Înființarea unui centru de informare şi de infochioşcuri la locațiile de interes turistic.
  - Trimiterea zilnică de informări tuturor unităților de cazare cu noutățile de interes general şi turistic din zonă.
- *Acțiunea 6*:
  - Dezvoltarea de campanii tematice de comunicare; participarea unitară a zonei turistice a municipiului Zalău la târguri de turism naționale şi internaționale.

Soluția 6:

- Selectarea târgurilor în funcție de tipicul târgurilor şi grupurilor țintă şi al fondurilor disponibile (pentru transport, tipărit, personal, cazare). Întâlniri înainte de participare, soluții de reprezentare reciprocă.

➢ *Acțiunea 7*:

- Susținerea de activități de promovare în mass-media.

Soluția 7:

- Publicarea de materiale informative şi promovare în presa locală, regională, națională şi externă (articole în special în presa din țările vecine) .

➢ *Alte acțiuni*:

- Acțiuni de lobby către instituții publice, finanțatori (publici şi privați) etc.
- Integrarea pachetelor şi circuitelor turistice zonale în programele județene şi naționale de promovare.
- Încurajarea oricăror canale şi mijloace de promovare a turismului zonei şi județului Sălaj (evenimente, concursuri, conferințe, spectacole etc.).

13.2.3. Inventariere şi diagnosticare permanentă a resurselor cu potențial turistic

➢ *Acțiunea 1*:

- Colectarea permanentă de date şi informații turistice (istorice, naturale, tradiționale, unități de cazare şi agrement etc.).

Soluția 1:

- Prezentarea de informații turistice sub forma unui portal:
  - resurse naturale şi antropice;
  - informații legate de atracții şi evenimente;
  - link-uri către informațiile detaliate (ex. etnografie, biologie);
  - catalogul operatorilor din turism cu date de contact şi prezentarea uniformă a conținutului sub o siglă, motto comun;
  - verificări periodice în cadrul *grupului de lucru* a capacităților existente şi/sau servicii noi sau a celor care nu mai sunt actuale.
- Structura de prezentare turistică se va face în funcție de importanța în zonă.

➢ *Acțiunea 2*:

- Constituirea şi întreținerea unei baze unitare şi publice de date şi informații asupra resurselor atractive existente.

Soluția 2:

- Transmiterea acestor informații cuprinse în site către Asociația Județeană de Turism şi Sport, Ministerul Dezvoltării Regionale şi Turismului şi alții care sunt interesați sub forma unui newsletter, ştire de presă după fiecare actualizare a informațiilor şi/sau ofertelor.

➢ *Acțiunea 3*:

- Analiza permanentă a necesităților de dezvoltare, modernizare, restaurare, semnalizare şi conservare a resurselor turistice ale zonei în context local, național şi internațional, prin metode şi instrumente specifice (diagnostice teritoriale, studii de fezabilitate etc.).

Soluția 3:

- Întâlniri periodice pentru dezbateri şi prezentări individuale în cadrul grupului turism-cultură.

- Dezbaterea periodică între operatorii din turism (agenții, ghizi, furnizori de servicii turistice, universități etc.).
- Topicele de interes trebuie să vizeze: caracteristicile turistice, gradul de ocupare, modul în care trebuie adaptate sau diversificate resursele pentru a corespunde trendurilor, care sunt tendințele locale ?

➢ *Acțiunea 4*:
- Realizarea de cercetări şi studii periodice de piață: studii de diagnostic şi fezabilitate, sondaje, chestionare etc.

Soluția 4:
- Realizarea unor chestionare ca bază de informație colectată pentru studii de piață sau fezabilitate. Realizarea chestionarelor trebuie să revină unor instituții specializate (chestionarele pot fi calate pe diverse teme, iar rezultatele acestora trebuie afişate pe site, la pensiuni, centru de informare, deci unde se realizează contactul client-ofertant de produse şi servicii turistice).

13.2.4. Reabilitarea, remodelarea funcțională, extinderea, diversificarea şi ridicarea calității infrastructurii turistice generale

➢ *Acțiunea 1*:
- Asigurarea unui acces facil turiştilor spre/dinspre arealele, localitățile şi punctele/obiectivele naturale şi culturale cu atractivitate turistică ridicată, în vederea interconectării funcționale a componentelor ofertei turistice şi a locurilor de consum şi a generării unor axe turistice atractive pentru investițiile generale şi în domeniul turismului.

Soluția 1:
- Amenajare/modernizare de drumuri rutiere şi feroviare pentru asigurarea accesului rapid spre obiective şi locații de interes turistic

➢ *Acțiunea 2*:
- Conceperea şi implementarea unor sisteme de semnalizare, orientare şi informare turistică la nivelul fiecărei localități, areal sau obiectiv cu valențe de atractivitate turistică, integrate unui sistem unitar la nivel zonal şi județean.

Soluția 2:
- Crearea şi implementarea unor sisteme de semnalizare, orientare şi informare turistică în localitățile rurale cu funcții turistice sau a stațiunilor turistice în curs de atestare.

➢ *Acțiunea 3*:
- Modernizarea şi semnalizarea punctelor de intrare în zonă. Amenajarea locurilor de pornire şi sosire a traseelor de excursie şi semnalizarea lor corespunzătoare.

Soluția 3:
- Identificarea şi amenajarea locurilor de pornire şi sosire a traseelor de excursie (drumeție, cu bicicleta, călare etc.) şi semnalizarea lor cu marcaje de traseu, puncte de odihnă şi de observare.

➢ *Acțiunea 4*:
- Semnalizarea structurilor turistice, obiectivelor sau arealelor cu resurse atractive ale patrimoniului natural, cultural şi uman rural (marcaje de traseu, puncte de odihnă şi de observare).

Soluția 4:
- Identificarea locației optime de amplasare a indicatoarelor de semnalizare a acestora şi acoperirii geografice a acestora.

- *Acțiunea 5*:
  - Construcția, modernizarea şi semnalizarea parcărilor.

  Soluția 5:
  - Identificarea locației optime de amplasare a acestora, în lungul principalelor căi rutiere şi semnalizarea corespunzătoare a acestora.
- *Acțiunea 6*:
  - Construcția, modernizarea şi semnalizarea toaletelor publice în zonele turistice.

  Soluția 6:
  - Identificarea locațiilor optime de amplasare a acestora (ex. în perimetrul unui restaurant, a unei pensiuni sau cetăți/obiectiv turistic) şi semnalizarea corespunzătoare a acestora.

13.2.5. Reabilitarea infrastructurii turistice generale

- *Acțiunea 1*:
  - Extinderea, diversificarea tipologică şi ridicarea calității infrastructurii de cazare, a structurilor turistice de bază (cazare şi masă).

  Soluția 1:
  - Edificarea unui camping în zona suprafețelor lacustre (Vârşolț) pentru a răspunde turismului de tranzit (care se va intensifica în condițiile vecinătății punctului de racord cu viitoarea autostradă), cât şi a practicanților pescuitului sportiv şi a sporturilor nautice (în condițiile edificării amenajărilor corespunzătoare).
  - Amenajarea unei tabere şcolare (tip cercetaşi) cu activități outdoor sau a unui loc de teambuilding (de preferință într-o zonă care dispune de capacități de primire - ex. Tabăra Meseş).
  - Amenajarea de cabane turistice pentru practicanții turismului ştiințific-geologic (ex. Munții Meseşului).
  - Edificarea, modernizarea şi/sau remodelarea funcțională de cabane silvice.
- *Acțiunea 2*:
  - Modernizarea, întreținerea spațiilor înconjurătoare unităților de cazare şi obiectivelor turistice.
- *Acțiunea 3*:
  - Conceperea şi dezvoltarea unor centre teritoriale de consultanță şi dezvoltare a afacerilor.
- *Acțiunea 4*:
  - Conceperea şi dezvoltarea unor centre de valorificare turistică a resurselor agroalimentare din gospodăriile şi microfermele populației rurale.

  Soluția 2,3,4:
  - Amenajarea de centre de valorificare turistică a resurselor agroalimentare din gospodăriile şi microfermele populației rurale.
- *Acțiunea 5*:
  - Remodelare/adaptare funcțională, extindere, diversificare tipologică şi ridicare a nivelului calitativ al dotărilor existente în vederea apariției de stațiuni turistice noi.

  Soluția 5:
  - Zalăul - stațiune turistică de interes regional.
- *Acțiunea 6*:
  - Valorificarea turistică a resurselor hidrotermale existente.

  Soluția 6:

- Orientarea investițiilor în vederea demarării valorificării turistice a resurselor hidrotermale din perimetrul localității Crişeni.

➢ *Acțiunea 7*:
- Modernizarea şi dezvoltarea formelor de transport turistic.

Soluția 7:
- Actualizarea informațiilor legate de cursele regulate de transport deja existente şi publicarea acestora pe site-uri, la pensiuni, agenții de turism.
- Introducerea de curse charter (la comandă) cu microbuze pentru evenimente speciale.

13.2.6. Reabilitarea infrastructurii turistice specifice tipurilor de turism practicate

➢ *Acțiunea 1*:
- Turism rural

Soluția 1:
- Protecția şi conservarea arhitecturii specifice mediului rural-zona periurbană.
- Extinderea numărului de pensiuni rurale în localitățile intrate deja în circuitul turistic rural şi ridicarea calității infrastructurii de cazare la nivelul pensiunilor turistice rurale existente, dezvoltarea de ferme turistice ecologice cu specific regional şi local. Amenajarea de stâne ecologice în proximitatea unor localități (Stâna).
- Conceperea şi dezvoltarea unor rețele performante de turism rural în localitățile deja integrate circuitului turistic rural şi a altor localități cu potențial şi/sau dorință manifestă în acest sens.
- Conservarea tradițiilor şi a produselor tradiționale locale (artizanale etc.). amenajarea unor centre/ateliere meşteşugăreşti (țesut, fierărie) şi amenajarea în proximitatea acestora a unor locuri de desfacere a produselor artizanale, meşteşugăreşti şi suvenirurilor (bresle).
- Realizarea unui calendar de evenimente cu reeditare anuală, inclusiv în principalele limbi de circulație internațională.
- Conceperea, dezvoltarea şi amenajarea unor centre de valorificare turistică a resurselor agroalimentare din gospodăriile şi microfermele populației rurale.
- Conservarea meseriilor tradiționale. Identificarea de astfel de oportunități locale (ex. proiecte deja existente - ex. moara), preluarea proiectelor din studiul preliminar, pregătirea de proiecte cu finanțare UE şi integrarea acestora în ofertele turistice (vizită/cumpărare).

➢ *Acțiunea 2*:
- Ecoturism

Soluția 2:
- Dezvoltarea infrastructurii turistice a ariilor protejate şi a celorlalte zone naturale.

➢ *Acțiunea 3*:
- Turism sportiv şi de agrement

Soluția 3:
- Amenajarea unei zone de agrement nautic şi pescuit sportiv.
- Raliul Meseşului.
- Trofeul „Ion Țiriac" la tenis.
- Înființarea unui centru de închirieri de biciclete în cadrul celui de informare/vizitatori sau prin susținerea unor operatori deja existenți.

- Construcția, modernizarea, dezvoltarea şi semnalizarea bazelor sportive, a pistelor pentru cicloturism, sporturilor pe luciurile de apă. Conceperea şi amenajarea de trasee pentru bicicletă (proiecte de trasee cicloturistice).
- Modernizarea, dezvoltarea şi semnalizarea centrelor de închiriere a materialului sportiv.
- Amenajarea unei zone de recreere-agrement.

➢ *Acțiunea 4*:
- Turism urban

Soluția 4:
- Protecția şi conservarea centrelor oraşelor şi a arhitecturii specifice; modernizarea şi întreținerea spațiilor verzi.
- Valorizarea turistică a centrului urban Zalău, posesor al unor obiective şi monumente istorice şi religioase cu valențe certe.

➢ *Acțiunea 5*:
- Turism istoric şi cultural

Soluția 5:
- Valorizarea turistică a localităților cu arhitectură laică şi religioasă veche specifice, restaurarea şi semnalizarea monumentelor istorice, etnografice şi cultural-artistice de importanță turistică.
- Amenajarea satelor cu arhitectură tradițională civilă (locuințe individuale) şi religioasă (biserici fortificate şi case parohiale).
- Depunerea de proiecte cu finanțare UE.
- Amenajare/reamenajare case memoriale în vederea introducerii lor în circuitul turistic.
- Amenajare/reamenajare muzee şi colecții muzeale în vederea introducerii lor în circuitul turistic.
- Amenajarea unui spațiu destinat organizării de festivaluri, obiceiuri şi tradiții în zona centrală a municipiului Zalău.

➢ *Acțiunea 6*:
- Turismul de afaceri, de eveniment, conferințe.

Soluția 6:
- Amenajarea, modernizarea şi extinderea numărului sălilor de conferințe, creşterea confortului unităților de cazare, diversificarea şi ridicarea calității serviciilor oferite.
- Dezvoltarea de servicii specializate şi cât mai diversificate (agrement-diverstisment, shopping, spa etc.).

13.2.7. Propuneri de acțiuni de dezvoltare turistică prin valorificarea încărcăturii actuale

- Valorificarea proximității Munților Meseşului prin însuşirile lor de *panoramare*, pitoresc, centru geografic, zonă de contact carpatică şi regională, prezenta *porților*, formațiuni geologice, încărcătura biopedogeografică etc., sau pe modelul oraşului Piatra Neamț (telegondolă) şi *turimul de vânătoare*.
- Valorificarea turistică a denumirii *Țara Silvaniei* prin muzeul Țării Silvaniei.
- Valorificarea industriei *exotice* a municipiului Zalău din punct de vedere al materiilor prime printr-un muzeu sau expoziție permanentă.
- Valorificarea cursului văii Zalăului în interiorul municipiului prin amenajarea de alei pietonale şi trasee de bicicletă ce pot conduce la dezvoltarea *turismului ambiental*.

- Valorificarea poziției centrale a municipiului Zalău în centrul geometric al regiunii de dezvoltare economică Nord-Vest a României.
- Valorificarea arealului localității Stâna şi a cadrului pitoresc de pe valea Chichişa.
- Valorificarea oraşului roman Porolissum, a denumirii acestuia, cu posibilitatea combinării Zalău-Porolissum, asemeni unor alte demuniri de oraşe: Cluj-Napoca, Alba-Iulia, Piatra-Neamț, Drobeta-Turnu Severin etc.
- Valorificarea istoriei medievale prin manifestări adecvate (a timpului în care Zalăul devine oraş-târg sau drumul sării care trecea prin localitate şi prin poarta Mesesului), cu dezvoltarea *turismului de procesiune medievală*.
- Valorificarea mediului universitar pentru *turismul de conferințe*.
- Valorificarea zestrei de monumente şi ansambluri de arhitectură.
- Valorificarea *turismului sportiv*, care cunoaşte o dezvoltare tot mai mare, pornind de la simplele întâlniri sportive pe plan național şi terminând cu manifestările internaționale, prin dezvoltarea manifestărilor de gen şi implementare a celor derulate în trecut (exemplu: Raliul Meseşului, Trofeul Ion Țiriac - tenis de câmp etc.)
- Realizarea unui studiu integrat privind dezvoltarea *turismului montan* pentru practicarea sporturilor de iarnă, care cuprinde ca subtipuri *turismul de drumeție*, turismul *climateric subalpin*, turismul *de sporturi de iarnă*.
- Dezvoltarea *agroturismului* şi a *turismului rural* prin intermediul artizanatului şi introducerea de noi competențe.
- Dezvoltarea *turismului de recreere* şi de *agrement* în păduri, parcuri şi spații verzi, turism ce valorifică, în primul rând, valorile estetice ale potențialului natural, satisfăcând nevoile recreative ale populației solicitate fizic, psihic etc.
- Dezvoltarea *turismului de agrement nautic* în zona periurbană nord-vestică a oraşului.
- Depunerea unui proiect privind întocmirea documentației primirii statutului de stațiune climaterică-*localitate cu climă potrivită pentru odihnă şi tratament* (statut de care Zalăul a beneficiat o perioadă de timp-1935,1936).
- Constituirea unui *comitet pentru turism* compus din reprezentanți ai vieții politice, academice, social-culturale.
- Redactarea unui *ghid turistic* complet şi complex.
- Crearea condițiilor penru dezvoltarea turismului legat de viticultură şi valorificarea vinului: expoziții, festival etc. (*ampeloturism*)
- Propuneri de *circuite turistice* legate de statuile, busturile ori plăcile comemorative existente.
- Editarea unui *catalog turistic* pe cărți privind patrimoniul turistic (ex. Ghidul monumentelor).
- Dezvoltarea de hărți în programe computerizate (ex. harta gastronomiei, harta turismului cinegetic, harta festivalurilor şi a turismului festivalier, harta turismului ecumenic etc).
- Ghiduri de turism pentru localitați tip Fodor's.
- Susținerea *turismului comercial expozițional*, legat de târguri şi expoziții de mostre, care atrage numeroşi vizitatori.
- Dezvoltarea turismului cultural prin valorificarea *centrului istoric* care reprezintă nu doar centrul social şi administrativ al oraşului Zalău ci şi principalul loc de atracție pentru turişti (interni, externi), pentru segmente tot mai mari de populație.
- Dezvoltarea turismului *recreativ şi de agrement* prin valorificarea *arealelor* (păduri-parc, centre de recreere, grădini piblice etc.), din cadrul municipiului sau zona periurbană.

- Dezvoltarea turismului de *afaceri şi congrese* prin reuniunile prijeluite de afaceri şi cele prijeluite de congrese prin care fluxurile de persoane cresc şi creşte efectul de rezonanță atractivă.
- Dezvoltarea turismului *ştiințific* prin vizite, cercetare, schimburi de experiență, specializări etc., activități care găsesc în Zalău un teren propice de manifestare.
- Dezvoltarea turismului de *shopping* (cumpărături), prin diversificarea magazinelor de profil.
- Dezvoltarea de *circuite turistice* pe baza încărcăturilor turistice specifice cartierelor, străzilor (Olarilor, etc.), municipiului chiar prin denumirea lor.
- Dezvoltarea *turismului sportiv* datorită popularității, spectatorilor, menținerii sănătății, valențelor economice sau ca liant al relațiilor internaționale (oraşe înfrățite).
- Dezvoltarea *turismului generat de sporturile de iarnă* (schi, bob, săniuş, sănii trase de cai, snowboard, patinaj etc.), adesat mai mult turismului familial, tinerilor celibatari etc.
- Dezvoltarea *turismului de aventură* delimitat în forme de aventură uşoară (ciclism, drumeții, observarea florei, faunei etc.), şi forme grele (deltaplanorism, alpinism, plonjări cu coarda flexibilă etc.), posibile pe traseele amenajate şi în locurile de panoramare sau amenajate special.
- Dezvoltarea *ecoturismului* combinat cu *turismul cinegetic* (de vânătoare).
- Dezvoltarea *turismului de pelerinaj* legat de punctele de credință religioasă prin marile fluxuri de persoane cu prilejul unor sărbători sau comemorări religioase periodice, locuri din municipiu şi zona periurbană.
- Dezvoltarea *turismului rural* având în vedere componenta periurbană valoroasă prin prisma fizionomiei aşezărilor, obiceiurilor, tradițiilor, a gastronomiei etc.
- Dezvoltarea *turismului inedit* prin valorificarea denumirii oraşului, poziționării în spațiul silvanic, bogăției arheologice, încărcăturii toponimice etc.
- Dezvoltarea *turismului comercial* legat de încărcătura medievală: drumul sării, vama, vinul, pomicultură etc.
- Dezvoltarea turismului legat de ospitalitatea locală specifică prin *turismul gastronomic* şi a unor produse de nişă în acest domeniu.
- Preluarea modelului Piatra-Neamț şi dezvoltarea tuturor *oportunităților turistice*.
- Dezvoltarea de brand-uri locale identificate regional, național, internațional.
- Programe comune între Municipiul Zalău şi centrele comunale din zona periurbană:
  - Municipiul Zalău-Comuna Guruslau, programe privind *turismul festivalier* - „Mihai Viteazul”, acest tip de turism este legat de centrele în care au loc festivaluri cultural-artistice naționale sau internaționale;
  - Municipiul Zalău-Comuna Românaşi, programe privind *turismul de tranzit* sau *turismul ecumenic*;
  - Municipiul Zalău-Comuna Vârşolț, programe privind *turismul de agrement*, *turismul piscicol* şi *turismul gastronomic*;
  - Municipiul Zalău-Comuna Crişeni, programe privind *turismul termal* şi *turismul de îngrijire a sănătății* ce se adresează în special populației din grupa a treia de vârstă;
  - Municipiul Zalău-Comuna Treznea, programe privind *turismul de week-end*, *turismul de drumeție*, *turismul etnografic*;
  - Municipiul Zalău-Comuna Creaca, programe privind *turismul de tranzit*;
  - Municipiul Zalău-Comuna Mirşid, programe privind *arheoturismul*;
  - Municipiul Zalău-Comuna Meseşenii de Jos, programe privind *turismul balnear*, *gastronomic*, *de animație* sau de *agrement*.

14. DEZVOLTAREA DE MESAJE, IMAGINI, „BRAND-uri" PRIN INTERMEDIUL CHESTIONARULUI

14.1. Model de chestionar

1. Care sunt revistele de turism cunoscute sau pe care le citiți în mod curent?

- Ex: Business Travel Romania, Natura , Terra Magazin, Travel Week, Vacanțe la țară, Vacanțe şi Călătorii etc.

_____

2. Dar sitte-urile (internet) cu temă turistică?

_____

3. În circuitul unui oraş care au fost punctele turistice vizitate de către voi şi care ar fi în prezent?

_____
_____
_____

4. Într-o broşură turistică cu zece obiective, enumerați ordinea lor pentru municipiul Zalău şi explicați.

_____
_____
_____
_____

5. Credeți că „brandul" -Casa lui Ceauşescu- ar avea şanse de reuşită turistică în municipiul Zalău?
   - Cum?

     _____
   - De ce?

     _____
   - Pentru cine?

     _____

6. Formele „exotice" de turism tip „surf pe nisip" sau „banging-jumping" sau alte forme ar prinde şi pentru Zalău?

_____
_____
_____

7. Zalăul a fost la 1938 stațiune turistică (gen Vatra Dornei, Borşa etc.). Credeți că recâştigarea acestui statut ar fi benefică pentru municipiul Zalău? De ce

_____
_____
_____

8. Patronul spiritual al municipiului Zalău este „Mihai Viteazul”. Credeți că poate deveni un „brand” turistic la fel de valoros ca şi „Castrul roman Porolissum”?

_____
_____
_____

9. Încărcătura istorică de care se bucură zona Zalăului ar putea fi subiect de manifestare expozițională permanentă prin tezaure monetare, picturi, oameni de seamă etc.?

_____
_____
_____

10. Credeți că o galerie a „cetățenilor de onoare” ar fi atracție turistică?
    - Cum?

      _____
    - De ce?

      _____
    - În ce condiții?

      _____
      _____

11. Ideea unei manifestări program intitulată „Momente din eliberarea oraşului Zalău - 17 octombrie 1944”, cu participarea publicului larg ar putea fi considerată o idee atractivă din punct de vedere turistic?
    - De ce?

      _____
    - D-voastră ați participa?

      _____
      _____

12. Din experiența d-voastră, cu care oraşe (din țară sau străinătate) credeți că se aseamănă cel mai mult municipiul Zalău?

_____
_____
_____

13. Municipiul Zalău are ca şi oraşe înfrățite oraşul Szentendre-Ungaria. Credeți că pentru promovarea turismului sunt necesare şi alte colaborări de acest gen?

_____
_____
_____

14. M-ții Meseşului - prin potențialul lor (serpentine) au oferit cadrul ideal al desfăşurării „Raliului Meseş” din calendarul automobilistic românesc. Credeți că o astfel de manifestare ar prezenta şi în prezent inters?
    - Cât de mult?

      _____

- Cărui public?

  _____

- Ce imagine ar forma?

  _____

  _____

15. Tenisul de câmp este un sport nobil, dar creează şi performanță sportivă. Municipiul Zalău a găzduit turneul „Ion Țiriac" într-un singur an, la care participanții au fost şi din Danemarca, Maroc etc. Credeți că o astfel de manifestare implică pozitiv imaginea municipiului Zalău? Credeți că ar fi necesară reluarea acestui turneu? De ce?

    _____

    _____

    _____

    _____

16. Care credeți că ar fi sloganul cel mai potrivit pentru promovarea oraşului? Exprimați-vă opinia sau concepeți dvs. Unul.
    - Zalău - locul unde s-a născut ..... - _____
    - Zalău - locul unde a trăit ..... - _____
    - Zalău - micul burg silvan ..... - _____
    - Zalău - oraşul de la poalele Meseşului _____
    - Zalău-Poarta Transilvaniei ....._____
    - _____
    - _____
    - _____

17. Dacă ați fi vizitatorii municipiului Zalău şi în oferta turistică ați avea de ales între o prezentare la Muzeu şi un traseu turistic feroviar, într-un vagon descoperit, care ar fi opțiunea d-voastră? De ce?

    _____

    _____

    _____

18. Cunoaşteți foarte multe tipuri de a petrece timpul liber. Dintre acestea, care modalitate v-a mulțumit pe deplin, pentru a o putea ancora ofertei turistice?

    _____

    _____

    _____

19. Centrul municipiului Zalău prezintă un potențial atractiv prin clădirile de patrimoniu. Există însă clădiri care sparg acest tipar (B.C.R., Silvania, Clădirea Finanțelor, Galeriile Meseş). Dacă fațadele acestor construcții s-ar integra în linia medievală, atractivitatea locului ar creşte? De ce?

    _____

    _____

    _____

    _____

20. Identitatea (imaginea) turistică a municipiului Zalău poate fi dată de:
    - tradiții (breslele de meşteşugari)
    - ansambluri folclorice
    - personalități (din cultură, politică, sport etc.)
    - țuica de Zalău
    - Castrul Porolissum
    - Mihai Viteazul - Guruslău
    - sau, definiți d-voatră o altă identitate-imagine: _____

    _____
    _____
    _____

21. Pentru d-voastră ca turişti care ar fi situația mai convenabilă: să existe un centru de informare turistică sau să nu existe. Argumentați răspunsul.

    _____
    _____
    _____

22. Dacă d-voastră personal ați fi cooptat într-un „comitet local pentru turism", ce beneficii ați aduce (idei, inițiative, dezbateri, promovare etc.)?

    _____
    _____
    _____

23. Cine ar trebui să „gospodărească" un astfel de comitet:
    - Administrația locală _____
    - Alte instituții: ex. - Centrul de informare turistică
      - Municipalitatea
      - Mediul universitar
    - _____
    - _____
    - _____

24. Care este după d-voastră personalitatea (sau alte repere), cu care a fost identificat municipiul Zalău atunci când d-voastră v-ați precizat locul de proveniență:

    _____
    _____
    _____

25. Care axă de conexiune a municipiului Zalău cu vecinătățile dispune în opinia d-voastră, de potențialul turistic cel mai ridicat, în prezent dar şi în perspectivă ?
    a. Zalău – Meseş – Românaşi – Cluj Napoca
    b. Zalău – Moigrad – Creaca – Jibou
    c. Zalău – Valea Sălajului – Cehu Silvaniei
    d. Zalău – Hereclean – Bocşa – Satu Mare
    e. Zalău – Hereclean – Vârşolț – Şimleu Silvaniei
    f. Zalău – Aghireş – Crasna

De ce ?

_____
_____
_____

26. Ce este mai important după părerea d-voastră?
    - Forma de turism (de week-end, cultural, sportiv etc.)
    - Tour-operatorul (agenția de turism, firma de transport etc.)
    - Actul turistic (a călători, a schia, a înota, a învăța, a viziona etc.)

    În funcție de răspuns, punctați şi descrierea pentru municipiul Zalău.

_____
_____
_____
_____

27. În opinia d-voastră, ce ar fi necesar pentru un Zalău turistic?
    - Puncte tari:

_____
_____
_____

    - Puncte slabe:

_____
_____
_____

    - Oportunități:

_____
_____
_____

    - Amenințări:

_____
_____
_____

28. Ați fost în străinătate? Dacă răspunsul este afirmativ, numiți asemănările şi deosebirile dintre municipiul Zalău şi oraşul (oraşele) vizitate (ce are, ce nu are, ce ar trebui să aibă Zalăul).

_____
_____
_____
_____

29. Dacă nu ați avea reşedința în municipiul Zalău, prin ce v-ar impresiona realitatea (faceți un exercițiu de imaginație)?

_____
_____
_____
_____

30. Credeți că site-urile instituțiilor din municipiul Zalău oferă destule informații cu caracter turistic? Ce site-uri ați vizitat ?

_____
_____
_____
_____

31. Armătura urbană este alcătuită din oraşele Zalău în partea centrală, Şimleu Silvaniei la vest, Cehu Silvaniei la nord şi oraşul Jibou la est. Dacă ar fi vorba de o investiție turistică majoră (parc tematic etc.), după părerea d-voastră, care zonă ar fi recomandabilă pentru investiție? De ce?

_____
_____
_____
_____
_____

32. Rolul municipiului Zalău în viitor ar trebui să fie cel de pol central al turismului sau cel de coordonator al turismului? De ce ?

_____
_____
_____
_____

33. Care sunt după d-voastră principalele resurse turistice din zona periurbană a municipiului Zalău? Stabiliți d-voastră ordinea.
    - Grădina Zmeilor _____
    - Grădina Botanică Jibou _____
    - Izvoarele Barcăului - Tusa _____
    - Mănăstirea Bic _____
    - Centrul medieval Zalău _____
    - Castrul roman Porolissum _____
    - Bisericile de lemn _____
    - Cetăți medievale _____
    - Casele memoriale _____
    - Stațiunile balneare _____
    - Patrimoniu arhitectural _____
    - Personalitățile _____
    - Produsele _____
    - Peşterile _____
    - Încărcătura cinegetică _____
    - Drumul sării _____
    - Guruslău etc. _____
    - _____
    - _____
    - _____
    - _____

34. Pe baza celor cunoscute, dezvoltați (ce pot fi asociate municipiului Zalău):
    - 3 mesaje de promovare a zonei

    _____
    _____
    _____

    - 3 imagini simbol

    _____
    _____
    _____

    - 3 brand-uri

    _____
    _____
    _____

    - 3 oraşe asemănătoare

    _____
    _____

35. Credeți că este necesară publicarea unui Ghid turistic al municipiului Zalău şi al zonei periurbane (sau alte forme: ex. atlas etc.)?

    _____
    _____
    _____
    _____

36. Pentru „contabilitatea" turistică a municipiului Zalău este mai importantă atragerea de turişti sau „accesarea" propriilor turişti pentru ca aceştia să consume oferta locală?

    _____
    _____
    _____

37. Dacă ar exista un centru de informare turistică, care ar fi suvenirurile care ar avea vânzarea cea mai bună (miniaturi - Castrul roman, Grădina Zmeilor, Grădina Botanică etc., sau, numiți
    d-voastră un alt suvenir).

    _____
    _____
    _____

38. Credeți că întreaga imagine a municipiului Zalău şi a zonei periurbane ar trebui integrată în organizarea „Zilelor romane" sau ar fi nevoie de încă câteva manifestări pentru impact? Care ar fi acestea?

    _____
    _____
    _____

39. Imaginea municipului Zalău ar trebui să fie asociată cu cea a resurselor turistice cunoscute alezonei periurbane sau independentă?
    - De ce?
      _____
    - Cum ?
      _____
    - Care?
      _____

40. O publicație (revistă) pentru promovarea şi valorificarea turistică a municipiului Zalău şi împrejurimilor, cu site propriu, ar fi utilă imaginii turistice şi a celei de ansamblu? Cine credeți că ar trebui să o susțină financiar?
    _____
    _____
    _____

41. Ar fi utilă o informare pe teme turistice în mediile socio-profesionale din Zalău şi zona periurbană (şcoli, instituții, publicul larg etc.)?
    _____
    _____
    _____

42. Asocierea municipiului Zalău cu oraşele apropiate (ex. Satu Mare) în susținerea unor evenimente care să atragă publicul ar fi o idee oportună?
    _____
    _____
    _____

43. Amplasarea de panouri care să redea scene din viața romană sau alte imagini în locurile publice precum şi la intrările în oraş ar fi de bun augur (transmiterea mesajului turistic) pentru impactul vizual al vizitatorilor şi a celor care tranzitează municipiul Zalău?
    _____
    _____
    _____

44. Cunoscând „rădăcinile" municipiului Zalău, din ce țări ar trebui să provină alte oraşe cu care municipiul Zalău să se înfrățească?
    _____
    _____
    _____

45. Credeți că un produs de tip suvenir realizat din împletituri de nuiele, la Var, sau prin olărit, care să înfățişeze în formă miniaturală Castrul Porolissum, ar fi pe placul turiştilor, colecționarilor, al d-voastră ? Menționați şi alte modele.
    _____
    _____

_____

46. Gastronomia locală poate ajuta din punct de vedere turistic municipiul Zalău? Cum? De ce?

_____
_____
_____

47. Menționați câteva dintre ideile d-voastră pentru dezvoltarea sectorului turism în municipiul Zalău şi zona înconjurătoare.

_____
_____
_____
_____

48. Care este tipul de activitate turistică care va mulțumit, vă mulțumeşte şi v-ar mulțumi pe deplin pe d-voastră.

_____
_____
_____

49. Ce părere aveți de eco-turism, arheo-turism, ampelo-turism, retro-turism?

_____
_____
_____
_____

50. Continuați după model:

- BH = Băile Felix, Oradea etc.;
  MM = porți de lemn, Săpânța etc.;
  SM = Oaş etc.;
  CJ = Universități, capitala Transilvaniei.
  SJ = ?

  _____
  _____

- Jibou - Grădina botanică;
  Şimleu Silvaniei - şampanie, Cetatea Bathory;
  Var - împletituri nuiele;
  Zalău - ..... ? Argumentați.

  _____
  _____
  _____
  _____

Vă mulțumim!

14.2. Rezultate

Chestionarul a fost aplicat unor persoane din categorii diferite atât din punct de vedere al vârstei, al mediului de activitate, al mediului şcolar, al statutului social cât şi al mediului de proveniență.

Obiectivele principale au fost:

1. de a dezvolta trei mesaje de promovare a zonei;
2. dezvoltarea a trei imagini simbol ce pot fi asociate zonei;
3. dezvoltarea a trei „brand-uri".

Rezultatele obținute în urma analizei răspunsurilor date de cei chestionați şi a interpretărilor pe care le-am desprins sunt următoarele:

- referitor la dezvoltarea a trei mesaje de promovare a zonei clasamentul este următorul:
  -Zalău-Poarta Transilvaniei;
  -Zalău-Capitala Voleiului şi a Handbalului;
  -Zalău-Urbea de la poalele Meseşului;

  Celelalte răspunsuri oferite la această întrebare, foarte multe de altfel, întrunind astfel un procentaj foarte redus din total au făcut referire fie la îndeletnicirile vechi din zonă, fie la mesajul ce poate fi transmis de oamenii de seamă din domeniul artistic, sportiv etc.,

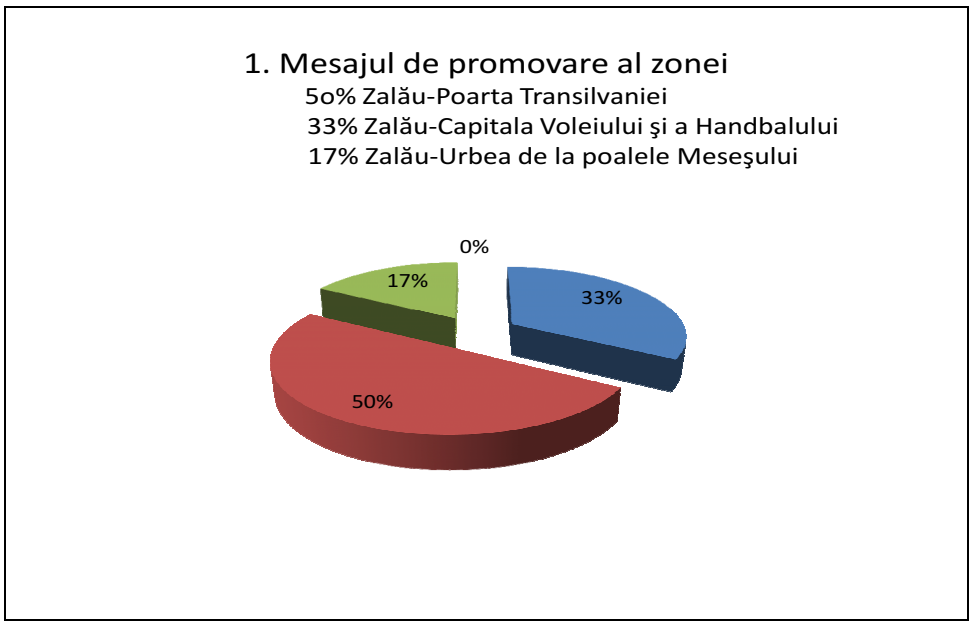

- în ceea ce priveşte dezvoltarea a trei imagini simbol situația este următoarea:
  -*Porolissum*: Oraşul Roman *Porolissum*; Festivalul Roman Zalău *Porolissum*; Limesul Roman *Porolissum*; Ansamblul Folcloric *Porolissum*; Sit-ul arheologic *Porolissum*.
  -*Mihai Viteazul*: Patronul spiritual al municipiului Zalău; Monumentul de la Guruslău;
  -*Țuica de Zalău*.

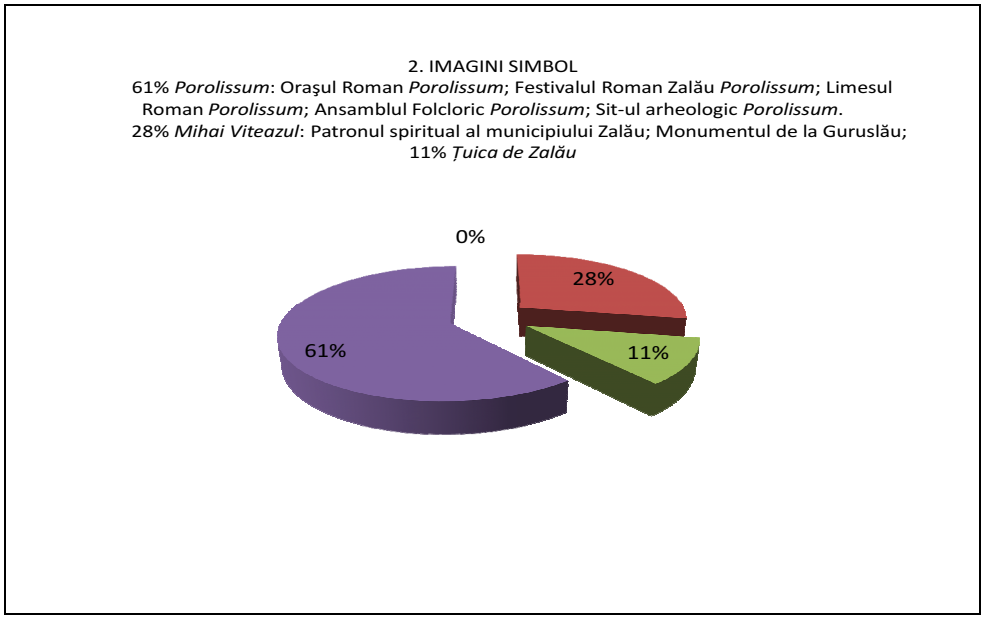

- „brand-urile" caracteristice zonei rezultate din analiza chestionarelor includ: Civilizația şi spiritualitatea romană, Gastronomia locală-un mozaic unic, Bisericile de lemn şi cele de piatră, Personalitatea Medievală-Drumul Sării.

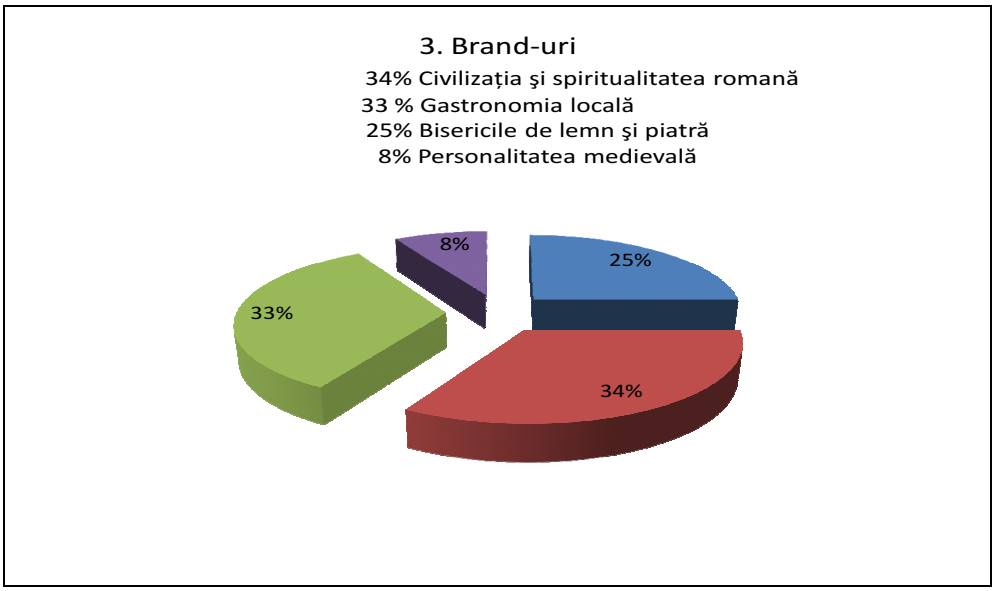

Concluzii:

- în general, răspunsurile la chestionar au fost mulțumitoare;
- au existat şi răspunsuri incomplete;
- o parte din cei chestionați recunosc identitățile Zalăului;
- în mod surprinzător au existat respondenți mai puțin familiarizați cu valorile prin care se identifică sau se poate identifica municipiul Zalău;
- credem că ar fi de indicat o mai bună popularizare a „vieții" urbei noastre în rândul tinerilor;
- un lucru care merită menționat se referă la „vibrația" pe care unii respondenți au manifestat-o, fiind satisfăcuți că pot fi utili în acest mod.

14.3. Exemple branduri județul Sălaj şi zona periurbană

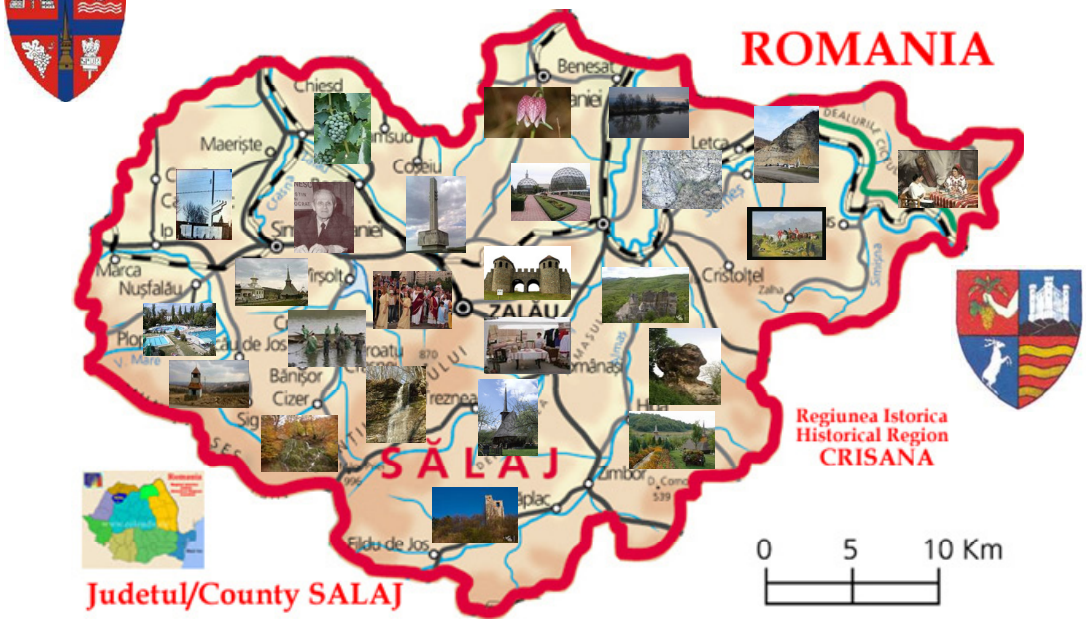

Structură turistică- ***î n c ă r c ă t u r ă*** ***THE LOAD***

BRANDING LOCAL - EXEMPLE DIN ZONA PERIURBANĂ

- **BOBOTA**, identificat mental, conceptual, local, regional, național etc., prin complexul Şincai-Coposu

- **BOGHIŞ**, identificat mental, conceptual, local, regional, național etc., prin apa termală de la Boghiş-Băi

BRANDING LOCAL - EXEMPLE DIN ZONA PERIURBANĂ

- **CĂPÂLNA**, identificat mental, conceptual, local, regional, național etc., prin ansamblul folcloric "FETELE DE LA CĂPÂLNA"

- **CIZER,** identificat mental, conceptual, local, regional, național etc., prin "BISERICA LUI HOREA"

- **CUCIULAT,** identificat mental, conceptual, local, regional, național etc., prin "PESTERA FELINA"

BRANDING LOCAL - EXEMPLE DIN ZONA PERIURBANĂ

- **MOIGRAD**, identificat mental, conceptual, local, regional, național,international etc., prin complexul arheologic POROLISSUM

- **TREZNEA,** identificat mental, conceptual, local, regional, național etc., prin "MONUMENTUL EROILOR".

- **VAR,** identificat mental, conceptual, local, regional, național etc., prin "ÎMPLETITURI DE NUIELE"

15. ANEXE. LISTA MONUMENTELOR ISTORICE - 2004

Municipiul Zalău şi zona periurbană

Nr. crt.	Cod LMI 2004	Denumire	Localitate	Adresă	Datare
1	SJ-I-s-B-04841	Situl arheologic de la Zalău, punct "Tăneiul lui Winkler”	Municipiul Zalău	"Tăneiul lui Winkler”	
2	SJ-I-m-B-04841.05	Aşezare	Municipiul Zalău	"Tăneiul lui Winkler”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
3	SJ-I-m-B-04841.04 "	Aşezare	Municipiul Zalău	Tăneiul lui Winkler”	sec. I a.Chr. - I p. Chr. Latčne
4	SJ-I-m-B-04841.03	Aşezare	Municipiul Zalău	"Tăneiul lui Winkler”	Hallstatt
5	SJ-I-m-B-04841.02	Aşezare	Municipiul Zalău	"Tăneiul lui Winkler”	Epoca bronzului
6	SJ-I-m-B-04841.01	Aşezare	Municipiul Zalău	"Tăneiul lui Winkler”	Neolitic
7	SJ-I-s-B-04842	Situl arheologic de la Zalău, punct "Locul lui Winkler”	Municipiul Zalău	"Locul lui Winkler”	
8	SJ-I-s-B-04843	Sistem de supraveghere şi apărare a limesului Daciei în sectorul Zalău	Municipiul Zalău		sec. II-III p. Chr. Epoca romană
9	SJ-I-m-B-04843.01	Turn roman	Municipiul Zalău	"Vârful Păstaie”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
10	SJ-I-m-B-04843.02	Turn roman	Municipiul Zalău	"Măgura Stânii”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
11	SJ-I-m-B-04843.03	Turn roman	Municipiul Zalău		sec. II-III p. Chr. Epoca romană
12	SJ-I-m-B-04843.04	Turn roman	Municipiul Zalău	“Masa Craiului”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
13	SJ-I-m-B-04843.05	Turn roman	Municipiul Zalău	“Dealul Dojii”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
14	SJ-I-m-B-04843.06	Turn roman	Municipiul Zalău	“Dealul Clocolaț”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
15	SJ-I-m-B-04843.07	Turn roman	Municipiul Zalău		sec. II-III p. Chr. Epoca romană
16	SJ-I-m-B-04843.04	Burgus roman	Municipiul Zalău	“Fântâna Suşigului”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
17	SJ-I-m-B-04843.09	Turn roman	Municipiul Zalău	“La strâmtură”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
18	SJ-I-m-B-04843.10	Turn roman	Municipiul Zalău	“Dealul Poguior”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
19	SJ-I-m-B-04843.11	Turn roman	Municipiul Zalău	“Dealul Pietroasa”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
20	SJ-I-m-B-04843.12	Turn roman	Municipiul Zalău	“Dealul Mare”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
21	SJ-I-m-B-04843.13	Turn roman	Municipiul Zalău	“Acastău”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
22	SJ-I-m-B-04843.14	Vallum de piatră	Municipiul Zalău	“Măgurița”	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
23	SJ-I-s-B-04844	Situl arheologic de la Zalău, punct “Str.C.Coposu”	Municipiul Zalău	Str. Corneliu Coposu 23	
24	SJ-I-m-B-04844.01	Aşezare	Municipiul Zalău	Str. Corneliu Coposu 23	Epoca medievală
25	SJ-I-m-B-04844.02	Aşezare	Municipiul Zalău	Str. Corneliu Coposu 23	Epoca romană

26	SJ-I-m-B-04845	Aşezare	Municipiul Zalău	Bd. Mihai Viteazu 106-108	Epoca bronzului
27	SJ-I-m-B-04847	Situl arheologic de la badon, punct "La Doaşte"	Sat Badon, comuna Hereclean	"La Doaşte"	sec. II-III p. Chr.
28	SJ-I-m-B-04847.01	Aşezare	Sat Badon, comuna Hereclean	"La Doaşte"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
29	SJ-I-m-B-04847.02	Necropolă	Sat Badon, comuna Hereclean	"La Doaşte"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
30	SJ-I-s-B-04848	Aşezare	Sat Badon, comuna Hereclean	La 200 m nord de "Dealul lui Mihai"	Neolitic
31	SJ-I-s-B-04849	Aşezare	Sat Badon, comuna Hereclean	În partea de est a intravilanului	Epoca bronzului
32	SJ-I-s-B-04857	Aşezare fortificată	Sat Bozna, comuna Treznea	"La Vraniță"	Hallstatt
33	SJ-I-s-B-04881	Aşezare	Sat Crişeni, comuna Crişeni	"Măzărişte"	Neolitic
34	SJ-I-s-B-04893	Aşezare	Sat Fetindia, comuna Meseşenii de Jos	"Coasta Ciungii"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
35	SJ-I-s-A-04909	Situl arheologic Porolissum	Sat Jac/Moigrad-Porolissm, comuna Creaca/Mirşid	"Pomet"	sec. II-IV p. Chr. Epoca romană
36	SJ-I-s-B-04920	Situl arheologic de la Mirşid, punct "Fântâna Albă"	Sat Mirşid, comuna Mirşid	"Fântâna Albă"	
37	SJ-I-m-B-04920.01	Aşezare	Sat Mirşid, comuna Mirşid	"Fântâna Albă"	Epoca medieval timpurie
38	SJ-I-m-B-04920.02	Vallum roman	Sat Mirşid, comuna Mirşid		sec. II-III p. Chr. Epoca romană
39	SJ-I-m-B-04920.01	Aşezare	Sat Mirşid, comuna Mirşid	"Fântâna Albă"	Latčne
40	SJ-I-m-B-04909.06	Locuință romană	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Pomet"	sec. II-IV p. Chr. Epoca romană
41	SJ-I-m-B-04909.08	Locuință romană	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Pomet"	sec. II-IV p. Chr. Epoca romană
42	SJ-I-m-B-04909.09	Locuință romană	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Pomet"	sec. II-IV p. Chr. Epoca romană
43	SJ-I-m-A-04909.10	Complex arhitectural	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Pomet"	sec. II-IV p. Chr. Epoca romană
44	SJ-I-m-A-04909.11	Complex arhitectural	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Pomet"	sec. II-IV p. Chr. Epoca romană
45	SJ-I-m-A-04909.12	Vama romană	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"La Poiana"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
46	SJ-I-m-A-04909.13	Drum roman	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Pomet"	sec. II-IV p. Chr. Epoca romană
47	SJ-I-s-A-04921	Situl arheologic de la Moigrad-Porolissum, punct "Moigrad"	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Dealul Măgura"	
48	SJ-I-m-A-04921.01	Fortificație	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Dealul Măgura"	sec. XI-XIV Epoca medievală
49	SJ-I-m-B-04921.02	Fortificație	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Dealul Măgura"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană

50	SJ-I-m-A-04921.03	Aşezare fortificată	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Dealul Măgura"	Latčne
51	SJ-I-m-A-04921.04	Zonă sacră	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Dealul Măgura"	Latčne
52	SJ-I-m-B-04921.05	Aşezare	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Dealul Măgura"	Epoca bronzului, culturile Coţofeni şi Wietenberg
53	SJ-I-m-B-04921.06	Aşezare	Sat Moigrad-Porolissum, comuna Mirşid	"Dealul Măgura"	neolitic
54	SJ-I-s-B-04946	Situl arheologic de la Recea, punct "Şcoala nouă"	Sat Recea, comuna Vârşolţ"	În spatele şcolii noi	
55	SJ-I-m-B-04946.01	Aşezare	Sat Recea, comuna Vârşolţ"	În spatele şcolii noi	Sec.XIV-XVI Epoca medievală
56	SJ-I-m-B-04946.02	Aşezare	Sat Recea, comuna Vârşolţ"	În spatele şcolii noi	Epoca bronzului, grupul cultural Cehăluţ
57	SJ-I-s-A-04953	Castrul şi vicus militar	Sat Romanaşi, comuna Românaşi	"La cetate"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
58	SJ-I-s-B-04972	Sistemul de supraveghere şi apărare a limesului daciei în sectorul Treznea	Sat Treznea, comuna Treznea		
59	SJ-I-m-B-04972.01	Turn roman	Sat Treznea, comuna Treznea	"Coasta Ciungii"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
60	SJ-I-m-B-04972.02	Turn roman	Sat Treznea, comuna Treznea	"Vârful Ciungii"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
61	SJ-I-m-B-04972.03	Turn roman	Sat Treznea, comuna Treznea	"Vârful Tedişului"	sec. II-III p. Chr. Epoca romană
62	SJ-I-s-B-04978	Aşezare	Sat Vârşolţ, comuna Vârşolţ	Extravilan	Hallststt
63	SJ-II-a-B-04986	Ansamblul urban "Strada 22 Decembrie 1989"	Municipiul Zalău	Str. 22 Decembrie	
64	SJ-II-m-B-04983	Casă	Municipiul Zalău	Piaţa 1 decembrie 1918 11A	înc.sec. XX
65	SJ-II-a-B-04984	Biserica "Adormirea Maicii Domnului"	Municipiul Zalău	Piaţa 1 decembrie 1918 12	sf. sec. XIX.-XX
66	SJ-II-m-B-04984.01	Biserica "Adormirea Maicii Domnului"	Municipiul Zalău	Piaţa 1 decembrie 1918 12	1930-1934
67	SJ-II-m-B-04984.02	Casa parohială ortodoxă	Municipiul Zalău	Piaţa 1 decembrie 1918 12	sf. sec. XIX
68	SJ-II-m-B-04985	Cazarma "General Dragalina", azi Centrul Militar Judeţean	Municipiul Zalău	Piaţa 1 decembrie 1918 13	sf. sec. XIX
69	SJ-II-m-B-04987	Casa memorială Ady Endre	Municipiul Zalău	Str. 22 Decembrie 1989 45	sf. sec. XIX
70	SJ-II-a-B-04988	Ansamblul urban "Strada Corneliu Coposu"	Municipiul Zalău	Str. Corneliu Coposu	
71	SJ-II-m-B-04989	Bancă, azi Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă şi Galeriile de Artă "Ioan Sima"	Municipiul Zalău	Str. Gheorghe Doja 6	1910
72	SJ-II-a-B-04990	Ansamblul urban "Piaţa Iuliu Maniu"	Municipiul Zalău	Piaţa Iuliu Maniu	
73	SJ-II-m-B-04991	Prefectura veche, azi Primăria municipiului Zalău	Municipiul Zalău	Piaţa Iuliu Maniu 3	1889
74	SJ-II-m-B-04992	Clădirea "Transilvania", fost teatru orăşenesc	Municipiul Zalău	Piaţa Iuliu Maniu 5-7	1895
75	SJ-II-m-B-04993	"Librăriile Sălajului"	Municipiul Zalău	Piaţa Iuliu Maniu 10. Str. Andrei Şaguna	cca. 1900

76	SJ-II-m-B-04994	Direcția de Sănătate Publică	Municipiul Zalău	Piața Iuliu Maniu 11	cca. 1900
77	SJ-II-m-B-04995	Direcția Județeană pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Național	Municipiul Zalău	Piața Iuliu Maniu 13	cca. 1900
78	SJ-II-m-B-04996	Şcoala de fete, azi şcoala generală "Simion Bărnuțiu"	Municipiul Zalău	Bd. Mihai Viteazul 3	1895
79	SJ-II-m-B-04997	Biserica romano-catolică	Municipiul Zalău	Bd. Mihai Viteazul 6	1878
80	SJ-II-m-B-04998	Casă	Municipiul Zalău	Bd. Mihai Viteazul 8	sf. sec. XIX
81	SJ-II-a-B-05000	Ansamblul urban "Strada Andrei Şaguna"	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit	
82	SJ-II-m-B-04999	Protopopiatul Ortodox	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit 6	sf. sec. XIX
83	SJ-II-a-B-05001	Ansamblul bisericii reformate	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit 7	1900-1907
84	SJ-II-m-B-05001.01	Biserica reformată	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit 7	1904-1907
85	SJ-II-m-B-05001.02	Casa parohială a bisericii reformate	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit 7	cca. 1900
86	SJ-II-m-B-05002	Casă	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit 8	sf. sec. XIX
87	SJ-II-m-B-05003	Casă	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit 10	sf. sec. XIX
88	SJ-II-m-B-05004	Casă	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit 12	sf. sec. XIX
89	SJ-II-m-B-05005	Casă	Municipiul Zalău	Str. Andrei Şaguna, mitropolit 28	cca. 1900
90	SJ-II-m-B-05006	Colegiul reformat, azi Colegiul național "Silvania"	Municipiul Zalău	Str. Unirii 1	1860, ref. 1903,1925
91	SJ-II-m-B-05007	Cazinoul Asociației Meşteşugarilor, azi Muzeul Județean de Istorie şi Artă, secția de istorie	Municipiul Zalău	Str. Unirii 9	cca. 1900
92	SJ-II-m-B-05008	Spitalul de boli contagioase	Municipiul Zalău	Str. Tudor Vladimirescu 18	înc. sec. XX
93	SJ-II-m-B-05022	Biserica de lemn "Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil"	Sat Bocşița, comuna Hereclean	nr. 9	înc. sec. XVIII
94	SJ-II-m-A-05024	Biserica de lemn "Sf. Apostoli Petru şi Pavel"	Sat Bozna, comuna Treznea	nr. 98	sf. sec. XVII
95	SJ-II-m-B-05037	Biserica de lemn "Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil"	Sat Chichişa, comuna Românaşi	nr. 72	sf. sec. XVII
96	SJ-II-m-A-05040	Biserica de lemn "Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil"	Sat Ciumărna, comuna Românaşi	nr. 240	înc. sec. XVIII
97	SJ-II-m-A-05080	Ansamblul bisericii reformate	Sat Meseşenii de Jos, comuna Meseşenii de Jos	nr. 181	sec. XV-XVII
98	SJ-II-m-A-05080.01	Biserica reformată	Sat Meseşenii de Jos, comuna Meseşenii de Jos	nr. 181	sec. XV
99	SJ-II-m-A-05080.02	Clopotniță	Sat Meseşenii de Jos, comuna Meseşenii de Jos	nr. 181	sec. XVII
100	SJ-II-m-A-05081	Biserica "Adormirea Maicii Domnului"	Sat Meseşenii de Jos, comuna Meseşenii de Jos	nr. 54	1785
101	SJ-II-m-A-05092	Biserica de lemn "Sf. Nicolae"	Sat Păuşa, comuna Românaşi	nr. 100	1730

102	SJ-II-m-A-05095	Biserica de lemn “Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”	Sat Poarta Sălajului, comuna Românaşi	nr. 97	înc. sec. XVII
103	SJ-II-m-A-05105	Turn clopotniță de lemn	Sat Recea, comuna Vârşolț	nr. 217	1754
104	SJ-II-m-B-05106	Cazarmă, azi moară	Sat Românaşi, comuna Românaşi	nr. 166	sec. XIX
105	SJ-II-m-A-05107	Biserica de lemn “ Sf. Nicolae”	Sat Romita, comuna Românaşi	nr. 133	înc. sec. XVIII
106	SJ-II-m-B-05134	Castelul Bay	Sat Treznea, comuna Treznea	nr. 245	sf. sec. XIX
107	SJ-II-m-B-05150	Bustul lui Simion Bărnuțiu	Municipiul Zalău	Piața 1 Decembrie 1918 11	
108	SJ-II-m-B-05151	Monumentul Wesselenyi	Municipiul zalău	Piața iuliu Maniu	1902
109	SJ-II-m-B-05155	Monumentul comemorativ pe locul luptei lui Mihai Viteazul din august 1601	Sat Guruslău, comuna Hereclean		1976

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Abrudan, I. (2004), *Dealurile Sălajului - studiu de geografie* integrată, Editura Caiete Silvane, Zalău.
2. Abrudan, I., Medve, A. (2008), *Ghidul ariilor naturale protejate din județul Sălaj*, Editura Şcoala noastră, Zalău.
3. Abrudan, I. (2010), *Geografia, dezvoltarea regională şi dezvoltarea durabilă*, Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
4. Airinei, Şt. (1980), *Radiografia geofizică a subsolului României*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti,.
5. Alexa, M. (2001), *Mihai Viteazul - repere istoriografice*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
6. Ananie, Şt., Pricăjan, A. (1975), *Ape minerale de consum alimentar din România*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti
7. Andrei, N. (1987), *Dicţionar etimologic de termeni ştiinţifici*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
8. Andrei, P. (1997), *Sociologie generală*, Editura Polirom, Iaşi.
9. Andrei, P. (1997), *Sociologie generală*, Editura Polirom, Iaşi.
10. Apostol, P. (1977), *Viitorul*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
11. Ardelean, A. (2001), *Pentru Zalăul Mileniului Trei*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
12. Ardelean, A. (2001), *Bătălia de la Guruslău (3 august 1601) un eveniment deosebit în istoria evului mediu românesc*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
13. Arsac, J. (1973), *Informatica*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti.
14. Aur, N. (1985), *Profesorul şi poetul George Vâlsan*, Terra, nr. 4, Bucureşti.
15. Băcueț-Crişan, D. (2010), *Despre aşezările medievale timpurii din sec.VII-IX, descoperite pe teritoriul oraşului Zalău*, Caiete Silvane, nr. 7 (66).
16. Bălteanu, D., Dinu, M., Cioacă, A. (1989), *Hărțile de risc geomorfologic*, St. cerc., geol., geogr., Geografie, t. XXXVI, Bucureşti.
17. Băncilă, O., Ilie, I., Grigore, M. (1963), *Actualismul - metodă de studiu a dezvoltării istorice a învelişului geografic*, Analele Universității Bucureşti, Seria Ştiințele Naturii, Geologie-Geografie, nr. 37, anul XII, Bucureşti.
18. Bejinariu, I., Băcuț-Crişan, Sanda (2010), *Zalău. Dovezi ale locuirii umane din preistorie*, Caiete Silvane, nr. 7 (66).
19. Berbecaru, I., Botez, M. (1977), *Teoria şi practica amenajării turistice*, Editura Sport-Turism, Bucureşti.
20. Berindei, I., Iacob, Ersilia (1961), *Contribuții la studiul morfologic al Depresiunii Guruslău*, Studia UBB, Cluj-Napoca.
21. Bertrand, G. (1968), *Paysage et Geographie phisique globale: esquisse methodologique*, Rev. Geogr. Des Pyrenee et du Sud-Quest.
22. Besson, L. (1985), *Les risques naturales*, Revue de géographie Alpine,1.LXXIII.
23. Bitiri, Maria, Cârciumaru, M. (1980), *Primele dovezi de cultură materială şi artă paleolitică în Județul Sălaj*, AMP, nr. 4, Zalău.
24. Bogdan, A. (1972), *Previziunea geografică*, Geographia, 2, Cluj-Napoca.
25. Bogdan, O., Niculescu, E. (1999), *Riscurile climatice din România*, Editura Academiei, Bucureşti.
26. Bonnefous, E. (1976), *Omul sau natura?*, Editura Politică, Bucureşti.
27. Bordaş, L. (2001), *Faptele strămbunilor - un izvor nesecat de învățăminte pentru viitor*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
28. Boutot, A. (1996), *Inventarea formelor*, Editura Nemira, Bucureşti.
29. Brunet, R. (1970), *Les phenomenes de discontinuite en Geography*, Memoire et documents, Paris.
30. Brunet, R. (1980), *La composition des modeles dans l'analyse spatiale*, în L'Espace Geografique, nr 4, pg 253-265.
31. Brunet Roger, Milan Lehotsky, Peter Podolák (1990), *Construction des modèles graphiques des structures régionales. Exemple de la Plaine de Slovaquie Orientale*, Revue roumaine de géographie, pg. 49-57, Tome 34, Editura Academiei Române, Bucureşti.
32. Burghele, Camelia (2006), *Repere de cultură tradițională sălăjeană*, Editura Porolissum a Muzeului Județean de Istorie şi Artă Zalău, Zalău.

33. Buta, I. (1867), *Bazinul Someşului, Studiu hidrologic*, Teza de doctorat, Cluj-Napoca.
34. Buta, I., Iacob, E., Simu, M., Buz, V. (1978), *Apele subterane din nord-vestul judeţului Sălaj şi posibilităţile de valorificare*, Studia UBB, nr. 2, Cluj-Napoca.
35. Cândea, Melinda., Erdeli, G., Simon, Tamara. (2001), *România. Potenţialul turistic şi turism*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.
36. Cândea, Melinda., Simon, Tamara. (2006), *Potenţialul turistic al României*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.
37. Celac, M., Botez, M. (1980), *Sistemele spaţiului amenajat*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
38. Chende-Roman, G. (2006), *Dicţionar etimologic al localităţilor din judeţul Sălaj*, Editura Caiete Silvane, Zalău.
39. Chombart de Lauwe, P-H. (1982), *Cultura şi puterea*, Editura Politică, Bucureşti.
40. Christache Stan (1969), *Industrialisation et urbanisation en Roumanie* - pag. 129-143, Rev. Roum. Géol., Géophys. Et Géogr. - Série de Géographie, Tome 13, nr. 2, Bucureşti.
41. Christaller, W. (1933), *Die Zentralen orte in Suddeutschland*, Jena.
42. Christian, C. S., Stewart, G. A. (1968), *Methodology of integrated surveys. Natural ressources research. Aerial Survey and integrated studies*, Proceedings of the Toulouse Conference, Paris.
43. Ciangă, N. (1979), *Rolul staţiunilor balneoclimaterice din Carpaţi în dezvoltarea turismului*, Studia Universitatis, "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.
44. Ciangă, N. (1997), *Turismul în Carpaţii Orientali. Studiu de geografie umană*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
45. Ciangă, N., (1998), *Turismul rural, factor de conservare, valorificare şi dezvoltare a habitatului montan,* Studia UBB, nr. 2 Cluj-Napoca.
46. Ciangă, N, (2001), *România. Geografia turismului (partea întâi)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca.
47. Cioacă, Adrian, (1986), *Grădina Zmeilor (judeţul Sălaj)-monument al naturii*, Ocrotirea naturii şi a mediului înconjurător, nr.2, Bucureşti.
48. Cocean, P. (1992), *România. Ipostaze geografice*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca.
49. Cocean, P. (1997), *Geografia turismului românes*c, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
50. Cocean, P., (1999) *Geografia turismului,* Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
51. Cocean, P. (2002), *Geografie Regională*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
52. Cocean, P. (2010), *Patrimoniul turistic al României*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
53. Cocean, P., Dezsi, Şt. (2001), *Prospectare şi geoinformare turistică,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
54. Cocean, P., Dezsi, Şt. (2009), *Geografia turismului,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
55. Cocean, P., Vlăsceanu, A., Negoiescu, B. (2002), *Geografia generală a turismului*, Editura Meteor Press, Bucureşti.
56. Colerus, E. (1967), *De la punct la a patra dimensiune*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
57. Commoner, B. (1980), *Cercul care se închide*, Editura Politică, Bucureşti.
58. Constantinescu, N. N. (1976), *Economia protecţiei mediului natural*, Editura Politică, Bucureşti,.
59. Cosmescu, I. (1998), *Turismul-fenomen complex contemporan*, Editura Economică, Bucureşti.
60. Coteţ, P. (1967), *Unele probleme de geografie aplicată*, Studia UBB, fasciculus 2, Cluj.
61. Cristureanu, Cristina (1992), *Economia şi politica turismului internaţional*, Casa Editorială pentru turism şi cultură Abeona, Bucureşti.
62. Cucu, V., Roşu, Al. (1963), *Consideraţii asupra obiectului şi metodologiei Geografiei*, Natura, nr. 6, Bucureşti.
63. Demangeon, A. (1947), *Problemes de geographie humaine*, A. Colin, Paris.
64. Dezsi, Şt. (2006), *Patrimoniu şi valorificare turistică,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
65. Dincă, I. (2005), *Peisajele geografice ale Terrei. Teoria peisajului*, Editura Universităţii, Oradea.
66. Dolfus, O. (1973), *L'espace geographique*, P.V.F., Paris.
67. Dorst, J. (1970), *Înainte ca natura să moară*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
68. Drăgănescu, M. (1989), *Inelul lumii materiale*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
69. Drăgănescu, M. (1976), *Sistem şi civilizaţie*, Editura Politică, Bucureşti.
70. Drăgănescu, M., Marinescu, T. (1976), *Revoluţia Ştiinţifico-Tehnică şi Progresul*, Editura Politică.
71. Dumitrescu, D. (1995), *Modele conexioniste în inteligenţa artificială*, Cluj-Napoca.
72. Dumitriu, A. (1991), *Retrospective*, Editura Tehnică, Bucureşti.
73. Dumitriu, A. (1995), *Istoria Logicii*, vol. II, Editura Tehnică, Bucureşti.

74. Engels, F. (1966), *Dialectica naturii*, Editura Politică, Bucureşti.
75. Erdeli, G., Istrate, I. (1995), *Potențialul turistic al României*, Editura Universității, Bucureşti.
76. Filip, S. (2009), *Planning urban*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
77. Forrester, W. J. (1969), *Urban dynamics*, Cambridge, Mass.
78. Forrester, W. J. (1979), *Principiile sistemelor. Teorie şi autoinstruire programată*, Editura Tehnică, Bucureşti.
79. Freeman, T. W. (1967), *Geography and planning*, Londra.
80. Frolov, I.T. (1977), *Progresul ştiinţei şi viitorul omului*, Editura Politică, Bucureşti.
81. Gaga, V. (2001), *Monumentul de la Guruslău (re)văzut de autor-sculptor Victor Gaga, după 25 de ani*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
82. Georgescu Roegen, N. (1972), *Legea entropiei şi procesul economic*, Editura Politică, Bucureşti.
83. Giurcăneanu, C. (1973), *Peisaje umane*, Buletinul Societății de Ştiințe Geografice, vol. 3, Bucureşti.
84. Giurcăneanu, C. (1985), *Ecosistemele umane. Considerațiuni geografice şi geoecologice*, Terra, nr. 4, Bucureşti.
85. Godea, I, Panait, I. (1978), *Biserici din lemn,* Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei.
86. Goia, I. A. (1982), *Zona etnografică Meseş*, Editura Sport-Turism, Bucureşti.
87. Grigor, L. şi colab. (1978), *Ghidul staţiunilor balneoclimaterice din România*, Editura Sport Turism, Bucureşti.
88. Grumăzescu, Cornelia (1975), *Studiul integral al terenurilor în scopul organizării teritoriului*, St. G.G.G., Geografie, T. XXII, Bucureşti.
89. Gudea, N. (1977), *Câteva observaţii în legătură cu trupele din Dacia de nord şi cu armata Daciei Porolissensis*, Acta Musei Porolissensis, nr. 1, pag. 115-122, Zalău.
90. Gudea, N. (1986), *Porolissum Res Publica Municipii Septimii Porolissensium.* Editura Sport -Turism, Bucureşti.
91. Gudea, N. (1996), *Porolissum, un complex daco-roman de la marginea de nord a Imperiului roman*, Monografie arheologică, Cluj-Napoca.
92. Gudea, N. (1997), *Das Romergrenzkastell von Buciumi, Castrul roman de la Buciumi*, Zalău.
93. Gudea, N. (1997), *Das Romergrenzkastell von Moigrad – Pomet*. *Porolissum Castrul roman de pe vârful dealul Pomet Moigrad. Porolissum 1,* Zalău.
94. Guillaumand, J. (1967), *Cibernetica şi materialismul dialectic*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
95. Haigh, M.J. (1987), *The holon: hierarchy theory and landscape research*, Catena Supliment
96. Hărănguş, C. (1980), *Intuiţie şi cunoaştere*, Editura Facla, Timişoara.
97. Hârjoabă, I. (1984), *Cu privire la neogeografie*, Terra, nr. 2, Bucureşti.
98. Herrera, A.O. - coordonator (1981), *Catastrofă sau o nouă societate*, Editura Politică, Bucureşti.
99. Iancu, M. (1974), *Opţiuni în problema importanţei şi a complexului natural - teritorial*, p. 1-5, Lucrări Ştiinţifice, Seria A, Geografie, Institutul Pedagogic Oradea.
100. Ianoş, I. (1987), *Oraşele şi organizarea spaţiului geografic*, Editura Academiei, Bucureşti.
101. Ianoş, I. (2000), *Sisteme teritoriale*, Editura Tehnică, Bucureşti.
102. Ielenicz, M. (1992), *Dealurile de vest-caracteristici fizico-geografice*, Terra, nr. 1-2, Bucureşti.
103. Ielenicz, M. coord. (2003), *România. Enciclopedie turistică*, Editura Corint, Bucureşti.
104. Ilieş, Camelia-Dorina (2009), Josan, N., *Geosituri şi Geopeisaje*, Editura Universității din Oradea, Oradea.
105. Ilieş, M., Ilieş, Gabriela (2001), *Resursele de atractivitate turistică. Mod de abordare*, Studia UBB, nr. 2/2001.
106. Iordan, I. (1973), *Delimitarea şi caracterizarea zonelor periurbane prin metode matematice*, Studii şi cercetări de Geologie, Geofizică, Geografie, Seria Geografie, Tomul XX, Edit. Acad. R.S.România.
107. Iordan, I. (1974), *O metodă de determinare a procesului de urbanizare*, pg. 53-67, Studii şi Cercetări de Geologie, Geofizică şi Geografie, Geografie, Tomul XX I, nr. 1, Bucureşti.
108. Irimuş, I.A., Pop, O.T., Petrea D., Pop, C.C., Rus, I., Abrudan, I. (2010), *Geomorfositul Grădina Zmeilor: propuneri de conservare şi valorificare turistică*, Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
109. Isard, W. (1975), *An introduction to regional science*, Prentice-Hall, New York.
110. Josan, N. (1979), *Dealurile Tîrnavei Mici. Studiu geomorfologic*, Editura Academiei, Bucureşti.
111. Josan, N. (1994), *Riscurile naturale din județul Bihor*, T. IV, Oradea.
112. Kalesnik, V.S. (1959), *Bazele geografiei fizice*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti.
113. Kopnin, P.V. (1972), *Bazele logice ale ştiinţei*, Editura Politică, Bucureşti.

114. Leibniz, G.W. (1994), *Monadologia*, Editura Humanitas, Bucureşti.
115. Lesuțan, I. (2001), *Un stil în cotidian?*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
116. Levcenko, I. P. (1984), *Sistematizarea oraşelor, indici şi calcule tehnicoeconomice*, Editura de Stat pentru Arhitectură şi Construcții, Bucureşti.
117. Losch, A. (1973), *The economics of location*, Yale University Press, New Haven and London.
118. Mac, I. (1990), *Specificul spațiului geografic românesc*, Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca.
119. Mac, I. (1992), *Geografie turistică generală*, Univ. „Dimitrie Cantemir" ,Sibiu.
120. Mac, I. (1996), *Geomorfosfera şi geomorfosistemele*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
121. Mac, I. (2000), *Geografie generală*, Editura Europontic, Cluj-Napoca.
122. Mac, I. şi colab. (1998), *Relații fizice environment-organism viu*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
123. Mac, I, (2003), *Ştiința Mediului*, Editura Europontic, Cluj-Napoca.
124. Mac, I. (2010), *Complexul morfotectonic magmato-vulcanic: Pomăt-Moigrad-Citera, un hot-spot unicat în nord-vestul Transilvaniei*, Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
125. Mac, I., Pop, C.C. (2003), *Despre dimensiune în geografie*, Studia UBB, Geographia, XLVIII, nr. 1, Cluj-Napoca.
126. Mac, I., Nuna, Gr. (1964), *Studiul apelor arteziene din regiunea oraşului Zalău*, SCGGG, Geografie, T. 11, Bucureşti.
127. Mac, I. Savu, Al. (1972), *Relieful județului Sălaj ca factor în distribuția şi dezvoltarea aşezărilor omeneşti*, Studia Universitatis "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.
128. Mac, I., Sorocovschi,V. (1979), *Forme ale conexiunii geografice în structura Peisajelor Podişului Someşan şi a zonelor sale de bordură* în studii şi cercetări, seria geografie, Editura Academiei, Bucureşti.
129. Mac, I., Buzilă, L., Petrea, D., Abrudan, I. (2010), *Depresiunea Tusa - aspecte geomorfologice*, Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
130. Macarie, Gh. (1980), *Geografie literară*, Editura Albatros, Bucureşti.
131. Malița, M. (1977), *Sisteme în ştiintele sociale*, Editura Academiei, Bucureşti.
132. Malița, M. (1998), *Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI*, Editura Nemira, Bucureşti.
133. Mandelbrot, B. (1989), *Les objects fractals*, Flamarion, Paris.
134. Marc, T. (2001), *Spre o comunitate prosperă, europeană*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
135. Muscă, Elena (2001), *Mihai Viteazul în istoriografia externă*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
136. Mare, Călina (1980), *Introducere în ontologia generală*, Editura Albatros, Bucureşti.
137. Matei, A., Bajusz, I. (1997), *Castrul roman de la Romita-Certiae Das Romergrenzkastell von Romita-Certiae.* Zalău.
138. Micle, Aneta (2004), *Folclor literar românesc*, Editura Universității din Oradea, Oradea.
139. Mihăilescu, V. (1968), *Geografie teoretică*, Editura Academiei, Bucureşti.
140. Mihăilescu, V. (1972), *Geographie et organization du territoire*, Revue Roumaine de G.G.G., Tome 16, nr. 1, Bucureşti.
141. Mihăilescu, V. (1973), *Echilibre şi dezechilibre în natură*, Terra, An, V, nr. 5, Bucureşti.
142. Mills, C. W. (1975), *Imaginația sociologică*, Editura Politică, Bucureşti.
143. Morariu, T., Sorocovschi,V. (1972), *Județul Sălaj*, Colecția județele patriei, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti.
144. Moroti, Elisabeta (2001), *Scurtă privire istorică asupra dezvoltării economice a oraşului Zalău*, AMP, nr. 4, Zalău.
145. Mureşianu, M. (2008), *Negocierea în turism*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
146. Mureşianu, M. (2010), *Turismul rural şi dezvoltarea durabilă a satului românesc contemporan*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
147. Muscă, Elena. (1998), *Posesiuni ale Domnului Petru Rareş al Moldovei în Transilvania: Cetatea Almaş*, în Revista istorică, nr. 3-4, Editura Academiei Române, Bucureşti.
148. Muscă, Elena (2001), *Mihai Viteazul în istoriografia externă*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
149. Neacşu, P., Zoe Apostolache-Stoicescu (1982), *Dicționar de ecologie*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
150. Neagu, V., Stanciu, Gh. (1996), *România. Charta europeană a spațiului rural*, Editura Ceres, Bucureşti.
151. Nechita, C.V. (1992), *Economie Politică*, vol. I şi II, Editura Porto Franco, Galați.
152. Nemenyi, Agneş (1996), *Sociologie rurală*, Cluj-Napoca.

153. Ngendakumana, J. (2000), *Modelul structurii financiare optime a societăților comerciale din industrie*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
154. Nicoară, L. (1999), *Geografia Populației*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
155. Nicoară, L. (2010), *Organizarea serviciilor în turism*, Cluj-Napoca
156. Nicoară, L., Puşcaş, A. (2002) *Regionare turistică mondială*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
157. Nosa, I. (2001), *La mulți ani, Zalău!*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
158. Oancea, D. I. (1979), *Despre țară şi țări*, SCGGG-Geogr., T. XXVI, Bucureşti.
159. Oprea, C.V., Lupei, N. (1975), *Echilibre şi dezechilibre în biosferă*, Editura Facla, Bucureşti.
160. Oroveanu, M. (1986), *Organizarea administativă şi sistematizarea teritoriului RSR*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
161. Pantin, C.F.A. (1972), *Raporturile dintre ştiințe*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti.
162. Pamfil, T. (1997), *Sărbătorile de toamnă şi postul Crăciunului*, editura Academiei, Bucureşti.
163. Patton, D.E. (1998), *Environmental risk assessment*, *Human and ecological risk Assessmen*t, Vol. 4, No. 3, Washington, D.C.
164. Păcurar, Al. (2004), *Geografia turismului internațional*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
165. Păcurar, Al. (2009), *Turism internațional*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
166. Pădurean, A. *Mănăstirea „Adormirii Maicii Domnului" Strâmba*, Zalău.
167. Peculea, M. (1994), *Interfața între Ştiință şi Tehnologie*, Editura Tehnică, Bucureşti.
168. Penrose, R. (1999), *Incertitudinile rațiunii*, Editura Tehnică, Bucureşti.
169. Petrescu, I. (1993), *TERRA-Catastrofe naturale*, Editura Tehnică, Bucureşti.
170. Petrea, Rodica, Petrea, D. (2000), *Turism rural*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
171. Pop, C.C. (2001), *Dezvoltarea durabilă în dimensiune geografică. Aspecte teoretice*, Studia UBB, Geographia, XLVI, Cluj-Napoca.
172. Pop, C.C. (2001), *Elemente teritoriale şi umane durabile în spațiul geografic al municipiului Zalău*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
173. Pop, C.C. (2001), *Starea teoretică a noțiunii de risc geografic. Definire şi tipologie*, Studia UBB, XLVII, nr. 2, Cluj-Napoca.
174. Pop, C.C. (2002), *Dimensionarea riscului geografic. Aspecte metodologice*, Studia UBB, Geographia, XLVIII, nr. 1, Cluj-Napoca.
175. Pop, C.C. (2002), *Încărcătura geografică într-un model ambiental teritorial - premisă a dezvoltării durabile. Modele de reprezentare*, Simpozion *Mediul şi calitatea vieții*, 14-15 Iunie, Cluj-Napoca.
176. Pop, C.C. (2002), *Specificul integrării geografice. Geografie nedisociată*, Silvania, Revista de cultură a județului Sălaj, serie nouă, nr. 2, Zalău.
177. Pop, C.C. (2003), *The correlation between geography and territorial planning*, Rural space and regional development, Editura Studia, Cluj-Napoca.
178. Pop, C.C., (2003), *Dimensiunea geografică a axei Jibou-Zalău-Şimleu Silvaniei-Marghita. Studiu de geografie integrată*, Editura Silvania, Zalău.
179. Pop, C.C. (2004), *Model numeric al stării axei geografice Jibou-Zalău-Şimleu Silvaniei-Marghita*, Studia UBB, Geographia, XLIX, nr. 1, Cluj-Napoca.
180. Pop, C.C. (2004), *Puncte de vedere despre integrarea geografică*, în vol. Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Editor Surdeanu V., Cluj-Napoca.
181. Pop, C.C. (2004), *Despre teoria interfeței geografie-planning teritorial*, Studii şi cercetări de geologie-geografie, nr. 9, Bistrița.
182. Pop, C.C. (2005), *Geografia mental conceptuală sau geografia imediată. Analiză teoretică*, lucrare susținută la simpozionul Geografia şi provocările lumii contemporane, 13-15 mai, Timişoara.
183. Pop, C.C. (2005), *The integrated properties in the geographical axis Jibou-Zalău-Şimleu Silvaniei-Marghita*, Studia UBB, Geographia, L, nr. 1, Cluj-Napoca.
184. Pop, C.C. (2006), *About the state of the geographical region notion*, Studia UBB, Geographia, LI, nr. 2, Cluj-Napoca.
185. Pop, C. C. (2006), *Geografie conceptuală*, Editura Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca.
186. Pop, C. C. (2010), *Geografie juridică. Legislație şi terminologie în turism. Accepții interne şi comunitare*, Editura Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca.
187. Pop, C.C., Pop, Dana-Laura, Băbțan, Ligia (2010), *Geographical structures, ecoturism, management and strategies for Sălaj County*, Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Editura PUC, Cluj-Napoca.

188. Pop, D. (2000), *Cultură şi societate în judeţul Sălaj (1918-1940)*, Editura Caiete Silvane, Zalău.
189. Pop, D. (2001), *Istoricul învățământului zălăuan*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
190. Pop, D. (2001), *Viața culturală artistică sălăjeană*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
191. Pop, D. (2002), *Biserică şi societate în Sălaj. Protopopiatul ortodox Românaşi*, Editura Caiete Silvane, Zalău.
192. Pop, E., Sălăgeanu, M. (1965) *Monumente ale naturii din România*, Ed. Sport-Turism, Bucureşti.
193. Pop, H. (2010), *Daci şi celți pe teritoriul municipiului Zalău*, Caiete Silvane, nr. 7 (66).
194. Pop, M. (2010), *Oraşul Zalău în primul deceniu după Marea Unire (1919-1929)*, Caiete Silvane, nr. 7 (66).
195. Popelard, M.D. (1999), *Marile curente în filosofia ştiinţelor*, Editura Institutul European, Iaşi.
196. Popovici, Doina (2005), *Comuna Ileanda*.
197. Popovici, I. (1975), *Terra-prezent şi viitor*, Editura Albatros, Bucureşti.
198. Popovici, I. (1983), *TERRA-Autobiografie contemporană*, Editura Albatros, Bucureşti.
199. Popşe, Corina, Roman C., Irimuş I.A., Puiu V., Zotic V. (2010), *Coordonate majore ale dezvoltării spațiale durabile a Municipiului Zalău*, Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
200. Posea, Gr., Iuliana Armaş (1998), *Geografie fizică. Terra-Cămin al Omenirii şi Sistemul Solar*, Editura Enciclopedică, Bucureşti.
201. Preti, L. (1991), *Planeta Terra în pericol*, Editura Tehnică, Bucureşti.
202. Pripon, E. (2010), *Tezaure monetare descoperite în Zalău*, Caiete Silvane, nr. 7 (66).
203. Rădulescu, S. (1978), *Introducere în teoria sistemelor*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
204. Resmeriță, I. (1983), *Conservarea dinamică a naturii*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
205. Restian, A. (1989), *Unitatea lumii şi integrarea ştiinţelor sau INTEGRONICA*, Edit. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
206. Roşca, A. (1976), *Psihologia*, Editura Academiei, Bucureşti.
207. Roşu, Al. (1987), *Terra-Geosistemul vieții*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
208. Rovența-Frumuşani, Daniela (1999), *Semiotică, Societate, Cultură*, Editura Institutul European, Iaşi.
209. Rus, Veronica (1970), *Nivelurile de organizare ale materiei vii*, Revista Natura, anul XXII, nr. 1, Bucureşti.
210. Russ, J. (1999), *Metodele în filosofie*, Univers Enciclopedic, Bucureşti.
211. Rusu, I. (1986), *Organizarea spațiului geografic al Depresiunii Guruslău*, lucrare de gradul I, Cluj-Napoca.
212. Ruxăndroiu, P. (2001), *Folclor literar în contextul culturii populare româneşti*, Editura Grai şi Suflet, Bucureşti.
213. Savu, Al. (1983), *Podişul Someşean, Studiu geomorfologic*, Teza de doctorat, Cluj-Napoca.
214. Sack, R., D. (1972), *Geography, Geometry and Explanation*, nr. 1, Annals of the Association of American Geography.
215. Sabou, C. (2001), *Monumente istorice din Zalău*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
216. Sabou, Mihaela (2001), *Călători străini despre Zalău*, Alma Mater Porolissensis, Anul II, nr.4.
217. Schaff, A. (1982), *Istorie şi adevăr*, Editura Politică, Bucureşti.
218. Schatteles, T. (1971), *Unele contradicții în teoria previziunii economice şi căile posibile de soluționare*, Revista de Filozofie, Tom. 18, Editura Academiei, Bucureşti.
219. Sears, F.W., Zemansky, M.W., Young, H.D. (1983), *Fizica*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti.
220. Sficlea, V. (1984), *Hărțile mintale. Caracteristici şi importanță*, Terra, nr. 2, Bucureşti.
221. Snak, O., Baron, P., Neacşu, N. (2001), *Economia turismului*, Editura Expert, Bucureşti.
222. Soceava, V. B. (1975), *Geosistemele: concept, căi de clasificare*, SCGGG, Geografie, T. XXII, Bucureşti.
223. Sommer, R. (1972), *Teoria înstrăinării omului*, Editura Politică, Bucureşti.
224. Stănciulescu, Cristina (1996), *Teorii sociologice ale educației*, Editura Polirom, Iaşi.
225. Stănciulescu, Gabriela (2003), *Managementul operațiunilor de turism*, Editura All Beck, Bucureşti
226. Stugren, B. (1965), *Ecologie generală cu elemente de ocrotirea naturii*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti.
227. Stugren, B. (1975), *Ecologie generală*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
228. Stugren, B.(1994), *Ecologie teoretică*, Casa de editură Sarmis, Cluj-Napoca.
229. Şandru, I. (1973), *Direcții de cercetare în geografia modernă*, Buletinul Societății de Ştiințe Geografice, vol. 3, Bucureşti.

230. Şerban, Gh., Mirişan, B., Cîmpean, I., Selagea, H. (2010), *Aspecte hidrodinamice ale Lacului de acumulare Vârşolţ*, Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
231. Teilhard de Chardin, P. (1995), *Le phenomene humain*, Edition Seuil, Paris.
232. Teodorescu, D. (1974), *Sisteme automate*, Editura Facla, Timişoara.
233. Teulon, F.(1998), *Cronologia economei mondiale*, Editura Institutul European, Iaşi.
234. Thomson, G. (1973), *Inspiraţie şi descoperire*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti.
235. Tinbergen, J. (1978), *Restructurarea ordinii internaţionale*, Editura Politică, Bucureşti.
236. Toffler, A. (1973), *Şocul viitorului*, Editura Politică, Bucureşti.
237. Toynbee, A. (1979), *Oraşele în mişcare*, Editura Politică, Bucureşti.
238. Tricart, J. (1970), *Place du geographe dans l'etude des problemes d'amenagement regional et de development*, Extrait des cahiers de Geographe de Quebec.
239. Tricart, J. (1972), *L'étude intégrée du milieu physique*, Studia "Babeş-Bolyai", series Geographia, Cluj-Napoca.
240. Troacă, E. (1980), *Tehnica sistematizării verticale*, Editura Tehnică, Bucureşti.
241. Tocu, A.P., Glăvan, V. (1999), *Turismul rural-Actualitate şi perspective*, Editura Pan Europe, Iaşi.
242. Todoran, I. (1989), *Răspunsuri posibile*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
243. Tudosescu, I. (1980), *Acţiunea umană şi dialectica vieţii sociale*, Editura Politică, Bucureşti.
244. Tufescu, V. (1971), *Cu privire la terminologia geografică*, St. Cerc. G.G.G., vol. 18, nr. 2, Bucureşti.
245. Tufescu, V. (1983), *Timpul-a patra dimensiune*, Editura Ion Creangă, Bucureşti.
246. Tufescu, V., Tufescu, M. (1981), *Ecologia şi activitatea umană*, Editura Albatros, Bucureşti.
247. Ţopa, L. (1980), *Creativitatea*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
248. Ţurlea, S. (1989), *S.O.S.! Natura în pericol*, Editura Politică, Bucureşti.
249. Ungureanu, I. (1983), *Asupra unor concepte şi termeni utilizaţi în geografia mediului*, Terra, nr. 2, Bucureşti.
250. Vasiu, Angela (2000), *Fundamentele geometriei*, vol. I, Cluj-Napoca.
251. Vasiu, A., Vasiu, Angela (2000), *Fundamentele geometriei*, vol. II, Cluj-Napoca.
252. Vădineanu, A. (1998), *Dezvoltarea durabilă. Teorie şi practică*, Editura Universităţii, Bucureşti.
253. Xenopol, A.D. (1997), *Teoria istoriei*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti.
254. Zadeh, L.A., Polah, E. (1969), *System Theory*, Edition McGrow, New York.
255. Wald, H. (1976), *Orientări contemporane în teoria cunoaşterii*, Editura Academiei, Bucureşti.
256. Wiener, N. (1948), *Cybernetics*, Edition Hartman, Paris.
257. ***, *Force Tourism. Destinaţii urbane - Zalău*, Business & Tourism Magazine, august 2010.
258. *** *Enciclopedia Geografică a României*, (1982), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
259. *** *Geografia Carpaţilor şi Depresiunea Transilvaniei*, (1987), Geografia României, vol. III. Editura Academiei, Bucureşti.
260. *** *Geografia Umană şi Economică*, (1984), Geografia României, vol. II. Editura Academiei, Bucureşti.
261. *** *Judeţul Sălaj*, Ministerul Turismului.
262. *** *Lista monumentelor istorice din judeţul Sălaj*, 2000.
263. *** *Regional studies, methods and analyses*, (1974), Budapest.
264. *** *Revoluţia ştiinţifică-tehnică şi progresul*, (1974), Editura Politică, Bucureşti.
265. *** *Repere de istorie locală din Sălaj. Ştiaţi că ...*, Muzeul de Istorie şi Artă Zalău.
266. *** *Sălaj, Monografie,* (1980), colecţia *Judeţele patriei,* Editura Sport-Turism, Bucureşti.
267. *** *Sălaj. Judeţul bisericilor de lemn*, Redacţia publicaţiilor pentru străinătate.
268. *** *Şimleu Silvaniei, 1998, Judeţul Sălaj*.
www.adevărul.ro/locale/zalau
www.alexkurt.wordpress.com
www.anat.ro
www.arheologie.ulbsibiu.ro
www.biserici.org
www.bjs.ro
www.castle.ro
www.cartofilie.ro
www.cazaretransilvania.ro
www.cjsj.ro
www.ccisalaj.ro

www.cinemec.ro/muzica
www.comeinromania.ro
www.clubromania.ro/counties/salaj
www.crestinortodox.ro
www.emaramures.ro
www.geolocation.ws
www.ghidulprimariilor.ro
www.ghidulturistic.ro/primarii
www.graiulsalajului.ro
www.hotnews.ro
www.informatiipublice.ro/turism/zalau
www.insse.ro
www.livehotels.ro
www.magazinsalajean.ro
www.mtbmaratonzalau.blogspot.com
www.neamt.ro
www.obiective.turistice.ro/obiective/salaj
www.panoramio.org
www.pensiuni.org
www.plecat.ro.galeriefoto.romania.zalau
www.prefecturasalaj.ro
www.restromania.ro/geografie/desprezalau
www.reteteculinare.ro
www.ro.wikipedia.org.zalau.ro
www.romania-ta.ro
www.salaj.djc.ro
www.salaj.insse.ro
www.salajuleuropean.ro
www.salajenul.ro
www.sites.google.com/site/fromarea51site/home/stiati-ca
www.sj33.ro
www.skytrip.ro
www.telegondolaipiatraneamt.ro
www.tourismguide.ro/judetul_salaj
www.turistinfo.ro
www.turistik.ro/romania/salaj
www.vacantelatara.ro
www.vacantesicalatorii
www.viziteazapiatraneamt.ro
www.zalausj.ro
www.zalauinfo.ro
www.zileleromane.ro
www.ziuasportuluitenaris.ro

Casa Cărții de Știință
Director: Mircea Trifu
Fondator: dr. T.A. Codreanu
Tehnoredactare computerizată: Dana Laura Pop

Tiparul executat la Casa Cărții de Știință
400129 Cluj-Napoca; B-dul Eroilor nr. 6-8
Tel./fax: 0264-431920
www.casacartii.ro; e-mail: editura@casacartii.ro